

ئا. تولستوي

سەرسانلىق - سەرگەردانلىقتا

II

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىكى نادىرسى

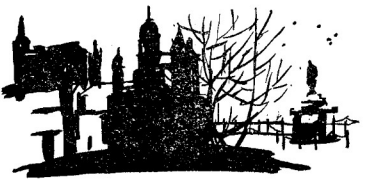

سەرسانلىق - سەرگەردانلىقتا

2

1918 - يىل

(سوۋېت ئىتتىپاقىدىن) ئا. تولستوي

مىللەتلەر نەشرىياتى

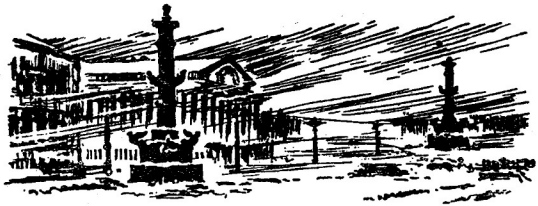

كوپ سۇلارغا چوكـكەنمىز، كوپ قانـلارغا پاتقانمىز،
تۇزلۇق سۇغا كوپ چۈشكەنمىز. پاكلارنىڭ ئەڭ پاكى بىز.

1

ئەمدى ھەممە نەرسە ئوتۇپ كەتكەن ئىدى. سوغاق شامال جىم بولۇپ قالغان پېتىرىبۇرگنىڭ چولـدەرەپ قالـغان كوچـلىرىـدىن كىرەكسىز قەغەزلەرنى ــ ھەربى بۇيرۇقلار، تىياتىر ئىلانلىرى، رۇس خەلقىنىڭ "ۋىجدانى ۋە ۋەتـەپـەرۋەرلـىگى"نى ئويغىتىشـقا قارىتىپ چىقىرىلـغان تەشۋىـقات ۋاراقلىرىـنىڭ يىرتىقلىرىـنى ــ پىرىلدىـتىپ ئۇچۇرۇپ يۈرەتتى. يىلمـلىرى قېتىپ قالـغان رەڭـمۇ ـرەڭ قەغەز پارچىلىرى يەردىكى قار بىلەن ئارىلىشىپ دەھشەتـلىك شىلـدىرلاپ دومىلاپ، ئۇچۇپ يۈرەتتى.

پايتەختتىڭ تېخى يېقىندىكىلا قاينىق ۋە كەيپ ـ ساپالىق ھاياتىدىن قالغان ـ قاتقىنى شۇ ئىدى. مەيـدان ۋە كوچـلاردا تاماشا قىلـىپ

يۇرگەن ئادەملەردىن ئەسەرمۇ قالمىغان ئىدى. "ئاۋرور"① ئاتىقان زەمبىرەكنىڭ ئوقىدىن ئوگزىسى تېشىلىپ كەتكەن قىسىلىق سارايى② بوشاپ قالغان ئىدى. ۋاقىتلىق هوكۇمەتنىڭ ئەزالىرى، تەسىر دائىرىلىك بانكا ئىگىلىرى، مەشھۇر جياڭجۇنلەر دېرەكسىز بولۇپ قاچقان ئىدى. پاسكىنا ۋە تاملىرى بۇزۇق كوچىلاردا ئەمدى پارقىراق ئات هارۋىسى، ياسانغان ئايالار، ھەربىي ۋە مۇلكى ئەمەلدارلار، مىڭلىرى ئايلىنىپ كەتكەن جامائەت ئەرباپلىرى كورۇنمەيتتى. پات-پاتلا كېچىلىرى ماگىزىنلارنىڭ ئىشىكلىرىگە تاختاي قېقىپ ئوغرىلىغان بولقا ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى. بەزىبىر ئەينەكلىك جازىلاردا پىشلاق، قوروپ قېتىپ قالغان تورت-پېچىنىلەر ئانچە-مۇنچە كوزگە چېلىقاتتى. ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوتۇپ كەتكەن ھايات ھەسرىتىنى تېخىمۇ ئاشۇراتتى. كوچىدىن ئوتۇۋاتقان يولۇچى قولاقچىلىرىغا قىزىل يولتۇز تاقىغان، ملتىقلىرىنىڭ ئاغزىنى پەسكە قارىتىپ يەلكىسىگە ئاسقان بىر توپ كەسكىن كىشىلەرنى — چارلىغوچىلار ئەتىرىدىنى كورسە، قورقۇپ، دەررۇ ئوزىنى تامنىڭ تۈۋىگە ئالاتتى.

قاراڭغۇ ئويلەرنىڭ دەرىزىلىرىگە، چول قالغان دەۋازىلارغا غۇيۇلداپ كىرگەن شىمال شامىلى بۇرۇنقى كەيپ-ساپا داغدۇغىلىرىنىڭ كولەڭگىلىرىنىمۇ ئۇچۇرۇپ كەتكەن ئىدى. 1917-يىلنىڭ

---

① بالىتىق دېڭىز فلوتىنىڭ ئوكيان چارلاش پاراخوتلىرىدىن بىرى؛ قىشلىق سارايىغا ھۇجۇم قىلىش "ئاۋرور"نىڭ توپىقا تۇتۇشىدىن باشلانغان. — ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② چار پادىشانىڭ ئوردىسى، 1917-يىل 2-ئايىدىن 1917-يىل 10-ئايىچە ئەكسىيەتچى ۋاقىتلىق ھوكۇمەتنىڭ قورغىنى بولغان. — ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ئاخىرلىرىدا پەتىربۇرگ شۇ دەرىجىدە دەھشەتلىك تۈس ئالغان ئىدى.

دەھشەتلىك، چۈشىنىكسىز، ئەقىل يەتكۈسىز ئىشلار. ھەممە نەرسە ئوتۇپ كەتكەن ئىدى. ھەممە نەرسە بىكار قىلىنغان ئىدى. قار پىقىراپ ئۇچۇپ يۈرگەن كوچىدىن يىرتىق شىلەپە كىيگەن، قولىدا چىلەك بىلەن چوتكا كوتەرگەن بىر كىشى يۈگۈرۈپ ئۆ يان-بۇ يان ئوتەتتى. ئۇ يېڭى-يېڭى ئېلانلارنى چاپلايتتى، ئۇلار ئەسىرلەردىن بۇيان قامىتىنى تىكلەپ كەلگەن ئويلەرنىڭ تامىلىرىغا ئاپىياق ياماق بولۇپ چۈشەتتى. مەنسەپلەر، دەرىجىلەر، نەپىقلەر، ئەپىتسەرلىك پاگونلىرى، يات ھەرپ Ѣ①، خۇدا، خۇسۇسى مۈلۈك، ھەركىمنىڭ ئوز خاھىشى بويىچە ياشاش ھوقۇقىي قاتارلىقلار بىكار قىلىنغان ئىدى. بىكار قىلىندى! ئېلان چاپلاپ يۈرگەن كىشى ئەينەكلىك ۋە سوغاق ئويلەردە پىما، جۇۋا كىيگەن ۋە قوللىرىنى بىر بىرىگە سۈرتۈپ:

— نىمە بولغىنى بۇ، ھە؟ ئەمدى نىمە بولاركىن؟ روسىيە ھالاك بولدى، ھەممە نەرسە خاراب بولدى... ئولۇم!... — دەپ يۈرگەنلەر تەرەپكە شىلەپىسىنىڭ تېگىدىن كوزلىرىنى ئالايتىپ قاراپ قوياتتى.

ئۇ ئادەملەر دەرىزىنىڭ يېنىغا كېلىپ قاراشقىنىدا مۇنداق ئىشلارنى كوردى: دوقمۇشتىكى جانابى ئاللىلىرى ياشايدىغان ۋە بىر ۋاقىتلاردا ساقچى كۆلرەڭ تامغا قارىغان ھالدا قېتىپ تۇرىدىغان

---

① بۇ رۇسچە ھەرپ ئوكتەبىر ئىنقىلابىدىن كېيىن ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

چوڭ ئوينىڭ ئالدىدا ئۇزۇن بىر ھارۋا تۇراتتى ۋە ئاللىقانداق قوراللىق كىشىلەر يوغان ئېچىلغان ئىشىكلەردىن جابدۇقلارنى، گىلەملەرنى، رەسىملەرنى ئېلىپ چىقىشاتتى. ئىشىكنىڭ توپىسىگە قىزىل سەتىندىن بايراق ئېسىلغان ئوينىڭ ئىگىسى ــ جانابى ئالىلىرىمۇ شۇ يەردە ئىدى، ئۇ سكوبېلېۋ جياڭجۇندەك زاڭاق ساقىلى قويغان، نېپىز پەلتو كىيگەن بولۇپ، ئاپپاق چاچلىق بېشى تىترەيتتى. ئۇنى ئويىدىن كوچۇرۇۋېتىپتۇ! شۇنداق ئاچچىق سوغاقتا قاياققا بارسۇن؟ قاياققا بارسا بارمامدۇ. ... دولەت ماشىنىسىنىڭ مۇھىم تۇۋرۇگى بولغان بۇ جانابى ئالىلىرىنى شۇنداق قىلغاندىن كېيىن، ئۇ يېقى نىمە بولاركىن!

كېچە بولدى. ئەتراپ قاپ ـ قاراڭغۇ، كوچا چىراقلىرىمۇ يانمىغان، دەرىزىلەردىنمۇ چىراق يورۇغى كەلمەيتتى. كومۇر يوق، ئەمما، ئادەملەرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، سمولنىنىڭ① ئىچى كۇندۇزدىكىدەك يورۇقمىش، فابرىكىلار جايلاشقان مەھەللىلەرمۇ يورۇقمىش. ھەممە يېرىدە ئوق ئىزلىرى قالغان شەھەرنىڭ ئۇستىدە قار بورىنى غۇيۇلداپ ئۇچاتتى، ئوگزىلەرنىڭ توشۇكلىرىدىن: "ئاخىرە ـ ەت، كەلـدى ـ ى" دىگەندەك ئاۋاز چىقاتتى. قاراڭغۇلۇقتىن گۇلدۇرلىگەن ئېتىش ئاۋازى ئاڭلىناتتى. كىم، نىمىشقا ۋە كىمگە ئېتىۋاتىدىكىن؟ قىزىل شەپەق پىلىلداپ، قار بۇلۇتلىرىنى قىزارتقان يەردە ئەمەسمىكىن؟ ياق، ئۇ يەردە ھاراق ئامبارلىرى يانماقتا... گەمىلەردە،

---

① سمولنى پېتروگراتتىكى قىزلار داشۇېسى، 1917 ـ يىلى ئۇلۇغ ئوكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىنىڭ باش قوماندانلىق ئىشتاۋى مۇشۇ يەردە قۇرۇلغان. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ئۇرۇپ سۈندۈرۈلغان تۈڭلاردىن ئېقىپ چىققان ھاراقلاردا ئادەملەر چوكۈپ ياتقانمىش... ھەيلى، ھەممىسى كويۇپ ئولسۇن!

ئاھ، رۇس خەلقى، رۇس خەلقى!

مىليون-مىليون رۇسلار ئالدىنقى سەپىنى تاشلاپ، ئويلىرىگە، يېزىلىرىغا، ئوزلىرىنىڭ دالىلىرىغا، سازلىقلىرىغا، ئورمانلىرىغا پويىز-لاپ-پويىزلاپ قايتىشاتىتى...ئوز يەرلىرىگە، ئوز خوتۇنلىرىنىڭ يېنىغا قايتىشاتىتى...دەرىزىلىرى سۇنۇپ كەتكەن ۋاگونلاردا ئادەملەر شۇ دەرىجىدە زىچ ۋە قىمىرلىماستىن تۇرۇشاتتىكى، ئەگەر بىرەر كىشى ئولۇپ قالغۇدەك بولسىمۇ بۇ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدىن ئولۇكنى كوتىرىپ ئېلىپ دەرىزىدىن تاشلىۋېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئادەملەر ۋاگونلارنىڭ بۇفېرلىرىگىمۇ، ئوگزىلىرىگىمۇ چىقىشۋالغان ئىدى. ئۇلار سوغاقتا توڭلىشاتتى، چاقلارنىڭ تېگىدە قېلىپ ھالاك بولۇشاتتى، باشلىرى ئاسما كوۋرۈكلەرنىڭ ئۈستكى لىملىرىغا ئۇرۇلۇپ يېرىلاتتى. بۇ كىشىلەر قولىغا ئىلىنغانلىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى سانىدۇقلارغا سېلىشىپ، توڭگۇنلەرگە توڭگۇشۇپ ئېلىپ كەلمەكتە ئىدى—پىلىموتلارمۇ، مىلتىق تەپكىلىرىمۇ، ئولگەنلەرنىڭ يېنىدىن ئېلىۋېلىنغان نەرسىلەرمۇ، گىرانات-لارمۇ، مىلتىقلارمۇ، پاتىپۇنلارمۇ، ۋاگوننىڭ ئورۇندۇغىدىن كېسۋېلىنغان كونىلەرمۇ—ھەممىسى كېرەك بولۇپ قالىدۇ، دېيىشەتتى. پەقەت ئاقچا ئېلىشمايىتتى—ئاقچا دىگەن نەرسە ھەتتا تاماكا يوگەپ چېكىشكىمۇ يارىمايىتتى.

پويىزلار روسىيىنىڭ تۈزلەڭلىكلىرىدە سوزۇلۇپ-سوزۇلۇپ ئاستا يۈرۈپ باراتتى. دەرىزىلىرىنىڭ ئەينەكلىرى سۇنىدۇرۇلغان، ئىشىكلىرى ئېلىپ كېتىلگەن ئىستانسىغا كېلىپ، خۇددى دەرمانسىز ئادەمدەك توختايىتتى. ھەر بىر ئىستانسىغا پويىزلار ھاقارەت ۋە تىللاش

بىلەن كىرىشىپ باراتتى. ۋاگوننىڭ ئوگزىلىرىدىن كۆلىرەڭ ئۇزۇن چاپانلىق ئەسكەرلەر سەكرەپ چۈشۈپ، ملتقىلىرىنىڭ ئەپكىسىنى شاراقلىتىپ، دۇنيا بۇرژۇئازىيىسىنىڭ غالچىسىنى دەرھال بىر ياقلىق قىلىمىز دەپ، ئىستانسا باشلىغىنى ئىزدەشكە كىرىشەتتى. "پاراۋوز بەرگىن!...جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ، ئىتنىڭ بالىسى؟ چاپسانراق ماڭدۇر پويىزنى!..." ئاندىن ئۈلار ئوتى ئۈچۈپ قالغان پاراۋوزنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈشۈپ كېلەتتى، بۇنىڭ شوپۇرىمۇ، ئوت ياقارىمۇ دالىغا قېچىپ كەتكەن بولۇپ چىقاتتى. "كومۇر، ئوتۇن بەرگىن! ياغاچ تاملارنى بۇز، ئىشكىلەرنى، دەرىزىلەرنى سۇندۇر!"

بۇنىڭدىن ئۈچ يىل بۇرۇن كىم بىلەن ئۇرۇشمىز، نىمىشقا ئۇرۇشمىز، دەپ ھېچكىم سوراپمۇ ئولتۇرمايتتى. خۇددى ئاسمان يېرىلىغاندەك، يەر تەۋرىگەندەك، بىردىنلا سەپەرۋەرلىك بولۇپ، ئۇرۇش باشلانغان ئىدى. دەھشەتلىك ئىشلارنىڭ زامانى كەلگىنىنى خەلق بىلمىشتى. كونا تۇرمۇش توڭسىدى. خەلق قولىغا ملتىق ئېلىشتى. نىمە بولسا مەيلى، ئەمما كونا تۇرمۇشقا قايتمايمىز دېيىشتى. ئەسىرلەردىن بۇيان يۇرەكلەر ئەلەمگە تولۇپ كەتكەن ئىدى.

خەلق شۇ ئۈچ يىلنىڭ ئىچىدە ئۇرۇشنىڭ نىمىلىگىنى بىلمىشتى. ئالدى تەرىپىگىدىمۇ پىلىموت، ئارقاڭدىمۇ پىلىموت، كىشىلەر ئولگۈدەك بولۇپ، شۇ ئىككى ئوتتۇرىدا پىتىلاپ، قۇرۇتىلاپ يېتىشاتتى. كېيىن ھەممە تۈيۇقسىزدىن چوچۇپ كەتكەندەك بولدى، مىڭلەر ئايلىنىپ كەتتى، ــ ئىنقىلاپ!...كېيىن ھۇشلىرىغا كېلىپ، "ھە بىز نىمە قىلدۇق؟ بىزنى يەنە ئالداشاقچىمۇ؟" دىگەن سوئالىلارنى قويۇشتى. تەشۋىق ــ تەرغىباتچىلارنىڭ مۇنۇ سوزلىرىنى ئاڭلىدى: "ئىلگىرى ئەخمەق ئىكەنمىز، ئەمدى ئەقىللىق بولۇش كېرەك. ...ئۇرۇشتىن

تويدۇق، قېنى ئەمدى ئويلىرىمىزگە قايتايلى، بېرىپ ئىنتىقام ئالايلى. ملىتىقىنىڭ نەيزىسىنى كىمنىڭ قوسىغىغا تىقىشىمىزنى ئەمدى بىلمىز. ئەمدى پادىشامۇ يوق، خۇدامۇ يوق. پەقەت ئۆزىمىزلا بار. ئويگە قايتىمىز، يەرنى بولۇشىمىز!"

ئالدىنقى سەپ تەرەپتىن كەلگەن ھەربى پويىزلار روسىيىنىڭ دالىلىرىدا خۇددى سوقا ئوتكەندەك، بۇزۇلغان پويىز ئىستانسىلىرىنى، سۇنۇپ ۋەيران بولغان تومۇرىيول لىنىيىلىرىنى، خاراپ بولغان شەھەر-لەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ بارماقتى. يېزا ۋە جاڭزىلاردا ئادەملەر غىجىر-غىجىر قىلىپ مىلتىقلارنىڭ ستۇۋللىرىنى ئىكەك بىلەن كېسىشكە باشلىدى. رۇسلار يەرگە قاتتىق ئورنىشۇۋىلىشقا باشلىغان ئىدى. ئويلەردە ناھايىتى ئۇزاق ئوتمۇش زامانلاردىكىدەك يەنە قارا چىراقلار يىلىلداپ يېنىشقا باشلىدى، ئايالىلار بىرنەچچە ئاندىن قالغان دەستىگاھلىرىغا يەنە يىپ تارتىپ، ماتا توقۇشقا باشلاشتى. ۋاقىت خۇددى كەينىگە، ئوتۇپ كەتكەن كونا ھاياتقا قاراپ قايتىشقا باشلىغاندەك ئىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىككىنچى ئىنقلاپ، ئوكتەبىر ئىنقىلاۋى پارتلىغان قىش پەسلىدە ۋۇجۇتقا كەلدى...

يېزىلار تەرىپىدىن بۇلاڭ-تالاڭ قىلىنغان، قۇتۇپ بورىنىنىڭ تېگىدە قالغان، ئاچارچىلىق دەھشەت سېلىۋاتقان، ھەممە تەرىپى دۇشمەننىڭ قورشاۋىدا قالغان، ئادەمنى ھەيران قالدۇرارلىق سۇيىقەستلەر بولۇۋاتقان، كومۇر ۋە بولكىغا مۇھتاج بولۇۋاتقان، زاۋۇت-لارنىڭ تۆرخۇنلىرىدىن ئىس چىقماس بولۇپ قالغان، خۇددى ئادەمنىڭ قېپىدىن چىقىرىلغان مېڭىسىگە ئوخشاش بولۇپ قالغان پېتىربۇرگ شەھىرى شۇ ۋاقىتتا سارسكويى سېلودا رادىيو ئىستانسىسى ئارقىلىق يېڭى-يېڭى كەسكىن پىكىرلەرنى دۇنياغا ئاڭلىتىپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇر كتابخانىسى پىكى ئىدىسى

تۇراتتى.

ــ يولداشلار، ــ دەپ ۋاقىرايتتى گىرانىت تاشلىق ئۇلنىڭ توپىسىدە تۇرغان ئورۇق بىر يىگىت، ئۇ فىنلاندىيە شەپكىسىنى بېشىغا تەتۇر كىيىۋالغان ئىدى، ــ قاچاق يولداشلار، سىلەر ئەمدى ئەبلەخ جاھانگىرلارغا كەينىڭلارنى ئورۇپ تۇرۇپسىلەر... بىز پېتىربۇرگ ئىشچىلىرى، سىلەرگە: توغرا قىلدىڭلار، يولداشلار! دەيمىز... بىز قانخور بۇرژۇئازىيىنىڭ مالىيى بولۇشنى خالىمايمىز. يوقالسۇن جاھانگىرلىك ئۇرۇشى!

ساقاللىق ئەسكەرلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن:

ــ يوقالسۇن... يوقالسۇن... يوقالسۇن... ئاۋازلىرى كوتىرىلدى. ئەسكەرلەر تۇگۇن ۋە مىلتىقلىرىنى يەلكىلىرىدىن ئالماستىن، ئالېكساندر III كە قويۇلغان ھەيكەلنىڭ ئالدىدا ھېرىپ-ئېچىپ تۇرۇشاتتى. پادىشانىڭ ھەيۋەتلىك قارا گەۋدىسىنى قار باسقان ئىدى ۋە ئۇنىڭ مىس ئېتىنىڭ بېشى ئاستىدا پەلتوسىنىڭ پەشلىرى ئېچىلىپ تۇرغان ناتىقنىمۇ قار كومۇشكە باشلىغان ئىدى.

ــ يولداشلار... لېكىن بىز مىلتىغىمىزنى تاشلىماسلىغىمىز كېرەك! ئىنقىلاپ خەۋپ ئاستىدا... دۇشمەنلەر بىزگە تەرەپ-تەرەپتىن قارشى تۇرماقتا... ئۇلارنىڭ يىرتقۇچ چاڭگىلىدا تاغ-تاغ ئالتۇن، قىرغىن ئېلىپ كېلىدىغان قورال بار... ئۇلار بىزنى قانغا پاتقان ھالدا كورۇپ، ھىلىتىنلا خوشاللىغىدىن تېرىسىگە پاتماي، بېشى ئاسمانغا يەتمەكتە... ئەمما بىز قورقمايمىز... دۇنيا سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىغا بولغان يالقۇنلۇق ئىشەنچ بىزنىڭ قورالىمىزدۇر... دۇنيا سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋى بولىدۇ، ئۇنىڭ بولۇشىغا ئاز كۇن قالدى...

ئۇنىڭ سوزىنىڭ ئاخىرىنى شامال ئۇچۇرۇپ كەتتى. مۇرىسى كەڭ، پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى ئوره قىلىۋالغان بىر كىشى دەل شۇ ھەيكەلنىڭ يېنىغا كېلىپ توردى. ئۇ يا ھەيكەلنى، يا ناتىقنى، يا مۇرىسىگە تۆگۈن ئاسقان ئەسكەرلەرنى كورمىگەندەك ئىدى. ئەمما بىردىنلا ئۇنىڭ قۇلىغىغا بىر ئېغىز سوز كىردى، ھەتتا سوز ئەمەس، بەلكى مىس ئاتنىڭ يېنىدىن ئېيتىلغان سوزدىن كەلگەن قاتتىق ئىشەنچ ئۇنىڭ دىققىتىنى ئوزىگە تارتتى.

ـــ...شۇنى بىلىپ قويۇڭلاركى،... يەنە يېرىم يىلدىن كېيىن لەنىتى پۇلنى يىلتىزىدىن قۇرۇتمىز... ئاچلىقىمۇ تۆگەيدۇ، مۇھتاجلىقمۇ، خورلۇقمۇ تۆگەيدۇ... لازىملىق نەرسىنى جاھائەت ئامبارلىرىدىن خالىغانچە ئېلىۋېرىسىلەر... يولداشلار، بىز ئالتۇنىدىن جاھائەت ئۇچۇن ھاجەتخانىلار سالىمىز تېخى. ...

بىراق، شۇ يەرگە كەلگەندە ناتىقنىڭ تامىغىغا شامال قارىنى ئۇچۇرۇپ كىردى. ئۇ ئېگىلگىنىچە ئاچچىق ئەلەم بىلەن يوتىلىشكە باشلىدى، يوتىلى كۇچىيىپ كېتىپ، ئوزىنى ھىچبىر توختىتالمايتتى ۋە ئوپكىلىرى يىرتىلىپ كەتكەندەك بولاتتى. ئەسكەرلەر يەنە بىرئاز تۇرۇشۇپ، قۇلاقچا كىيگەن باشلىرىنى چايقاشتى-دە، بەزىلىرى پويىز ئىستانسىسىغا، بەزىلىرى شەھەر ئارقىلىق دەريانىڭ ئۇ تەرىپىگە قاراپ كېتىشتى. ناتىق توڭلاپ قالغان گىرانت تاشنى تاتلاشتۇرۇپ سېرىلىپ چۇشتى. پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى ئوره قىلىۋالغان كىشى ئاستا ئۇنىڭ ئېتىنى ئاتاپ چاقىردى:

ـــ رۇبلیوۋ، یاخشىمۇ سەن!

ۋاسىلى رۇبلیوۋ تېخىچلا يوتىلىپ-يوتىلىپ، پەلتوسىنىڭ توڭمىسىنى ئەتمەكتە ئىدى. ئۇ قولىنى سوزماستىن، ئۇڭان ئىلىنچ

www.uyghurkitap.com

تېلېگىنغا ئالىيپ قارىدى.

ــ خوش، نىمە دەيسەن؟

ــ كورۇشكىنىمگە خوشالمەن...

ــ ۋاي ئەقلى يوق ئەبلەخلەرەي، ــ دېدى رۇبليوۋ قارىنىڭ ئارىسىدىن خىرە كورۇنۇپ تۇرغان پويىز ئىستانسىسىنىڭ بىناسىغا قاراپ؛ ئۇ يەردە يەرگە توپلاپ قويۇلغان تۇگۈنلەرنىڭ يېنىدا پىتلاپ كەتكەن بايىقى ساقالسىز ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرى يىغىلىشىپ تۇرۇشاتىتى، ــ ئۇلارغا سوز چۈشەندۈرۈپ بولاتتىمۇ؟ ھەممىسى ئالدىنقى سەپتىن خۇددى قوڭغۇزدەك قاچىدۇ... سارائلار... بۇنداق چاغدا تېرورلۇق كېرەك!...

ئۇ مۇزلاپ كەتكەن قولى بىلەن قار ئارىلاش شامالنى چاڭگاللاپ ئالدى-دە، بىر سىلكىتتى... ئۇ سوغاقتا تىترەپ كەتتى...

ــ رۇبليوۋ، ئەزىزىم، سەن مېنى ياخشى تونۇيسەنغۇ، ــ تېلېگىن ياقىسىنى چۈشۈرۈپ، رۇبليوۋنىڭ زەپىرەڭ يۈزىگە ئېگىلدى، ــ ماڭا چۈشەندۈرۈپ بەرگىن، خۇدا ھەققى... ئاخىر، بىز بويىنىمىزنى قىلتاققا سېلىۋاتىمىزغۇ... نېمىسلار بىر قېتىم ھە دىسە، بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدە پېتىپبۇرگقا كىرىپ كېلىدۇ... بىلەمسەن، مەن سىياسىغا ھىچ قىزىقمىغان ئادەممەن...

ــ ھىچ قىزىقمىغان دېگەنمۇ گەپمۇ؟ ــ رۇبليوۋ خۇددى كىرپىدەڭ ھۆرپەيدى-دە، تېلېگىنغا بۇرۇلدى، ــ ئۇنداق بولسا نىمىگە قىزىققانسەن؟ ھازىر سىياسىغا قىزىقمىغان ئادەمنىڭ كىملەر ئىكەنلىگىنى بىلەمسەن؟ ــ ئۇ ئۇزان ئىلئىچىنىڭ كوزىگە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ قارىدى، ــ بىتەرەپ تۇرغانلار خەلقنىڭ دۇشمىنى...

ــ ھە، باركالا، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سېنىڭ بىلەن سوزلىشىۋا-

ماقچىمەن... سەنمۇ ئادەمگە ئوخشاش سوزلىگىن-دە.

ئىۋان ئىلئىچنىڭ ئاچچىغى كەلدى. رۇبلىيۋ بۇرنى بىلەن ئېغىر نەپەس ئالدى.

ــ نادان ئادەمسەن-دە، يولداش تېلېگىن... سېنىڭ بىلەن سوزلىشىشكە ۋاقتىم بارمۇ، سەن بۇنى چۈشىنەمسەن، ئاخىر؟

ــ ماڭا قارا، رۇبلىيۋ، مەن مۇنداق ئەھۋالدىمەن... ئاڭلىغاندۇرسەن، كورنىلوۋ دون تەرەپتە ئادەملەرنى قوزغاتقانمىش؟

ــ ئاڭلىغانمەن.

ــ ياكى دونغا كېتىمەن... ياكى سىلەر بىلەن قالىمەن...

ــ ياكى، ياكى دىگىنىڭ نىمىسى؟

ــ مانا شۇندىغى-دە! قايسىبىرىڭگە ئىشەنسەم، شۇنىڭ بىلەن بولىمەن... سەن ئىنقىلاپ تەرەپ، مەن روسىيە تەرەپ... بەلكى مەنمۇ ئىنقىلاپ تەرەپ بولارمەن.... بىلەمسەن، مەن ئالدىنقى سەپتە ئەپىتسەر بولغان...

رۇبلىيۋنىڭ قارا كوزلىرىدىكى غەزەپ يوقىلىپ، ئۇلاردا ھارغىنلىق، ئۇيقۇسىزلىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

ــ ماقۇل، ــ دىدى ئۇ، ــ ئەتە سمولىنىغا بارغىن، مېنى ئىزلەپ تاپقىن... روسىيە!... ــ ئۇ ئاچچىق كۇلۇمسىرەپ بېشىنى چايقىدى، ــ سېنىڭ شۇ روسىيەڭنى دەپ ساراڭمۇ بولۇپ كېتىدۇ كىشى... كوزلەر قانغا تولۇپمۇ كېتىدۇ!... ئەمما، ھەممىمىز روسىيىنى دەپ ئولۇپ كېتىمىز... سەن ھازىر بالتىق پويىز ئىستانسىسىغا بارغىن. ئۇ يەردە ئۇچ مىڭگە يېقىن قاچاق ئەسكەر ئۇچ ھەپتىدىن بۇيان پۇتلىرىنى سوزۇپ يېتىشىپتۇ. ئۇلار بىلەن مەجلىس ئېچىپ سوھبەت ئوتكۇز، سوۋېت ھاكىمىيىتى ئۇچۇن تەشۋىق قىلغىن... ئۇلارغا پېتروگراتقا

بولكا كېرەك، بىزگە جەڭچىلەر كېرەك، دەپ ئېيتقىن... (رۇبلىيۋ-
نىڭ كوزلىرى يەنە غەزەپكە تولدى.) ئەگەر ئىسسىق كاڭنىڭ ئۇس-
تىدە قوسىغىڭلارنى تاتلاپ ياتساڭلار، ئىتتەك قىرىلىپ كېتىسىلەر،
دەپ ئېيتقىن. ئىنقىلاپنىڭ قانداقلىغىنى شۇ ۋاقىتتا بىلىسەن دىگىن...
مانا شۇ سوزلەرنى ئۇلارنىڭ كاللىلىرىغا كىرگۇزگىن!... روسىيىنى،
ئىنقىلاپنى ھازىر ھىچكىم قۇتۇلدۇرۇپ قالالمايدۇ، پەقەت سوۋېت
ھاكىمىيىتىلا قۇتۇلدۇرۇپ قالالايدۇ... چۇشەندىڭمۇ؟ ھازىر دۇنيادا
بىزنىڭ ئىنقىلاۋىمىزدىن باشقا ھىچقانداق مۇھىم نەرسە يوق...

تېلېگىن قاراڭغۇدا مۇز قاتقان پەلەمپەيدىن بەشىنچى قەۋەتكە
چىقتى، ئۇنىڭ ئويى بەشىنچى قەۋەتتە ئىدى. تىمىسقىلاپ ئىشىكنى
تاپتى. ئاۋال ئۇچ مەرتىۋە، كېيىن يەنە بىر مەرتىۋە ئۇردى. ئىشىكنىڭ
ئالدىغا بىرسىنىڭ كەلگەنلىگى ئاڭلاندى. بىرئاز جىمجىتلىقتىن كېيىن
خوتۇنىنىڭ بوش ئاۋازى كەلدى:

ــ كىم؟

ــ مەن، مەن، داشا.

ئىچكىرىدىن ئۇھ تارتقان ئاۋاز ئاڭلاندى. كېيىن زەنجىر شىرىقلاپ
چۇشتى. ئىشىكنىڭ ئىلمىگى خېلىغىچە ئېچىلماي، قىينىدى. داشا-
نىڭ: "ۋاي، قۇرۇپ كەتكۇر" دەپ پىچىرلىغىنى ئاڭلاندى. كېيىن
داشا ئىشىكنى ئاچتى-دە، شۇ چاغنىڭ ئوزىدىلا قاراڭغۇ دالاندىن
بېرىپ، ئاللىقەيەردە ئولتۇردى.

تېلېگىن ئىشىكنىڭ ھەممە ئىلمەك ۋە زەنجىرلىرىنى مەھكەم
قىلىپ سالدى. كالىچىنى سېلىۋەتتى؛ يانچۇغىنى سىلاپ قارىدى، ــ
مانا قارا، سەرەڭگە يوق ئىكەنغۇ. شەپكە ۋە پەلتوسىنى يەشمەستىن،

ئىككى قولىنى ئالدىغا سوزۇپ، داشا كەتكەن تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

ــ ئەنە تېتىقسىزلىق، يەنە چىراق ياقماپتىغۇ، ــ دېدى ئۇ، ــ داشا، قېنى سەن؟

خېلى ئۇزاق ئۇن چىقماي تۇرغاندىن كېيىن، داشا كىتاپخانىدىن:

ــ يانغان ئىدى، يەنە ئوچۇپ قالدى، ــ دېدى.

تېلېگىن كىتاپخانىغا كىردى؛ پۈتۈن ئويدە ئەڭ ئىسسىق بولمە شۇ ئىدى، ئەمما بۇگۈن بۇ يەرمۇ سوغاق ئىدى. ئۇ ئەترايقا قارىغان ئىدى، ھېچ نەرسىنى كورمىدى، ھەتتا داشانىڭ دەم ئالغىنىمۇ ئاڭلانمايتتى. قوسىغى ناھايىتى ئاچ ئىدى، خۇسۇسەن چاي ئىچكۈسى كېلەتتى. ئەمما، داشانىڭ ھېچ نەرسە تەييارلىمغىنىنى سەزدى.

ئۇزان ئىلئىچ پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى قايرىپ قويدى ــ دە، سافانىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا يۇزىنى دەرىزىگە قىلىپ ئولتۇردى. تاشقىرىدا، قارلىق قاراڭغۇدا قانداقتۇر بىر يورۇق ھەركەت قىلاتتى. كرونشتا-تىدىنمىكىن، ياكى يېقىنراق بىر جايدىنمىكىن، كۆزەتمە چىراق بىلەن ئاسمانىنى ئاختۇرۇشاتتى.

"ئەمدى مەشكە ئوت ياقسام ياخشى بولاتتى ــ دە، ــ دەپ ئويلىدى ئۇزان ئىلئىچ، ــ داشادىن سەرەڭگىنىڭ قەيەردىلىگىنى قانداق قىلىپ سورىسام بولاركىن؟"

ئەمما سوراشقا پېتىنمىدى. ئۇنىڭ نېمە قىلىپ ئولتۇرغىنىنى بىلسەم ئىدىم، ــ يىغلاپ ئولتۇرۇپتىمۇ ياكى ئۇخلاپ ئولتۇرۇپتىمۇ؟ ناھايىتى جىمجىتلىق ئىدى. كوپ قەۋەتلىك ئويىنىڭ ھەممىسى ئاجا-يىپ جىملىققا چومگەن ئىدى. پەقەت قەيەردىدۇر بىر يەردە ئاندا-ساندا ملتىق ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالاتتى. قەندىلدىكى ئالتە ئېلېكتىر لامپا

بىردىن قىزىرىپ يېنىشقا باشلىدى ـ دە، ئۇي ئىچىنى خىرە بورۇتتى. داشا يېزىق ئۈستىلىگە بېشىنى قويۇپ، ئۈستىگە جۇۋىسىنى يېپىنىپ، بىر پۇتىغا پېيما كىيىپ، مەڭزىنى باسما قەغەزگە سۈيەپ ئولتۇرغان ئىدى. ئۇنىڭ ئورۇق يۇزلىرىدىن قىنىالغانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى، كوزلىرى ئوچۇق، ھەتتا كوزىنىمۇ يۇمماستىن، غەيرى تەبىي، ئوڭايسىز بىر ھالدا ئولتۇراتتى...

ــ داشېنكا، بۇنداق ئولتۇرۇش بولمايدۇ، ــ دىدى تېلېگىن ئىچىدىن كويۇنۇپ، ئۇنىڭ داشاغا بەك ئىچى ئاغرىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ئۇستەلنىڭ يېنىغا كەلدى. بىراق، لامپىلارنىڭ قىزارغان قىللىرى تىترىدى ـ دە، يەنە ئوچتى. چىراق بار ـ يوقى بىرنەچچە سېكۇنت ياندى، خالاس.

تېلېگىن داشانىڭ ئارقىسىغا كېلىپ، دېمىنى چىقارماي، يەلكىسىگە ئېگىلدى. ئۇنچىقماستىن ئۇنىڭ يەلكىسىنى سىلىدى. ئەمما داشا خۇددى ئولۇكتەك، ھېچ ئېتىۋار بەرمەي ئولتۇرۇۋەردى.

ــ داشا، قوي، ئوزەڭنى قىينىمىساڭچۇ...

بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرى داشا تۇققان ئىدى. ئۇچ كۈن بولغاندا بالىسى ئولدى. داشا دەھشەتلىك بىر پاجىەگە ئۇچرىغانلىقتىن، بالا ۋاقتى ـ قارايىدىن ئىلگىرى تۇغۇلغان ئىدى. ۋەقە مۇنداق بولغان ئىدى: داشا ئاخشام قارا ئۇغۇسدا مارس مەيدانىدىن ئوتوپ كېتىۋاتقىنىدا، بويى ئادەمنىڭ بويىدىن ئىگىز، ئۇستىگە كېپىن يېپىنغان ئىككى كىشى ئالدىدىن چىقىدۇ. ئۇلار ئەنە شۇ ئەپسانىۋى زامانلاردا ئاياقلىرىغا مەخسۇس پۇرژىنا باغلاپ، پۇتۇن يېتىرىبۇرگنى ۋەھىمىگە سېلىپ يۈرگەن "سەكرەيدىغانلار" بولسا كېرەك. ئۇلار داشانىڭ يېنىغا كېلىپ سەكرىشىپ، چىشلىرىنى غىچىلدىتىشقا ۋە

هۇشقىيتىشقا باشلايدۇ. داشا يىقىلىپ چۇشىدۇ. ئۇلار داشانىڭ ئۇچىسىدىكى پەلتوسىنى يېشىۋېلىپ، سەكرەپ-سەكرەپ لىبەڭ كوۋرۇگىدىن ئوتۇپ كېتىدۇ. داشا بىر ھازاغىچە يەردە ياتىدۇ. يامغۇر شاقىراپ ياغاتتى، يازلىق باغدىكى لىپا دەرەخلىرى گۇرۇلدەيتتى. فونتانكا تەرەپتىن بىرسىنىڭ "ۋاي دات!" دىگىنى ئاڭلىناتتى. داشانىڭ قوسىغىدىكى بوۋاق پۇتلىرى بىلەن تېپەتتى، يورۇق دۇنياغا چىقىشقا تەلپۇنەتتى.

بوۋاق قاتتىق مىدىرلىغىلى تۇردى، داشا ئورنىدىن تۇرۇپ، تروئىتسكى كوۋرۇگىگە چىقتى. قاتتىق شامال ئۇنى كوۋرۇكنىڭ چويۇن رىشاتكىسىغا ئېلىپ بېرىپ ئۇراتتى. ھول كوينىگى ئاياقلىرىنىڭ ئارىسىغا چاپلىشاتتى. ھەممە ياق قاپ-قاراڭغۇ، ئادىمىزات كورۇنمەيدۇ. پەستە نىۋا دەرياسىنىڭ قاپ-قارا سۇلىرى شاقىراپ ئاقاتتى. ئەمدىلا كوۋرۇكتىن ئوتكەن ئىدى، تولغاق تۇتۇپ قالدى. ئۇ ئويىگە يېتىپ بارالماسلىغىنى بىلدى، پەقەت دەرەخنىڭ يېنىغا يېتىۋالسام، دەرەخنىڭ دالدىسىدا تۇرسام دەپ ئويلايتتى. كراسنايا زورا كوچىسىدا كۇزەتچى ئۇنى توختاتتى. ئەسكەر مىلتىغىنى بىر قولىغا ئېلىپ، داشانىڭ تاتىرىپ كەتكەن يۇزىگە ئېگىلىپ قارىدى:

— يېشىندۇرۇپ كېتىشىپتۇ. ۋاي ئەبلەخلەرەي! ئاھا، ئېغىر ئاياق ئىكەن ئەمەسمۇ.

ئەنە شۇ ئەسكەر داشانى ئويىگىچە ئېلىپ بېرىپ، بەشىنچى قەۋەتكە ئېلىپ چىقتى. مىلتىقنىڭ قوندىغى بىلەن ئىشىكنى بىر ئۇردى-دە، ئىشىكتىن قارىغان تېلېگىنغا ۋاقىرىدى:

— ئايال كىشىنى كېچىسى كوچىغا يالغۇز چىقىرىپ بولامدۇ، تۇغۇپ قويۇشقا سەل قالدى... ئاتاڭغا لەنەت، پەمسىز بۇرژۇئازلار...!

ئەنە شۇ كېچىسى تۇغۇت باشلاندى. ئويدە كۆتۈلىدىغان كىشىدىك ئانا پەيدا بولدى. داشا بىر كېچە-كۈندۈز تولغاق يېدى. بالا تېنى-مايىتتى--ئۇنىڭ ئىچىگە سۇ كىرىپ كەتكەن ئىكەن. يەلكىلىرىگە ئۇرۇپ، بەدىنىنى ئۇگىلاپ، ئاغزىغا پۈلەشتى. بالا ئاخىر تەلەتىنى پۈرۈشتۈرۈپ يىغلىدى. بوۋاق يوتىلىشكە باشلىغان بولسىمۇ، كىندىك ئانىنىڭ كوكىلى توق ئىدى. بالا تېخىچىلا خۇددى ئاسلانىدەك غىڭشىپ، يىغلايتتى ۋە ئەمەيتتى. كېيىن يىغىسى بېسىلدى-دە، يوتىلىشكە باشلىدى. ئۇچىنچى كۈنى ئەتىگىنى داشا بوشۇككە قولىنى سوزغان ئىدى، قورققىنىدىن بىردىنلا قولىنى تارتىۋالدى--ئۇنىڭ قولى سوغاق بىر تەنگە تەككەن ئىدى. كېيىن بالىنى ئىكىكى قولى بىلەن ئېلىپ، يوگىگىنى ئېچىپ قارىسا، بوۋاقنىڭ بېشىدىكى شالاڭ ۋە سېرىق چاچلىرى تىك بولۇپ تۇرۇپتۇ.

داشا قاتتىق ۋاقىرىۋەتتى. ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى-دە، دەرىزىنىڭ يېنىغا يۈگۈردى، دەرىزىنى سۇندۇرۇپ، ئۆزىنى پەسكە تاشلىماقچى، دۇنيادىن كەتمەكچى بولدى... "ئۇنىڭسىز ياشىيالمايمەن، ياشىيالمايمەن!" دەيتتى ئۇ. تېلېگىن ئۇنى ئاران قايتۇرۇپ كېلىپ، جايىغا ياتقۇزدى. ئولۇك بالىنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشتى. داشا ئېرىگە مۇنداق دىدى:

--مەن ئۇخلاپ ياتقىنىمدا ئۇنىڭغا ئەجەل كەپتۇ. بىچارىنىڭ چاچلىرى تىك بولۇپ كېتىپتۇ ئاخىر، بىلەمسەن ...يالغۇز ئوزى قىينىلىپتۇ... مەن بولسام ئۇخلاپ يېتىپتىمەن...

بوۋاق ئەجەلگە قارشى يالغۇز كۈرەشكەن دىگەن پىكىرنى ھېچقانداق سوزلەر، نەسىھەتلەر بىلەن ئۇنىڭدىن يوق قىلىپ بولمايتتى.

ـــ ماقۇل، ئۇيان، ئەمدى ئۇنداق قىلمايمەن، ـــ دەيتتى داشا ئىرىنىڭ تېچلاندۇرغۇچى ئاۋازىنى ئاڭلىماسلىق ۋە ھەرقانداق مۇھتاجلىققا قارىماستىن "خۇش چاخچاقلىغى"نى ساقلىغان، ساغلام قىپ-قىزىل يۈزىنى كورمەسلىك ئۈچۈن.

تېلېگىنىڭ قۇۋۇتى ئەتىدىن-كەچكىچە يىرتىق كالىچىنى سورەپ، قوشۇمچە ئىش، تاماق، ئوتۇن ۋە باشقا نەرسىلەرنى تېپىش ئۈچۈن شەھەرنى كېزىپ يۈرۈشىگە بىمالال يېتەتتى. كۇنىگە بىرنەچچە قېتىم ئويىگە كېلىپ كېتەتتى، ناھايىتى غەمخور ۋە ئالدىراش ئىدى.

ئەمما ھازىرقى چاغدا ئۇنىڭ مانا شۇ غەمخورلۇغى ۋە چىن مېھرىۋانلىغى داشاغا ئارتۇقچىلىق قىلاتتى. ئۇيان ئىلئىچ قانچە كوپ ئالدىراش بولغانسېرى، قانچە كوپ غەمخورلۇق قىلغانسېرى، داشا ئۇنىڭدىن شۇنچىلىك ئۇزاقلىشاتتى. ئۇ ئەتىدىن-كەچكىچە سوغاق ئويدىن چىقماي يالغۇز ئولتۇراتتى. بەزىدە ئۇگدەپ قالغىنىدىن خوشال بولاتتى، ئۇگدەپ ئولتۇرۇپ-ئولتۇرۇپ، كېيىن كوزلىرىنى قولى بىلەن ئېرتەتتى-دە، يەنە كونا ھالىغا كېلەتتى. ئۇيان ئىلئىچ-نىڭ بۇيرۇپ كەتكەن ئىشلىرىنى قىلىمەن دەپ ئاشخانىغا چىقاتتى. ئەمما ئەڭ ئاددى، ئوڭاي ئىشقىمۇ قولى بارمايتتى. دەرىزىگە نويابىرنىڭ يامغۇرى كېلىپ ئۇراتتى. پېتىربۇرگنىڭ ئۇستىدە شامال غۇيۇلدايتتى. شۇنداق سوغاق بىر چاغدا، دېگىزنىڭ بويىدىكى گورىستاندا تېخى ناله قىلىشنى بىلمىگەن بوۋاق ئوغلىنىڭ جەسىدى ياتاتتى...

داشانىڭ روھىي ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغانلىغىنى ئۇيان ئىلئىچ بىلەتتى. ئۇنىڭ بىر بۇلۇڭغا بېرىپ بېشىنى شال ياغلىق بىلەن پۈركۈۋېلىپ، چوڭقۇر غەم-قايغۇ ئىچىدە شۇمشىيىپ ئورۇندۇقتا

ئولتۇرۇشى ئۇچۇن ئېلېكتىر چىرىغىنىڭ ئوچۇشى كۆپايە ئىدى. ئەمما ياشاش كېرەك ئىدى، ياشاش كېرەك... تېلېگىن خوتۇنى توغرىسىدا موسكۋاغا، ئۇنىڭ ھەدىسى يېكاتېرىنا دمىترىيېۋناغا خەت يازدى. ئەمما خېتى بېرىپ تەگمىدىمكىن، جاۋاپ كەلمەيتتى، يا بولمىسا كاتەمۇ بىرەر پالاكەتكە ئۇچرىغانمىكىن. زامان ئوزى شۇنداق ئېغىر ئىدى.

ئۇيان ئىلئىچ داشانىڭ ئارقىسىغا كېلىپ تۇرغىنىدا تاسادىپى سەرەڭگە قېپىنى دەسسۈلدى. ئېلېكتىر چىرىغى ئوچكەندە داشانىڭ قارا ئاغزولۇق بىلەن كۇرىشىپ، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ سەرەڭگە چېقىپ تۇرغانلىغىنى بىلدى. "ۋاي بىچارە، ۋاي بىچارە، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇيان ئىلئىچ، ـــ ئەتىدىن ـ كەچكىچە يالغۇز ئوزى ئولتۇرىدۇ ـ ھە!"

ئۇيان ئىلئىچ ئېھتىيات بىلەن سەرەڭگە قېپىنى يەردىن ئالدى، ئىچىدە بىرنەچچە تال سەرەڭگە قالغان ئىكەن. كېيىن ئاشخانىغا كىرىپ ئەتىگەندە كونا ئىشكاپنىڭ بىر پارچىسىنى ياخشىلاپ كېسىپ تەييارلاپ قويغان ئوتۇننى ئېلىپ كىردى. خىشتىن تىزىلغان ۋە قاغالتىر كانىيى كىتاپخانىنىڭ بىر بېشىدىن ئىككىنچى بېشىغىچە سوزۇلغان مەشنىڭ ئالدىدا زوكزىيىپ ئولتۇردى ـ دە، ئوت ياقتى. ئوتۇن گۈرۈلدەپ يېنىپ، ئويىنىڭ ئىچىگە يېقىملىق پۇراق چاچتى. مەش ئاغزىنىڭ توشۇكلىرىدىن شامال غۇيۇلداپ كىرىشكە باشلىدى. تورۇسقا دۇگلەك شولا چۇشتى.

بۇنداق ئاددى مەشلەر ئۇ ۋاقىتلاردا ناھايىتى رەسىم بولۇپ، كىشلەر ئۇنى "بۇرژۇئاز"، ياكى "ھەرە" دەپ ئاتىشاتتى. بۇ مەشلەر ھەربى كومىۋنىزم دەۋرىدە كىشلەرگە چوڭ خىزمەت كورسەتتى. ئۇلار ھەر خىل بولاتتى: بەزىلىرى قاغالتىردىن ئاددى قىلىپ ياسالا-

غان بولۇپ، توت ئاياقلىق، بىر قاپقاقلىق بولاتتى، بەزىلىرى سىپتىراق، دوخوپكىلىق بولۇپ، ئۇلاردا قەھۋەنىڭ قويۇغىدىن نان، ياكى سامىۋسا پىشۇرۇش مۇمكىن بولاتتى، يەنە بەزىلىرى ناھايىتى چىرايلىق، ئاغزى كەڭ مەشتىن بۇزۇپ ئېلىنغان تومۇرلەر بىلەن ياستىلغان بولۇپ، بۇلاردا تاماقمۇ پىشۇراتتى، بۇ مەشلەر تاشقىرىدىكى بوران بىلەن قوشۇلۇپ گۇرۇلدىشەتتى.

ئادەملەر ئىلگىرىكى زامانلاردا ئوچاقنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىشقاندەك، ئەمدى شۇ مەشلەرنىڭ ئىسسىق چوغلىرىنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىشاتتى، چەينەكنىڭ قاپقىغى قاچان شىرىقلاركىن دەپ كۇتۇپ، قوللىرىنى ئوتقا قاخلاپ ئولتۇرۇشاتتى. بەختكە قارشى ھىچكىم يېزىۋالمىغان سوھبەتلەر بولاتتى. ساقاللىرى ئوسۇپ كەتكەن، ئاياقلىرىغا پىيما كىيگەن ۋە ئەدىيال يېپىنىۋالغان پىروفېسسورلار سۇنۇپ، قاپلىغۇچلىرى يىرتىلىپ كەتكەن ئورۇندۇقلىرىنى مەشكە يېقىنراق قويۇپ، ئاجايىپ كىتاپلارنى يازاتتى. ئاچلىقتىن يۇزلىرىدە قان قالمىغان شائىرلار مۇھەببەت ۋە ئىنقىلاپ توغرىسىدا شېرلار يېزىشاتتى. باشلىرىنى بىر بىرلىرىگە يېقىن قىلىپ، چورىدەپ ئولتۇرغان غەيۋەتچى ۋە پىتنىخورلار بىرى بىرىدىن غەلىتە، بىرى بىرىدىن ئەپسانە بولغان خەۋەرلەرنى پىچىرلاپ سوزلىشەتتى. ناھايىتى كوپ ئاجايىپ، قىممەتلىك جابدۇقلار شۇ يىللاردا مەشلەرنىڭ قاڭالتىر كانايلىرىدىن ئاسمانغا ئىس بولۇپ ئۇچۇپ كەتتى!

ئىۋان ئىلئىچ ئوزىنىڭ مېشىنى ناھايىتى قەدىرلەيتتى، ئۇنىڭ يېرىلىپ دەز كەتكەن جايلىرىنى لاي بىلەن سۇۋاپ تۇراتتى، پولغا قارا داغ تېمىپ چۇشمىسۇن دەپ، كانايغا قاڭالتىر قۇتىلارنى ئېسىپ قوياتتى. چاي قاينىغاندىن كېيىن يانچۇغىدىن قەغەز خالتىسىنى

چىقىرىپ، ئىستاكانغا نۇرغۇن شېكەر سالدى. باشقا پانچۇشىدىن بۇگۈن ناھايىتى غەلىتە يوسۇندا قولىغا چۈشۈرگەن لىمونىنى ئالدى (لىمونىنى نېۋىسكى كوچىسىدىن كېتىۋېتىپ، بىر مەجرۇھ ھەربىيدىن پەلەيگە تېگىشكەن ئىدى)، لىمون بىلەن تاتلىق چاي تەييارلاپ داشانىڭ ئالدىغا قويدى.

ــ داشېنكا، لىمون سېلىنغان چاي، ئىچكىن... مەن ھازىر چىمچىم چىراقنى توغرىلايمەن.

قاڭالتىر قۇتىغا گازىر يېغىنى قۇيۇپ، پىلىك يېقىلغان چىراق چىمچىم چىراق دېيىلەتتى، ئۇنى ئىلىنچ چىمچىم چىراقنى يېقىپ ئىلىپ كەلدى، ئوينىڭ ئىچى ئازراق يورۇدى.

داشا ئەمدى ئورۇندۇقتا راۋۇرۇس ئولتۇرۇپ چاي ئىچۋاتاتتى. تېلىگىن بۇنى كورۇپ خوشال بولدى-دە، ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

ــ بىلەمسەن، كىمنى كوردۇم؟ ۋاسىلى رۇبلىيوۋنى. يادىڭدىمۇ، مېنىڭ سېخمدا رۇبلىيوۋ دېگەن ئاتا-بالا ئىشلەيتتى. مېنىڭ بىلەن ناھايىتى يېقىن-دە، ئاتىسى ناھايىتى قۇۋ ئادەم. ئۇنىڭ بىر ئايىغى يېزىدا بولسا، بىر ئايىغى زاۋۇتتا. ناھايىتى ئالامەت ئادەم! ۋاسىلى ئەنە شۇ ۋاقىتلاردىلا بولشېۋىك ئىدى، ــ ئەقىللىق، ئاچچىغى ناھايىتى يامان ئىدى. فېۋرالدا بىزنىڭ سېخىتكىلەرنى ئەنە شۇ بىرىنچى بولۇپ كوچىغا باشلاپ چىققان ئىدى. مىرشاپلارنى ئوگزىمۇ-ئوگزە، چىدىرمۇ-چىدىر ئىزدەپ يۈرگەن ئىدى، ئادەملەرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، بەش-ئالتە ئەبلەخنى ئۇز قولى بىلەن ئولتۇرگەنمىش... ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن كېيىن چوڭ كىشى بولۇپ كېتىپتۇ. ئەنە شۇنىڭ بىلەن كورۇشۇپ، خېلى گەپ قىلىشىپ ئولتۇردۇق... ئاڭلاۋاتامسەن، داشا؟

ـــ هه، ئاڭلاۋاتسەن، ـــ دېدى داشا ۋە بوشىغان ئىستاكانىنى ئۈستەلگە قويدى-دە، ئورۇققىنا قولىنى ئىڭىگىگە تىرەپ، چىمچىم چىراقنىڭ پىلىلدىغان يورۇغىغا قاراپ ئولتۇردى... ئۇنىڭ كوك كوزلىرى پۈتۈن دۇنيادىكى نەرسىلەرگە پەرقسىز قارايتتى. يۈزلىرىمۇ ئورۇقلاپ كەتكەن، نازۇك تېرىسىنىڭ تېگىدىن گوشى كورۇنۈپ تۇرغاندەك ئاپپاق ئىدى، ئىلگىرىكى يېنىكلىك ئالامىتى كورۇنمىدىغان كىچىك بۇرنى ئەمدى قاتقالشىپ كەتكەن ئىدى.

لىمونلۇق چاي تەييارلاپ بەرگىنىگە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن بولسا كېرەك، ئۇ:

ـــ ئىۋان، مەن سەرەڭگە ئىزدەپ يۈرگەندە، كىتاپلارنىڭ كەينىدىن بىر قاپ تاماكا چىقىپ قالدى. ئەگەر ساقا كېرەك بولسا مانا...، ـــ دېدى.

ـــ تاماكا! ئوھو، بۇ تاماكا مەن ئەڭ ياخشى كورىدىغان ئىلگىرىكى تاماكىلاردىنمۇ، داشېنكا! ـــ ئىۋان ئىلئىچ تاماكىنى بىر كۆنى كېرەك بولۇپ قالار، دەپ كىتاپلارنىڭ كەينىگە ئوزى يوشۇرۇپ قويغان بولسىمۇ، ناھايىتى خوشال بولۇپ كەتكەنلىگىنى كورسەتمەكچى بولدى. داشانىڭ نۇرسىز ۋە زەپىرەڭ چىرايىغا كوز قىرىدا قاراپ، تاماكا چەكتى. "بۇنى بۇ يەردىن ئۇزاقراق جايغا، قۇياشلىق جايغا ئېلىپ كېتىش كېرەك ئىدى".

ـــ شۇنداق قىلىپ، مەن ئەنە شۇ ۋاسىلى رۇبلیوۋ بىلەن سوزلەشتىم، ماڭا كوپ ياردەم قىلدى، داشا... بولشېۋىكلارنىڭ يوق بولۇپ كېتىشىگە ئەسلا كوزۇم يەتمەيدۇ. ھەمدە مەسىلە ـــ رۇبلیوۋقا ئوخشاشلاردا، بىلەمسەن؟ ھەقىقەتتە، ئۇلارنى ھېچكىم سايلىمىغان. ئۇلارنىڭ ھاكىمىيىتىمۇ قىلىنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپتۇ، ـــ پەقەت پېتىر-

بۇرگ، موسكۇا ۋە بەزىبىر چوڭ شەھەرلەردە ھاكىمىيەت ئورنىنىڭ قان، خالاس... ئەمما پۈتۈن مەسلە ــ ھاكىمىيەتنىڭ خاراكتېرىنىڭ قانداقلىقىدا... بۇ ھاكىمىيەت ــ ۋاستىلى رۇبلیوۋلارغا ئوخشاشلار بىلەن قان تومۇرلىرى ئارقىلىق باغلانغان... مەملىكتىمىزدە ئۇنداقلار ئاز... ئەمما ئۇلارنىڭ ئىشەنچى كۈچلۈك. ئەگەر ئۇنى شىر ۋە يولۋاسقا تالاتسىمۇ، ياكى تىرىك پېتىچە ئوتقا تاشلىسىمۇ، "ئىنتېرناتسونال" شېھرىنى مەردانىلىق بىلەن ئېيتىپ ئولىدۇ...

داشا تېخىچىلا ئۇنچىقماستىن ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئىلگىرىكى مەشتىكى ئوتنى كولاشتۇرۇپ قويدى. ئۇ مەشنىڭ ئالدىدا زوكزىيىپ ئولتۇرۇپ، مۇنداق دېدى:

ــ سوزۇمنىڭ مەنىسىگە چۈشەندىڭمۇ؟... بۇ يەردىن باشنى ئېلىپ كېتىش كېرەك. ئەھۋالنىڭ بىر ياقلىق بولۇشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇش، ئۆزەڭ بىلىسەن، ئوڭايسىز... چوڭ يولغا چىقىپ تىلەمچىلىك قىلىش بىزگە ئار ــ نومۇس. مەن ساپ ــ ساق ئادەم تۇرسام. مەن ئىش ياقمايدىغان ئادەم ئەمەسمەن... راستىنى ئېيتسام، قولۇم ئىش تەلەپ قىلىپ قىچىشىپ تۇرۇپتۇ...

داشا ئۇھ تارتتى. ئۇنىڭ قاپاقلىرى يۇمۇلدى ــ دە، كىرپىكلىرىنىڭ تېگىدىن ياش تامدى. ئۇ ئىلگىرىكى پوشۇلداپ تۇرۇپ دېدى:

ــ ئەلۋەتتە، ئاۋال سېنىڭ مەسلەڭنى بىر ياقلىق قىلىش كېرەك، داشا... سەن ئۆزەڭ ئاۋال كۆچكە كىرىپ، ھۆشۇڭغا كېلىشىڭ كېرەك... سېنىڭ بۇنداق كۈن كەچۈرۈشۈڭ خاراپ بولۇشىنىڭ ئۆزىغۇ...

ئۇ ئىلگىرىكى ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالمىدى، "خاراپ" دېگەن سوزنى ئالايىتەن تەكتىلەپ ئېيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن داشا ياش باللاردەك

خالىغان ئاۋاز بىلەن دېدى:

ــ ئەنە شۇ ۋاقىتتا ئولۇپ كەتمىگىنىم ئۈچۈن مەن كەبىدارمۇ؟ ئەمدى سىزنىڭ كۆنىكىزگە ھالاقەت بېرىپ قاپتىمەن... سىز لىمونلارنى ئېلىپ كېلىڭ... مەن سىزگە لىمون ئېلىپ كېلىڭ دېمىگەنغۇ...

"مانا، سوز قىلدىڭ، بالاغا قالدىڭ!" ئۇلار ئىلىنچ ئويىنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن-بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى، تىرنىغى بىلەن تەرلىگەن دەرىزىنى چەكتى. قار پىر-پىر ئايلىناتتى، شۇرغان گۈرۈلدەيتتى، ئاچچىق شامال گويا غەيرى ئاددى ۋە كۈتۈلمىگەن ۋەقەلەرنى كېلىچەككە يەتكۈزۈش ئۈچۈن، ۋاقتىنىڭ ئوزىدىن ئوتۇپ كەتمەكچى بولغاندەك، توختىماي چاپاتتى. "چەت مەملىكەتكە ئەۋەتىمەمىكىن؟ــ دەپ ئويلايتتى ئۇلار ئىلىنچ، ــ يا ساماربغا، ئاتىسىنىڭ ئالدىغا ئەۋەتەيمىكىن؟ بۇنىڭدىنمۇ مۇرەككەپ ۋە ئېغىر ئىش بارمۇ ھازىر... ئەمما، مۇشۇنداق ياشاپ بولمايدۇ..."

داشانىڭ ھەدىسى يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنا ئېرى ۋادىم پېتروۋىچ روشىننى ساماربغا، ئاتىسىنىڭكىگە ئېلىپ كەتتى؛ ئۇ يەردە بىر پارچە نانغا زار بولماستىن، باھارغىچە كۈن كەچۈرۈپ تۇرۇش مۇمكىن ئىدى. باھارغىچە بولشېۋىكلارنىڭ يوق بولۇشى مۇمكىن ئىدى. دوختۇر دمىترى ستېپانوۋىچ بۇلاۋىن ھەتتا مۇددەتنىمۇ بەلگىلەپ قويغان ئىدى، ئۇنىڭ مولچىرىچە، سوغاق تۈگىشى بىلەن باھار پەيدا قارلار ئېرىشكە باشلىغان چاغدا، رۇس ئارمىيىسىنىڭ قالدۇقلىرى ئالدىنقى سەپتە يەنىن ئېچىپ تۇرغان، ئەسكەرلەر ھەيئەتلىرى بولسا تەرتىپسىزلىك ئىچىدە قالغان، خائىنلىق ۋە قاچقۇنلۇق ئەدەپ كېتە-

ۋاتقان ئەھۋالدا ئىنقلاپ ئىنتىزامىنىڭ يېڭى شەكىللىرىنى تېپىشقا كۈچەپ ھەركەت قىلغۇاتقان پۈتۈن ئالدىنقى سەپ بويىچە نېمىلار ھۈجۈم باشلىشى مۇمكىن ئىدى.

دەپتىرى ستېپانوۋىچ كېيىنكى يىللاردا خېلى قېرىغان، تۈرمۇشى قىينىلاشقان، پەقەت سىياسىدىن گەپ قىلىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ قىزىنىڭ كەلگىنىگە ناھايىتى خوشال بولۇپ كەتتى-دە، دەررۇ روششىننى سىياسى جەھەتتىن ئۇزگەرتىشكە تۈتۈش قىلدى. ئۇلار ئاشخانىدا ساماۋارنىڭ يېنىدا سائەتلەپ سوزلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى (ساماۋارغا ئىككى چىلەك سۇ پاتاتتى، ئۇنىڭ ئىچىگە سققان ھەممە سۇنى يىغسا بىر كول بولاتتى، ساماۋار شۇنچىلىك كونا ئىدىكى، ئىچىگە ئىككى تال چوغ تاشلاپ قويسا بولاتتى، تىنماستىن غىڭشىپ يېتىۋېرەتتى). دەپتىرى ستېپانوۋىچ ئالدىراقسان، ئەسكى كىيىنىدىغان، يۈزى ئىششىغان ۋە چىرايى خىرەلەشكەن، ئاقارغان چاچلىرىنى زادىلا تارتمايدىغان بولۇپ قالغان ئىدى، سېسىق تاماكا چېكەتتى، ئۇزلۇكسىز يوتەلگەنلىگىدىن يۈزلىرى قىزىرىپ كېتەتتى ۋە ئاغزى تىنماستىن سوزلىگىنى سوزلىگەن ئىدى...

ــ ھەممىلىكتىمىز خاراپ بولدى... ئۇرۇشتا مەغلۇپ بولدۇق... مەن بۇنى سىزگە نەپرەت بىلەن دەۋاتقىنىم يوق، جۇڭشياۋ جاناپلىرى. 1915 ـ يىلدىلا سۆلىھ تۈزۈش كېرەك ئىدى... نېمىسلارغا قۇل بولۇشىمىز، ئۇلاردىن تەلىم ئېلىشىمىز كېرەك ئىدى، ئەنە شۇ ۋاقىتتا ئادەم بولاتتۇق. ئەمدى بولسا ئىش پۈتتى... بولار ئىش بولدى، ئۇنى تۈزىتىپ بولمايدۇ. ئۇ سوزىگىنى قويسىڭىزچۇ!... نېمە بىلەن ئۇزىمىزنى قوغدايمىز، ئۇچلۇق ئارا بىلەنمۇ؟ بۇ يىل يازنىڭ ئۇزىدىلا نېمىسلار روسىيىنىڭ پۈتۈن جەنۇبىنى ۋە ئوتتۇرا قىسمىنى

بىسۋېلىشىدۇ، ياپونلار بولسا سىبىرىيىنى ئىگەللۋېلىشىدۇ، ئارا كوتەرگەن دىخانلىرىڭىزنىڭ ھەممىسىنى تۇندىزاغا، قۇتۇپ دائىرىسىگە قوغلىۋېتىشىدۇ، ئەنە شۇ ۋاقىتتا تەرتىپ ئورنىشىدۇ، ئەنە شۇ ۋاقىتتا ھەقىقى مەدىنىيەت ۋۇجۇتقا كېلىدۇ، ھەر بىر شەخسكە ھورمەت تۇغۇلىدۇ... مەملىكىتىمىز رۇسلاند① بولىدۇ... ئوزەمنىڭمۇ مۇرادىم شۇ ئىدى....

دەپتىرى ستېپانوۋىچ كونا لىبېرالىلاردىن ئىدى، ھازىرقى ۋاقىتتا ئۇ بۇرۇن ئوزى "مۇقەددەس" دەپ قارىغان نەرسىنى زاڭلىق قىلىپ ئاچچىق-ئاچچىق كۇلەتتى. ھەتتا ئۇنىڭ ئوزى تۇرغان ئويىدىنمۇ ئوزىنى ئوزى زاڭلىق قىلىشى كورۇنۇپ تۇراتتى. ئويلىرى يىغىشتۇرۇلمىغان، دەرىزىلىرىنى چاڭ بېسىپ كەتكەن، كۇتۇپخانىسىدىكى مېندېلىيېۋنىڭ② رەسىمىنى ئومچۇك تورلىرى بېسىپ كەتكەن ئىدى، قاچىلاردىكى گۇللەر قۇرۇپ قالغان ئىدى؛ گىلەملەر، سۇرەت-رەسىملەر ۋە كىتاپلار 1914-يىلى يازدا داشا ئاخىرقى قېتىم كەلگەندە ساندۇقلاردا قانداق ياتقان بولسا، ھازىرمۇ خۇددى شۇ پېتىچە ياتاتتى.

ساماردا ھاكىمىيەت ئىشچى، ئەسكەرلەر ۋەكىللىرى سوۋېتىنىڭ قولىغا ئوتكەندە دوختۇرلارنىڭ كوپچىلىگى "ئەسكەرلەر ۋە پەسلەرنىڭ ۋەكىللىرى" ئۇچۇن ئىشلەشتىن باش تارتتى، شۇ ۋاقىتتا دەپتىرى

---

① نېمىس تىلىدا رۇس دىگەن سوزنىڭ كەمسىتىپ ئېيتىلىشى. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② مېندېلىيېۋ (1834 — 1907) ئۇلۇغ رۇس ئالىمى ۋە خىمىكى، ئېلېمېنتلارنىڭ دەۋر قىلىش قانۇنىنى تاپقۇچى. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ستېپانوۋىچقا شەھەرنىڭ ھەممە دوختۇرخانىلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ۋەزىپىسىنى تەكلىپ قىلىشتى. ئۇنىڭ باھارغىچە ساماركا نەمىسلار كېلىدۇ دېگەن مولچىرى بويىچە، دەپتىرى ستېپانوۋىچ تەكلىپكە كوندى. دوراـدەرمانلار يوق ئىدى، دەپتىرى ستېپانوۋىچ ھەممىنى ئۆچىنى تازىلاش بىلەن داۋالايتتى.

ھەممە ئاغرىق ئۇچەيدە، ــ دەيتتى ئۇ ئۇزىنىڭ يارەمچىلىرىگە دەز كەتكەن كوز ئەينىگىنىڭ تېگىدىن كىنايە بىلەن قاراپ، ــ ئۇرۇش باشلانغاندىن بۇيان ئاھالە ئاشقازىنىنى تازىلىغىنى يوق. شان ـ شەرەپلىك ھوكۇمەتسىزلىكنىڭ تېگىنى سۇرۇشتۇرۇپ كورۈڭ، سەۋىۋىنى ئاشقازان بۇزۇلغانلىغىدىن تاپسىز. ئەنە شۇنداق، جاناپلار... ھەممىگە ھېچ سوزسىز ئۇچەي تازىلاش كېرەك...

چاي ئۈستىدىكى سوھبەتلەر روششىندا ئېغىر ۋە قاتتىق تەسىر قالدۇراتتى. ئۇ بىرىنچى نوپابىردا موسكۋانىڭ كوچىلىرىدا بولغان جەڭدە تاپقان ئىچكى زەخمىدىن تېخى تۇزەلمىگەن ئىدى. ئۇ ۋاقىتتا ئۇ، ئۇزىنىڭ قول ئاستىدىكى كۇرسانتلار لىيەنى بىلەن نىكىتىسكى دەرۋازىسىنى ساقلايتتى. ستراستنوي مەيدانى تەرىپىدىن سابلىن باشچىلىغىدىكى بولشېۋىكلار قىسپ كېلىۋاتقان ئىدى. روششىن ئۇنى موسكۋادا ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەن چاغدا بىلەتتى: سابلىن يۈزلىرى ئالمىدەك قىپ ـ قىزىل، كوزلىرى كوپ ـ كوك، قىزدەك مۇلايىم بالا ئىدى. موسكۋانىڭ زىيالى ئائىلىسىدىن چىققان بۇ يىگىتنىڭ ئۇزۇن ھەربى چاپان كىيگەن، قولىدا ملتىق تۇتقان ۋە بىر ۋاقىتلاردا پۇشكىن كۇيلىگەن تۇبرسكوي دەرەخلىك كوچىسىنىڭ لىپا دەرەخلىرى ئارقىسىدىن يۇگۇرۇپ ئوتۇۋاتقان، قۇتۇرغان بولشېۋىك ياكى "سول" سوتسىيال ئىنقىلابچى (بولشېۋىكمۇ، سول سوتسىيال

ئىنقىلاپچىۋ، كىم بىلىدۇ) بولۇپ كېتىشى ئەجەللىنەرلىك ئىدى. تۆبرسكوي دەرەخلىك كوچىسىدا تېخى يېقىندىلا ئەدەبىيلىك ئونتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى قولتۇقلىرىغا ئانا تىلى دەرسلىگىنى قىستۇرۇپ سەيلە قىلىپ يۈرۈشەتتى. "روسىيىگە، ئارمىيىگە، خائىنلىق قىلىش، نېمىسلارغا يول ئېچىپ بېرىش، ياۋايى مەخلۇقنى ئەركىنلىككە چىقىرىۋېتىش، ــ مۇددىايىگىز شۇ ئىكەن ــ دە، جانابى سابلىن... توۋەن دەرىجىدىكىلەر، ماڭقا ئەبلەخلەرغۇ مەيلى، ئۇلارنىڭ گۈنايىدىن كېچىش مۇمكىن، ئەمما سىزنى..." پىلىموتنىڭ يېنىغا روششىنىڭ ئوزى ياتتى (پىلىموت مالايا نىكىتسكايا كوچىسىنىڭ بۇرجىگىدە، چېچكىن دىگەننىڭ سۈت دۇكىنى يېنىدىكى ئاكويغا ئورنىتىلغان ئىدى)، دەرەخنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزۇن ھەربى چاپان كىيگەن ئىنچىكە ئادەمنىڭ گەۋدىسى چىقىشى بىلەن ئۇنىڭغا قوغۇشۇن ياغدۇردى. سابلىننىڭ قولىدىن ملتىغى چۈشۈپ كەتتى، يامپىشىنى تۇتقىنىچە يەرگە ئولتۇرۇپ قالدى. دەل شۇ ۋاقىتنىڭ ئوزىدە پارتلىغان زەمبىرەك ئوقىنىڭ بىر بولىگى روششىنىڭ بېشىدىن باش كىيىمىنى ئۇچۇرۇپ كەتتى. روششىن قاتاردىن چىقتى.

جەڭلەرنىڭ يەتتىنچى كۈنى كېچىسى موسكۋانى قويۇق تۇمان قاپلىدى. ملتىقلارنىڭ ئاۋازى تىنىپ قالدى. موسكۋانىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىدە كۆرسانتلار، ئوقۇغۇچىلار، ئەمەلدارلارنىڭ ئايرىم تەرتىپسىز توپلىرى جەڭ قىلىۋاتاتتى. لېكىن، يەرلىك ئاپتونومىيە ئىدارىسىنىڭ دوختۇرى رۇدنېۋ باشچىلىغىدىكى جامائەت خەۋپسىزلىگى كومىتېتى تۈگىتىلگەن ئىدى. موسكۋانى ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ قوشۇنلىرى ئىشغال قىلغان ئىدى. ئەتىسى شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا پۈقراچە كىيىم كىيگەن، قوللىرىدا بوپا كوتەرگەن، كوزلىرى ئويناقلىغان

ياش يىگىتلەرنى كورۇش مۇمكىن ئىدى. ئۇلار كۇرسكى، برەنسكى پويىز ئىستانسىلىرىغا قاراپ كېتىشىپ باراتتى... ئۇلار پۇتلىرىغا ھەربى گوجەي ئورىۋالغان، ياكى ئاتلىق ئەسكەرلەر كىيىدىغان ئوتۇك كىيىشكەن بولسىمۇ، ئۇلارنى ھىچكىم توختاتمايتتى.

ئەگەر يارىدار بولمىغان بولسا روششىنمۇ كەتكەن بولاتتى. بىراق ئۇ يېنىك پالەچ، كېيىن كوزى قارغۇ بولۇپ قالدى (ۋاقىتلىق)، ئۇنىڭدىن كېيىن يۇرىگىدىنمۇ بىرئاز چاتاق چىقىپ قالدى. ئۇ باش سىلىڭبۇدىن پات يېقىندا قوشۇنلار كېلىدۇ، ۋوروبيېۋ توپىلىگىدىن كرېملىنى زەمبىرەكنىڭ ئوقىغا تۇتۇشىدۇ دەپ كۇتەتتى. ئەمما ئىنقىلاپ خەلق ئاممىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئەمدىلا يېيىلىپ كېتىۋاتقان ئىدى. كاتە ئېرىنى موسكۋادىن كېتىشكە، بولشېۋىكلارنى، نېمىسلارنى ۋاقىتلىق ئۇنتۇشقا كوندۇردى. كېيىن بىر گەپ بولار دىدى.

ۋادىم پېتروۋىچ كوندى. سامارىدا دوختۇرنىڭ ئويىدىن چىقماي يۇردى. يەپ-ئىچەتتى، يېتىپ ئۇخلايتتى. ئەمما ئۇ قانداقمۇ ئۇنتۇسۇن؟ ھەر كۇنى ئەتىگەنلىگى، ئوراق قەغىزىگە بېسىلىدىغان سامارا سوۋېتىنىڭ ئاخباراتىنى ئوقۇغاندا، چىشلىرى غۇچۇرلاپ كېتەتتى. گېزىتنىڭ ھەر بىر قۇرى ئۇنىڭغا قامچىدەك قاتتىق تېگەتتى.

"...دىخانلار ۋەكىللىرى سوۋېتلىرىنىڭ پۇتۇن روسىيە قۇرۇلتىيى گېرمانىيە ۋە ئاۋستىرىيە-ۋېنگرىيە دىخانلىرى، ئىشچىلىرى ۋە ئەسكەرلىرىنى ئوز ھوكۇمەتلىرىنىڭ جاھانگىرلىك تەلەپلىرىگە رەھىمسىز زەربە بېرىشكە چاقىردى... فرانسىيە، ئەنگلىيە ۋە ئىتالىيە ئەسكەرلىرى، دىخانلىرى ۋە ئىشچىلىرىنى ئوزلىرىنىڭ قانخور ھوكۇمەتلىرىنى

www.ughurkitap.com

هەممە دولەتلەر بىلەن دەررۇ ھەقسانى، دېموكراتىك سۆلھى تۆزۈشكە مەجبۇر قىلىشقا چاقىرىدۇ... يوقالسۇن جاھانگىرلىك ئۇرۇشى! ياشسۇن ھەرقايسى ئەل ئىشچىلىرىنىڭ قېرىنداشلارچە دوستلۇغى!"

ــ قانداق قىلىپ ئۇنىتاي! كاتە، كاتە! بۇنى ئۇنىتۇش ئۇچۇن ئاۋال ئوزەمنى ئۇنىتۇشۇم كېرەك. مىك يىللىق ئوتەمۇشمىزنى، ئوتمۇشتىكى ئۇلۇغۋارلىغىمزنى ئۇنتۇشۇم كېرەك... روسىيىنىڭ پۇتۇن ياۋروپانى ئوز تەسىرىدە تۇتۇشقا باشلىغىنىغا تېخى بىر ئەسرمۇ بولغىنى يوق... نەمە قىلغىن دەيسەن، مانا بۇلارنىڭ ھەممىسىنى نەمىلارنىڭ ئايىغى ئاستىغا قوللۇق دەپ بېرىپ قويۇش كېرەكمۇ؟ پۇرولېتارىيات دىكتاتۇرىسى ئىمىش! مانا بۇ سوزلەرنى قارىغا! نادانلىق! ھەممىسى روسىيىنىڭ نادانلىغى...دىخانىنى ئېيتمامسەن؟ ئېھە، دىخان! ئالدىرىماي تۇرغىن، ھەممە قىلمىشلىرى ئۇچۇن جازاسىنى تارتىدۇ....

ــ ياق، دىمترى ستېپانوۋىچ، ــ دەيتتى روشىن دوختۇرنىڭ چاي ئۇستىدە ئۇزاقتىن ــ ئۇزاق سوزلىگەن سوزلىرىگە جاۋابەن، ــ روسىيىدە تېخى نۇرغۇن كۇچ تېپىلىدۇ...تېخى بىزدە كۇچ بار... بىز سىزنىڭ نەمىلىرىڭىز ئۇچۇن ئوغۇت ئەمەسمىز. تېخى ئېلىشىپ كورىمىز! روسىيىنى قولىمىزدا ساقلاپ قېلىشقا كۇچىمىز يېتىدۇ! ئۇلارنىڭ جاجىسىنمۇ بېرىمىز... رەھىمسىز يوسۇندا جاجىسىنى بېرىمىز... ئالدىرىماي تۇرۇڭ...

ئۇلارنىڭ ساماۋار يېنىدىكى ئۇچىنچى سوھبەتدىشى بولغان كاتە بۇ سوزلەرنىڭ ھەممىسىدىن پەقەت بىر نەرسىنىلا، يەنى ئوزىنىڭ سويۇملۇك كىشىسى روشىننىڭ بەختسىزلىگىنى ۋە خودىدى ئوتتا

كويدۇرۇلۇۋاتقان ئادەمدەك قينالغانلىقىنى بىلەتتى. روشەننىڭ چاچلىرى كالتە قىلىپ قىرقىلغان دوملاق بېشىغا ئاق كىرگەن ئىدى، كوزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئورۇق يۈزى خۇددى كويگەن كومۇردەك ئىدى. ئۇ ئۇستەلنىڭ ئۈستىگە سېلىنغان يىرتىق كلىيونكىغا يوغان قوللىرىنى مۈشت قىلىپ قويۇپ: "بىز ئىنتىقامىمىزنى ئالمىز! جاجىسىنمۇ بېرىمىز!" دەپ سوزلىگەنىدە، كاتەنىڭ كوز ئالدىغا ئۇنىڭ ئويگە ماغدۇرسىزلىنىپ، غەزەپلىنىپ كەلگىنى ۋە كىمنى كىدۇر: "ئالدىرىماي تۇرغىن، سېنىڭمۇ ئەدىۋىڭنى بېرىپ قويىمىز..." دەپ دوق قىلغۇاتقىنى كېلەتتى. مۇلايىم، ئەدەپلىك، ناھايىتى هارغان روشەن هەقىقەتتە كىمدىن ئىنتىقام ئالسۇن؟ كوچىلاردا، سوغاقتا بولكا ۋە تاماكا سوراپ يۇرگەن جۇل-جۇل رۇس ئەسكەرلىرىدىنمۇ؟... كاتە ئېرىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى-دە، قولىدىن سىلىدى. ئۇنىڭ ئېرىگە رەھمى كېلەتتى، مېهرىۋانلىقى ئاشاتتى. ئۇ گۇناھىنى نىملىگىنى بىلمەيتتى: بىراۋغا ئاچچىغى كەلسە، ئەگىر ئاۋال ئوزىنى ئەيىپلەيتتى.

كاتە بولۇۋاتقان ۋەقەلەرنى ئازراقمۇ چۈشەنمەيتتى! ئېنقىلاپ دىسە ئۇنىڭ كوزىگە روسىيىنىڭ ئۇستىنى قاپلىغان دەھشەتلىك قاراڭغۇلۇق كېلەتتى. ئۇ بەزى سوزلەردىن قورقاتتى، مەسىلەن، ۋەكىللەر سوۋېتى دىگەن سوز ئۇنىڭغا دەھشەتلىك بىر سوزدەك ئاڭلىناتتى، ئىنقىلاۋىي كومىتېت دىگەن سوزمۇ ئۇنىڭغا قورقۇنچلۇق ئاڭلىناتتى، بۇ سوزلەر خۇددى ئۇ كىچىك ۋاقىتىدا باغدا يۇرگەن چاغلىرىدا، ئوكۇز يۆگىلىرى تۆگۈرلىنىپ كەتكەن بېشىنى قاشادىن كىرگۈزۈپ هوكىرىگەندەك تۇيۇلاتتى (كاتە ياش چاغلىرىدا شۇنداق ۋەقەلەر بولاتتى). كاتە ساغۇچ كېزىتنىڭ بەتلىرىنى ئېچىپ: "فراڭ-

سیه جاهانگیرلیگی، ئۇنىڭ مۇدهىش باسقۇنچىلىق پىلانلىرى ۋه يىرتقۇچ ئىتتىپاقچىلىرى..." دىگەن سوزلەرنى ئوقۇغاندا، يازنىڭ تىنچ كوكۇش گۈگۈمسىدىكى پارىژ، ۋاننل پۇرىسى ۋه سەھىنىش، كوچىلارنى بويلاپ شىلدىرلاپ ئاققۇچى ئېرىق سۇلىرى كوز ئالدىغا كېلەتتى، همىشه كاتەنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ يۇرگەن ۋه ئولۇم-دىن بىر كۈن ئىلگىرى، باغدا ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ: "سىز مېنىڭدىن قورقماسلىغىڭىز كېرەك، مەن مەيىده ئاغرىغىمەن، قېرى ئادەمىمەن، مەن چوڭ بەختسىزلىككە ئۇچرىدىم—سىزنى ياخشى كورۇپ قالدىم، يۇزىڭىز قانداق يېقىملىق..." دىگەن بوۋاينى يادىغا كەلتۈرەتتى. شۇ چاغدا كاتە: "ئۇلار همچ جاهانگىرلارغا ئوخشمايدۇغۇ" دەپ ئويلايتتى.

قىش چىقىش ئالدىدا تۇراتتى. شەھەردە بىر بىرىدىن قىزىق ئوسەك سوزلەر بار ئىدى. ئىنگلىز ۋه فرانسۇزلار كۆچىلىرىنى بىرلەشتۈرۈپ روسىيىگە باستۇرۇپ كىرىش ئۈچۈن نېمىسلار بىلەن يوشۇرۇن تەرىقىده ياراشقانىمىش. كورنىلوۋ جىيانجۇن بىر توپ ئەپىتسەرلىرى بىلەن قىزىل گۇۋاردىيىنىڭ مىڭلاپ ئەسكىرىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىۋەتكەنمىش، كازاكلار يېزىسىنى ئېلىپ، كېرەك بولمىغانلىغى ئۈچۈن يەنه قايتۇرۇپ بېرىۋەتكەنمىش، يازدا موسكۋاغا هۇجۇم قىلىش ئۈچۈن تەييارلىنىۋاتقانمىش.

—ئېھ، كاتە، —دەيتتى روشىنى، —مەن بۇ يەرده راهەتلىنىپ ئولتۇرىمەن، ئەمما ئالدىنقى سەپته قان توكۈلۈپ، ئۇرۇش بولۇۋا-تىدۇ... بۇ يەرده تۇرۇشۇم ياخشى ئەمەس، ياخشى ئەمەس...

توتىنچى فېۋرال كۈنى، دوختۇر تۇرغان ئويىنىڭ يېنىدىن خالايىق بايراق ۋه پىلاكاتلارنى كوتىرىشىپ ئوتتى. يوغان-يوغان قار يېغىپ،

بوران بولۇۋاتقان ئىدى، ئورکېستر "ئىنتېرناتسونال" كۈيىنى چېلىپ باراتتى. دوختۇر قۇلاقچا ۋە جۇۋىسىنى يەشمەستىن توپ-توغرا ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۇستىنى قار باسقان ئىدى.

ــ ئاغىنىلەر، نېمىسلار بىلەن سۇلھ قىپتۇ!

روشەن دوختۇرنىڭ خوشال ۋە ھول بولغان ياپىسلاق يۈزىگە ئۇنچىقماستىن قارىدى-دە، دەرىزىنىڭ يېنىغا كەلدى. كوچىدىن، بوراننىڭ قېلىن قار پەردىسىنىڭ ئىچىدە سان-ساناقسىز خالايىق ئوتۇشۇپ باراتتى، ــ ئادەملەر بىر بىرىنى قولتۇقلىشىپ، توپ-توپ بولۇشۇپ، كۈلۈشۈپ، ۋاقىرىشىپ كېتىپ باراتتى: ھەربى ئۈزۈن چاپان كىيگەن ئەسكەرلەر، كالىتە جۇۋا كىيگەن ئەرلەر، خوتۇن-قىزلار، باللار ــ پۈتۈن رۇس كىشىلىرى كوچىغا چىقىشقان ئىدى. بۇنچىلىك ئادەم قاياقتىن پەيدا بولدىكىن؟

روشەن ھەيران بولۇپ قالدى، ئاپپاق ئاقارغان بېشى يەلكىسىگە كىرىپ كەتكەندەك بولدى. كاتە يۈزىنى ئۇنىڭ يەلكىسىگە قويدى. ئىگىز دەرىزىنىڭ تاشقىرىسىدا ئۇنىڭغا چۈشىنىكسىز بىر ھايات ئېقىپ بېرىۋاتقان ئىدى.

ــ قارىغىنا، ۋادىم، شۇنچىلىك خوشال-خۇرام چىرايلار-ھە... ــ دېدى كاتە، ــ راستىنلا ئۇرۇش تۈگىنىدىكىن-ھە؟ ئىشەنگىم كەلمەيدۇ، قانداق بەخت بۇ...

روشەن ئۈزىنى كاتەدىن چەتلىتىپ، ئىككى قولىنى ئارقىسىغا ئېلىپ قاتتىق تۈگىدى ۋە كالپۇكلىرىنى پىر پىرىگە تەكىۈزۈپ، چىشىنىڭ ئارىسىدىن:

ــ ئەتىگەن، خوشال بولۇشقا تېخى ئەتىگەن!... ــ دېدى...

كىچىككىنە، گۈمبەزلىك ئويدە، ئۇستەلىنىڭ ئەتراپىدا پىنجەك-لىرى پۇرلاشقان ۋە موۋۈتتىن ھەربىچە تىكىلگەن كويىنەك كىيگەن، بەش كىشى ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ كوزلىرى ئۈيقۇسىزلىقتىن قىزىل-رەڭ كەتكەن ئىدى. ئۇستەلنىڭ ئۈستىگە يېپىلغان، ئۇ يەر-بۇ يېرى كويۇپ كەتكەن موۋۈت رەختىنىڭ ئۈستىدە ھەر خىل قەغەزلەر، تاماكا قالدۇقلىرى، بولكا ئۈۋاقلىرىنىڭ ئارىسىدا ئىستاكانلار ۋە تېلېفون ئاپاراتلىرى تۇراتتى. بەزىدە ئىشىك ئېچىلىپ، خالايىق بىلەن تولغان گۈزۈن دالاندىن يەلكىسى كەڭ ۋە تاسما بەلۋاغلىق ھەربىي كىشى قول قويدۇرۇش ئۈچۈن قەغەزلەرنى ئېلىپ كىرەتتى.

رەئىسلىك قىلغۇچى ئۇستەلنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانلارنىڭ بەشىنچىسى ئىدى، ئۇ كالتا كۆلرەڭ پىنجەك كىيگەن پاكار بويلۇق كىشى بولۇپ، ئولتۇرغان ئورۇندۇغى بويىدىن ئىگىز ئىدى، دىققەت قىلىپ قارىمىغاندا، ئۇ خۇددى ئۈگدەپ ئولتۇرغاندەك كورۈنەتتى. ئۇنىڭ پىشانىسىگە قويىغان سول قولى كوزى ۋە بۇرنىنى توساپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ پەقەت كالپۇكلىرى، توغرا پىچىلغان ئاغىزى، يىرىك بۇرۇتى ۋە ساقالى ئوسۇپ كەتكەن ئىگىگى كورۈنۈپ تۇراتتى. پەقەت ئۇنى يېقىندىن ياخشى بىلگەن ئادەم ئۇنىڭ پىشانىسىدىكى بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سوزلىگۈچىگە قاتتىق ۋە ھۇشيارلىق بىلەن قاراپ تۇرغانلىغىنى، سوھبەتداشلىرىنىڭ چىرايلىرىدىكى ئوزگىرىشلەرنى بايقاپ تۇرغانلىغىنى بىلەتتى.

تېلېفونلار توختاۋسىز جىرىڭلايىتتى. تاسما بەلۋاغلىق، يەلكىسى كەڭ ھەلقى كىشى تۇرۇپكىنى ئېلىپ ئاۋازىنى پەسلىتىپ، سوزنى قىسقا قىلىپ سوزلەيتتى: "خەلق كومىتېتى. يەغىن بولۇۋاتىدۇ. بولمايدۇ..." تۇرۇپ-تۇرۇپ، كىشىلەر دالاندىن ئىشكىنى ئىتتە-

رەشەتتى. ئىشكنىڭ مىس تۆتىقۇچى تولغناتتى. تاشقىرىدا دېڭىز تەرەپتىن بوران گۈرۈلدەپ چىقاتتى، قار ئارىلاش يامغۇرنى دەرىزىگە ئۇراتتى.

سوزلەۋاتقان كىشى سوزىنى تامام قىلدى. ئولتۇرغانلارنىڭ بەزىلىرى باشلىرىنى پەسكە ئېگىشكەن، بەزىلىرى باشلىرىنى ئىككى قولى بىلەن تۇتۇۋالغان ئىدى. رەئىسلىك قىلغۇچى ئالقىنىنى چېكىسىنىڭ ئۈستىگىرەك — چاچسىز بېشى تەرەپكە سۈرىدى — دە، بىر ۋاراق قەغەزگە خەت يېزىپ، بىر سوزنىڭ تېگىگە ئۈچ مەرتىۋە سىزىپ قويىدى، قەلىمى قەغەزگە سانچىلىپ — سانچىلىپ كەتتى. كېيىن خەتنى ئولتۇرغانلارنىڭ سولىدىن ئۆچىنچىسىگە، ئورۇقىنا، قارا بۇرۇتلۇق، چاچلىرى تىك كىشىگە ئۇزاتتى.

سول تەرەپتە ئولتۇرغانلارنىڭ ئۆچىنچىسى خەتنى ئوقۇپ، كۆلۈپ قويدى، شۇ قەغەزنىڭ ئوزىگە جاۋاپ يازدى...

رەئىسلىك قىلغۇچى بوران ئۈرۈپ تۇرغان دەرىزىگە قاراپ تۇرۇپ، ئالدىرىماستىن قەغەزنى ئۈششاق — ئۈششاق قىلىپ يىرتىپ تاشلىدى...

— ئارمىيىمىز يوق، ئوزۇق — تۈلۈگىمىز يوق، بايا بىرەيلەن توغرا ئېيتتى، بىز ناھايىتى چەكسىز ئېغىر ئەھۋالدىمىز، — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋاز بىلەن، — نېمىسلار باستۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ، باستۇرۇپمۇ كېلىشۋېرىدۇ. بايا سوزلىگەن كىشى توغرا ئېيتتى...

— شۇ يېڭىلگىنىمزمۇ؟ قانداق قىلىمىز؟ تەسلىم بولىمىزمۇ؟ يوشۇرۇن ئىشلەشكە كوچىمىزمۇ؟ — بىرقانچە ئاۋاز ئۇنىڭ سوزىنى بولدى.

— قانداق قىلىمىز دەمسىز، (ئۇ ئىككى كوزىنى قىستى) ئۇرۇشىمىز

مز! قاتتىق تۇرۇپ ئۇرۇشىمىز! نېمىسلارنى تارمار قىلىمىز! ئەگەر هازىر تارمار قىلالمىساق، موسكۋاغا چېكىنمىز. نېمىسلار موسكۋانى ئالسا، ئۇرالغا چېكىنمىز. ئۇرال-كۇزنېتسكى جۇمھۇرىيىتىنى قوردۇمىز. ئۇ يەردە كومۇر، تومۇر بار، جەڭگىۋار پۇرولېتارىيات بار. پېتروگراد ئىشچىلىرىنى كوچۇرۇپ ئېلىپ كېتىمىز. بۇ ئوبدان ئىش بولىدۇ! مەجبۇر بولساق، كامچاتكىغچە چېكىنىمىز. ئەمما بىر نەرسىنى ئەستىن چىقارماسلىق كېرەك: ئىشچىلار سىنىپىنىڭ مېغىزلىق قىسمىنى ساقلاپ قېلىش كېرەك، ئۇنى نابۇت قىلىپ تاشلاشقا هەرگىز يول قويماسلىغىمىز كېرەك. كېيىن موسكۋانىمۇ، پېتروگراتنىمۇ جەزمەن قايتۇرۇۋالىمىز... غەربىي فۇرونتىمۇ ئەھۋال تېخى ئوزگىرىپ تۇرىدۇ... روھسىزلىنىش، كاللىنى تۆتۈپ ۋەھىمىگە چۈشۈش— بولشېۋىكلارغا ياراشمىغان ئىش...

ئۇ كۆتۈلمىگەن بىر جانلىق هەركەت بىلەن ئىگىز ئورۇندۇقتىن تۇردى-دە، ئىككى قولىنى يانچۇغىغا سېلىپ، قېلىن دۇپ ئىشكىنىڭ يېنىغا بېرىپ، بىر قانىتىنى ئاچتى. هور بەسىپ كەتكەن، چالا يورۇق دالاندىكى ئادەملەر،—ئۇزۇن بۇرۇتلۇق، قورۇق كىرگەن ۋە ئورۇق يۈزلۈك، كوزلىرى پارقىراپ يانغان پېتروگراد ئىشچىلىرى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ تۇرۇشتى... ئۇ سىيا توكۇلۇپ، داغ بولغان يوغان قولىنى يۇقۇرى كوتەردى-دە:

—يولداشلار، سوتسىيالىستىك ۋەتىنىمىز خەۋپ ئاستىدا!...— دىدى.

2

قىش پەسلىنىڭ باشلىرىدا جەنۇبىي روسسىيە تومۇرىولىنىڭ ئىستانسىلىرىدا كىشىلەرنىڭ ئىككى ئېغىمى بىر بىرىگە دۇچكەلگەن ئىدى. دۇنيانىڭ تامام بولۇشىدىن قورقىقان جامائەت ئەربابىلىرى، ئۇستىگە پۇقرا كىيىمىنى كىيىۋالغان ھەربىلەر، سودىگەرلەر، ساقچىلار، يەر-مۇلۇكلىرى كويۇپ كۆل بولغان پومىششكلار، ھايانكەش سودىگەرلەر، ئارتىستلار، يازغۇچىلار، ئەمەلدارلار، فېنىمور گۇب زامانسى كەلدى دەپ خىيال قىلغان ئوسمۇر بالىلار—قىسقىسى، يېقىنىدىلا ئىككىلا پايىتەختىنىڭ گۈلى بولغان ئاھالە «ۋەھىمنامە» دە ئېيتىلغان بىسەرەمجانىلىقتىن قاچقاندەك① شىمالدىن جەنۇپقا،

---

① «تەۋرات»: «ۋەھىمنامە»نىڭ 6-باب 12-بولۇمىدە مۇنداق دېيىلدۇ: "...مەن يەنە يەر-زېمىننىڭ قاتتىق تەۋرىگەنلىكىنى كوردۇم. ئاسماندىكى قۇياش بەئەينى قارا يۇڭ رەختەك قارىيىپ كەتتى، ئاي بەئەينى قاندەك قىپ-قىزىل رەڭگە كىردى. ئاسماندىكى يۇلتۇزلار خۇددى پىشمىغان ئەنجۇر قاتتىق بوراندا يەرگە توروكلاپ چۈشكەندەك يەرگە ئېغىپ چۈشتى. ئالەم خۇددى كىتاپلار قاتلانغاندەك پىقراپ قوزغىلىشقا باشلىدى. تاغ-چوققىلار، دېڭىز-ئارالار ئورنىدىن يوتكەلدى، يەر-زېمىندىكى پادىشالار، ۋەزىرلەر، سەركەردىلەر، بايلار، پەلۋان ئەسكەرلەر ھەممە قۇللار، ئوزۇمگە ئوزى خوجا ئادەملەر بىلەن بىللە تاغ ۋە ئوڭكۇرلەرگە يوشۇرۇندى..." — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

دون، كۆبان، تېرېك قاتارلىق ئاشلىققا باي رايونلارغا قاراپ قاچماقتا ئىدى.

جەنۇپتىن بولسا تاشقى كاپىكازدىكى مىليون كىشىلىك ئارمىيە قورال-جابدۇقلىرى، ئوق-دورىلىرى بىلەن، ۋاگون-ۋاگون توزۇقەن، گەزلىمە بىلەن شىمالغا قاراپ سىلجىپ كېلىۋاتقان ئىدى. ئىككى ئېقىمنىڭ بىر بىرىگە توغرا كەلگەن جايىغا ئادەم پاتمايدىغان كېتىشەتتى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاق گۈۋاردىيىچىلەرنىڭ جاسۇسلىرى ئارىلاپ يۈرۈشەتتى. يېزا-قىشلاقلىق كازاكلار پويىزلارغا بېرىپ، قورال-ياراق سېتىۋېلىشاتتى، باي دېخانلار ئاشلىق ۋە چوشقا يېغىغا گەزلىمە تېگىشۈېلىشاتتى. ھەر تۈرلۈك باندىت ۋە ئوغرىلار ناھايىتى كوپ ئىدى. قولغا چۈشكەنلەرنى شۇ يەرنىڭ ئوزىدىلا يولدا ئولتۇرۇۋېتىشەتتى.

قىزىل گۈۋاردىيىچىلەرنىڭ توساقلىرى ئۇنچىلا كۈچلۈك ئەمەس ئىدى، خەقلەر ئۇلارنى ئومىچۇكنىڭ تورىنى يېرىپ ئوتكەندەك يېرىپ ئوتۇپ كېتىشەتتى. بۇ يەرلەر كەڭ يايلاق ئىدى ھەم ئەركىن ئىدى. كازاكلار بۇ تەرەپلەردە قەدىمقى زامانلاردىمۇ گىدىيىپ يۈرۈشكەن ئىدى. ھەممە نەرسىنىڭ تېگى بوش، ئېنىقسىز ئىدى. بۇگۈن چەتتىن كەلگەنلەر، يەرسىزلەر ئۇستۇن كېلىپ، ۋەكىللەر سوۋېتىنى سايلاشسا، ئەتىسىگە يېزا كازاكلىرى كېلىپ كومموۇنىستلارنى قىلىچ تەڭلەپ، ئۇرۇپ ھەيدىۋېتىشەتتى ۋە نوۋوچېركاسسكىدىكى ئاتامان كالېدىنغا خەۋەرچى ئەۋەتىشەتتى. بۇ يەرلەردە پېتروگراد ھوكۇمىتىنى ھېچكىم پىسەنتىگە ئالمايتتى.

بىراق، نويابىرنىڭ ئاخىرلىرىدىن ئېتىۋارەن پېتروگراد ھوكۇمىتى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە يۇقۇرى ئورۇن تۇتۇشقا باشلىدى. شۇ چاغدا

تۇنجى ئىنقىلاۋىي قوشۇن قۇرۇلدى، ئۇلار پاچاقلىنىپ كەتكەن ۋاگونلاردا كېزىپ يۈرگۈچى ماتروسلاردىن، ئىشچىلاردىن، ماكانسىز ئالدىنقى سەپ جەڭچىلىردىن ئىبارەت ئىدى. ئۇلار قوماندانلىقتا ئىتائەت قىلىشمايتتى، شىردەك ئۇرۇشاتتى، ئەمما سەل زەربە يەپ قېلىشسا، دەررۇ ئارقىغا چېكىنىشەتتى-دە، جەڭدىن كېيىنكى كەڭ كولەملىك يىغىنلاردا كوماندىرلارنى پارە-پارە قىلىۋېتىمىز، دەپ تەھدىكە سالاتتى.

ئەنە شۇ چاغلاردىلا، تۆزۈلگەن پىلان بويىچە، دون بىلەن كۇبان ئاساسەن ئۇچ تەرەپتىن ئورىنۇېلىنىشقا باشلانغان ئىدى: غەربىي شىمال تەرەپتىن سابلىن سلىچ كېلىۋاتقان ئىدى، ئۇ دون رايونى بىلەن ئۇكرائىنانىڭ ئالاقىسىنى ئۈزمەكچى ئىدى. سۇۋېرس قوشۇنلىرى روستوۋ بىلەن نوۋوچېركاسسكى شەھەرلىرىنى يېرىم دائىرە شەكلىدە ئوراپ كەلمەكتە ئىدى، نوۋوروسسىيسكىدىن بولسا قارا دېڭىز ماتروسلىرىنىڭ ئەترەتلىرى سىقىپ كېلىۋاتقان ئىدى. دون بىلەن كۇبانىنىڭ ئوزىدە، زاۋۇت ۋە كومۇر كانلىرى بولغان رايونلاردا قوزغىلاڭ كوتىرىش كوزدە تۇتۇلغان ئىدى.

يانۋاردا قىزىل ئارمىيە قوشۇنلىرى تاگانروگ، روستوۋ ۋە نوۋوچېركاسسكىغا يېقىنلاشتى. دون رايونىنىڭ يېزىلىرىدا كازاكلار بىلەن چەتتىن كەلگەنلەر ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت تېخىمۇ جىددىلىشىپ كەتمىگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن قوللىغا قورال ئېلىش ۋاقتى كەلمىگەن ئىدى. دون تېخى تېچ ۋە جەمجەت ياتاتتى. ئاتامان كالېدىنىنىڭ ئادەمى ئاز قوشۇنلىرى قىزىل ئارمىيىنىڭ سقىشىغا چىداشلىق بېرەلمەيي، جەڭ قىلماستىن، ئالدىنقى سەپنى تاشلاپ كېتىشەتتى.

قىزىل ئارمىيە دۇشمەننى جىددى خەۋپكە سېلىپ قويۇشقان

ئىدى. تاكانروگدا ئىشچىلار قوزغىلاڭ كوتىرىپ، كۇتىپىۋنىڭ "پىدا-ئىلار" تۇەننىنى شەھەردىن ھەيدەپ چىقاردى. قىزىل ئارمىيىنىڭ ئۇرەدنىك پودتېلكوۋ ئەترىدى ئاتاماننىڭ نوۋوچېركاسسكى يېنىغا قويغان ئەڭ ئاخىرقى مۇھاپىزەت قىسمىنى تارمار قىلدى ۋە يوقاتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاتامان كالېدىن ئاخىرقى مەرتىۋە دوننىڭ ئاھالىسىگە مۇراجەت قىلىپ، بىردىن-بىر مۇستەھكەم ھەربى تەشكىلات يەنى كورنىلوۋ، ئالېكسېيېۋ ۋە دېنىكىن جياڭجۇنلەر روستوۋتا تەشكىللەۋاتقان "پىدائىلار" ئارمىيىسىگە كازاكلارنى ئەۋەتىشلىرىنى سورىدى... ئەمما ئاتاماننىڭ بۇ چاقىرىغىغا ھىچكىم جاۋاپ بەرمىدى.

29-يانۋاردا كالېدىن نوۋوچېركاسسكى سارىيىدا ئاتامان ھوكۇمەتىنىڭ مەجلىسىنى چاقىردى. ئاق زالغا، يېرىم دۇگلەك ئۇستەلنىڭ ئەتراپىغا دون رايونىدىكى ئون توت كازاك رايونىنىڭ ئاقساقاللىرى، مەشھۇر جياڭجۇنلەر ۋە "ھوكۇمەتسىزلىككە ۋە بولشېۋىزىمغا قارشى كۇرەشكۇچى تەشكىلاتنىڭ موسكۋا مەركىزىي بولۇمى"نىڭ ۋەكىللىرى يىغىلىشتى. ئىگىز بويلۇق، بۇرۇتلىرى پەسكە ئېسىلىپ چۇشكەن، قاپىغى سېلىق ئاتامان كوڭۇلسىز بىر خاتىرجەملىك بىلەن مۇنداق دىدى:

—جاناپلار، مەن سىلەرگە ئەھۋالنىڭ ئېغىرلىغىنى ئېيتىشىم كېرەك. بولشېۋىكلارنىڭ كۇچى كۇندىن-كۇنگە ئېشىپ بارماقتا. كورنىلوۋ ئوزىنىڭ قىسمىلىرىنى بىزنىڭ ئالدىنقى سېپىمىزدىن قايتۇرۇپ ئېلىپ كەتمەكتە. ئۇ ئېيتقىنىنى قىلىدۇ. دون ۋىلايىتىنى مۇداپىە قىلىش توغرىسىدىكى چاقىرىغىمغا ئاران بىر يۇز قىرىق يەتتە كىشى ئاۋاز قوشتى. دون ۋە كۇباننىڭ ئاھالىسى بىزگە

ياردەم بېرىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ھەتتا بىزگە دۇشمەن. نېمىشقا بۇنداق؟ بۇ شەرمەندىچىلىكىنىڭ سەۋەبى نېمىدە؟ مەنپەئەتپەرەس-لىك بىزنىڭ بېشىمىزغا چىقتى. ۋىجدانىمۇ قالمىدى، ئار-نومۇس-مۇ قالمىدى. جاناپلار، ئۇز خىزمىتىگلارىدىن ئىستىپا بېرىپ، ھاكىمىيەتنى باشقىلارنىڭ قولىغا تاپشۇرۇشۇڭلارنى تەكلىپ قىلىمەن.—ئۇ ئولتۇر-دى ۋە ھېچكىمگە قارىماستىن قوشۇپ قويىدى،—جاناپلار، گەپنى قىسقراق قىلىڭلار، ۋاقىت ناھايىتى قىس...

ئاتامانىنىڭ ياردەمچىسى، "دون بۇلبۇلى" مىتروفان بوگايېۋسكى نەپرەت بىلەن ئۇنىڭغا ۋاقىرىدى:

—باشقىچە قىلىپ ئېيتقانىدا، ھاكىمىيەتنى بولشېۋىكلارنىڭ قولىغا تاپشۇرۇڭلار دېمەكچى بولامسىز-ھە؟...

بۇنىڭغا جاۋابەن ئاتامان: كازاك ھوكۇمىتى لايىق تاپسا، شۇنداق قىلىشقا بولىدۇ، دېدى-دە، ئېغىر قەدەم تاشلاپ، سول تەرەپتىكى ئىشىكتىن ئۇزىنىڭ ئويىگە چىقىپ كەتتى. ئۇ، دەرىزىدىن باغنىڭ يالىڭاچ ۋە ئىغالاپ تۇرغان دەرەخلىرىگە، ئاسمانىنى قاپلىغان قار بۇلۇتلىرىغا ئۇمىتسىزلىك بىلەن قاراپ تۇردى، كېيىن خوتۇنىنى چاقىردى، خوتۇنى ئاۋاز چىقارمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ياتاقخانىسىغا ئوتتى، ئۇ يەردە تام مەشتە ئوت گۈرۈلدەپ يانأتتى. تۇجۇركىسىنى يەشتى، بوينىدىن كىرىستىنى ئېلىۋەتتى، كارۇتىنىڭ توپپىسىدىكى ھەربى خەرىتىگە يېقىنراق بېرىپ ئاخىرقى مەرتىۋە ۋە ئىشەنچسىز-لىك بىلەن قاراپ قويىدى. قىزىل بايراقلار دونغا ۋە كۇبان يايلىغىغا ناھايىتى يېقىن كېلىپ، ئۇلارنى ئورنۇالىغان ئىدى. ئۇچ رەڭلىك بايراقلار پەقەتلا روستوۋغا سانچىپ قويۇلغان ئىدى، خالاس! ئاتامان ئىككى يېنى قىزىل جىيەكلىك كوك ئىشتىنىنىڭ كەينىدىكى يانچۇغى-

دىن ياپىلاق تاپانچىسىنى چىقىرىپ، ئوزىنىڭ يۈرىگىگە قارىتىپ ئاتتى.

توققۇزىنچى قېتىملىق كورىنىشتا ئوقۇغۇچى جياڭجۇن ئوزىنىڭ تاماملىغان ئەپتىسەرلەر ۋە كۇرسانتلاردىن تەشكىللەنگەن كىچىك پىدائىلار ئارمىيىسىنى، جياڭجۇنلەر ۋە مۇھىم قاچقۇنلارغا قاراشلىق كارۋانلارنى روستوۋدىن ئېلىپ چىقىپ، دوننىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى يايلاقلارغا باشلاپ كەتتى.

يۇزى موڭغۇللارنىڭ يۇزىگە ئوخشىغان، بويى كىچىك ۋە ئاچچىقى يامان بىر جياڭجۇن يەلكىسىگە ئەسكەر خالتىسىنى ئارتىۋېلىپ، ئوز قوشۇننىڭ ئالدىدا پىيادە مېڭىپ كېتىۋاتاتتى. ھەربى كارۋاندا كېتىۋاتقان ھارۋىلارنىڭ بىرىدە يولۋاس تېرىسىدىن تىكىلگەن يوتقان يېپىنىپ، ئوپكىسى شامالدىغان بەختسىز جياڭجۇن دېنىكىن كېتىپ باراتتى.

ۋاگوننىڭ دەرىزىلىرىدىن قارى كېتىپ قارىيىپ قالغان يايلاق كورۇنەتتى. سۇنۇق دەرىزىدىن ئۇچۇپ كىرگەن شامال قارلىرى ئېرىپ نەملەنگەن يەرنىڭ پۇرىغىنى ئېلىپ كىرەتتى. كاتە دەرىزىدىن قاراپ ئولتۇراتتى. بېشىغا سالغان يۇمشاق يۇڭ ياغلىق كوكرىگىنىمۇ ياپقان ئىدى. ئۇستىگە ئەسكەرلەر كىيىدىغان ھەربى ئۇزۇن چاپان، بېشىغا يىرتىق قۇلاقچا كىيگەن روششن ئىككى ئايىغىنى ئۇزۇن سۇنۇپ، ئۇگدەپ ئولتۇراتتى. پويىز ناھايىتى ئاستا ماڭاتتى. ئەنە، شاخلىرىنى شامال ئەككەن يالىڭاچ دەرەخلەر، دەرەخلەرگە قۇشلار ھەسىپسىز كوپ ئۇۇلارنى سالغان. دەرەخلەرنىڭ ئۇستىدە توپ-توپ قاغىلار ئۇچۇپ يۇرەتتى، شاخلىرىغا قونۇپ لىڭشيتتى. كاتە دەرىزىگە يېقىنراق كېلىپ ئولتۇردى. قاغىلار توپىمۇ باھاردە-

كى سۇ تاشقىنلىرى، تۇمانلار، دەسلەپكى گۈلدۈرماما خۇمارىدا قاقلىدىغاندەك، ھازىرمۇ باھارنىڭ كېلىشىنى سېزىشىپ تىنماستىن ئەندىشە بىلەن قاقلىدىشاتتى.

كاتە بىلەن روشىنى جەنۇپ تەرەپكە كېتىشمەكتە، ئەمما جەنۇپ-نىڭ قەيىرىدە؟ روستۇغمۇ، نوۋوچېركاسسكىغمۇ، دون يېزىلىرىغمۇ؟ ئۇلار ئىچكى ئۇرۇش چىگىلىشىپ كېتىۋاتقان تەرەپكە كېتىۋاتاتتى. روشىنى بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۇخلاپ ئولتۇردى، ئۇنىڭ ساقىلى ئوسۇپ كەتكەن، يۈزى ناھايىتى ئورۇقلاپ كەتكەن، ئاغزىنىڭ ئىككى يېقىدا قورۇقلار پەيدا بولغان ئىدى. بۇنى كورۇپ كاتە بىردىنلا قورقۇپ كەتتى، بۇ ئۇنىڭ يۈزى ئەمەس، باشقا قاڭشالىق ئادەمنىڭ يۈزى ئىدى... شامال قاغىلارنىڭ قاقلىدىشىنى ئۇچۇرۇپ ئەكەلدى. پويىز ئايلىنىدىغان جايلاردا سىلكىنىپ، تاراقلاپ، ئاستا مېڭىپ باراتتى. تومۇرىيولنى كېسىپ، يايلاقتا قاراپ كەتكەن پاتقاق يولدىن كارۋانلار ئوتوشۇپ باراتتى، تۆكلىرى ھۆرپەيگەن ئاتلار، لايغا پاتقان ھارۋىلار، ساقاللىرى ئوسۇپ كەتكەن، يات ھەم قورقۇنچ-لۇق ئادەملەر. روشىن ئۇيقۇسىدا يە خورەك تارتتى، يە توۋلىدى ئەتىمالىم، ھەر ھالدا خېرىلدىغان ئاۋاز چىقتى. كاتە تىترىگەن قولىنى ئۇنىڭ يۈزىگە تەككۈزدى:

ـــ ۋادىم، ۋادىم...

روشىنى دەررۇ ھۇشىغا كەلدى، پارقىرىغان كوزلىرىنى يوغان ئاچتى.

ـــ ئەسكى بىر چۈش كورۈپتىمەن...

پويىز توختىدى. ئەمدى قاغىلارنىڭ قاقلىدىشىدىن باشقا ئادەملەر-نىڭ ئاۋازلىرىمۇ ئاڭلىناتتى. ۋاگوننىڭ يېنىدىن ئەركەكچە ئوتۇك

كىيىگەن، قاپ يۇدۇۋالغان ئايالـلار يۆگۈرۈپ ئوتۇشتى-دە، بىر بىرىنى تۈرتۈشۈپ، ئاپپاق يانپاشلىرىنى كورسىتىپ، يۈك ۋاگونىغا چىقىشقا باشلىدى. كاتەنئك ئالدىدىكى دەرىزىدىن ياغلىشىپ كەتكەن قۇلاقچا كىيگەن، چاچلىرى پاخپايغان، كوزلىرىگىچە ساقال بىسىپ كەتكەن بىر دىخان كاللىسىنى تىقىپ قارىدى.

ــ پىلىموت ساتىدىغان يوقمۇ؟

توپىدىكى ياتقۇدىن يوتەل ئاۋازى كەلدى، يوتەلگۈچى دەرىزە تەرەپكە ئورۇلدى-دە، كۆلكىلىك بىر ئاۋاز بىلەن جاۋاپ بەردى:

ــ پىلىموتلارنىك ھەممىسىنى سېتىپ بولدۇق، زەمبىرەك دىسەك بار.

ــ زەمبىرىگىك كىرەك ئەمەس، ــ دىدى دىخان؛ ئۇ ئاغزىنى شۇنداق يوغان ئېچىپ سوزلىدىكى، ساقىلى خۇددى سۆپۈرگىدەك بولۇپ بىر تەرەپكە تارتىلدى. ئۇ جەينىگىنى دەرىزىگە تىرەپ چىقتى-دە، بىرەر نەرسە تېپىلارمىكىن دەپ، توت تەرەپكە كوز سالدى. توپىدىكى ياتقۇدىن ئىگىز بويلۇق، يۈزى ياپىلاق، كوزلىرى كوپ-كوك، چېچى ئۇستىرا بىلەن ئېلىنغان بىر ئەسكەر پەسكە سەكرەپ چۈشتى-دە، ھەربى ئۈزۈن چاپىنىنى تاسما بەلۋاغ بىلەن قاتتىق تارتىپ باغلىدى.

ــ ئاتا دەيمەن، ئۇرۇش قىلغاندىن كورە، ئىسسىق كاڭدا ئارام ئېلىپ ياتساك بولمامدۇ!

ــ راست ئېيتىسەن، ــ دىدى دىخان، ــ ئەمما، ھازىر كاڭنىك توپىسىدە ياتىدىغان زامان ئەمەس، ئۇكام. تېنىچ قويۇشمايدۇ. ئائىلىنى بېقىش كېرەك-تە، ئاخىر.

ــ بۇلاڭچىلىق بىلەنمۇ؟

ـــ سەنغۇ ھەرنىمە دەۋېرىسەن...

ـــ بولمىسا پىلىموتنى نىمە قىلىسەن؟

ـــ نىمە دېسەمكىن؟ ـــ دېخان ئۇ ياق-بۇ ياققا قارىدى، قاپارغان قولى بىلەن يۈزىدىكى پاخپايغان ساقىلىنى تاتىلىدى، بۇنى ئۇ كوزلىرىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن قىلدى، چۈنكى ئۇنىڭ كوزلىرى قۇۋلۇق بىلەن كۆلەتتى، ـــ ئوغلۇم ئۇرۇشتىن قايتتى. ئىستانسىغا بېرىپ پىلىموت ئېلىپ بەرگىن دەپ تۇرۇۋالدى. توت پۇدچە بۇغدايغا تېگىشەتتىم، بولسا، تېپىلامدۇ؟

ـــ ۋاي قۇۋ باي دېخانلارەي، ـــ دېدى ئەسكەر كۈلۈپ، ـــ قانچە ئېتىك بار، ئاتا؟

ـــ خۇدا سەككىز ئاتقا يەتكۈزدى. سېتىلىدىغان بۇيۇملاردىن ياكى قورال-ياراقلاردىن يوقمۇ؟ ـــ ئۇ يەنە ۋاگوندىكىلەرگە بىر قاراپ چىقتى، بىردىنلا يۈزىدە ھەجىيش يوقلىپ، كوزلىرى تىندى، گويا ۋاگوندىكىلەر ئادەم ئەمەس، بەلكى ئەخلەتتەك، تەتۈر بۇرۇلدى-دە، قامچىسىنى سلىكىگىنچە ۋوگزال سەھنىسىدىن لاي كېچىپ كەتتى.

ـــ كوردىڭىزمۇ؟ ـــ دېدى ئەسكەر كاتەگە تىنىق كوزلىرى بىلەن قاراپ، ـــ سېپكىز ئېتى بار ئىكەن-ھە! ئون ئىككى ئوغلى بولسا كېرەك. ئۇلارنى ئاتقا مىندۈرىدۇ-دە، قېنى تاپقانلىرىڭنى ئېلىپ كەلگىن دەپ يايلاققا چىقىرىۋېتىدۇ. ئوزى كاڭنىك توپىسىگە چىقىپ، قاپ-قاپ ئاشلىقنى بېسىپ ياتىدۇ، ئوغۇللىرى ئېلىپ كەلگەن ئولجىنى بېقىپ ئولىتۇرىدۇ.

ئەسكەر روششىنغا قارىدى ۋە بىردىنلا قاشلىرى كوتىرىلىپ، چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com
ئۇنۇم كتاب تۈرىيكىنى
پۈتۈن كىتاب تۈرىيكىنى
بىرىنچى كىتابخانىڭ يېڭى ئىدىسى

ــ ۋادىم پېتروۋىچ، بۇ سىزمۇ؟

روششىن يالت قىلىپ كاتەگە قارىدى، بىراق ئىلاج تاپالمىدى، "ياخشىمۇسەن" دىدى ـ دە، قولىنى ئۇزاتتى؛ ئەسكەر ئۇنىڭ قولىنى قاتتىق قىستى، يېنىغا ئولتۇردى. روششىننىڭ كوڭلى خىرە بولغانلىغىنى كاتە كورۇپ ئولتۇراتتى.

ــ مانا، يەنە كورۇشتۇق، ــ دىدى روششىن خالار ـ خالىماسلىق بىلەن، ــ سېنى ئامان ـ ئېسەن كورگەنلىگىمگە خوشالمەن، ئالېكسى ئىۋانوۋىچ... مېنى سورىساڭ، مانا نىقاپ...

كاتە بۇ ئەسكەرنىڭ بىر ۋاقىتلاردا روششىننىڭ قولىدا بۇيرۇق يەتكۇزگۇچى بولۇپ خىزمەت قىلغان ئالېكسى كراسىلنىكوۋ ئىكەنلىگىنى بىلدى. ۋادىم پېتروۋىچ ئۇ توغرىلىق كوپ سوز قىلغان ئىدى، ئەقىللىق، زېھنى ياخشى، ھەقىقى رۇس دىخىنى دەيتتى. ئەمما روششىننىڭ ھازىر ئۇنىڭ بىلەن بۇنداق سوغاقلا كورۇشكەنلىگى كاتەنى بىرئاز ھەيران قالدۇردى. كراسىلنىكوۋ بۇنى سەزگەن بولسا كېرەك. ئۇ كۇلۇمسىرەپ، تاماكا چەكتى. ئاۋازىنى ئاستا قىلىپ سورىدى:

ــ بۇ ياق رەپىقىڭىز بولامدۇ؟

ــ ھەئە، ئويلەندىم. تونۇشۇڭ. كاتە، بۇ كىشى مېنى ساقلاپ كەلگەن ئىلاھ بولىدۇ، يادىڭدىمۇ، مەن ساڭا سوزلەپ بەرگەن ئىدىم... بىز، ئۇرۇشتا بىللە بولدۇق، ئالېكسى ئىۋانوۋىچ... ئەمدى سىزنى شەرمەندە تېچلىق بىلەن قۇتلۇقلايمەن،... رۇس شۇڭقارلىرى ئىمىش... مانا ئەمدى، خوتۇنۇم بىلەن جەنۇپقا كېتىۋاتىمىز... قۇياشقا يېقىنراق جايغا... ("قۇياش" دىگەن سوز ئاچچىق بىلەن جاراڭلاپ چىقتى، روششىننىڭ قاپىغى تۇرۇلدى، كراسىلنىكوۋ پەرۋا قىلماستىن ئولتۇ-

رۇۋەردى) باشقا ئىلاج يوق... مېھرىۋان ۋەتىنىمىز قوسىغىمىزغا ملىتقىنىڭ نەيزىسىنى تىقىش بىلەن مىننەتدارلىغىنى ئىزھار قىلدى... (ئۇ خۇددى پۇتۇن تېنىنى پىت چاققاندەك سەسكىنىپ كەتتى.) بىز قانۇنىڭ قوغدىشىدىن چەتتە قالغانلارمىز، خەلقىنىڭ دۇشمىنى ئىكەنمىز...ئىشلار شۇنداق...

ــ ئەھۋالنىڭ ئېغىر ئىكەن! ــ دېدى كراسلنىكوۋ بېشىنى چايقاپ ۋە دەرىزىگە قاراپ. پويىز ئىستانسىسىنىڭ ئالدىدىكى تاملىرى بۇزۇلغان ھويلىدا توپ ـ توپ ئادەملەر يۇرەتتى. ــ ئەھۋالنىڭ شۇنداقكى، خۇددى باشقا بىر مەملىكەت ئادەمىدەكسىز. سىزنى مەنغۇ بىلمەن، لېكىن، ۋادىم پېتروۋىچ، باشقىلار چۈشەنمەيدۇ ـ دە. سىز بىزنىڭ خەلقىمىزنى بىلمەيسىز.

ــ نېمىشقا بىلمەيدىكەنمەن؟

ــ شۇنداق، بىلمەيسىز ـ دە... ئىلگىرىمۇ بىلمەيتتىڭىز. سىزنى ئەزەلدىن ئالداپ كېلىشتۇاتىدۇ.

ــ كىم ئالداپتۇ؟

ــ بىز ــ ئەسكەرلەر، دېخانلار ئالدىغان... تەتۇر بۇرۇلدىڭىزمۇ، بولدى، بىز سىلەرنى زادىلىق قىلىپ كۆلەتتۇق. ئېھ، ۋادىم پېتروۋىچ! پىداكارلارچە مەرتلىك، پادىشاغا، ۋەتەنگە مۇھەببەت دېگەن نەرسىلەرنى جاناپلار ئويلاپ چىقىرىشقان، بۇنى بىز ئۇزىمىزنىڭ ئەسكەرلىرىمىزگە كوپ تەشۋىق قىلاتتۇق... مەن ــ دېخانمەن. مەن ئاكامنى ئېلىپ كەلگىلى روستوۋغا كېتىۋاتىمەن، ئاكام ئۇ يەردە يارىدار بولۇپ يېتىپتۇ، مەيدىسىگە ئەپتىسەرنىڭ ئوقى تېگىپتۇ، ئۇنى ئېلىپ، يېزىغا قايتىمەن... يا دېخانچىلىق قىلارمىز، يا ئۇرۇشقا كېتەرمىز... كورنىمىز ـ دە... ئەگەر ئۇرۇشقا كېتىدىغان بولساق، ئوز ئىختىيارىمىز

بىلەن كېتىمىز، ئۇرۇشساقمۇ ئوز ئىختىيارىمىز بىلەن ئەستايىدىل، قاتتىق ئۇرۇشىمىز... جەنۇپ تەرەپكە بىكار كېتىۋاتىسىز، ۋادىم پېتروۋىچ. ئاقىۋىتى يامان بولۇپ چىقارمىكىن دەيمەن-دە...

روششىن ئۇنىڭغا پارقىرىغان كوزلىرى بىلەن قاراپ، قۇرۇپ-قاغجىراپ كەتكەن لەۋلىرىنى يالىدى. كراسلىنىكوۋ ئىستانسىنىڭ هويلىسىدا بولۇۋاتقان ۋەقەگە دىققەت قىلىپ قاراشقا باشلىدى. باغدا ۋاراڭ-چۇرۇڭ بارغانسېرى كۇچىيىپ باراتتى. بىرنەچچە كىشى ئۇنىڭغا قاراش ئۇچۇن دەرەخكە چىقتى.

ــ مەن دىمەكچىمەن، بەرىبىر، خەلققە كۇچۇڭلار يەتمەيدۇ. سىلەر خۇددى باشقا مەملىكەتتىن كەلگەن چەت كىشىلەرگە ئوخشاش بۇرژۇئازسىلەر. بۇ سوز هازىر ناهايىتى خەۋپلىك سوز، ئات ئوغرىسى دىگەن سوز بىلەن باراۋەر. مانا، جياڭجۇن كورنىلوۋنى ئېلىڭ، ــ مەرتلەرنىڭ مەرتى، گېئورگى كىرىستىنى مەيدەمگە ئوز قولى بىلەن قاداپ قويغان. ئاساسىي قانۇن تۇزۇش يىغىنى ئۇچۇن كازاكلارنى ئۇرۇشقا قوزغاتماقچى بولدى، ئەمما نەتىجە نىمە بولدى؟ قولىدىن هىچ نەرسە كەلمىدى. سوزنى تېپىپ ئېيتالمايدۇ-دە! بولمىسا ئۇ خەلقنى ناهايىتى ياخشى بىلىدىغان ئادەم، هازىر بولسا، ئادەملەرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، بورىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ قالغان ئىتتەك، كۇبان يايلاقلىرىدا تەمتىرەپ يۇرگەنمىش...دىخانلار: "بۇرژۇئازلار موسكۋادا هاكىمىيەتتىن مەهرۇم بولغانلىقلىرى ئۇچۇن قۇتراپ قالغان..." دىيىشىدۇ. ئەمما، هەممىسى هەرقانداق ئېهتىمالغا قارشى مىلتىقلىرىنى ئېرتىپ، تازىلاپ، ياغلاپ قويغان. مېنىڭ مەسلىهىتىم، ۋادىم پېتروۋىچ، رەپىقىڭىز بىلەن بىللە شەهەرگە قايتىڭ... دىخانلارنىڭ ئارىسىدىن كورە ئۇ يەر سىزگە خەۋپسىزرەك

بولىدۇ... ئەنە ئۇنى قارا... (بىردىن ئۇنىڭ ئاۋازى كوتىرىلدى، قاپاقلىرى سېلىندى.) ھازىر ئۇنى ئۇرۇپ ئولتۇرۇشىدۇ...

ئىستانسىنىڭ ھويلىسىدا ئىش ئاخىرىغا يەتكەنىدەك كورۇنەتتى. تۇرقى دەھشەتلىك ئىككى يوغان ئەسكەر ئۇستىگە يۇك ئەدىيالدىن تىكىلگەن كالتا كەمزۇل كىيگەن (كالتا كەمزۇلىنىڭ ئالدىنقى تەرىپى جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن ئىدى) ئورۇق بىر كىشىنىڭ قولىدىن تۇتۇشۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ساقلى ئوسۇپ كەتكەن، بۇرنى يوغان، يۈزى ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن بولۇپ، تىترەپ تۇرغان لېۋىنىڭ بىر چېتىدىن قان ئېقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاپپاق بولۇپ ئالىيىپ كەتكەن، پارقىراق كوزلىرى غەزەپلىك بىر ئايالغا تەلمۇرۇپ تۇراتتى. ئايال گاھ بېشىدىكى ياغلىغىنى تارتىپ ئالاتتى، گاھ يۈپكىسىنى كوتىرىپ تىز چوكەتتى، گاھ رەڭگى ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتكەن كىشىگە يېپىشىپ تىك تۇرغان چاچلىرىدىن يۇلاتتى ۋە تولىمۇ لەززەت ئالغاندەك بولۇپ ۋاقىرايتتى:

ــ ئوغرىلىۋالدى، ئىتىگىمنىڭ تېگىدىن ئېلىۋالدى، ئۇياتسىز! بەرگىن پۇلۇمنى! ــ ئۇ ئايال ھىلىقى كىشىنىڭ يۈزىنى چاڭگاللاپ تۇتۇۋالدى.

رەڭگى تاتىرىپ كەتكەن كىشى بىر سىلكىنىپ يۈزىنى خوتۇنىنىڭ قولىدىن چىقىرىۋالدى، ئەمما غوللۇق يىگىتلەر ئۇنى قاتتىق بېسىشتى. خوتۇن چىقىراپ ۋاقىراشقا باشلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ۋەقە بولۇۋاتقان جايغا بېشى ئېيىقنىڭ كاللىسىغا ئوخشىغان، ۋاگونىنىڭ دەرىزىسىگە چىققان ھىلىقى دېخان خالايىقنىڭ ئوتتۇرىسىنى يېرىپ كەلدى-دە، مۇرىسى بىلەن خوتۇنىنى نېرىغا ئىتتىرىپ، رەڭگى تاتىرىپ كەتكەن كىشىنىڭ ئاغزىغا "ئەھ!" دەپ بىرنى ئۇردى،

ئورۇق كىشى يەرگە يىقىلدى. دەرەخنىڭ ئۇستىدىكىلەرنىڭ بىرى پەسكە ئېگىشىپ قارىدى-دە، "ئۇرۇۋاتىدۇ" دەپ ۋاقىرىدى. خالايىق يېقىنراق سىلجىپ كېلىشتى. يەردە ياتقان ئادەمنىڭ توپىسىدە گاھ ئېگىشىپ، گاھ قەددىلىرىنى توغرىلاپ ئۇرۇۋاتقانلارنىڭ مۇشتۇملىرى كورۇنەتتى.

ۋاگون دەرىزىلىرى خالايىق توپىنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتىشكە باشلىدى. خۇداغا شۆكرى! كاتەنىڭ تامىغىغا خۇددى بىر نەرسە تىقىلىپ قالغاندەك ئىدى. روششن يىرگىنىپ تەلەتىنى پۇرۇشتۇردى. كراسلنكوۋ بېشىنى ئىغاڭلىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دىدى:

ــ ئاي-هاي-هاي، بىكاردىن-بىكارغا ئولتۇرۇشتى-هە، ئادەمنى. خوتۇنلار ھەرقانداق ئادەمنى كۇش-كۇشكە سالىدۇ، ئۇلار ئەرلەردىن يامان. توت يىللىق ئۇرۇش داۋامىدا ئۇلار شۇنداق بولۇپ كەتكەنكى، دىمەيلا قويۇۋېرىڭ! ئۇرۇشتىن قايتىپ كېلىپ قارىساق، خوتۇنلار پۇتۇنلەي ئوزگىرىپ كېتىشىپتۇ. ئەمدى ئۇلارغا ئاغامچا بىلەن ھەزىل قىلىپ باقە! ئوزەڭ ئېھتىيات بول دىيىشىدۇ، كوزۇڭنى ئېچىپ قارا دىيىشىدۇ. خوتۇنلار ھازىر ناھايىتى قورقماس بولۇپ قالغان...

"روسىيىنى قۇتۇلدۇرۇشنىڭ ئۇيۇشتۇرغۇچىلىرى" يەنى باش قوماندانلار ــ ئالبكسىيېۋ بىلەن لاۋر كورنىلوۋ بەش مىڭ كىشىلىك بىر توپ ئەپتسەر ۋە كۇرسانتلارنى، توپ-زەمبىرەكلىرى ۋە ئوقۇلىرى يوق دىگۈدەك ئاجىز توپچىلار قىسمىنى نىمىشقا جەنۇبىقا يېكاتېرىنودار① تەرەپكە، كۇبان كازاكلىرىنىڭ پايتەختىنى يېرىم ھالقا

① ھازىرقى ئىسمى كراسنودار، روسىيىنىڭ جەنۇبىي قىسمىدا. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

هالتىده ئورۇالغان بولشېۋىك قوشۇنلىرىنىڭ ئەڭ قايناپ تۇرغان جايىغا باشلاپ ئېلىپ كەتكەنلىرىگە ھېچكىمنىڭ ئەقلى يەتمەيتتى.

بۇ ئىشتا چوڭقۇر ئويلىنىپ چىقىلغان ئىستراتېگىيە پىلانى يوق ئىدى، بەلكۇتته. پىدائىلار ئارمىيىسى روسىيەنى ھمايە قىلىشقا قادىر ئەمەس ئىدى، ئۇنى شەھەردىن ھەيدەپ چىقىشتى. ئىنقىلاپ بورىنى ئۇنى كۆبانىنىڭ يايلاقلىرىغا قوغلىۋەتتى. ئەمما، بۇ ئىشتا سىياسى پىلان بار ئىدى. بۇ پىلان ئىككى ئايدىن كېيىن دەللىلەندى. دولەتمەن كازاكلار چەتتىن كەلگەنلەرگە قارشى، يەنى كازاكلارنىڭ يەرلىرىنى ئىجارىگە ئېلىپ كۆن كەچۈردىغان، ھېچقانداق ھوقۇققا ئىگە بولمىغان ئىمتىيازسىز ئاھالىگە قارشى قورال كوتىرىپ چىقىشى مۇقەررەر ئىدى. كۆپان كازاكلىرىنىڭ سانى بىر مىليون توت يۈز مىڭ بولسا، چەتتىن كەلگەنلەرنىڭ سانى بىر مىليون ئالتە يۈز مىڭ ئىدى.

"چەتتىن كەلگەنلەر"نىڭ يەرلەرنى تارتىۋېلىشقا، ھاكىمىيەتنى ئۇزىنىڭ قوللىرىغا ئېلىشقا ھەركەت قىلىشلىرىمۇ مۇقەررەر ئىدى. كازاكلارنىڭ بولسا قوللىرىغا قورال ئېلىپ، ئۇز ئىمتىيازلىرىنى قوغداشقا ئېتىلىپ چىقىشلىرى مۇقەررەر ئىدى. "چەتتىن كەلگەنلەر" گە بولشېۋىكلار باشچىلىق قىلىشاتتى. كازاكلار ئاۋال ھەرقانداق ھاكىمىيەتتىن باش تارتىشتى، ــ ئۇزىمىز خان، ئۇزىمىز بەگ دېيىشتى! ئەمما فېۋرال ئېيىدا گولۇبوۋ دىگەن ئەسلى كازاكلاردىن بولغان بىر تەۋەككۈلچى يىگىرمە يەتتە كازاكنى باشلاپ، نوۋوچېركاسسكىدا ئاتامان نازاروۋنىڭ سىلىگېۋسىدىكى مەجلىسخانىغا باستۇرۇپ كىرىپ، ملىتق ۋە تاپانچىلار بىلەن پوپۇزا قىلىپ؛ "تۆر ئورۇنلىرىنىڭدىن، دەيۇزلەر، سوۋېت ئاتامانى گولۇبوۋ ھاكىمىيەتنى ئۇز قولىغا ئېلىشقا

كەلدى!" دەپ ۋاقىردى، ھەقىقەتتە، ئەتىسىگە ئاتامان نازارۇنى ۋە پۈتۈن سەنمۇلىرىنى شەھەردىن تاشقىرىدىكى ئورمانلىققا ئېلىپ چىقىپ ئېتىپ تاشلىدى، ئاتامانلىق ھاسىسىنى قولغا ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئىككى مىڭچە كازاك ئەپتىسىرىنى ئېتىپ تاشلاپ، يايلاقتا چىقىپ متروفان بوگايېۋسكىنى تۇتۇۋالدى، يىغىنمۇ-يىغىن سورەپ، ئەركىن دون ئۇچۇن، ئۇزىنىڭ ئاتامانلىغى ئۇچۇن تەشۋىقات قىلدۇردى ۋە ئاخىر زاپلاۋسكايا يېزىسىدىكى بىر يىغىندا ئوزى ئولتۇرۇلدى. شۇنىڭدىن كېيىن، شۇ فېۋرالدا كازاكلار ئاتامانسىز قالدى. بۇنىڭ ئۈستىگە، شىمال تەرەپتىن تاقەتسىز، ئاچ-يالىڭاچ ئۇلۇغ روسىيە يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان ئىدى.

كېيىنرەك "مۇز جېڭى" دەپ نام چىقارغان جەڭگە ماڭغان "پىدائىلار ئارمىيىسى" قوماندانلىق ئىشتاۋىنىڭ دەسلەپكى پىلانى يېكاتېرىنودارغا جايلاشۋېلىپ كازاكلارغا باش بولۇش، كازاك-لاردىن مۇنتىزىم قوشۇن تۇزۇش، كاپىكازنى، باكۇ ۋە گروزنىنىڭ نېفتىنى بولشېۋىكلار روسىيىسىدىن كېسىپ قويۇش، ئىتتىپاقچىلارغا ساداقتىنى ئىزھار قىلىشتىن ئىبارەت ئىدى.

ماتروس سېمىيون كراسىلنىكوۋ (ئالېكسىنىڭ ئاكىسى) باشقا شىرىكىلىرى بىلەن بىللە تومۇرىيولغا يېقىن جايدىكى يارلىقىنىڭ ئىتتىگىگە، ئاختاملىققا كېلىپ ياتتى. ئۇنىڭ يېنىدىكى قىزىل ئەسكەر گۇرجەك بىلەن، خۇددى تۇلۇم چاشقانىدەك، ئالدىراپ-سالدىراپ يەر كولايتتى. كولىغان جايىغا ياتقاندىن كېيىن، قىزىل ئەسكەر ملتىخنى ئالدىغا چىقاردى-دە، سېمىيونغا قاراپ:

—چوڭقۇرراق كولا، بۇرادەر، —دىدى.

سېمیون ئوز ئاستىنى مىڭ تەسلىكتە كولاپ، نەم تۇپراقنى تاشقىرىغا چىقىرىپ تاشلايتتى. بېشىنىڭ ئۇستىدىن ئوقلار ۋىژىلداپ ئوتەتتى. گۇرجەك خىشقا بېرىپ تەگدى. ئۇ تىللاپ، كوتىرىلىپ تىزلانغان ئىدى، شۇ زامات چوغدەك ئوق توپ-توغرا مەيدىسىگە كېلىپ تەگدى. سېمیون قان يۇتقىنىچە ئوزى كولىغان چوڭقۇرغا يىقىلدى.

بۇ جەڭ "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ يولىنى توسايدىغان قىسقا جەڭلەردىن بىرى ئىدى. قىزىل ئارمىيىنىڭ ئەسكىرى ئادەتتىكىدەك خېلى كوپ ئىدى. ئۇلار جەڭ قىلىشنىمۇ بىلىشەتتى، چىقىم كورمەستىن چېكىنىشنىمۇ بىلىشەتتى. ئىچكى ئۇرۇشنىڭ بۇ دەسلەپكى دەۋرىدىكى جەڭلەردە ئۇلار ئۇچۇن غەلىبىنىڭ ئانچىلا ئەھمىيىتى يوق ئىدى. ئەگەر ۋەزىيەت ئەپسىز بولۇپ قالسا، ياكى "كۇرسانتلار"نىڭ تەھلىكىسى ئېشىپ كەتسە، كېيىنكى قېتىم ئەدىۋىنى بېرىمىز دەپ، كورنىلوۋغا يول ئېچىپ بېرىشەتتى.

"پىدائىلار ئارمىيىسى" ئۇچۇن ھەر بىر جەڭ ئولۇم-كورۇم جېڭى بولاتتى. بۇلار ئەلۋەتتە غەلىبە قىلىشى، يارىدارلىرى ھەم ھەربى كارۋانلىرى بىلەن بىللە بىر كۇنلۇك يولنى مېڭىشى كېرەك ئىدى. ھىچ يەرگە چېكىنىشنىڭ ئىلاجى يوق ئىدى. شۇنىڭ ئۇچۇن كورنىلوۋچىلار ھەر بىر جەڭگە جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ قويۇپ كىرەتتى، شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇلار يېڭىپ چىقىشاتتى. بۇ قېتىممۇ شۇنداق بولدى.

پىلىموتلارنىڭ ئوقى ئاستىدا ياتقان ئەسكەرلەردىن يېرىم چاقىرىم نېرىدا، بۇلتۇر دوۋىلەپ قويۇلغان ئوت دوۋىسىنىڭ ئۇستىدە كورنىلوۋ ئىككى ئايىغىنى كېرىپ، دۇربۇندىن قاراپ تۇراتتى. يەلكىسىدىكى قېپى سىلكىنەتتى. چەت-چورىسىگە كۇلرەڭ گىرۋەك قويۇلغان

قارا كالتا جۇۋىسىنىڭ تۇگمىلىرى ئوچۇق ئىدى: جياڭجۇن ئىسسىپ كەتكەن بولسا كېرەك. دۇربۇنىنىڭ تېگىدىن ئاپپاق ساقال ئوسكەن ئىڭىگى چىقىپ تۇراتتى.

پەستە، قوماندانىنىڭ فۇگۇەنى دولىنسكى جۇڭۋېي ئوت دوۋىسىگە يولىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئەپىتسەر ئۇزۇن چاپىنىنى كىيگەن، شەپكىسى پۇرلىشىپ كەتكەن، كوزلىرى يوغان-يوغان، قارا قاش يىگىت ئىدى. ئۇ قۇتۇلۇش چارىسى پەقەت قوماندانىنىڭ ئەڭ جانىجان ساقىلىدىن تېپىلىدىغاندەك، تامىغىغا تاقىلىپ تۇرغان ھاياجىنىنى يۇتۇپ، قوماندانىنىڭ ئېڭىگىدىن كوزىنى ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى.

ــ جانابى ئالىلىرى، سىزدىن ئوتۇنۇپ سورايمەن، پەسكە چۇشۇڭ، ئوق تېگىپ كېتىدۇ، ــ دەيتتى دولىنسكى. ئۇ كورنىلوۋنىڭ كوكۇرۇپ كەتكەن كالپۇكلىرىنىڭ يېرىلىپ، ئاغزىنىڭ قىيشىيىپ كەتكىنىنى كورۇپ تۇراتتى. دىمەك، ئىش چاتاق. دولىنسكى قارا كولەڭگىلەر يېشىل يايلاقتا سەكرىشىپ، چېپىپ ئوتكەن بولشېۋىكلار تەرىپىگە قايتا قارىمايتتى. ئۇ تەرەپكە چاچما ئوقلار ۋىژىلداپ ئېتىلىشقا باشلىدى. ئەمما، ئۇ ئوقنىڭ ئازلىغىنى بىلەتتى... پارتلىتىلغان كوۋرۇكنىڭ نېرىقى تەرىپىدە قىزىل ئارمىيىنىڭ ئالتە ديۇملۇق زەمبىرىگى "گۇم!" قىلىپ گۇمبۇرلىدى... پىلىموتمۇ دەرھال تاتاتلىدى. قوماندانىنىڭ بېشى ئۇستىدە ئوقلار خۇددى ھەسەل ھەرىلىرىدەك ئۇچۇپ يۇرەتتى.

ــ جانابى ئالىلىرى، ئوق تېگىپ كېتىدۇ...

كورنىلوۋ دۇربۇنىنى كوزىدىن ئالدى. ئۇنىڭ موڭغۇللارنىڭ يۇزىگە ئوخشىغان يۇزى پۇرۇلدى، كوزلىرى خۇددى تورغاينىڭ كوزىگە ئوخشايتتى. ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلدى-دە، دوۋە ئارقىسىدا

ئاتلىرىدىن چۈشۈپ تۈرغان ــ ئوزىنىڭ شەخسى ساقچىلىرى ــ تۈرك-مەنلەرگە قارىدى. ئۇلار ئورۇق، ئاياقلىرى ئىچ مايماق بولۇپ، باشلىرىغا قوينىك تېرىسىدىن تىكىلگەن گۈمبەزدەك تۈماق، ئۇستىگە هالرەڭ يول-يول چاپان كىيىشكەن ئىدى. ئۇلار ئورۇق ئاتلىرىنىڭ يۈگىنىدىن تۇتۇپ مىدىرلىماي تۇرۇشاتتى.

كورنىلوۋ قولى بىلەن يار تەرەپنى كورسىتىپ، ئېت هاۋشىغاندەك بىر ئاۋاز بىلەن كەسكىن يوسۇندا بۇيرۇق بەردى. تۈركمەنلەر خۇددى مۇشۇكتەك سەكرەپ ئاتلىرىغا مىندى. ئارىسىدىن بىرى ئوز تىلىدا دىمىغىدا بىر نەرسە دەپ ۋاقىرىدى ۋە ئۇلار ئەگرى قىلىچلىرىنى قولىغا ئېلىپ، ئاۋال ئاتلىرىنى قاتارلاتىپ، كېيىن يۈگۈرۈتۈپ دالا ئارقىلىق يارغا قاراپ كەتتى. ئۇ تەرەپتە ئاختاملىق، ئۇنىڭ نېرىسىدا تومۇرىيول قارىيىپ كورۈنەتتى.

سەمىيون كراسىلنىكوۋ ئەمدى يامىشلاپ ياتقان ئىدى، ــ بۇنداق يېتىش ئۇنىڭغا خېلى راهەت ئىدى. بۇنىڭدىن بىر سائەتلا ئىلگىرى قۇۋۇەتلىك ۋە غەزەپ-نەپرەتكە تولۇپ تاشقان ئادەم ئەمدى ئارىن قان تۆكۈرۈپ، ئىڭراپ، توۋلاپ ياتاتتى. ئۇنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدىكى شىرىكلىرى ملتىقتىن تەرتىپسىز ئوق ئېتىشاتتى. ئۇلار ئۇ قاراپ ياتقان تەرەپكە ــ يارلىقىنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى قاپ-قارا بولۇپ كورۈنگەن توپىلىككە قارىشاتتى. ئەنە شۇ توپىلىكتىن ئەللىكچە ئاتلىق پەسكە قاراپ شامالدەك ئۇچۇپ كېلىشكە باشلىدى. بۇ ئاتاكىغا ئوتكەن ئاتلىقلار زاپاس قوشۇنى ئىدى.

ئارقا تەرەپتىن بىرى يۈگۈرۈپ كەلدى-دە، كراسىلنىكوۋنىڭ يېنىدا تىز چوكۈپ ئولتۇردى، ئۇ ماۋزورىنى ئاسمانغا كوتىرىپ ۋاقىرايتتى، ئۇ ئۇستىگە قارا تېرىدىن تىكىلگەن كالتا كەمزۇل

كىيگەن ئىدى. ئاتلىقلار يارغا قاراپ چۇشۇپ كېتىشتى. كالتا كەمزۇل كىيگەن كىشىنىڭ ۋاقىرىشى ھەربىلەرچە ئەمەس ئىدى. ئۇ قاتتىق ۋە دەھشەت بىلەن:

ــ چېكىنىشكە بولمايدۇ! ئىستېھكامنى قاتتىق ساقلاڭلار! ــ دەپ ۋاقىرايتتى.

مانا يارلىقىنىڭ بۇ تەرىپىدىن گۈمبەزدەك تۇماقلار كورۇنىدى، ۋاقىرىغان ئاۋازلار خۇددى شامالدەك ئۇچۇپ كەلدى. تۇركىمەنلەر يارلىقىنىڭ بۇ تەرىپىگە چىقىشتى. ئۇلار پۈتۈن تەنلىرىنى ئاتىنىڭ ئۈستىگە سويەپ، ئويمانلىقلىرىدىن تېخى قارى كەتمىگەن پاتقاق ئاختاملىقىتىن ئات چاپتۇرۇپ كېلىشەتتى. ئاتلارنىڭ تۇياقلىرىدىن چاچرىغان لاينىڭ پارچىلىرى ئاسمانغا ئۇچاتتى. قاپ ـ قارا بۇرۇت ـ لۇق، ياڭاقلىرى كېرىلگەن قارا يۈزلۈك تۇركمەنلەر: "ئىئا ئائائا ـ ئىئا ئائائا" دەپ ۋاقىراپ كېلىشەتتى. ئەنە، ئەگرى قىلىچلارمۇ پارقىراپ كورۇنۇشكە باشلىدى. ھەم، قىزىل ئارمىيە ئاتلىقلارنىڭ ھۇجۇمىغا چىداشلىق بېرەلمەيدۇ! كۆلرەڭ ھەربى ئۈزۈن چاپانلار ئاختامىدىن تۇرۇشتى، ئېتىشىپ، چېكىنىشكە باشلىدى. كالتا تېرە كەمزۇل كىيگەن سىياسى كومىسار ئۇزىنى ئۇ ياق ـ بۇ ياققا تاشلىدى، بىر ئەسكەرنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە، مۇرىسىگە بىر ئۇرۇپ:

ــ ئالغا، نەيزىۋازلىققا! ــ دەپ ۋاقىرىدى.

بىر تۇركمەنىڭ ئاتتىن ئاغدۇرۇلۇپ چۈشۈۋاتقىنىنى كراسلنىكوۋ كورۇپ ياتاتتى. ئات ئوپىچورىگە قارىدى ـ دە، بىر تەرەپكە قېچىپ كەتتى. خۇددى تومۇر جاراھلىغاندەك ئاۋازلار چىقتى، ئوقلار ۋىزىلدايتتى. چاخچاقچى ۋە ئۈزىدىن چوڭ ھەربى ئۈزۈن چاپان كىيگەن قىزىل ئەسكەر بالا ۋاسكا قورقۇپ كېتىپ مىلتىغىنى تاشلـ

ۋەتتى، ئۇنىڭ رەڭگى تاتىرىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇ ئاغىزىنى ئاچقىنچە، ئوزىنىڭ ئۇستىگە بېسىپ كېلىۋاتقان ئەجەلگە قاراپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئاتلىرى بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا ئىدى. ئەڭ ئالدىدىكىسىنىڭ ئېتى خۇددى ئوۋچى ئىتىتەك كاللىسىنى پەسكە سېلىپ، ئۇچۇپ كېلەتتى. تۇركمەن ئىگەرنىڭ ئۇستىدە قامىتىنى توغرىلىدى، ئاياقلىرىنى ئۇزەڭگىگە تىرىدى، چاپىنىنىڭ ئېتەكلىرى شامالدا لەپىلدەيتتى.

ــ دەيۇز! ــ كراسلىنىكوۋ قولىنى ملتىقا سوزدى. ــ ۋاي، سىياسى كومىسار نابۇت بولىدىغان بولدى! ــ تۇركمەن ئاتىنى كالتا تېرە كەمزۇل كىيگەن كىشى تەرەپكە بۇرىدى، ــ ئاتساڭچۇ، ئەخمەق!

كراسلىنىكوۋ پەقەت ئەگرى قىلىچىنىڭ كالتا تېرە كەمزۇلگە ئۇرۇلغىنىنى كوردى... شۇ چاغدىلا ئاتلىقلار خۇددى لاۋادەك، سەپكە ئېتىلىشتى. دىماققا ئاتلارنىڭ تەرلىگەن پۇرىغى ئۇرۇلدى.

تۇركمەنلەر ئاتلىرىنى چاپىتۇرۇپ ئوتتۇپ كېتىشتى ــ دە، كېيىن ئىككى يولغا بولۇنىدى. بۇ چاغدا يارلىقىتىن ئاچ كۆلرەڭ ۋە قارا ھەربى ئۇزۇن چاپان كىيىشكەن، پارقىراق پاگون تاقىغان كىشىلەر يېقىلىپ ــ مۇدۇرۇلۇپ چېقىپ كېلىشكە باشلىدى.

ــ ئۇر ــ ر!!

جەڭ تومۇرىيولغا يېقىنلىماقتا ئىدى. كراسلىنىكوۋ قىلىچ يىگەن سىياسى كومىسارنىڭ ئىگىرىغىنىنى خىلىغچە ئاڭلاپ ياتتى. ملتىقنىڭ تاۋۇشلىرى بارغانسېرى شالاڭلاپ باراتتى. زەمبىرەكلەرنىڭ تاۋۇشى بېسىلدى. كراسلىنىكوۋ كوزىنى يۇمدى ــ ئۇنىڭ بېشى ئايلىنىپ، يۇرىگى سقىلاتىتى. ئۇ ئوزىگە ئېچىناتىتى، ئولۇشنى خالىمايتىتى.

ئۇنىڭ ئېغىرلىشىپ كەتكەن تېنى ئۇنى يەرگە تارتقانىدەك بولاتتى. ئۇ خوتۇنى ماترىونانى يادىغا كەلتۇردى. ئەمدى ئۇنىڭ ئەھۋالى ئېغىر بولىدۇ دەپ ئويلىدى. مېنى قانچە كۇتتى، تاگانروگقا خەت يېزىپ، كەل-كەل، دەپ چاقىرغان ئىدى-ھە. قېنى، ماترىونا ھازىر كېلىپ مېنى كورسە، دەررۇ يارامنى تېڭىپ قوياتتى، سۇ بېرەتتى. ھازىر بىر يۇتۇم دوغاپ بولسا قانداق ياخشى بولاتتى...

كراسىلنىكوۋنىڭ قۇلىغىغا تىللاش ۋە باشقا ئاۋازلار ئاڭلاندى، — ئاۋازلار بىزنىڭكىلەرنىڭ ئاۋازى بولماي، يات كىشىلەرنىڭ ئاۋازى ئىدى، ئۇ كوزىنى يېرىم ئېچىپ قارىدى. توت كىشى ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىدى، ئۇلارنىڭ بىرى كۇلرەڭ چېركاسكا كىيگەن، ئىككىسى ئەپىتسەر پەلتوسى كىيگەن، يەنە بىرى ئوقۇغۇچى پەلتوسى كىيگەن بولۇپ، ئۇنىڭ مۇرىسىگە توۋەن دەرىجىلىك ئەپىتسەر پاگونى قادالغان ئىدى. ئۇلار خۇددى ئوۋچىلاردەك، مىلتىقلىرىنى قولتۇقلىرىغا قىسۋېلىشقان ئىدى.

— قارىغىنا، ئاۋۇ ماتروس ئىكەن، قوسىغىنى يېرىپ تاشلا دەيۇزنىڭ، — دىدى بىرى.

— ئولۇپ يېتىپتىغۇ...مانا بۇنىسى تىرىك ئىكەن...

ئۇلار توختىشىپ، يەردە ياتقان ۋاسكا چاخچاقچىغا قاراشتى. ھىلىقى چېركاسكا كىيگىنى قۇترىغان ئاۋاز بىلەن:

— تۇر! — دەپ ۋاقىرىدى-دە، بىرنى تەپتى.

كراسىلنىكوۋ ۋاسكانىڭ ئورنىدىن قانداق تۇرغانلىغى ۋە يۇزىنىڭ بىر يېقىنىڭ قانغا مىلىنىپ كەتكەنلىگىنى كورۇپ ياتاتتى.

— ئىككى قولۇڭنى يېنىڭغا قويۇپ تۇر! — دەپ ۋاقىرىدى چېركاسكا كىيگەن كىشى ۋە ۋاسكانىڭ ئاغزىغا بىرنى ئۇردى. توت كىشىنىڭ

هەممىسى ملتىغىنى ئېتىشقا مولجالاپ كوتەردى. ۋاسكا يىغلاپ:

ــ سادىغاڭ كېتەي تاغا، ئاتماڭ ،زەھىم قىلىڭ، ــ دەپ ۋاقىردى.

چېركاسكا كىيگەن كىشى بىرنەچچە قەدەم ئارقىغا داجىدى ـ دە، بار كۈچى بىلەن ملتقىنىڭ نەيزىسىنى ۋاسكانىڭ قوسىغىغا تىقتى. ئىشنى تۈگەتتىپ بولۇپ، ئۇزىنىڭ يولىغا كېتىۋەردى. قالغانلىرى ۋاسكانىڭ ئۈستىگە ئېگىشىپ، ئايىغىدىن ئوتۇگىنى يېشىۋېلىشقا باشلىدى.

"پىدائىلار ئارمىيىسى" ئەسىرگە چۈشكەنلەرنى ئېتىپ تاشلاپ، يېڭا باشقارمىسقا ئوت قويۇشۇپ، جەنۇپ تەرەپكە قاراپ كېتىشكەندىن كېيىن، كازاكلار سېمىيون كراسلنىسكوۋنى ئاختاملىقتىن ئېلىپ چىقىشتى. "كۆرسانتلار"نىڭ قوشۇنى ئەمدى كوكۇرۇشكە باشلىغان يايلاقنىڭ ئۈپۈغىدىن ئوتۇپ كوزدىن غايىپ بولۇشى بىلەنلا، كازاكلار خوتۇنلىرى ۋە بالا ـ چاقىلىرى بىلەن، پۇتۇن مالىلىرى بىلەن يېزىغا قايتىپ كېلىشكەن ئىدى.

سېمىيون يات جايىدا، يات ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا ئولۇشتىن قورقاتتى. تەلىيىگە، ئۇنىڭ يېنىدا ئاقچىسى بار ئىدى، بىر كىشىدىن ئوزىنى ھارۋىدا روستوۋغا ئاپىرىپ قويۇشنى سورىدى. ئۇكىسىغا، مەيدىسىگە ئوق تەككەنىنى، يات ئادەملەرنىڭ قولىدا جان بېرىشتىن قورقىقىنىنى، ماتروسونانى سېغىنغانلىقلىرىنى يازدى. خەتنى بىر يۈرتلۇق تونۇش كىشىدىن ئەۋەتتى.

1918 ـ يىلىغچە سېمىيون قارا دېڭىز فىلوتىدا "كېرچ" نامىلىق قوغلىغۇچى كېمىنىڭ ماتروسى بولۇپ خىزمەت قىلغان ئىدى.

فىلوتىقا شاڭجياڭ كولىچاك قوماندانلىق قىلاتتى. شاڭجياڭ

كولچاك ئەقىللىق ۋە مەلۇماتلىق بولۇشىغا قارىماستىن، روسىيىنى ئىنتايىن ياخشى كۆرسەمەن دېيىشىگە قارىماستىن، نە بولۇۋاتقان ۋەقەلەرنى، نە مۇقەررەر بولۇشى كېرەك بولغان ۋەقەلەرنى چۈشەنمەيتتى. ئۇ دۇنياديكى جەمئىي فىلوتلارنىڭ تەركىۋىنى، قانداق قوراللانغىنىنى ئۇزىنىڭ بەش بارمىغىدەك بىلەتتى، تۇماناللىق دېگىزدا ئۇزاقتىن كېلىۋاتقان ھەربىي كېمىسىنىڭ قانداق كېمىلىگىنى بىمالال ئېيتىپ بېرەلەيتتى، سۇ مىناسىغا دائىر ئىشلارنى ناھايىتى ياخشى بىلەتتى ۋە سۇسىما دېگىز ئۇرۇشى① مەغلۇبىيىتىدىن كېيىن روسىيە دېگىز ئارمىيىسىنىڭ جەڭگىۋارلىغىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئەستايىدىل كۆزەتكەنلەردىن بىرى ئىدى، ئەمما بىرەر كىشى ئۇنىڭ بىلەن (1917 ـ يىلغىچە) سىياسەتنى سوز قىلمىسا، سىياسىغا قىزىقمايمەن، سىياسىنىمۇ چۈشەنمەيمەن، سىياسى دېگەن ئوقۇغۇچىلار، كۆرسىلاردا ئوقۇغۇچى ئىزىلەڭگۈ قىزلار ۋە يەھۇدىلارنىڭ ئىشى، دەيتتى.

روسىيە دېگەندە ئۇ كەينى ـ كەينىدىن تىزىلغان ئۇرۇش كېمىلىرىنى (بارلىرىمۇ، مولچەرىدىكىلىرىمۇ)، بايراقلىق كېمىدە ـ گېرمانىيىگە دەھەشەت سېلىپ ـ مەغرۇرلىنىپ لەپىلدەپ تۇرغان ئاندرى بايرىغىنى② كوز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. ئۇ قوماندانلىق ئىشتاپىنىڭ

---

① سۇسىما چاۋشىيەن بوغۇزىدىكى بىر ئارال. 1904 ـ 1905 ـ يىللىرى بولغان روسىيە ـ ياپونىيە ئۇرۇشىدا، چار پادىشا ھوكۈمىتىنىڭ قوماندانلىغى خاتا بولغاچقا، روسىيە فىلوتى سۇسىمادا بولغان جەڭدە قاتتىق مەغلۇپ بولغان، ياپونىيە فىلوتىنىڭ تارتقان زىيانلىرىمۇ ناھايىتى ئېغىر بولغان. ـــ ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② ئاندرى بايرىغى ـــ روسىيە دېگىز ئارمىيىسى فىلوتىنىڭ ئۇزىگە خاس بايرىغى. ـــ ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

بۇيۇك ئىمپېرىيە ئۇسلۇبىدا بولغان سولەتلىك ئىشسىگىنى، قەدىردان قوۋۇقچىنى (قوۋۇقچى ھەر قېتىم ئۇنىڭ پەلتوسىنى يېشىۋالغاندا، "بۇگۈن ھاۋا بەك ئوسال بولدى، ئالېكساندر ۋاسىلىيېۋىچ" دەيتتى)، ئەدەپلىك، خۇش مۇئامىلە خىزمەتداشلىرىنى، ئەپتىسىزلەر مەجلىسىنىڭ ئۈيۈشقاقلىق ۋە بىر پىكىرلىگىنى ياخشى كورەتتى. بۇ تۇزۇم ۋە ئەنئەنىلەرنىڭ باشلىغى پادىشا ئىدى.

كولچاك، شۇبھىسىز، كىملەرنىڭ ئۇستىلىرىگە تىزىلىپ تۇرغۇچى، لېنتا باغلانغان، چېكىلەكسىز باش كىيىملىك، يۇزلىرى كەڭ، ئاپتاپتا قارايغان، قۇۋۇۋەتلىك تەنگە ئىگە بولغان رۇس ماتروسلىرىنىمۇ ياخشى كورەتتى. بۇ روسىيە ئاخشاملىرى، بايراقنى پەسكە چۈشۈرۈش مۇراسىمىدە، قاتتىق ۋە جارانلىغان ئاۋازلار بىلەن ئاخشام ئىبادىتىنى ئوقۇيتاتتى. بۇلار "ئول" دىسە، پىداكارلىق كورسىتىپ، "غەلىبە" قىلماي ئولۇپ كېتىۋېرەتتى. ئۇنىڭ بىلەن پەخرلەنسەك ئەرزىيدۇ.

1917-يىلدا كولچاك ھېچ ئىككىلەنمەستىن ۋاقىتلىق ھوكۇمەتكە سادىق ئىكەنلىگى توغرىسىدا قەسەم ئىچتى. ئۇ قارا دېڭىز فىلوتىنىڭ قوماندانلىغى ۋەزىپىسىدە قېلىپ قالدى. ئىمپېرىيە باشلىغىنىڭ تەختتىن چۈشۈرۈلۈشىنى تەقدىرگە تەن بېرىپ ئاچچىق بىلەن قوبۇل قىلدى، ماتروس كومىتېتلىرى ۋە ئىنقىلاپ تەرتىۋىنى چىشىنى چىڭ چىشلەپ تۇرۇپ ئېتىراپ قىلدى، بۇلارنىڭ ھەممىسى دېڭىز ئارمىيىسى ۋە روسىيىنىڭ نېمىسلار بىلەن ئۇرۇش قىلىش ھالىتىدە بولۇشىنى داۋام قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئىدى. ئۇ ئوز ئىختىيارىدا بىر دانە مىنا كېمىسى قالغانىدىمۇ ئۇرۇشىنى داۋام قىلدۇرۇۋېرىدىغان ئادەم ئىدى. ئۇ سېۋاستوپولدا ماتروسلارنىڭ يىغىنلىرىغا باراتتى. چەتتىن كەلگەن ۋە شۇ يەرلىك ئىشچىلاردىن چىققان ناتىقلارنىڭ نۇتۇقلىرىغا

جاۋاپ بېرىپ، "شەخسەن ماڭا داردانېل، بوسفور بوغۇزلىرىنىڭ كېرىكى يوق، چۈنكى مېنىڭ نە يەر-مۈلكۈم يوق، نە فابرىكىلىرىم يوق، روسىيەدىن ئېلىپ چىقىدىغان بايلىغىمۇ يوق، ئەمما مەن ئۇرۇش بولۇشىنى تەلەپ قىلىمەن، مەن ئۇرۇشنى "بۇرژۇئازىيىنىڭ مالىيە سۇپىتىدە ئەمەس" (ئۇنىڭ ساقىلى چۈشۈرۈلگەن يوغان ئىگەكلىك، ئاجىز ئېغىزلىق ۋە كوزلىرى چوكۈپ كەتكەن يۈزى پۈرلەشتى)، بەلكى "رۇس ۋەتەنپەرۋەرى" سۈپىتىدە تەلەپ قىلىمەن دەيتتى.

ماتروسلار كۈلۈشەتتى. ئەجەپ ئىش-ھە! تۇنۇگۈنلا ۋەتەن ئۈچۈن، ئاندرى بايرىغى ئۈچۈن جانلىرىنى ئايىماستىن ئوزلىرىنى ئوتقا تاشلاشقا تەييار بولغان ماتروسلار ئەمدى ئوزلىرىنىڭ دېڭىز ئارمىيە شاگىجياگىغا: "يوقالسۇن جاھانگىرلىكىنىڭ مالايلىرى!" دەپ ۋاقىرىشاتتى. "رۇس ۋەتەنپەرۋەرى" دىگەن سوزنى ئۇ ئوچۇق كوكۈل بىلەن، ئىككى قولىنى كېرىپ تۇرۇپ ئېيتاتتى، شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئوزىمۇ پىداكارلىقتا ئولۇشكە تەييار ئىدى. ئەمما جىن ئۇرغان ماتروسلار بولسا، دېڭىز ئارمىيە شاگىجياگىغا خوددى ھىلىگەر دۇشمەنگە قارىغاندەك قارىشاتتى.

سىمىيون كراسىلنىكوۋ يىغىنلاردا يۇرۇپ، ئۇرۇشنى "ۋەتەنپەرۋەرلەر" ئەمەس، بەلكى ئۇرۇشتىن چوڭ نەپ ئېلىۋاتقان زاۋۇت خوجايىنلىرى ۋە چوڭ پومىشىكلار داۋام قىلدۇرۇشنى خالىغانلىقىنى، خەلقنى بولسا ئۇرۇشنىڭ ھېچبىر كېرىگى يوقلۇغىنى ئاڭلاپ بىلدى. يىغىنلاردا، نېمىسلارمۇ بىزگە ئوخشىغان دېخان ۋە ئىشچىلاردۇر، ئۇلار ئوزلىرىنىڭ قانخور بۇرژۇئازلىرى ۋە مېنىشىۋىكلىرى تەرىپىدىن ئالدانغانلىقىنى سەۋىبىدىن بىز بىلەن ئۇرۇشىدۇ،

دىيشەتتى. يىغىنلاردا ماتروسلارنىڭ غەزىۋى تېخىمۇ ئاشاتتى... "رۇس خەلقىنى مىڭ يىللاردىن بۇيان ئالداپ كېلىشتى، مىڭ يىللاردىن بۇيان قېنىمىزنى ئىچىپ كېلىشتى! پومىششكلار، بۇرژۇئازلار، ۋاي، چايانلار!" قارغۇ ئىكەنمىز، شۇنىڭ ئۈچۈن تۇرمۇشىمىز ھايۋاندىن بەتتەر ئىكەن، ئەمدى كوزىمىز ئېچىلدى... ھەقىقى دۇشمەن بۇ يەردە ئىكەن!... سېمىيون يېزىدا قالغان ئويى ۋە ياشقىنا خوتۇنى ماتروسونانى ناھايىتى سېغىنغان بولسىمۇ، ناتىقلارنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ، قوللىرىنى سقاتتى، ھەمىشە ئوخشاش، ئىنقىلاپنىڭ شارابىدىن مەس بولاتتى، شۇنداق ھاللاردا ئويىنىمۇ ئۇنتۇيتتى، چىرايلىق خوتۇنى ماتروسونانىمۇ ئۇنتۇيتتى...

بىر كۈنى پېتروگراتتىن ۋاسىلى رۇبلىيوۋ دىگەن مەشھۇر تەرغىباتچى كەلدى. ئۇ مەسلىنى ئوچۇق قىلىپ قويدى: "قاچانغىچە ئەخمەق بولۇپ يۈرۈسلەر، بۇرادەرلەر، مەجلىسلەردە چىش غۇچۇرلىتىپ قويۇش بىلەن ئىش پۈتەمدۇ؟ كېرىنسكى سىلەرنى ئاللىقاچان كاپىتالىستلارغا سېتىۋەتتى. يەنە بىرمۇنچە ۋاقىت كاپىشىپ يۈرۈسىلەر-دە، كېيىن ئەكسىلئىنقىلابچى دىگەن قالپاقنى كىيدۈرۈپ، ھەممىڭلارنىڭ ژۇلۇنىنى ئۈزۈپ تاشلايدۇ. ۋاقىتنى قولدىن بەرمەستىن، كولچاكنى ئاغدۇرۇپ تاشلاڭلار-دە، دېگىز ئارمىيىسىنى ئىشچى-دىخانلار ئۈزەڭلار قولۇڭلارغا ئېلىڭلار..."

ئەتىسىگە ئۇرۇش پاراخودىدىن رادىيو ئارقىلىق: ھەممە كومانىدىرلار قوراللىزلاندۇرۇلسۇن، دىگەن بۇيرۇق ئاڭلاتۇرۇلدى. بىرنەچچە ئەپتىسەر ئۈزىنى ئۈزى ئاتتى، باشقىلىرى قوراللىرىنى تاپشۇرۇشتى. كولچاك "غالىپ گېئورگى" دىگەن بايراقلىق كېمىدىكى جىمىكى ماتروسلارنى كېمە ئۈستىگە چىقىرىپ توپلاشنى بۇيرۇدى.

ماتروسلار كۇلۇشۇپ، قېنى، نىمە بولىدىكىن دەپ، كېمە ئۇستىگە چىقىشتى. دېڭىز ئارمىيە شاڭجياڭى كولچاك خۇددى كورەككە ياسانغاندەك، ئەڭ ياخشى كىيىملىرىنى كىيىپ، شاڭۋېي مەيدانىدا تۇراتتى.

ــ ماتروسلار! ــ دەپ ۋاقىرىدى ئۇ قاتتىق ۋە تىترەك ئاۋاز بىلەن، ــ تۇزىتىپ بولمايدىغان پالاكەت بولدى: خەلق دۇشمەنلىرى، نېمىسلارنىڭ ئىشپىيونلىرى ئەپىتسەرلەرنى قورالسىزلاندۇرۇشتى. ئەپىتسەرلەرنىڭ ئارىسىدا ئەكسىلئىنقىلاۋىي سۇيىقەست بار دىگەن ئادەم ئەڭ ئۇچىغا چىققان ئەخمەقتۇر. ئومۇمەن ئۇ يېقىنى سۇرۇشتۇرگەندە، ھىچقانداق ئەكسىلئىنقىلاپ يوق، تەبىەتتە بۇنداق نەرسىنىڭ بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

دېڭىز ئارمىيە شاڭجياڭى قىلىچىنى شاراقلىتىپ، مەيداننىڭ ئۇ بېشىدىن ـ بۇ بېشىغا يۇرۇپ، تويغىچە سوزلىدى.

ــ بولۇپ ئوتكەن ھەممە ۋەقە ئەڭ ئالدى بىلەن شەخسەن ماڭا قارىتىلغان ھاقارەت دەپ بىلىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن دېڭىز ئارمىيىسىگە قوماندانلىق قىلالمايمەن، قىلىشنىمۇ خالىمايمەن، ھازىرنىڭ ئوزىدە ھوكۇمەتكە تېلېگىرامما ئەۋەتىپ، دېڭىز ئارمىيىسىنى تاشلاپ كېتىمەن. بولدى!...

دېڭىز ئارمىيە شاڭجياڭى قىلىچىنىڭ ئالتۇن دەستىسىنى ئىككى قولى بىلەن قاتتىق تۇتتى ـ دە، بېلىدىن يېشىشكە باشلىدى، ئەمما تولغىنىپ قالغانلىغىدىن يېشەلمىدى، شۇنىڭدىن كېيىن كۇچىنىڭ بېرىچە تارتىپ ئۇزۇۋالدى، ھەتتا لەۋلىرى كوكۇرۇپ كەتتى، ــ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سېمىيون كورۇپ تۇراتتى.

ــ ھەر بىر ۋىجدانلىق ئەپىتسەر مېنىڭ ئورنۇمدا بولغاندا

شۇنداق قىلىشى كېرەك!...

دېڭىز ئارمىيە شاڭجياڭى قىلىچىنى كوتەردى ـ دە، دېڭىزغا قاراپ ئاتتى. ئەمما بۇ تارىخىي ھەركەتمۇ ماتروسلارغا ھىچ كار قىلمىدى.

شۇ ۋەقەدىن كېيىن دېڭىز ئارمىيىسىدە جىددى ھادىسىلەر باشلىنىپ كەتتى، ـ بارومېتىر بوراننىڭ بولۇشىدىن خەۋەر بەردى. دېڭىز سەپەرلىرىدە يۇرۇپ بىر بىرلىرى بىلەن ئىناق بولۇپ كەتكەن، كوپ ئوكيان ۋە چەتئەللەرنى كورگەن، ئاددى ئەسكەر ـ لەرگە قارىغاندا ئاڭلىقراق ۋە ئەپىتسەرلەرنىڭ ئايرىم ـ مەخسۇس بولمىلىرى بىلەن ماتروسلارنىڭ بولمىلىرى ئوتتۇرىسىدىكى تاپاۋەتنىڭ پەرقىگە ياخشى چۇشەنگەن كۇچلۇك، ئەپچىل، دېدىل ماتروسلار سەل نەرسىگە لاۋىلداپ كويۇپ كېتىدىغان كۇچ ئىدى. ئىنقىلاپ ئەڭ ئالدىن ئەنە شۇلارنى ئىشقا سالدى، ئەڭ ئالدىن ئەنە شۇلاردىن پايدىلاندى. ماتروسلار كۇچلۇك قىزغىنلىق بىلەن، جەڭنىڭ ئەڭ كۇچەيگەن جايلىرىغا تاشلىناتتى، ئىككى تايىن بولۇپ، نىمە بولىدىكىن دەپ كۇتۇپ تۇرغان، كۇچ توپلاۋاتقان دۇشمەننىڭ ئىچىگە ئوت سالاتتى.

ئوي ۋە خوتۇنى توغرىسىدا ئويلاشقا سېمىيوننىڭ ئەمدى ۋاقتى يوق ئىدى. ئوكتەبىردە ئاجايىپ سوزلەر تۇگەپ، مىلتىق تىلغا كىردى. ھەر بىر قەدەمدە دۇشمەن تۇراتتى. ھەر بىر قورققان، يوشۇرۇنغان ۋە نەپرەت بىلەن قارىغان كوزدە ئەجەل موكۇپ ياتاتتى. پۇتۇن روسىيە، ـ بالتىق دېڭىزىدىن تېچ ئوكيانغىچە، ئاق دېڭىزدىن قارا دېڭىزغىچە غەزەپ بىلەن دولقۇنلاپ كەتكەن ئىدى. سېمىيون مۇرىسىگە مىلتىقنى ئاستى ـ دە، "ئەكسىلئىنقىلاپ ئىبلىسى"گە قارشى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇر كتابلىرىنى پىكى ئىدىسى

كۇرەشكە ئاتلاندى.

تۇگۇن ۋە چەينەك كوتەرگەن روششىن بىلەن كاتە پويىز ئىستانـ
سىسىغا تولۇپ كەتـكەن خەلق ئىچىـدىن قىستىـلىپ ئوتۇشتى ـ دە،
خالايىقنىڭ ئېقىمىغا قوشۇلۇپ، مىلتىقلارنىڭ نەيزىلىرىـنى تەڭـلەپ
توساپ تۇرغان قاراۋۇلدىن ئوتۇپ، روسـتوۋنىڭ ئەڭ چـوڭ كوچىـ
سىدىن توپىگە قاراپ كېتىشتى.

بۇنىڭـدىن بىر يېـرىم ئاي ئىلـگىرى بۇ يەرلەردە، پېـتېربۇرگ
يۇقۇرى قاتلىمىنىڭ گۇلى بولغان ئالىجاناپلار جامائىتى ماگىزىنـلارنى
تاماشا قىلىپ يۇرگەن ئىدى. ئادەم ئوتىدىغان يوللاردا گۇۋاردىيىچىـ
لەرنىڭ باش كىيىملىرى لىپىلدىشاتتى، ئوتۇكنىڭ ناھاللىرى جىرىڭـ
لايتتى، فرانسۇزچە سوزلەر ئاڭلىناتـتى، زىلـۋا ۋە نازۇك خېنىمـلار
بۇرۇنلىرىنى سوغاق شامالدىن قاچۇرۇپ قىممەت باھالىق قۇندۇزلار
بىلەن توسۇۋالاتتى. ئۇلار شاللاقـلىق بىلەن: بىز بۇ يەردە پـەقەت
قىشنى ئوتكۇزىمىز ـ دە، ئايدىڭ كېچىـلەر ئوتۇپ كېتىشـتىن بۇرۇن
يەنە پېتروگراتقا، سادىق قوۋۇقچىلار تۇرغان، چوڭ زاللىرى بولغان،
گىلەملەر سېلىنغان، تام مەشـلىرى لاۋىلداپ يېنىـپ تۇرغان ھەشە ـ
مەتلىك ئويلىرىمىزگە قايتىـمىز... ئاھ، پېـتېربۇرگ!... دەپ ئويلىـ
شاتـتى. ئاخىـر بۇلارنىڭ ھەمـمىسى ئوتۇپ كېـتىـشى كېرەكـقـۇ.
ئەلۋەتتە، بۇ نازۇك خېنىملارنى ئەيىپكە بۇيرۇغىلى بولمايدۇ ـ دە!

بىردىنلا ئۇلۇغ رىژىسسور چاۋاك چېلىپ، خۇددى ئايلانما سەھنە
يوق بولۇپ قالغاندەك، ھەممە نەرسە يوق بولۇپ قالدى. دىكوراتسىيە
ئوزگىـرىپ كەتتى. روسـتوۋنىڭ كوچىـلىرى چول بولۇپ قالـدى.
ماگىزىنلارنىڭ ئىشىكلىرىگە تاختاي قېقىلغان، دەرىزىلىرىدىكى تاش

ئەينەكلەر ئوق بىلەن تېشىلگەن. خېنىملار قۇندۇزلىرىنى بېكىتىپ، باشلىرىغا ياغلىق ئورىۋېلىشقان. ئەپىتسەرلەرنىڭ ئازچىلىغى كورىنلۇۋ بىلەن قېچىپ كەتكەن، قالغانلىرى بولسا چاپسانلىق بىلەن مىشچان، ئارتىس، قوشاقچى، تانسا ئۆگەتكۈچى ۋە باشقىلار بولۇۋېلىشقان ئىدى. فېۋرالنىڭ سوغاق شامىلى كوچىلاردىكى ئەخلەتلەرنى توزۇ-تۇپ، ئاسماندا ئۇچۇرۇپ يۈرۈشكە باشلىدى...

ــ كېچىكىپ قاپتىمىز، ــ دېدى روشىن. ئۇ بېشىنى توۋەن ئېگىپ كېتىپ باراتتى. ئۇنىڭ ئويىدا روسىيە مىڭ-مىڭ پارچىغا بولۇنۇپ كەتكەندەك ئىدى، ئىمپېرىيىنىڭ ئۇستىنى قاپلاپ تۇرغان بىر پۈتۈن گۈمبەز كۆكۈم-تالقان بولۇپ كەتكەن ئىدى. خەلق پادىغا ئايلىنىپ باراتتى. تارىخ، ئۇلۇغ ئوتمۇش خۇددى دىكوراتسىيىنىڭ تۇمانلىق پەردىسىدەك ئوچمەكتە. كوزىگە يالىڭاچ، قاغجىرغان چول-باياۋان كورۈنەتتى، ھەممە تەرىپى گورىستان... روسىيىنىڭ ئاخىرقى كۈنى كەلگەن ئىدى. ئوز ئىچىدە قەتئى ئېتىقات دەپ بىلگەن نەرسىسى— ھايات تۆۋرۈگىنىڭ سۈنۈپ، ئوزىنى قىيناشقا باشلىغىنىنى بىلەتتى... ئۇ كاتەنىڭ كەينىدىن بىر قەدەمچە ئارقىدا پۈتلىشىپ-ئۇرۇلۇپ كېتىپ باراتتى. "روستوۋ قولدىن كېتىپتۇ، روسىيىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋە كوچۇپ يۈرگۈچى بىر قىسمى بولغان كورنىلوۋنىڭ ئارمىيىسى بۈگۈن بولمىسا ئەتە يوق قىلىنىدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن چېكىگە بىر ئوق ئېتىشتىن باشقا نەرسە قالمايدۇ."

ئۇلار تەۋەككۇل قىلىپ، پۈتلىرى تارتقان تەرەپكە قاراپ كېتىپ بېرىشاتتى. روشىن تۆەندۈيدە بىللە ئىشلىگەن بەزى يولداش-لىرىنىڭ ئادرىسلىرىنى بىلەتتى. ئەمما ئۇلار يا قېچىپ كەتكەن، يا ئېتىپ تاشلانغان بولسىچۇ؟ ئۇندىق بولسا، كوچىدا ئاچتىن ئولۇشتىن

باشقا ئىلاج يوق. ئۇ كاتەگە قاراپ قويدى. ئىسسىق يۇلۇ ياغلىق ئورىۋالغان، قىسقا دىراپ پەلتو كىيگەن كاتە ئالدىرماسىدىن، خاتىرجەم كېتىپ باراتتى. ئۇ كۆلرەڭ يوغان كوزلۇك مۇلايىم يۈزىنى بىر دەم-بىر دەم يىرتىپ تاشلانغان تەشۈىقات ۋاراقلىرى تەرەپكە ئۆرۈپ سۈندۈرۈلگان ئەينەكلىك جازىلار تەرەپكە بۇراپ ساددىلىق بىلەن قاراپ قويياتتى. كالېۋكلىرىنىڭ ئىككى ئۈچى كۆلۈمسىرىگەندەك ئىدى. "ئەجەپ شۇنچە دەھشەتنى چۈشەنمىسە؟ شۇنچىلىك پەرۋاسىزلىق نىمىسى؟" دەپ ھەيران بولاتتى روشىن.

دوقمۇشتا بىر توپ قورالسىز ئەسكەرلەر تۇراتتى. كوزى قاپقارا چوقۇر بىر ئەسكەر قولتۇغىغا قىستۇرۇۋالغان بىر پارچە بولكىنى ئاستا-ئاستا سۈندۈرۈپ يەپ تۇراتتى.

ــ بۇ يەردىكى ھاكىمىيەتنىڭ قانداق ھاكىمىيەتلىگىگە ھېچكىم چۈشەنمەي قالدى، ــ سوۋېت ھاكىمىيىتىمۇ، يە باشقا ھاكىمىيەتمۇ، ــ دىدى باشقا بىرى، بۇ ئادەم كىچىكرەك بىر ياغاچ سانـدۇغىغا كونىراپ كەتكەن پىيىما باغلىۋالغان ئىدى. بولكا يەپ تۇرغىنى جاۋاپ بەردى:

ــ بۇ يەرنىڭ ھاكىمى يولداش بىروينتسكى بولىدۇ، ئەنە شۇنىڭ ئالدىغا كىرسەك، پويىز بېرىدۇ، ئەنە شۇ ۋاقىتتا كېتەلەيمىز. بولمىسا تېنىمىز مۇشۇ روستوۋتا چىرىپ كېتىدۇ.

ــ كىم ئۇزى؟ مەنسۇى نىمە؟

ــ ھەربى سىياسى كومىسار بولسا كېرەك...

روششىن ئەسكەرلەرنىڭ ئالدىغا كەلدى-دە، پالانى كوچىغا قانداق بارسا بولىدۇ، دەپ سورىدى. ئەسكەرلەرنىڭ بىرى قوپال ئاۋاز بىلەن جاۋاپ بەردى:

ـــبىز بۇ يەرلىك ئەمەسمىز...

يەنە بىرى:

ـــدونغا ۋاقتىسز كېپسەن، ئەپتسەر، ـــدىدى.

كاتە روششىنىك يېڭىدىن تارتىتى. ئۇلار كوچىنىك نېرىقى تەرىپىگە ئوتۇپ كېتىشتى. بۇ يەردە، يالىڭاچ دەرەخنىك تېگىدىكى سۇنۇق ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئۇستىگە قىرچىلىپ كەتكەن جۇۋا، بېشىغا چىغ قالپاق كىيگەن بىر قېرى ئولتۇراتتى. ساقلى ئوسۇپ كەتكەن ئىڭىنى ھاسسىغا تىرەپ ئولتۇرغان بوۋاي سىلكىنىپ ـ سىلكىنىپ كېتەتتى. ئۇنىك يۇمۇق كوزلىرىدىن ئاققان ياشلار ئىچىگە كىرىپ كەتكەن يۇزىدىن دومىلاپ چۈشەتتى.

كاتەنىك يۇزى تىترەپ كەتتى. روششىن ئۇنىك يېڭىدىن تارتتى:

ـــيۇر، يۇر، ماڭساڭچۇ، ھەممىگە رەھمىك كېلىۋەرسە، ئۇزەڭگە قالمايدۇ...

ئۇلار پاسكىنا ۋە ۋەيرانە شەھەرنى خىلىغچە ئايلىنىپ يۇرۇشتى، ئاخىرى كېرەك ئوينى ئىزدەپ تېپىشتى. دەرۋازىدىن كىرىشلىرى بىلەن ئاياقلىرى يوغان، بېشى خۇددى تۇخۇمدەك سىلىق، پاكار بىر ئادەمنى كورۇشتى. ئۇنىك ئۇستىدىكى ئەسكەرلەر كىيىدىغان، يەڭسز پاختىلىق كەمزۇلى قاپ ـ قارا ياغلىشىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ سېسىقتىن يۇزىنى تەتۇر ئورۇپ، قازان كوتىرىپ كېلىۋاتقان ئىدى. ئۇ كىشى روششىنىك تۇەنىدىكى خىزمەتچىسى تيوتكىن جۇڭشياۋ ئىدى. تيوتكىن قازاننى يەرگە قويىدى ـ دە، ۋادىم پېتروۋىچ بىلەن سويۇشۇپ كورۇشتى، كېيىن ئىككى پاشىنىسنى بىر بىرىگە ئۇرۇشۇ- تۇرۇپ، كاتە بىلەن ئامانلىق سوراشتى.

www.uyghurkitap.com

ـــ بىلدىم، بىلدىم، دىمىسىگىنمۇ بىلدىم، توغرىلايمەن. پەقەت بىر بولمىدە تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئەمما تاش ئەينەكلىك بار، بىر تۆپ ئەنجۈر دەرىخى بار. خوتۇنۇم شۇ يەرلىك... ئىلگىرى بىز مانا بۇ يەردە تۇراتتۇق (تيوتكىن ئىككى قەۋەتلىك خىش ئىمارەتنى كورسەتتى)، كېيىن بۇ يەرگە كوچىتۇق، ئەمدى پۇرولېتارچىسغا ياشاۋاتىمىز، (ئۇ بىر تەرىپى قىيسىيپ قالغان كىچىك بىر ياغاچ ئويىنى كورسەتتى)، مەندىن ئەھۋال سورىساڭ، ئوتۇك يېغى قاينىتىپ ساتىمەن. خىزمەت تونۇشتۇرۇش ئورنىغا بىرىپ پىزىلىپ قويدۇم. ئاخىر، ئىشسىزمىز ـ دە... خۇلۇم ـ خوشنىلار بىرىپ ئېيتىپ قويمىسا بولدى، بىر ئامال قىلىپ تۇرارمىز. بىز رۇس كىشىلىرىمىزغۇ، كونۇكۇپ قالغانمىز.

ئۇ ئاغزىنى يوغان ئېچىپ كۇلۇۋەتتى، ئاپپاق ۋە مۇستەھكەم چىشلىرى كورۇنۇپ كەتتى؛ كېيىن خىيالچانلىق بىلەن: "مانا قانداق ئىشلار بولۇۋاتىدۇ ـ ھە!" دىدى ـ دە، ئالقىنى بىلەن بېشىنى سىلىغان ئىدى، بېشىغا ئوتۇك يېغى سۈگۈشۈپ قالدى.

ئۇنىڭ ئوزىگە ئوخشاش پاكار بويلۇق، كەڭ گەۋدىلىك خوتۇنى مېھمانلارنى ئاھاڭلىق ئاۋاز بىلەن كۈتۈۋالدى، ئەمما ئۇنىڭ قوي كوزلىرىدىن مېھمانلارنى خۇش كورمىگەنلىگى بىلىنىپ تۇراتتى. كاتە بىلەن روششىننى گۈل قەغەزلىرى سويۇلۇپ كەتكەن پاكارغىنا ئويگە جايلاشتۇرۇشتى. بۇ يەردە ھەقسىقەتەنمۇ بۇرجەكتەَ ئاددىغىنا تاش ئەينەك، ئەنجۈر دەرىخى ۋە تومۇر كارۋات تۇراتتى. ئەينەك تامغا قارىتىپ قويۇلغان ئىدى.

ـــ ئېھتىيات ئۈچۈن ئەينەكنىڭ يۈز تەرىپىنى تامغا قارىتىپ قويدۇق، ھەر ھالدا جابدۇق ـ تە، ـــ دىدى تيوتكىن. ـــ ئۇلار ئاختۇ ـ

رۇشقا كېلىشى بىلەن ئەينەككە قاراپ ئوق ئېتىشىدۇ، پارچە-پارچە بولۇپ كېتىدۇ. ئوزلىرىنىڭ ئوڭلىرىگە قارىيالمىسا كېرەك. — ئۇ يەنە كۈلدى، بېشىنى سىلىدى. — ئۇ يېقىنى سۈرۈشتۈرگەندە، شۇنداق ئوزگىرىشلەر بولۇپ تۇرغاندا بىر ئەينەك دىگەن نەرسە نىمە...

ئۇنىڭ ئايلى ئۇستەلگە ئاپپاق دەستۇرخان يايدى، ئەما ئارا قوشۇقلارنى دات باسقان، تەخسىلىرىنىڭ چېتى ئۇچۇپ كەتكەن ئىدى، ئەڭ ياخشى جابدۇقلىرىنى يوشۇرۇپ قويۇشقان بولسا كېرەك. روشىنى بىلەن كاتە قۇرۇتقان بېلىق، ئاق بولكا، چوشقا يېغىدا پىشۇرۇلغان قۇيماقنى ئىشتەيي بىلەن يىمىشەتتى. تيوتكىن ھە دەپ ئۇلارنىڭ تەخسىسگە تاماق سېلىپ قوياتتى. ئۇنىڭ ئايلى ئىككى قولىنى مەيدىسىگە قوشتۇرۇپ، تۇرمۇشتىن نالە قىلاتتى:

— قايناقما قارىماڭ — تەرتىپسىزلىك، زۇلۇم، خۇددى مىسر ئاپەتلىرىنىڭ ئوزى①. يا ئىشىنىڭ، يا ئىشەنمەڭ، ئىككى ئايدىن بېرى كوچىغا چىقمىدىم... بۇ بولشېۋىكلارنى چاپسانراق قوغلاپ چىقارسا بولاتتىغۇ... پايتەختتە بۇ توغرىدا نىمە گەپلەر بار؟ بولشېۋىكلارنى قاچان قىرىپ تاشلىشىدىكىن؟

— ئاغزىڭغا قاراپ سوز قىلساڭچۇ، — دىدى تيوتكىن، خوتۇنىنىڭ سوزىدىن خىجالەت بولۇپ، — بۇنداق سوزلىرىڭنى ئاڭلىشىپ قالسا، ھەچبىر ئايىمايدۇ، سوفيا ئىۋانوۋنا.

— جىم تۇرمايمەن، ئاتسا ئېتىپ تاشلاۋەرسۇن! — سوفيا ئىۋانوۋنانىڭ كوزلىرى دۇپ-دۇگلەك بولۇپ كەتتى، قوللىرىنى مەيدىسىنىڭ

---

① «تەۋرات»: «مىسىردىن چىقىش»قا قارالسۇن. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

تېگىگە قاتتىقراق باستى، ــبىزدە پادىشا بولىدۇ دېدىم، بولىدۇ... (ئېرىنىڭ مەيدىسىگە نوقۇپ). بىرلا سەن ھېچ نەرسىنى كۆرمەيسەن...

تيوتكىنىڭ چىرايى خۇددى گۈنا قىلىپ قويغان ئادەمنىڭ چىرايىدەك تۇتۇلدى. خوتۇنى ئاچچىقلىنىپ ئويدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، تىوتكىن ئاۋازىنى پەسەيتىپ سوز قىلىشقا باشلىدى:

ــئېتىۋار قىلماڭلار، ئوزى دىلكەش خوتۇن، ناھايىتى مېھماندوست، ئەمما بۇ ۋەقەلەردىن ئەقلى-ھوشىنى يوقتىپ قويغان... (ئۇ كاتەنىڭ چاي ئىچىپ قىزىرىپ كەتكەن يۈزىگە، تاماكا ئوراۋاتقان روششىنغا قارىدى.) ئاھ، ۋادىم پېترووېچ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ تېگىدە گەپ بار... ئويلىماستىن، مۇلاھىزە قىلماستىن بىر ئىش قىلىش مۇمكىن بولماي قالدى... مەن كىشىلەرگە ئارىلاشقاندىن بېرى كوپ نەرسىلەرنى كورۇپ بىلدىم...دونىنىڭ نېرىقى تەرىپىگە ــ باتايىسكىغا پات-پات بېرىپ تۇرىمەن، ئۇ يەردىكىلەرنىڭ تولىسى كەمبەغەللەر، ئىشچىلار... ئۇلارنى كىم توپلاڭچى دەيدۇ، ۋادىم پېترووېچ؟ــياق، ئۇلار ھەممىسى خورلانغان، ھاقارەت قىلىنغان كىشىلەر،... ئۇلارنىڭ سوۋېت ھاكىمىيىتىنى قانداق تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈشكەنلىگىنى ئېيتمامسىز!... يەنە سىز مېنى بولشېۋىك دەپ ئويلىماڭ، خۇدا ھەققى... (ئۇ يالۋۇرغان ھالدا قىستا ۋە يۆتۈلۈق قوللىرىنى مەيدىسىگە قويدى). روستوۋنى گىدەيگەن ۋە ئەقلىسىز ئەمەلدارلار سوۋېت ھاكىمىيىتىگە بېرىپ قويۇشتى... ئاتامان كالېدىنىڭ ۋاقتىدا بولغان ئىشلارنى ئېيتمامسىز تېخى!... سادوۋايا كوچىسىدا شالاق ۋە ئوزلىرىگە ئىشەنگەن گۈۋاردىيىچىلەر قاتارلىشىپ تاماشا قىلىپ يۈرۈشەتتى: "بىز بۇ ئەبلەخىلەرنى يەنە گەمىلەرگە

ھەيدەپ كىرگۈزمىز...“ دېيىشەتتى، ئۇلارنىڭ تاپقان سوزلىرى شۇ ئىدى. ئەبلەخ دېگىنى كىم؟ رۇس خەلقى-دە... رۇس خەلقى بولسا قارشىلىق كورسىتىدۇ، گەمگە قايتىپ كىرىشنى خالىمايدۇ. دېكابىردا مەن نوۋوچېركاسسكىغا بارغان ئىدىم. يادىڭىزدا بارىدۇ، شەھەرنىڭ ئەڭ مەركىزىي كوچىسىدا قاماقخانا بولاتتى، ئەتىمالىم، ئۇنى ئالېكساندر I زامانىدا ئاتامان پلاتوۋ قۇردۇرغان بولسا كېرەك، ئىمپېرىيە ئۈسلۇبىدا قۇرۇلغان كىچىك بىر بىنا ئوزى. ھازىر كوزۇمنى يۇمسامۇ، ۋادىم پېتروۋىچ، قانىغا سىلەنگەن پەلەمپەي كوزۇمدىن ھېچبىر نېرى كەتمەيدۇ... قاماقخانىنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىدىم، تۇيۇقسىزدىن بىراۋنىڭ چىقىراپ ۋاقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى... كوپ-كۆندۈزى، دون پايتەختىنىڭ قاپ ئوتتۇرىدا سىلە-ھە... يېقىنراق بېرىپ قارىدىم. قاماقخانىنىڭ يېنىدا كوپ ئادەم، پىيادە كازاكلار تۇرۇشۇپتۇ. ھەممىسى ئۈنچىقماي قاراپ تۇرۇشۇپتۇ، — ئاھالىگە ئىبرەت قىلىش ۋە ئاھالىنى قورقۇتۇش ئۈچۈن، تۇرۇكنىڭ تۈۋىدە ئۇرۇش-قېنىش بولۇۋاتقان ئىكەن. قاراۋۇلخاندىن بولشېۋىكلارغا خەيرىخاھلىق قىلغان ئىشچىلارنى ئىككىدىن قىلىپ ئېلىپ چىقىشتى. پەقەت خەيرىخاھلىق قىلغىنى ئۈچۈن-ھە. ئىشچىلارنىڭ قوللىرىنى دەرھال تۇرۇكىلەرگە باغلاشتى-دە، توت كۆچلۈك كازاك ئىشچىلارنىڭ دۈمبىلىرىگە قامچا بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى... قامچىلار تارسىلداپ تېگەتتى، ئىشچىلارنىڭ كوينەك ۋە ئىشتانلىرى جۇل-جۇل بولۇپ كەتتى، گۆشلىرى تىلىم-تىلىم بولۇپ كەتتى، خۇددى مالىنى بوغۇزلىغاندەك، قان شارىلداپ ئاقاتتى... مەن كوپ نەرسىنى كورگەنمەن، مېنى ھەيران لىقتا قالدۇرۇش قىيىن، ئەمما شۇ مەنزىرىنى كورۈپ ھەيران

بولدۇم، ــ شۇنداق قاتتىق چىقرايتتى... تەن ئاغرىشنىڭ ئۆزىدىن بۇنىڭچىلىك چىقىرىمايدۇ ئادەم...

روششن بېشىنى ئېگىپ تىكشاپ ئولتۇراتتى. تاماكا تۈتىقان بار ماقلىرى دىر-دىر تىترەيتتى. تېيوتكىن دەستۇرخاندىكى داغنى تاتلاپ ئولتۇراتتى.

ــ خوش، ئەمدى بولسا ئاتامان ئاللىقاچان ئولۇپ كەتكەن، كازاك بىلىمدارلىرىنىڭ گۈلى شەھەرنىڭ چېتىدىكى يارلىقىقا كومۇپ تاشلانغان، ــ پەلەمپەيگە توكۇلگەن قانلار قىساس ئېلىشقا چاقىرماقتا. ھاكىمىيەت كەمبەغەللەرگە ئوتتى... شەخسەن ماڭا بەربىر، ئوتۇك يېغى قاينىتىپ سېتىشمۇ، باشقىسمۇ ئوخشاش... دۇنيا ئۇرۇشىدىن ئامان-ئېسەن قۇتۇلۇپ، ھايات نەپىسىنىڭ قەدىرىگە يېتىدىغان بولدۇم، ئوخشتىشلىرىم ئۇچۇن كەچۇرىسز. ئاكوپىلاردا ياتقىنىمدا نۇرغۇن كىتاپلارنى ئوقۇپ چىقتىم، شۇنىڭ ئۇچۇن مېنىڭ ئوخشتىشلىرىم ئەدەبىي ئوخشتىشتۇر... مانا شۇنداق (ئۇ ئىشكىكە بىر قارىدى-دە، ئاۋازىنى پەسەيتتى.) ھەرقانداق تۇزۇمگە كونىمەن، پەقەت ھەممە ئادەملەر بەختلىك بولسا بولغىنى...مەن بولشېۋىك ئەمەسمەن، ۋادىم پېتروۋىچ... (ئۇ يەنە ئىكىكى قولىنى مەيدىسىگە باستى.) شەخسەن ماڭا كوپ نەرسە كېرەك ئەمەس: بىر چىشلەم بولكا، بىر چىمدىم تاماكا، كوكۇلگە ياقتۇدەك ھەقىقى ئۇلپەت بولسا يېتىدۇ... (ئۇ خجالەت ئىچىدە كۈلدى.) ئەمما پۈتۈن ئىش شۇنىڭدىكى، ئادەتتىكى ئادەملەرنىغۇ قويۇۋېرىلىك، ئىشچىلار نارازى... ھەربىي سىياسى كومىسار، يولداش بروينتسكىنىڭ ئېتىنى ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ مەن سىزگە ئېيتىپ قويايى: ئۇنىڭ غۇيۇلداپ كېلىۋاتقان ئاپتومو-بىلىنى كورسىڭىز دەرھال ئوزىڭىزنى دالدىغا ئېلىك. روستوۋنى

قولغا ئېلىشلىرى يىلەنىلا پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ ئادەم ئىككى گەپنىڭ بىرىدە: "مېنى يولداش لېنىن ھورمەت قىلىدۇ، مەن شەخسەن يولداش لېنىنغا تېلېگراممۇ ئەۋەتتىمەن" دەپ ۋاقىرايدۇ... ئەتراپىغا بىر توپ جىنايەتچىلەرنى توپلىۋالغان، قىلىغان ئىشى مۇسادىرە قىلىش، ئادەملەرنى ئېتىش... كېچىلىرى كوچىلاردا كىم توغرا كەلسە شۇنى يېشىندۇرۇپ بۇلاپ كېتىشىدۇ. خۇددى باندىتىنىڭ ئوزى... بۇ نېمىسى ئەمدى؟ مۇسادىرە قىلىنغان مالالار قايافقا كېتىدۇ؟... ھەتتا ئىنقىلاۋىي كومىتېتمۇ ئۇنىڭغا "ھايي" دېيەلمەيدۇ. قورقۇشىدۇ... ئۇنىڭ بىرەر مەسلىگى-غايىسى بار ئادەم ئىكەنلىگىگە مەن ئەسلا ئىشەنمەيمەن... ئۇنىڭ پۈرولېتارىياتىنىڭ ئىشلىرىغا كەلتۈرىدىغان زىيىنى كوپ... (بىراق، شۇ يەرگە كەلگەندە تيوتكىن ئارتۇقچە سوزلۇۋەتكىنىنى سېزىپ، چەتكە قارىدى ۋە بۇرۇنىنى تارتتى-دە، ئىككى قولىنى ئۇنچىقماستىن مەيدىسىگە قويدى.)

—مەن سىزنى چۈشىنەلمەي قالدىم، جانابى جۈكشياۋ، —دېدى روشىن سوغاققىنا، —ھەر خىل بروينتسكىلەر ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغانلار سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ خۇددى ئوزىدە... ئۇلارنى ئاقلاش ئەمەس، ئۇلارغا قارشى جانىنى ئايماستىن، شەپقەتسىز كۈرەش قىلىش كېرەك.

—نېمە ئۈچۈن؟—دەپ ئالدىراپ سوردى تيوتكىن.

—بۇيۇك روسىيىنىڭ شان-شەرىپى ئۈچۈن، جانابى جۈكشياۋ.

—بۇيۇك روسىيە دېگىنىڭز نېمىسى؟ كەچۈرىسز، مەن ئەخمەقتەك گەپ سورايمەن: بۇيۇك روسىيىنى كىمنىڭ چۈشەنچىسى بىلەن چۈشىنىش كېرەك؟ مەن شۇنى ئېنىقراق بىلىشنى خالايتتىم. پېتروگرات ئاقسۆڭەكلەر جەمىيىتىنىڭ چۈشەنچىسى بىلەنمۇ؟ ئۇمۇ بىر

خىل چۈشەنچە... يا سىز بىلەن بىز خىزمەت قىلغان ۋە تىكەنلىك سىم توساقلاردا قەھرىمانلارچە ھالاك بولۇپ كەتكەن پىيادە ئەسكەرلەر توغرىسىدىكى چۈشەنچىسى بىلەنمۇ؟ يا موسكۋا سودا كېڭەشمىسىنىڭ چۈشەنچىسى بىلەنمۇ؟ رەبۇشىنسكىنىڭ موسكۋا چوڭ تىياتىرخانىسىدا بۇيۇك روسىيە دەپ يىغلىغىنى يادىڭىزدىمۇ؟ بۇ ئۇچىنچىسى خىل چۈشەنچە. يا بۇيۇك روسىيىنى پەقەت ھېيت كۈنلىرى ئېپلاس پۈاخانىدا ئولتۇرۇپ ئەسلىگەن ئىشچىنىڭ چۈشەنچىسى بىلەنمۇ؟ ياكى ھىلىقى مىليونلىغان دىخانلارنىڭ چۈشەنچىسى بىلەنمۇ؟ ئۇلار...

ـــبولدى!... (كاتە ئۇستەلنىڭ تېگىدىن روششىنىڭ قولىنى قاتتىق قىستىدى.) كەچۈرۈڭ، جۇكشياۋ، شۇ كەمگىچە مەن، روسىيە دۇنياسىنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ، ئۇنىڭدا ئۇلۇغ تارىخقا ئىگە بولغان مىللەت ياشايدۇ دەپ بىلەتتىم... بولشېۋىكلارنىڭ چۈشەنچىسى بويىچە بەلكى بۇ چۈشەنچەم ناتوغرىدۇ... ئەيىپكە بۇيرۇمايسىز... (غەزىۋى قاينىپ تۇرغان بولسىمۇ، روششىن ئاچچىق كۈلدى.)

ـــياق، ناھايىتى توغرا. مەن پەخىرلىنىمەن... روسىيە دولىتىنىڭ تارىخىنى ئوقۇغىنىمدا، شەخسەن مەن پەخىرلىنىمەن. ئەمما مىليونلىغان دىخانلار بۇ كىتابىنى ئوقۇمىغان-دە. شۇنىڭ ئۈچۈن پەخىرلەنمەيدۇ. ئۇلار ئوتمۇشنى ئەمەس، بەلكى كېلىچەكنى تەرىپلەيدىغان ئوز تارىخىغا ئىگە بولۇشنى خالايدۇ... باي تارىخنى... بۇنىڭغا ھېچنىمە دەپ بولمايدۇ... ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلارغا پۇرولېتارىيات يولباشچىلىق قىلىدۇ. بۇنىڭ يىلتىزى يەنە چوڭقۇر، ـــدۇنيا تارىخىنى ياراتماقچى بولۇشۇۋاتىدۇ... بۇنىڭغىمۇ ھېچنىمە دەپ بولمايدۇ... سىز مېنى بولشېۋىزىم دەپ ئەيىپلەۋاتىسىز، ۋادىم

پىتروۋىچ... مەن ئۇزەمنى ئارتۇقچە خىيالپەرەسلىك جەھەتتە ئەيىپلەيمەن، بۇ ناھايىتى ئېغىر بىر گۇنا، ئەمما بۇنىڭ سەۋىۋى ئاكوپلاردا يېتىپ ھارغانلىقتا. كېيىنرەك ئىشچانلىشىپ كېتەرمەن دەيمەن، ئەنە شۇ ۋاقىتتا سىزنىڭ ئەيىپلىشىڭىزگە ئېتىراز بىلدۈرمەسمەن...

قىسقىسى تيوتكىن قىزىشىپ، چاچىز بېشى تەرگە پېتىپ كەتتى. روشىنى ئالدىراپ-سالدىراپ پەلتوسىنىڭ تۈگمىلىرىنى ئەتتى. چىرايى تۇرۇلۇپ كەتكەن كاتە بىر ئېرىگە، بىر تيوتكىنغا قارايتتى. ئېغىر جىملىقتىن كېيىن روشىنى ئېغىز ئاچتى:

—بىر يولدىشىمدىن ئايرىلغىنىمغا ئەپسۇسلىنىمەن. مېھمانىدوستلىغىڭلار ئۈچۈن تەشەككۈر...

ئۇ ھېچكىم بىلەن خوشلاشماستىن، ئۇنىچىقماي ئۈيدىن چىقىپ كېتىشكە ماڭدى. شۇ چاغدا، بايا تىنىڭزى ئۇنىچىقماي كەلگەن، "قويدەك" مومىن كاتە بارماقلىرىنى سۈندۇرغاندەك قىسىپ ۋاقىرىدى:

—ۋادىم، ئالدىرىما، سېنىڭدىن سورايمەن... (روشىنى قاشلىرىنى كوتىرىپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىدى.) ۋادىم، بۇ قىلغىنىڭ تۇغرا ئەمەس... (كاتەنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتتى.) بۇنداق كەيىمىيات، بۇنداق پىكىرلەر بىلەن ياشاش مۇمكىن ئەمەس...

—ھە—شۇنداقمۇ!—دىدى روشىنى دەھشەتلىك بىر ئاھاڭ بىلەن،—مۇبارەك بولسۇن ساڭا...

—ۋادىم، سەن مېنىڭدىن ھېچ سوز سورىمايتتىڭ، مەنمۇ ئۇنچىقماستىن يۇرەتتىم، سېنىڭ ئىشلىرىڭغا ئارىلاشمايتتىم... مەن ساڭا ئىشەنگەن... ئەمما، ئۇزەڭ بىر ئويلاپ كورگىنە، جېنىم ۋادىم، سېنىڭ بۇ پىكىرلىرىڭ توغرا ئەمەس... خېلىدىن بۇيان ئېيتماقچى

www.uyghurkitap.com

بولۇپ يۇرەتتىم... پۇتۇنلەي باشقىچە ئىش قىلىش كېرەك... بۇ يەرگە كېلىپ قېلىشقا نىيەت قىلغان ئىشتىن پۇتۇنلەي باشقا ئىش قىلىش كېرەك... ئاۋال ئوبدان چۇشىنىۋېلىش كېرەك... ئوبدان چۇشىنىۋالغاندىن كېيىن، ئەگەر ئوزەڭدە قاتتىق ئىشەنچ بولسا (ئۇ قوللىرىنى ئۇستەلنىڭ تېگىگە ئېلىپ، ھاياجانلانغىنىدىن قولىنى قارسىلداتتى)، ئەگەر ئوزەڭ قاتتىق ئىشەنگەن بولساڭ، ۋىجدانىڭ كوتەرسە—بار، ئادەم ئولتۇرگىن...

—كاتە!—دىدى روششىن غەزەپ بىلەن ۋاقىراپ،—جىم بول!

—ياق!... مەن بۇنى سېنى ناھايىتى ياخشى كورگىنىمدىن ئېيتىۋاتىمەن... سەن ئادەم ئولتۇرىدىغان قاتىل بولماسلىغىڭ كېرەك، بولماسلىغىڭ كېرەك...

تىوتكىن نە كاتەنىڭ يېنىغا، نە روششىننىڭ يېنىغا بېرىشقا پېتىنالماي پەقەت پىچىرلايتتى:

—دوستلىرىم، دوستلىرىم، كېلىڭلار، تىنچقىنا سوزلىشىۋالايلى، بىر پىكىرگە كېلىۋالايلى....

ئەمما ئەمدى بىر پىكىرگە كېلىپ بولمايتتى. روششىننىڭ يۇرىگىدە كېيىنكى ئايلارنىڭ ئىچىدە يىغىلىپ قالغان ھەممە غەزەپلىرى تېخىمۇ قايناپ ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىدى. ئۇ ئىشىكنىڭ يېنىدا بوينىنى سوزۇپ، چىشلىرىنى ئېچىپ، كاتەگە قاراپ تۇراتتى.

كورۇشكە كوزۇم يوق!—دىدى ئۇ پۇشۇلداپ،—يوقال!... مۇھەببىتىڭ بېشىڭدا قالسۇن... ئوزەڭگە جوھوت تېپىۋالغىن... بولشېۋىك بولۇۋالغىن... يوقال!...

روششىن ۋاگوندا كېلىۋاتقاندا خىرىلدىغاندەك يەنە ئاللىقانداق ئاھاڭدا خىرىلدىدى. ئۇ ھازىر يىقىلىپ چۇشۇپ، پالاكەت كېلىدىـ

غاندەك ئىدى... (تيوتكىن ھەتتا كاتەنى دالدا قىلماقچى بولۇپ ماڭدى.) بىراق روششىن كوزىنى ئۇزاق يۇمۇپ تۇردى-دە، چىقىپ كەتتى...

سېميون كراسىلنىكوۋ دوختۇرخانىنىڭ كارۋىتىدا ئۇكىسى ئالېكسىنىڭ سوزىنى خاپا ھالدا تىڭشاۋاتاتتى. ماترىونا ئەۋەتكەن سوغىلار — چوشقا يېغى، توخۇ گوشى، گوش نان كارۋىتىنىڭ ئاياق تەرىپىدە قويۇلغان ئىدى. سېميون سوغىغىمۇ قارىمايتتى. ئۇ ناھايىتى ئورۇقلاپ، ساقىلى ئوسۇپ كەتكەن، يۇزى زەپىرەڭ بولۇپ كەتكەن، كوپ ياتقانلىغىدىن چاچلىرى كىگىزدەك بولۇپ كەتكەن، پاختا رەخت ئىشتىنىنىڭ پۇشقىغىدىن چىقىپ تۇرغان پۇتلىرى قورايدەك ئىنچىكە بولۇپ كەتكەن ئىدى، ئۇ قىزىل تۇخۇمنى بىر قولىدىن ئىككىنچى قولىغا تاشلاپ ئويناپ ئولتۇراتتى. يۇزى ئاپتاپتا قارايغان، ساقىلى ئالتۇندەك سېرىق ئۇكىسى ئالېكسى ئورۇندۇقتا ياخشى ئوتۇك كىيگەن ئاياقلىرىنى كېرىپ، ناھايىتى مۇلايىم ۋە يېقىملىق سوز قىلىپ ئولتۇراتتى؛ ئەمما ئۇنىڭ ھەر بىر ئېغىز سوزىدىن سېميوننىڭ كوڭلى شۇنچە ئۇزاقلىشاتتى.

— دىخانلار ئوز يولى بىلەن، ئىشچىلارمۇ ئوز يولى بىلەن، — دەيتتى ئالېكسى، — بىز تەرەپتىكى "چوڭقۇر" كاندىكى ئىشچىلار ئىش باشلايمىز دەپ كانغا چۇشۇپ قارىسا، كاننىڭ ئىچىگە سۇ تولۇپ يېتىپتۇ، ماشىنىلارنىڭ ھەممىسى ئىشتىن چىققان، ئىنژېنېرلار ھەر تەرەپكە قېچىپ كەتكەن. بىزگە تاماق كېرەكقۇ، ئاخىر؟ ئىشچىلارنىڭ جىمىسى قىزىل گۇۋاردىيىگە كىرىپ كېتىشتى. دىمەك، ئىنقىلاپنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش ئۇلارنىڭ مەنپەئەتىگە ئۇيغۇن. شۇنداقمۇ؟ بىزنىڭ

ئىنقىلاۋىمىز، يەنى دىخانلارنىڭ ئىنقىلاۋى بىر پارچە يەرنى قېزىشتۇر. بىزنىڭ چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز—يەرنى ھەيدە، ئۇرۇق سال، ئورۇڭال، ئىش پۈتتى. راست ئېيتتىمۇ؟ ھەممە ئادەم ئۇرۇشقا كەتسە كىم ئىشلەيدۇ؟ ئاياللار ئىشلەمدۇ؟ ئۇلار مالنى ئەپلىسىمۇ چوڭ ئىش. ئوزۇقنى بىلىسەن، يەرمۇ پەرۋىش قىلىشقا مۇھتاج. مانا شۇنداق ئىشلار، ئاكا. ئويگە قايتىمىز، ئوز ئويۇڭدە چاپسانراق ساقىيىسەن. بىز ئەمدى يەرلىك بولدۇق. ئەمما ئادەم يېتىشمەيدۇ. سورەم سېلىش، ئىكىش، ئورۇپ-يىغۇلىشقا ماترىونا ئىككىمىز قانداق يېتىشىمىز؟ چوشقىمىز ئون سەككىزگە يەتتى، يەنە ئىككىنچى بىر كالىنى كورۇپ قويدۇم. ھەممىسگە ئادەم كېرەك، ئادەم.

ئالېكسى ھەربىچە پەلتوسىنىڭ يانچۇغىدىن موخورکا سېلىنغان خالتىنى چىقاردى. سېمىيون "مەيدەم ئاغرىيدۇ" دەپ بېشىنى لىكاڭلاتتى، چەكمىدى. ئالېكسى ئاكسىنى يېزىغا كېتىشكە ئۇنىتىشقا تىرىشىپ، كېيىن گوش ناننى ئالدى-دە، ئاكسىغا ئۆزىتىپ:

—مە، يىسەڭچۇ، ماترىونا بۇنىڭغا ئاز دېگەندە بىر قاداق ياغ سالغان، —دىدى.

—ماڭا قارا، ئالېكسى ئۇئانوۋىچ، —دىدى سېمىيون، —نىمە دېيىشمىنمۇ بىلمەي قالدىم. ئويگىنۇ جان دەپ كەتكۈم بار، ئەمما يارام تېخى ساقايغىنى يوق. ئەمما دىخانچىلىق قىلمايمەن، ئۇمىد قىلماڭلار.

—شۇنداق دېگىن. نىمىشقا دەپ سوراش مۇمكىنمۇ؟

—قىلالمايمەن-دە، ئالېيوشا، قىلالمايمەن... (سېمىيوننىڭ يۈزى پۈرۈشۈپ كەتتى.) سوزلىرىمنى چۈشەنگىن، يارامنى ئۇنتۇيالمايمەن... يولداشلىرىمنى قىيناپ، ئازاپلاشقانلىرىنى ھېچ ئۇنتۇيالمايمەن...

(سهمیون یۇزىنى دەرىزىگە بۇرىدى، يۈزى يەنىلا پۇرۇشۇكەن، كوزلىرى غەزەپكە تولۇپ كەتكەن ئىدى.) مېنىڭ ئەھۋالىمنى بىلمەيسىلىڭ كېرەك... پۈتۈن پىكىر-خىيالىم — بۇ ئەبلەخلەرنىڭ ھەممىسىنى... (ئۇ بىر نەرسە دەپ پىچىرلىدى، كېيىن قىزىل تۇخۇمنى قولىدا قاتتىق سىقىپ ئاۋازىنى كوتەردى.) ھېچ تىنچىمايمەن... ئەبلەخلەر قاچانغىچە بىزنىڭ قېنىمىزنى ئىچىدىكىن... ھېچ تىنچىمايمەن!.....

ئالېكسى ئىۋانوۋىچ بېشىنى ئىغاڭلاتتى. تاماكىنىڭ قالدۇغىغا تۈكۈردى-دە، بارماقلىرى بىلەن ئوچۇرۇپ، قەيەرگە تاشلىسامكىن دەپ ئەتراپقا قارىدى، كېيىن كارۋاتنىڭ تېگىگە تاشلىدى.

— ئۇزەڭ بىلىسەن، سەمیون، ئىختىيار ئۇزەڭدە، ھەق ئىش... ئويگە كېتەيلى، چاپىنىراق ساقاي. مەن سېنى زورلاپ ئېلىپ قالمايمەن.

ئالېكسى كراسىلنىكوۋ دوختۇرخانىدىن چىقىپلا ئىگنات دېگەن ئوز يېزىلىغىنى ئۇچراتتى، ئىگنات بىلەن ئالدىنقى سەپتە بىللە بولغان ئىدى. توختاپ كورۇشتى، ھال-ئەھۋال سوراشتى. ئىگنات ئىجرائىيە كومىتېتىدا شوپۇر بولۇپ ئىشلەيمەن، دېدى.

— يۇر، "سولبىل"گە بارىمىز، — دېدى ئىگنات، — ئۇ يەردىن مېنىڭكىگە بارىمىز، شۇ يەردە يېتىپ قالىسەن. بۇگۈن ئۇ يەردە جەڭ بولۇۋاتىدۇ؛ سىياسى كومىسار بروينتسكىنى ئاڭلىغانمىسەن؟ بۇگۈن قانداق قوتۇلغانلىغىنى بىلمەيمەن. ئۇنىڭ يىگىتلىرى شۇنداق تەپ تارتمايدىغان ئادەملەركى، پۈتۈن شەھەر ئۇلارنىڭ دەستىدىن دات سالماقتا. تۈنۈگۈن كۈپ-كۈندۈزى ئاۋۇ بۇرجەكتە ئىككى مەكتەپ

بالىسىنى قىلىچ بىلەن چېپىپ تاشلاشتى، ھىچ نەرسىدىن ھىچ نەرسە يوقلا چېپىپ تاشلاشتى. مەن مانا بۇ تۇۋرۇكنىڭ يېنىدا تۇرغان ئىدىم، كورۇپ كوڭلۇم ئاينىدى...

ئۇلار "سولېىل" دىگەن كىنوخانىغىچە سوزلىشىپ بېرىشتى. ئۇ يەردە ئادەم ناھايىتى نۇرغۇن ئىدى. ئۇلار ئادەملەرنىڭ ئارىسىدىن قىستىلىپ ئوتۇپ، چالغۇچىلارنىڭ يېنىغا بېرىپ تۇرۇشتى. كىچىك بىر سەھنىدە، ھەيئەت رىياسەت ئۇستىلىنىڭ ئالدىدا (ھەيئەت رىيا-سەت تەركىۋىدە ھەربىچە پەلتو كىيگەن، دۇگلەك يۇزلۇك خوتۇن، بېشىنى كىر داكا بىلەن باغلىۋالغان قاپىغى سېلىق ئەسكەر، كوز ئەينەك تاقىغان ئورۇققىنا بىر ئىشچى بوۋاي ۋە گىمناستۇركا كىيگەن يەنە ئىككى ياش يىگىت بار ئىدى) رەڭگى ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن، چاچلىرى قاپ-قارا، مۇكچەيگەن بىر كىشى خۇددى قەپەزگە چۇش-كەندەك ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا مېڭىپ تۇراتتى. مېڭىپ تۇرغان كىشى نۇتۇق سوزلەۋېتىپ، بىر قولىدا گېزىتلەردىن كېسىۋېلىنغان ماقالىلارنى قاتتىق قىساتتى، بىر قولىنى بىر خىلدا سىلكىتىپ سوزلەيتتى.

ئىگنات ئاستاغىنا كراسىلنىكوۋنىڭ قۇلىغىغا پىچىرلىدى:

—ئوقۇتقۇچى؛ بىزنىڭ سوۋېتكە ئەزا...

—...بىز جىم تۇرالمايمىز... بىز جىم تۇرماسلىغىمىز كېرەك... شەھەردىكى ھاكىمىيەت كۇرىشىپ قولغا كەلتۇرۇلگەن سوۋېت ھاكىمىيىتىمۇ، يا باشقىمۇ، يولداشلار؟ ...شەھىرىمىزدە ئوزبېشىم-چىلىق ھوكۇم سۇرۇۋاتىدۇ... پادىشا ھوكۇمىتىنىڭ دەۋرىدىكى زورلۇقچىلىقتىنمۇ ئېشىپ كەتتى... تىنچ ياشاپ تۇرغان ئادەملەرنىڭ ئويلىرىگە باستۇرۇپ كىرىپ تالايدۇ... گۇگۇم چۇشۇشى بىلەن كوچىغا چىقىپ بولمايدۇ، يېشىندۇرۇپ كېتىشىدۇ... تالاڭچىلىق،

باسقۇنچىلىق... كوچىدا ياش باللارنى ئولتۇرۇپ كېتىشىدۇ... مەن بۇ توغرىدا ئىجرائىيە كومىتېتىگىمۇ، ئىنقىلاۋىي كومىتېتىمۇ ئېيتتىم.... ئۇلار ئاجىزلىق قىلىدۇ... بۇ جىنايەتلەرنىڭ ھەممىسى ھەربىي سىياسى كومىسسار ئوزىنىڭ چەكلىمىسىز ھوقۇقىغا تايىنىپ يوشۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ... يولداشلار... (ئۇ گېزىتنىڭ كەسىلىرى بىلەن مەيدىسىگە ئۇردى.) باللارنى نېمىشقا ئولتۇرۇشىدۇ؟ ئاتىسى-لار بىزلەرنى ئېتىكلار... باللارنى نېمىشقا ئاتىسىلەر؟

ئۇنىڭ كېيىنكى سوزلىرىنى پۈتۈن زالدا كوتىرىلگەن ۋاراق-چۇرۇق بېسىپ كەتتى. ھەممە قورقۇپ ۋە غەزەپلىنىپ بىر بىرىگە قارايتتى. ناتىق ھەيئەت رىياسەت ئۈستىلىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇر-دى، پۇرۇشكەن يۈزىنى گېزىتنىڭ كەسىلىرى بىلەن ياپتى. رەئىس-بېشىنى داكا بىلەن باغلىغان ئەسكەر سەھنىنىڭ ئارقىسىغا قاراپ:

—قىزىل گۈۋاردىيە كوماندىرى يولداش تىرىفونوۋ سوزلەيدۇ،— دىدى.

زالدا ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى قوللىرىنى ئىگىز كوتىرىپ چاۋاك چېلىشقا باشلىدى. زالنىڭ ئىچىدىن بىرنەچچە خوتۇن كىشىنىڭ: "سوزلىسۇن، سوزلىسۇن، يولداش تىرىفونوۋ!" دىگەن ئاۋازلىرى ئاڭلاندى. يوغان بىر ئاۋاز: "تىرىفونوۋ سوزلىسۇن!" دەپ ۋاقىرىدى. شۇ چاغدا ئالبكسى كراسلنكوۋ چالغۇچىلارنىڭ يېنىدا ئادەملەرگە ئارقىسىنى ئورۇپ تۇرغان بىر كىشىنى كورۇپ قالدى، ئۇ ئادەم چاققان قىلىپ تىكىلگەن قىسقا خۇرۇم چاپان كىيگەن، ئىككى مۇرە-سىگە قاپچىلاشتۇرۇپ ئەپىتسەرچە بوي تاسما ئاسقان، ئىگىز بويلۇق، قامىتى كېلىشكەن ئادەم ئىدى. ئۇ ۋاقىراپ-جاقىراۋاتقان ئادەملەرگە

خۇددى پۇرژىنىدەك بۇرۇلۇپ قارىدى. پولات رەڭلىك كوزلىرى ئادەملەرنىڭ يۇزىگە زاڭلىق قىلغاندەك كۇلۇمسىرەپ سوغاق قارايتتى. ئۇنىڭ شۇنداق بىر قارىشى بىلەن ئادەملەر چاۋاك چېلىشتىن توخـ تاپ، قوللىرىنى پەسكە چۇشۇرۇشتى، باشلىرى مۇرىلىرىگە كىرىپ كەتتى. كىمدۇر بىرسى ئوتتۇرىدىن بېشىنى ئېگىپ، ئىشىككە قاراپ چىقىپ كەتتى.

كوزلىرى پولات رەڭلىك كىشى نەپرەتلىك كۇلدى. يېنىدىكى تاپانچا غىلاپىنى كەسكىن ھەركەت بىلەن توغرىلاپ قويدى. ئۇنىڭ يۇزى ئارتىسلارنىڭ يۇزىگە ئوخشاش ئۇزۇن، تازا قىرىلغان ئىدى. ئۇ يەنە سەھنىگە ئورۇلدى ـ دە، ئىككى جەينىگىنى چالغۇـ چىلار مەيدانىنىڭ پەنجىرىسىگە قويۇپ تۇردى. ئىگنات ئاستاغىنا كراسىلنىكوۋنىڭ بېقىنىغا تۇرتۇپ:

ــ بروينىتسكى ئەنە شۇ. ئۇ بىر قارىسا يۇرىگىڭ جىغىلداپ كېتىدۇ! ــ دىدى.

سەھنىنىڭ ئارقىسىدىن ئېغىر ئوتۇكلىرىنى گۇرسۇلدىتىپ قىزىل گۇۋاردىيە كوماندىرى ترىفونوۋ چىقتى. چىبەرقۇتتىن تىكىلگەن كالتا چاپىنىنىڭ بىر يېڭىگە قىزىل لاتا باغلانغان ئىدى. قولىدىكى شەپكىسىگىمۇ قىزىل لاتا تىكىلگەن. ئۇ ئوتتۇرا بويلۇق، قامەتلىك، خاتىرجەم تەبىەتلىك كىشى ئىدى. ئۇ ئالدىرىماستىن سەھنىنىڭ چېتىگە يېقىن كەلدى. ئۇنىڭ چېچى چۇشۇرۇلگەن بېشىنىڭ تېرىسى تارتىشتى. قويۇق قاشلىرىنىڭ كولەڭگىسى كوزىنى ياپتى. ئۇ قولىنى كوتەردى (زال جىم بولدى)، قولىنى سەل توۋەن ئېگىپ پەستە تۇرغان بروينىتسكىنى كورسەتتى.

ــ يولداشلار، ھەربى سىياسى كومىسار يولداش بروينىتسكىنىڭ

www.yeghurkitap.com

ئوزى مانا مۇشۇ يەردە. ناھايىتى ياخشى! قېنى سوئالىمىزغا جاۋاپ بەرسۇن. جاۋاپ بەرمسە، مەجبۇر قىلىمىز...

ــ ئوھ ــ ھو! ــ ددى بروينىتسكى پەستىن.

ــ ھە، ــ ھە، مەجبۇر قىلىمىز. بىز ئىشچى ــ دېخان ھاكىمىيىتى بولىمىز، يولداش بروينىتسكى بۇ ھاكىمىيەتكە بوي سۇنۇشقا مەجبۇر. زامان شۇنداق، يولداشلار، ھەممە نەرسىنىڭ دەرھال تېگىگە يېتىش قىيىن... ۋەزىيەت مالىمان... ھەممىگە مەلۇمكى، ئەخلەت بەربىر سۇنىڭ يۈزىگە لەيلەپ چىقىدۇ... بۇنىڭدىن ئىنقلاپقا تۇرلۇك بۇزۇقلار سۇقۇنۇپ كىرىۋالغان دېگەن خۇلاسىگە كېلەلەيمىز...

ــ كىم؟... سەن ئېتىنى ئېيتىپ سوزلە، ئېتىنى، ــ دەپ ۋاقىرىدى بروينىتسكى قويۇق بولەكچە تەلەپپۇزدا.

ــ ئېتىنىمۇ ئېيتىپ بېرىمىز، ئالدىرىما... يولداشلار، بىز روستۇۋ شەھرىنى ئىشچى ۋە دېخانلارنىڭ پىداكارلىق بىلەن تىرىشچانلىق كورسىتىشى ئارقىسىدا ئاق گۇۋاردىيىچى باندىتلاردىن تازىلىدۇق... سوۋېت ھاكىمىيىتى دوندا مۇستەھكەم تىكلەندى. نەمىشقا ھەر تەرەپتىن نارازىلىق كېلىدۇ؟ ئىشچىلار ئەمىس ئەمەس... قىزىل گۇۋاردىيىچىلەر رازى ئەمەس... ئارمىيە پويىزلاردا نەمىشقا بىزنى تومۇرىيولىلاردا چىرىتىۋەتمەكچى بولىسىلەر دەپ ئىسيان كوتىرىشمەكتە... مانا ھازىر مېنىڭدىن ئاۋال زىيالىلارنىڭ ۋەكىلى چىقىپ سوزلىدى (قولى بىلەن ئالدىنقى ناتىنى كورسەتتى). مەسىلە نەمىدە؟ ھەممە كىشى سوۋېت ھوكۇمىتىدىن نارازىدەك كورۇنىدۇ. ئۇلار نەمىشقا تالاڭچىلىق قىلىسىلەر، نەمىشقا ئېچكىلىك قىلىسىلەر، نەمىشقا ياش باللارنى ئولتۇرۇسلەر، دېيىشىدۇ. مېنىڭدىن بۇرۇن سوزلىگەن ناتىق ھەتتا ئوزىنى ئېيتىپ تاشلاشنى تەكلىپ قىلدى...

.....

(بىرنەچچە جايدىن كۇلكىلەر ئاڭلاندى، بىرنەچچە كىشى چاۋاك چالدى). يولداشلار! سوۋېت ھاكىمىيىتى ھىچكىمنى تالىمىدى، ھىچقانداق بالىلارنى ئولتۇرمىدى. ئەمما، تالاڭچىلىق قىلىۋاتقان ۋە بالىلارنى ئولتۇرۇۋاتقانلار سوۋېت ھوكۇمىتىگە سۇقۇنۇپ كىرىۋالغان ھەر خىل ئىپلاسلار... شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سوۋېت ھاكىمىيىتىگە بولغان ئىشەنچكە زىيان يەتكۈزۈۋاتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دۇشمەنلىرىمىزنىڭ تۇگمىنىگە سۇ قۇيۇپ بېرىشىۋاتىدۇ...(ئۇ بىر دەم توختىۋالدى، مەيداندا جىمجىتلىق ھوكۇم سۇرۇپ يۇزلەپ كىشىلەرنىڭ تىنىغىمۇ ئاڭلانماي قالدى.) شۇنىڭ ئۈچۈن مەن يولداش بروينىتسكىغا سوئال بەرمەكچىمەن... تۇنۇگۇن ئىككى ئوسمۇر بالىنىڭ ئولتۇرۇلگەنلىگى يولداش بروينىتسكىغا مەلۇممىكىن؟

بروينىتسكى پەستە تۇرۇپ سوغاق ئاۋاز بىلەن:

ــ ھە، مەلۇم، ــ دىدى.

ــ تولىمۇ ئوبدان. كېچىلىك بۇلاڭ ـ تالاڭلار، پادىشا مېھمانخانىسىدا بولغىچە ئىچىپ مەس بولۇشلار سىزگە مەلۇممىكىن؟ مۇسادىرە قىلىنغان ماللارنىڭ كىمنىڭ قولىغا كىرىۋاتقىنى سىزگە مەلۇممىكىن؟ ئۇنچىقماي قالدىڭىزغۇ، يولداش بروينىتسكى؟ بۇنىڭغا جاۋاپ بېرەلمەيسىز ـ دە، مۇسادىرە قىلىنغان ماللارنى باندىتلار گۇرۇھى سېتىپ ئىچىپ يوق قىلىۋاتىدۇ... (زالدا ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ كوتىرىلدى. ترىفونوۋ قولىنى كوتەردى.) بىزگە يەنە شۇ نەرسىمۇ مەلۇم بولدى... روستوۋدا سىزگە ھىچكىم ھاكىملىق قىلىشنى بەرمىگەن، سىزنىڭ ئەمەلدارلىق گۇۋانامىڭىزمۇ يالغان گۇۋانامە، موسكۋانى، بولۇپمۇ يولداش لېنىننى تىلغا ئېلىشىڭىز قىپ ـ قىزىل يالغان...

بروينىتسكى ئەمدى قەددىنى رۇسلاپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاپپاق

تاتىرىپ كەتكەن چىرايلىق يۇزى تىترەپ كەتتى. ئۇ بىردىنلا بىر چەتتە ئاغزىنى ئېچىپ تۇرغان سېرىق ئوڭلۇك ئەسكەرنىڭ يېنىغا سەكرەپ ئوتتى-دە، ئۇنىڭ پەلتوسىنى تارتىپ، تىرىقونوۋنى كورسەتتى ۋە:

ــ ئاۋۇ ئەبلەخنى ئېتىپ تاشلىغىن! ــ دەپ ئاۋازىنىڭ بېرىچە ۋاقىرىدى.

ئەسكەرنىڭ تەلەتى دەھشەتلىك يوسۇندا تۇرۇلدى، موريسدىن مىلتىغىنى ئالدى. تىرىقونوۋ ئىككى ئايىغىنى كېرىپ جىم تۇراتتى. پەقەت بېشىنى ئالدىغا ھەرىكەتلەندۈردى. سەھنىنىڭ ئارقىسىدىن بىر ئىشچى يۈگۈرۈپ چىقتى-دە، مىلتىغىنىڭ تەپكىسىنى شاراقلىتىپ تىرىقونوۋنىڭ يېنىغا كېلىپ تۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن كەينى-كەينىدىن ئىشچىلار چىقىۋېرىشتى، بىر پەستە سەھنىنى كالتا كەمزۇل، ئۇزۇن پەلتو كىيگەن ئادەملەر بېسىپ كەتتى، سەھنىنىڭ ھەممە يېرىدە مىلتىق نەيزىلىرى شاراقلاشقا باشلىدى. رەئىسلىك قىلغۇچى ئورۇندۇققا چىقتى-دە، كوزىگە چۈشۈپ كەتكەن داكسىنى توغرىلاپ، خىرىلدىغان ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى:

ــ يولداشلار، ۋەھىمە بولمىسۇن، كۆتۈلمىگەن ۋەقە بولغىنى يوق. ئارقىدىكىلەر ئىشكنى يېپىڭلار. يولداش تىرىقونوۋدىن خاۋاتىرلەنمەڭلار، ئۇ خەتەرسىز. ھازىر يولداش بروينتسكى سوز قىلىدۇ.

ئەمما بروينتسكى كوزدىن غايىپ بولغان ئىدى. چالغۇچىلار مەيدانىنىڭ يېنىدا ئاغزىنى ئېچىپ ھاڭۇبقىپ تۇرغان سېرىق ئوڭلۇك ئەسكەردىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى.

3

كورىنىۋسكايا يېزىسىنىڭ يېنىدا "پىدائىلار ئارمىيىسى" جىددى قارشىلىقىغا دۇچكەلدى. ناھايىتى كوپ قۇربانلار بېرىپ بولسىمۇ، يېزىنى ئىشغال قىلدى ۋە بۇ يەردە ئارمىيىدىن يوشۇرۇپ كېلىنگەن ۋە ئاق گۇۋاردىيىچىلەرنى ھەممىدىن بەتتەررەك قورقۇتقان ھادىسىنىڭ راستلىغى دەللىلەندى: كۇبانىنىڭ پايتەختى يېكاتېرىنودار — پۈتۈن جەڭنىڭ نىشان-مەنزىلى، دەم ئېلىش ئۈمىت قىلىنغان، كۇرەشنى داۋام قىلدۇرۇش ئۈچۈن بازا بولۇشى كۆتۈلگەن يېكاتېرىنودار — بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى بولشېۋىكلارغا ئۇرۇشماستىن بېرىپ قويۇلغان ئىدى. پوكروۋسكىنىڭ قوماندانلىغى ئاستىدىكى كۇبان "پىدائىلار ئارمىيىسى"، كۇبانىنىڭ ئاتامانى ۋە راداسى① نامەلۇم تەرەپكە قېچىپ كېتىشكەن ئىدى. شۇنداق قىلىپ، قوشۇن مەنزىلگە يەنە ئۈچ كۈنلۈك يول قالغان چاغدا بىردىنلا قورشاۋنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ قالغان ئىدى.

كۇباندا قىزغىن قارشى ئېلىنىش ئۇمىتلىرىمۇ يوققا چىقتى. مەۋجۇت ۋەزىيەتنى كازاكلارنىڭ ئۆزلىرى "كۇرسانتلار"نىڭ ياردەمسىز ئويلاپ، مۇلاھىزە قىلىپ كورگەن بولۇشسا كېرەك. ئارمىيە

---

① ئۇكرائىنا ئەكسىلئىنقلابىي مىللەتچى بۇرژۇئازىيىسى كىيېۋدا ئۆيۈشتۈرغان ھوكۈمەت. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

كېتىپ بارغان يولدىكى ھەممە جاڭزىلار تاشلاپ كېتىلگەن، ھەر بىر يېزىدا بوكتۇرمە بار ئىدى، ھەر بىر توپىلىكنىڭ ئارقىسىغا پىلىموت ئورنىتىلغان ئىدى. "پىدائىلار ئارمىيىسى" ئەمدى تەسكە ئۈمىت باغلىشى مۇمكىن ئىدى؟ كۆپان كازاكلىرىنىڭ ــ ئۆكرائىنادىن چىققان كازاكلارنىڭ ــ ياكى ئەزەلدىن بېرى رۇسلاردىن ئوچ ئېلىشىۋاتقان قەست قىلىپ كەلگەن چېركاسلارنىڭ، ياكى بولمىسا باي كۆپاندا تۇرۇپ قالغان كاپكاز ئارمىيىسى قالدۇقلىرىنىڭ بىردىنلا ئالتۇن پاگونلۇق ئەپتىسەرلەر ۋە بۇرۇتسىز كۆرسانتلار بىلەن بىللە: "كور-نىلوۋ ئوچۇن، ۋەتەن ئوچۇن، دىن ئوچۇن ھەممىمىز بىردەك ئۇررا دەيمىز!" دەپ توۋلاشلىرىغا ئىشىنەتتىمۇ؟ ئەمما پىدائىلار ئارمىيىسى "ئۆزىمىزنىڭ مۇستەقىل كازاك جۇمھۇرىيىتىنى قۇرۇش ۋاقتى كەلدى-مىكىن؟" دەپ كوز-قۇلاق بولۇپ تۇرغان باي كازاك يېزىلىرىغا، دون ۋە كۇبانىنىڭ يەرلىرىگە ۋە بېلىق ئوۋىغا تەڭ ھوقۇقلۇق بولۇش ئۈچۈن، يېزا سوۋېتلىرى ئۈچۈن جەڭ قىلغىلى قىزىل بايراقلارنىڭ تېگىگە توپلانغان چەتتىن كەلگەنلەرگە پادىشانىڭ قارا تىيىندەك سىلىقلىنىپ كەتكەن، سىڭدۈرۈپ بولمايدىغان شۇ بىر جۈملە سوز-دىن باشقا ھېچ نەرسە بېرەلمەيتتى...

توغرا، ئارمىيىنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان كازاكلار ئاياقلىرى قىڭغىر، ماتروس كەمزۇلى ۋە چېكىلەكسىز باش كىيىم كىيگەن، قارا ئوڭلۇك بىر ماتروسمۇ بار ئىدى، ئۇ ناھايىتى مەشھۇر تەرغىباتچى فىودور باتكىن ئىدى. ئۇ مەيدىسىگە گېئورگى ئوردېنلىرىنىڭ لېنتە-لىرىنى تاقىۋالغان ئىدى. ئەپتىسەرلەر ئۇنى "سەن يەھۇدى، قىزىل بۇزۇقنىڭ پۇشتىسەن" دەپ نەچچە قېتىم ئېتىپ تاشلىماقچى بولۇشقان ئىدى، ئەمما ئۇنىڭغا كورناۋۇ شەخسەن ئوزى ھىمايىچىلىق

قىلدى: كورنىلوۋ ئارمىيىدە ئىدىيۋى كەمچىلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى مەشھۇر ماتروس باتكىن تۆگىتىدۇ دەپ ئويلايتتى. باش قوماندان يېزىلاردا خەلقنىڭ ئالدىدا نۇتۇق سوزلەيدىغان بولسا، ئاۋال باتكىننى سوزلىتەتتى، باتكىن ھەرقانداق قۇۋلۇقلارنى ئىشلىتىپ، دىخانلارغا كورنىلوۋ ئىنقلابىنى ھىمايە قىلغۇچى، بولشېۋىكلار بولسا، ئەكسىچە، نېمىسلار تەرىپىدىن سېتىۋېلىنغان ئەكسىلئىنقلابچىلار دەپ ئىسپات قىلاتتى.

"پىدائىلار ئارمىيىسى" تەسلىم بولالمايتتى، چۈنكى ئۇ ۋاقىتلاردا ئەسىر ئېلىنمايتتى. ئەگەر تارقىلىپ كېتىشسە، ھەممىسى بىرمۇ-بىر قىرىپ تاشلىناتتى. ھەتتا ئاستراخان يايلاقلىرىدىن ۋولگىغا ئوتۇپ، ئۇ يەردىن سىبىرىيىگە قاراپ كېتىش پىلانىمۇ بار ئىدى. بىراق كورنىلوۋ يېكاتېرىنودار تەرەپكە يۇرۇشنى داۋام قىلدۇرۇش، شەھەرنى زەربىدارلىق بىلەن ئېلىش كېرەك دەپ قاتتىق تۇرۇۋالدى. ئۇ كورنېۋسكايا يېزىسىدىن ئارمىينى جەنۇپقا بۇرىدى، ئۇسىت-لابىنسكايا يېزىسىنىڭ يېنىدا بولغان شىددەتلىك جەڭلەردىن كېيىن، بۇ ۋاقىتلاردا سۇلىرى تېشىپ كەتكەن كۇبان دەرياسىدىن ئوتتى. ئارمىيە توختىماستىن ئالغا مېڭىپ باراتتى، كەينىدىن ناھايىتى نۇرغۇن يارىدارلار يۈكلەنگەن كارۋانلارمۇ سىلجىپ باراتتى. ئەمما شۇنىڭغا قارىماستىن ئارمىيە شۇنچىلىك دەھشەتلىك ۋە شۇنداق ھۇجۇم قىلاتتىكى، ھەر قېتىمدا قىزىل ئارمىيىنىڭ قورشاۋلىرىنى يېرىپ چىقىپ كېتەتتى.

"پىدائىلار ئارمىيىسى" دۈشمىنىنى ئاداشتۇرۇش ئۈچۈن مايكوپ تەرەپكە قاراپ كېتىپ باراتتى، بىراق فىلىپپوۋسكايا يېزىسىغا يەتكەندە بىلايا دەرياسىدىن ئوتتى-دە، بىردىنلا غەرپ تەرەپكە،

يېكاتېرىنودارنىڭ ئارقا تەرىپىگە بۇرۇلىدى. بۇ يەردە، يەنى بىلايا دەريادىن ئوتكەندە، ئارمىيىنى تارلا جىرا ئىچىدە قىزىل ئارمىيىنىڭ ناھايىتى قۇدرەتلىك ئەسكەرلىرى قورشىۋالدى. ئەھۋال ئېغىر ئىدى. كارۋاندا كېلىۋاتقان يېنىك يارىدارلارغىمۇ مىلتىق بېرىلدى... جەڭ بىر كۈن داۋام قىلدى. قىزىل ئارمىيە توپىلىكلەرده تۇرۇپ زەمبىرەك ئاتاتتى، دەريانىڭ كېچىكلىرىگە، كارۋانغا پىلىموتلاردىن ئوق ياغدۇراتتى، ئاقلارنىڭ ھەممىسىنى يەردىن تۇرغۇزماي قويۇشقان ئىدى. بىراق، گۈگۈم چۈشكەندە پىتىراپ كەتكەن "پىدائىلار" قىسىملىرى ئاخىرقى كۈچلىرىنى توپلاپ قارشى ھۇجۇمغا ئوتۇشكەن ئىدى، قىزىل ئارمىيە توپىلىكلەرنى تاشلاپ كېتىشتى، كورنىلوۋنىڭ قوشۇنى غەرپ تەرەپكە چېقىپ كەتتى. ئىلگىرى قانداق بولسا بۇ قېتىممۇ شۇنداق بولدى: ھەربى ئۇستىلىق، جەڭ تەجرىبىلىرى ۋە بۇ جەڭنى ئولۇم-كورۇم جېڭى دەپ قاراش ئۇستۈنلۈكنى ئىگىلىدى.

كېچىچە ئەترايتىكى ھەممە يېزىلار كويۇپ-يېپىنىپ چىقتى. ھاۋا بۇزۇلدى، شىمال شامىلى سوقاتتى. ئاسمانىنى قاپ-قارا بۇلۇت قاپلىدى. پۇتۇن كېچە شاقىراپ يامغۇر يېغىپ چىقتى. نوۋۇ-دمتىروۋسكايا يېزىسىغا قاراپ كېلىۋاتقان "پىدائىلار ئارمىيىسى" ئون بەشىنچى مارت كۈنى چەكسىز سۇ، پاتقاقلىقتا چېقىپ قالدى. ھار-ۋىنىڭ ئىزلىرى چۈشكەن توپىلىكلەر تۇمان ئىچىدە كوزدىن يوقىلىپ كېتەتتى. ئادەملەر تىزلىرىگىچە سۇ كېچىپ كېتىپ باراتتى، ھارۋا ۋە زەمبىرەكلەرنىڭ چاقلىرى يېرىمىغچە پاتقاقتا پېتىپ كېتىپ باراتتى. يامغۇر ئارىلاش قار يېغىشقا باشلىدى، قاتتىق بوران چىقتى.

روششىن يۈك ۋاگونىدىن چىقتى-دە. ملىتىغى ۋە يەلكىسىدىكى بۈيۈم خالتىسىنى توغرىلىۋالدى. ئۇپچورىسىگە قارىدى. تومۇر-يولدا ۋارناۋ تۈەنىگە قاراشلىق ئەسكەرلەر توپ-توپ بولۇشۇپ، ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىشىۋاتاتتى... بۇ يەردە ئۇزۇن ھەربى چاپان كىيگەنلەرمۇ، جۇۋىلىقلارمۇ، پەلتو كىيىپ، بەللىرىنى ئاغامچا بىلەن باغلىۋالغانلارمۇ بار ئىدى. تولىسى پىلىموت ئوقدىنى، گىرانات ۋە تاپانچا ئېسىۋالغان ئىدى. بىرىنىڭ بېشىدا شەپكە، بىرىنىڭكىدە تۇماق، بەزىسىنىڭكىدە سودىگەردىن تارتىۋىلىنغان قالپاق بار ئىدى. بەزىلىرى يىرتىق ئوتۇك، بەزىلىرى كونا پىيما كىيگەن، بەزىلىرى ئاياقلىرىغا لاتا ئورىۋالغان ئىدى. ملىتقىنىڭ نەيزىلىرى بىلەن ئىتتىرىشىپ: "ھەممىڭ مەجلىسكە يىغىل، يىگىتلەر! مەسلىنى ئوزىمىز ھەل قىلىمىز! ئۆلارنىڭ بىزنى قىرغىنغا ھەيدەشكىنى ئازمىدى!" دەپ ۋاقىرىشاتتى.

ئادەملەر فىلىپپوۋسكايا يېزىسىنىڭ يېنىدا قىزىل ئارمىيە مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىدى دىگەن پىتنىدىن ھاياجانغا چۈشۈپ قېلىشقان ئىدى، ھەر قېتىمدىكىدەك، بۇ قېتىممۇ مەغلۇبىيەت توغرىسىدىكى خەۋەر لاپ بىلەن ئاشۇرۇۋېتىلگەن ئىدى. "كورنىلوۋنىڭ 50 مىڭ كۇرسانتى بار، نىمىشقا بىزنىڭكىلەر پەقەت بىر تۈەنلا ئادەمنى قىرغىنغا ئەۋەتىشىدۇ... بۇ خائىنلىق، بۇرادەرلەر! كوماندىرنى بۇ ياقتا سورە!" دەپ ۋاقىرىشاتتى.

جەڭچىلەر ئىستانسىنىڭ ھويلىسىغا (ھويلىنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن چەكسىز يايلاق باشلىناتتى) يىغىلىشتى. يۈك ۋاگونلىرىنىڭ ئىشكىلىرى تاراقلاپ ئىككى تەرەپكە ئېچىلاتتى، ملىتق كوتەرگەن، ياۋايلىشىپ كەتكەن ئادەملەر ۋاگونلاردىن سەكرەپ چۈشۈپ، شامال گۈرۈلدەپ،

قاغىلار قاقىلداپ تۇرغان يالىڭاچ دەرەخلەرنىڭ تېگىدىكى خالايىقنىڭ ئارىسىغا بېرىپ قوشۇلۇشاتتى. ناتىقلار گەمىنىڭ ئوت بېسىپ كەتكەن ئوگزىسىگە چىقىپ، مۇشتۇمىلىرىنى كوتىرىپ: "يولداشلار، نېمىشقا كورنىلوۋنىڭ باندىتلىرى بىزنىڭكىلەرنى يېڭىشىدۇ؟... نېمىشقا كۇرسانتلارنى يېكاتېرىنودارغا ئوتكۇزۇشتى؟... بۇنىڭ مەنىسى نېمىدە؟...قېنى، كوماندىر جاۋاپ بەرسۇن!" دەپ ۋاقىرىشاتتى.

مىڭلاپ ئادەملەر "جاۋاپ بەرسۇن!" دەپ شۇنداق ۋاقىراشقان ئىدىكى، قاغىلارمۇ پۇرىرىدە ئۇچۇپ كەتتى. ئىستانسىنىڭ ئىشىگىدە تۇرغان روششىن ھەر تەرەپكە مىدىرلاپ تۇرغان كاللىلارنىڭ ئارىسىدىن كوماندىرنىڭ پۇرلەنگەن باش كىيىمى گەمە تەرەپكە ئوتكىنىنى كوردى، كوماندىرنىڭ سوڭەكلىرى دومبىيىپ چىققان، ساقال-بۇرۇتى چۈشۈرۈلگەن، رەڭگى ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن، يۈزى جىددى ۋە دېدىل ئىدى. روششىن ئۇنى تونۇدى: ئۇ كونا تونۇش سېرگى سېرگېيېۋىچ ساپوژكوۋ ئىدى.

بىر ۋاقىتلاردا، ئۇرۇشتىن ئاۋال، ساپوژكوۋ "كېلىچەكنىڭ كىشىلىرى" نامىدىن كونا ئەخلاق ۋە ئىدەپ مەسىلىلىرىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىپ يۇرگەن ئادەم ئىدى. بايلار ۋە ئاقسوڭەكلەرنىڭ مەجلىسلىرىگە بارغاندا يۇزىگە ھەر خىل كۇلكىلىك سۇرەتلەرنى سېلىپ، ئۇستىگە ياپ-يېشىل بومازىدىن تىكىلگەن مۇراسىم كىيىمى كىيىپ باراتتى. ئۇرۇش باشلانغاندا ئاتلىقلار قىسمىغا پىدائى بولۇپ كىردى، قورقماس رازۋىتكىچى ۋە كۇرەشچى دېگەن نام چىقاردى. شاۋۇيې ئۇنۇڭانغا ئىگە بولدى. كېيىن بىردىنلا، 1917-يىلنىڭ بېشىدا قامالدى، پېتروگراتقا ئېلىپ كېتىلدى ۋە يوشۇرۇن تەشكىلاتقا ئەزا بولغىنى ئۇچۇن ئېتىلىشقا ھوكۇم قىلىندى. فېۋرال

ئىنقىلاۋى ۋاقتىدا ئازات بولۇپ، بىرمۇنچە ۋاقىت ئەسكەر ۋەكىللىرى سۆزبتىدە ھوكۇمەتسىزلەر گۇرۇپپىسى نامىدىن سوزلەپ يۇردى. كېيىن بىرقانچە ۋاقىت يوقلىپ كەتتى-دە، بىردىنلا ئوكتەبىرنىڭ ئاخىرىدا يەنە پەيدا بولۇپ، قىشلىق سارايىنى ئېلىشقا قاتناشتى. كونا تەجرىبىلىك ئەپىتسەرلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىرىنچى بولۇپ قىزىل گۇۋاردىيىگە خىزمەتكە كىردى.

ھازىر ئەمدى ئۇ تېيلىپ-تېيلىپ گەمنىڭ ئوگزىسىگە چىقتى، بوينىنى تۇردى-دە، باشمالتاقلىرىنى تاسما بەلۇغىنىڭ ئاستىغا تىقىپ، ئوزىگە قارىغان مىڭ-مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ يۇزىگە قارىدى.

ــ نەمىشقا ئالتۇن پاگونلۇق دويۇزلەرنىڭ سىلەرنى ئۇرۇۋاتقانلىغىنى بىلمەكچىمۇ سىلەر، ۋاقىرىغاقلار؟ مانا شۇنداق جاڭجال ۋە تەرتىپسىزلىكلەر ئۈچۈن!ــ دىدى ئۇ كىنايە بىلەن ۋە ئاۋازىنى كوتەرمەستىن، ئەمما ھەممىسى ئاڭلىغۇدەك قىلىپ،ــ سىلەر باش قوماندانلىنىڭ بۇيرۇقلىرىغا بوي سۇنمايسىلەر، بولغان-بولمىغان نەرسىگە غوغا كوتىرىۋېرىسىلەر... ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاراڭلاردا ۋەھىمچىلەرمۇ بار ئىكەن!... فىلىپپوۋسكايانىڭ يېنىدا بىزنى تارمار قىلدى دەپ سىلەرگە كىم ئېيتتى؟ كورنىلوۋنى يېكاتېرىنودارغا خائىنلارچە ئوتكۈزدى دەپ كىم ئېيتتى؟ سەن ئېيتتىڭمۇ؟ (ئۇ تاپانچا تۇتقان قولىنى ئالدىغا سوزدى-دە، پەستە تۇرغانلارنىڭ بىرىنى كورسەتتى.) قېنى، ئالدىمغا چىق، سوزلىشەيلۇق... ھە-ھە، سەن ئەمەسمۇ... (ئۇ خالار-خالماس تاپانچىسىنى يانچۇغىغا سالدى.) ھەممىڭلار مېنى سىلەرنىڭ نېمىشقا غوغا كوتىرىۋاتقىنىڭلارنى بىلمەيدىغان شۇنچە ئەخمەق، كالتا پەم دەپ ئويلامسىلەر؟... نېمىشقا غوغا كوتەرگىنىڭلارنى ئېيتسىپ بېرەيمۇ؟ ئەنە، ئاۋۇ، فېدكا ئىۋولگىن

بىر، پاۋلىنكو ئىككى، تېرېنىنى دۇلە ئۇچ، ئەنە شۇلار، ئاقىپىسكايا ئىستانسىسىدا ئىسپىرت بىلەن تولغان ئارزاڭلار تۇرۇپتۇ دەپ، تېلىفون ئارقىلىق خەۋەر ئېلىشىپتۇ... (كۇلكە. روششىننىڭ كۇلكىسى قىستاپ: "ۋاي ئەبلەخەي، قۇتۇلۇپ كەتتى-ھە، مەسخىرىۋاز" دەپ قويدى.) ئەلۋەتتە، بۇ يىگىتلەر جەڭگە ئالدىرىشىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، باش قوماندانمۇ خائىن، ئۇلار ئەگەردە، ئىسپىرت سېلىنغان ئارزاڭلار كورنىلوۋ ئەپىتسەرلىرىنىڭ قولىغا چۇشۇپ قالسا، ئۇ ۋاقىتتا نىمە قىلىمىز، دەپ قورقۇشىدۇ... مانا جۇمھۇرىيەتكە قانچە غەم... (ھەممە كۇلۇۋەتتى، قاغىلار يەنە گۇر قىلىپ ئاسمانغا ئۇچۇپ كەتتى). جاڭجال تۇگىدى دەپ ھىساپلايمەن، يولداشلار... ئەمدى ئاخىرقى ئۇرۇش دوكلادىنى ئوقۇيمەن.

ساپوژكوۋ يېنىدىن ۋاراقلارنى چىقىرىپ، قاتتىق ئاۋاز بىلەن ئوقۇشقا باشلىدى. روششىن كەينىگە بۇرۇلدى، ئىستانسىدىن سۇپىغا چىقتى-دە، سۇنۇق بەلدىڭگە ئولتۇرۇپ، موخوركا ئوراشقا باشلىدى. ئۇ بۇنىڭدىن بىر ھەپتە ئىلگىرى يالغان ئىسپاتلار ئاساسىدا، ئالدىنقى سەپكە كېتىۋاتقان قىزىل گۇۋاردىيىچىلەرنىڭ قوشۇنىغا كىرگەن ئىدى. كاتەنى بىر ئىلاج قىلىپ ئويگە جايلاشتۇرغان ئىدى. تيوتكىننىڭ ئويىدە چاي ۋاقتىدا بولۇپ ئوتكەن كوڭۇلسىز سوھبەتتىن كېيىن روششىن كەچكىچە شەھەرنى ئايلىنىپ يۇردى، ئاخشىمى كاتەنىڭ ئالدىغا كەلدى-دە، تىترىگىنىنى كورسەتمەسلىك ئۇچۇن، ئۇنىڭ يۇزىگە قارىماستىن:

—بىر، ئىككى ئايچە مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرىسەن...— دىدى ئۇ، —ئۇنىڭ بىلەن ئىككىڭلارنىڭ قارىشى بىر يەردىن چىقىدۇ دەپ ئويلايمەن... ئىلاج تېپىشىم بىلەنلا سېنى باققىنى ئۇچۇن

ئۇنىڭغا ھەققىنى تولەيمەن. ئەمما، مەرھەمەت قىلىپ ئېيتقىن، ھازىر ئېيتقىن ئۇنىڭغا، بىكارغا باقمىسۇن، ماڭا سەدىقە كېرەك ئەمەس...مەن بىر مەزگىل يوق بولۇپ كېتىمەن.

كاتە لەۋلىرىنى ئاستا مىدىرلىتىپ:

ــ ئالدىنقى سەپكىمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ نەگە بېرىشىمنى پەقەت بىر ئۇزەم بىلىمەن....

كاتەنىڭ ئەھۋالى يامان، ناھايىتى يامان ئىدى. بۇلتۇر يازدا، ئىيۇل كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، كوۋرۇكلەر ۋە ۋاسىلىيېۋسكى ئارىلىدىكى چوڭ تاش تۇۋرۇكلۇك ئىمارەت نېۋا دەرياسىنىڭ ئەينەكتەك سۇلىرىدا جىلۋىلىنىپ تۇرغان بىر چاغدا، روششىن سۇنىڭ بويىدىكى گىرانىت تاش بەلدىڭدە ئولتۇرغان كاتەگە "ئۇرۇشلار تۇگەر، ئىنقىلاپلار ئوتۇپ كېتەر. پادىشالىق ئەبىدى يوقىلار، ئەمما پەقەت يالغۇز سىزنىڭ قەلبىڭىز ئەبىدى قالىدۇ..." دىگەن ئىدى. ئاقىۋەت نىمە بولدى؟ ئاقىۋەت ئىپلاس بىر ھويلىدا بىر بىرىدىن دۇشمەن بولۇپ ئاجرىلىشتى . كاتە ئۇچۇن بۇنداق ئاقىۋەت مۇتلەق مۇناسىپ ئەمەس... "ئېھ، پۇتۇن روسىيىنىڭ ئاقىۋىتى شۇنداق بولۇپ تۇرۇپتۇغۇ!..."

روششىننىڭ پىلانى ناھايىتى ئاددى پىلان ئىدى: ئۇ قىزىل گۇۋاردىيە قىسمى بىلەن بىللە جەڭ بولۇۋاتقان رايونغا بېرىۋالماقچى، ۋاقىتنى تېپىپ تۇرۇپ، "پىدائىلار ئارمىيىسى" تەرەپكە ئوتۇپ كەتمەكچى ئىدى. ئارمىيىدە ئۇنى شەخسەن ماركوۋ جياڭجۇن ۋە نېژېنتسېۋ شاڭشياۋلار ياخشى تونۇشاتتى. روششىن ئۇلارغا قىزىل ئارمىيىنىڭ تۇرغان جايلىرى ۋە ھالىتى توغرىسىدا خېلىلا مۇھىم مەلۇماتلارنى ئېيتىپ بېرىشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما، ئەڭ مۇھىمى ــ

ئوز ئادەملىرىنىڭ ئارىسىغا كىرىۋېلىش، نىقاپنى تاشلاپ، يېنىك نەپەس ئېلىش — "ئالدانغان ئەخمەقلەر، قۇترىغان ۋەھشىلەر"نىڭ يۇزىگە، بىر پاي ئوقنى بىللە قوشۇپ تۇرۇپ، قانلىق غەزەپ ۋە نەپرەت بىلەن تۇكۇرۇشكە ئالدىرايتتى...

— ئىسپىرت توغرىسىدا كوماندىر توغرا ئېيتتى، ئوزىمىزمۇ كوپ ۋاقىرايمىز — دە، چوڭ جاڭجال كوتىرىمىزۇ، تېگىنى سۇرۇشتۇرۇپ قارىغاندا بىر تىينىگە ئەرزىگۇدەك گەپ يوق، — دىدى ئۇستىگە جۇۋا كىيگەن ۋە قولتۇقلىرى كوپۇپ تۇرغان ھالسىزغىنا بىر كىشى. ئۇ روششىن ئولتۇرغان ئۇزۇن ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى — دە، روششىندىن تاماكا سورىدى، — مەن قېرىپ قالغانمەن — دە، غاڭزىدا چېكىشنى ياخشى كورىمەن. (ئۇ رەڭسىز ساقاللىق، شامالدا قارىداپ كەتكەن، كوزلىرى قىسىق ۋە مۇغەمبەر يۇزىنى روششىنغا بۇرىدى). نېژنىدا چوڭ سودىگەرلەرنىڭ ئامبارلىرىدا ئىشلەيتتىم، شۇ ۋاقىتتا غاڭزىغا ئۇگىنىپ قالغانمەن. 1914 — يىلدىن بېرى ئۇرۇشتا بولۇۋاتىمەن، بۇرادەر، خۇدا ھەققى، راسا جەڭچىمەن — دە.

— ئەمدى راھەتلىنىپ ياتساڭمۇ بولىدىكەن، — دىدى روششىن خالار — خالىماسلىق بىلەن.

— راھەتلىنىپ دەمسەنا! قېنى شۇ راھەت؟ خىيالىمدا سەن بايلاردىن كورۇنىسەن، يىگىت. ياق مەن ئۇرۇشنى تاشلىمايمەن. مەن بۇرژۇئازلاردىن ئاز جاپا تارتقانمىدىم! ئون ئالتە يېشىمدىن بۇيان ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن، قاراۋۇللۇقتىن بېشىم چىقمايدۇ. ۋاسىنكوۋ دىگەن سودىگەردە ئىشلىگىنىمدە — بەلكى ئۇنى ئاڭلىغاندۇرسەن — مېنى كىراكەش قىلىپ كوتىرىشتى، ئەمما ئىككى كوك ئېتىنى ئارتۇقچە سۇغۇرۇپ، قارىنىنى كوپتۇرۇپ قويغان ئىدىم، ھەيدىۋەتتى؛

كوپتۇرۇپ قويغنىم راست، يوشۇرمايمەن. مېنى قوغلاپ چىقاردى. ئوغلۇم ئورۇشتا ئولۇپ كەتتى، خوتۇنىمدىن ئاللىقاچان جۇدا بولغانىمەن. مانا ئەمدى ئۇزەك ئېيتقىنا: كىم ئۇچۇن ئۇرۇشاي، سوۋېت ئۇچۇنمۇ ياكى بۇرژۇئازىيە ئۇچۇنمۇ؟ قوسىغىم توق، ئوتكەن ھەپتىدە بىر ئولۇكنىك ئايىغىدىن ئوتۇگىنى يېشىپ كىيۋالدىم. سۇ ئوتمەيدۇ، قارىغىنا، رەختى ياخشى ئىكەن. قىلىدىغان ئىشىم پاكىلدىتىپ ملتىق ئېتىش، ئۇررا غا بېرىپ كېلىپ، قازانىنىك يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇش. قىلغان مېھنىتىمزمۇ ئوزىمىز ئۇچۇن-دە، يىگىت. كەمبەغەللەر، ئاچ-يالىڭاچلار، شورى قۇرۇغانلار—بىزنىك ئارمىيىمىز مانا شۇلار. ئاساسىي قانۇن تۇزۇش يىغىنى بولسا—نېژندا ئۇلارنىك سايلىمىنى كورگەن ئىدىم—ھەممىسى زىيالى، شەپقەتسىز قېرىلار.

—ناھايىتى چىچەن ئىكەنسەن،—دىدى روشىن سوھبەتدىشىغا كوزىنىك قىرىنى سېلىپ. ئۇنىك ئېتى كۆاشىن ئىدى. روشىن ئۇنىك بىلەن بىر ھەپتىدىن بېرى بىللە ئىدى: بىر ۋاگوندا كېلەتتى، توپىدىكى ياتقۇدا يانمۇ-يان ياتاتتى. كۆاشىننى ۋاگوندىكىلەر "بوۋا" دەپ چاقىرىشاتتى. ئۇ قەيەرگە بارسا دەرھال قولىغا گېزىت ئېلىپ، ئىنچىكە ۋە قاشقالىق بۇرنىغا ئالتۇن گەردىشلىك كوزەينىگىنى قىستۇرۇپ، پىچىرلاپ، گېزىت ئوقۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ مۇنداق دەيتتى: "بۇ كوزەينەكنى مەن ساماردا ئىجازەت قەغىزى بىلەن ئالغانىمەن. بۇ كوزەينەكنى باشكىروۋ دىگەن بىر چوڭ باي ئوزىگە بۇيرۇتقان ئىدى. ئەمدى مەن پايدىلىنىپ يۇرۇپتىمەن."

—چىچەنلىگىم راست،—دىدى ئۇ روشىنىغا قاراپ،—مەن ھېچبىر يىغىندىن قالمايمەن. ئىستانسىغا كەلسەملا ھەممە ئەمرىپەر-

مانلارنى، قارارلارنى ئوقۇپ چىقىمەن. بىز پۇرولىتارىياتنىڭ كۇچى سوزدە. سوزلەشكە ماھىر بولمىساق، سىنىپىي ئاڭسىز بولساق، نىمىگە ئەرزىيتتۇق؟ ئۇششاق بېلىققىمۇ ئەرزىمەيتتۇق!

ئۇ يېنىدىن گېزىتنى ئالدى، ئېھتىيات قىلىپ ۋارىغىنى ئاچتى-دە، بۇرنىغا كوزەينىگىنى سولەت بىلەن قىستۇرۇپ، باش ماقالىنى ئوقۇشقا باشلىدى، ئۇ ئوقۇغاندا شۇنداق ئوقۇيتتىكى، خۇددى سوزلەر رۇس تىلىدا ئەمەس، يات تىلدا يېزىلغاندەك بولاتتى:

"...سىلەر بارلىق مېھنەتكەشلەر ئۇچۇن، زۇلۇم ئاستىدا ئېزىلگەنلەر ئۇچۇن جەڭ قىلىۋاتقىنىڭلارنى، پارلاق ۋە ئادىل ھايات قۇرۇش ھوقۇقىغا ئىگە بولۇش ئۇچۇن جەڭ ئېلىپ بېرىۋاتقىنىڭلارنى ئۇنتۇماڭلار..."

روششىن تەتۇر قارىۋالدى ۋە كۋاشىننىڭ بۇ سوزلەرنى ئوقۇپ، ئۇنىڭغا كوزەينەكنىڭ ئۇستىدىن تىكىلىپ قاراپ تۇرغىنىنى بايقىمىدى.

ــ بايلاردىن ئىكەنلىگىڭ دەرھال بىلىنىپ قالدى، يىگىت. مېنىڭ گېزىت ئوقۇشۇم ساڭا ياقمىدى، ــ دىدى كۋاشىن پۇتۇنلەي باشقىچە بىر ئاھاڭدا، ــ سەن ھەر ھالدا جاسۇس ئەمەستۇرسەن؟

ۋارناۋ تۇەنى ئافىپسكايا ئىستانسىسىدىن نوۋو-دمىتروۋسكايا يېزىسىغا پىيادە مېڭىپ كەتتى. كېچە قاپ-قاراڭغۇ، مىلتىق نەيزىلىرىدە شامال گۇرۇلدەيتتى، كىيىملەرنىڭ پەشلىرىنى قايرىپ تاشلايتتى، يۇزلەرگە ئۇششاق قارلارنى ئۇراتتى. ئاياقلار ئۇستى توڭلاپ قالغان قارنى تېشىپ، پاتقاق لايغا پېتىپ كېتەتتى. شامالنىڭ گۇرۇلدىشى ئارىسىدىن: "توختا! توختاڭلار! ئاستاراق! ئىتتەرمىسەڭ-

لارچۇ، دويۇزلەر!" دىگەن ئاۋازلار ئاڭلىناتتى.

سوغاق نەپىز ئۈزۈن چاپاندىن ئوتۇپ، سوڭەك-سوگەكنى توڭلىتىۋېتەتتى. روشىنن ئويلايتتى: "يەقلىمسام بولغىنى، يەقلىسام ئىش پۈتتى، ئايال ئاستى قىلىپ چەيلەپ كېتىدۇ..." ھەر دەم، ھەر دەمدە توختاشلار، ئالدى تەرەپتە ئاڭلانغان ئاۋازلار ئادەمنى ھەممىدىن كوپرەك قىينايتتى. ئۇلار يولدىن ئاداشقانلىقتىن، يارلىقىمۇ، دەريامۇ، ئىش قىلىپ بىر چوڭقۇرلۇقنىڭ چېتىدە يول تاپالماي تەمتىرەپ يۈرۈشكىنى شۇبھىسىز ئىدى. "بۇرادەرلەر، بۇنىڭدىن ئارتۇق مېڭىشقا مادارىم قالمىدى" دەيتتى بىر كىشى يولداشلىرى بىلەن خوشلىشىپ، "كۆاشىنىڭ ئاۋازى ئەمەسمۇ؟ ئۇ دائىم يېنىمدا كېلىۋاتقان ئىدىغۇ، بىلىپ قالدىغۇ دەيمەن، بىر سوزۇمگىمۇ ئىشەنمەيدۇ". (تۇنۇگۈن كەچتە روشىنن ئاران ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇۋالغان ئىدى.) "ئالدىدىكىلەر يەنە توختاشتى." روشىنن بىراۋنىڭ ياغاچتەك قېتىپ قالغان ئارقىسىغا يۈزىنى ئۈرۈۋالدى. سوغاقتا ياغاچتەك قېتىپ قالغان قوللىرىنى ئۈزۈن چاپىنىنىڭ يېڭىگە تىقىپ، بېشىنى ساڭگىلاتقان ھالدا: "توت يىلدىن بېرى ئايلىنىپ يۈرىمەن، مىڭ-مىڭ چاقىرىم يوللارنى ماڭدىم، نېمىشقا؟ ئادەم ئولتۇرۇش ئۈچۈن. بۇ ناھايىتى مۇھىم ۋە ناھايىتى ئەھمىيەتلىك نەرسە. كاتەنى خاپا قىلىپ، يالغۇز تاشلاپ كەتتىم، بۇ ئۇنچۇالا مۇھىم ئەمەس. ئەتىگە بولمىسا ئوگۈنىگە قېچىپ ئوتىمەن-دە، شۇنداق بورانلاردا مانا شۇ رۇسلارنى ئېتىپ ئولتۇرۇشكە كىرىشىمەن. قىزىق ئىش، كاتە مېنى ئالىجاناپ ۋە مېھرىۋانسەن دەيدۇ، قىزىق، تولىمۇ قىزىق" دەپ ئويلايتتى.

ئۇ بۇ پىكىرلەرنى ئويلاۋېتىپ يادىدا ساقلاپ قېلىشقا تىرىشتى، بىراق پىكىرلىرى بولۇنۇپ كەتتى. "ئاھا، ئىش چاتاقىقۇ، سوغاقتا

توڭۇشقا باشلىدىم، ــ دەپ ئويلىدى ئۇ، ــ ئەگەر مۇھىم ۋە ئەڭ ئاخىرقى پىكىرلەر ئوتۇپ كېتىۋاتىدۇ. دېمەك، ھازىر قارا يېشىپ قالمىدىكەنمەن ــ دە".

ئەمما، ئالدىدىكى ياغاچتەك قېتىپ قالغان گەۋدە بىر سىلكىنىدە، يەنە يۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن روشىننىمۇ بىر سىلكىنىپ، قەدەم تاشلىدى. مانا ئەمدى پۈتىلىرى پاقالچەككىچە لايغا پېتىشقا باشلىدى. ئۇ لاي يېپىشىپ، ئېغىر بولۇپ قالغان ئوتۇگىنى ئاران لايدىن كوتىرىپ ماڭاتتى. شامال بىر كىشىنىڭ: "دەريانغا كېپتىمىز، بۇرادەرلەر!" دېگەن سوزىنى ئۇچۇرۇپ كەلدى. ھەممە تىللاشتى. شامال بولسا تېخىچىلا ملىتقىنىڭ نەيزىلىرىگە تېگىپ ھۇشقىيتىپ، غەلىتە پىكىرلەرنى ھاسىل قىلاتتى. روشىننىڭ كەينىدىن مۇكچەيگەن ئادەملەر ئوتۇشۇپ باراتتى. روششىن كۇچىنى يېغىدى ــ دە، بىر توۋلاپ ئايىغىنى لايدىن چىقىرىپ، يەنە دىڭگوكلاپ مېڭىپ كەتتى.

ئاپپاق قارنىڭ ئارىسىدىن قارامتۇل سۇ ئېقىمى كورۇندى، ئېقىمنىڭ ئۇ يېقىنى قار باسقان، كوزگە ھىچ نەرسە چېلىقمايتتى. ئاياقلار يانتۇدىن تېيىلىشقا باشلىدى. سۇ گۈكرەپ، شاقىراپ ئاناتتى. ئاۋازلار ئاڭلاندى:

ــ كوۋرۇكنى سۇ بېسىپ كېتىپتۇ...

ــ ئارقىغا قايتىمىزمۇ؟

ــ ئارقىغا دېگەن كىم؟ سەنمۇ؟ ئارقىغا قايتىمىز دېگەن سەنمۇ؟

ــ قوي... بولدىلا، يولداش.

ــ قوندىق بىلەن بىرنى سال ئۇنى...

ــ ۋاي... ۋاي... ۋاي...

پەستە، قىرغاقنىڭ چېتىندە ئېلېكتىر چىراق يانىدى. چىراقنىڭ

يورۇغىدا شىددەت بىلەن ئېقىۋاتقان سۇ باسقان كوۋرۇكنىڭ بىر چېتى، كوۋرۇكنىڭ رىشاتكىسى كورۇندى. چىراق بىر ئاسمانغا كوتىرىلدى ـ دە، ئوچۇپ قالدى. دەھشەتلىك، بوغۇلغان بىر ئاۋاز ۋاقىرىدى:

ـ شياۋدۇي... ئوتۇڭلار... مىلتىق ۋە ئوقلارنى باشلىرىڭلارغا ئېلىڭلار، ئىتتىرىشمەڭلار، ئىككى ـ ئىككىدىن... باشلا!

روششىن مىلتىغىنى بېشىغا ئېلىپ كوتەردى ـ دە، بېلىگىچە سۇغا كىردى، سۇ شامالغا قارىغاندا ئانچە سوغاق ئەمەس ئىدى. سۇ ئۇنىڭ ئوڭ بېقىنىغا كۇچ بىلەن ئۇراتتى، ئىتتىرەتتى، گۇكىرىگەن ئېقىمغا قاراپ سورەپ كېتىشكە ئالدىرايتتى. سۇنۇپ كەتكەن كوۋرۇكنىڭ تاختايلىرىنى ئاران تېپىپ دەسسىگەندە ئاياقلار تېيىلىپ كېتەتتى.

ۋارناۋ تۇەنى يەرلىك قوشۇنلارغا ياردەم بېرىش ئۇچۇن نوۋو ـ دمىتروۋسكاياغا ئەۋەتىلگەن ئىدى. يېزىنىڭ جىمى ئاھالىسى ئاكوپ كولاۋاتقان ئىدى، يېزا باشقارمىسىنى ۋە ئايرىم ئويلەرنى مۇستەھكەملەپ، پىلىموتلار ئورنىتىلىۋاتقان ئىدى. ئېغىر زەمبىرەكلەر جەنۇپ تەرەپرەكتىكى گرىگورىيېۋسكايا يېزىسىغا جايلاشقان ئىدى. دمىترى شېلېستنىڭ قوماندانلىغى ئاستىدىكى شىمالىي كاپكاز ئىككىنچى تۇەنىمۇ شۇ يەردە ئىدى. بۇ تۇەن "پىدائىلار ئارمىيىسى"نى روستوۋدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان ئىدى. غەرپ تەرەپتە، ئافىپسكايا يېزىسىدا گارنىزون، زەمبىرەكلىك قىسىم ۋە تومۇر قاپلىق پويىزلار تۇراتتى. قىزىل ئارمىيە قىسىملىرى شۇنچىلىك تارقاق ئىدىكى، بۇ ھال سازلىق ۋە پاتقاقلىقتا مېڭىشقا زىيانلىق ئىدى.

ئاخشام چېغىدا مەيدان ئارقىلىق يېزا باشقارمىسىغا بىر كازاك

www.uyghurkitap.com
تۇرۇپ كتاب تۇرۇپكىنى
تۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئىدىسى

ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ قالدى، ئۇنىڭ ھەممە يېقى قار ۋە لاي ئىدى. ئۇ باشقارما ئىشىگىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئېتىنى توختاتتى. ئاتنىڭ ئىششىپ كەتكەن قوسىغىدىن ھور چىقىپ تۇراتتى.

ــ يولداش كوماندىر قېنى؟

بىرقانچە كىشى ئۇزۇن چاپانلىرىنىڭ تۇگمىلىرىنى ئالدىراپ-سالدىراپ ئېتىپ، ئىشىككە چىقىشتى. كالتا جۇۋا كىيگەن ساپوژكوۋ ئۇلارنى ئىتتىرىپ ئالدىغا چىقتى.

ــ مەن كوماندىر.

كازاك نەپىسىنى ئاران ئېلىپ، ئىگەردىن ئېگىلدى-دە:

ــ ئالدىنقى قاراۋۇلنىڭ ھەممىسى قىرىلىپ كەتتى. بىرلا مەن قېچىپ قۇتۇلدۇم، ــ دىدى.

ــ يەنە نىمە ئەھۋال بار؟

ــ يەنە شۇكى، كېچىسى كورنىلوۋنى كۇتۇڭلار، بارلىق كۇچلىرى بىلەن كېلىۋاتىدۇ...

ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇرغانلار بىر بىرلىرىگە قاراشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كوممۇنىستلار ــ يېزا مۇداپىەسىنىڭ تەشكىلاتچىلىرى بار ئىدى. ساپوژكوۋ بۇرنىنى تاتتى. ئىڭىگىنى سىقىپ تۇتتى-دە: "مەن تەييارمەن، سىلەرچۇ يولداشلار؟..." دىدى. كازاك ئاتتىن چۇشۇپ، جياڭجۇن ئېردېلىنىڭ لۇيىدىكى چېركاسلارنىڭ ئالدىنقى قاراۋۇلنى قانداق قىرىپ تاشلىغانلىغىنى ئېيتىپ بېرىشكە باشلىدى. ئىشىكنىڭ ئالدىغا بىرمۇنچە جەڭچىلەر، ئاياللار، بالىلار يىغىلدى. ھەممە جىم تۇرۇپ تىڭشايتتى.

بېشىغا ياغلىق يوگىگەن روششىنمۇ ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلدى. كېچىسى ئۇ ئىسسىق ۋە سېسىق ئويدە قانغىچە ئۇخلىۋالدى ۋە

كىيىملىرىنى قۇرۇتتى. ئويدە پايتىملار ۋە هول كىيىملەرنىڭ ئوتتۇ-رىسىدا ئەللىكچە قىزىل ئەسكەر سوزۇلۇشۇپ ياتقان ئىدى. ئەتىگەن سەھەردە ئوينىڭ ئىگىسى ــ ياشقىنا جۇگان بولكا پىشۇرۇپ، ئوز قولى بىلەن كېسىپ، جەڭچىلەرگە بولۇپ بېرىپ:

ــ بىر ئامال قىلىپ ئەپىتسىزلەرنى يېزىسىغا كىرگۈزمەڭلار، بەرىكە تاپقۇرلار! ــ دىدى.

قىزىل ئەسكەرلەر ياش جۇگانغا جاۋاپ قايتۇرۇشاتتى:

ــ هىچ نەرسىدىن قورقما... بىر نەرسىدىن قورق...

بۇنىڭ كەينىدىن شۇنداق سوزنى قىلدىكى، جۇگان ئىككى قولىنى كوتىرىپ:

ــ ۋاي ئۇياتسىز شولگەيلەرەي... جېنىڭلار تۇمشۇغۇڭلارغا كېلىپ قالسىمۇ پىكىر ــ ئويلىرىڭلار ئەنە شۇنىڭدا!... ــ دىدى.

تۇنۇگۈنكى كېچىلىك يۇرۇشتىن كېيىن روشىنىنىڭ پۈتۈن تېنى سىقىراپ ئاغرىدى. ئەمما ئۇنىڭ قارارى قەتئى ئىدى. ئەتىگەنلىگى ئۇ كوكتاتلىقتا هەممە بىلەن بىر قاتاردا توڭلاپ قېتىپ كەتكەن يەرنى كولىدى. كېيىن هارۋىلاردىكى ئوق ساندۇقلىرىنى يېزىنىڭ باشقارمىسىغا توشۇدى. چۈشلۈك تاماقتا بىر ئادەمگە بىر ئىستاكاندىن هاراق بېرىشتى، ئۇنى ئىچىپ تېنى قىزىشقاندىن كېيىن ئاغرىغى توختاپ، سوڭەكلىرى ئارام ئېلىشقا باشلىدى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئىشنى ئۇزاققا سوزماستىن، شۇ كۈنىلا پۈتتۈرۈشنى قارار قىلدى.

هازىر ئۇ ئالدىنقى قاراۋۇللىغا بېرىش ئۈچۈن سوراشقا بىرەر سەۋەپ تېپىش نىيىتىدە يېزا باشقارمىسىنىڭ ئىشىگى ئالدىدا يۈرەتتى. ئۇ هەممە نەرسىنى ئالدىن ئويلاپ، تەييارلاپ قويغان ئىدى، هەتتا شاڭۇبېلىق پاگونىنىمۇ چاپانىنىڭ ئىچىگە تىكىپ قويغان ئىدى.

ئىش ئۇ نىيەت قىلغانـدەك بولـدى. ساپـوژكوۋنىڭ يېنـدا تۇرغان ئوتتۇرا بويلۇق، سېمىز بىر ماتروس پەلەمپەيدىن پەسكە چۈشتى-دە، خەتەرلىك ئىشقا بېرىشنى خالىغانلارنى چاقىرىشقا باشلىدى.

ــ بۇرادەرلەر! ــ دىـدى ئۇ يوغان ئاۋازى بىلەن، ــ قېنى، كىم ئوز جېنىنى ئايىمايدۇ؟...

بىر سائەتتىن كېيىن ئەللىكچە جەڭچى بىلەن بىر توپ ئىچىدە روششىنمۇ يېزىدىن چىقىپ، تۇمان باسقان پايانسىز تۇزلەڭگە قاراپ كەتتى. كەچ كىرىپ قالغان ئىدى. قار توختىغان، شامال ئۇلارنىڭ يۇزىگە يامغۇر تامچىلىرىنى ئېپكېلىپ ئۇراتتى. يول يوق، ئۇلار ئۇزاقتا كورۇنگەن توپىلىكلەرگە قاراپ، كول بولۇپ كەتكەن سۇلاردىن كېچىپ بېرىشاتتى. ئۇلار ئەنە شۇ توپىلىكلەرگە بېرىپ، ئاكوپ كولاشلىرى كېرەك ئىدى.

ئەتىگەندە نەم تۇمان ئارىسىدىن يورۇق كورۇندى. گۇلدۇرلىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. بىر نەرسە ۋىژىلداپ ئوتتى... شۇ زاماتتىلا توپىلىكلەردىن، دەريانىڭ بويلىرىدىن تەرتىپسىز ھالدا ئوق ئېتىلىشقا باشلىدى. ... يەنە يورۇق كورۇندى، زەمبىرەك گولدۇرلىدى، ئالدى تەرەپتىن تۇمان ئىچىدىن پىلىموتنىڭ تاتاتلىشى ئاڭلاندى.

كورنىلوۋ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان ئىدى. ئۇنىڭ ئالدىنقى قىسىملىرى دەريانىڭ نېرىقى چېتىگە كەلگەن ئىدى. ھەتتا روششىنىنىڭ كوزىگە بىرنەچچە ئادەمنىڭ دۇمچەيگەن پېتى سۇنىڭ بويىغا يۇگۇرۇپ كەلگىنى كورۇندى. ئۇنىڭ يۇرىگى گۇپۇلدەپ ئۇراتتى. ئۇ دەريانىڭ توپىسىدىكى تىك ئىگىزلىككە كولانغان كىچىك ئاكوپتىن بېشىنى چىقىرىپ قارىدى.

قاپ ـ قارا لاي سۇلار دەريانىڭ چەتلىرىنىمۇ بېسىپ دولقۇنلاپ

ئېقىپ باراتتى. سول تەرەپتە، سۇنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا سۇ بېسىپ كەتكەن كوۋرۈك كورۇنۈپ تۇراتتى. يىگىرمىچە كىشى سۇدىن كېلىپ، ئەنە شۇ كوۋرۈكنىڭ ئۈستىگە چىقتى-دە، ئېگىشىپ يۈگۈرۈپ ئوتتى. توپىلىكلەردىكى پىلىموتلاردىن دەريا‌غا ۋە كوۋرۈككە قارىتىپ بارغان-سېرى تەرتىپسىز ھالدا ئوق ئېتىلاتتى. ناھايىتى يېقىن بىر جايدىن، دەريانىڭ نېرىقى چېتىدىن ئېتىلىغان زەمبىرەكتىن ئۇزۇن يالقۇن ئۇچۇپ چىقتى. روشىن ئولتۇرغان ئاكوپنىڭ توپىسىدە چاچما ئوق يېرىلدى. نېرىقى تەرەپتىكى توپىلىكلەرنىڭ ئارقىسىدىن قارامتۇل كورۇنگەن كوپ ئادەملەر يامراپ چىقتى ۋە بۇ تەرەپكە، كېچىك تەرەپكە قاراپ تېپىلىپ-سېرىلىپ، يىقىلىپ يۇرۇپ چۇشۇشكە باش-لىدى. ھەممىلىرىنىڭ مۇرىلىرىدە پاگونلىرى پاقىراپ كورۇندى.

يەنە زەمبىرەك گۈلدۈرلىدى، زەمبىرەك ئوقى ئاكوپنىڭ ئۈستىگە كېلىپ يېرىلدى، "ۋاي، ۋاي، بۇرادەرلەر!..." دىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. ملتىق تاۋۇشلىرى ئارىسىدىن بىرسى ۋاقىردى:

ــ بىزنى قورشاپ كېلىۋاتىدۇ!... يىگىتلەر، چېكىنىڭلار!...

روشىن ئىچىدە: "مانا ھازىر، مانا ھازىر كۆتىكەن مىنۇتىم كېلىدۇ" دەپ ئويلايتتى. ئۇ ئاكوپنىڭ ئىچىگە دۇم چۇشۇپ ياتتى-دە، مىدىرلىمىدى. "قول ياغلىغىم يوق، كويىنگىمنىڭ بىر يېرىدىن يىرتىۋالىمەن-دە، نەيزىگە باغلاپ كوتىرىپ، ۋاقىرايمەن، ئەل-ۋەتتە فرانسۇزچە ۋاقىراش كېرەك..." دەپ ئويلىدى. بىر كىشى ئۈنىڭ ئۈستىگە ئۈزىنى گۈپپىدە تاشلاپ، بويىنىدىن قاتتىق تۇتۇپ، كىكىرتىگىنى سقىشقا باشلىدى. روشىن لەپپىدە بىر قارىغان ئىدى، يۈزى قانغا مىلەنگەن، كوزلىرى ئالايغان، چىشى يوق ئاغزى ئېچىل-غان شەخسنى كوردى. ئۇ يەنە كۆاشىن ئىدى. كۆاشىن ھە دەپ:

www.qghurkitap.com

ـــ چوقۇنۇۋاتامسەن... قەدىردانىلىرىڭنى كورۈپ قالدىڭمۇ... ـــ دەيتتى.

روششىن ئۇنى دۇمبىسىدىن ئاجرىتىپ تاشلىماقچى بولۇپ، ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ياق-بۇ ياققا سلكىندى. كۆاشىن ئۇنىڭ دۇمبىسىگە خۇددى سالجىدەك يېپىشۋالغان ئىدى. روششىن ئۇنىڭ بىلەن ئىلەشىپ، ئاكوپنىڭ قىرىغا يىقىلدى-دە، كۆاشىننىڭ سېسىق جۇۋىسىنى جان ئاچچىقىغا بىلەن چىشلىدى. قارىسا ـــ جەينەك ۋە تىزلىرى سۆيۈق لايدىن تېيىلىپ كېتىۋېتىپتۇ ـــ دەريا لېۋى ئۇزىدىن بىر يېرىم قەدەمچە نېرىدىلا تۇرۇپتۇ.

ـــ قويىۋەت! ـــ دىدى ئاخىرى روششىن. تېگىدىكى يەر بىر چوكتىدە، كۆاشىن ئىككىلىسى پەسكە، دەريا غا قاراپ دومىلاپ كەتتى.

زەمبىرەكلەرنىڭ ئوقىدىن ھەممە ياق گۈلدۈرلەيتتى، پارتلاشلاردىن يەر لەرزىگە كېلىپ تۇراتتى. ئارمىيىنىڭ ئاساسىي قىسىملىرى دەريادىن بۇ تەرەپكە ئوتۇپ كېلىشۋاتقان ئىدى. گىرىگورىيېۋسكايا يېزىسىدىكى زەمبىرەكلەر دەريانىڭ كېچىگىنى ئوققا تۇتاتتى. ھەممە تەرەپكە، قارىلىق دالىلارغا، دەريانىڭ ئۇستىگە گىرانىتلار ياغاتتى، سۇ تۇۋرۇكتەك ئېتىلىپ چىقاتتى.

ئاقلارنىڭ پىيادە ئەسكەرلىرى ئاتقا ئىككى-ئىككىدىن مىنىپ دەريادىن ئوتۇشكە باشلىدى. ئاتلار دەريانىڭ ئىتتىك جايىغا كەلگەندە ئۇركۈپ كەينىگە داجىيتتى، ئەسكەرلەر ئۇلارنى مىلتىق نەيزىلىرى بىلەن زىلشاتتى. تىك قىرغاقتىن زەمبىرەك قوشۇلغان ئاتلار چېپىپ چۈشەتتى. زەمبىرەك بىر ئۇ يېنىغا، بىر بۇ يېنىغا قىيسىيىپ، سۇنىڭ تېگىگە كىرىپ كېتەتتى. زەمبىرەكىكە قوشۇلغان

ئاتلارنى مىنگەنلەر ئاتلارنى قامچا بىلەن ئۇرۇشاتتى، ئورۇقلاپ كەتكەن ئاتلار سۇ بېسىپ كەتكەن كوۋرۇككە زەمبىرەكنى ئاران سورەپ چىقاتتى. ئوپچورىدىن زەمبىرەك ئوقلىرى ياغاتتى، پارتلاپ يېرىلاتتى ۋە سۇ قايناپ چىقاتتى. ئاتلار تىك تۇرۇۋېلىپ، ئارقا ئاياقلىرىغا يان تاسىلار ئورىلىپ قالاتتى.

توپچىلىكتىن پىلىموتلار ئورنىتىلغان ئىككى چاقلىق ھارۋىلار چۈشۈپ، كوۋرۇك بىر تەرەپتە قېلىپ، توپ-توغرا سۇغا كىرىشكە باشلىدى. ئاتلار سۈنۈك ئىچىدە پىقىراپ كەتتى. بىر ھارۋا ئاغدۇ-رۇلۇپ كەتكەن ئىدى، سۇ ئاتلارنىمۇ، چاقنا چىك يېپىشىۋالغان ئادەملەرنىمۇ بىللە ئاققۇزۇپ كەتتى. شۇ چاغدا ئاسماندىن گىرانات چۈشۈپ، سۇ بىلەن بىللە ياغاچ پارچىلىرى ۋە ئادەم تېنىنىك بولەك-لىرى ئاسمانغا ئۇچۇپ كەتتى.

دەريانىك بويىدا ھەممە يېرىنى لاي باسقان ئاتقا مىنىپ، ئۇسـ تىگە جىگەررەك چىبەرقۇتتىن تىكىلگەن كالتا كەمزۇل، بېشىغا چوكقۇر باستۇرۇپ ئاق تۇماق كىيگەن، ساقاللىق كىچىكرەك كىشى مېڭىپ تۇراتتى. ئۇ قولىدىكى قامچىسىنى ئويناتىپ، ئىنچىكە ئاۋاز بىلەن ھەمىگە ۋاقىرايتتى. ئۇ كېچىكتىن ئوتۇشكە باشچىلىق قىلغۇچى ماركوۋ جيانىجۇن ئىدى. ئۇنىك مەرتلىگى توغرىسىدا ئەپسانىۋى ھىكايىلەر تارقالغان ئىدى.

ماركوۋ دۇنيا ئۇرۇشىغا قاتنىشىپ، ئۇنىك ئولۇمىتۇك ئاچچىغىنى تېتىغان، زەھەرلەنگەن ئادەملەردىن بىرى ئىدى: ئۇ ئات ئۇستىدە دۇربۇنىدىن قاراپ ياكى ھوجۇم قىلىۋاتقانلارنىك ئارىسىدا قىلىچ ئويناتىپ، دەھشەتلىك جەڭگە كومانىدا بەرگەندە چەكسىز چوڭ لەززەت ئالسا كېرەك. ئۇ يېقىنى سۇرۇشتۇرگەندە، كىم بىلەن ئۇرۇ-

شۇش، نسمشقا ئۇرۇشۇش ئۇنىڭ ئۈچۈن بەرداشىر ئىدى، يۇنىڭ ئۇنىڭغا پەرقى يوق ئىدى. ئۇنىڭ مىڭىسىگە خۇدا، پادىشا ۋە ۋەتەن توغرىسىدا بىرنەچچە تەييار سوز جايلاشقان ئىدى. ئۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سوزلەر ھىچ ئىنكار قىلىپ بولمايدىغان ھەقىقەت بولۇپ، ئۇ باشقا نەرسىنى تەلەپ قىلمايتتى. ئۇ خۇددى شاخماتچىدەك، پۈتۈن ئالەمنى شاخمات تاختىسى دەپ، ئادەملەرنى شاخمات ئۇرۇقلىرى دەپ بىلەتتى.

ئۇ شوھرەتپەرەس، تەكەببۇر، ئوزىنىڭ قول ئاستىدىكى ئادەملەرگە قاتتىق ئىدى. ئارمىيدىكىلەر ئۇنىڭدىن ئەيمىنىشەتتى، ئادەملەرنى شاخمات ئۇرۇغىنىڭ ئورنىدا كورىدىغان بۇ ئادەمگە كوپ كىشى ئوچمەنلىك ساقلاپ يۈرەتتى. ئەمما ئۇ باتۇر كىشى ئىدى، جەڭ ناھايىتى كۈچىيىپ، يە ئۇ ياقلىق، يە بۇ ياقلىق بولۇش چېغى كەلگەندە، مولدۇردەك ئوق يېغىپ تۇرغاندا ئەسكەرلەرنىڭ ئالدىنقى قاتارىغا قاچان قامچا ئوينىتىپ چىقىش بىلەتتى.

كېچىپ ئوتۇش بىر سائەت، ئىككى سائەت، ئۈچ سائەت داۋام قىلىدى. دەريا ۋە ئۇنىڭ قىرغاقلىرىنى يەنە قار باستى. شامال كۈچىيىپ، شىمال تەرەپكە قاراپ بۇرۇلدى. سوغاق قاتتىقلىشىپ باراتتى. تىك چۈشكەن قىرغاقنىڭ تېگىدە، سۇنىڭ چېتىدە بىر مۇرىسى چىقىپ ياتقان روششىن بىرسى كورۈپ قالار دىگەن ئۈمىتتىن ئاللىقاچان كەچكەن ئىدى. مۇرىسىنىڭ سقىراپ ئاغرىشىغا قارىماستىن، قوينىدىن پاگوننى ئېلىپ، يىگنە بىلەن چاپىنىغا قادىۋالدى، باش كىيىمىدىكى بەش بۇرجەكلىك يۇلتۇزنى يۇلۇپ تاشلىدى. كۆاشىننىڭ ئولۇگىنى ئاللىقاچان سۇ ئاققۇزۇپ كەتكەن ئىدى. ھەممە ياق ياردارلار بىلەن تولۇپ ياتاتتى.

سۇدىن ئوتكەن ئارمىيە توختىماستىن، يوللاردا جەڭ قىلىپ، نوۋۇ-دمتروۋسكايا يېزىسى تەرەپكە قاراپ باراتتى. ئادەملەرنىڭ ئۇستىدىكى كىيىملىرى شىيدەك قېتىپ كەتكەن ئىدى. تومۇردەك قېتىپ قالغان يەر ئات تۇياقلىرىنىڭ، ھارۋا چاقلىرىنىڭ تېگىدە جارانلايتتى، دوڭ ۋە كاتاڭلار ئوتۇكلەرنى يىرتىپ، ئاياقلارنى يېرىۋېتەتتى. يارىدارلار-نىڭ بەزىلىرى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، ئوملەپ، يامشىپ توپلىككە چىقىشقا باشلىدى. روشىن ئاياقلىرىنىڭ يەردە توڭلاپ قالغىنىنى سەزدى. چىشىنى چىڭ چىشلەپ (مۇرىسى، بېلى ۋە يېرىلغان تىزى ئاغرىيتتى،) ئۇمۇ ئورنىدىن تۇردى-دە، ئالدىنقى يارىدارلارنىڭ كەينىدىن ماڭدى. ئۇنىڭغا ھېچكىم ئېتىبار بەرمەيتتى. ئۇ پۇتۇن كۈچىنى يىغىپ، توپلىككە ئاران چىقتى. قىرغاق ئۈستىدە بوران غۇيۇلداپ، ئوقلار ۋىڭلىداپ تۇراتتى. ئالدىنقى تەرەپتە ئەپتسەر پەلتوسىنى كىيگەن ۋە باش يېپىنچىسى ئېسىلىپ تۇرغان بىركىشى بىردىنلا ئوزىنىڭ بىر يېنىغا قىڭغايدى-دە، يىقىلىپ چۈشتى. روشىن تېنىنى شامالدىن دالدا قىلىش ئۈچۈن يەنە پەسرەك ئېگىلدى.

ئارقا ئاياقلىرى دىڭگىيىپ، ئولۇپ ياتقان ئاتنى قار كومۇپ تاشلىغان ئىدى. تاشلاپ كېتىلگەن زەمبىرەكنىڭ يېنىدا سوڭگى چىقىپ قالغان ئىككى ئات باشلىرىنى ئېگىپ جىم تۇراتتى، ئۇلارنىڭ بېقىنلىرى توڭلاپ، يەلكىلىرىگە قار دۇۋۇلىنىپ قالغان ئىدى. ئالدىنقى تەرەپتە بولسا پىلىموتلار بارغانسېرى دەھشەت بىلەن ئېتىلىۋاتقان ئىدى. "پىدائىلار ئارمىيىسى" شۇ كېچىسى قانداق قىلىپ بولمىسۇن ئىسسىق ئويلەرگە كىرىۋېلىش، سوغاق بورانىدا توڭلاپ ئولۇپ كەتمەسلىك ئۈچۈن جەڭ قىلىۋاتاتتى.

ھۇجۇم قىلغۇچىلارنى گرىگوريېۋىسكايادىكى توپچى قىسىملار

ئوقـقا تۇتاتـتى. ئەمما قـىزىل ئارمـىيىنىڭ باشـقا كۇچـلىرى، شۇ جۇملىدىن ئافىپسكايادىكى زاپاس قوشۇنلار جەڭگە كىرمىگەن ئىدى. ۋارناۋ تۇەنى نوۋو-دمـتروۋسـكايا يېزىـسىدا قورشاۋنىڭ ئىچىدە قېلىپ، كوچىلاردا باشلىنىپ كەتكەن جەڭـلەردە ھالاك بولۇپ تامام بولۇشقا ئاز قالغانـدىلا، كاپكاز ئىككىنچى تۇەنى ھۇجۇمـغا ئوتۇش توغرىسىدا بۇيرۇق ئالدى. كاپكاز ئىككىنچى تۇەنى سازلىقلاردا ئون چاقىرىمچە يول يۇرۇپ (يولدا بىر ليەنـگە يېقىن جەڭچى سازلىقـقا پېتىپ، سوغاقـتا توڭلاپ ئولدى)، ئاقلارنىڭ ئارقا تەرىپىدىن كېلىپ زەربە بەردى، نەتىجىدە ۋارناۋ تۇەنىنىڭ قالـدۇقـلىرى قورشاۋنى بۇزۇپ چـىقىپ كېتىشتى.

ئاقلار تەرىپىدىمۇ خۇددى شۇنداق چاتاق ۋە چىگىشلىك ھوكۇم سۇرەتتى. يېزىـغا جەنۇپ تەرەپـتىن ھۇجۇم قىلـىشى كېرەك بولغان پوكروۋسكى باشـچىلـىغىدىكى كۇبان ئەتـرىدى تەرسالىق قىلـىپ، سازلىق بىلەن يۇرمەيمىز دەپ تۇرۇۋالدى. بۇنىڭ ئۇستىگە جياڭجۇنلىك پاگونىنى پادىشا تەرىپىـدىن ئەمەس، بەلـكى كۇبان ھوكۇمـىتىدىن ئالغان پوكروۋسكىنى ھەربى كېڭەشتە ئالېكسېيېۋ جياڭجۇن گىدىيىپ تۇرۇپ : "ئاھا، قويسىڭىزچۇ، تۇەنجاڭ، كەچۇرىسىز، ئۇنۋانىڭىزنى ياخشى بىلـمەيـمەن..." دەپ كوڭـلىنى خاپا قىلـغان ئىـدى. ئەنە "تۇەنجاڭ" دىگىنى ئۇچۇن پوكروۋسكى سازلىق بىلەن يۇرۇشتىن باش تارتقان ئىدى. يېزىنى شىمالـدىن ئورىۋېـلىش ئۇچۇن ئەۋەتىلـگەن ئېردېلى جياڭجۇننىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى سۇ بېسىپ كەتكەن يارلىقـتىن ئوتەلمەي، كېچىسى يەنە كېچىككە قايتىپ كېلىشتى.

نوۋو-دمىتروۋسكايا يېزىسىغا بىرىنچى بولۇپ ئەپىتسەرلەر تۇەنى يېتىپ باردى. سوغاقتا توڭغان، غالجىرلاشقان ئەپىتسەرلەر، ئەشەددى

ئۇرۇشقاقلارنىڭ دىمغىغا تىزەك ۋە يېڭى پىشقان بولكىنىڭ پۇرىغى كېلىپ ئۇرۇلدى، دەرىزىلەردىن يېنىپ تۇرغان چىراقلار كورۇندى. ئۇلار ئارقىدىن كېلىۋاتقان يارەمىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتمەستىن، قارنى قار دىمەي، سۇنى سۇ دىمەي، ئوملىپ كېتىشتى. يېزىغا كىرىشكە يېقىن قالغاندا ئۇلار سېزىلىپ قېلىپ، پىلىموتلاردىن ئوق ئېتىلىشقا باشلىدى. ئەپتىسەرلەر نەيزىۋازلىق قىلىشقا باشلىدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ھەر بىر مىنۇتتا نەمە قىلىشنى ياخشى بىلەتتى. ماركوۋنىڭ ئاق تۇمغى گاھ ئۇ يەردە، گاھ بۇ يەردە كورۇنەتتى. بۇ جەڭ كوماندىرلار تەركىۋى بىلەن ياخشى باشلىغى بولمىغان، ئىنتىزامسىز ئەسكەرلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان جەڭ ئىدى.

ئەپتىسەرلەر يېزىغا يېرىپ كىرىپ، كوچىلاردا ژارناۋچىلار ۋە پارتىزانلار بىلەن نەيزىلىشىپ قاتتىق ئېلىشىشقا باشلىدى. قاراڭغۇدا ۋە ئۇر-سۇردە پىلىموتچىلار چېچىپ تاشلانغان ۋە ئوز پىلىموتلىرىنىڭ يېنىدا گىرانات ئاستىدا قېلىپ ئولۇپ كېتىشكەن ئىدى. ئاقلارغا توختاۋسىز ياردەم كېلىپ تۇراتتى. قىزىللار قورشاۋ ئىچىدە قېلىپ، مەيدان تەرەپكە قاراپ چېكىنىشكە باشلىدى، ئۇ يەردە، يېزا باشقار-مىسىنىڭ بىناسىدا ئىنقىلاۋىي كومىتېت بار ئىدى.

ھەر بىر دالدا جايدىن ملتىق ئوقى ژىڭىلداپ چىقاتتى، ھەر بىر دوقمۇشتا جەڭ بولۇۋاتاتتى. زەمبىرەك ھارۋىسى پاتقاق چاچرىتىپ، ئوقتەك ئۇچۇپ كەلدى-دە، مەيداننىڭ بىر چېتىگە بېرىپ توختىدى، كېيىن ئاغزىنى يېزا باشقارمىسىنىڭ بىناسىغا قارىتىپ ئوق ئېتىشقا باشلىدى، گۇم-گۇمبىر گۇم! گۇم-گۇمبىر گۇم! قىلغان ئاۋاز بىلەن، دەرىزىلەردىن ئادەملەر سەكرەپ چۇشۇشكە باشلىدى. ئويدىن قويۇق ئىسىن كوتىرىلدى—ئۇ يەردە يەشىنىك-يەشىنىك ئوق-دورىلار زەم-

بىرەك ئوقۇنىڭ تېگىشى بىلەن پارتلاشقا باشلىدى.

دەل شۇ مەزگىلدە كاپىكاز ئىككىنچى تۆەنى ھۇجۇم قىلغۇچىلارنى شەرق تەرەپتىن ئوققا تۇتۇپ قالدى. دۇشمەننىڭ ئارقا تەرىپىدە جەڭ باشلانغانلىغىنى بىلىپ قالغان ۋارناۋچىلارنىڭ روھى خېلى كۆتۈرىلدى. ۋاقىراپ ۋە تىللاپ يۇرۇپ ئاۋازى بوغۇلغان ساپوژكوۋ بايراقدارنىڭ قولىدىن كلىيونكىنى ئورالغان تۆەن بايرىغىنى تارتىۋالدى-دە، ئۇنى سىلكىگىنىچە مەيدان ئارقىلىق ئىگىز بىر دەرەخكە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى، ئۇ يەردە ئاقلار يىغىلىپ تۇرغان ئىدى. دەرۋازا ئىچىلىرىگە ۋە تامنىڭ ئارقىلىرىغا يوشۇرۇنۇپ تۇرغان ۋارناۋچىلار يۈگۈرۈپ چىقىشقا باشلىدى، يەردە ياتقانلىرى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، نەيزىلىرىنى ئالدىغا قىلىپ يۈگۈرۈپ كېلىشتى. ئۇلار توسالغۇنى يېقىتىپ، قورشاۋنى يېرىپ ئوتۇشتى-دە، يېزىدىن چىقىپ، غەرپ تەرەپكە كېتىشتى.

بۇ كېچىنى روشىن ئىگىسى تاشلاپ كەتكەن ھارۋىدا ئوتكۈزدى، ئۇنىڭ ئىچىدىن سوغاقتا توڭلاپ ئولگەن ئىككى كىشىنىڭ جەسىدىنى يەرگە ئېلىپ تاشلىدى-دە، ئوتنىڭ ئىچىگە كىرىپ ياتتى. كېچىچە زەمبىرەكلەر گۈمبۈرلەپ چىقتى، نوۋو-دمىتروسكايا يېزىسىنىڭ ئۈستىدە ئوقلار پارتلايتتى... "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ كالۇژسكايا يېزىسىدا قونغان يارىدارلىرى ئەتىگەنلىگى نوۋو-دمىتروۋسكايا‌غا كېلىشكە باشلىدى. روشىن ھارۋىدىن چۈشتى-دە، ئۇلارنىڭ كەينىگە ئوتۇۋالدى. ئۇ شۇ دەرىجىدە ھاياجانلىناتتىكى، ھەتتا تېنى-دىكى ئاغرىقنىمۇ سەزمەيتتى.

ئەمدى شامال كۈچەيدى، ئەمدى ئۇ شەرق تەرەپتىن ئۇرۇپ،

قار ۋە يامغۇر بۇلۇتلىرىنى تارقاتماقتا ئىدى. ئەتىگەن سائەت سەككىزلەردە، ئىگىز ئاسماندا كېزىپ يۇرگەن بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدىن ئەينەكتەك تازا ئاسمان كورۇندى. قۇياشنىڭ نۇرلىرى خۇددى نەيزىدەك تىك كېسىپ چۇشەتتى. قار ئېرىشكە باشلىدى. دالا قارىيىپ باراتتى، كوك ئوتلاقلار ۋە ساپ-سېرىق بۇغداي ئېڭىزلىرى كورۇنۇشكە باشلىدى. سۇلار پارقىرايتتى، ھارۋا ئىزلىرىدىن شىرىلداپ ئاقاتتى. توپىلىكلەردە قۇرۇپ قالغان ئولۇكلەر زەڭگەر ئاسمانغا پارقىراپ قارىشىپ ياتاتتى.

ــ قارىغىنا، ئاۋۇ روششىن ئەمەسمۇ، خۇدا ئۇرسۇن، روششىنغۇ! روششىن، قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالدىڭ؟ ــ دىيىشتى ئوتۇپ كېتىۋاتقان ھارۋىدىكىلەر. روششىن ئۇلار تەرەپكە قارىدى. ئۇستىگە يىرتىق جۇۋا كىيگەن كازاك ھەيدەپ كېتىپ بارغان، ھەممە يېقى لاي، جۇلىغى چىققان ھارۋىدا باشلىرى ۋە قوللىرى تېڭىلغان ئۇچ كىشى ئولتۇراتتى. ئۇلاردىن بىرى، ئۇزۇن بويلۇق، ئورۇق، بوينى سوزۇلغان كىشى بېشىنى كەينى-كەينىدىن لىڭشىتىپ روششىن بىلەن سالاملاشتى، ئۇنىڭ قېنى قېتىپ قالغان ئاغزى كۇلۇمسىرەيتتى. روششىن ئۇنى ئاران تونۇدى. ئۇ روششىن بىلەن بىر تۇەندە خىزمەت قىلغان ۋاسكا تېپىلوۋ بولۇپ، بىر ۋاقىتلاردا يۇزى قىپ-قىزىل، شوخ، خوتۇنۋاز ۋە ئىچكىلىكنى ياخشى كورىدىغان يىگىت ئىدى. روششىن ھارۋىنىڭ يېنىغا ئۇنچىقماستىن يېقىن كەلدى-دە، تېپىلوۋ بىلەن قۇچاقلىشىپ، سويۇشۇپ كەتتى.

ــ ئېيتقىنا، تېپىلوۋ، مەن كىمنىڭ ئالدىغا بېرىشىم كېرەك؟ سەنمۇ-جاڭىڭلار كىم؟ قارا، پاگونلىرىمنى ئىلغا بىلەن نېرى-بېرى قاداپ قويغان. پەقەت تۇنۇگۇن كەچقۇرۇن قېچىپ ئوتتۇم. ...

www.bughurkitap.com
كتاب توريكنى

ـــ هارۋىغا چىق. توختا، توختا، ئەبلەخ! ـــ دەپ ۋاقىرىدى تېپلوۋ هارۋىكەشكە. كازاك هارۋىكەش كوتۇلدىدى، ئەمما هارۋىنى توختاتتى. روششىن هارۋىنىڭ بۇرجىگىگە چىقىپ، ئاياقلىرىنى ئېسىلدۇرۇپ ئولتۇردى. ئاپتاپنىڭ قىزىغىدا ئاياقلارنى ئېسىلدۇرۇپ ئولتۇرۇش ئۇنىڭغا شۇ دەرىجىدە لەززەتلىك ئىدى! ئۇ موسكۋادىن كەتكەن كۇنىدىن بېرىقى كەچۇرمىشلىرىنى خۇددى دوكلات بەرگەندەك قىسقىچە ئېيتىپ بەردى. تېپلوۋ يوتىلىپ مۇنداق دىدى:

ـــ رومانوۋسكى جياڭجۇننىڭ ئالدىغا سېنى ئوزەم باشلاپ بارىمەن... يېزىغا بارايلى، قوسىغىمىزنى تويغۇزۇپ بولۇپ، بىر دەمنىڭ ئىچىدە ئوزەم توغرىلايمەن... قىزىق ئىكەنسەن! سەن توپ ـ توغرا باشلىقلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ: شۇنداق ـ شۇنداق، مەن قىزىل باندىتلار گۇرۇھىدىن قېچىپ كەلدىم، خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن دەيتتىڭمۇ؟... بىزنىڭكىلەرنى بىلمەيدىكەنسەن. ئىشتاپقا يەتكىچە سېنى نەيزىدىن ئوتكۇزۇشىدۇ... قارىغىنا، ئاۋۇنىڭغا قارىغىنا، ـــ دىدى تېپلوۋ ئەپىتسەر پەلتوسىغا ئورالغان ئۇزۇن بىر ئولۇكنى كورسىتىپ. ـــ ئۇ مىشكا، بارون كورفقۇ... هە، بىلەتتىڭغۇ؟... ئوھ، ياخشى يىگىت ئىدى ـ دە... ماڭا قارا، تاماكاڭ بارمۇ؟ قارىغىنا، هەجەپ چىرايلىق سەھەر ۋاقتى ـ هە! ئەزىزىم، ئوگۇنلۇككە يېكاتېرىنودارغا كىرىمىز، تازا يوتقانلاردا يېتىپ قانغىچە ئۇخلايمىز ـ دە، باققا چىقىمىز! ئەنە مۇزىكا، ئەنە خېنىملار، ئەنە پىۋىلار!

ئۇ خۇددى قاتتىق يىغلىغاندەك كۇلدى. تېرىسى سوڭىگىگە چاپلىشىپ قالغان ئاغرىق يۇزى پۇرلەشتى، مەڭزىلىرىگە قىزىللىق يۇگۇردى.

ـــ پۇتۇن روسىيىنىڭ هەممە يېرىدە شۇنداق بولىدۇ، مۇزىكا

سايرايدۇ، خېنىملار نۇرغۇن بولىدۇ، پەۋقىنىڭ ئاخىرى بولمايدۇ. يېكاتېرىنودارداا بىر ئايچە تۇرساق، ئۇ ياق-بۇ يېقىمزنى تازىلايمىز-دە، ئوچ ئېلىشقا كىرىشىمىز. ھا، ھا! بىز ئەمدى ئەخمەق ئەمەسمىز، ئەقلىمىز بار، دوستۇم... روسىيە ئىمپېرىيىسىنى ئىدارە قىلىش ھوقۇقىغا قېنىمزنى توكۈپ ئىگە بولدۇق. بىز ئۇلارغا شۇنداق تەرتىپ ئورنىتايلۇقىكى... دويۇزلەر! ئەنە، قارىغىنا، ئايەردە بىرسى سوزۇلۇپ ياتىدۇ، — ئۇ ئېرىقنىڭ چېتىدە ئۇچىسىغا جۇۋا كىيگەن، غەيرى تەبىي ھالەتتە سوزۇلۇپ ياتقان ئولۇكنى كورسەتتى. — ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ دانتونى① بولسا كېرەك...

ئۇلارنىڭ كەينىدىن چەت سۈيەنچۇگى تالىدىن توقۇلغان كېلەڭسىز توت چاقلىق ھارۋا يېتىپ كېلىپ ئوتوپ كەتتى. توت چاقلىق ھارۋىدا لاي چاچراپ كەتكەن ۋە چاپىنىنىڭ ياقىسى ئارقىغا ئورۇلگەن، باشلىرىغا ھول قۇلاقچا كىيگەن ئىككى كىشى ئولتۇراتتى: بىرسى ھۇپپىدە سېمىز، يۈزى ئېسىلىپ چۈشكەن، ئىككىنچىسى ئاقۇش ساقاللىق، ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئاغزىدا مۇشتەك چىشلىگەن، كوزلىرىنىڭ ئاستى ساڭگلاپ چۈشكەن ئىدى.

— ۋەتەن نىجاتچىلىرى، — دىدى تېپىلوۋ ئۇلارنى بېشى بىلەن كورسىتىپ. — يوقتىن ياخشى دەپ، چىداپ تۇرۇپتىمىز. كېرەك بولۇپ قالار.

— ئاۋۇ سېمىزى گۈچكوۋ بولسا كېرەك؟

— شۇنداق-شۇنداق، ۋاقتى كەلگەندە ئېتىپ تاشلايمىز، خاتىرجەم بول!... ئاۋۇ مۇشتەك چىشلىگىنى — بورىس سۇۋورىن، ئۇنىڭمۇ

---

① ئىنقىلابچى دىمەكچى. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

تىلى ياغلىق... ئۇ پادىشالىق تۇزۇمىنى همماىه قىلىدىغانىدەكمۇ تۇرىدۇ، تولۇق همماىه قىلىپ كەتمەيدىغانىدەكمۇ تۇرىدۇ؛ ئۇنىڭ تۇراقلىق مەيدانى يوق، ئەمما ناھايىتى ئۇستا مۇخبىر. ... ئۇنى ئاتمايمىز...

ھارۋا يېزىغا كىردى. ئويلەر بوشاپ قالغان ئىدى. ھەممە ياق يانغىن، ئىس. پاتقاق ئىچىدە بىرنەچچە ئولۇك لايغا پېتىپ ياتاتتى. ئۇ يەر-بۇ يەردە مىلتىق ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى-گەمە ۋە ساماناقلار-دىن تۇتۇپ چىقىلغان "چەتتىن كەلگەنلەر" ئېتىپ ئولتۇرۇلۇۋاتقان بولسا كېرەك. مەيداندا تەرتىپسىز ھالدا يۈكلۈك ھارۋا تۇراتتى. ھارۋىلاردىكى ياردارلار ۋاقىرىشاتتى. ھارۋىلارنىڭ ئارىسىدا لاي بولۇپ كەتكەن ئۇزۇن ھەربى چاپان كىيگەن، ماداردىن كەتكەن ۋە نىمە قىلىشنى بىلمىگەن ھەمشىرىلەر تەمتىرەپ يۇرۇشەتتى. يېقىن-دىكى بىر ھويلىدىن ئادەمنىڭ داتلاپ ۋاقىرىغىنى، قامچىنىڭ تارسىل-داشلىرى ئاڭلىناتتى. ئاتلىقلار ئاتلىرىنى چاپتۇرۇشۇپ كېتىپ باراتتى. تامنىڭ تۈۋىدە بىر توپ كۆرسانتلار چىلەكتىن سۇت ئېلىپ ئىچىش-مەكتە ئىدى.

شامال ئۇچۇپ تۇرغان زەڭگەر ئاسمانىدىكى قۇياش بارغانسېرى پارقىراپ، ئەتراپنى قىزىتاتتى. دەرەخ بىلەن تېلېگىرافى ياغىچىغا توغرا قويۇلۇپ قىلىنغان داردا يەتتە يالاڭغىداق كىشى بويۇنلىرى تولغانغان ھالدا شامالدا لىڭشىپ ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇلار ئىنقىلاۋىي كومىتېت ۋە ئىنقىلاۋىي سوت ئىچىدىكى كوممۇنىستلار ئىدى.

كورنىلوۋ جېڭىنىڭ ئاخىرقى كۈنى ئىدى. ئاتلىق رازۋىتكىچىلار قوللىرىنى پىشانىلىرىگە تۇتۇپ، كۈننى توسىغىنى ھالدا تاڭ قۇياشى

نۇرلىرىدا، لايقا كۆبان دەريالسىنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى يېكاتېرىنو-دارنىڭ ئالتۇن گۈمبەزلىرىنى كورۈشتى.

ئالدىدا كېلىۋاتقان ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى قىزىل ئار-مىيىنىڭ ئىختىيارىدا بولغان بىردىن-بىر كېچىكىنى قولغا كىرگۈزۈش-تىن ئىبارەت ئىدى؛ كېچىك بۇ ئەتراپلاردا كۆبان دەريالىدىن ئوتىدىغان جاي بولۇپ، يېلىزاۋۇتىنسكايا يېزىسىنىڭ يېنىدا ئىدى. بۇ كورنىلوۋنىڭ يېڭى ھىلىسى ئىدى. ئۇنى جەنۇپ تەرەپتىن يەنى نوۋو-دمىترۇۋسكايا يېزىسىدىن، ياكى غەربىي جەنۇبتىن يەنى نوۋو-روسسىيسكى-يېكاتېرىنودار تومۇرىولى تەرىپىدىن كېلىدۇ دەپ ئويلاش مۇمكىن ئىدى. ئەمما، شەھەرگە قورشاپ ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن ناھايىتى خەتەرلىك يولدىن يەنى شەھەرنىڭ غەرپ تەرىپى-دىن كېلىشنى، پۈتۈن ئارمىيىنى بىلەن گۈكرەپ ئېقىۋاتقان كوۋ-رۇكسز كۆبان ئارقىلىق يالغۇز بىرلا سالدا ئوتۇشنى ۋە شۇنىڭ بىلەن كېرەك بولغاندا ئۇزلىرىنىڭ چېكىنىش يولىنى كېسىپ قويۇ-شىنى، كورنىلوۋنىڭ بۇنداق تاكتىكىلىق ئۇسۇل قوللىنىشىنى قىزىل ئارمىيىنىڭ قوماندانى ئاۋتونوموۋنىڭ سىلىكىبۇسى ھەجىبر ئويلىمىغان ئىدى. ئەمما، تۇلكىدەك قۇۋ كورنىلوۋ مۇداپىەسى ئەڭ ناچار تەرەپ-تىن كىرىش يولىنى تاللاپ، ئۇز قىسىملىرىنى ئىككى-ئۈچ كۈن دەم ئالدۇردى، ئۇنىڭدىن كېيىن كورنىلوۋ ئۇزىنىڭ قوشۇنىنى يېكاتېرە-نودارنىڭ باغلىرى ۋە ئېكىنزارلىرىغا توغرىدىن-توغرا ئېلىپ ماڭدى.

ئوق-دورىلار كېمىيىپ قالغان ئىدى، "پىدائىلار ئارمىيىسى" ئافىپسكايا پويىز ئىستانسىسىنى ئالغاندا ئوق-دورىلارنى كوپەيتە-ۋالدى. ئۇلار ئۇزلىرىنى پولات قاپلىملىق پويىزنىڭ ئاتقان ئوقلىرىدىن

ساقلاش ئۇچۇن تومۇريول لىنىيىسىنى پارتلىتىپ بۇزغان ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، قىزىل ئارمىيىنىڭ پويىزلىرىدىن بىرىنىڭ پىلىموتلىرىدىن ئېتىلغان ئوقلار سۇ باسقان يەردىن ھۇجۇم قىلىپ بارغۇچىلارنىڭ چېتىگىچە باردى. ئوقلار ئۇلارنىڭ ئالدىغا چۇشۇپ، سۇنى چاچرىتىشقا باشلىغاندا، ئۇلار خۇددى ئودەككە ئوخشاش، باشلىرىنى سۇغا تىقىشاتتى. كېيىن باشلىرىنى سۇدىن چىقىرىپ، يەنە ئالغا قاراپ يۇگۇرۇشەتتى. ئافىپسكايا ئىستانسىسىنى قوغدىغۇچى قوشۇن قاتتىق قارشىلاشتى. ئەمما قىزىل ئارمىيە ئاخىر مەغلۇپ بولدى، چۇنكى ئۇلار پەقەت مۇداپىە قىلاتتى، دۇشمەن بولسا ھۇجۇمىنى توختاتماي باستۇرۇپ كېلەتتى.

"پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ قىسىملىرى ئافىپسكايا ئىستانسىسىنى ھەر تەرەپتىن ئورىۋېلىشقا باشلىدى. سۇنىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىدىن دەرەخلەر دىڭگىيىپ چىقىپ تۇرغان كوك دالىغا، ئوت دوۋىلىرىگە، جاڭزىلارنىڭ ئوگزىلىرىگە، باھار بۇلۇتلىرى ئەكس ئەتكەن كوللەرگە قۇياش ئالتۇن نۇرلىرىنى سېپەتتى. كالتا جۇۋا كىيگەن، مۇرىلىرىگە جياڭجۇن پاگوننى قاداپ، بىر قولىدا دۇربۇن، بىر قولىدا خەرىتە تۇتقان كورنىلوۋ ئات ئۇستىدە، سەنمۇجاڭىنىڭ ئالدىدا مۇشۇ ئەيىنەكتەك مەنزىرىنى كېسىپ كېتىپ باراتتى. ئۇ چاپارمەنلىرىگە ھەر دائىم بۇيرۇق بېرەتتى، چاپارمەنلىرى دەرھال ئات چاپتۇرۇپ كېتىشەتتى. بىر چاغدا ئۇ زەمبىرەك ئوقىنىڭ ئاستىغا چۇشۇپ قالدى، ئۇنىڭ يېنىدا كېلىۋاتقان رومانوۋسكى جياڭجۇن يېنىك يارىدار بولدى.

ئىستانسا غەرپ تەرەپتىن ئورىۋېلىنغان ئىدى، ئومۇمى ھۇجۇم باشلانغاندىن كېيىن، كورنىلوۋ ئېتىغا قامچا ئۇرۇپ توپ-توغرا

ئافىپسكايا‌غا قاراپ چاپتۇرۇپ كەتتى. ئۇ غەلىبە قىلىشىغا ئەسلا شۇبھە قىلمايتتى. ئىستانسىدا، تومۇريول لىنىيىلىرىدە، قاتار بولۇپ تىزىلغان ۋاگونلارنىڭ ئارىلىرىدا، ئىستانسا بىنالىرىنىڭ ئارىسىدا، ئامبار ۋە گازارمىلارنىڭ ئارىلىرىدا، باستۇرۇپ كىرگەن "پىدائىلار" قىزىل ئارمىيىنى قىرىشقا باشلىغان ئىدى. بۇ غەلىبە "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋە ئەڭ قانلىق غەلىبىسى ئىدى.

يۇزلىرى قىپ-قىزىل، يىگىتكە ئوخشاش، كورەڭلىگەن نېژېنتسېۋ شاڭشياۋ يەردە ياتقان ئولۇكلەرنىڭ ئۇستىدىن سەكرەپ ئوتۇپ، كورنىلوۋنىڭ ئالدىغا كەلدى-دە، قىسقۇچلۇق كوزەينىگىنى پارقىرىتىپ، دوكلات بەردى:

—جانابى ئالىلىرى، ئافىپسكايا ئىستانسىسى ئېلىندى!

كورنىلوۋ تاقەتسىزلىنىپ، دەرھال سورىدى:

—ئوق-دورىلار ئېلىندىمۇ؟

—ئېلىندى، يەتتە يۇزدانە زەمبىرەك ئوقى، توت ۋاگون ئوق-دورا ئېلىندى.

—خۇداغا شۇكرى!—كورنىلوۋ چىمەلتىگىنىڭ تىرنىغى بىلەن قېتىپ قالغان جۇۋىسىنى تاتىلاپ، چوقۇندى،—خۇداغا شۇكرى...

نېژېنتسېۋ ئىستانسىنىڭ يېنىدا توپلىنىپ تۇرغان بىر توپ زەربىچىلەرنى جياڭجۇنگە كوزى بىلەن شەرەت قىلىپ كورسەتتى. ئۇلار يەڭلىرىگە ئۇچ خىل رەڭلىك بەلگە تاقىغان، ئەڭ ئەشەددى كاللا كېسەرلەردىن تۇزۇلگەن مەخسۇس تۇەننىڭ ئەسكەرلىرى ئىدى. ئۇلار خۇددى ئىگىز توپىلىككە چىققان كىشىلەردەك، مىلتىقلىرىغا تايىنىپ تۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ تېلەتىدىن غەزەپ ۋە ھارغىنلىق ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى، ھەممىسىنىڭ قوللىرى ۋە تولىسىنىڭ

يۈزلىرى قانغا مىلەنگەن ئىدى، كوزلىرى ئويناقلاپ تۇراتتى.

ــ ئەھۋال ئېغىرلاشقاندا شۇلار قېيىن ئەھۋالنى ئىنكى مەرتىۋە ئوڭشىدى ۋە ئىستانىسىغا بىرىنچى بولۇپ شۇلار كىردى، جانابى ئاللىرى!

ــ ئاھا، شۇنداق دەڭ، ــ دېدى كورنىلوۋ ۋە ئارىلىق يېقىن بولسىمۇ، ئېتىنى چاپتۇرۇپ، زەربىچىلەرنىڭ يېنىغا كەلدى (ئۇلار دەرھال ھەركەتكە كېلىپ، قاتار بولۇپ تىزىلىشقا باشلىدى)، خۇددى ھەيكەللەردە تەسۋىرلەنگەندەك، ئېتىنىڭ تىزگىنىنى قاتتىق تارتتى. كېيىن غادىيىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ــ رەھمەت سىلەرگە، شۇڭقارلىرىم! شەۋكەتلىك ئىشلىرىڭلار ئۈچۈن ۋە ئوق-دورىلارنى قولغا كىرگۈزگىنىڭلار ئۈچۈن تەشەككۇر بىلدۇرىمەن... سىلەرگە بېشىمنى ئېگىپ تازىم قىلىپ رەھمەت ئېيتىمەن...

"پىدائىلار ئارمىيىسى" ئوق-دورىنى تەييارلاۋېلىپ، ئالدىدا بارغۇچى ئاتلىقلار ئەترىدى تەرىپىدىن قولغا چۈشۈرۈلگەن سالدا كۆپان دەريادىن نېرىقى تەرەپكە ئوتۇشكە باشلىدى. شۇ چاغدا ئارمىيىنىڭ ئىلكىدە توققۇز مىڭ نەيزە، قىلىچ ۋە توت مىڭ ئات بار ئىدى. دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىگە ئوتۇش ئۈچ كۈنگىچە داۋام قىلدى. دەريا بويى ئەسكىرىي قىسىملار، ئات-ھارۋا، ئوق-دورا ۋە ھەربى لازىمەتلىكلەر بىلەن تولۇپ كەتتى. يۈيۈپ ھارۋىلارنىڭ تەرتىلىرىگە ئىلىپ قويۇلغان كىرلەرنى باھار شامىلى لەپىلدىتىپ ئۇچۇراتتى. گۈلخانلار ياناتتى. ئايالىرى چۈشەپ قويۇلغان ئاتلار ئوتلاپ يۈرەتتى. كوگۈللىرى ئېچىلىپ كەتكەن ئەپتەسىرلەر ھارۋىلارغا چىقىپ خىلىدىن ببرى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن شەھەرنىڭ باغلىرى،

چېركاۋلارنىڭ گۈمبەزلىرىنى دۇربۇن بىلەن كورۇشكە تىرىشاتتى.

ــ خۇدا ئۇرسۇن، بۇتېرەسسلەر قۇددۇس شەرىپكە خۇددى بىزدەك كىرگەن بولسا كېرەك، دەيمەن...

ــ جاناپلار، ئۇ يەردە يەھۇدى قىزلىرى بولغان، بۇ يەردە بولسا پۇرولېتارىيات قىزلىرى...

ــ خوتۇن-قىزلار ھەممىنگكى دەپ ئېيلان قىلىمىز... ھا-ھا-ھا...

ــ مۇنچىغا چۈشۈپ، باققا چىقمىز، راسا پۈتا ئىچمىز-دە!

بېكاتېرىنودار تەرەپتىن، "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ دەريادىن ئوتۇشگە توسقۇنلۇق بولىدى. ناگان-ناگانىدا رازۇنتكىچىلار ئوق ئېتىپ تۇرۇشاتتى. قىزىل ئارمىيە بۇ شەھەرنى مۇداپىە قىلىشنى قارار قىلىشقان ئىدى. شەھەرنىڭ جەمكى ئاھالىسى ــ ئەر-ئاياللارمۇ، بالىلارمۇ ئاكوپ كولىشاتتى، تىكەنلىك سىم تارتىشاتتى، زەمبىرەك-لەرنى ئورنىتشاتتى. نوۋوروسسىيسكىدىن قارا دېڭىز ماتروسلىرى قوشۇن-قوشۇن بولۇپ كېلىشەتتى، زەمبىرەك ۋە زەمبىرەك ئوقلىرىنى ئېيكىلەتتى. سىياسى كومىسارلار ھەربى قىسىملاردا دوكلات قىلىپ، كورنىلوۋچى "پىدائىلار"نىڭ سىنىپىي ماھىيىتى توغرىسىدا توختالغان-ىدا، ئۇلارنىڭ ئارقىلىرىدا "شەپقەتسىز دۇنيا بۇرژۇئازىيىسى يولەك بولۇپ تۇرىدۇ، يولداشلار بىز ئۇلارغا قارشى كەسكىن، ھەل قىلغۇچ كۈرەش ئېلىپ بېرىۋاتىمىز" دەيتتى، ئۇلىسەك ئۇلىمىزكى، بېكاتېرىنودارنى ھەرگىز قولدىن بەرمەيمىز دەپ قەسەمىيات قىلىشاتتى.

ھەربى يۇرۇشلىك توتىنچى كۈنى "پىدائىلار ئارمىيىسى" كۈبان-نىڭ پايتەختىگە ھۇجۇم قىلدى.

"پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ قۇتراپ، غالجىرلىق بىلەن ھۇجۇم قىلىپ كېتىپ بارغان قىسىملىرى قارا دېڭىز پويىز ئىستانسىسى ۋە كۆباندىكى غارغالتىلارنىڭ يېنىدا ئورنىتىلغان توپچى قىسىملار دىن ياغدۇرۇلغان ئوق بىلەن كۆتۈۋېلىندى. ئەمما يەرنىڭ ئويمان-دوڭلىگى، باغلار، قاشا-توساقلار ۋە چوڭ-كىچىك ئېرىقلار ئانچە كوپ زىيان تارتماي، شەھەرگە يېقىن كېلىشكە ئىمكان بەردى.

بۇ يەردە جەڭ باشلىنىپ كەتتى. "فېرما" دەپ ئاتالغان جايدا— كۆبان دەرياسىنىڭ ئىگىز قىرغىغدىكى تېرەكلىككە جايلاشقان ئاق ئويىنىڭ يېنىدا، قىزىل ئارمىيە ناھايىتى قاتتىق قارشىلىق كورسەتىشتى؛ ئۇلار ئۇ يەردىن ھەيدەپ چىقىرىلدى؛ ئەمما يەنە توپ بولۇشۇپ كېلىپ، پىلىموتلارغا تاشلاندى، فېرمىنى ئىگەللىدى ۋە يەنە بىر سائەتتىن كېيىن ئۇلاگاي شائىشياۋنىڭ كۆبان كازاك رازۋىتكىچىلىرى تەرىپىدىن يەنە ھەيدەپ چىقىرىلدى.

كورنىلوۋ فېرمىنىڭ بىر قەۋىتلىك بىناسىدا دەرھال ئوز سىلىڭ-بۇسىنى قۇردى. يېكاتېرىنودارنىڭ توغرا كوچىلىرى، ئاپتاق ۋە ئىگىز ئىمارەتلىرى، كوچىلىرىدىكى باغلار، گورىستانلىق، قارا دېڭىز ئىستانسىسى ۋە ئۇلارنى تۇراپ تۇرغان ئاكوپلار بۇ يەردىن ئوپ-ئوچۇق كورۇنۇپ تۇراتتى. باھارنىڭ تىنىق، شامالىلىق كۈنلىرىدىن بىرى ئىدى. ھەممە يەردىن زەمبىرەك ئوقلىرىنىڭ ئىسلىرى چېقىپ تۇراتتى. باھارنىڭ ھاۋاسى بىلەن ئارام ئالغان پۇتۇن ئوپچورە زەمبىرەكلەرنىڭ توختاۋسىز گۈلدۇرلىشىدىن توۋلايتىتى، ئادەمنىڭ جېنىنى سۇغۇرۇۋالغۇدەك بولاتتى. بۇ كۈنى قىزىللارمۇ، ئاقلارمۇ جانلىرىنى ئايىماستىن ئۇرۇش قىلىشتى.

ئاق ئويدە باش قوماندان كورنىلوۋغا بۇرجەكتىكى بولمە ئاجرە-

تىلدى، دالا تېلېفونلىرى ئورنىتىلدى، ئۇستەل بىلەن ئورۇندۇق قويۇلدى. كورنىلوۋ دەرھال ئوزىنىڭ ئويىمگە كىردى-دە، ئۇستەلـ ئىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ، خەرىتىسىنى ئېچىپ، باشلانغان ئويۇن توغرىـ سىدا مۇلاھىزە قىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئىككى فۇگۇنى— دولىنسكى جۇگۇپې بىلەن خان خاجىيېۋ، —نىڭ بىرى ئىشكىتە، بىرى تېلېفون يېنىدا تۇرۇشاتتى.

بېشىدىكى ئاق كىتىگەن چاچلىرى كالىتا قىلىپ قىرقىلغان باش قوماندانىنىڭ موڭغۇل چىراي، قورۇق باسقان يۈزى خاپا كورۇنەتتى، ئۇ ھېچقاچان بۇنىڭچىلىك خاپا كورۇنمىگەن ئىدى. ئالىتۇن ئۇزۇك تاقىغان كىچىككىنە قاتىما قولى خەرىتىنىڭ ئۈستىدە جانسىز ھالدا- تۇراتتى. ئالېكسېيېۋ، دېنىكىن ۋە باشقا جياڭجۇنلەرنىڭ مەسلىھەتـ لىرىگە ئۇنىماستىن، ئۇنىڭ ئوزى بۇ ھۇجۇمنى باشلاشقا غەيرەت قىلغان ئىدى، ئەمدىلىكتە بولسا، بىرىنچى كۇنىنىڭ ئاخىرىدىلا ئۇمىتسىزلىكىكە چۈشۈپ قالدى. ئەمما ئۇنىڭ ئوزى بۇنىڭغا ئىقرار بولمايتتى.

ئىككى خاتالىق ئوتۇلگەن ئىدى، ئۇنىڭ بىرىنچىسى، ئارمىيىنىڭ ئۇچىتىن بىر قىسمى ماركوۋ جياڭجۇن باشچىلىغىدا دەريادىن ئوتۇش جايىدا تۇرغان ھەربىي كارۋانىنى قوغداشقا قالدۇـ رۇلغان ئىدى؛ شۇنىڭ ئۈچۈن يېكاتېرىنودارغا بېرىلگەن بىرىنچى زەربە كۈچسىز چىققان ۋە كۇتۇلگەن نەتىجىنى بەرمىگەن ئىدى؛ قىزىل ئارمىيە ھۇجۇمنى توساپ، ئاكوپلاردا قاتتىق ئورنىشۋالغان ئىدى. ئىككىنچى خاتالىق شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، يېكاتېرىنودارغىمۇ جازا يۈرۇشى قىلىش تاكتىكىسى قوللىنىلغان ئىدى؛ يولدا مېڭىپ ئوتۇلگەن يېزىلارغىمۇ شۇنداق قىلىنغان ئىدى، شەھەرنى ھەر

تەرەپتىن ئورنۇبلىشتى، (بۇ قېتىم ئوق تەرەپتىن دەريانى يوپلاپ رازۋىتكىچىلار ۋە بىر پىيادە ئەسكەرلەر شەسى كون زاۋۇدىغا قاراپ سلجىدى، سول تەرەپتىن ئېردىلىنىڭ ئاتلىقلىرى ئوراپ كەلدى)، ھەمايىچىلارنىڭ قېچىپ قۇتۇلۇشىغا يول قويماي، ھالقا ئىچىگە قاماپ قويۇشتى ـ دە، شەھەرنىڭ ھەمايىچىلىرى ۋە ئاھالىسىنى "باندىتلار" ۋە "ئىسيان كوتەرگەن بۇزۇقلار" دەپ ئېلان قىلىپ، قىرىپ تاشلاشتى، دارغا ئاستى ۋە قامچا بىلەن ئۇردى. بۇنداق ئىستىراتېگىيە شۇنىڭغا ئېلىپ كېلەتتىكى، ھەمايىچىلار داردا ئولگەنـدىن كورە جەڭدە ئولگىنىمىز ياخشى دەپ كۆرىشەتتى. شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا، "كورنىلوۋ ھەممىنى قىرىپ تاشلىماقچى!" دىگەن ئاۋازلار ئاڭلىناتتى. خوتۇنلار، قىزلار، بالىلار، ياش ۋە قېرىلار ئوق يېغىپ تۇرۇشقا قارىماستىن، ئاكوپىلاردا ياتقان جەڭچىلەرگە سۇت، قورداق، چوچۇرە ۋە گوش نانلارنى ئېلىپ كېلىشەتتى: "يەڭلار، ماتروسلار، يەڭلار ئەسكەرلەر، قەدىردان يولداشلار، بىزنى ھمايە قىلىڭلار..." دىيىشەتتى. ئۇلار ھەتتا كەچقۇرۇندىمۇ، ئاتلىقـلارنىڭ كوچىلاردىن ئات چاپتۇرۇپ: "كوچىلاردىن كېتىڭلار! ئويىڭـلارغا كىرىڭلار! چىراقنى ئوچۇرۇڭلار!" دەپ ۋاقىراپ يۇرۇشلىرىگە قارىماستىن ـ ھەمايىچىلارغا تاماق ۋە ئوق توشۇپ تۇرۇشاتتى.

شۇنداق قىلىپ، بىرىنچى كۈنى قىزىل ئارمىيە ئۇستۇن كەلدى. ئاقلار بولسا بۇ كۈنى ئوزلىرىنىڭ ئەڭ ياخشى ئوچ كوماندىرى، بىر مىڭچە ئەپتىسەر ۋە ئەسكىرىدىن ئايرىلدى. ئوق ـ دورىلىرىنىڭ ئوچتىن بىر قىسمىنى بىكارغا سەرپ قىلىۋېتىشتى.

نوۋوروسسىيسكىدىن بولسا ئەجنەبى چىقىپ كەتكەن پويىزلاردا ماتروسلار، زەمبىرەك ئوقلىرى ۋە توپ ـ زەمبىرەكلەر توختاۋسىز

كېلىپ تۇراتتى. جەڭچىلەر ۋاگونلاردىن چۈشۈپ، توپ-توغرا ئاكوپلارغا قاراپ يۈگۈرۈشەتتى. ئادەملەرنىڭ زىچ توپلىنىشىۋالغانلىغىدىن، بىر قوماندانلىقنىڭ يوقلۇغىدىن، چىقىم كوپ بولغان ئىدى.

كورنىلوۋ ئوزىنىڭ ئويىدىن چىقماستىن، ھەمشەم خەرىتىگە قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇ يا شەھەرنى ئېلىش، ياكى ھەممەيلەن قىرىلىپ تۈگەشتىن باشقا ئىلاج قالمىغىنىنى بىلەتتى. ئۇنىڭ خىيالىغا ئوزىنى ئولتۇرۇۋۈپلىش پىكرىمۇ كەلدى... بىر ئوزى قوماندانلىق قىلغان ئارمىيە خۇددى ئوچاققا تاشلانغان قەلەي ئويۇنچۇقتەك، بارغانسېرى ئېرىپ كېمىيىپ باراتتى. ئەمما بۇ باتۇر ۋە ئەقىلسىز ئادەم ئوكوزدەك جاھىل ئىدى.

يېلىزاۋېتىنسكايا يېزىسىدىكى چېركاۋنىڭ ئىشىگى ئالدىدىكى پەلەمپەيدە يىگىرمىچە يارىدار ئەپىتسەر ئوزلىرىنى ئاپتاپقا قاخلاپ ئولتۇرۇشاتتى. شەرق تەرەپتىن بىر كوچىيىپ، بىر پەسىيىپ، زەمبىرەكلەرنىڭ گۈلدۈرلىشى ئاڭلىناتتى. بۇ يەردە بولسا، زەمبىرەكنىڭ ئوقى كېلىپ تېشىپ كەتكەن چېركاۋنىڭ قوڭغۇراق-خانىسىدىن تىنىق ئاسمانغا كەپتەرلەر پىرىلداپ ئوچوپ كېتىشەتتى. چېركاۋنىڭ ئالدىدىكى مەيداندا ھېچكىم يوق ئىدى. دەرىزىلىرى سوئوپ كەتكەن ئويلەر بوشاپ قالغان ئىدى. قاشا تامنىڭ يېنىدا، كوزىتەكلىرى يېرىلىشقا باشلىغان سېرىنگوللىنىڭ تېگىدە يېرىمى پاتقاققا مىلەنگەن ۋە چۈشىن باسقان بىر ئولوك دوم ياتاتتى.

چېركاۋنىڭ پەلەمپىيىدە ئولتۇرغانلار ئاستا-ئاستا سوزلىشەتتى:

ــ مېنىڭ ناھايىتى چىرايلىق، كېلىشكەن يارىم بار ئىدى، ئۇنىڭ ھالرەڭلىك پوزمە كويىنەك كىيىپ تۇرغىنى زادىلا كوز

ئالدىمدىن كەتمەيدۇ. ھازىر ئۇ نەدىكىن، بىلمەيمەن.

ــ ھەي، ئىشقى ـ مۇھەببەت... دۇنيادا ئىشقى ـ مۇھەببەت دېگەن نەرسىمۇ بولىدۇ؛ كىشى ئوتۇپ كەتكەن تۇرمۇشنى سېغىنىپ كېتىدۇ ـ ده،... خوتۇنلارمۇ چىرايلىق كىيىنگەن، ئۇزەكمۇ ياخشى كىيىنسەن ـ ده، رىستورانـدا خاتىرجەم ئولتۇرسەن... ئاھ، قانـداق ياخشى زامانلار، جاناپلار...

ــ ئاۋۇ ياتقان بولشېۋىك سېپىل كەتتىغۇ. كومۇۋەتسە بولاتتى...

ــ چوڭىن يەپ كېتىدۇ...

ــ جاناپـلار، جىم... زەھىرىمەك يەنە قاتـتىق گۈلـدۈرلەشـكە باشلىدىغۇ...

ــ راسـت ئېيتـمەن، ئەمـدى بولـدى... بىزنىڭكىـلەر چـوقۇم شەھەرگە باستۇرۇپ كىرىشتى.

ھېچكىم ئۇنچىقمىدى. ھەمـمەيلەن شەرق تەرەپكە، يېكاتېرىنو ـ دارىنىڭ ئۇستىنى قاپلاپ تۇرغان چاڭ ۋە ئىس تەرەپـكە قاراشـتى. ئۇلارنىڭ يېنىغا سېرىق چاچلىق، ياغاچتەك ئورۇق ئەپىتسەر ئاساقـ لاپ كەلدى ـ دە، ئۇلارنىڭ يېنىدا ئولتۇردى:

ــ مانا ھازىرلا ۋالكا ئولدى... ئانا، ئانا، قاياقتىسەن؟ ئۇنۇمـنى ئاڭلاۋاتامسەن؟... دەپ ئولدى.

يۇقۇرىدىن كەسكىن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى:

ــ ئىشقـى ـ مۇھەبـبەت! پۇرمە كوينەكـلىك قـزلار ئىمـىش... ھەممىسى بولمىغۇر سوزلەر! ھارۋىدا كېلىۋاتقان ئادەملەرگە يارىشـە دىغان سوزلەر ھەممىسى. ئۇ يېقىنى سۇرۇشتۇرسەڭ، مېنىڭ خوتۇنۇم سېنىڭ پۇرمە كوينەك كىيگەن يارىگىدىن مىڭ مەرتـىۋە چىرايـلىق ئىدى... شۇنىڭغا قارىماستىن، مەن ئۇنى... (ئۇ بۇرنى بىلەن "ھىم"

دىدى.) سوزۇڭ يالغان، ھىچقانداق ياردىڭ بولمىغان... يانچۇغۇڭدىكى تاپانچا، يېنىڭدىكى قىلىچ، ــ سېنىڭ پۈتۈن ئائىلەڭ ۋە بىساتىڭ شۇ...

چېركاۋنىڭ يېنىدا ملتىق كوتىرىپ، قاراۋۇللۇق قىلىپ يۈرگەن روششىن توختىدى ـ دە، سوزلىگەن ئادەمنىڭ يۈزىگە قارىدى، ئۇ ئادەمنىڭ رەڭگى ياش ئوسمۇرلەرنىڭ يۈزىگە ئوخشايتتى، ئۇ پۇچۇق بۇرۇنلۇق بولۇپ، ئاغزىنىڭ ئىككى يېنىغا چوڭقۇر قورۇق چۈشكەن ئىدى، خىرە ھەم كوك كوزلىرى ئۇخلاپ قانمىغان جاللاتنىڭ كوزلىرىگە ئوخشايتتى. روششىن ملتىغا تايىنىپ تۇراتتى (ئۇنىڭ بىر پۇتى تېخىچە ئاغرىيتتى)، مىڭسىگە ھەمبىر كۆتۈلمىگەن خىياللار كەلدى. ئۇ تاشلاپ كەتكەن كاتەنى يادىغا ئالغان ئىدى، يۈرىگى ئېچىشىپ كەتتى. ئۇ پىشانىسىنى ملتىقىنىڭ سوغاق نەيزىسىگە تىرىدى. "قوي، قوي! ئاجىزلىق قىلمىغىن، بۇ ئارتۇقچە قىلىق..." ئۇ بىر سىلكىندى ـ دە، مايسا ئوتنىڭ ئۈستىدىن يۈرۈشكە باشلىدى. "بۇ ئېچىنىش ۋاقتى ئەمەس، ئىشقى ـ مۇھەببەت ۋاقتىمۇ ئەمەس..."

زەمبىرەك ئوقى كېلىپ بۇزۇپ كەتكەن خىش تامنىڭ تۈۋىدە پاكار، سېمىز، قاپىغى سېلىق بىر كىشى دۇربۇن بىلەن قاراپ تۇراتتى. كېلىشكەن كالتا خۇرۇم كەمزۇلى، خۇرۇم شىمى ۋە كازاكلار كىيىدىغان يۇمشاق ئوتۇگىگە لاي چاچراپ قۇرۇپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئەتراپىغا، تامغا ئاندا ـ ساندا ئوقلار كېلىپ تېگىپ تۇراتتى.

ئۇنىڭدىن پەسرەكتە، يۈز قەدەمچە نېرىدا توپچىلار ئىستىھكامى ۋە زەمبىرەك ئوقلىرى سېلىنغان يەشىكىلەر تۇراتتى. ئاتىلارنى

يېڭىلا تام ئۈڭگە ئېلىپ بېرىپ قويۇشقان ئىدى، ئۇلار تېزەكلەپ، باشلىرىنى ئېگىپ تۇرۇشاتتى. زەمبىرەكچىلەر زەمبىرەك ھارۋىلىرىدا تاماكا چېكىشىپ، پاراڭ قىلىشىپ، كۈلۈشۈپ، بىر دەم-بىر دەم ھىلىقى دۇربۇنىلۇق كوماندىر تەرەپكە كوز سېلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماتروسلاردىن بولۇپ، پەقەت كىيىملىرى يىرتىلىپ كەتكەن، ساقاللىرى ئۇزۇن-ئۇزۇن ئۇچ كىشى توپچى ئىدى.

ئۇپۇقنى، يىلان ئىزىدەك بولۇپ كەتكەن ئاكوپىلارنى، يەرنىڭ چوڭقۇر-ئىگىزلىكلىرىنى، باغلارنى ئىس ۋە چاڭ قاپلىغان ئىدى. كوماندىر دۇربۇندا كورۇپ تۇرغان نەرسە بىر دەم كوزگە ئىلىنىپ، بىر دەم يەنە غايىپ بولاتتى. ئۇ تۇرغان ئويىنىڭ ئارقىسىدىن مىستەك قىپ-قىزىل، كوينەكچان بىر ماتروس چىقتى-دە، تامنىڭ تۆۋىدىن خۇددى مۇشۇكتەك مېڭىپ كېلىپ، ھىلىقى پاكار ۋە سېمىز كىشىنىڭ ئايىغى تېگىگە كەلدى-دە، يېڭىنە بىلەن چېكىپ رەسىم سىزىلغان كۆچىلۇق قوللىرى بىلەن تىزىنى قۇچاقلاپ، قارچۇغىنىڭ كوزلىرىگە ئوخشىغان كوزلىرىنى قىسىپ ئولتۇردى.

ــ دەريا بويىدىكى ئىككى تۈپ دەرەخنى كورۈۋاتامسەن؟ــ دېدى ئۇ ئاۋازىنى پەس قىلىپ.

ــ خوش، نىمە بوپتۇ؟

ــ ئەنە شۇ دەرەخلەرنىڭ ئارقا تەرىپىدە تاملىرى ئاقىرىپ تۇرغان بىر ئوي تۇرۇپتۇ، كوردۇڭمۇ؟

ــ خوش؟

ــ ئەنە شۇ فېرما بولىدۇ.

ــ بىلىمەن.

ــ ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكىسى ئۇششاق دەرەخلىك. ئەنە ئاۋۇ

كۆرۈنگەن يول!

ــ كورۇڭاتىمەن.

ــ سائەت توتلەردە ئۇ يەردىن ئاتلىقلار چاپىتۇرۇپ ئوتۇشكە باشلىدى، ئادەملەر ئومىلەپ سلجمشقا باشلىدى. كەچقۇرۇن ئىككى خادىك كەلدى. ئەبلەخ چوقۇم شۇ يەردە تۇرسا كېرەك، باشقا ھىچنەدە بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

ــ پەسكە چۈش، ــ دەپ بۇيرۇدى پاكار ۋە سېمىز كىشى ۋە زەمبىرەكچىلەر كوماندىرىنى يېنىغا چاقىردى. توپىگە، ئۇنىڭ يېنىغا ساقاللىق، ئۇستىگە جۇڭا كىيگەن بىر كىشى چىقىپ كەلدى. سېمىز كىشى ئۇنىڭغا ئوزىنىڭ دۇربۇنىنى ئۇزاتقان ئىدى، ئۇ خېلىغىچە قاراپ تۇردى.

ــ سلىيۇساريېۋقا قاراشلىق جاڭزا ــ فېرما، ــ دېدى ئۇ شامالداپ بوغۇلغان ئاۋاز بىلەن، ــ بۇ يەردىن توت چاقىرىم چارەك كېلىدۇ. سلىيۇساريېۋ جاڭزىسىنىمۇ ئوقتا تۇتۇش مۇمكىن.

ئۇ دۇربۇنىنى قايتۇرۇپ بەردى ــ دە، ئۇرۇنۇپ ــ سۈرۈنۈپ پەسكە چۈشۈپ، ئۆزۈن بىر نەپەس ئېلىۋېلىپ، ۋاقىرىدى:

ــ توپچىلار ئىستېكامى، تەييار بول!... ئارىلىق... بىرىنچى رەتتىكىلەر... ئات!...

زەمبىرەكلەر بىردىنلا گۈمبۈرلەپ كەتتى، زەمبىرەكلەر قىسقۇچ تىرەكلەردىن كەينىگە قايتىپ كەتتى، زەمبىرەكلەرنىڭ ئاغزىدىن يالقۇن چىقىپ، ئېغىر ئوقلار ئەجەل كۆيىنى ئېلىپ، كۆباننىڭ ئىگىز قىرغىغىغا، ئىككى تېرەكنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئاق ئويدە قاپىغىنى سېلىپ خەندەكتىكى قاراپ ئولتۇرغان كورنىلوۋ تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپ كەتتى.

www.turkhurkitap.com
ئۇيۇر ئۇنۇ كۆتۈرۈ تۈرۈ بىلىمىنى كىتابلىقىنى بىگى تىلدىسى

ھۇجۇمنىڭ ئىككىنچى كۇنى، ھەربى كارۋانىنى قوغداپ تۇرغان ماركوۋ جياڭجۇن ئوزىنىڭ ئەپىتسەرلەر تۇەنى بىلەن بىللە چاقىرىپ ۋېلىندى. بۇ كالوننىدا روششىن ئاددى ئەسكەرلەرنىڭ قاتارىدا كېلىۋاتاتتى. ئۇلار تۇنۇگۇنكىدىنمۇ قويۇقراق توپ-زەمبىرەك تۇتەكلىرى قاپلىغان يېكاتېرىنودارغىچە بولغان يەتتە چاقىرىم ئارىلىقنى بىر سائەتتە مېڭىپ ئوتۇشتى. ئەڭ ئالدىدا تۇمىغىنى كەينىگە سۇرۇپ قويغان، پاختىلىق كالتا كەمزۇلىنىڭ تۇگمىلىرىنى يەشكەن ماركوۋ جياڭجۇن كېتىپ باراتتى. جياڭجۇن كەينىدىن ئاران يېتىپ كېلىۋاتقان شاڭشياۋ سەنمۇغا قاراپ، ئالى قوماندانلىقنى قاتتىق تىللايتتى:

—لۇيتۇەننى ئۇ ياققا بولۇپ، بۇ ياققا بولۇپ، مېنى ھەربى كارۋانغا قاراۋۇل قىلىپ قويۇشتى، ئاتاڭغا لەنەتلەر... مېنى لۇيتۇەن بىلەن مېڭىشقا قويۇشقىنىدا، ئاللىقاچان يېكاتېرىنودارغا كىرىۋالغان بولاتتىم...

ئۇ ئېرىقتىن سەكرەپ ئوتتى-دە، قولىدىكى قامچىسىنى كوتەردى ۋە كوپ-كوك دالىدا سوزۇلۇپ كېلىۋاتقان كالوننىغا قاراپ، كوماندا بەردى، —ۋاقىرىغىنىدىن بويۇن تومۇرلىرى كوپۇپ چىقاتتى...

يۇزلىرى جىددى ۋە تەرگە پاتقان، ھاسىرىغان ئەپىتسەرلەر قەدەملىرىنى ئىلدام ئېلىپ كېتىشتى. كالوننا شەھەرنىڭ ئۇدۇلىدا توت قاتار بولۇپ تىزىلدى. روششىن ماركوۋ جياڭجۇننىڭ يېنىغا چۇشۇپ قالدى. بىرنەچچە مىنۇت تۇرۇشۇپ قالدى. مىلتىقلارنىڭ تەپكىلىرىنى تەكشۇرۇپ، سىناپ كورۇشتى. ئوقدانلارنىمۇ كوزدىن كەچۇرۇپ، توغرىلىۋېلىشتى. ماركوۋ يەنە كوماندا بەردى— شۇنىڭدىن كېيىن قاراۋۇللار ئاجرىلىپ چىقتى-دە، ئالدىغا قاراپ

يۇگۇرۇپ كەتتى. ئۇلارنىڭ كەينىدىن قوشۇنلار مېڭىپ كەتتى.

كوپ مېڭىپ ئويۇلۇپ كەتكەن سول تەرەپتىكى يولدا ياردارلارنى ئېلىپ كېلىۋاتقان ھارۋىلار ئۇچراپ قالاتتى. ياردارلارنىڭ بەزىلىرى باشلىرىنى ئېگىپ، پىيادە سورۇلۇپ كېلىشەتتى. ئېرىقلارنىڭ قىرىدا، ئاغدۇرۇلۇپ ياتقان ھارۋىلاردا ناھايىتى نۇرغۇن ياردارلار ئولتۇرۇشاتتى. سۇنغان ھارۋىلارنىڭ ۋە ياردارلارنىڭ سانى يوقتەك، خوددى پۈتۈن ئارمىيە خاراپ بولغانىدەك تۇيۇلاتتى.

قوشۇنىنىڭ كەينىدىن تورۇق ئات مىنگەن، چورىسى قىزىل شەپكە، ناھايىتى ئەپلىك تىكىلگەن ھەربى كىيىم كىيگەن، ئىگىز بويلۇق ۋە سېمىز كىشى يېتىپ كەلدى، ئۇنىڭ مۇرىلىرىدىكى پاگونلىرى ئات-ھارۋا ئىگىلىگەنگە قاراشلىق كىشى ئىكەنلىگىدىن دېرەك بېرەتتى. ئۇ ماركوۋ جياڭجۇنىگە شوخ ئاۋاز بىلەن بىرنېمە دەپ ۋاقىرىدى، ئەمما جياڭجۇن جاۋاپ بەرمەستىن، تەتۈر قارىدى. ئۇ ئادەم رودزيانكو بولۇپ، ھۆجۇمىنى كورۇش ئۈچۈن ھەربى كارۋاندىن بۇ ياققا ئەۋەتىلگەن ئىدى.

قوشۇن يەنە توختىدى. ئۇزاقتىن كوماندا ئاڭلاندى، ئادەملەرنىڭ تولىسى تاماكا چېكىشكە باشلىدى. ھەممەيلەن جىم ئىدى، پەقەت توپىلىك ۋە ئېرىقلارنىڭ كەينىگە بېرىپ يوشۇرۇنۇۋالغان كۆزەتچىلەر ياتقان تەرەپكە قاراپ تۇراتتى. ماركوۋ جياڭجۇن قامچىسىنى ئويناتىپ، دەرەخلىك تەرەپكە قاراپ كەتتى. ئۇ تەرەپتىن، يوپۇرماقلىرى ئەمدىلا كوكىرىپ كېلىۋاتقان دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدىن بىر دەم-بىر دەم قويۇق ئىس كوتىرىلىپ، دەرەخنىڭ شاخلىرى ۋە تۈپراقلار ئاسمانغا ئۇچۇپ چىقاتتى.

ئۇلار ئۇزاق توختىشىپ قالدى. سائەت توققىز ئاشقان ئىدى.

تېرەكلىكنىڭ ئارقىسىدىن ئاتىلىق ئەسكەر كورۇندى ــ ئۇ ئاتىنىڭ يەلكىسىگە پۈتۈن گەۋدىسىنى ئېگىپ، چاپتۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. تەرلەپ كەتكەن ئاتىنىڭ ئېرىقتىن سەكرەشتىن قورقۇپ تۇرۇپ قالغىنىنى، كېيىن قۇيرۇغىنى خادا قىلىپ سەكرەپ ئوتكىنىنى ئاتلىق ئەسكەرنىڭ بېشىدىن شەپكىسى چۈشۈپ كەتكىنىنى روشەن كورۇپ تۇراتتى. ئاتلىق ئەسكەر قوشۇنغا يېقىن كەلدى ــ دە:

ــ ھۆجۇمنى باشلاڭلار... توپچىلار گازارمىلىرىغا... جياڭجۈن ئالدىدا... ئاۋۇ ياقتا... ــ دەپ ۋاقىرىدى.

ئۇ قولى بىلەن يىراقتىكى توپىلىكتە تۇرغان بىرنەچچە كىشىنى كورسەتتى. ئۇلاردىن بىرىنىڭ بېشىدا ئاق تۇماق كورۇنەتتى. كومانداۋ بېرىلدى:

ــ قىسىم ئالغا ماڭسۇن!

روششىنىڭ تامىغى بوغۇلدى، كوزلىرى قانغا تولدى، ئۇنى بىر دەم قورقۇش ۋە خوشاللىق سەزگۈلىرى باسقان ئىدى، تېنى خېلى يېنىكلىشىپ، يۈگۈرۈش، ۋاقىراش، ئېتىش، سانچىپ ئولتۇرۇش تىلىگى دولقۇنلىناتتى، ئۇ، شۇ چاغدا يۈرىگى قانغا مىلىنىشنى خالايتتى، يۈرىگىنى قۇربان قىلىشقا تەييار ئىدى...

قوشۇندىن بىرىنچى قاتار ئاجرىلىپ، ئالدىغا قاراپ سىلجىپ كەتتى، ئۇنىڭ سول تەرىپىدە روششىن كېتىپ باراتتى. كىچىك بىر توپىلىكتە، كېتىۋاتقان قوشۇنغا يۈزلەنگەن ۋە ئىككى ئايىغىنى كەرگەن ھالەتتە ماركوۋ جياڭجۈن تۇراتتى.

دوستلىرىم، دوستلىرىم، ئالغا! ــ دەيتتى ئۇ، ئۇنىڭ ھەمىشەم قىسىق كورۇنگەن كوزلىرى ئەمدى يوغان ئېچىلىپ، دەھشەتلىك كورۇنەتتى.

كېيىن روششىن قۇرۇپ كەتكەن گىيالارنىڭ دىڭگىيىپ تۇرغان پايالىرىنى كوردى. ھەممە ياقتا ئەسكەرچە كوينەك كىيگەن، ماتروسچە كالتا كەمزۇل كىيگەن، ئەپتسەر پەلتولىرىنى كىيگەن ئادەملەر ئۇڭدىسىغا، يېنىچە ۋە دۇم ياتاتتى. ئۇنىڭغا ئالدى تەرەپتىكى پاكارغىنا تام ۋە يوپۇرماقسىز، ئەمما تىكەنلىك چاتقاللار كورۇندى. يۇزى سوزۇق، شىرىلغان ئەسكەر چاپىنى كىيگەن بىر كىشى تامغا يولىنىپ، ئاغزىنى بىر ئېچىپ، بىر يۇمۇپ ئولتۇراتتى.

روششىن تامدىن سەكرەپ ئوتتى-دە، ئالدىدىكى چوڭ يولنى كوردى. يولدىن كوتىرىلگەن چاڭ-توزاڭ بارغانسېرى يېقىنلىشىپ كېلەتتى. بولشېۋىكلار ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتقانلارنى پىلىموت بىلەن ئوققا تۇتۇۋاتاتتى. روششىن توختىدى، ئۇنىڭ نەپىسى قىسىلغان ئىدى، ئارقىغا داجىدى، ئەتراپقا قارىدى. ھۇجۇم قىلىۋاتقانلارنىڭ تامدىن سەكرەپ ئوتكەنلىرى يەرگە يېتىۋېلىشقان ئىدى. روششىنمۇ يەرگە ياتتى-دە، يۇزىنى تىكەنلىك يەرگە قويدى. ئاران بېشىنى كوتىرىپ قازاشقا ئوزىنى مەجبۇر قىلدى. كىشىلەر ياتاتتى. ئالدىنقى تەرەپتە، ئەللىك قەدەمچە نېرىدا ئېرىقنىڭ قىرى كورۇنەتتى. روششىن ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى-دە، ئىككى پۇكۇلۇپ، ئەللىك قەدەملىك ئارىلىقنى يۇگۇرۇپ ئوتتى. ئۇنىڭ يۇرىگى دۇپۇلدەپ ئۇراتتى. ئۇ ئېرىقنىڭ ئىچىدىكى پاتقاققا يىقىلدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن باشقىلارمۇ بىر بىردىن يۇگۇرۇپ ئوتۇشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ بەزىبىرلىرى ئېرىققا يەتمەستىن يىقىلدى. يەتكەنلىرى ئېرىقنىڭ ئىچىدە ھاسىراپ، نەپەسلىرىنى ئاران ئېلىپ يېتىشاتتى. ئۇلارنىڭ توپىسىگە، ئېرىقنىڭ قىرىغا ئوقلار ياغاتتى.

بىراق، بىردىنلا ئالدىنقى تەرەپتە ئوزگىرىش بولۇپ قالدى،

گازارما تەرەپكە قاراپ زەمبىرەك ئوقلىرى ۋزىلداپ ئوتۇشكە باشلىدى. پىلىموت ئوقى پەسەيدى.

كىشلەر ياتقان جايىدىن ئاران تۇردى-دە، ئالدىغا قاراپ يۇردى. روشىنى ئوزىنىڭ ئويمان-چوڭقۇر يەرگە چۇشكەن ئۇزۇن كولەڭگىسىنى كورۇپ كېتىپ باراتتى. كولەڭگە بىر قىيىسىپ كېتەتتى، بىر پاكار بولۇپ قالاتتى، بىر ئاللىقەيەرگە يوقلىپ كېتەتتى. روشىنى "ئەجەبا، تېخىچلا تىرىك ئىكەنمەن، ھەتتا كولەڭگەمۇ بار ئىكەن" دەپ ئويلىدى.

گازارما تەرەپتىن يەنە پىلىموت ئېتىشلار كۆچەيدى، ئەمما شالاڭلىشىپ قالغان كىشلەر گازارمىغا يۇز قەدەمچە قالغان جايىغا بېرىپ سۇ ئويۇپ كەتكەن چوڭقۇرغا يېتىۋالغان ئىدى. چوڭقۇرنىڭ ئىچىدە ماركوۋ جياڭجۇنىڭ كوزلىرى ئالاق-جالاق بولۇپ، لايىنى كېچىپ يۇرەتتى.

ـــجاناپلار، جاناپلار، بىرئاز دەم ئالايلى...ـــدەپ تەكرارلايتتى ئۇ...ـــتاماكا چېكىۋېلىڭلار، ئاخىر...يەنە بىر مەرتىۋە، ئاخىرقى زەربە بېرىشىمىز قالدى... ئەرزىمىگەن نەرسە، بارى-يوقى يۇز قەدەم ئارىلىق قالدى...

روششىنىڭ يېنىدا تۇرغان پاكار بويىلۇق، تاقىرۋاش ئەپتسەر يارلىقىنىڭ ئوقلار چۇشۇپ چېكى چىقىپ تۇرغان چېتىگە قاراپ ئاستاغىنا ھۇ ئاناڭنى...دەپ تىللايتتى. بىرقانچە كىشى يۇزىنى قولى بىلەن يېپىپ يەردە ياتاتتى. بىر كىشى پىشانىسىنى تۇتۇپ، قان قۇساتتى. تولىسى، خۇددى قەپەزگە چۇشۇپ قالغان بورىدەك، يارلىقنىڭ تېگىدە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا مېڭىپ تۇرۇشاتتى. "ئالغا! ئالغا" دېگەن كوماندا ئاڭلاندى. كوماندىنى گويا ھېچكىم ئاڭلىمىغان-

دەك ئىدى، روشىن تىترىگەن قوللىرى بىلەن تاسما بەلۋىعىنى قاتتىق تارتىپ باغلىدى-دە، بىر تال شاخىنى تۆتۈپ توپىگە چىقىشقا باشلىدى. بىراق ئۇ سېرىلىپ چۈشتى، چىشلىرىنى غىچىرلىتىپ يەنە چىقىشقا باشلىدى. يارنىڭ ئۇستىدە زوڭزىيىپ ئولتۇرغان ماركوۋئنى كوردى. ئۇ پەسكە قاراپ:

ــ ئاتاكىغا ئوتۇڭلار! ئالغا!ــ دەپ ۋاقىرايتتى.

روشىن ئۇزىدىن بىرنەچچە قەدەم ئالدىدا يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ماركوۋئنىڭ يىرتىق ئوتۇڭ چەملىرىنى كورۈپ قالدى. بىرنەچچە كىشى ئۇنىڭدىن ئوتۇپ كەتتى. گازارمىلارنىڭ قىزىل خىشتىن سېلىنغان تاملىرىغا قۇياش نۇر چاچاتتى. دەرىزىلەرنىڭ سۇنۇق ئەينەكلىرى قىپ-قىزىل چوغدەك پارقىرايتتى. گازارمىلاردىن قاندىقتۇ ئادەملەر چىقىپ، يىراقتىكى باغلىق ئويلەر تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈشەتتى...

زەمبىرەكچىلەر گازارمىسىنىڭ قۇملۇق ھويلىسىدا تۇرغان سۇنۇق تەنھەركەت ئەسۋاپلىرى يېنىدا بىر توپ پۇقرا ۋە ئەسكەرلەر تۇراتتى. ھەممىسىنىڭ يۈزلىرى نۇرسىز، تېرىلىرى سوغەكلىرىگە يېپىشىپ كەتكەن، تەشۋىشلىك، كوزلىرى پەسكە قارىغان، قوللىرى جانسىز ھالدا ئېسىلىپ تۇراتتى.

ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىرنەچچە ئەپتىسەر مىلتىقلىرىغا تايىنىپ تۇراتتى. ئەپتىسەرلەر ئەسىرلەرگە نەپرەت ۋە غەزەپ تولغان كوزلىرى بىلەن قارىشاتتى. ئىككىلا تەرەپ بۇيرۇق كېلىشىنى كۈتۈپ، جىم تۇرۇشاتتى. ئاخىرى، ھويلىدىن فون مېككى شاگۈپپي ئىلدام يۈگۈرۈپ كېلىشكە باشلىدى ــ روشىن ئۇنى دەرھال تونۇدى، ئۇ ئۇخلاپ

قانمغان جاللاتقا ئوخشىغان ئادەمنىڭ ئوزى ئىدى.

ـــ ھەممىسىنى، ـــ دېدى ئۇ كوڭلى خوش بولۇپ. ـــ ھەممىسىنى دەپ بۇيرۇق بېرىلدى...جاناپلار، قېنى، ئون كىشى ئالدىغا چىقسۇن...

ئون ئەپتىسىز ملتىق تەپكىلىرىنى شاراقلىتىپ، ئالدىغا چىققىچە، ئەسىرلەر ھەركەتكە كېلىشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى مەيدىسى كەڭ، ئىگىز بويلۇق بىر كىشى ئۇستىدىكى كويىنىگىنى يېشىشكە باشلىدى. پۇقراچە كىيىم كىيگەن، ئوزى سىل ۋە چىشى يوق قارا بۇرۇتلۇق بىر كىشى يىغلىغانىدەك ئاۋاز بىلەن:

ـــ ئىشچىلارنىڭ قېنىنى ئىچىڭلار، تەييارتاپلار! ـــ دەپ ۋاقىرىدى.

ئىككى كىشى قاتتىق قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر كىشى بوغۇلغان ئاۋاز بىلەن: "قوزغال، ئاچ ھەم يالىڭاچ قۇللار..."دەپ شىبر باشلىدى. ئون ئەپتىسىز مۇرىلىرىگە ملتىق قوندۇقلىرىنى قويۇپ تەييار بولۇپ تۇرۇشاتتى. شۇ چاغدا روششىن بىر كىشىنىڭ ئوزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغىنىنى سەزدى. ئۇ بېشىنى كوتەردى. (روششىن يەششكىتە ئوتۇگىنى يېشىپ قايتىدىن كىيىپ ئولتۇرغان ئىدى.) روششىنغا قارىغان كوزلەردە (قارىغان كىشىنىڭ يۈزى ئۇنىڭغا كورۇنمەيتتى) مەغرۇرلۇق ۋە ئولۇم تەنىسى ئەكس ئېتەتتى... "تونۇش، قەدىردان، كوك كوزلەر، ۋاي خۇدايىم!"

ـــ ئېتىڭلار!

ملتىقلار كەينى-كەينىدىن ئېتىلىدى. ئىگراش، ۋاقىراش ئاۋاز-لىرى ئاڭلاندى. روششىن ئوق يالاپ كەتكەن ئايىغىغا كىر پايتىمىسىنى ئوراپ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇراتتى.

بىرىنچى كۇندىكىدەك، ئىككىنچى كۇنىمۇ "پىدائىلار ئارمىيىسى"

غەلىبە قىلالمىدى. توغرا، ئوڭ تەرەپتە زەمبىرەكچىلەرنىڭ گازار-مىلىرى قولغا كىرگۈزۈلگەن ئىدى، ئەمما مەركىزىي يولدىكىلەر بىر قەدەممۇ ئالغا باسالمىدى، ئالدىنقى سەپنىڭ شۇ پېتىردە جەڭ قىلغان كورنىلوۋ تۈەنى ئۈزىنىڭ كوماندىرى، كورنىلوۋنىڭ ياخشى كورگەن كىشىسى نېژېنتسېۋ شاڭشياۋدىن جۇدا بولدى. سول تەرەپتە ئېردېلىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى ئارقىغا چېكىندى. ھالبۇكى، كېيكا-تېرىنوودارنىڭ ھەر بىر ئويىدە يارىدارلار تولۇپ ياتىسمۇ، قىزىل ئارمىيە شۇ كۈنگىچە مىسلى كورۈلمىگەن قەيسەرلىك بىلەن قارشىلىق كورسىتىشتى. ئاكوپقا يېقىن يەرلەردە، كوچىلاردا نۇرغۇن ئايال ۋە بالىلار ئولۇپ كەتتى. ئاۋتونوموۋنىڭ ئورنىدا قىزىل ئارمىيىگە توغرا ۋە ئۇستا رەھبەرلىك قىلغۇچى جەڭگىۋار قوماندان بولغاندا ئىدى، قىرىلىپ كېمىيىپ، قىسمىلىرى تەرتىپسىز ھالەتكە چۈشۈپ قالغان "پىدائىلار ئارمىيىسى" ئالىلىقاچان بىر ھۇجۇم بىلەنلا يوق بولۇپ، قىرىلىپ كەتكەن بولاتتى.

ئىككى كۈن ئوتۇپ، ئۈچىنچى كۈنىگە كەلگەندە "پىدائىلار"نىڭ نېرى-بېرىدىن تولۇقلانغان قوشۇنى يەنە ھۇجۇمغا ئوتكەن ئىدى، ئەمما ئۇلار يەنە ئەسلى جايىغا قايتۇرۇلدى. ئۇلارنىڭ تولىسى ملتىقلىرىنى تاشلاپ يۈك ھارۋىلىرىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇندى. جياڭجۇن-لەرنىڭ روھى چۈشۈپ كەتتى. جەڭ بولۇۋاتقان جايغا ئالېكسىيېۋ ئاتقا مىنىپ كەلدى-دە، بېشىنى چايقاپ، قايتىپ كەتتى. ئەمما باش قوماندانىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئىش چاتاق بولدى، ئەگەردە بىر موجىزە بولۇپ، شەھەر ئېلىنغاندىمۇ، ئۇنى ساقلاپ قېلىشقا بولمايدۇ، دەپ ئېيتىشقا ھېچكىم پېتىنالمايتتى.

كورنىلوۋ ئۈزىنىڭ يېقىنى نېژېنتسېۋنىڭ ئولۇك پىشانىسىگە

سويگەنـدىن كېيىن (نېڑېنتسېۋنىك ئولۇگـنى ھارۋىغا سېلىپ، فېرمىغا، كورنىلوۋنىك دەرىزىسى ئالدىغا ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى). ھېچكىم بىلەن بىر ئېغىزمۇ سوزلەشمىـدى. پەقەت بىر قېتىم، ئۇ ئولتۇرغان ئوينىك يېنىدا ئوق پارتلاپ، بىر ئوق دەرىزىدىن ئوتۇپ تورۇسـقا يېپىـشىپ قالغانـدا، ئۇ ئەنە شۇ ئوقـنى بارمـغى بىلەن كورسەتتى ـ دە، فۇگۇەنى خاجىيوۋقا نىمشكىدۇ:

ـ شۇ ئوقنى ئېلىپ ساقلاپ قويۇڭ، خان، ـ دىدى.

توتىنچى كۇنگە ئوتىدىـغان كېچىـسى پۇتۇن دالا تېلېفونـلىرى ئارقىلىق باش قومانـدانلىق: "ھۇجۇم داۋامـلاشتۇرۇلـسۇن" دىگەن بۇيرۇغى بېرىلدى.

بىراق، توتىنـچى كۇنى ھۇجۇم سۇرئىتـىنىڭ ئاستـلاپ قالغىنى ھەممىگە مەلۇم بولۇپ قالـغان ئىدى. ئولـتۇرۇلـگەن نېڑېنتسېۋنىڭ ئورنىنى باسـقان كۇتىبـپوۋ جياڭـجۇن كورنىلوۋنىڭ كوكتاتلىقـلاردا ياتقان تۇەنىنى (ئارمىيىنىڭ ئەڭ ياخشى تۇەنىنى) تۇرغۇزالمـدى. قىسمىلار كوڭۇلسىز جەڭ قىلىشۇاتاتتى. ئېردېلىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرـلىرىـمۇ ئارقـغا چېكىنىشپ باراتـتى. ۋاقىراۋېرىپ ۋە تىللاۋېرىپ ئاۋازىنى يوقاتقان ماركوۋ كېتىۋاتقان جايىدا ئۇخلاپ قالاتتى، ئۇنىڭ ئەپتسەرلىرى گازارمىدىن نېرى ئوتەلمىدى.

چۇش چېغىدا كورنىلوۋنىڭ ئويىدە جياڭجۇنلەردىن ئالېكسېيېۋ، رومانوۋسـكى، ماركوۋ، بوگايېۋـسـكى، فىلـمونوۋ ۋە دېنىـكـىنـلەر قاتناشقان ھەربى كېڭەش چاقىرىلدى. كورنـىلوۋ كۇمۇشتەك ئاپـپاق كېچىكـكىنە بېشىنى مۇرىسىگە قىسىپ، رومانوۋسكـىنىڭ دوكلادىـنى تىڭلايتـتى:

"توپ ـ زەمبىرەك تۇگىدى، ئوقمۇ تۇگىدى. پىدائى كازاكلار ئوز

يېزىلىرىغا تارقىلىپ كېتىشىمەكتە. تۆەن-دۆيلەرنىڭ ھەممىسىدە مالىمانچىلىق بولماقتا. ھەممىنىڭ روھى چۈشۈپ كەتكەن. يارىدار بولمىغان ساقلارنىڭ تولىسى ئالدىنقى سەپتىن قېچىپ يۈك ھارۋىلىرىغا يوشۇرۇنۇۋالماقتا" ۋە باشقىلار...

جياڭجۈنلەر باشلىرىنى ئېگىپ، تىكشاپ ئولتۇرۇشاتتى. ماركوۋ يېنىدىكى بىر كىشىنىڭ مۇرىسىگە بېشىنى يولەپ، ئۇخلاپ ئولتۇراتتى. چالا يورۇق ئويدە (دەرىزىلەر توساپ قويۇلغان ئىدى) كورنىلوۋنىڭ زاڭاق سوڭگى تومپىيىپ چىقىپ تۇرغان تەلەتى قېتىپ قالغان مومىياغا ئوخشاپ كېتەتتى. ئۇ بوغۇق ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى:

ــ شۇنداق قىلىپ، جاناپلار، ۋەزىيەتنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ياماناتلىغى مەلۇم. مېنىڭچە، يېكاتېرىنودارنى ئېلىشتىن باشقا ئىلاج قالمىدى. مەن ئەتە تاڭ سەھەردە شەھەرگە پۈتۈن ئالدىنقى سەپ بويىچە ھۇجۇم قىلىشنى قارار قىلدىم. زاپاسقا پەقەت كازانوۋېچنىڭ تۆەنى قالدى. تۆەننى مەن ئۆزەم ھۇجۇمغا باشلاپ بارىمەن.

ئۇ بىردىن پۈشۈلداشقا باشلىدى. جياڭجۈنلەر باشلىرىنى ئېگىپ ئولتۇرۇشاتتى. چار ساقاللىق، كورۇنۇشىدىن ئەمەلدارغا ئوخشايدىغان، شاخچە كاناي يالۇغى كېسىلگەن دۇچار بولغان سېمىز جياڭجۈن دېنىكىن ئىختىيارسىز ھالدا: "ئاھ، پەرۋەردىگار، پەرۋەردىگار!" دېدى-دە، ھە دەپ يوتىلىپ ئىشككە قاراپ ماڭدى. كورنىلوۋ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كوزلىرىنى پارقىرىتىپ قاراپ قالدى. ئۇ بارلىق ئېتىراز-لارنى ئاڭلاپ بولۇپ ئورنىدىن تۇردى، كېڭەشنىڭ ئاخىرلاشقانلىغىنى جاكالىدى. ھەل قىلغۇچى ھۇجۇم بىرىنچى ئاپرېل كۈنى باشلىنىدىغان بولغان ئىدى.

يېرىم سائەتتىن كېيىن ئويگە مەيدىسى خىرىلىدىغان دېنىكىن

www.uyghurkitap.com

يەنە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، يۈمشاق ۋە مۇلايىم ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى:

ــ جانابى ئاللىرى، ئىككىمزمۇ ئىنسانمىز، بىر سوئال بېرىشكە رۇخسەت قىلىڭ.

ــ قۇلىغىم سىزدە، ئانتون ئىۋانوۋىچ.

ــ لاۋر گىئورگىيېۋىچ، نىمىشقا مۇنچە قاتتىق تۇرۇۋالسىز؟

كورنىلوۋ بۇ سوئالغا جاۋابىنى خۇددى خېلىدىن بېرى تەييارلاپ قويغاندەك، دەرھال جاۋاپ بەردى:

ــ باشقا ئىلاج يوق ــ تە. يېكاتېرىنودارنى ئالمىساق، چېكەمگە ئوق بىلەن ئاتسەن (ئۇ تىرىنغى چىشلىنىپ ئۈزۈلۈپ كەتكەن بارمىغى بىلەن چېكسىنى كورسەتتى).

ــ بۇنداق قىلىشقا ھەققىڭىز يوق! ــ دېنىكىن ئاپىاق ۋە سىزمۇ قوللىرىنى مەيدىسىگە قويىدى، ــ خۇدانىڭ ئالدىدا، ۋەتەننىڭ ئالدىدا تۇرۇپسىز... ئارمىيىنى كىم باشلاپ بارىدۇ، لاۋر گىئورگىيېۋىچ؟...

ــ سىز، جانابى ئاللىرى...

كورنىلوۋ قولىنى تاقەتسىزلىك بىلەن سىلكىپ، سوزنىڭ تامام بولغىنىنى ئىپادە قىلدى.

ئۇتتۇز بىرىنچى مارت ئەتىگىنى ھاۋا ئىسسىق، ئاسمان تىنىق ئىدى. ياپ ــ يېشىل بولۇپ كوكەرگەن يەردىن ھور چىقىپ تۇراتتى. تىك ئىككى قىرغاقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كۆبان دەريانىڭ لاي سۈلىرى ئاستا ئېقىپ كېتىپ باراتتى، ھەر زامان ــ ھەر زامانىدا سۇنىڭ يۈزىگە بېلىقلار ئۆيناپ چىقىپ قالاتتى. ھەممە تەرەپ جىمجىت. ناگان ــ ناگاندا ملىتسىنىڭ تاۋۇشى ئاڭلىناتتى، يىراقتىن زەمبىرەك گۈمبۈر ــ

لەپ، گىرانات ۋرۇلداپ ئوتوپ قالاتتى. ئەتە بولىدىغان قانىلىق جەڭنى كۆتۈپ ئادەملەر دەم ئېلىشۇاتاتتى.

دولىنسكى جۇڭۇبي ئوينىڭ يېنىدا تاماكا چېكىپ، خىيال سۈرۈپ تۇراتتى. ئۇ: "كوينەك ـ ئىشتانىنى، پاپياقنى يۇيۇۋالسام كاشكى... يۇيۇنۇۋالسام تېخىمۇ ياخشى بولاتتى" دەپ ئويلايتتى. ھەتتا، ئاللىقاچاقتىن ئۇچۇپ كەلگەن بىر باھار قۇشى دەرەخلىكتە خۇش ئاۋاز بىلەن سايرايتتى. دولىنسكى بېشىنى كوتىرىپ قارىدى. شۇ چاغدا كۆپ ـ كۆك دەرەخلىككە ۋرۇلداپ گىرانات كېلىپ چۈشتى ـ دە، "گۈمبۇر!" قىلىپ پارتلىدى. قۇشنىڭ ئاۋازى ئوچتى. دولىنسكى تاماكىسىنى چېكىپ، قالغىنىنى نىمشەكىدۇر قازاندىن قۇتۇلۇپ قالغان توخۇنىڭ ئۇستىگە تاشلىدى، ئېغىر ئۇھ تارتتى، ئويگە قايتىپ كىردى، ئىشكىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى، بىراق يەنە سەكرەپ تۇردى ـ دە، چالا يورۇق ئوينىڭ ئىچىگە كىردى. كورنىلوۋ بولسا ئۇستەلنىڭ يېنىدا شىمنى كىيىپ تۇراتتى.

ـــ چاي تېخى تەييار ئەمەسمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى ئۇ ئاستا.

ـــ ھازىر تەييار بولىدۇ، جانابى ئالليرى، بۇيرۇپ قويدۇم.

كورنىلوۋ ئۇستەلنىڭ يېنىغا كېلىپ، جەينەكلىرىنى ئۇستەلگە تىرەپ، ئالقىنىنى پىشانىسىگە قويۇپ، قورۇقلىرىنى سلاپ ئولتۇردى.

ـــ مەن سىزگە بىر نەرسە ئېيتماقچى ئىدىم، جۇڭۇبي... مانا ئەمدى يادىمغا كەلتۈرەلمەيۋاتىمەن، كاساپەتتىن...

دولىنسكى ئۇنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتۈپ، ئۇستەلنىڭ ئۇستىگە ئېگىلدى. جىياڭجۇننىڭ بوش ئاۋازى، ئۇنىڭ ساراسىمگە چۈشكەنلىگى، ـــ بۇلارنىڭ ھەممىسى شۇ دەرىجىدە غەيرى تەبىئى ئىدىكى، جۇڭۇبينىڭ كەپىنى ئۇچۇپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com

كورنىلوۋ تەكرارلىدى:

ــ ۋاي، كاساپەتەي... يادىمغا چۈشىدۇ، ئەلۋەتتە، سىز كەتمەي تۇرۇڭ... ھازىر دەرىزىدىن ئاجايىپ تاڭغا قاراپ تۇرغان ئىدىم... ھە، يادىمغا چۈشتى...

ئۇ شۇك بولۇپ قالدى ۋە بىر نەرسىگە قۇلاق سالغاندەك، بېشىنى كوتەردى. ئەمدى غوڭۇلداپ، توپ-توغرا توسالغان دەرىزىگە قاراپ كېلىۋاتقان گىراناتنىڭ تاۋۇشىنى دولىنسكىمۇ ئاڭلىدى. دولىنسكى ئارقىغا داجىدى. ئۇلارنىڭ ئۈستىدە بىر نەرسە گۈمبۈرلەپ پارتلىدى. ھاۋا دولقۇنلاندى. چىراق لاپپىدە ئوچتى. ئوينىڭ ئىچىدە باش قوماندانلىك تىرپايغان تېنى پەستىن ھاۋاغا كوتىرىلدى....

دولىنسكى دەرىزىدىن ھويلىغا تاشلانغان ئىدى. ئۇ ھەممە يېقى ھاكقا مىلەنگەن ھالدا، لەۋلىرى تىترەپ يەردە، كوكتاتلارنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىغا ئادەملەر يۈگۈرۈپ كېلىشتى...

جىرغىغا ياتقۇزۇلغان، يېرىم بېلىگىچە جۇۋا بىلەن يېپىپ قويۇلغان كورنىلوۋنىڭ ئالدىدا زوكزىيىپ ئولتۇرغان دوختۇر بىر نەرسىلەرنى قىلماقتا ئىدى. ئۇنىڭدىن خېلى نېرىراقتا سەنىۋلار يىغىلىشىپ تۇرۇشاتتى. سەل بېرىرەكتە، زەمبىلگە يېقىنراق يەردە، ئۈستى كەڭ شەپكىسىنى قولايسىز كىيگەن دېنىكىن تۇراتتى.

بىر مىنۇتتىن ئىلگىرى، كورنىلوۋ تېخى نەپەس ئېلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ تېنىدە ھېچقانداق يارىسى كورۈنمەيتتى، پەقەت چەكە تېرىسى كىچىككىنە سويۇلۇپ كەتكەن ئىدى. دوختۇر كوزى زەخمىگە ئادەم ئىدى، ئەمما شۇ چاغدا ھەممەيلەنىڭ كوزى ئۇنىڭغا تىكىلگەن ئىدى، ئىشنىڭ تامام بولغانلىقى ئۇنىڭغا مەلۇم بولسىمۇ، جىددى قىياپەت بىلەن ھامان تەنىنىڭ ئۇ ياق-بۇ يېقىنى كورەتتى. كېيىن

ئۇ ئالدىرىماستىن ئورنىدىن تۇردى-دە، كوزىنىگنى توغرىلاپ، بېشىنى چايقىدى، بۇنىڭ بىلەن ئۇ: "ئەپسۇسكى، بۇ يەردە دوختۇرلۇق ئىلمى ئاجىزلىق قىلىدۇ" دېگەن مەنىنى بىلدۈرەتتى.

ئۇنىڭ يېنىغا دېنىكىن كېلىپ، بوغۇلغان بىر ئاۋاز بىلەن دېدى:

ــ ئېيتىڭا، قۇتۇلدۇرۇشنىڭ ئىلاجى بارمۇ؟

ــ ئىلاج يوق! ــ دېدى دوختۇر قوللىرىنى كېرىپ، ــ تۇگىدى.

دېنىكىن تىترىگەن قوللىرى بىلەن قولياغلىغىنى چىقاردى-دە، كوزىگە قويدى، پۇتۇن تېنى تىترەپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ تولۇق كەلگەن گەۋدىسى بارغانسېرى پەسەيمەكتە ئىدى. بىر توپ سەنمۇلار ئۇنىڭ يېنىغا يېقىن كېلىشتى، ئۇلار ئەمدى جەسەتكە ئەمەس، ئۇنىڭ يۇزىگە قارىشاتتى. دېنىكىن تىزلاندى-دە، كورنەلوۋنىڭ مومەڭ قېتىپ قالغان يۇزىنى چوقۇنىدۇرۇپ، پىشانىسىگە سويدى. ئىككى ئەپتسەر ئۇنىڭ قولتۇغىدىن تۇتۇپ، كوتىرىشتى. يەنە بىر ئەپتسەر ھاياجان بىلەن سورىدى:

ــ جاناپلار، قوماندانلىقنى كىم قوبۇل قىلىدۇ؟

ــ مەن، ئەلۋەتتە، مەن قوبۇل قىلىمەن، ــ دېدى دېنىكىن ئىنچىكە يىغلىغان ئاۋاز بىلەن، ــ لاۋر گىيېۋىچ بۇ توغرىدا ئاۋال بۇيرۇق بەرگەن ئىدى، تۇنۇگۇنمۇ ماگا شۇنى ئېيتقان ئىدى...

شۇ كېچىسى "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ بارلىق قىسىملىرى ئاستا-ئاستا جېنىدىلاردىن چىقىتى، پىيادە ئەسكەرلەر، ئاتلىقلار، ھەربى كارۋان، دالا دوختۇرخانىسىنىڭ خادىملىرى ۋە بىرنەچچە ھارۋىغا چۈشكەن سىياسى ئەربابلار شىمالغا، گناچبائۇ جاگزىلىرى تەرەپكە قاراپ كېتىشتى. ئۇلار كورنىلوۋ بىلەن نېژىنتسېۋنىڭ جەسەتلىرىنىمۇ ئېلىپ كېتىشتى.

كورنىلوۋ جېڭى مەغلۇبىيەتلىك بولدى. جەڭنىڭ بېشىدا تۇرغان ئاساسىي يولباشچىلار ۋە قاتناشقۇچىلارنىڭ يېرىمى ھالاك بولدى. كېلىچەكسىنىڭ تارىخىنى يازغۇچى بۇ توغرىدا يازىدىغان بولسا، ھەممىسى بولۇپ ئىككى ئېغىز سوز كۆپايە قىلاتتى.

ئەسلىدە بولسا، كورنىلوۋنىڭ "مۇز ئۇستى جېڭى" ناھايىتى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە ئىدى. ئاقلار ئوزلىرىنىڭ بۇ جېڭىدە ئوزلىرىنى ياخشى تونۇۋالغان، ئوز ئەنئەنىلىرىگە ئىگە بولغان، ھەربى ئاتالغۇ قوللانغان ئىدى، ئۇلار ھەتتا، گىئورگى لىنتىسىگە خەنجەر بىلەن تىكەنلىك گۈل چەمبىرىگى تەسۋىرلەنگەن ئاق ئوردىنىمۇ تەسىس قىلىشقان ئىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىنكى ۋاقىتلاردا، ئەسكەرلىككە ئېلىش ۋە سەپەرۋەرلىك قىلىش ۋاقىتلىرىدا، چەت مىللەت بىلەن غىژ-غىژ بولغاندا ياكى يەرلىك ئاھالە بىلەن جاڭجال چىقىپ قالغاندا ئۇلار ئەڭ ئاۋال ئوزلىرىنىڭ شېھىتلىرىنى پەش قىلىشاتتى. بۇنىڭغا ھېچكىم ئېتىراز بىلدۇرمەيتتى، ئەكسىچە، "پالان جياڭجۇن پۈتۈن رايونىنىڭ ئاھالىسىنى سۈمبە بىلەن ئۇرغان بولسا نىمە بوپتۇ" دېيىشەتتى. سۈمبە بىلەن شېھىتلار ئۇراتتى، شېھىتلارنىڭ ۋارىسلىرى ئۇرۇشاتتى، ئۇلار ئوزلىرىنى گۇناسىز دەپ ھىساپلىشاتتى.

كورنىلوۋ جېڭى مۇقەددەسمەدىن كېيىن پەردە كوتىرىلىپ، بىر بىرىدىن دەھشەتلىك، بىر بىرىدىن پاجىەلىك كورۇنۈشلەر كورۇلىدىغان مىسلى كورۇلمىگەن پاجىەنىڭ باشلىنىشى ئىدى.

4

ئالېكسى كراسلىنكوۋ ژاگوننىڭ پەلەمپىيىدىن پەسكە سەكرەپ چۈشتى-دە، بوۋاق بالىنى كوتەرگەندەك، ئۇكسىنى كوتىرىپ، سۈپىغا چۈشۈردى. ماتريونا ئىستانسا ئىشىگى يېنىدىكى قوڭغۇراقنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. سىمىيون ئۇنى دەمالىلىققا تونۇيالمىدى: ماتريونا شەھەر جۇگانلىرى كىيىدىغان پەلتو كىيگەن، قارا ۋە پارقىراپ تۇرغان چاچلىرىنىڭ ئۇستىدىن سوۋېت زامانىدا چىققان پوسۇنغا ئاساسەن، ئاق ياغلىق ئورىغان ئىدى. ئۇنىڭ ياش، چىرايلىق ۋە دۇگلەك يۈزىدە قانداقتۇر قورقۇش ئەكس ئەتكەن، لەۋلىرى قاتتىق پۈرۈلگەن ئىدى.

سىمىيون ئۇكسىنىڭ يولىشى بىلەن ئاياقلىرىنى ئاران سورەپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلگەندە، ماتريونانىڭ قوي كوزلىرى چىملىداپ، يۈزى تىترەپ كەتتى...

ــ ۋاي ئانامەي، ــ دېدى ئۇ بىلىنەر-بىلىنمەس، ــ مېيىپ بولۇپ قاپتىغۇ.

سىمىيون ئېغىر بىر ئۇھ تارتتى-دە، قولىنى خوتۇنىنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ، پاك ۋە مۇزدەك يۈزىگە سويدى. ئالېكسى ماتريونانىڭ قولىدىن قامچىسىنى ئالدى. ھەممەيلەن بىرئاز جىم تۇرۇپ قالدى. كېيىن ئالېكسى مۇنداق دېدى:

ــ مانا ئېرىڭمۇ يېتىپ كەلدى. ئېتىپ ئولتۇرۇشمەكچى بولغاندا،

ئەجىلى يەتمىگەن ئىكەن، ساق قاپتۇ. ھە، مەيلى، ھېچ نەرسە بولـمايدۇ، ئومنى بىللە ئورۇشمىز. قېنى كەتتۇق. قېرىنداشلىرىم.

ماتريونا ئېرىنىڭ مۇرىسىدىن قاتتىق قۇچاقلىدى، ھارۋىغىچە قولتۇقلاپ ئېلىپ باردى؛ ھارۋىغا سېلىنغان گىلەم ئۈستىگە كەشتىلىك ياستۇقلار تاشلانغان ئىدى. ئېرىنى ھارۋىغا ئولتۇرغۇزدى، ئوزى يېنىغا ئولتۇردى ـ دە، شەھەرچە فورمىدا تىكىلگەن يېڭى بەتىنكە كىيگەن ئايالىرىنى ئۇزاتتى. ئالېكسى ئاتىنىڭ خاموتلىرىنى توغرىلاـ ۋېتىپ كوكۈل خوشلۇق بىلەن مۇنداق دېدى:

ــ فېۋرالدا بىر ئاتلىق ئەسكەر قوشۇندىن قېلىپ قالغان ئىدى. مەن ئۇنى ئىككى كۈنگىچە مۇسەللەس بىلەن باقتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە كېرىنسكى چىقارغان پۇلدىن بەش يۈز سوم بەردىم، ئېتىنى تاشلاپ كەتتى. لېكىن ئات جان ـ دە. ــ ئالېكسى كۈچلۇك جەدە ئاتنىڭ ساغرىسىنى سىلاپ قويدى. كېيىن ھارۋىنىڭ ئالدىنقى تەرەـ پىگە سەكرەپ چىقتى ـ دە، بېشىدىكى تۇمغىنى توغرىلاپ كىيىپ، چولۇڭرىنى سىلكىندى. ئۇلار تېخى ئەمدى كوكىرىشكە باشلىغان دالىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كەتكەن يولغا چىقىشتى؛ ئاسماندا قۇياش نۇرلىرىنىڭ قويندا قاناتلىرىنى ئوينىتىپ تورغاي سايراپ يۇرەتتى. سېمىيونىڭ ساقلى ئوسۇپ كەتكەن، قانسىز يۈزىگە كۈلكە پەيدا بولدى، ماتريونا ئېرىنى ئوز يېنىغا تارتىپ، كوزى بىلەن سورىغان ئىدى، سېمىيون:

ــ ئىشلىرىڭلار جايىدا ئىكەن... ــ دېدى جاۋابەن.

سېمىيون ئىچى كەڭ، ئاپپاق ئاقارتىلغان ئويگە كىرىپ راھەتـ لەندى. كىچىك دەرىزىلەردىكى كوك قاپقاقلار، يېقىندا قايتىدىن

قۇرۇلغان لەمپە ــ مانا ئۇ ئوزۇــگە تونۇش پاكار ئىشكىتىن مېڭىپ ئىچكىرىگە كىردى ــ ئاپاق قىلىپ ئاقارتىلغان ئىسسىقىنا مەش، مۇستەھكەم ئۇستەل، ئۇنىڭ ئۇستىگە سېلىنغان گۈللۈك داستۇرخان، ئۇيۇقلاردىكى يېزا قاچىلىرىغا زادىلا ئوخشىمايدىغان نىكېلىق ۋە فار ــ فور قاچا ــ قومۇشلار، سول تەرەپتىكى ماتريونانىڭ ياتىغى، ئۇنىڭدىكى كەڭ تومۇر كارۋات، كارۋاتنىڭ ئۇستىگە چورىسىگە تور تۆتۇلغان يوتقان يېپىلغان ۋە پەرياستۇقلار دوۋىلەنگەن، ئوڭ تەرەپتىكى ئالېكسېنىڭ ياتىغى (ئىلگىرى بۇ بولمە مەرھۇم ئاتىسىنىڭ ئىدى)، تامغا ئېسىپ قويۇلغان يۈگەن، ئىگەر ــ جابدۇق، قىلىچ، ملتىق، فوتو سۈرەتلەر ۋە بۇ ئۈچ ئويگە تىزىپ قويۇلغان تەشتەك لەردىكى گۈللەر ــ بۇلارنىڭ ھەممىسى سېمىيوننى ھەيران قالدۇردى. ئۇنىڭ ئويدىن كەتكىنىگە بىر يېرىم يىل بولغان ئىدى. ئەمدى كېلىپ قارىسا، تەشتەكتە گۈللەر، مەلىكىلەرگە يارىشىدىغان كارۋاتلار، ماتريونانىڭ ئۇستىدە بولسا شەھەر قىزلىرى كىيىدىغان پەلتو...

ــ پوھىشكىتىن پەرقىگلار قالماپتۇ، ــ دىدى سېمىيون بەندىگە ئولتۇرۇپ ۋە بويىندىن ئاران شارفىنى يېشىپ. ماتريونا شەھەرچە فورمىدا تىكىلگەن پەلتوسىنى يېشىپ، ساندۇققا سېلىپ قويدى ــ دە، ئالدىغا پەرتۇق تارتىپ، داستۇرخاننىڭ ئوڭىنى سالدى، ئۇستەلگە نان ــ پانلارنى قويدى. مەشىنىڭ ئىچىگە ئىككى چىشلىق ئارىنى تىقىپ، شورپا قاينىپ تۇرغان قازانىنى چىقاردى. ئۇستەلگە تۆۋلانغان ياغ، قۇرۇتۇلغان غاز گوشى، بېلىقلار قويۇلدى، ماتريونا ئالېكسىگە بىر قاراپ قويغان ئىدى، ئالېكسى كوزىنى قىستى، ماتريونا يۈگۈرۇپ چىقىپ بىر خۇمرا ھاراق ئېلىپ كىردى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاكا ــ ئۇكا داستۇرخانغا ئولتۇرۇشتى. ئالېكسى

بىرىنچى ئىستاكاننى ئاكسىغا تۇتتى. ماتريونا ئېغىلىپ قازىم قىلدى. سېمىيون ئاچچىق هاراقنى بىراقلا ئىچۋەتتى، ماتريونا بىلەن ئالبكسى كوزلىرىنى سۈرتۈشتى. ئۇلار سېمىيونىڭ ئامان-ئېسەن قايتىپ، ئۇلار بىلەن بىللە داستۇرخاندا ئولتۇرغىنىغا خوشال ئىدى.

ــمەن ساڭا ئېيتسام، مەئىشتىمىز يامان ئەمەس، ئاكا، تۇرمۇشىمىز جايىدا، ــ دىدى ئالبكسى شورپا ئىچىلىپ بولغاندىن كېيىن. ماتريونا ئۇستىخانلارنى، تەخسىلەرنى يىغىشتۇرۇۋالدى-دە، ئېرىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. ــ كىنەزلىك بېغىدىكى، ئەنە ئاۋۇ دەرەخزارنىڭ يېنىدىكى يەر يادىڭىدىمۇ؟ ناھايىتى كۆچلۈك يەر. جاماەتنىڭ ئوتتۇرىسىدا كوپ جاڭجال قىلدىم-ھە، ھە! ئەلگە ئالتە چىلەك هاراق ئىچكۈزۈپتىمەن! ئاخىرى يەرنى ماڭا بېرىشتى. بۇ يىل ماتريونا بىلەن ئىككىمىز شۇ يەرنى ھەيدىدۇق. سايىنىڭ بويىدىكى يېرىمىزمۇ بۇلتۇر ياخشى ھوسۇل بەرگەن ئىدى. مانا بۇ جىمكى جابدۇقلارنى ــ كارۋات، ئەينەك، قەھۋە قاينىتىدىغان ۋە باشقا قاچاقومۇشلارنى يازدا سېتىۋالدۇق. سېنىڭ ماتريونانىڭ ئىگىلىك دىسە جېنىنى ئايىمايدۇ. ھېچبىر بازاردىن قالمايدۇ. مەن كونىچە سودا قىلىمەن: ئاقچىغا ساتىمەن، ماتريونا ئۇنداق قىلمايدۇ، دەرھال بىر چوشقىنى سويىدۇ، بىر-ئىككى توخۇنى بوغۇزلايدۇ، هارۋىغا ئۇن، ياغنىڭ سالدۇ-دە، شەھەرگە بارىدۇ ...بازارغىمۇ كىرىپ ئولتۇرمايدۇ، توپ-توغرا بايلارنىڭ ئويىگە بارىدۇ-دە، دەرھال كوز سالىدۇ: "مانا بۇ كارۋىتىڭغا ئىككى پۇت ئۇن، ئالتە قاداق ياغ بېرىمەن... مانا بۇ چايىشاپىڭغا بىر خالتا ياغنىڭ بېرىمەن..." دەيدۇ. بازاردىن قايتىشىمىزنى كورسەك خۇددى كوچىكەن ئادەملەرگە ئوخشايمىز، هارۋا جابدۇق بىلەن تولىدۇ.

ـــ چوڭ ئانامنڭ قىزى، ئاۋدوتيە دېگەن ئىگىچىم بار ئىدىغۇ، يادىڭىدىمۇ؟ مېنىڭدىن بىر ياش چوڭ ـــ ئالېكسىگە ماقۇل قىلىپ قويدۇق، ـــ دېدى ماتريونا ئېرىنىڭ قولىنى سىقىپ.

ئالېكسى قولىنى يانچۇغىغا سېلىپ، كۈلدى:

ـــ بۇ خوتۇنلار ماڭا ئېيتماستىن مېنى ئويلاپ قويماقچى بولۇ-شۇپتۇ... بۇ ناھايىتى توغرا ئىش ـ تە، ئاكا، قاچانغىچە بويتاق يۈرەي... ئىچىپ مەس بولسەن ـ دە، بۇزۇق ئايالنىڭ ئالدىغا يۆگۈرەي-سەن، كېيىن ئۆچ كۆنگىچە يىرگىنىپ يۈرۈسەن...

ئۇ يانچۇغىدىن تاماكا خالتىسى بىلەن زەنجىر ئېسىلغان ۋە كويۇپ قاپ ـ قارا بولۇپ كەتكەن غاجزىسىنى چىقاردى، غاجزىسىغا تاماكىسىنى سېلىپ چەكتى، ئويىنىڭ ئىچى بىردىنلا ئىسقا تولۇپ كەتتى، پاراڅ-دىن ۋە ھاراقتىن سېمىيونىنىڭ كاللىسى ئايلىنىپ كەتكەن ئىدى، شۇڭا ئاغزىنى ئېچىپ ھەيران بولۇپ ئولتۇراتتى.

ئاخشامدا ماتريونا ئۇنى مونچىغا ئېلىپ كىردى، ئوز قولى بىلەن ئوبدان يۇيۇپ چومۇلدۇردى، ئۇستىگە قېلىن جۇۋا كىيگۈزدى. كېيىن ئۇلار يەنە داستۇرخانغا كەچلىك تاماقتا ئولتۇردى، تاماق ئۈستىدە خۇمردەكى ھاراقنى ئىچىپ تۇگىتىشتى. سېمىيون تېخى ئاجىز بولسىمۇ، خوتۇنى بىلەن بىللە ياتتى، خوتۇنىنىڭ ئىسسىق قوينىدا كوزى ئۈيقۇغا كەتتى. ئەتىسى ئەتىگەنلىكى ئويغىنىپ قارسا، ئويىنىڭ ئىچى پاكىز يېغىشتۇرۇپ قويۇلغان، ئىسسىق بولۇپ كېتىپتۇ. خوشال بولغىنىدىن چىشلىرىنىڭ ئېقىنى كورىستىپ ھەجايغان، كوز-لىرى پارقىرىغان ماتريونا خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان ئىدى، ئالېكسى ئېتىزدىن ناشتىغا كېلىشى كېرەك ئىدى. ۋالالداپ تۇرغان دەرىزە-لەردىن باھار ئاپتۇڭى چۈشۈپ تۇراتتى، تەشتەكتىكى گۈلەرنىڭ

يوپۇرماقلىرى تاۋلىنىپ تۇراتتى. سېمىيون ئورنىدىن تۇرۇپ كارۋاتقا ئولىتۇردى، قەددىنى كەردى: تۇنۇگۈندىن بۇيان، خوتۇنى بىلەن يېتىپ چىققان كېچىدىن كېيىن ئۇنىڭ كۆچىگە قوشۇلغانىدەك بولغان ئىدى. تۇرۇپ كىيىندى، يۇز-قولىنى يۇدى، ئىنسانىڭ ئۇستۇرىسىنى سوردى، كېيىن ئىنسانىڭ ئويىگە كىرىپ، دەرىزىنىڭ يېنىدا ئەينەك سۇنۇغىغا قاراپ ساقال-بۇرۇتىنى ئالدى. كېيىن كوچىغا چىقىپ، دەرۋازىنىڭ يېنىدا تۇردى، خوشنا باغدا ئولتۇرغان ۋە ئومرىدە توت پادىشانى كورگەن بىر قېرى كىشىگە تازىم قىلدى. بۇۋاي بېشىدىن قۇلاقچىسىنى ئېلىپ، سولەت بىلەن بېشىنى ئەگدى، كېيىن يەنە كونا ھالىچە-كىگىز ئوتۇك كىيگەن ئاياقلىرىنى توغرا ئۇزىتىپ، قېتىپ قالغان قوللىرىنى ھاسىسىغا تاياپ ئولتۇردى.

ئوزىنىڭ تۇغۇلۇپ ئوسكەن كوچىسىدا بۇ چاغدا ھېچكىم يوق ئىدى. ئويلەرنىڭ ئارىسىدىن ئۇزاق ئۇپۇقتا سوزۇلۇپ كەتكەن يېشىللىق كورۇنەتتى. ئۇپۇقتا كورۇنگەن توپىلىكتە ئات قوشۇلمىغان ھارۋىلار تۇراتتى، سېمىيون سولغا قارىدى، گەجلىك دوڭ ئۇستىدە ئىككى شامال تۇگمىنىنىڭ چاقلىرى ئاستا-ئاستا ئايلىنىۋاتاتتى. ئۇنىڭدىن پەسرەكتە، باغلار ۋە پاخال ئوگزىلەرنىڭ ئارىسىدىن ئىبادەتخانىنىڭ ئاپپاق قوڭغۇراقخانىسى كورۇنەتتى. تېخى يوپۇرماقلىرى شالاڭ ئورمانلىقنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن ئىلگىرىكى كىنەز ئويىنىڭ دەرىزىلىرى ئاپتاپتا پارقىراپ كورۇنەتتى. ئاغىلار ئوز ئۇگىلىرىنىڭ ئۇستىدە. قاقلىداپ ئۇچۇپ يۇرۇشەتتى. ئورمانلىقمۇ، كىنەزنىڭ چىرايلىق ئويىمۇ كولىنىڭ يوزىدە ئەكس ئېتەتتى. كولنىڭ بويىدا كاللار ياتاتتى، باللار يوگۈرۇپ ئوينىشىپ يۇرۇشەتتى.

سېمىيون قوللىرىنى ئۆكسىنىڭ كەڭ چاپىنىنىڭ يانچۇغىغا تىقىپ،

پىشانە تېگىدىن قاراپ تۇراتتى. ئۇپچورىگە قارىغاندا يۇرىگىنى غەم باساتتى ۋە يېزا ئۇستىدىن، كوپ-كوك باغلار، ھەيدەلگەن يەرلەر ئۇستىدىن كوتىرىلگەن ھورلارنىڭ ئارىسىدىن ئۇنىڭ كوزىگە بۇ ھوزۇرلۇقتىن باشقىچە دۇنيا كورۇنەتتى. ئالبكسى ھارۋا ھەيدەپ كەلدى. ئۇ يىراقتىنلا سېمىون دەپ ۋاقىرىدى. دەرۋازىنى ئېچىۋېتىپ، سېمىونغا دىققەت بىلەن تىكىلىپ قارىدى. ھارۋىدىن ئاتنى چىقاردى-دە، ھويلىدىكى ئېستقلىق چىلاپچىنىڭ يېنىدا يۇز-قولىنى يۇيۇشقا باشلىدى.

—خاپا بولمىغىن، ئاكا، ئۇگىنىپ كېتىسەن، —دىدى ئالبكسى مېھرىۋانلىق بىلەن. —مەنمۇ گېرمان ئالدىنقى سېپىدىن كەلگىنىمدە شۇنداق بولغان ئىدىم؛ يۇرەكلىرىم سىقىلىپ، ھېچ نەرسىگە قارىغىم كەلمەيتتى...ئۇرۇشقا لەنەت... جۇر، ناشتا قىلىمىز.

سېمىون ئۇنچېقىمدى. ئەمما، ئۇنىڭ كوڭلى خوش ئەمەسلىگىنى ماتريونامۇ سەزدى. ناشتىدىن كېيىن ئالبكسى يەنە ئېتىزغا كەتتى. ماتريونا ئېتىگىنى قىستۇرۇپ ئىكىكىنچى ئاتنى ھارۋىغا قاتتى-دە، يالاڭغىداق بولۇپ، قىغ توشۇشقا ماڭدى. سېمىون ئىنسىنىڭ كارۋىتىغا سوزۇلۇپ ياتتى. ئوزىنى ئۇياق-بۇياقتا تاشلاپ غىڭشىدى، ھېچبىر ئۇخلىيالمىدى. يۇرىگىنى چوكتۇر غەم باسقان ئىدى. چىشىنى چىڭ چىشلەپ: "بەربىر چۇشىنىشمەيدۇ، ئۇلارغا سوز قىلىشنىڭ پايدىسى يوق" دەپ ئويلايتتى. ئەمما كەچتۇرۇنلۇغى ئۇچىلىسى دەرۋازىنىڭ ئالدىدىكى ياغاچتا ئولتۇرۇشقاندا، سېمىوننىڭ سەۋرى تۇگەپ، تاقەت قىلالمىدى:

—ئالبكسى دەيمەن، ھەرقانداق ئېھتىمالغا قارشى مىلتىقنى تازىلاپ قويساڭ بولاتتى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇر كتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى

ـــ مىلتىغى قۇرۇپ كەتسۇن... ئەمدى يۇز يىلغىچە ئۇرۇشمايمىز، ئاكا.

ـــ خوشال بولۇشقا تېخى ئەتىگەن. تەشتەكتىكى گۇللەرنىمۇ ئەتىگەن تىزىپ قويغانسىلەر.

ـــ ئاۋال ئاچچىغىڭ كەلمىسۇن، ـــ ئالېكسى تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ، ئىككى ئايىغىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تۇكۇردى. ـــ قېنى دىخانچىسىغا سوزلىشەيلى، بىز مەجلىستە ئەمەسمىزغۇ. مەجلىستە نىمىلەر سوزلىنىشىنى مەنمۇ بىلىمەن، ئوزەممۇ ۋاقىرىغانمەن. پەقەت سەن، سېمىيون، كېرەكلىگىنى ئاڭلاپ، كېرەكسىزىنى ئاڭلىمىغانغا سېلىۋەر. مەسىلەن، يەر دىخانلارغا بېرىلسۇن دىيىشىدۇ. بۇ ناھايىتى توغرا سوز. ئەمدى كەمبەغەللەر كومىتېتىغا كېلەيلى. بىز ئوزىمىزنىڭ يېزىمىزدىكى كومىتېتلارنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ قويغانمىز. ئەنە، ئۇ سوسنوۋكىدىكى كەمبەغەللەر كومىتېتىنى ئالغىنا: نىمە قىلىمەن دىسە شۇنى قىلىدۇ، نىمە توغرا كەلسە مۇسادىرە قىلىدۇ، شۇنداق ئوز بېشىمچىكى، ھەممە دات دەيدۇ. گىراف بوبرىنسكىنىڭ جىمىكى يەرمۇلكى سوپخوزغا ئوتۇپ كەتتى، دىخانلارغا بىر غېرىچمۇ يەر تەگمىدى. كومىتېتتا كىم بار دىگىن؟ ئىككىسى بىر ئېتىمۇ يوق شۇ يەرلىك گادايلار، قالغانلارنىڭ ھەممىسى چەتتىن كەلگەنلەر، ھەممىسى قامالغان ئادەم...ئەمدى چۇشەندىڭمۇ؟...

ـــ ئوھوي، مەن بۇنى ئېيتىۋاتقىنىم يوق، ئاخىر... ـــ دەپ سېمىيون تەتۇر قارىدى.

ـــ سەن بۇنى دىمىگەن بولساڭ، مەن دەل شۇ توغرىلىق دەۋاتىمەن. 1917 ـ يىلى مەنمۇ ئالدىنقى سەپتە بۇرژۇئازىيىگە قارشى تۇرۇش توغرىسىدا ۋاقىرىغانمەن. بىر كۇنى ئايىغىمغا پاق قىلىپ

ئوق كېلىپ تەگدى، ئەنە شۇ ماڭا ئوق ئاتقان ئادەمگە رەھمەت... دەررۇ ئويگە قايتىپ كېلىۋالدىم. قانچە يەپ تويساڭمۇ، ئەتىسى يەنە قوسىغىڭ ئاچىدىكەن. مېھنەت قىلىشتىن باشقا ئىلاجىڭ يوق...

سېمىيون ياغاچنى چېكىپ مۇنداق دىدى:

ــ تۇرغان يېرىمىز كويۇپ يالقۇنلىنىپ تۇرۇپتۇيۇ، سىلەر بولساڭلار غەپلەتتە يېتىپسىلەر.

ــ بەلكى دېگىز ئارمىيىڭلاردا، ياكى شەھەرلەردە ئىنقىلاپ تېخى پۈتمىگەندۇر، ــ دىدى ئالېكسى قەتئى يوسۇنسىدا. ــ ئەمما، بىز تەرەپتە ئىنقىلاپ يەر تەقسىملىنىپ بولۇشى بىلەن تامام بولدى. ئەمدى نېمە بولۇشىنى مەن ساڭا ئېيتاي: زىرائەتنى يىغىپ بولۇپلا كومىتېت ئەزالىرىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشىمىز. يازغىچە بىرمۇ كەمبەغەللەر كومىتېتنى قويمايمىز. كومىتېت ئەزالىرىنىڭ ھەممىسنى يەرگە كومۇپ تاشلايمىز. بىز كومموئىستىك پارتىيىدىن قورقمايمىز. بىز شەيتاندىنمۇ، ئىبلىستىنمۇ قورقمايمىز، سەن بۇنى بىلىپ قويغىن...

ــ بولدى، ئالېكسى ئىۋانوۋىچ، قارىغىنا، ئۇ دىر-دىر تىترەپ ئولتۇرۇپتۇ، ــ دىدى ئاستا ماتريونا. ــ ئاغرىق ئادەمنى قىينىماڭ نېمە قىلسەن!

ــ مەن ئاغرىق ئەمەسمەن... مەن بۇ يەردە يات ئادەم ئىكەنـمەن! ــ دەپ ۋاقىردى سېمىيون ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ، قاشا تامنىڭ يېنىغا بېرىپ تۇردى.

شۇنىڭ بىلەن پاراڭ توڭدى.

كۈن پېتىپ، خىرە قاراڭغۇ چۈشكەندە ئىككى شەپەرەڭ ئۈچۈپ

ئوتتى. بەزى ئويلەردە چىراق يېقىلغان ئىدى ــ ئۇ ئويلەردە كىشى لەر كەچىلىك تاماق ئۈستىدە ئولتۇرغان بولسا كېرەك. يىراقتىن قىزلارنىڭ ئېيتقان ناخشىسى ئاڭلىناتتى. بىردىنلا ناخشا توختىدى. فاراڭغۇ چۈشكەن ئىدى، كوچىدىن چاپقان ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاتلىق بىر دەم توختىدى ــ دە، بىرنىمە دەپ ۋاقىراپ، يەنە ئاتنى چاپتۇرۇپ كەتتى. ئالېكسى ئاغزىدىن غاگزىسىنى ئېلىپ، قۇلاق سالدى. كېيىن ئورنىدىن تۇردى.

ــ يەنە بىرەر پالاكەت بولدىمۇ؟ ــ دىدى ماتريونا تىترىگەن ئاۋاز بىلەن.

ئاخىرى ئاتلىقمۇ كورۇندى، يالاڭ ئۇشتاق بىر ياش بالا يالاڭغداق پۇتلىرىنى سىلكىپ ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ قالدى...

ــ نېمىلار كېلىۋاتىدۇ، ــ دەپ ۋاقىرىدى ئۇ. ــ سوسنوۋكىدا توت ئادەمنى ئولتۇرۇشۇپتۇ!...

سۇلھ تۈزۈلگەندىن كېيىن، يېڭى كالىندار ھېسابىدا مارتنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا گېرمان قوشۇنلىرى رېگادىن تارتىپ تا قارا دېڭىز غىچە بولغان پۈتۈن لىنىيە بويىچە ئۆكرائىنا ۋە دونباسقا ھۇجۇم باشلاشتى.

مەركىزىي "رادا" بىلەن تۈزۈلگەن سۇلھى شەرتنامىگە ئاساسەن، نېمىلار يەتمىش بەش مىليون پۇت ئاشلىق، ئون بىر مىليون پۇت تىرىك مال، ئىككى مىليون غاز ۋە توخۇ، ئىككى يېرىم مىليون پۇت قەن، يىگىرمە مىليون لىتىر ھاراق، ئىككى يېرىم مىڭ ۋاگون تۇخۇم، توت مىڭ پۇت چوشقا يېغى، ئۈنىڭدىن تاشقىرى سېرىق ماي، تىرە، ياغاچ ــ تاختاي ۋاھاكازالارنى ئېلىشى كېرەك ئىدى...

نېمىسلار ئۇكرائىنىغا پۈتۈن ئۇرۇش قائىدىلىرىگە رايە قىلغان هالدا كالوننا-كالوننا بولۇپ، باشلىرىغا پولات قالپاقلارنى كىيىپ هۇجۇم قىلىشقا باشلىغان ئىدى. قىزىل ئارمىيىنىڭ كۆچسىز توسالغۇ-لىرىنى گېرمانلارنىڭ ئېغىر توپ-زەمبىرەكلىرى سۈپۈرۈپ يوق قىلىپ، باستۇرۇپ كېلىشەتتى.

قوشۇنلار، ئاپتوموبىل كالوننىرى، سانسىز كوپ زەمبىرەكلەر، رەڭگا-رەڭ بويالغان تانكا ۋە ئۇستى پولات بىلەن قاپلانغان ئاپتوموبىللار تاراق-تۇرۇق قىلىپ باستۇرۇپ كېلەتتى، دەريالاردىن ئوتۇش ئۈچۈن لەيلىمە كېمە ۋە پۈتۈن كوۋرۇكلەرنى ئېلىپ كېلە-شەتتى. ئاسماندا قاقىرىدەك قاتار بولۇشۇپ ئايرۇپلانلار ئۇچاتتى.

بۇ تېخنىكىلىق قوراللارنىڭ پۈتۈنلەي قورالسىز دېگۈدەك خەلققە قىلغان هۇجۇمى ئىدى. كونا جەڭچىلەردىن، دېخانلاردىن، كان ئىشچىلىرىدىن ۋە شەهەر ئىشچىلىرىدىن ئىبارەت بولغان ۋە نېمىس-لارغا قارىغاندا كوپ مەرتىۋە ئاز بولغان قىزىل ئەترەتلەر جەڭ قىلىپ شىمال ۋە شەرق تەرەپكە چېكىنىشەتتى.

كىيېۋتا، ئۇكرائىننى نېمىسلارغا سېتىۋەتكەن مەركىزىي "رادا" نىڭ ئورنىغا ئىلگىرى چار پادىشانىڭ مۇلازىملىرىدىن بولغان سكوروپادسكى قويۇلغان ئىدى؛ ئۇكرائىنا بۇرژۇئا مىللەتچىلىرى چىقارغان كوك چاپاننى كىيگەن سكوروپادسكى بىر قولىنى بېقىنغا تىرەپ گەدىيىپ، باشلىقلىق هاسىسنى تۇتۇپ: "ياشىسۇن هەقىقى ئۇكرائىنا! بۇنىڭدىن كېيىن تېچلىق، پاراۋانلىق ۋە راهەت بولسۇن. ئىشچىلار ئىستانوكلىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئىشلىسۇن، دېخانلار قوشىنى هەيدىسۇن! كوزىمىزدىن يوقالسۇن قىزىل شەيتان!" دەيتتى.

ۋلادىمىرسكويى يېزىسىنىڭ كوچىسىغا شۇم خەۋەر ئېلىپ كەلگەن ئاتلىق چېپىپ كېتىپ ئاردىدىن بىر ھەپتە ئوتكەندىن كېيىن، بىر كۈنى سەھەر ۋاقتىدا گەجلىك دوختۇرنىڭ يېنىدىكى تۈگمەنىنىڭ ئالدىغا يىگىرمىچە ئاتلىق كېلىپ توختىدى؛ ئۇلار كورۇنۇشىدىن رۇسلارغا ئوخشمايتتى، ئۇستىگە يېشىل رەڭلىك كالتا ھەربىچە كىيىم كىيگەن، قۇلاقچىلىرىغا ئاتلىقلار ئالامىتى بولغان بوقۇچ تاقىغان ئىدى. ئۇلار پەستەكى يېزىغا قارىشىپ، ئاتتىن چۈشۈشتى.

يېزىدا تېخى ئادەم كوپ ئىدى، ــ ئاھالىنىڭ تولىسى بۈگۈن ئېتىزغا چىقمىغان ئىدى. ئاتلىقلارنى كورگەن بالىلار دەرۋازىدىن ــ دەرۋازىغا يۈگۈرۈشۈپ قالدى، قاشا تامىلارنىڭ ئارقىسىدا خوتۇنلار پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى، كوپ ئوتمەستىن، چېركاۋنىڭ ئالدىدىكى مەيدانغا خالايىق توپلاندى. ئادەملەر تۈگمەن تەرەپكە باشلىرىنى كوتىرىپ قاراپ تۇرۇشاتتى، ئۇ يەردە ئاتلىقلار ئىككى پىلىموت ئورنىتىشماقتا ئىدى.

شۇنىڭدىن سەل كېيىن يېزىنىڭ باشقا تەرىپىدىن ھارۋا چاقىنىڭ تاراقلىغان تاۋۇشى، قامچىنىڭ تارسىلدىغىنى ئاڭلىنىپ، چېركاۋنىڭ ئالدىدىكى مەيدانغا ھەربى ھارۋىغا قوشۇلغان ئىككى تورۇق ئات قارا تەرگە پاتقىنىچە چېپىپ كىرىپ كەلدى. ھارۋىنى كوك كوزلۇك، ئاستىنقى ئېگىگى سوزۇق، قوپال بىر ئەسكەر ھەيدەۋاتاتتى. ئۇنىڭ كەينىدە گېرمان ئەپتىسىرى ــ چىرايلى سۈرلۈك، تۇرقى ئاجايىپ، كوزەينەك تاقىغان، بېشىغا يېڭى، خۇددى ئويۇنچۇقتەك شەپكە كىيگەن زات ئىككى قولىنى بېقىنىغا تاياپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ سول يېنىدا كونىدىن تونۇش، كىنەز مۇلىكىنىڭ باشقۇرغۇچىسى، بۇلتۇر

كۆزده قورغاندىن ئشتانچاق قېچىپ كەتكەن گرىگورى كارلوۋېچ مىل ئولتۇراتتى.

ھازىر ئۇنىڭ ئۇستىدە ياخشى پەلتو، بېشىدا ئىسق قۇلاقچا بولۇپ، كوزىگە ئالتۇن راملىق كوزەينەك تاقىغان ئىدى، يۈزى دومۇلاق، ساقاللىرى چۈشۈرۈلگەن ئىدى. ئۇنى كورگەن دىخانلارنىڭ غەزىۋى كەلدى.

—باش كېسىمگىلارنى ئېلىڭلار! —دەپ ۋاقىرىدى نېمىس ئەپتەسىرى رۇس تىلىدا. ھارۋىغا يېقىنراق تۇرغانلارنىڭ بەزىلىرى خالار-خالىماستىن باشلىرىدىن قۇلاقچىلىرىنى ئالدى. ھەممە جىم تۇراتتى. ھامان ئىككى قولىنى بېقىنغا تىرەپ ئولتۇرغان ئەپتەسىر كوزەينىگىنى پارقىرىتىپ، ھەر بىر سوزىنى ئېنىق ئېيتىشقا تىرىشىپ، سوزلەشكە باشلىدى:

—ۋلادىمىرسكوىيى يېزىسىنىڭ دىخانلىرى، ئاۋۇ توپىلىككە ئىككى گېرمان پىلىموتى ئورنىتىلغىنىنى كوردۇڭلارمۇ، ئۇلار ناھايىتى ياخشى ئىشلەيدۇ... سىلەر ئەلۋەتتە ئەسلىك-ھۇشلۇق دىخانىسىلەر. مەن سىلەرگە زىيان يەتكۈزۈشنى خالىمايتتىم. شۇنى چۈشەندۈرۈپ ئېيتىشىم كېرەك، ئىمپېراتور ۋىلگېلىمىنىڭ گېرمان قوشۇنلىرى بۇ يەرگە ھالال كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىنى تىكلەشكە كەلگەن. بىز گېرمانلار بىراۋنىڭ كىشىنىڭ مېلىنى ئوغرىلىشىغا يول قويمايمىز، كىشىنىڭ مېلىنى ئوغرىلىغانلارنى قاتتىق جازالايمىز. بولشېۋىكلار سىلەرگە باشقىچە ئۇگىتىشكەن، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بىز بولشېۋىكلارنى ھەيدەۋەتتۇق، ئۇلار ئەمدى زادىلا قايتىپ كەلمەيدۇ. ئۇز قىلمىشلىرىڭلار ئۇستىدە ياخشىلاپ ئويلىنىشىڭلارنى، شۇنىڭ بىلەن بىللە، مانا بۇ يەر-مۇلۇكنىڭ ئىگىسىگە ئوغرىلىغان

نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى قايتۇرۇپ بېرىش توغرىسىدا ياخشىلاپ ئويلىشىڭلارنى ئەسكەرتىمەن....

بۇ سوزلەردىن كېيىن خالايىقنىڭ ئىچىدە بەزىلەر ئاماقلىرىنى قىرىپ قويىدى. گرىگورى كارلوۋىچ قۇلاقچىسىنىڭ سايىۋىنىنى كۆزىدە گىچە باستۇرۇپ، دىخانلارغا تىكىلىپ قاراپ ئولتۇراتتى. بىر قېتىم ئۇنىڭ سېمىز يۈزى تەنتەنە بىلەن ھەجىيىپ كەتتى ــ بىرسىنى تونۇغان بولسا كېرەك. ئەپتىسەر سوزىنى تۈگەتتى. دىخانلار ئۇنچىقماي تۇرۇشاتتى.

ــ مەن ئۆز ۋەزىپەمنى ئورۇنلىدىم، ئەمدى سىز گەپ قىلىڭ، مىل جاناپلىرى، ــ دىدى ئۇنىڭغا ئەپتىسەر.

گرىگورى كارلوۋىچ بۇ تەكلىپنى ناھايىتى مۇلايىم سوزلەر بىلەن رەت قىلدى:

ــ جانابى جۆكۆبې، مېنىڭ ئۇلارغا قىلغۇدەك سوزۇمۇ يوق. ئۇلار سىزنىڭ گېپىڭىزنى ياخشى چۈشەندى.

ــ ياخشى، ــ دىدى ئەپتىسەر؛ ئۇ تۇرقىنى ھېچ بۇزمايتتى. ــ ئاۋۇستە، ھەيدە!

ھارۇننىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان ئەسكەر قامچىسىنى بىر تارسىلا داتتى، ھارۋا ئادەملەرنىڭ ئوتتۇرىسىنى يېرىپ، كىنەزنىڭ ئويى تەرەپكە قاراپ ھېڭىپ كەتتى؛ بۇنىڭدىن ئۆچ كۈنلا ئىلگىرى ئۇ ئويدە يېزا ئىجرائىيە كومىتېتى جايلاشقان ئىدى. دىخانلار ھارۋىنىڭ كەينىدىن قارىشىپ قالدى.

ــ نېمىس گىدىيىپ قاپتۇغۇ، ــ دىدى خالايىقنىڭ ئىچىدىن بىرسى.

ــ گرىگورى كارلوۋىچنىڭ ئۇنچىقمىغىنىغا ھەيران مەن،

يىگىتلەر.

ـــ ئالدىرىما، تېخى شۇنداق تىلى چىقىپ قالىدۇكى...

ـــ بېشىمىزغا بالا بولدىغۇ، ـــ نىمە گۇنا قىپتىمىز؟

ـــ ساقچى ئىدارىسىنىڭ باشلىغىمۇ تېزلا كېلىپ قالىدۇ.

ـــ سوسنوۋكىغا كېپتىمىش، ئاھالىنى بىر يەرگە يىغىپتۇ ـ دە، ھەممىڭ پالانسەن، پۇستانسەن، ئوغرىسەن، كاللا كېسەرسەن، 1905 ـ يىلنى ئۇنتۇپ قالدىڭلارمۇ؟ دەپ تازا تىللاپتۇ. ئۇچ سائەتكىچە تىللاپتۇ. سىياسىنىڭ نىمىلىگىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىپتۇ.

ـــ ئەمدى نىمە بولاركىن؟

ـــ نىمە بولاتتى، ئۇرۇپ ـ ساۋايدۇ ـ دە.

ـــ ھەيدەپ قويغان يېرىمىزچۇ؟ كىمنىڭ بولىدۇ ئەمدى ئۇ يەرلەر؟

ـــ ھوسۇلنىڭ يېرىمى ئۇلارغا تېگىدۇ. ئاشلىق يىغىشتۇرۇ ـ ۋېلىنغاندىن كېيىن، يېرىمى كىنەزگە تېگىدۇ ـ دە.

ـــ ھۇ خۇمپەرلەر، بېشىمنى ئېلىپ باشقا جايغا كېتىمەن...

ـــ نەگىمۇ كېتەتتىڭ، ئەخمەق؟...

دىخانلار سوزلىشىپ بولۇپ،. ئوي ـ ئويلىرىگە تارقىلىپ كەتتى. ئاخشىمى كىنەزنىڭ ئويىگە سافا، تايانما ئورۇندۇق، كارۋات، ئىشىك ۋە دەرىزە پەردىلىرى، چېتى ئالتۇن زەرلىك رامكىغا ئېلىنغان ئەينەكلەر ۋە رەسىملەر توشۇلۇشقا باشلىدى.

كراسلىنىكوۋلار كەچقۇرۇن چىراق ياقماستىن تاماق يەپ ئولتۇرۇشاتتى. ئالېكسى ھەر قېتىم قوشۇغىنى ئۇستەلگە قويۇپ، دەرىزىگە قارايتتى ۋە ئۇھ تارتاتتى. ماتريونا ئۇستەل بىلەن ئۇچاقنىڭ

ئوتتۇرىسىدا خۇددى چاشقاندەك ئاستا شىپلداپ يۈرەتتى... سىمىيون ئۇستەلنىڭ يېنىدا مۆكچىيىپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ بۇدۇن چاچلىرى پىشانىسىگە چۈشكەن ئىدى. تاماق قالدۇقلىرىنى يىغىشتۇرۇۋېلىۋاتقاندىمۇ، يېڭى تاماق ئېپكېلىپ قويغاندىمۇ ماتىريونىڭ يا قولى، ياكى مەيدىسى ئۇنىڭغا تېگىپ كېتەتتى. ئەمما سىمىيون بېشىنى كوتەرمەي، ئاغزىنى ئاچماي جىم ئولتۇراتتى.

بىردىن ئالېكسى ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ دەرىزىنىڭ ئالدىغا باردى، ئەينەكنى چېرتىپ، بېشىنى چىقىرىپ قارىدى. ئەمدى ئاخشامنىڭ جىمىلغىدا يىراقتىن بىراۋنىڭ دات-پەريادى ئاڭلاندى. ماتريونا دەرھال ئۇزۇن بەندىكىگە ئولىتۇردى-دە، ئىنكىسى قولىنى تىزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇپ قىستى.

ــ ئۇلار ۋاسكا دېمىنتيېۋنى ئۇرۇۋاتىدۇ، ــ دېدى ئالېكسى ئاستا ئاۋاز بىلەن. ــ بايا ئۇنى كىنەزنىڭ هويلىسىغا ئېلىپ كېتىشكەن ئىدى.

ــ مۇشۇنىڭ بىلەن ئۇچ كىشىنى ئۇرۇشتى، ــ دېدى ماتريونا پىچىرلاپ.

هەممەيلەن جىم بولۇپ قۇلاق سېلىپ ئولتۇردى، يېزا ئاخشىمىنىڭ ئۈستىدە بايىقى ئادەمنىڭ چىقىراپ داتلىغىنى ئاڭلىناتتى.

سىمىيون سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى. ئىشتىنىنىڭ بېغىنى چىڭىتتى-دە، ئۈكسىنىڭ ئويىغا كىرىپ كەتتى. ماتريونامۇ ئۇنىڭ چىقماستىن ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈردى. سىمىيون تامدا ئېسىلىق تۇرغان مىلتىقنى ئالغان ئىدى، ماتريونا ئۇنىڭ بوينىدىن قاتتىق قۇچاقلاپ، چىشىنى چىڭ چىشلىگىنىچە تۇرۇۋالدى. سىمىيون ئۇنى ئىتتىرىۋەتمەكچى بولغان ئىدى، كۈچى يەتمىدى. مىلتىق يەرگە

چۇشۇپ كەتتى. كېيىن سېمىون ئۇزىنى كارۋاتقا تاشلاپ، يۇزىنى ياستۇققا قويۇپ ياتتى. ماتريونا ئېرىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ يىرتىق چاچلىرىنى سلاشقا باشلىدى.

باشقۇرغۇچى گرىگورى كارلوۋىچ مىل ساقچىلارنىڭ ۋە يېڭى باشلىقنىڭ قوشۇنلىرى بولغان ئالاھىدە خىل ئۇكرائىنا ئاتلىق ئەسكەرلىرىنىڭ كۆچمە ئىشەنمەستىن، ۋلادىمىرسكويى يېزىسىغا گارنىزون ئەۋەتىلىشىنى سورىدى. بۇنداق ھالىلاردا نېمىسلار جان دەپ رازى بولۇشاتتى، شۇنىڭدىن كېيىن ۋلادىمىرسكويىغا پىلىموتلۇق ئىككى پەي ئەسكەر يېتىپ كەلدى.

ئەسكەرلەرنى ھەممەيلەننىڭ ئۆيلىرىگە تەقسىم قىلىشتى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئەسكەرلەرنى كىملەرنىڭ ئۆيىگە قويۇشنى گرىگورى كارلوۋىچنىڭ ئۆزى بەلگىلەپ چىققان ئىمىش. ھەر ھالدا بۇلتۇر كىسەزنىڭ ئۆيىنى تالاشقا قاتناشقان دېخانلار ۋە يېزا ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ پارتىيىسىز ئەزالىرىغا (ياشلاردىن ئونچە كىشى نېمىسلار كەلمەستىنلا يېزىدىن قېچىپ كەتكەن ئىدى) بېقىشقا بېرىدىن ئەسكەر ۋە بېرىدىن ئات بېرىلدى.

ئالېكسى كراسىلنىكوۋنىڭ ئىشگىنىمۇ تولۇق ئەنجاملىرى بىلەن، مۇرىسىگە مىلتىق ئاسقان، بېشىغا تومۇر قالپاق كىيگەن بىر نېمىس ئەسكىرى كېلىپ تاقىلداتتى. ئەسكەر بىرنىمىلەر دەپ كالدىرلاپ، ئالېكسىگە بۇيرۇق قەغىزىنى كورسەتتى ـ دە، ئۇنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ مۇنداق دىدى:

ـــ① Карашо، دوستۇم...

① روسچىدىكى "хорошо" ياخشى دىگەن مەنىدە، بۇ يەردە "карашо"

ئەسكەرگە ئالبكسىنىڭ بولمىسىنى بېرىشتى، پەقەت تامدىكى ئىگەر-جابدۇق يىلەن ملتقنى ئېلىپ چىقىشتى. ئەسكەر دەرھال كارۋاتقا ياتخى يوتقانىنى سالدى، تامغا ۋىلگىلمىنىڭ رەسمىنى ئاستى-دە، ئويىنى تازىلاپ سۈپۈرۈشنى بۇيرۇدى.

ماتريونا ئويىنى سۈپۈرگىچە، ئەسكەر كىر كىيىملىرىنى يېغىشتۇرۇپ، يۇيۇشقا بەردى: "Schmutzig, pfui ①" دەيتتى ئۇ، "Bitte ②، يۇيۇپ بېرىڭ." ئاندىن ئەسكەر ھەممە نەرسىدىن مەمنۇن بولۇپ، ئوتۇگىنىمۇ يەشمەستىن، كارۋاتقا سوزۇلۇپ ياتتى-دە، تاماكا چېكىشكە باشلىدى.

ئەسكەر ناھايىتى سېمىز ئىدى، ئۇنىڭ بۇرۇتى شاپىتەك بولۇپ يۈزۈرى قايرىپ قويۇلغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىدىكى كىيىملىرى ياخشى ئىدى؛ ئىشتاھاسمۇ ياخشى بولۇپ، ئالدىغا قويۇلغان نەرسىنى بىر دەمدىلا شاپىلدىتىپ يەپ قويياتتى. ماتريونا ئۇنىڭ ئالدىغا نىمە ئېپكېلىپ قويمىسۇن، ھەممىسىنى يەپ تۇگىتەتتى؛ ئۇنىڭغا خۇسۇسەن تۇزلانغان چوشقا گوشى يېقىپ قالغان ئىدى. ماتريونا نېمىسنى گوش بىلەن بېقىشقا چىش-تىرنىغى بىلەن قارشى ئىدى، بىراق ئالبكسى: "قويىۋەر، يىگىنچە يىسۇن، ئۇخلىسۇن، بىزنىڭ ئىشىمىزغا ئارىلاشمىسا بولغىنى" دىدى.

ئەسكەر بىكار قالغان چاغلىرىدا، ئوز ئوزىچە ھەربى مارشلارنى

دەپ خاتا ئىشلىتىلگەن. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

① نېمىسچە سوز، "تۇفي! بەك كىرلىشپ كېتىپتۇ!" دىگەن مەنىدە. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② نېمىسچە سوز، "مەرھەمەت قىلىپ" دىگەن مەنىدە. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ئېيتاتتى، يە بولمسا، كىيىۋ شەھىرىنىڭ رەسىملىرى تارتىلغان ئاتكەرىتكىلارغا ئوز ئېلىگە سالام خەتلەرنى يېزىپ ئولتۇراتتى. شوخلۇق قىلمايتتى، بىراق ماڭغاندا خۇددى ئوي ئىگىسىدەك ئايالقىلىرىنى گۇرسىلدىتىپ ماڭاتتى.

كراسىلنىكوۋلارنىڭ ئويى ئەمدى خۇددى ئولۇك چىقارغان ئويدەك بولۇپ قالغان ئىدى: غىزاغا ئولتۇرغاندىمۇ، غىزادىن تۇرغاندىمۇ ھېچكىم گەپ قىلمايتتى، ئالبكسىنىڭ كوگىلى خاپا، قوشۇمىسى تۇرۇكلۇك ئىدى. ماتريونا ئورۇقلاپ قالدى، يەقەت ئۇھ تارتقىنى ئۇھ تارتقان ئىدى، كوز ياشلىرىنى ھېچكىمگە كورسەتمەستىن سۇرتەتتى. ھەمىدىن كويرەك سېمىيوندىن خاۋاتىرلىنەتتى، ئۇنى قىزىشىپ كېتىپ، بىر بالا تېرىپ قويمسا بولاتتى، دەپ ئويلايتتى. ئەمما سېمىيون شۇ كۇنلەردە جىم، ئۇنچىقماس بولۇپ قالدى.

ئەمدى ھەر كۇنى يېزىلىق ھوكۇمەت بىناسىنىڭ تېمىغا، ھەر بىر ھويلىنىڭ دەرۋازىسىغا باشلىقىنىڭ يەر ۋە مالىلارنى پومىشىكىلارغا قايتۇرۇپ بېرىش، مۇسادىرىلەر، يېڭى سىلىقلار، مەجبۇرى ئاشلىق تاپشۇرۇش توغرىسىدىكى، ئىسيان كوتەرگەنلەرگە، كوممۇنىستلارنى يوشۇرغانلارغا رەھىمسىز جازا بېرىش توغرىسىدىكى بۇيرۇقلىرى چاپلانغان ئىدى...

دىخانلار بۇيرۇقلارنى ئوقۇشاتتى-دە، ئۇنچىقىشمايتتى. كېيىن، پالان يېزىدا ئېلىپ ساتارلار نېمىس ئاتلىق ئەسكەرلىرىنىڭ ھەمايىسى ئاستىدا ھەتتا ئاقلانمىغان ئاشلىقنى ئېلىپ كېتىشىپتۇ، ئاشلىقنىڭ ئورنىغا ئاللىقانداق قەغەز ئاقچا تولىشىپتۇ، ئۇ ئاقچىلارنى ھەتتا خوتۇنلارمۇ ئالماس ئىمىش؛ پالان يېزىدا چارۋا مالىلارنىڭ يېرىمىنى ھەيدەپ كېتىپتۇ؛ پالان يېزىنى بولسا قۇپ-قۇرۇق قىلىپ كېتىپتۇ

دىگەن شۇم خەۋەرلەر تارقىلىشقا باشلىدى.

دىخانلار كېچىلىرى خالى جايلاردا يىغىلىشىپ شۇنداق ھىكايىلەرنى ئاڭلاپ، ئۇھ تارتىدىغان بولۇشتى. نىمە قىلىش كېرەك؟ قانداق چارە بار؟ باشقا شۇنداق بالا كەلدىكى، دېمىڭنى چىقارماي ئولتۇرۇشتىن باشقا ئىلاج قالمىدى.

سېمىيون شۇ يىغىلىشلارغا بارىدىغان بولدى؛ يىغىلىشلار ساينىڭ بويىدىكى مەجنۇنتالىنىڭ تۇۋىدە بولاتتى. مۇرىسىگە پىنجىگىنى تاشلاپ، قۇرۇق يەردە ئولتۇرۇپ، تاماكا چەككەن ھالدا پاراڭلارغا قۇلاق سالاتتى، بەزىدە ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ، پىنجىگىنى يەرگە تاشلاپ، مۇرىلىرىنى كېرىپ، "يولداشلار!..."دىگۇسى كېلىپ كېتەتتى، ئەمما ئوزىنى تۇتۇۋالاتتى: ئادەملەرنى بىكارغا چوچۇتمەي، دىخانلارنىڭ ھەممىسى تارقىلىشىپ قېچىپ كېتىدۇ دەپ ئويلايتتى.

بىر كۇنى كەچقۇرۇن، گۇگۇم چېغىدا ئوتلاقتىن ئوتۇپ كېتىۋاتقىنىدا قانداقتۇر بىر كىشىنى ئۇچراتتى، ئۇ توختاپ كۇلدى. سېمىيون ئۇنچىقماي ئوتۇپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، ئۇ كىشى ئاستاغىنا چاقىردى:

ــ ھاي بۇرادەر!

سېمىيون ئەندىكىپ كەتتى: "ئوزىمىزنىڭكىلەردىنمىكىن ــ ھە؟" ئۇنىڭغا بېشىنى بۇراپ قاراپ، سورىدى:

ــ نىمە دەيسەن؟

ــ ئالېكسىنىڭ ئاكىسىمۇ سەن؟

ــ ئاكىسى بولسام نىمە دەيتتىڭ؟

ــ ئوز كىشىڭنى تونۇمايسەن... "كېرچ" كوماندىسى يادىڭدىمۇ؟

ــ كوژىن! سەنمۇسەن؟ ــ دەپ سېمىيون ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ

قاتتىق قىستى.

ئىككىسى بىر بىرىگە قاراپ تۇرۇشتى. كوڑىن ئەتراپىغا ئىلدام كوز سېلىپ قاردى-دە، مۇنداق دىدى:

— كەسمە ملتقلار تەييارمۇ؟

— ياق، بىز تەرەپلەر تېخى تىنچ!

— ئەپچىل يىگىتلەردىن بارمۇ؟

— كىم بىلىدۇ دەيسەن. ھازىرچە كورۇنمەيدۇ. نىمە بولاركىن دەپ كۆتۈپ تۇرىمىز.

— سىلەر نىمە قىلمۇاتىسىلەر، يىگىتلەر؟ — دىدى كوڑىن؛ ئۇ گەپ قىلغاندا، كوزلىرى ئەتراپقا قارايتتى، — نىمىشقا قولۇڭلارنى قوشتۇرۇپ قاراپ ئولتۇرۇسىلەر؟ بۇنداق ئولتۇرۇۋۇەرسەڭلار ھەممىڭنى توخۇ يۇڭۇزلىغاندەك يۇڭۇزلاپ كېتىدىغۇ، سىلەر بولسىڭلار باشلىرىڭلارنى ئېگىپ بېرىپسىلەر. ئاڭلىغان بولسىڭلار كېرەك، ئۇسېپتسكويى يېزىسىنى زەمبىرەككە تۇتۇپ يەر بىلەن يەكسان قىلىپ تاشلىدى. خوتۇن-قىزلار ۋە بالىلار بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە قاراپ كەتتى، ئەرلەرنىڭ ھەممىسى ئورماندا... نوۋوسپاسسكويىدىن، فيودوروۋكادىن، گۇلەي-پولىدىن — ھەممە يەردىن ئادەملەر بىز تەرەپكە كېلىشمەكتە...

— بىز تەرەپكە دەپ نەنى ئېيتۇاتىسەن؟

— دىبرىوسكى ئورمىنىنى بىلەمسەن؟ بىزنىڭكىلەر ئەنە شۇ يەرگە يىغىلىشماقتا... خوپ، مەيلى... ئەمدى سەن، يىگىتلەرگە شۇنى ئېيتىپ قوي: سىلەرنىڭ ۋالدىمىروۋكاڭلاردىن قىرىق كەسمە ملتىق، ئوق-دورىسى بىلەن ئون ملتىق، تېپىلغىنچە قول گىرانىتى توپلاڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئېتىزدىكى ئوت دوۋىسىگە يوشۇ-

www.uyghurkitap.com
تۇرۇق كتاب تۈر بىكىنى
كتابخانەسى پىڭى تىلىرىسى

رۇپ قويۇڭلار... چۇشەندىڭمۇ؟ سوسنوۋكىلىق يىگىتلەر ئوت دوۋىسىنىڭ تېگىگە ئانچە-مۇنچە نەرسە يوشۇرۇپ قويۇشقان، مېنى كۇتۇپ تۇرۇشۇپتۇ... گۇندەيېۋكادا ئوتتۇز ئاتلىق تەييار بولۇپ كۇتۇپ تۇرۇپتۇ. كېتىش كېرەك.

ــ قاياققا كېتىش كېرەك؟ كىمنىڭ ئالدىغا؟

ــ كىمنىڭ ئالدىغا بولاتتى، ئاتاماننىڭ ئالدىغا-دە... ئۇنىڭ ئىسمى شىشۇس، هازىر بىزنىڭكىلەر پۇتۇن يېكاتېرىنوسلاۋ ئەترا-پىدا ئەترەتلەر توپلىماقتا... ئوتكەن هەپتىدە ئالاهىدە خىل ئۇكرا-ئىنا ئاتلىق ئەسكەرلىرىنى تارمار قىلدۇق، يەر-مۇلۇكلىرىنى كويدۇ-رۇپ كۇل قىلدۇق... ئەنە شۇ تاماشىنى كورسەڭ ئىدى، بۇرادەر، هاراق، قەنلەرنى دىخانلارغا بىكارغا بولۇپ بەردۇق... يادىڭدا تۇتقىن، بىر هەپتىدىن كېيىن يەنە كېلىمەن...

ئۇ سېمىيونغا قاراپ كوزىنى قىستى-دە، قاشا تامدىن سەكرەپ ئوتۇپ، پاقىلار كۇرۇلداۋاتقان قومۇشلۇق تەرەپكە ئىڭىشكىنىچە كەتتى.

ئاتامانلار، تۇيۇقسىز هۇجۇم توغرىسىدىكى گەپلەر ۋلادىمىرسكوي-غىمۇ كەلگەن ئىدى، ئەمما بۇ گەپلەرگە هىچكىم ئىشەنمەيتتى. مانا ئەمدى جانلىق گۇۋاچىمۇ پەيدا بولدى. شۇ كۇنى كېچىسىلا سېمىيون هەممە سوزنى ئۇكىسىغا ئېيتىپ بەردى. ئالېكسى دىققەت بىلەن تىڭشىدى.

ــ ئاتاماننىڭ ئېتى كىم ئىكەن؟

ــ شىشۇس دەيدۇ.

ــ بۇنى ئاڭلىماپتىكەنمەن. نېستور ئىۋانوۋىچ ماخنو يىگىرمە بەشچە كاللا كېسەر يىگىتى بىلەن قورغانلارنى تالاپ يۇرگۇدەك

دىگەن گەپ-سوزلەر بار... ئەمما شىشۇس دىگىنىنى ئاڭلىمىغان... بولسا باردۇر، ھازىرقى زامانىنىڭ دىخىنى ھەر نەرسىگە قادىر، مەيلى، شىشۇس بولسا شىشۇستۇر، بەرىكە تاپسۇن... ئەمما ھازىرچە دىخانلارغا ئېيتماي تۇرغىن، سېمىيون. ۋاقتى كەلگەندە ئۆزەم ئېيتىمەن.

سېمىيون كۆلۈمسىرىدى-دە، مۇرىسىنى قىسىپ قويدى:

ــ مەيلى، ئۇلارنىڭ سېنى يۆگۈزلاپ قويۇشىنى كۈتۈپ تۇر بولمىسا.

كوزىن ئەنە شۇ كۆنى كەچقۇرۇن سېمىيوندىن باشقا ئادەملەر بىلەنمۇ ئۇچراشقان بولسا كېرەك. يېزىدا ملتىقلار، گىراناتلار، ئاتا-مانىنىڭ ئەترەتلىرى توغرىسىدا ھەر خىل گەپلەر پەيدا بولدى، بەزى ھويلىلاردا كېچىلىرى بىر نەرسىلەرنى ئىكەكىلەپ كەسكەن تاۋۇشلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئەمما ھازىرچە ھەممە تەرەپ جىم ئىدى. نېمىسلار ھەتتا يېڭى تەرتىپ ئورناتتى، ھەر شەنبە كۆنى كېچىسى كوچىنى سۈپۈرۈش توغرىسىدا بۇيرۇق چىقىرىشتى. بۇنىڭغا ئەل-جامائەت ئۇنچىقماي ئەمەل قىلىشتى.

شۇنىڭدىن كېيىن پالاكەتمۇ يېتىپ كەلدى. ئەتىگەن سەھەر ۋاقتىدا، تېخى مالىلار پادىسىغا چىقماستىن ئىلگىرى، پاكىز قىلىپ سۈپۈرۈلگەن كوچىدا كۆزەتچىلەر ۋە مەيدىلىرىگە ئىزناك قادىغان ئەسكەرلەر يۈرۈپ، دەرىزىلەرنى تاقىلدىتىپ ۋاقىراشقا باشلىدى:

ــ تاشقىرىغا چىقىڭلار!

دىخانلار كوينەكچان، يالاڭئاياق پېتى دەرۋازىلاردىن يۈگۈرۈپ چىقىشاتتى، چىقىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ قولىغا پالان ئوي مۇنچە ئاشلىق، مۇنچە يۇڭ، مۇنچە ياغ ۋە تۇخۇمنى گېرمان ھەربى تەمىنات ئىشتاۋىغا مۇنچە مارك نەرقى بىلەن ئېپكىلىپ بەرسۇن دىگەن

بۇيرۇق تۇتقۇزلاتتى. چېركاۋنىڭ ئالدىدىكى مەيدانىدا ھەربىلەر ھارۋىسى تەييار بولۇپ تۇرغان ئىدى. باشلىرىغا تومۇر قالپاق كىيگەن، قولىدا مىلتىق تۇتقان نەمىس ئەسكەرلەر دەرۋازىلارنىڭ يېنىدا كۆلۈپ قاراپ تۇرۇشاتتى.

دىخانلار باشلىرىنى قاشلايتتى. بەزىلىرى ھېچنىمەم يوق دېيىشسە، بەزىلىرى قۇلاقچىلىرىنى يەرگە ئۇرۇشقا باشلىدى:

ــ خۇدا ھەققى، بىزدە ئاشلىق يوق، ئاشلىقنى قەيەردىن ئالىمىز! كاللامنى چېپىپ تاشلىساڭمۇ ئاشلىغىم يوق!...

شۇ چاغدا كوچىدىن باشقۇرغۇچى ھارۋىغا چۈشۈپ ئوتۇپ قالدى.

دىخانلار ئەسكەر ۋە ساقچىلاردىن كورە، باشقۇرغۇچىنىڭ ئالتۇن رامكىلىق كوزەينەكىدىن بەكرەك قورقاتتى، چۈنكى گېرمانىيە كارلوۋىچىنىڭ كوزى ھەر نەرسىنى كورەتتى، ئۇ ھەممە نەرسىنى بىلەتتى.

باشقۇرغۇچى ئېتىنى توختاتتى. ھارۋىنىڭ ئالدىغا ساقچى ئىدارىسىنىڭ باشلىغى كەلدى. ئىككىسى بىرنەچچە ئېغىز سوزلەشتى. ساقچى باشلىغى ساقچىلارغا قاراپ ۋاقىرىغان ئىدى، ساقچىلار دەرھال بىرىنچى ھويلىغا كىرىپ، قىشلاقنىڭ تېڭىدىن ئاشلىق تاپتى. ئوي ئىگىسىنىڭ ۋاقىرىغىنىنى ئاڭلىغان گېرمانىيە كوزەينەكلىرى پارقىراپ كەتتى.

شۇ چاغدا ئالبىكسى ئۇزىنىڭ قوراسىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى ــ ئۇ شۇ دەرىجىدە ئۇزىنى يوقتىپ قويغان ئىدىكى، كورگەن ئادەمنىڭ رەھمى كېلىپ كېتەتتى. ماتريونا ياغلىغىنى كوزىگىچە چۈشۈرۈپ، ئىشكىنىڭ ئالدىدا يىغلاپ تۇراتتى.

ـــمارك ئاقچىسىنى پىشانەمگە تاڭاتتىمۇ؟ـــدەيتتى ئالېكسى يەردە ياتقان ياغاچ ياكى سۇنۇق چاقنى كۆتلىپ، قاشا تامنىڭ تۆۋىدىكى چاتقاللىقنىڭ ئىچىگە تاشلاپ. ئۇنىڭ كوزىگە خوراز كورۇنۇپ قالغان ئىدى، ئاچچىقى كېلىپ: "دويۇز!" دەپ ۋاقىرىدى. كېيىن ئامبارنىڭ يېنىغا بېرىپ قۇلۇپىنى تارتىپ كوردى ـ دە، ـــ ئۇزىمىز نىمە يەيمىز؟ پۇلىمۇ؟ دىمەك بىزنى خانىۋەيران قىلماقچى ئىكەن ـ دە؟ كۇلىمىزنى كوككە سورۇشماقچىغۇ! يەنە قۇللۇقتا چۇشدىكەنمىز ـ دە! ـــ دىدى.

ماتريونانىڭ يېنىدا ئولتۇرغان سېمىيون مۇنداق دىدى:

ـــ بۇنىڭدىن بەتتەر ئىشلارنىمۇ قىلىدۇ كېيىن... تېخى ئېتىكىنمۇ تارتىۋالىدۇ.

ـــ ئاتنى ئالالمايدۇ، ئاكا! ئاتنى ئالىدىغان بولسا، پالتا بىلەن چاپارمەن!

ـــ ئەقلىك كەچرەك كىرىپتۇ.

ـــ ۋاي سادىغاڭ كېتەيلەر، ـــ دەپ يىغىغا چۇشتى ماتريونا. ـــ مەن ئۇلارنىڭ كىكىرتىگىنى غاجىلاپ تاشلارمەن.

بىرسى دارۋازىنى مىلتىقنىڭ قوندۇغى بىلەن ئۇردى. شۇ ئويدە تۇرغان يوغان نېمىس خوددى ئوزىنىڭ ئويىگە كىرگەندەك، ئالدىرماستىن، ئاستا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئالتە ساقچى، بېشىغا ئۇچ نەيزىلىك باشلىق بەلگىسى قادالغان شەپكە كىيگەن، قولىدا دەپتەر تۇتقان ئەمەلدار كىردى.

ـــ بۇ يەردە نۇرغۇن، ـــ دىدى نېمىس ئۇنىڭغا ئامبارنى كورسەتىپ. ـــ ياغ، ئاشلىق...

ئالېكسى ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن قارىدى ـ دە، سەل نېرىغا بېرىپ، دات باسقان چوڭ ئاچقۇچنى باشلىق ئەمەلدارنىڭ ئايىغى تېگىگە

ئاتتى.

ـــ هاي لەنىتى! ـــ دەپ ۋاقىرىدى ئەمەلدار. ـــ دۇمبەڭ قىچىشىپ قالدىغۇ دەيمەن، ئىتنىڭ بالىسى!

سېمىيون ماتريونانى جەينىگى بىلەن تۇرتۇپ ئىشىكنىڭ يېنىدىن يۇگۇرۇپ كەتكەن ئىدى، بىراق مەيدىسىگە مىلتىقنىڭ كەڭ نەيزىسى كېلىپ تاقالدى.

ـــ توختا! ـــ دەپ ۋاقىرىدى نېمىس بۇيرۇق ئاۋازىدا. ـــ رۇس، جايىڭدا تۇر!

ئەتىگەندىن ـ كەچكىچە هارۋىلارغا ئاشلىق ۋە باشقا نەرسىلەر يۇكلەندى ۋە هارۋىلار يېزىدىن كېچىسى مېڭىپ كەتتى. يېزا قۇپ ـ قۇرۇق قىلىپ قويۇلغان ئىدى. هىچبىر ئويدە چىراق يېقىلمىدى، هىچكىم تاماقمۇ قىلمىدى، قاپ ـ قاراڭغۇ ئويلەردە قوللىرىدا قەغەز ماركنى چاڭگاللىغان خوتۇنلار ئۇھ تارتىپ يىغلىشاتتى...

دىخان شۇ ماركلارنى يېنىغا سېلىپ، خوتۇنى بىلەن شەھەرگە بارسا، دۇكانمۇ ـ دۇكان يۇرۇپ هىچ نەرسە تاپالمايتتى، ـــ نە بىر تال مىق، نە بىر گەز چىت، نە بىر غېرىچ كون يوق ئىدى. فابرىكىلار ئىشتىن توختىغان ئىدى. ئاشلىق، قەن، سوپۇن، خام ئەشيالار پويىزلاپ گېرمانىيىگە توشۇپ ئېلىپ كېتىلگەن... دىخان ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى ئويىگە رايال ئېلىپ كەلسۇنمۇ، يە گوللاندىيىدە ئىشلەنگەن قەدىمقى رەسىم، ياكى جۇڭگو چەينىگى ئېلىپ كەلسۇنمۇ... ئۇلارغا چاچلىرى پىشانىسىگە چۇشكەن، بۇرۇتلىرى ئېسىلغان، ئۇچىسىغا كوك چاپان، باشلىرىغا ئۇستى قىزىل، چېتى قارا كول تېرىسىدىن تىكىلگەن قۇلاقچا كىيگەن ئالاهىدە خىل ئۇكرائىنا ئاتلىق ئەسكەرلىرىنى تاماشا قىلىش، شەھەرنىڭ مەركىزىي كوچىسىدا، باشلىرىغا

شلەپە قالپاق كىيگەن دەللال ۋە پۇل سودىگەرلىرى ئارىسىدا تەمتىرەپ يۇرۇش، كېيىن قاتتىق ئۇھ تارتىشىپ، يېزىغا قۇرۇق قول قايتىشتىن باشقا ئىلاج يوق ئىدى. پويىزدا يېزىغا قايتاشىدا يىگىرمە كىلومېتىرچە يول يۇرگەندىن كېيىن بىردىنلا پويىز توختاپ قالاتتى، ۋاگونىنىڭ ئوقىلىرى قىزىپ كەتكەن، ئۇنى ياغلىغۇدەك ماشىنا يېغى يوق ئىدى. ئۇنى نېمىسلار ئېلىپ كەتكەن ئىدى. ياغنىڭ ئورنىغا قۇم سېلىناتتى-دە، پويىز يۇرۇپ كېتەتتى، سەل نېرىغا بېرىپ يەنە قىزىپ توختايتتى.

شۇ سەۋەپتىن، خوتۇنلار نېمىس ماركلىرىنى قولىدا سىقىپ ئۇھ تارتىپ يىغلىشاتتى، ئەرلەر كالا-ئوكۇزلىرىنى پالاكەتتىن نېرىراقتا، ئورمانلاردىكى يارلارغا يوشۇرۇپ قويۇشاتتى؛ كىم بىلىدۇ، ئەتە نېمىسلارنىڭ قانداق بۇيرۇق چىقىرىدىغانلىغىنى!

يېزىدا ھەچكىم چىراق ياقمايتتى، ھەممە ئۆيلەر قاپ-قاراڭغۇ ئىدى. پەقەت ئورمانىنىڭ نېرىقى تەرىپىدە، كولىنىڭ ئۇستىدىكى كىنەز ئوينىنىڭ دەرىزىلىرىدىن چىراق نۇرلىرى كورۇنەتتى. باشقۇر-غۇچى بۇگۈن نېمىس ئەپىتسەرلىرىنىڭ شەرىپىگە زىياپەت بېرىۋاتقان ئىدى. ھەربى مۇزىكىنىڭ تاۋۇشلىرى كېلىپ تۇراتتى—قاپ-قاراڭغۇ يېزىنىڭ ئۇستىدە نېمىس ۋالىسلىرىنىڭ ئاھاڭلىرى ئادەمگە ناھايىتى غەلىتە ۋە شۇم ئاڭلىناتتى. قورغان ئىچىدە تۇرغان ئەسكەرلەر ئۇچۇن بىر تۇڭ پىۋا چىقىرىلغان ئىدى. بىردىنلا ئاسمانغا ئۇزۇن راكېتا ئېتىلدى. راكېتا يېرىلدى. ئاستا ئۇچۇپ چۈشۈۋاتقان يۇلتۇز-دەك ئۇششاق نۇرلار پاخال ئوگزىلەرنى، باغلارنى، مەجنۇن-تاللارنى، ئاپپاق قوڭغۇراقخانىنى، قاشا تاملارنى يورۇتاتتى. نۇرغۇن خاپا چىراي ئادەملەر باشلىرىنى كوتىرىپ شۇ ئوتلارغا قاراپ تۇرۇ-

شاتتى. ئۇ ئوتلار شۇ دەرىجىدە يورۇق ئىدىكى، ھەتتا ئادەملەرنىڭ يۈزىدىكى ھەر بىر غەمكىن قورۇقلارمۇ روشەن كۆرۈنەتتى. ئەپسۇسكى، شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ قىياپەتلىرىنى بىرەر يوشۇرۇن ئاپارات بىلەن رەسىمگە ئېلىپ بولمايتتى. بۇنداق رەسىملەر گېرمان باش ئىشتاۋىدىكىلەرنى ناھايىتى تەشۋىشكە سېلىپ قويغان بولاتتى.

ھەتتا يېزىدىن بىر چاقىرىم نېرىدىكى دالىمۇ خۇددى كۆندۈزدەكىدەك يورۇپ كەتتى. ئوت دوۋىسىگە قاراپ كېتىۋاتقان بىرنەچچە كىشى دەرھال يەرگە يېتىۋېلىشتى. يەققەت دوۋە يېنىدا تۇرغىنى ياتمىدى. ئۇ ئاسماندىن چۈشۈۋاتقان نۇرلارغا قاراپ:

ــ ۋاي ئاتاڭغا لەنەتلەرەي! ــ دەيتتى.

نۇرلار يەرگە يەتمەستىن ئۆچتى، ھەممە تەرەپنى يەنە قاراڭغۇلۇق باستى. ئادەملەر كېلىپ ئوت دوۋىسىنىڭ يېنىغا يىغىلدى، يەرگە تاشلانغان قورالالارنىڭ شاراقلىشى ئاڭلاندى.

ــ ھەممىسى قانچە؟

ــ ئون كەسمە مىلتىق، توت مىلتىق، يولداش كوژمن.

ــ ئاز...

ــ ئۇلگۈرەلمىدۇق... ئەتە كېچىسى يەنە ئېلىپ كېلىمىز.

ــ ئوقلار قېنى؟

ــ مانا، تۆتقىن، يانچۇقتا... ئوق كوپ...

ــ ئوت دوۋىسىنىڭ تېگىگە يوشۇرۇڭلار، يىگىتلەر... گېرمانلار ئېپكېلىڭلار، يىگىتلەر، گېرمانلار... كەسمە مىلتىق ــ قېرىلارغا يارەشمىدۇ، بىر دەرەخنىڭ كەينىگە ياكى ئېرىقنىڭ ئىچىگە موكۇۋېلىپ ئېتىشقا يارايدۇ، پاق قىلىپ ئاتتىڭمۇ، ئىشتىنىڭ ھول بولدىمۇ ــ بولدى، جەڭ پۈتتى، ياش جەڭچىگە مىلتىق بىلەن گېرمانلار كېرەك.

چۈشەندىڭلارمۇ؟ قولىدىن كەلگەن ئادەمگە قىلىچ كېرەك. قورالىلار-نىڭ ياخشىسى قىلىچ.

ــ يولداش كوژىن، بۈگۈن كېچە باشلىساق ياخشى بولاتتى-دە.

ــ پۈتۈن يېزىنى قوزغىساق... شۇ دەرىجىدە جېنىمىزغا تېگىپ كەتتى... ئارا، چالغا كوتىرىپ چىقاتتۇق... ئۇخلاپ ياتقاندا ھەممىمىزنىڭ كاللىسىنى كېسىپ تاشلاش ناھايىتى ئوڭاي بولاتتى-دە.

ــ سەن ئۇزەك كىم، كومانداىرمىسەن؟ــ دىدى كوژىن كەسكىن يوسۇنىدا. ئۇ بىر دەم جىم تۇردى. كېيىن، ئاۋازلىرىغا ئاستا، كېيىنىرەك يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن:ــ كىم كوماندىر؟ شۇنى بىلگۈم كېلىدۇ. ...ياكى مەن سارائك ئادەملەر بىلەن گەپ قىلىشۇاتىمەنمۇ؟ يا مەن كېتىپ قالاي، نېمىلار، ئالاھىدە ئۇكرائىنا ئاتلىق ئەسكەرلىرى ھەممىڭلارنى ئۇرسۇن، تالاۋەرسۇن... (ئۇ ئاۋازىنى پەس قىلىپ، تۇرغانلارنى تىللىدى). ئىنتىزامىنى بىلمەمسىلەر؟ يا مەن سىلەردەكنىڭ ئىنتىزامنى بۇزغىنى ئۈچۈن كاللىسىنى چېپىپ تاشلىمىغان ئادەممەنمۇ؟ قوشۇنغا كىرىدىغان بولساڭ، باشلىققا پۈتۈنلەي، شەرتسىز بوي سۇنۇش توغرىسىدا قەسەم ئىچىشىڭ كېرەك... بولمىسا، كىرمە. بىزدە شۇنداق: ئويىنا، كۆل، ئىچ، ئەگەر باتكو "ئاتقا مىن" دەپ ۋاقىرىدىمۇ، بولدى، ئىختىيار مەندە ئەمەس دەۋەرگىن. چۈشەندىڭلارمۇ؟ (ئۇ جىم تۇردى. كېيىن ئاچچىغىدىن قايتىپ، ئەمما كەسكىن سوزلىدى.) بۈگۈن-ئەتە نېمىلارغا تەگمەسلىك كېرەك. ئاۋال ئۇلارغا قارشى مۇستەھكەم كۈچ توپلاش كېرەك.

ــ يولداش كوژىن، ھېچ بولمىسا گرىگورى كارلوۋىچنى بىر ياقلىق قىلايلى. بەرىبىر ئۇ بىزگە كۆن بەرمەيدۇ.

ــ ئۇ باشقۇرغۇچىنى دىسەڭلار مەيلى، ئەمما بىر ھەپتىدىن

كېيىن، چۈنكى، مەن ئاۋال ئىشمنى پۈتتۈرۈۋېلىشىم كېرەك. يېقىندا ئوسىپوۋكدا بىر نېمىس بىر خوتۇنىنىڭ نومۇسىغا تېگىپتۇ، خوتۇن چۈچۈرىگە يېگىنە سېلىپ ئۇنىڭغا بېرىپتۇ. نېمىس چۈچۈرىنى يېيىۋەتە، ئۇستەلدىن تۇرۇپ هويلىغا يۈگۈرۈپتۇ. هويلىغا چىقىپ يېقىلىپ، شۇ زاماتلا ئولۇپتۇ. نېمىسلار خوتۇننى شۇ يەرنىڭ ئوزىدە ئېتىپ ئولتۇرۇپتۇ. دېخانلار قوللىرىغا پالتا ئېلىشىپ قاپتۇ... نېمىسلارنىڭ شۇنىڭدىن كېيىن نېمىلەرنى قىلغىنىنى ئېيتمامسىلەر... هازىر ئوسەپوۋكا يېزىسىنىڭ تۇرغان ئورنىمۇ قالمىغان... ئوزىمىچىلىقنىڭ ئاقىۋىتى مانا شۇنداق بولىدۇ. چۈشەندىڭلارمۇ؟

ماتريونا كارۋاتتا ئۇ يان-بۇ يان ئورۇلۇپ، ئۇھ تارتىپ ياتاتتى. تاڭ يورۇشقا باشلىدى، خورازلار چىللىدى. ئوچۇق دەرىزىدىن دەرىزە تەكچىسىگە شەبنەم چۈشكەن ئىدى. پاشا غىڭىلداپ ئۇچاتتى. توپىدىكى لىمنىڭ بېشىدا ئۇگدەپ ئولتۇرغان مۇشۇك ئۈيغۇنىپ، پەسكە لىككىدە سەكرەپ چۈشتى-دە، بېرىپ بۇرجەكتىكى ئەخلەتنى پۇراشقا باشلىدى.

ئاكا-ئۇكا دەستۇرخان سېلىنمىغان ئۇستەلنىڭ بېشىدا پىچىرلىشىپ سوزلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى. سىمىيون بېشىنى ئىككى قولىغا تايداپ، ئالبىكسى بولسا ئېگىلىپ، ئۇنىڭ كوزىگە قاراپ ئولتۇراتتى.

ــ بۇنداق قىلالمايمەن، سىمىيون؛ چۈشەنسەڭچۇ جېنىم ئاكا. ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىنى ماتريونا يالغۇز ئوزى ئەپلىيەلمەيدۇ. نەچچە يىللار داۋامىدا يېقىلغان بىساتنى قانداق تاشلاپ كېتىدۇ كىشى؟ هىچنىمىنى قالدۇرماي ۋەيران قىلىۋېتىدۇ ئەمەسمۇ! قايتىپ كەلگەندە قۇرۇق يەردىن باشقا هىچنىمە قالمايدۇ.

— بساتنی تاشلاپ کېتىش دېگىنىڭ نىمىسى؟ — دېدى سېمىيون، — بۇنچىلىك زىيان بولسا نىمە بوپتۇ؟ غەلىبە قازانغاندىن كېيىن خىشلىق ئىمارەت سېلىۋالىسەن. (ئۇ كۈلدى.) بىز پارتىزان ئۈرۈشى ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك، سەن بولساڭ ئېتىز، بىسات دەپ ئولتۇرىسەن.

— سىلەرنى كىم باقىدۇ، ئاخىر؟

— ھازىرمۇ بىزنى بېقىۋاتقىنىڭ يوق، نېمىس بىلەن باشلىقىنى، ئەنە شۇلارغا ئوخشاش ئەبلەخلەرنى بېقىۋاتىسەن... سەن قۇلسەن...

— ئالدىرىما! 1917 - يىلى ئىنقىلاپ ئۈچۈن كۈرەش قىلۇۋىدىمغۇ؟ ئەسكەرلەر كومىتېتىغا ئەزا بولۇپ سايلانغان ئىدىمغۇ؟ جاھانگىرلىكنىڭ سېپىنى بۇزغانتىم ئەمەسمۇ؟ بۇ تەرىپىنىمۇ ئويلاپ قوي!... مېنى ئۈيالدۇرۇشۇڭغا تېخى ئەتىگەن، سېمىيون... ھازىرمۇ، قېنى، قىزىل ئارمىيە كەلدى دېسۇن، ھەممىدىن ئاۋال ملتىقىنى ئوزەم كوتىرىپ چىقىپ قوشۇلىمەن. ئورمانغا، ئاتامانلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ نىمە قىلىمەن؟

— ھازىر ئاتامانلارمۇ كېرەك بولىدۇ.

— بەلكى شۇنداقتۇ...

— لەنىتى يارام قول - پۇتۇمنى باغلاپ قويدى - دە، — دېدى سېمىيون بىر قولىنى ئۇستەلنىڭ ئۈستىگە سوزۇپ. — مېنىڭ ئازاۋىم مانا شۇ... بىزنىڭ قارا دېڭىزدىكى يىگىتلىرىمىزنىڭ تولىسى شۇ ئەترەتلەرگە كىرىپ كېتىشتى... ئۈكرائىنىنى توت تەرەپتىن ئوراپ، قىسۋالارمىز، ئالدىرىماي تۇرغىن...

— كۆزىنى يەنە كورمىدىڭمۇ؟

— كوردۇم.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
كتابخانەسى بىگى تىلدىرسى

ـــ نىمە دەيدۇ؟

ـــ يېزىلىرىڭنى ئاز كۇندە يورۇتماقچى بولدۇق، دەيدۇ.

ئالېكسى لاپ قىلىپ ئاكىسىغا بىر قارىدى ـ دە، رەڭگى تاتىرىپ بېشىنى توۋەن سالدى.

ـــ ناھايىتى ئوبدان بولاتتى... لەنىتى كىنەزنىڭ ئويى كوزگە چۇشكەن ئاقتەك غودىيىپ تۇرغىنى تۇرغان... گرىگورى كارلوۋىچ تىرىك بولىدىغان بولسا، بىزگە ھىچ كۇن بەرمەيدۇ...

ماتريونا كوينەكچان ھالدا كارۋاتتىن سەكرەپ چۇشتى ـ دە، ئۇستىگە قىزىلگۇللۇك يۇڭ ياغلىغىنى سېلىپ، ئۇستەلنىڭ يېنىغا كەلدى، مۇشتۇمى بىلەن ئۇستەلنى بىرنەچچە ئۇرۇپ، دىدى:

ـــ ئۇلار مېنىڭ جابدۇغۇمنى، مېنىڭ نەرسەمنى ئالىدىكەن، مەن ھىچبىر چىداپ تۇرالمايمەن! سىلەر مىدىرلىماي تۇرىۋېرىدىغان بولساڭلار، ئەرلەردىن كورە بىز خوتۇنلار ئۇ شەيتانلارنى ئاۋالراق بىر ياقلىق قىلىمىز.

سېمىيون ئۇنىڭغا كۇتۇلمىگەن ھالدا ئېچىلىپ قارىدى:

ـــ شۇنداقمۇ؟ قىزىق گەپقۇ، سىلەر خوتۇنلار قانداق قىلىپ ئۇرۇش قىلىسىلەر؟

ـــ خوتۇنچىسىغا ئۇرۇش قىلىمىز. تاماق يىگىلى ئولتۇرغاندا، زەھەر سېلىپ بېرىمىز... زەھەرنى تاپىمىز ـ دە. ... سامانخانىغىمۇ، ھاممامغىمۇ ئالداپ ئېلىپ كىرىمەن ـــ مېنىڭدە يىڭنە يوق دەمسىز؟ جايىنى تېپىپ تۇرۇپ شۇنداق سانجىپ تاشلايمەنكى، غىڭ قىلماستىن جان بېرىدۇ. بىز قانداق قول سېلىشنى بىلىمىز ـــ سىلەر قورقماڭلار!... كېرەك بولسا بىزمۇ مىلتىق ئېلىپ چىقىمىز، سىلەردىن قېلىشمايمىز...

سهمیون خوشال بولغنىدىن يەرنى تېپىپ، قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى:
ـــۋاي بەرىكە تاپقۇر خوتۇنەي!
ـــمەن چىقاي!ـــدىدى ماتريونا ۋە ياغلىغىنى ئوڭشاپ، ئىشكـ
ئاك يېنىدىكى كەشتىنى كىيىپ، تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى. ئۇ مالغا
قاراپ كەلگىلى كەتكەن بولسا كېرەك. سهمیون بىلەن ئالېكسى
ئىككىسى خېلىغىچە: "باشلىق بولىدىغان خوتۇن چىقىپ قالىدىغۇ!"
دەپ كۈلۈشۈپ ئولتۇرۇشتى. ئۇچۇق دەرىزىدىن تاك شامىلى ئۇچۇپ
كىردى؛ دەرىزىنىڭ تەكچىسىدىن ئەنجۇر يوپۇرمىغى شىلدىرلايتتى،
كوچىدىن بىراۋنىڭ گۈدۈكلىغىنى ۋە قانداقتۇر بىر رۇسچە ئەمەس
ناخشا ئاڭلاندى، شۇ ئويدە تۇرغان نېمىس مەس هالدا، پۈتىنى
سوراپ چاك توزۇتۇپ قورغاندىن كېلىۋاتقان ئىدى.
ئالېكسى غەزەپ بىلەن دەرىزىنى تاراقلىتىپ ياپتى.
ـــسهمیون، ئەمدى كىرىپ ياتقىن.
ـــقورقامسەن؟
ـــهىلىقى مەس چاتاق چىقىرىشى مۇمكىن... ئۇنىڭغا پوپۇزا
قىلغىنىڭنى ئۇنتۇمغان بولسا كېرەك.
ـــيەنە پوپۇزا قىلمەن،ـــسهمیون ئويىگە كىرمەكچى بولۇپ،
ئورنىدىن تۇردى.ـــئېھ، ئالیۇشا، سىلەرنى قوزغاشنىڭ تەسلىگىدىن
ئىنقىلاپ هالاك بولۇپ كەتمەكتە... كورنىلوۋدىن تارتقان دەرتلەر
ئازلىق قىلغانمىدى؟ ئالاهىدە ئۇكرائىنا ئاتلىق ئەسكەرلىرى ۋە
نېمىسلاردىن تارتقان دەرتلەرمۇ ئازلىق قىلامدۇ؟ سىلەرگە يەنە نېمە
كېرەك؟ (بىردىن ئۇنىڭ ئاۋازى ئوچتى.) ئالدىرىماي تۇر.....
هويلىدىن گۈدۈكشىغان ئاۋاز ئاڭلاندى، دۈكۈرلىگەن ئوتۇكنىڭ
تاۋۇشى كەلدى. خوتۇن كىشىنىڭ: "قويۇۋەت!....." دەپ ۋاقىرىـ

غىنى ئاڭلاندى. كېيىن پۇسۇرلاش، خىرىلداش ئاڭلاندى. ئۇنىڭدىن كېيىن ماتريونا تېخىمۇ قاتتىق ئاۋاز بىلەن: "سېمىيون، سېمىيون!....." دەپ ۋاقىراشقا باشلىدى.

سېمىيون ئاچچىغى بىلەن ئويدىن يۇگۇرۇپ چىقىپ كەتتى. ئالېكسى ئۇزۇن بەندىڭنىڭ چېتىنى تۇتقىنىچە قالدى ـ ئادەملەر خۇددى شۇنداق يۇگۇرگەندە نىمە بولۇشىنى ئۇ ياخشى بىلەتتى. "تۇنۇگۇن پالتىنى دالاندا قويغان ئىدىم، دىمەك، شۇنىڭ بىلەن..." دەپ ئويلىدى. سېمىيون هويلىغا چىقىپ، هوكىرىدى. بىر نەرسىنىڭ گۇرس قىلىپ تەككىنى ئاڭلاندى. كېيىن هويلىدا بىر نەرسە پۇشۇلدىدى ۋە خىقىلدىدى، ئارقىدىنلا گۇپ قىلىپ يىقىلدى.

ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن ماتريونا يۇڭ ياغلىغىنى سورەپ كىردى. ئېغىر نەپەس ئالغىنىچە مەشكە يولەندى. بىردىن ئالېكسىغا قاراپ قوللىرىنى سىلكىشكە باشلىدى...

ئىشىكتىن سېمىيون كىردى، ئۇ جىم، رەڭگى تاتىرىپ كەتكەن ئىدى:

ـ ئۇكام، قارىشىۋەتكىن، ئۇنى بىر يەرگە ئاپىرىپ كومۇپ تاشلاش كېرەك.....

5

نېمىس قوشۇنلىرى دون دەرياسى ۋە ئازوۋ دېڭىزىغىچە يېتىپ كېلىپ، توختاشتى. نېمىسلار گېرمانىيىنىڭ ئوزىدىنمۇ چوڭ بولغان

ناھايىتى باي رايونىنى ئىگەللىۋالغان ئىدى. ئۇكرائىنادىكىدەك، گېرمان ئالى قوماندانلىق ئىشتاۋى دوندىمۇ دەرھال سىياسىغا ئارىلىشىپ، چوڭ پومىششىكلارغا يەل بەردى، پۈلى بار باي كازاكلارنى — بۇنىڭدىن 4 يىللا ئىلگىرى بېرلىننى ھۆكۈم قىلىپ ئالمىز دەپ ماختانغان كازاكلارنى قوزغاشقا باشلىدى. ئىشتانلىرىنىڭ ئىككى يېنىغا قىزىل تۇتقان، گەۋدىسى يوغان، يۈزلىرى كەڭ، خۇددى پولاتتىن قۇيۇلغاندەك كۆچلۈك پاكار كازاكلار ئەمدى قويدىنمۇ يۈۋاش بولۇپ قېلىشقان ئىدى.

نېمىسلار تېخى روستوۋغا يېتىپ كەلمەستىنلا، ئاتامان پوپوۋ باشچىلىغىدىكى ئون مىڭ كىشىلىك كازاك قوشۇنى دونىنىڭ مەركىزى نوۋوچېركاسسكىغا ھۆكۈم قىلىشقا باشلىدى. دون دەريالىسىنىڭ ئۇستىدىكى ھوشلۇقتا بولغان قانلىق جەڭدە نوۋوچېركاسسكى گارنىزونىدىكى قىزىل كازاكلار ۋە روستوۋدىن يېتىپ كېلىپ قالغان بولشېۋىكلار دونلۇقلاردىن ئۇستۇن كېلىشكە باشلىغان ئىدى، بىراق جەڭنى ھېچ كۆتۈلمىگەن بىر ھادىسە ھەل قىلدى.

دروزدوۋسكى شاڭشياۋنىڭ "پىدائىلار قوشۇنى" رۇمىنىيەدىن پىنھادە يۇرۇپ كېلىۋاتقان ئىدى. يېگىرمە ئىككىنچى ئاپرېل كۈنى ئۇلار كۆتۈلمىگەن ھالدا روستوۋغا باستۇرۇپ كىرىپ، كەچكىچە شەھەرنى ئوز قولىدا تۇتۇپ تۇردى، كەچقۇرۇن شەھەردىن ھەيدەپ چىقىرىلدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ قوشۇن يايلاقتا كورنىلوۋ ئارمىيىسىنى ئىزدەپ يۇرۇشتى. يېگىرمە بەشىنچى ئاپرېلدا، ئۇلار يولدا كېتىۋېتىپ، نوۋوچېركاسسكىنىڭ يېنىدا بولۇۋاتقان جەڭنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىشىپ قالدى. كىم ئۇرۇشۇۋاتقانلىغىنى، نېمىشقا ئۇرۇشۇۋاتقانلىغىنى سۇرۇشتۇرمەستىن، شەھەر تەرەپكە بۇرۇلۇشتى، پولات

قاپلىملىق ماشىنا بىلەن قىزىل ئارمىيىنىڭ زاپاس قىسمىي ئارقىسىغا باستۇرۇپ كىرىشتى، شۇ يەردە ۋەھىمە كوتىرىلىدى. ئاسمانىدىن چۈشكەندەك بىردىنلا ياردەم كېلىپ قالغىنىنى كورگەن دون كازاكلىرى قارشى ھۇجۇمغا ئوتۇپ، قىزىل ئارمىيىنى يېڭىپ، قوغلاپ كېتىشتى. نوۋوچېركاسسكى دونلۇقلارنىڭ قولىغا ئوتتى. ھاكىمىيەت ئىنقىلابىي كومىتېتنىڭ قولىدىن "دون نىجاتچىسى" ھەيئىتىنىڭ قولىغا ئوتتى. شۇنىڭدىن كېيىن نېمىلار يېتىپ كەلدى.

نېمىلارنىڭ ھەممايىسى بىلەن، نوۋوچېركاسسكىدىكى "دون نىجاتچىسى" ھەيئىتى (نېمىلار ئېھتىيات قىلىپ نوۋوچېركاسسكىغا ئوز گارنىزونلىرىنى كىرگۈزمىگەن ئىدى) ئاتامانلىق ھاسسىنى كراسنوۋ جياڭجۇنگە — كراسنوۋ جياڭجۇن ئوزىنى: "ئىمپېراتور ۋىلگېلمىنىڭ يېقىن دوستى" دەۋالغان — تاپشۇردى. چېركاۋنىڭ قوڭغۇراقلىرى چېلىنىشقا باشلىدى، چېركاۋنىڭ ئالدىدىكى تاش تىزلىغان چوڭ مەيدانغا كازاكلار: "ئۇررا" دەپ ۋاقىراشتى. چاچ-ساقاللىرى ئاپپاق كازاكلار يېڭى ھاكىمىيەت ئۇچۇن دۇئا قىلىشتى.

نېمىلار روسىيۇنىڭ نېرىسىغا، دون ۋە كۇبانىنىڭ ئىچكىرى تەرىپىگە ئوتۇشمىدى. ئۇلار دەريانىڭ سول تەرىپىدە، روستوۋنىڭ ئۇدۇلىدا تۇرغان، ئاھالىسى روستوۋ ئىشخانىلىرىنىڭ ھەم فابرىكىلىرىنىڭ ئىشچىلىرى ۋە شەھەر ئەتراپىدىن كىرگەن كەمبەغەللەردىن ئىبارەت بولغان باتاياسسكى يېزىسىنى ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ كورگەن ئىدى. ئەمما، زەمبىرەكتىن شۇنچە ئوق ياغدۇرۇشسىمۇ، قانچە قان توكۈپ ھۇجۇم قىلىشسىمۇ، باتاياسكىنى ئالالمىدى. دەريانىڭ سۇيى تېشىپ، كوچىلىرى سۇ تېگىدە قېلىپ كەتكەن باتاياسكى مەرتىلىك بىلەن قارشىلىق كورسىتىپ، ئوزىنى ساقلاپ قالدى.

نېمىسلار شۇ چېگرىدىن نېرىغا ئوتەلمىدى. ئۇلار ئاتامانىنىڭ ھاكىمىيىتىنى مۇستەھكەملەش، ئۆكرائىنادىكى رۇس ھەربىي ئامبار-لىرىدىن ئېلىنغان قورال-جابدۇقلارنى ئېلىپ كېلىش بىلەن چەكلەنمىدى. بۇ ئىككى "پىدائىلار قوشۇنى"غا، يەنى دېنىكىن ئارمىيىسى بىلەن دوزدوۋسكى ئارمىيىسىگە قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇش كېرەك دېگەن جىددى مەسىلىنمۇ شۇنداق ئېھتىياتلىق بىلەن ھەل قىلىشتى. "پىدائىلار"نىڭ ئىككى مەقسىدى بار ئىدى: بىرى، بولشېۋىكلارنى يوقىتىش، ئىككىنچىسى، نېمىسلار بىلەن داۋاملىق ئۇرۇشۇش، يەنى كېلىشىم تۈزۈشكەن دولەتلەرگە ئادەققىچە سادىق بولۇش ئىدى. بۇ مەقسەتلەرنىڭ ئاۋالقىسى نېمىسلارغا ياقاتتى، ئىككىنچىسىنى ئانچىلا خەۋپلىك بولمىغان ئەرمەك دەپ قارىشاتتى. شۇ سەۋەپتىن ئۇلار ئۇزلىرىنى "پىدائىلار"نىڭ بار-يوقلۇغىدىن خەۋەرلىرى يوقىتەك تۇتۇشقا باشلىدى. دوزدوۋسكىچىلار بىلەن دېنىكىنچىلارمۇ ئۇزلىرىنى رۇس زىمىنىدا يۈرگەن نېمىسلارنى كورمىگەنگە سېلىپ يۈرۈشەتتى.

بىر كۈنى مۇنداق ۋەقە بولغان ئىدى: دوزدوۋسكىنىڭ قوشۇنى كىشىنېۋدىن روستوۋ تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقىنىدا بىر دەريادىن ئوتۇشكە توغرا كېلىپ قالدى. دەريانىڭ بىر تەرىپىدە، بورىسلاۋلدا نېمىسلار بار ئىدى، ئىككىنچى تەرىپىدە، كاخوۋكدا بولسا بولشې-ۋىكلار تۇراتتى.

نېمىسلار دەريادىن ھېچ ئوتۇشەلمەيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن دوز-دوۋچىلار دەريادىن ئۇزلىرى ئوتۇپ، كاخوۋكدىن قىزىل ئارمىيىنى ھەيدەپ چىقىشتى-دە، نېمىسلارنىڭ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشلىرىنى كۆتمەستىن، ئوز يوللىرىغا چۈشۈپ كېتىۋېرىشتى.

www.uyghurkitap.com

دېنىكىنمۇ خۇددى شۇنداق قارىمۇ-قارشىلىقلارغا دۇچكەلگەن ئىدى، ئەمما ئۇنىڭ ئالدىدىكى قارىمۇ-قارشىلىقلار خېلى كەڭ دائىرىلىك ئىدى. يېكاتېرىنودادا تارمار بولغان "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ قالدۇقلىرى ئاپرېل ئېيىنىڭ ئاخىرىدا نوۋوچېركاسسكىدىن ئەللىك چاقىرىمچە نېرىدىكى يېگورلىتسكى ۋە مېچېتىنسكايا يېزىلىرىغا ئاران يېتىۋالغان ئىدى. بۇ يەردە ئۇلارغا كۆتۈلمىگەن ھالدا قۇتۇلۇشقا توغرا كېلىپ قالدى: نېمىسلارنىڭ روستوۋنى، ئاتامان كازاكلىرى نوۋوچېركاسسكىنى ئالغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر كەلدى. قىزىل ئارمىيە "پىدائىلار"نى تاشلاپ قويۇپ، يېڭى دۈشمەنگە، نېمىسلارغا قارشى سەپ تۈزدى.

ئەمدى "پىدائىلار"نىڭ دەم ئېلىشى، يارىدارلارنى بېقىشى، كۈچ-قۇۋۋەت يىغىشى مۇمكىن ئىدى. ئەڭ مۇھىمى ئۇلار ئارمىيىنىڭ ئەسلىھەلىرىنى تولدۇرۇشى زورۇر ئىدى.

تېخىرېتسكايادىن باتايسكىگىچە جەمئىي ئىستانسىلار قىزىل ئارمىيىنىڭ روستوۋغا قايتۇرما ھۇجۇم قىلىشىغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن توپلانغان ھەربىي ئەشيالار بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى. جياڭجۇنلەردىن ماركوۋ، بوگايېۋسكى ۋە ئېردېلى ئۈچ كالوننىغا بولۇنۇپ، قىزىل ئارمىيىنىڭ ئوزۇنگە يېقىن بولغان ئارقا تەرىپىدىن ھۇجۇمنى باشلۇۋېتىشتى؛ كرىلوۋسكايا، سوسكا ۋە نوۋولىئۇشكوۋسكايا ئىستانسىلىرىدا قىزىل ئارمىيىنىڭ ماشىنىلىرىنى ۋە پولات قاپلىمىلىق پويىزىنى پارتلىتىپ، ناھايىتى نۇرغۇن ئولجا ئېلىپ، يايلاققا قايتىپ كېتىشتى. قىزىل ئارمىيىنىڭ نېمىسلارغا قارشى تەييارلىغان ھۇجۇمى توسالغۇغا ئۇچرىغان ئىدى.

روشىننىڭ مېيىپ بولغان مۇرىسى، جەڭدە ئوق سىجاپ كەتكەن

جايلار ساقيپ كەتتى. روششن خېلى كۆچكە كىردى، چىرايى تۆزۈلۈپ قالدى. كېيىنكى كۆنلەردە جىم يېزىدا يېتىپ، تويغىچە تاماق يىدى.

موسكۇادىن چىققىنىدىن بۇيان ئۇنى قىيناپ كەلگەن ۋەزىيەت ـ نومۇس كەلتۈرگەنلىكلىرى ئۈچۈن بولشېۋىكلاردىن ئوچ ئېلىش ۋەزىيىسى ـ ئورۇنلانغان ئىدى. ئۇ ئوچ ئالماقتا ئىدى. ھەر ھالدا بولۇپ ئوتكەن بىر ۋاقىتنى ئۇ ھېچ ئۇنتۇمايدۇ... تومۇرىول رېلىسى ياتقۇزۇلغان توپىلىكىكە يۈگۈرۈپ كەلدى... ئۇلار غەلىبە قىلغان ئىدى... ئۇنىڭ تىزلىرى تىترەيتتى، چېكە تومۇرلىرى تىرسىلداپ ئۇراتتى. ئۇ بېشىدىن يۇمشاق باش كىيىمىنى ئالدى ـ دە، ملتىق نەيزىسىنى سۇرتتى. بۇنى ئۇ، خۇددى ئوز قورالىنى ھەمىشە پاكىز تۇتىدىغان قېرى ئەسكەردەك، ئىختىيارسىز قىلدى. ئۇنىڭدا ئىلگىرىكى ئاچچىق نەپرەت ۋە غەزەپ يوق ئىدى، كاللىسى قىزىمىغان، كوزلىرىگە ئەمدى قان تولمىغان ئىدى. ئۇ دۇشمەنىنىڭ كەينىدىن قوغلاپ يەتتى ـ دە، ملتىقىنىڭ نەيزىسىنى سانچىپ، كېيىن سۇرتتى. دىمەك، ھەقلىق ئىكەن ـ دە، ھەقلىق؟ روشەنلەشكەن ئېگىز ئۇنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىگى توغرىسىدىكى مەسىلىنى ھەل قىلىشقا ئۇرۇناتتى. ھەقلىقمۇ؟ ھەقلىق بولسا، نېمىشقا بۇنى ئوز ئوزىدىن سورايدۇ؟

يەكشەنبە كۈنى ئىدى. يېزا چېركاۋىدا ئىبادەت بولۇۋاتاتتى. روششن كەچ قالغان ئىدى، چېركاۋ ئىشىگىنىڭ ئالدىدا باشلىرى يېڭىلا قىرىلغان ئەسكەرلەر ئارىسىدا بىرئاز تۇرۇپ، چېركاۋنىڭ كەينىدىكى كونا گورستانلىققا ئوتتى. مامكاپلار ئوسۇۋاتقان چوپلۇكتە بىرئاز يۇرۇپ، بىر ئوتنى ئۆزۈۋالدى ـ دە، ئۇنى چىشلەپ، بىر يەرلىكنىڭ توپىسىدە ئولتۇردى. ۋادىم پېتروۋىچ ۋىجدانلىق ۋە

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورلىسى

كاتەنىڭ تەرىپلىگىنىدەك مېھرىۋان ئادەم ئىدى.

ئازراق ئۇچۇق ۋە ئومچۇق توري بېسىپ كەتكەن دەرىزىدىن ناخشا ئېيتقان باللارنىڭ ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى، سوۋېتنىڭ يوغان ئاۋازى شۇ دەرىجىدە رەھىمسىز ۋە غەزەپلىك ئاڭلىناتتىكى، خۇددى باللارنىڭ ئىنچىكە ئاۋازلىرى ھازىر ئۇنىڭدىن قورقۇپ، چېركاۋدىن ئۇچۇپ چىقىپ كېتىدىغاندەك بولۇپ تۇيۇلاتتى. ۋادىم پېتروۋىچنىڭ خىيالى خۇددى ئەڭ يورۇق، ئەڭ ساپ نەرسىنى ئىزدىگەندەك، ئىختىيارسىز ئوتمۇشكە قاراپ كەتتى...

ئۇ ئۇيقۇدىن خوشال ئويغىنىدى. ئىگىز ۋە پاكىز دەرىزىنىڭ ئەينىگىدىن كوپ-كوك باھار ئاسمىنى كورۈنەتتى—مۇشۇ تاپلىچە ئۇ بۇنداق ئاسماننى بىر قېتىممۇ كورمىگەن ئىدى. باغدىكى دەرەخ-لەرنىڭ شامالدا شىلدىرلىشى ئاڭلىنىدۇ. ياغاچ كارۋىتنىڭ يېنىدىكى ئۈستەلگە پۈرچاق گۈلۈك يېڭى ھاۋارەڭ سەتىن كويىنىگى ئېلىپ قويۇلغان. كويىنەكتىن يەكشەنبە پۈرىغى كېلىدۇ. ئۇ بۇگۈن ئەتىدىن-كەچكىچە نىمە قىلىشىنى، كىملەر بىلەن كورۈشۈشنى ئويلاپ ياتاتتى— بۇ شۇ دەرىجىدە راھەت ۋە لەززەتلىك ئىدىكى، ھەتتا ئورنىدىن تۇرماي ياتقۇسى كېلەتتى... ئۇ تامغا چاپلانغان گۈل قەغەزلەرگە قاردى، گۈل قەغەزگە ئەگمە ئوگزىلىك جۈڭگوچە ئوي، دوڭ كوۋ-رۇك، كۈنلۈك تۈتقان ئىككى جۈڭگولۇق، كوۋرۈكنىڭ يېنىدا بېلىق تۇتۇپ ئولتۇرغان چىغ قالپاقلىق يەنە بىر جۈڭگولۇقنىڭ سۈرىتى سىزىلغان ئىدى. مېھرىۋان، ئاجايىپ بۇ جۈڭگولۇقلار ساي بويىدىكى ئويدە قانداق ياخشى ياشايدىكەن... كارىدوردىن ئانىسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ: "ۋادىم، تەيىارمۇ سەن؟ مەن راسلىنىپ بولدۇم..." بۇ مۇلايىم ۋە مېھرىۋان ئاۋاز ئۇنىڭ كوڭلىگە ئومۇرۇلايەت راھەت ۋە

بەخت بېغىشلاپ كېلەتتى... پۇرچاق گۆللۈك كوينەكنى كىيىپ، ئانە-سىنىڭ ئالدىغا چىقىدۇ. ئانىسىمۇ شايى كوينەك كىيىپ ياسىنغان. ئۇ ۋادىسىنى سويىدۇ-دە، بېشىدىن تاغمىغىنى ئېلىپ، ئۈنۈك چاچلىرىنى تاراپ قويىدۇ. "مانا ئەمدى جايىدا بولدى. كەتتۇق..." ئۇلار كەڭ پەلەمپەيدىن چۈشۈشىدۇ، ئانىسى كۆنلۈگىنى ئاچىدۇ. سۈپۈرۈلگەن مەيداندا ھارۇنغا قوشۇلغان ئۇچ سېرىق ئات تاقەتسىزلىنىپ، يەر تەپكىلەپ تۇرىدۇ، سول تەرەپتىكى ئات ئويناقلىغان، ئوتتۇرىسىدىكى سولەتلىك ئات تۇرغان جايىدا تېپىنىدۇ، قوسۇغى توق، كوڭلى خوش، قولىغا توق قىزىل پەلەي، ئۈستىگە دۇخاۋا كەمزۇل كىيگەن ھارۇنكەش سۈپۈرگىدەك ساقلىنى ئۇلارغا بۇراپ: "ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!" دەيدۇ. ئانىسى ئاپتاپتا ئىسسىپ قالغان ھارۇنغا چۈشىدۇ. ۋادىسى خوشاللىقتىن ۋە ھازىر يۈزىگە ئۇرۇلىداپ شامال ئۇرۇشىنى سېزىپ، ئانىسىنىڭ قولتۇغىغا يېقىنراق كىرىۋالىدۇ. ئۇچ ئاتلىق ھارۇا قورغاندىن چىقىپ شامالدەك ئۇچۇپ كېتىدۇ. ئەنە، يېزىنىڭ كەڭ كوچىسى، ئېگىلىپ تازىم قىلغۇچى دېخانلار، قاقاقلاپ ئۇچۇپ قېچىۋاتقان توخۇلار. چېركاۋنىڭ ئاپپاق پەنجىرىسى، يېشىل ئوتلۇق، يوپۇرماق چىقارغان قېيىن دەرەخلىرى، ئۇلارنىڭ تېگىدىكى قىيسىيىپ كەتكەن كىرىستلار، يەرلىكلەر... چېركاۋنىڭ چوڭ ئىشىگى، ئۇ يەردىكى گادايلار... ئەدراسمان پۇرىغى...

چېركاۋ ۋە قېيىن دەرەخلىرى ھازىرمۇ بار. ۋادىم پېتروۋىچنىڭ كوزىگە ئۇلارنىڭ تورەدەك جىمىرلىغان يوپۇرماقلىرى ھازىرمۇ كورۈنگەندەك بولاتتى... ئۇلاردىن بىرىنىڭ تېگىدە، — چېركاۋدىن سانىغاندا بەشىنچى دەرەخنىڭ تېگىدە ئۈنۈك ئانىسىنىڭ يەرلىگى بار، ئۇنىڭ ئەتراپى رىشاتكا بىلەن ئورالغان. بۇنىڭدىن ئۇچ يىلچە بۇرۇن

قېرى سوپى ۋادىم پېتروۋىچقا رىشاتكىنىك سۇنۇپ كەتكەنلىگىنى، ياغاچ كىرىستىنىك چىرىپ كەتكەنلىگىنى يازغان ئىدى... ۋادىم پېتروۋىچ ئۇ خەتكە جاۋاپ ئەۋەتمىگەنلىگى ئۈچۈن ھازىر قاتتىق خىجىل بىلەن پۈشايمان قىلاتتى.

مېھرىۋان چىراي، مېھرىۋان قوللار، ئۇنى ھەر كۈنى تاك ۋاقتىدا ئويغىتىدىغان ۋە پۈتۈن كۈننى بەخت بىلەن تولدۇرغۇچى يېقىملىق ئاۋاز... ئۇنىك ھەر بىر تال چېچىغا ۋە تېنىدىكى ھەر بىر تاتلانغان جايغا بولغان ئانا مۇھەببىتى... خۇدايا توۋا، ئۇ بېشىغا قانداق كۈلپەت چۈشمىسۇن، بۇ كۈلپەتنىك ئانىسىنىك مېھىر-شەپقىتى دېگىزىغا غەرق بولۇپ كېتىدىغانلىغىنى بىلەتتى. ئەمدى بۇلارنىك ھەممىسى قېيىن دەرىخىنىك كولەگىسى چۈشۈپ تۇرغان يەرگە كىرىپ كومۇلۇپ كەتتى...

ۋادىم پېتروۋىچ ئىككى جەينىگىنى تىزىغا قويۇپ، ئالقىنى بىلەن يۈزىنى ياپتى.

كوپ يىللار ئوتتى. ھەر ۋاقىتتا ۋادىم پېتروۋىچقا يەنە بىر قېينىچىلىقتىن ئوتسە، يەنە بىر داۋانىدىن ئاشسا، ياشلىغىدا كورگەن كوپ-كوك ئاسماندىكى تاڭدەك بەختلىك بولۇپ ئويغىنىدىغاندەك، كۈنلۈك تۆتقان ئىككى جۈڭگولۇق ئۇنى دوك كوۋرۇكتىن باشلاپ ئوتۇپ، ئەگىمە ئوگزىلىك ئويگە ئېلىپ كىرىدىغاندەك... ئۇ يەردە ئۇنىك سويۇملۇغى، جانانى كۆتۈپ ئولتۇرغاندەك تۇيۇلاتتى...

"مېنىك ۋەتىنىم، ــ دەپ ئويلىدى ۋادىم پېتروۋىچ ۋە ئۇنىك يادىغا يەنە ئۇچ ئات قوشۇلغان ۋە يېزىدىن چاپتۇرۇپ ئوتكەن ھارۋا كەلدى. ــ روسىيە شۇ... روسىيە دەپ شۇنى ئېيتىشاتتى... ئەمدى بۇلار كەتتى، مەڭگۇ كەتتى... سەتىن كويىنەك كىيگەن بالا كاللا

كېسەر بولۇپ قالدى".

ئۇ ئورنىدىن تۇردى-دە، ئىككى قولىنى كەينىگە قىلىپ، كوكات ئۈستىدە يۇرۇشكە باشلىدى. خىياللىرى ئىشكىنى ئوزى زەردە بىلەن ناق قىلىپ يېپىپ چىققان ئەترايقا باشلاپ كەتتى. ئولۇمگە كېتىۋاتقانلىغىنى ئوزى ياخشى بىلەتتىغۇ... مانا، ئولىمدى، تىرىك قالدى... يايلاقتا، بىرەر ئېرىقنىڭ ئىچىدە ئولۇپ چىۋىن بېسىپ يېتىشى ئەجەپ ئەمەس ئىدى...

"نېمە ئىلاج، — دەپ ئويلايتتى ئۇ، — ئولۇش ئوڭاي، ياشاش قىيىن... ھالاك بولۇپ كېتىۋاتقان ۋەتەنگە بىر قاپ گوش بىلەن ئۈستىخانىنى پىدا قىلىش ئەمەس، پۈتۈن ئوتتۇز بەش يىلىق ئومۇرنى، پۈتۈن ئادەتلەرنى، ئۈمىت ۋە تىلەكلەرنى، جۈڭگوچە ئويىنى ۋە پۈتۈن پاك دىلنى پىدا قىلىش — ھەر بىرىمىزنىڭ بۇرچىمىز...."

ئۇ ھەتتا توۋلاپمۇ سالدى، بىرسى ئاڭلاپ قالدىمكىن دەپ ئەتراپىغا قارىدى. ياق، ھىچكىم ئاڭلىماپتۇ، ياش باللار تېخىچە چېرىكاۋدا ناخشا ئېيتاتىتى. چېرىكاۋنىڭ دات بېسىپ كەتكەن ئوگزىسىدە كەپتەرلەر گۈگۈلايتتى... خۇددى بىراۋدىن يوشۇرغاندەك، ئومرىنىڭ يەنە بىر ۋاقتىنى يادىغا كەلتۈردى. (بۇ توغرىسىدا كاتەگە ھىچ ئېيتىمغان ئىدى.) بۇ ۋەقە بۇنىڭدىن بىر يىل ئاۋال، موسكۋادا بولغان ئىدى. روشىشىن پويىزدىن چۈشۈپىلا، يېكاتېرىنا دىمىترىيېۋنانىڭ ئېرىنىڭ شۇ كۈنى كومۇلگەنلىگى ھەققىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىغان، يېكاتېرىنا دىمىترىيېۋنانىڭ ئوزى ئويدە يالغوز قالغانلىغىنى بىلگەن ئىدى. يېكاتېرىنا دىمىترىيېۋنانىڭكىگە ئۇ گۈگۈم چۈشكەندە كەلدى، خىزمەتكار يېكاتېرىنا دىمىترىيېۋنانى ئۇخلاۋاتىدۇ دىدى، ئۇ مېھمانخانىدا ئۇنىڭ تۇرۇشىنى كۈتۈپ ئولتۇردى. خىزمەتكار پېچىرلاپ:

"يېكاتېرىنا دمترىيېۋنا ھېچ يەغلاشتىن باش كۆتىرەلمەي قالدى، كارۋاتقا يېتىپ، تەتۈر قارىۋېلىپ ياش بالدەك يەغلىغىنى يەغلىغان. بىز ئاشخانىنىڭ ئىشىگىنى بېكىتىۋالىمىز..." دىدى. ۋادىم پېتروۋىچ كېچىسى بىلەن بولسىمۇ كۆتۈشنى قارار قىلىپ، دۇئانغا چوكتى-دە، ئالىلىقايەردە، سويۇمۇلۇك چىرايىغا رەھىمسىزلىك بىلەن قورۇقلار چۈشۈرۈپ، چاچلارغا كۈمۈش رەڭگىنى سېلىپ، ۋاقىتنى، ئومۇرنىڭ سېكۇنتلىرىنى ئېلىپ كېتىپ بارغان سائەتنىڭ چىكىلدىشىغا قۇلاق سېلىپ ئولتۇردى. كاتە ئويغاق بولسا، ئۇمۇ سائەتنىڭ چىكىلدىشىنى ئاڭلاپ، خۇددى شۇنى ئويلاۋاتقاندەك تۇيۇلدى. كېيىن ۋادىم پېتروۋىچ يېكاتېرىنا دمترىيېۋنانىڭ ئاستا-ئاستا ماڭغان ئاياق تاۋۇشىنى ئاڭلىدى. يېكاتېرىنا دمترىيېۋنا ياتاقتا خۇددى بىرنىمىلەرنى پىچىرلاپ يۇرگەنسەدەك ئىدى. گاھىدا توختايتتى، ئۇزاق جىم تۇرۇپ قالاتتى. روشىنكا، خۇددى قېلىن تام ئارقىلىق ئۇنىڭ پىكرىنى بىلگەندەك، خاۋاتىرلىنىشكە باشلىدى. ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلدى، يېكاتېرىنا دمترىيېۋنا ئاشخانىغا كىردى، چىنە-قاچا ئىشكاۋىدىكى چىنىلەر جارانلاپ كەتتى. روشىنكا تاشلىنىشقا تەييار بولۇپ ئورە تۇراتتى. يېكاتېرىنا دمترىيېۋنا ئىشىكنى قىيا ئېچىپ: "لىزا، سىزمۇ سىز؟" دىدى. ئۇ ئۇستىگە توگە يۆگىدىن توقۇلغان خالات كىيگەن بولۇپ، بىر قولىدا رۇمكا، بىر قولىدا كىچىك بوتۇلكا تۇتۇپ تۇراتتى... شۇ ۋاستىلەر بىلەن ئۇ بىچارە غەم-قايغۇدىن، يالغۇز-لۇقتىن، رەھىمسىز، ۋاقىتسىز ھەممە نەرسىدىن قۇتۇلماقچى ئىدى... ئۇنىڭ رەڭگى-روبى خۇددى يىتىم بالىنىڭكىگە ئوخشاپ قالغان ئىدى... ئۇنى جۆگىگوچە ئويگە ئېلىپ بېرىپ قويۇش كېرەك ئىدى. شۇ چاغدا ۋادىم پېتروۋىچ: "ھېنىڭ ئىختىيارىم سىزدە، پۈتۈن ئومرۇم، جېنىم

سزگه..." شۇ ۋاقىتتا يېكاتېرىنا دمترىيېۋنا ئۇزىنىڭ يالغۇزلۇغىنى، قالغان پۈتۈن ئومرىنى ئۇنىڭ ئىشقىدا، مېھرىبە غەرق قىلدۇرالىشىغا ئىشەندى...

راست-تە، راست! كاتەرنىڭ ئۇنىڭدىن بىر مىنۇتمۇ ئاجرالماي يۇرگىنىنى — غەزەپ-نەپرەتنىڭ ئامبۇردەك قىسىشىدىن ئازاپ چەككىنىدىمۇ، دەھشەتلىك جەڭ بولغان چاغلاردىمۇ — ئۇ ئەلۋەتتە بىلەتتى. خۇددى كورۇنمەيدىغان ئەرۋاھتەك ئىككى قولىنى كېرىپ، دۇئا قىلىپ، ئۇنىڭ يولىنى توسقاندەك تۇراتتى، ئۇ بولسا تەنتەكلىنىپ ۋاقىراشتىن ئاۋازى بوغۇلغان هالدا، قىزىل ئەسكەرنىڭ تونىغا نەيزە سانچىيتتى، يېنىدىن كەتمەي يۇرگەن ئەرۋاھقا نەيزە سانچىيتتى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن باش كېيىمنى ئېلىپ، نەيزىسىدىكى قانىنى ئېرتەتتى...

ئىبادەت تۈگىدى. چېركاۋدىن يۇزلىرى قارايغان كۇرسانت ۋە ئەپتىسەرلەر تاشقىرىغا چىقىشقا باشلىدى. ئاندىن ئۇستىگە پاكىز گىمناستۇركا كىيگەن، مەيدىلىرىگە ئوردېن ۋە كىرىستالار تاقىغان مەشھۇر جياڭجۈنلەر: ئىگىز، قەددى-قامىتى كېلىشكەن، ساقىلىنى ئىككى تەرەپكە تارىغان، شەپكىسىنى قىيسىق قىلىپ كىيگەن ئىردېلى؛ بېشىغا كىر تۇماق كىيگەن، خۇددى كىرپىگە ئوخشايدىغان ماركوۋ؛ پاكار، پۇچۇق، مۇرىلىرى كەڭ، ئېيىق كوزلۇك كۆتېپوۋ؛ بۇرۇنلىرى بۇرالغان كازاك بوگايېۋسكىلار چىقتى. ئۇلارنىڭ كەينىدىن دېنىكىن بىلەن ئېغىر-بېسىق، يۈزى چىرايلىق ۋە هۇشيار (ئۇنى ئارمىيىدە "سىرلىق ئادەم" دەپ ئاتىشاتتى) رومانوۋسكى بىر بىرى بىلەن سوزلىشىپ چىقىشتى. باش قوماندانلىقنىڭ پەيدا بولۇشى بىلەن ھەممە قەددى-قامەتنى توغرىلىدى، قېيىن دەرىخىنىڭ تۈۋىدە تاماكا چېكىپ

www.uyghurkitap.com

تۇرغانلار تاماكىلىرىنى دەرھال يەرگە تاشلاشتى.

دېنىكىن ئەمدى ئاۋالقىدەك بەختسىز، ئوتۇكلىرى يىرتىق، ئۇستىگە پۈقرا كىيىمىنى كىيگەن، ئارمىيىنىڭ كەينىدىن كارۋانىدا ئەگىشىپ يۈرگەن، ئۇششاق كاناي يالۇغنى كېسىلگە دۇچار بولغان "بوۋاي" ئەمەس ئىدى. ئۇ ئەمدى قەددى-قامىتىنى توغرىلىۋالغان، كېلىشتۇرۇپ كىيىنگەن ئىدى، كۆمۈشتەك ئاپپاق ساقىلىغا ھەركىم ھورمەت قىلاتتى، كوزلىرى خۇددى بۇركۇتنىڭ كوزلىرىدەك كەسكىن بولۇپ قالغان ئىدى. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدىن كورنىلوۋ مىڭ مەرتىۋە ئوتكۇر ئىدى، ئەمما ھازىرقى جياڭجۇنلەرنىڭ ئىچىدە تەجرىبىلىگى ۋە ئەقىللىغى شۇ دېنىكىن ئىدى. ئۇ ئىككى بارمىغىنى چېكىسىگە قويۇپ، سولەت بىلەن چېركاۋنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقتى-دە، رومانوۋسكى بىلەن ھارۋىغا ئولتۇرۇپ كەتتى.

روششىنىك يېنىغا ئۇزۇنتۇرا تېپلوۋ كەلدى؛ ئۇنىڭ سول قولى باغلانغان، پۇرلىنىپ كەتكەن ھەربى پەلتوسىنى مۇرىسىگە ئارتىۋالغان ئىدى. يەكشەنبە مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇ ساقال-بۇرۇتىنى چۈشۈرۈۋالغان، كوڭلى خۇش ئىدى.

ـــخەۋەر ئاڭلىدىڭمۇ، روششىن؟ نېمىسلار بىلەن فىنلار بۈگۈن بولمىسا ئەتىگە پېتىربۇرگنى ئېلىشىدىكەن. مانىنبېرگېيم قوماندانلىق قىلىدىكەن ـــ بىلەمسەن ئۇنى؟ پادىشاغا يېقىن جياڭجۇن، ناھايىتى ئەزىمەت ئادەم، ئوتكۇر قىلىچۋاز... ئۇ فىنلاندىيىدە سوتسىيالىزم-چىلارنىڭ بىرنىمۇ قويماي قىرىپ تاشلاپتۇ. بولشېۋىكلار ئەرسە-كېرەكلىرىنى كوتىرىپ، موسكۋادىن ئارخانگېلسكى ئارقىلىق قېچىشىۋاتقانمىش!... بۇ گەپ راست، خۇدا ھەققى... نوۋوچېركاسسكىدىن سىبىلىنسكوۋ جۇڭۇيې كەلگەن ئىكەن، شۇ ئېيتىپ بەردى... نوۋوچېر-

كاسسكىنىڭ قىز-چوكانلىرى بەك چىرايلىق ئىمىش! سېدىلنىكوۋ، ھەر بىر كىشىگە ئوندىن تېگىدۇ، دەيدۇ...(ئۇ تىزى پۇكۇلگەن ئورۇق ئاياقلىرىنى كېرىپ شۇنداق كۇلدىكى، كىكىرتىگى چاپىنىنىڭ ياقىسىدىن ئېشىپ چىقتى.)

روششىن چىرايلىق قىزلار توغرىسىدىكى سوزگە قوشۇلۇپ پاراڭغا چۈشمىدى، شۇنىڭدىن كېيىن تېپلوۋ سوزنى يەنە سياسى خەۋەرلەر تەرەپكە بۇرىدى (يىراقتىكى يايلاقتا تۇرۇۋاتقان ئارمىيە شۇنىڭغا ئوخشاش خەۋەرلەر بىلەن ئوزىنى تېچلاندۇرۇپ يۇرەتتى-دە).

ــ يېڭى سوز چىقىپ قالدى: موسكۋانىڭ ھەممە يېرى ــ كرېمل، چېركاۋلار، تىياتىرخانىلار، ئەڭ ياخشى بىنالار، پۇتۇن مەھەللىلەرگە مىنا كومۇلۇپتۇ. سوكولنىكگە ئېلېكتىر سىملىرى تارتىلغان ئىمىش، ئۇ يەردە قانداقتۇر سرلىق بىر جاي بار ئىمىش، ئۇ يەرنى كېچەيۈ-كۈندۈز ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنى تازىلىغۇچىلار مۇھاپىزەت قىلمىش... ئوزەڭ تەسەۋۋۇر قىلغىن، بىز ئەمدى كىرىپ بېرىشىمىز بىلەن بىردىن پارتىلىتىۋېتىشى مۇمكىن. موسكۋا ئاسمانىغا ئۇچۇپ كېتىدۇ...(ئۇ ئاۋازىنى پەسەيتىپ ئېگىلىدى.) بۇنىسى راست، خۇدا ھەققى. باش قوماندان كېرەكلىك چارىلەرنى كورۇپ قويىدى: ئەنە شۇ سىملارنى تېپىش ئۈچۈن موسكۋاغا ئالايىتەن رازۋىتكىچىلار ئەۋەتىلدى ــ موسكۋاغا يېتىپ بېرىشىمىز بىلەنلا سىملارنى كېسىپ تاشلاپ، پارتلاشقا يول قويماسلىق ئۈچۈن... ئەمما، ئۇلاردىن نۇرغۇن ئادەمنى دارغا راسا ئاسمىز-دە! قىزىل مەيدانىنىڭ ئوزىدە! خەلقنى يىغىپ تۇرۇپ، ناغرا-سۇناي چالدۇرۇپ تۇرۇپ ئاسمىز!

روششىنىڭ قوشۇمسى تۇرۇلدى، ئۇ ئورنىدىن تۇردى:

ــ ئۇنىڭدىن كورە قىزلاردىن گەپ قىلغىنىڭ ياخشىراق دەيمەن،

www.uyghurkitap.com

تېپلوۋ.

ــ هه، ياقمامدۇ؟

ــ هەئە، ياقمايدۇ، ــ روششن تېپلوۋنىڭ ساغۇش ۋە نادان كوزلىرىگە تىكىلىپ قاردى.

تېپلوۋنىڭ ئۇزۇن ۋە يوغان ئاغزى بىر تەرەپكە قىيسىيىپ ھجايدى.

قىزىل ئارمىيە بەرگەن ئاشلىق ھەچبىر يادىگدىن چىقمايدىكەن- دە، ...

ــ نىمە؟ ــ روششننىڭ قاشلىرى ھەمىرلدى، ئۇنىڭغا يېقىنراق كەلدى. ــ نىمە دىدىڭ؟

ــ تۇەنىدۇيدە ھەممە كىشى دىگەن سوزنى دىدىم... ساڭا، روششن، قىزىل ئارمىيدە قىلغان ئىشىگدىن ھساپ بېرىش ۋاقتى كەلدى...

ــ ئەبلەخ!

پەقەت تېپلوۋنىڭ بىر قولى باغلاقلىق بولغىنى ۋە شۇ سەۋەپتىن يارىدار ھساپلانغىنى ئۈنى مۇشتتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى. روششن ئۈنى ئۇرمىدى. قولىنى ئارقىسغا قىلدى-دە، بۇرۇلۇپ، مۇرىسىنى كوتىرىپ، يەرلىكلەرنى ئارلاپ مېڭىپ كەتتى.

تېپلوۋ مۇرىسىدىن سېرىلىپ چۈشۈپ كەتكەن ھەربى پەلتوسىنى تۇزەپ يېپىندى ۋە خاپا بولغان ھالدا بىر ھجىيىپ، روششننىڭ كەينىدىن قاراپ قالدى. ئۇنىڭ يېنىغا فون-مېككى شاۋۇپي بىلەن ئۇنىگدىن ھچبىر ئايرىلمايدىغان، يۇزىگە سەپكۈن چۈشكەن، كوزلىرى يوغان ۋە خىيالچان بالا كەلدى. بۇ بالا سمفېروپوللۇق تاماكا زاۋۇدىنىڭ خوجايىنىنىڭ ئوغلى ۋالېريان ئونولى بولۇپ، ئۇ

كونا ۋە ھەممە يېرىنى داغ باسقان، ئوقۇغۇچىلارچە پەلتو كىيگەن ئىدى، ئۇنىڭ مۇرىسىگە شياشى پاگونىلىرى قادالغان ئىدى.

ــ نىمە بولىدى ئوزى، ئۇرۇشۇپ قالدىڭلارمۇ؟ ــ دىدى فون-مېككى، قولىغى ئېغىر ئادەملەردەك قاتىتىق ئاۋاز بىلەن. تېخىچىلا ھەيران بولۇپ ئولتۇرغان تېپلوۋ بۇرۇتىنى تارتىپ-تارتىپ، روششىن جۇڭشياۋ بىلەن بولغان سوزنى ئېيتىپ بەردى.

ــ ئەجەبا، تېخىچىلا بىلمەيدىكەنسىز، جانابى شاڭۋېي، ــ دىدى كوزلىرى خيالچان ئونولى. ــ روششىن جۇڭشياۋنىڭ جاسۇسلۇغىنى كەلگەن كۈنىلا پەملىگەن ئىدىم.

ــ قويغىنا، ۋالكا، ــ دىدى فون-مېككى، زەئىپلەنگەن سول يۇزىنى تىرتىشتۇرۇپ. ــ پۈتۈن ئىش شۇنىڭدەكى، ئۇنى ماركوۋ جياڭ-جۇن تونۇيدۇ. ئاغزىڭغا كەلگىنىنى دەۋەرمە... ئەمىما، بەسلىشمەن، روششىن بولشېۋىك، مۇناپىق ۋە نان قېپى نەرسە...

بەشىنچى ئاينىڭ ئاخىرىغىچە شىمالىي كاپكازدا جەڭ بولىدى، جەمئىي ھوكۇم سۈردى. ئىككىلا تەرەپ ھەل قىلغۇچ جەڭلەرگە تەييارلىق كورمەكتە ئىدى. "پىدائىلار ئارمىيىسى" تومۇرىيولىرىنىڭ ئاساسلىق تۈگۈنلىرىنى قولغا كىرگۈزۈش، كاپكازنى يىتىم قالدۇرۇش ۋە كاپكازدىكى ئاق گۇۋاردىيىنىڭ يارىدىمى بىلەن قىزىل ئارمىيىنى چېگرىدىن قوغلاپ چىقىرىش غەرىزىدە بولۇپ يۇرەتتى. كۇبان-قارا دېڭىز رىسپۇبلىكىسىنىڭ مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتى ئۈچ سەپتە: نېمىسلارغا، ئاق كازاكلارغا ۋە يەنە باش كوتەرگەن "دېنىكىن باندىتلىرى"غا قارشى كۈرەش قىلىشقا تەييارلىق كورۇپ يۇرەتتى.

كوپچىلىگى پادىشانىڭ تاشقى كاپكازدىكى ئاۋالقى ئارمىيىسى

ئىچىدىكى ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرىدىن، چەتتىن كەلگەنلەر ۋە بىرئاز يەرلىك كازاك ياشلىرىدىن ئىبارەت بولغان كاپىكاز قىزىل ئارمىيىسىنىڭ ئادەم سانى بىر يۈز مىڭگە يېتەتتى. كۇبان-قارا دېڭىز مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى ئۇنىڭ باش قوماندانى ئاپتونوموۋدىن ھاكىمۇتلەقلىق قىلىش قارا نىيىتى بار ئادەم دەپ گۇمان قىلىشاتتى، ئاۋتونوموۋمو ھوكۇمەت بىلەن دائىم جاڭجاللىشىپ تۇراتتى. تىخوربتسكايادا بولغان ۋە ناھايىتى كوپ كىشى قاتناشقان يىغىندا ئاۋتونوموۋ مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئەزالىرىنى نېمىس ئىشپىيونلىرى ۋە بولىگۇنچىلەر دەپ ئەيىپلىدى. بۇنىڭغا جاۋاپ بېرىپ، مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېت ئاۋتونوموۋنى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇلغان سوروكىننى بانىدىت ۋە خەلق دۈشمىنى دەپ قارىلاپ، لەنەتلىدى ۋە گۇنا ئارتتى.

بۇ "چاتاقلار" ئارمىيىنى بارا-بارا زەئىپلەشتۈرۈپ قويدى. قىزىل ئارمىيىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا تۇرغان "پىدائىلار ئارمىيىسى"گە قارشى ئۇچ گۇرۇپپىغا بولۇنۇپ، بارلىق كۈچ بىلەن ھۇجۇم باشلاش ئورنىغا قىزىل ئارمىيە ھايا جانلىناتتى، مەجلىسۋازلىق قىلاتتى، كوماندىرلارنى بىكار قىلاتتى، پاجىەلىك يوسۇندا ھالاك بولۇشقا يۈزلىنىپ قالغان ئىدى.

ئاخىرى موسكۋانىڭ بۈيرۇقلىرى يەرلىك ئورۇن مەمۇرلىرىنىڭ تەرسالىغىنى سۈندۈردى. ئاۋتونوموۋ ئالدىنقى سەپ نازارەتچىسى قىلىپ تەينىلەندى. ئارمىيىنىڭ شىمالىي گۇرۇپپا قوماندانلىغى قاپىغى سېلىق كالنىن جۇكشياۋ دېگەن لاتىشقا ئوتتى. سوروكىن غەربىي گۇرۇپپىنىڭ قوماندانلىغىدا قالدى.

دەل شۇ چاغدا "پىدائىلار ئارمىيىسى"گە ئۇچ مىڭ كىشىلىك

ئەتىردى بىلەن دروزدوۋسىكى شاڭشياۋ كېلىپ قوشۇلدى. ئۇنىڭ ئەتىردى ناھايىتى خىلىلانغان ۋە غەيرەتلىك ئەپتىسەرلەردىن ئىبارەت بولۇپ، ھەر بىرى جەڭ ۋاقتىدا ئون ئادەدى جەڭچىگە تەڭ كېلەتتى. يېزىلارنىڭ كازاكلىرىمۇ ئاتلىرىنى مىنىپ كېلىپ قوشۇلۇپ تۇراتتى. پېتروگراتتىن، موسكۋادىن، روسىيىنىڭ ھەممە يېرىدىن "مۇز جېڭى"نىڭ موجىزلىرىنى ئاڭلىغان ئەپتىسەرلەر بىر بىردىن ياكى توپ-توپ بولۇپ كېلىشەتتى. ئاتامان كىراسنوۋ ئۇلارنى ئاز بولسىمۇ، قورال-ياراق ۋە ئاقچا بىلەن تەمىنلەپ تۇراتتى. "پىدائىلار ئارمىيىسى" كۆندىن-كۆنگە مۇستەھكەملىنىپ باراتتى. جياڭجۇنلەرنىڭ ۋە جامائەت ئەربابلىرىنىڭ شىرىن تىللىق تەشۋىق-تەرغىباتى ئاستىدا، يەرلىك سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ ئىش بىلمەسلىگىدىن ھەمدە شىمال تەرەپتىن كەلگەنلەرنىڭ تەرىپ قىلىشىدىن ئارمىيىنىڭ روھىي كەيپىياتى بارغانسېرى كۆتىرىلىپ باراتتى.

بەشىنچى ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا قىزىل ئارمىيىنىڭ يەرلىك قىسىملىرى "پىدائىلار ئارمىيىسى"نى تارمار قىلىش ئۈيىدىن كەچتى. "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ ئوزى ھۆجۇمغا ئوتۇپ، تورگوۋايا ئىستانسىسىدە قىزىل ئارمىيىنىڭ كالنىن باشچىلىغىدىكى شىمالىي گۇرۇپپىسىغا قاتتىق زەربە بەردى.

ــ ھە، يىگىتلەر، نىمىشقا ناخشا ئېيتمايسىلەر؟

ــ ئۇنىلىرىمىز پوتوپ كەتتى.

ــ قېنى، مەن تاماكا تۈتاشتۇرۇۋالايچۇ. ــ ئىۋان ئىلىئچ تېلېگىن ئوتقا تاشلانغان تومۇرىيول رىشاتكىسىنىڭ تاختايلىرى لاۋلداپ كويۇپ تۇرغان گۈلخان يېنىغا ئولىتۇردى-دە، تۇرۇبكىسىنى تۈتاشتۇرۇپ،

سوزگه قۇلاق سېلىپ تۇردى.

كېچه بولۇپ قالغان ئىدى. تومۇرىولنى بويلاپ يېقىلغان هەممه گۈلخانلار دىگۈدەك ئۇچۇپ بولغان ئىدى. سالقىن كېچىنىڭ ئاسمىنىغا يۇلتۇزلار تولغان. يۇقۇرىدا، توپىلىكتىكى رېلىسلاردا تۇرغان يۇك پويىزلىرىنى، تاختايلىرى بۇزۇۋېتىلگەن، پاچاق-پاچاق بولۇپ كەتكەن قىزىل ۋاگونلارنى گۈلخانىڭ ئوتى يورۇتۇپ تۇراتتى. بۇ ۋاگونلارنىڭ بەزىلىرى تېچ ئوكيانىڭ قىرغاقلىرىدىن، بەزىلىرى شىمالنىڭ سازلىقلىرىدىن، تۇركستانىنىڭ چوللىرىدىن، ۋولگىنىڭ بويلىرىدىن، ئۇكرائىنا تەرەپتىن ئايلىنىپ كېلىپ قالغان ئىدى. هەر بىر ۋاگونغا: "ئىلدام قايتۇرۇلسۇن" دەپ يېزىلغان بولسىمۇ، قايتۇرۇش مۇددەتلىرى ئالىلقاچان ئوتۇپ كەتكەن ئىدى. تېچ ئەمگەك ئۇچۇن ياسالغان ۋە هەممه نەرسىگه چىداۋېرىدىغان، ئوقلىرى ياغلانمىغان، يانلىرى پاچاق-پاچاق بولۇپ كەتكەن ۋە هازىرقى ۋاقىتتا يۇلتۇزلۇق ئاسمانىنىڭ تېگىدە دېمىنى ئېلىپ تۇرغان بۇ ۋاگونلار ئەمدى ئەپسانىلىق بىر ئىشنىڭ ئالدىدا تۇرۇشاتتى. بۇ ۋاگونلار ئىچىدىكى يۇك-پۇكلىرى بىلەن يارلىقىغا ئاغدۇرۇۋېتىلىدۇ؛ ئۇلارنىڭ ئىچىگه ئەسىرگه چۇشكەن قىزىل ئەسكەرلەر تۇڭغا يېيلىق سالغاندەك سېلىنىپ، قاماپ، ئىشىك ۋە دەرىزىلىرىنى قاتتىق يېپىپ، ئۇستىگه: "يولدا بۇزۇلمايدىغان مال، ئاستا يۇرسىمۇ بولىدۇ" دەپ يېزىپ، مىك كىلومېتىرلىق يولغا ئەۋەتىۋېتىلىدۇ. بۇ ۋاگونلار كېزىك ئاغرىغىدا ئولگەنلەرنىڭ گورستانىغا، توگىلغان ئولۇكلەرنى توشۇيدىغان مۇزلاتقۇچ ماشىنغا ئايلىنىدۇ. بەزىلىرى پارتىلىتىلىپ، كۇلى كوككه سورۇلىدۇ...سىبىرىيه تەرەپلەردە ئۇلارنىڭ ئىشىك ۋە يان ياغاچلىرى بۇلاپ-تالىنىپ، ئۇلاردىن ئېغىل ۋە تام ياسىلىدۇ. قالغانلىرى—

كويگەن، بۇزۇلغانلىرى يەنە خېلى ۋاقىتلارغىچە ئاللىقەيەردە ئايلىنىپ يۈرۈپ، كېيىن بىر كۈنى قايتىپ كېلىشىدۇ-دە، دات بېسىپ كەتكەن رېلىسلاردا رېمونتىنى كۈتۈپ ئۇزاق تۇرۇشۇپ قالىدۇ.

ــ يولداش تېلېگىن، موسكۋادا نېمە دەپتۇ، ئىچكى ئۇرۇش قاچان تۈگەرمىش؟

ــ بارلىق دۇشمەننى يېڭىپ بولغىنىمىزدىن كېيىن.

ــ ھە، ھە... دېمەك، بىزگە ئىشىنىشىدىكەن-دە...

گۇلخانىنىڭ يېنىدا ساقالىلىرى ئوسۇپ، رەڭگى-روىيىلىرى قاپ-قارىيىپ كەتكەن بىرنەچچە كىشى سوزۇلۇشۇپ ياتاتتى... ھېچكىمنىڭ ئۇيقۇسىمۇ ۋە قاتىتىق سوزلىگۈسىمۇ كەلمەيتتى، ئۇلاردىن بىرى تېلېگىندىن موخورکا سوراپ ئالدى.

ــ يولداش تېلېگىن، چېخىلار دېگىنى كىملەر؟ بىز تەرەپتە ئۇلار قانداق پەيدا بولۇپ قالدىكىن؟ ئاۋال بۇندىق ئادەملەر يوقتەك قىلىۋىدىغۇ...

ئىۋان ئىلىچ بۇ چېخىلارنىڭ ئاۋستىرىيىنىڭ قولىغا چۈشكەن ھەربىي ئەسىرلەر ئىكەنلىگىنى، پادىشا ھوكۇمىتى ئۇلاردىن جۇنتۇەن تۇزۇپ، فرانسۇزلارغا قارشى ئەۋەتمەكچى بولغانلىغىنى، ئەمما ئۇلگۇرەلمىگەنلىگىنى چۈشەندۈرۈپ بەردى...

ــ ھازىرقى ۋاقىتتا، ئۇلار جاھانگىرلىك ئۇرۇشىغا قاتناشماقچى بولغانلىغى ئۈچۈن، سوۋېت ھوكۇمىتى ئۇلارنىڭ يولىنى توساپ قويدى... ئۇلارغا قوراللىرىنى تاشلاڭلار دېگەن ئىدۇق، ئۇلار غوغا كوتىرىشتى...

ــ ئەمدى، ئۇلار بىلەنمۇ ئۇرۇشمىزمۇ، يولداش تېلېگىن؟

ــ ھازىر ھېچكىم ھېچ نەرسە دېيەلمەيدۇ...ھەر خىل گەپلەر

تارقىلىپتۇ...ئۇرۇشمىساق كېرەك، دەپ ئويلايمەن. ئۇلار ھەممىسى بولۇپ 40 مىڭ ئادەم...

ــ ئۇنداقتا، ئۇلارنى يېڭىش ھېچگەپ ئەمەس ئىكەن.

گۇلخانىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانلار يەنە جىم بولۇشتى. تېلېگىندىن موخوركا سوراپ ئالغان كىشى تېلېگىننىڭ ھورمىتى ئۈچۈن بولسا كېرەك، ئۇنىڭغا بىر قاراپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

ــ پادىشانىڭ ۋاقتىدا بىزنى ساراكامىشقا ھەيدەپ باردى. بىزگە ھېچكىم ھېچ نەرسە چۈشەندۈرمىدى: نېمىشقا تۇركلەر بىلەن ئۇرۇشىمىز، نېمىشقا بىز قۇربانلار بېرىشىمىز كېرەك ــ بىلمەيمىز. ئۇ يەرنىڭ تاغلىرىنى ئېيتمامسىز. ۋاي ـ ۋاي ـ ۋاي... شۇنداق بېشىڭنى كوتۇرۇپ قارىساڭ، ئاناڭنىڭ تۇققىنىغا يۇشايمان قىلمىسەن...ئەمدى باشقا گەپ: بۇ ئۇرۇش ئوزىمىزنىڭ ئۇرۇشى، ھەل قىلغۇچ ئۇرۇش... كىم بىلەن ئۇرۇشىمىز، نېمىشقا ئۇرۇشىمىز، ــ ھەممىسنى بىلمىز...

ــ مەسىلەن، مانا ئوزەمنى ئالاي، لەقىمىم ــ چېرتوگونوۋ، ــ دېدى باشقا بىر ئەسكەر جەينەكىلەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ۋە ئوتقا شۇنداق يېقىن ئولتۇردىكى، ھەتتا باشقىلار ئۇنىڭ ساقىلى كويۇپ كەتمىگىنگە ھەيران بولۇشتى. ئۇنىڭ قىياپىتى ناھايىتى دەھشەتلىك ئىدى، قاپ ـ قارا چاچلىرى پىشانىسىگە ئېسىلىپ چۈشكەن، قېتىپ قالغان يۇزىدىكى دۇپ ـ دۇگلەك كوزلىرى چاقناپ تۇراتتى، ــ يېراق شەرققە ئىككى قېتىم بېرىپ كەلگەنمەن، قېچىپ ـ تەمتىرەپ يۈرگىنىم ئۈچۈن تۇرمىگە قانچە قېتىم چۈشكىنىمنىڭ ھىساۋى يوق...خو ـ و ـ وش... ئاخىر مېنى تۇتۇۋېلىشتى، گازارمىغا قاماشتى ـ دە، قولۇمغا ھەربى بىلەت تۇتقۇزۇپ، ئۇرۇشقا ھەيدەشتى...ئالتە قېتىم يارىدار بولدۇم... مانا، قارىغىلار، ــ ئەسكەر بارمىغىنى ئاغزىغا تىقىپ، كەردى ـ دە،

ئۇرۇپ سۇنىدۇرۇلغان چىشلىرىنىڭ يىلتىزىنى كورسەتتى. ــ بىر يولىنى تېپىپ، موسكۋاغا كەلدىم، دوختۇرخانىدا ياتقان ئىدىم، بولشېۋىكلار پەيدا بولۇشۇپ قالدى... ئازاپ ـ ئوقۇبەتلىرىم تۇگىدى. ئۇلار مېنىڭدىن: "ئىجتىمائى ئورنۇڭ نېمە؟" دەپ سوريشپ قالدى. مەن ئۇلارغا: "مېنىڭ كىملىگىمنى سۇرۇشتۇرۇپ ئولتۇرمىساڭلارمۇ بولىدۇ، تېگى ـ تەكتىمدىن يوقسۇل ئوتكەن شەرەپلىك يالانما دىخانمەن، كىمدىن تۇغۇلغانلىغىم ۋە ئاتا ـ ئانامنىڭ كىملىگىنى بىلمەيمەن" دىدىم، ھەمىسى كۇلۇۋەتتى. قولۇمغا مىلتىق، گۇۋاڭنامە بېرىشتى. شەھەرنى ئارلاپ بۇرژۇئازلارنى ئىزدەپ يۇرۇشكە باشلىدۇق...بىرەر ياخشىراق ئويگە كىرسەكلا، ئويىنىڭ ئىگىلىرى قورقۇپ، تىترەپ تۇرۇشىدۇ...ئۇن، قەن ئىزدەپ ھەممە يېقىنى ئاختۇرۇپ چىقسەن...ئەبلەخلەر، ئۇزلىرى قورقۇپ ـ تىترەپ تۇرسىمۇ، بىر ئېغىز سوز قىلمايدۇ...گايىدا ئاچچىغىڭ كېلىپ كېتىدۇ ـ دە، ئادەمىسەن ئوزەڭ، تىلىڭ بارمۇ سېنىڭ، بىز بىلەن سوزلەش، تىللاش، بىزلەرگە يالۇۋرغىن دەپ ۋاقىراپ بېرىسەن...ئانىسىنى تىللىساڭمۇ ئۇنچىقىماي تۇرىۋېرىدۇ...ھەيران بولىمەن. ناھايىتى ئەلەم قىلىپ كېتەتتى ـ دە! ئاخىر، ئەسىرلەردىن بېرى ئۇنچىقىماي كەلگەن بولسام، ئۇلار ئۇچۇن ئىشلەپ، ئۇلار ئۇچۇن قان توكىكەن بولسامۇ، ئۇ بەتبەخلەر مېنى ئادەم قاتاردا كورمەيدىكەن ـ دە،... بۇرژۇئازلار شۇنداق بولىدىكەن ـ دە! دەپ ئويلىدىم. شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ سىنىپىي غەزىۋىم قايناپ كەتتى. خو ـ و ـ وش...بىر كۇنى رەببىكىن دىگەن چوڭ سودىگەرنىڭ ئويىنى مۇسادىرە قىلىدىغان بولۇپ قالدۇق، توت كىشى باردۇق، قورقۇتۇپ قويۇش ئۇچۇن پىلىمولتمۇ ئېلىۋالغان ئىدۇق، كوچا ئىشىگىنى تاقىلداتتۇق. خېلى

www.uyghurkitap.com

ۋاقىت ئوتكەندىن كېيىن چىرايلىققىنا خىزمەتكار قىز ئىشىكنى ئېچىپ، جاغ-جاغ تىترەپ تاتىرىپ كەتتى، ۋاي ئولەي دەپ، پىشىلاپ قالدى...بىز ئۇنى بىر چەتكە ئىتتىرىپ قويدۇق-تە، چوڭ زالغا كىرىپ دۇق.--زال بولغاندىمۇ، زال ئىكەن-دە، توت ئەتراپى تۆۋرۈكلەر، ئوتتۇرىدا ئۇستەل، ئۇستەلدە رەببنكىن مېھمانلىرى بىلەن قۇيماق يەپ ئولتۇرۇپتۇ. ماسلېنىتسا ھېيتى ئىدى، ھەممىسى ئولگىچە مەس... پۇرولېتارلار ئاچلىقتىن ئولۇپ كېتىۋاتقان بىر چاغدا-ھە!...مەن ملىتسىمنى تاق قىلىپ يەرگە ئۇرۇپ، ئۇلارغا بىر ۋاقىرىدىم! ئۇلار بولسا ئولتۇرغان جايلىرىدا بىزگە قاراپ ھېچىيەپ كۆلۈشتى... يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەن، كوزلىرى يوغان ئېچىلىغان رەببنكىن يېنىمزغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، كەيپى خۇش ھالدا: "قىممەتلىك يولداشلار، مېنىك ئويۇمنى پۈتۈن مۇلۈكلىرىم بىلەن مۇسادىرە قىلىشكىلارنى مەن كوپتىن بېرى بىلىمەن! ھازىر قۇيماقلىرىمزنى يىگىلى قويۇڭلار، قېنى، سىلەرمۇ ئولتۇرۇڭلار...بۇنىك ئەيىبى يوق، چۈنكى، بۇلارنىك ھەممىسى خەلقنىك بايلىغى" دەپ بىزگە ئۇستەلنى كورسەتتى...بىز ئازغىنا تارتىنىپ تۇردۇق-تە، كېيىن ئۇستەلگە بېرىپ ئولتۇردۇق. ملىتسىلىرىمىز قولىمىزدا، قاپىغىمزنى سېلىپ ئولتۇرۇپتىمىز...رەببنكىن بولسا بىزگە ھاراق قۇيۇپ، ئالدىمزغا قۇيماق ۋە ھەر خىل سەيلەرنى قويدى...سوزلەپ-سوزلەپ كۆلدى... سوزلىمىگەن گېپى قالمىدى؛ ھەممنى زاڭلىق قىلىپ كۆلدى... مېھمانلارغا قوشۇلۇپ بىزمۇ كۆلۈشكە باشلىدۇق. بۇرژۇئازلارنىك بېشىدىن ئوتكەنلەر توغرىسىدا ھەر خىل چاخچاقلار باشلاندى، ئەمما توتىمزدىن بىرىمىز پىچىرلاپ قالساق، رەببنكىن دەرھال چاي ئىستاكانىغا ھاراق قۇيۇپ ئىچكۈزەتتى، باشقا قاچىدىن ئىچمەيتتۇق...

كېيىن شامپانسكىغا تۈتۈش قىلىشتى، بىزلەر ئەمدى ملتقلارنى بىر بۇلۇڭغا ئاپىرىپ قويدۇق...”زالدا تۇرۇڭلەرنى تۈتۈپ يۈرگەن سەنمۇ، چېرتوگونوۋ؟“ دەپ ئويلايمەن. ھەممىمىز تەڭ ناخشا ئېيتىشقا كىرىشىپ كەتتۇق. كەچقۇرۇن بولغاندا، يات كىشى كىرمىسۇن دەپ ئىشىكنى پىلىموت ئورنىتىپ قويدۇق. بىر كېچە-كۈندۈز ئىچىپتىمىز. پۈتۈن ئارمىنمدىن چىقتىم-دە. ئەمما، رەبىنكىن بىزنى راسا باپلاپ قولىغا چۈشۈردى-دە، ۋاي بەچىچەر سودىگە-رەي!...بىز ھاراق ئىچىپ ئولتۇرغىنىمىزدا، خىزمەتكارى بىلەن ھەممە گۈھەرلىرىنى، ئالتۇنلىرىنى، ئاقچىلىرىنى، جىمىكى قىممەت باھالىق مالليرىنى باشقا ئىشەنچلىك جايغا توشۇپ بوپتۇ...بىز پەقەت قۇرۇق توت تام بىلەن ئوي جابدۇغىنى مۇسادىرە قىلدۇق، بولغىنى شۇ... بىز بىلەن خوشلاشقاندا دېگەنلىرىنى ئېيتمامسز: ”قەدىرلىك يولداشلار، ئىلىگلار، ئىلھۇبرىگلار ھەممىسىنى، ماگا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس، خەلقتىن چىققانمەن، يەنە خەلقنىڭ ئارىسىغا كىرىۋېرىمەن“ دەيدۇ...ئۇ شۇ كۈنلا چەتئەلگە قېچىپ كېتىپتۇ. ئەكسىلئىنقلابچىلارنى تازىلاش كومىتېتى مېنى چاقىرىپ ئېلىپ كەتتى. مەن ئۇلارغا: ”گۇناكارمەن، مېنى ئېتىپ تاشلاڭلار“ دىدىم. پەقەت ئاگىسىزلىغىم ئۈچۈن مېنى ئېتىپ تاشلىمىدى. شۇ چاغدا مەزە قىلىپ ئوينۇۋالغان-لىغىم ئۈچۈن ھازىرمۇ خوشالمەن...خاتىرىلەپ سوزلىگۈدەك ئىش-تە، بۇ....

—دەرۋەقە، بۇرژۇئازلارنىڭ ئارىسىدا بۇزۇقلار كوپ، ئەمما بىزنىڭ ئارىمىزدىمۇ ئۇنداقلار ئاز ئەمەس، —دىدى ئىسىنىڭ كەينىدە ئولتۇرغانلاردىن بىرى. ئولتۇرغانلار شۇ تەرەپكە قاراشتى. تېلېگىندىن موخورکا سوراپ ئالغان كىشى:

www.uyghurkitap.com

ـــ1914 ـيىلدىكى قان توكۈلۈشتىن كېيىن خەلقنى توختىتىپ قېلىش ھېچ مۇمكىن بولمىدى...ـــ دىدى.

ـــمەن ئۇنى دېگىنىم يوق،ـــ دىدى ئىسىنىك كەينىدە ئولتۇرغان كىشى.ـــ دۇشمەن دۇشمەنلىكچە قالىدۇ، قان قانلىقچە... مەن ھەقىقى بۇزۇق ئادەملەر توغرىسىدا گەپ قىلىۋاتىمەن.

ـــ ئۇزەك كىمسەن؟

ـــمەنمۇ؟ مەنمۇ شۇ بۇزۇقلاردىن،ـــ دىدى ئىسىنىك ئارقىسىدا ئولتۇرغان كىشى ئاستاغىنا.

شۇ چاغدا ھەممە جىم بولۇپ، ئوچۇپ كېتىۋاتقان گۈلخانىنىك چوغلىرىغا قاراپ ئولتۇرۇشتى. تېلېگىننىك تېنى جىمىرلىشىپ كەتتى. كېچىسى سوغاق ئىدى. گۈلخانىنىك ئەتراپىدىكىلەردىن بەزىبىرلىرى قۇلاقچىلىرىنى بېشىغا قويۇپ، سوزۇلۇپ ياتاتتى.

تېلېگىن ئورنىدىن تۇرۇپ كېرىلدى. ئەمدى، ئىس بېسىلغاندىن كېيىن، گۈلخانىنىك ئۇ تەرىپىدە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرغان ھىلىقى "بۇزۇق" ئادەمنى كورۇش مۇمكىن ئىدى. ئۇ ئاغزىدا بىر تال قورايىنى چىشلەپ ئولتۇراتتى. گۈلخانىنىك چوغلىرى ئۈنىك ئورۇق، سوزۇق كەلگەن، خوتۇن خەقنىك يۈزىگە ئوخشىغان يۈزىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۈنىك بېشىدا كونىراپ كەتكەن قۇلاقچا، يەلكىسىدە ئەسكەرچە پەلتو بار ئىدى. بېلىگىچە يالىكاچ ئىدى. پىت باققان كوينىگى يېنىدا ياتاتتى. بىرسىنىك ئۇنىڭغا قاراۋاتقىنىنى سېزىپ، ئاستا-ئاستا بېشىنى كوتەردى-دە، خودىدى بالىلارغا ئوخشاش كۈلۈمسىردى.

تېلېگىن ئۇنى تونۇدى، ئۇ تېلېگىننىك لېيەندۇيىدىكى ئەسكەر بولۇپ، ئىسمى مىشكا سولومن، ئوزى يېلىتس ئەتراپىدىكى

دىخانلاردىن ئىدى. بىر ۋاقىتلاردا قىزىل گۇۋاردىيىگە پىدائى بولۇپ كىرگەن، شىمالىي كاپكازغا سۈپرىسىنىڭ ئارمىيىسى بىلەن بىللە كېلىپ قالغان ئىدى.

ئۇنىڭ كوزى تېلېگىننىڭ كوزى بىلەن بىر پەس ئۇچرىشىپ قالدى. سولومىن خىجالەت بولغاندەك دەرھال پەسكە قارىۋالدى. شۇ ۋاقىتتا ئىۋان ئىلىئىچ مىشكا سولومىننىڭ لىيەندۇيدە شائىر ۋە ھەددىدىن تاشقىرى پىيەنچۇك دەپ نام چىقارغىنىنى يادىغا كەلتۇر-دى، ئەمما كىشىلەر سولومىننىڭ مەس بولغىنىنى ئاز كورۇشەتتى. ئۇ يەلكىسىدىن پەلتوسىنى ئېلىپ ئاستا تاشلىدى-دە، كوينىگىنى كىيدى. ئىۋان ئىلىئىچ توپىلىككە چىقىپ، تومۇريولدا تۇرغان يولۇچىلار پويىزىغا قاراپ كەتتى، ئۇ يەردە، تۇەنجاڭ سېرگى سېرگېيېۋىچ ساپوژكوۋنىڭ دەرىزىسىدە چىراق پىلىلداپ يېنىپ تۇراتتى. بۇ يەردىن، توپىلىكتىن، ئاسماندىكى يۇلتۇزلار ۋە پەستە يېنىپ بولغان گۇلخانلارنىڭ قىپ-قىزىل چوغلىرى ئوچۇق كورۇنەتتى.

ــ كەل، تېلېگىن، قايناق سۇ بار، ــ دىدى ساپوژكوۋ ئەگرى تۇرۇبكىسىنى چىشلىگىنى ھالدا بېشىنى دەرىزىدىن چىقىرىپ.

ۋاگوننىڭ يان تېمىغا ئېسىپ قويۇلغان چىراق ئىككىنچى دەرىجىلىك ۋاگوننىڭ سۇنۇق ئورنىنى، قوزۇقلارغا ئېسىپ قويۇلغان قورال-ياراقلارنى، ھەممە يەردە چېچىلىپ ياتقان كىتاپلارنى، ھەربى خەرىتىلەرنى خىرە يورۇتۇپ تۇراتتى: ئۇستىگە گۇللۇك كىر كوينەك كىيگەن، شىمىنى ئاسما پوتا بىلەن ئاسقان ساپوژكوۋ ۋاگونغا كىرگەن تېلېگىنگە بۇرۇلۇپ قارىدى:

ــ ھاراق ئىچەمسەن؟

ئىۋان ئىلئىچ كارۋاتنىڭ لېۋىدە ئولتۇردى. ئوچۇق دەرىزىدىن

كېچىنىڭ شامىلى كىرىپ تۇراتتى، ھەم بودۇنىڭ سايىسى ئاكلە-نىپ تۇراتتى. قىزىل ۋاگوندىن تاھارەت قىلغىلى چىققان ئويغۇلۇق قىزىل ئەسكەرنىڭ ۋاگون يېنىدىن پۇتلىشىپ ئوتكىنى ئاكلانىدى. ئاللىقەيەردە ئۇچ تارىلىق ساز تىرىكلايىتتى. يەنە ئاللىقەيەردە خوراز-نىڭ قىچقىرىشى ئاكلىناتتى، ــ سائەت بىردىن ئاشقان ئىدى.

ــ قىچقارغان خورازمۇ؟ ــ دەپ سورىدى ساپىۋزكوۋ چەينەكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ. ئۇنىڭ كوزلىرى قىپ-قىزىل، ئورۇق يۈزىگە قىزىل نۇرلار يۈگۈرگەن ئىدى... ئۇ قولىنى ئارقىسىغا سوزۇپ، كارۋاتتىن كوزەينەكىنى ئىزدەپ تاپتى-دە، بۇرنىغا قىستۇرۇپ، تېلېگىنگە قارىدى:

ــ تۆەندۇي جايلاشقان جايدا تىرىك خوراز نەدىن پەيدا بولۇپ قالغان؟

ــ يەنە مۇساپىرلار كەلدى، مەن سىياسى كومىسارغا خەۋىرىنى بەردىم. يىگىرمە ھارۋا خوتۇن-قىز، بالا-چاقىلار... ئەمدى نىمە قىلىمىز... ــ دىدى تېلېگىن كۇرۇشكىدىكى چايىنى چايقاپ تۇرۇپ.

ــ قەيەردىن كەپتۇ؟.

ــ پىرىۋولنايا يېزىسىدىن. ئۇلار چوڭ كارۋان بولۇپ كېلىشۋاتقان ئىكەن، يولدا كازاكلار تۇتۇۋېلىپ ئۇرۇشۇپتۇ. ھەممىسى چەتتىن كەلگەن نامراتلار، يېزىدا ئىكىكى كازاك ئەپتىسرى بىر ئەتىرەت تەشكىللەپتۇ-دە، كېچىسى باستۇرۇپ كېلىپ، سوۋېتنى تارقىتىۋېتىپ-تۇ، بىرمۇنچە ئادەمنى ئېسىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ.

ــ قىسقىسى، ئاددى ۋەقەلەردىن بىرى ئىكەن، ــ دىدى ساپۇز-كوۋ ھەر بىر سوزنى ئېنىق ۋە روشەن ئېيىتىپ. ئۇ مەس بولسا كېرەك، كوگلىنى بوشتىتىش ئۈچۈن تېلېگىننى چاقىرغانغا ئوخشايدۇ...

ئۇان ئىلئىچنىڭ پۇتۇن تېنى ھارغانلىقتىن سىقىراپ تۇراتتى، ئەمما يۇمشاق كارۋاتتا كۇرۇشكىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرۇش شۇنداق راھەت ئىدىكى، ھەتتا سېرگى سېرگېيېۋىچ بىلەن بولىدىغان سوھبەتنىڭ پايدىسى بولمىسىمۇ، بۇ يەردىن چىقىپ كەتكۇسى كەلمەيتتى.

ــ خوتۇنۇڭ قەيەردە، تېلېگىن؟

ــ پېتېربۇرگدا.

ــ ناھايىتى قىزىق ئادەمسەن ــ دە، ئۇرۇش بولمىغاندا سەن تۇپ ــ تۇزۇك بايۋەچچە بولاتتىڭ. يېنىڭدا مېھرىۋان خوتۇنۇڭ، ئاق كوڭۇل ئىككى بالاڭ، پاتىپۇنىڭ بولاتتى... قىزىل ئارمىيىگە نىمە دەپ كەلدىڭ ــ ھە؟ بەرىبىر ئولۇپ كېتىسەن...

ــ ساڭا نەچچە مەرتىۋە سوزلەپ بەرگەنمەنغۇ...

ــ ياكى پارتىيىگە كىرىش يولىنى ئىزدەۋاتامسەن؟

ــ زورۇر بولۇپ قالسا، پارتىيىگىمۇ كىرىۋېرىمەن.

ــ مېنى مىڭ مەرتىۋە قايناتساڭمۇ بەرىبىر كوممۇنىست قىلالمايسەن... ــ دىدى ساپوژكوۋ خىرە كوزەينىگىنىڭ تېگىدىن كوزلىرىنى قىسىپ قاراپ.

ــ قىزىق ئادەم دەپ سېنى ئېيتىدۇ ــ دە، سېرگى سېرگېيېۋىچ...

ــ ھىچ ئۇنداق ئەمەس. مېنىڭ مىڭەم دىيالېكتىك مىڭىلەردىن ئەمەس... مەن ياۋايى قەبىلىدىنمەن، بىر كوزۇم ھەمىشە ئورمانغا قارىغان. ھىم! دىمەك، سەن مېنى قىزىق ئادەم دەپ يۇرىدىكەنسەن ــ دە! ھە؟ (ساپوژكوۋ بۇنىڭدىن قانائەتلەنگەن بولسا كېرەك، ھىجايدى) ئوكتەبىردىن بۇيان سوۋېت ھاكىمىيىتى ئۇچۇن ئۇرۇشۇپ كېلىۋاتىمەن. ھىم، سەن كروپوتكىن ئەسەرلىرىنى ئوقۇغانمۇ؟

ــ ياق، ئوقۇمىغان.

ـــ ئوقۇمىغانلىغىڭ كورۇنۇپ تۇرۇپتۇ... جانغا تەگدى، ئۇكا... بۇرژۇئازىيىنىڭ مۇھىتى قەبىھ ۋە يىرگىنىشلىك، بەئەينى زىندانغا ئوخشايدۇ. ... بىز غەلىبە قىلغاندىن كېيىن كوممۇنىستىك مۇھىتمۇ ئادەمنى زېرىكتۇرىدىغان دەرىجىدە جانغا تېگىدۇ... كروپوتكىن ياخشى بوۋاي: پوئېزىيە، ئارزۇ، سىنىپسىز جەمىيەت. تەربىيە كورگەن ناھايىتى ئەقىللىق ئادەم ـ دە: "ئىنساننىڭ قولىغا ھوكۇمەتسىزلىك ئازاتلىغىنى بېرىڭلار، جاھان ياۋۇزلۇغىنىڭ كىشەنلىرىنى ئۇزۇپ تاشلاڭلار، يەنى چوڭ شەھەرلەرنى يوق قىلىڭلار، ئەنە شۇ ۋاقىتتىلا سىنىپسىز ئىنسانىيەت يەر يۇزىدە جەننەت قۇرىدۇ، چۇنكى ئىنساننىڭ ئەڭ ئاساسىي دەستىگى ـــ ئىنساننى ياخشى كورۇشتۇر..." خى ـ خى...

ساپوژكوۋ خۇددى بىرسىنى خاپا قىلغاندەك، خىرىلداپ كۇلۇۋەتتى، بۇرنىدىكى كوزەينىگى لىكاڭلاپ ئويناپ كەتتى. كۇلۇپ ـ كۇلۇپ، كارۋاتنىڭ تېگىگە ئېگىلدى ـ دە، ھاراق قۇيۇلغان قەلەي قۇتىنى ئالدى، چاشكىغا قۇيۇپ، بىر كوتىرىپ ئىچتى، كەينىدىن بىر پارچە قەننى قاسىرلىتىپ يىيىشكە باشلىدى.

ـــ بىزنىڭ جىمىكى پاجەيىمىز شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، دوستۇم، بىز رۇس زىيالىلىرى يانچىلىق تۇزۇمىنىڭ تىنچ قويىنىدا ئوسۇپ يېتىشكەنمىز، ئىنقىلاپتىن ئولگىچە قورقۇپ، مىڭىلىرىمىزنى ئاينىتىشقا باشلىدۇق... نازۇك تەبىەتلىك ئادەملەرنى شۇنداقمۇ قورقىتامدۇ! ھە؟ باغلاردىكى سالقىن شىپاڭلاردا قۇشلارنىڭ سايرىشىنى ئاڭلاپ ئولتۇراتتۇق ـ تە: "ھەممە ئادەمنى بەختلىك قىلىش ھەقىقەتەنمۇ قانداق ياخشى بولاتتى..." دەپ ئويلايتتۇق. بىزنىڭ ئەسلىمىز شۇ، تۇرغان ـ پۇتكىنىمىز شۇ بولدى... غەرپتىكى زىيالىلار بولسا، مىڭە

ئىشلىتىدىغان كىشىلەر، بۇرژۇئازىيىنىڭ جەۋھىرى. ئۇلار تومۇرىدەك قاتتىق تاپشۇرۇقنىڭ ئورۇنلىماقىتا: ئۇلار ئىلىم-پەن ۋە سانائەتنى ئىلگىرى سۈرۈشىدۇ، پۈتۈن ئالەمگە غايە مەنزىرىسىنى كورسىتىشىدۇ... ئۇ يەرنىڭ زىيالىلىرى ياشاشنىڭ مەنىسى نىمە ئىكەنلىگىنى بىلىشىدۇ... بىزدىچۇ؟ ۋاي-ۋاي-ۋاي ئۇكامەي!... كىمگە خىزمەت قىلىمىز؟ ۋەزىپىمىز نىمە؟ بىر تەرەپتىن، بىزنىڭ تۇرغان-پۇتكىنىمىز سلاۋانىپەرەس①، سلاۋانىپەرەسلەرنىڭ مىراسخورىمىز. بىلەمسەن، سلاۋانىپەرەسلىك دىگەن نىمە؟ سلاۋانىپەرەسلىك — روسىيە پومىششىكلىرىنىڭ غايە مەسلىگى. ئىككىنچى تەرەپتىن، بىزگە ئاقچىنى ۋەتىنىمىزنىڭ بۇرژۇئازىيىسى تولەيدۇ، بىز ئەنە شۇ بۇرژۇئازىيىنىڭ قارىمىغىدا ياشايمىز... شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە ئۇيالماستىن، بىز خەلقىمىزنىڭ خىزمەت قىلىمىز دىيىشىدۇ! ۋاي ئەخمەقلەرەي! خەلقىمىز ئىمىش! ھەم كۇلىدۇ، ھەم يىغلايدۇ كىشى... خەلقىنىڭ غېمىنى يەپ شۇنچە يىغلاۋەرگىنىمىزدىن، كوز يېشىمىز قۇرۇپ بولغان. كوزىمىزدە كوز ياشلىرى تۇگىگەندىن كېيىن، قولىمىزدا ھېچقانداق دەسمايە قالمىدى... بىز، ئەنە دىخانلىرىمىز كونىستانتىنوبۇرگقا يېتىپ بارىدۇ، مۇقەددەس سۇفىيە گۇمبىزىگە چىقىپ، پراۋوسلاۋ بايرىغىنى قادايدۇ دەپ خىيال قىلاتىتۇق..... پۈتۈن يەر يۈزىنى دىخانلارغا

---

① رۇسلاردا 19 - ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا تارالغان بىر خىل پىكىر ئېقىمى، بۇ ئېقىم ماتىرىيالىستىك دۇنياقاراشقا قارشى تۇرۇپ، ئەركىن پومىششىك ۋە ئەركىن بۇرژۇئازىيىنىڭ مەنپەئەتىگە ۋەكىللىك قىلغان ۋە ئۇنى قوغدىغان، يانچىلىق تۈزۈمىدە كىرىزىس بولغاندا، روسىيە تارىخى تەرەققىياتىنىڭ ئالاھىدە يولى توغرىسىدىكى "نەزىرىيە"نى ئوتتۇرىغا قويغان. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

سوغا قىلارمىز دەپ ئارزۇ قىلاتتۇق. بىز غەيرەتلىك، خىيالپەرەس ۋە يىغلاڭغۇلار ئارىلار بىلەن كۆتۈۋېلىندۇق... ئەنە جاڭجال! ھەممە مىسىنكا يۈرەكلىرى يېرىلىپ كەتتى..... ئىشىنى ئاقسىتىش شۇنىڭدىن باشلاندى-دە، ئەزىز دوستۇم..... زىيالىلىرىمىز ئارقىغا داجمپ، بېشىنى خاموتتىن تارتىپ چىقىرىشقا ئۇرۇنىدۇ: "خالىمايمەن، قېنى مېنىڭسىز ئەپلەپ كورۇڭلارچۇ" دەيدۇ. روسىيە تېگى يوق يارنىكا ياقىسىدا تۇرغان چاغدا..... بۇ ناھايىتى چوڭ ۋە تۈزىتىپ بولمايدىغان خاتالىق. ھەممىسى نىمىدىن بولغان؟ ھەممىسى ئاقسوڭەكلەرنىكا تۈجۈپىلەپ تەربىيىلەنگەنلىگىدىن، ئىنقىلاپنىكا نىمە ئىكەنلىگىنى كىتاپسىز چۈشىنىپ يېتىلمەيدىغانلىغىدىن بولغان..... كىتاپلاردا ئىنقىلاپ گويا ناھايىتى قىزىق ۋە جەلپ قىلارلىق قىلىپ تەسۋىرلەنگەن-دە... ئەمما ئەسلىدە بۇنداق بولۇپ چىقمىدى. ئەسكەرلەر ئالدىنقى سەپتىن قاچماقتا، ئۇ يەرگە قارىسا، خەلق ئەپتىسەرلەرنى قىرىپ تاشلىغان، بۇ يەرگە قارىسا، باش قوماندانىنىكا پاچىغىنى چېقىپ تاشلىغان، يەر، مۇلۇكلەرگە ۋە پومىششىكلارنىكا قورغانلىرىغا ئوت قويۇشقان، تومۇرىيولىلاردا سودىگەرلەرنىكا خوتۇنلىرىنى تۇتۇپ، نومۇسلۇق جايلىرىغا يوشۇرۇپ قويغان گوھەر ھالقىلىرىنى تارتىۋېلىشماقتا... بىز بۇنداق خەلق بىلەن ئويناشمايمىز، بىز ئوقۇغان كىتاپلاردا بۇنداق خەلق توغرىسىدا ھېچ نەرسە ئېيتىلمىغان... ئەمدى نىمە قىلىمىز؟ ھەرىكىم ئۇزىنىكا ئويىدە ئولتۇرۇپ، دەريا-دەريا كوز يېشىنى ئاققۇزاي دىسە، يىغلاشنىمۇ ئۇنىتۇپ قالغان... مانا غەم-قايغۇ! ئۇمىت-ئارزۇلار قۇرۇققا چىققان، روھىي ئۇزۇقتىن تېرىقچىلىكىمۇ قالمىغان..... نەتىجىدە بىزلەر قورققىنىمىزدىن ۋە يىرگەنگەنلىگىمىزدىن بېشىمىزنى پۇركەپ يېتىۋالدۇق،

بەزىلىرى چەت مەملىكەتكە قاچتى، غەزەپ-نەپرىتى كۆچلۇكرەك-لىرى قولىغا قورال ئالدى. شەرمەندىچىلىك دەپ شۇنى ئېيتىشىدۇ-دە... يەتمىش پىرسەنتتىن ئارتۇقراغى ساۋاتسىز بولغان خەلق ئۇزىنىڭ غەزىۋىنى قانداق بىلدۇرۇشنى بىلمەيدۇ، قان ۋە دەھشەت ئىچىدە ئۇزىنى ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا تاشلايدۇ... "بىزنى سېتىۋېتىشىپتۇ، بىزنى سېتىپ ئاقچىسىنى ئىچىپ قويۇشۇپتۇ! دەرىزىلەرنى سۇندۇر، تېگى-تەكتى بىلەن ۋەيران قىلىپ تاشلىغىن، ھەممىسىنى!" دېيىشىدۇ خەلق. بىزنىڭ زىيالىلىرىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىمۇ بىر توپ كومۇنىستلار چىقتى، ئۇلار كاللىسى سەگەك كىشىلەر. كېيىمە سۇغا پېتىپ، ھالاكەت ئالدىدا تۇرسا نېمە قىلىدۇ كىشىلەر؟ ئارتۇقچە ھەممە نەرسىنى سۇغا ئېتىپ تاشلىشىدۇ... كوممۇنىستلار ئەڭ ئالدى بىلەن رۇس ئىدىيالىزمىنى قاچىلانغان ۋە چىرىپ كەتكەن توڭلارنى سۇغا تاشلاشتى... بۇلارنىڭ ھەممىسى "بوۋايىنىڭ" ئىشى، ئۇنىڭ مەسلىگىنىڭ ئىشى، رۇس كىشىنىڭ ئىشى، بۇرادەر... خەلق ئۇلارنى دەرھال تونۇدى، بۇلار جاناپلاردىن ئەمەس، بۇلار ئۇزىمىزنىڭ كىشىسى ئىكەن، بۇلار يىغلاڭغۇلۇق قىلمايدۇ، ئېكسىپىلاتاتسىيە قىلغۇچىلارنى باپلايدۇ دېيىشىدۇ... ئەزىزىم، مېنىڭ ئۇلار تەرەپتە تۇرۇشۇمدىكى سەۋەبىمۇ ئەنە شۇ يەردە، گەرچە مەن كروپوتكىنىڭ ئىسىق ئويىدە، ئەينەكنىڭ تېگىدە، خىيالىلارنىڭ قۇچىغىدا چوڭ بولغان بولساممۇ... بىزگە ئوخشاشلار ئاز ئەمەس ئوھ-ھو!... سەن يەنە مېنى زاكىلىق قىلمىغىن، تېلېگىن، سەن تېخى تورەلمىسەن. ئوز تەقدىرىدىن مەمنۇن بولغان ئىپتىدائى ئادەمسەن-دە... يەنە شۇنىڭغا ئوخشاش كىشىلەر بارىكى، ئۇلار ئۇزلىرىنىڭ كوڭلىدىكىنى ئاڭلىق يوسۇندا ئېچىپ تاشلىشىدۇ، ھەر

بىر نەرسىنىڭ كېلىپ تېگىشىنى سېزىشىدۇ، ئۇلار ئۆزلىرىدە يەقەت بىر ئىرادىنى ــ غەزەپ بىلەن نەپرەتلىنىش ئىرادىسىنى كۈچەيتىدۇ. بۇنىڭسىز ئۇرۇش قىلىپ بولمايدۇ... بىز قولىمىزدىن كەلگەن ھەممە نەرسىنى قىلىمىز ــ بىز ئۇز ئالدىمىزغا بىر نىشانىنى ئېنىق قىلىپ قويىمىزدە، خەلق شۇ نىشانغا قاراپ ماڭىدىغان بولىدۇ... ئەمما بىز ناھايىتى ئازمىز... ھەممە تەرىپىمىزنى دۈشمەن ئوراپ تۇرۇپتۇ... چېخوسلوۋاكلار ھەقىقەدە گەپ ــ سوز ئاڭلىغانىدۇرسەن؟ كېيىن سىياسى كومىسار كېلىپ ھەممىسىنى ئېيتىپ بېرىدۇ... بىلەمسەن، نىمىدىن قورقۇشۇمىنى؟ بۇنىڭ ھەممىسى ئۇز ــ ئۇزىمىزنى ئولتۇرۇش بىلەن باراۋەر بولارمىكىن دەپ قورقىمەن. يەنە بىر ئاي چىداشلىق بېرەرمىز، ئىككى ئاي چىداشلىق بېرەرمىز، يېرىم يىل چىداشلىق بېرەرمىز، كېيىن چىداشلىق بېرەلمەي قالىمىز... بۇ ــ رادەر، ساناقلىق كۈنىمىز قالدى... ئاخىرى جياڭجۇن بىلەن تۇڭەيدۇ... مەن ساڭا راس ئېيتىمەن، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇچۇن سلاۋانىيەرەسلەر ئەيىپلىك... دىخانلار ئازاتلىغى ھەركىتى باشلانغاندا: "ئۇستىمىزگە پالاكەت يېسىپ كېلىۋاتىدۇ، ھالاك بولۇۋاتىمىز، بىزگە ناھايىتى كۆچلۈك يېزا ئىگىلىگى كېرەك، سانائىتىمىزنى تېز تەرەققى قىلدۇرۇشىمىز كېرەك، ماتېرىيىنى ئومۇملاشتۇرۇشىمىز كېرەك بولسۇن... يېڭى پۇگاچېۋ① بولامدۇ ياكى ستېنكا

---

① پۇگاچېۋ (1742 ــ 1775) دون كازاكلىرىدىن بولۇپ، ئۇ 1773 ــ يىلدىن 1775 ــ يىلغىچە بولغان بۇيۇك دىخانلار قوزغىلىڭىغا رەھبەرلىك قىلىپ، رۇسلارنىڭ فېئودالىزمىغا ۋە يانچىلىق تۈزۈمىگە قارشى تۇرغان. 1775 ــ يىل 1 ــ ئايدا موسكۋادا ئولتۇرۇلگەن. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

رازىن① بولامدۇ، ئىش قىلىپ كىم كەلسە كەلسۇن، يانچىلىق توزۇمىنىڭ يىلتىزىنى قۇرۇتسۇن.....» دەپ ۋاقىرىشىمىز كېرەك ئىدى. ئەنە شۇ دەۋردە ئاممىنىڭ ئوتتۇرىسىغا مانا شۇ شوئارنى تاشلاش كېرەك ئىدى، زىيالىلىرىمىزنى مانا شۇ نەرسىلەردە تەربىيىلىشىمىز كېرەك ئىدى... بىز بولساق: «ئاھ خۇدايىم، روسىيىمىز قانچىلىك پايانسىز، قانچىلىك تەڭداشسىز-ھە! ئەمدى دىخانمۇ ئازات، پومىشىكلارنىڭ قورغانلىرىمۇ، ئۇلاردىكى تۈرگىنىۋ دىتىدىكى خانىملارمۇ پۈتۈن، خەلقىمىزنىڭ روھى ھەمىشە سىرلىق، ئەمما پىشىشق غەرپىلىكلەرگە ئوخشىغان ئەمەس.....» دەپ خوشال بولۇپ يىغلىدۇق. مانا ئەمدى مەن ئۇزەمنىڭ خىياللىرىمنى ئايال ئاستى قىلىمەن، دەپسەندە قىلىپ تاشلايمەن!

ساپوژكوۋ سوزىنى داۋام قىلدۇرالمىدى. ئۇنىڭ يۈزى لاۋلداپ يانىتتى. ئەمما تۇرقىدىن ئەڭ مۇھىم سوزلىرىنى ئېيتالماي قالغانغا ئوخشايتتى. تېلېگىن ئۇنىڭ شاقىراتمىدەك ئېقىپ چۈشكەن بۇ سوزلىرىدىن ھاڭىيىپلا ئولتۇراتتى، تىزىغا قويغان كۇرۇشكىسىدىكى چاي ئاللىقاچان سوۋۇپ قالغان ئىدى. ۋاگونىنىڭ دالىنىدىن بىراۋنىڭ ئېغىر-ئېغىر دۈكۈلدىگەن ئاياق تىۋىشى كەلدى. ۋاگونىنىڭ ئىشىگى ئېچىلدى-دە، كەڭ غوللۇق، ئوتتۇرا بويلۇق، چاچلىرى پىشانىسىگە

---

① ستېنكا رازىن (؟ — 1671) ئەسلى ئىسمى ستېپان زىموفېيېۋ رازىن، بۇ ئادەممۇ دون كازاكلىرىدىن بولۇپ، 1667 - يىلدىن 1671 - يىلغىچە بولغان دىخانلار قوزغىلىڭىغا رەھبەرلىك قىلىپ، رۇسلارنىڭ فېئودالىزىمىغا ۋە يانچىلىق تۈزۈمىگە قارشى تۇرغان. 1671 - يىل 6 - ئايىدا موسكۋادا ئولۇمگە مەھكۇم قىلىنغان. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

يېپىشپ قالغان بىر كشى كىردى. ئۇ ئۇنچىقىماستىن چىراقنىڭ تېگىگە كېلىپ، ئىككى قولىنى تىزىغا قويۇپ ئولتۇردى. شامالدا قاتقان يۈزىدىكى قورۇقلار خۇددى تاتۇقتا ئوخشايتتى، قويۇق قاشلىرىنىڭ تېگىدە كوزلىرى كورۈنمەي قالغان ئىدى. ئۇ كىشى تۆەندۈينىڭ ئامانلىق بولۇمىنىڭ باشلىغى يولداش گىمزا ئىدى.

ـــ يەنە ھاراق تاپقۇزدۇڭمۇ؟ ـــ دەپ سوردى ئۇ ئاستا ۋە جىددى يوسۇندا. ـــ ئېھتىيات قىل، يولداش.....

ـــ قېنى ھاراق؟ بۇ سوزۇڭنى قويساڭچۇ! كورمەمسەن، چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپتىمىز، ـــ دىدى ساپوژكوۋ.

گىمزا مىدىرلىماستىن، ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ ۋاقىرىدى:

ـــ يالغان گەپ قىلىپ بەتتەر قىلىسەن، ۋاگونىدىن ھاراقنىڭ پۇرىغى گۇپۇلدەپ ئۇرىدۇغۇ... ۋاگونلاردا ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ باشلاندى، جەڭچىلەر بىلىپ قالغانغا ئوخشايدۇ... ئۇزىمىزنىڭ ئاۋارىچىلىقلىرىمىز يەتمەيتتىمۇ؟ ئىككىنچىدىن ،يەنە پەلسەپەڭنى باشلايسەن، سەپسەتەڭنىڭ نىمە كېرىگى بار؟ دىمەك، شۇنىڭدىن بىلىنىپ تۇرۇپتۇكى، ئىچىۋالغانسەن، مەسسەن.

ـــ ھە، مەسمەن، بولمىسا مېنى ئېتىپ تاشلىغىن.

ـــ ئېتىپ تاشلىسام تاشلاۋېرىمەن، بۇنى ئۇزەڭمۇ بىلىسەن. بىراق سېنىڭ جەڭگىۋار سۈپىتىڭنى ئېتىۋارغا ئېلىپ ئايىپ يۈرۈپتىمەن.....

ـــ تاماكاڭدىن بەرگىن، ـــ دىدى ساپوژكوۋ.

گىمزا تەمكىنلىك بىلەن يانچۇغىدىن تاماكا خالتىسىنى چىقاردى، كېيىن تېلېگىنگە قاراپ، خۇددى تۇڭمەننىڭ تېشىنى ئايلاندۇرۇۋاتقاندەك، سوزىنى ئاستا داۋام قىلدۇردى:

ـــ هەر قېتىم ئەھـۋال مانا شۇنـداق: ئوتـكەن ھەپـتـىـدە ئۇچ ئەبـلەخنى ئېتىپ تاشلـىـدۇق، مەن ئۇزەم سوراق قىلـۇـىـدىم، ـــ ھەممىسى ئەيىۋىگە ئىقرار بولۇشتى، ھەمـمىسى چـىـرىك ئادەمـلەر ئىدى. شۇنىڭدىن كېـيىن بۇ دەرھال ھاراق تېپىپ ئىچىپتۇ...بۇگۈن دېنىكىننىڭ جاسۇسى بولغان بىر ئەبلەخنى ئېتىپ تاشلىدۇق، بۇنىڭ ئۈزى قومۇشلۇقـنىڭ ئىچـىـدىن ئۇنى تۇتۇپ كەلـدى... مانا ئەمدى ئولگىچە ئىچىپ، سەپسەتە سېتىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئەتىمالىم بۇ ئادەمنىڭ رىسقى تۇگىگەن بولسا كېرەك. ھازىر خېلى ۋاقىتقىچە دەرىـزىنىڭ تېگـىـدە سوزلـىـرىگە قۇلاق سېـلـىپ تۇرىدۇم، ھەمـمىـسى سېسىق، چىرىگەن سوزلەر... بۇنداق سەپسەتـسى ئۇچۇن، مېـنىڭ ئۇرنۇمدا باشقا ئادەم بولغاندا، ئاللىقاچان ئامانلىق بولمۇسگە ئەۋەتكەن بولاتتى، چۇنكى، بۇنـداق سوزلەر ئادەمـلەرنى بۇزىـدۇ... كېـيىن ئىكـكى كۇنگىچە ئاغرىپ ياتىدۇ، تۇەندۇيگە قوماندانلىق قىلالمايدۇ... .

ـــ مېنىڭ داشۇبدە بىللە ئوقىغان يولدـىشىمنى ئېتىپ تاشـلىغان بولسامچۇ؟ـــ ساپوژكوۋنىڭ كوزلىرى قىسلىپ، بۇرنىنىڭ تۇشۇكلىرى مىدىرلاپ كەتـتى.

گىمزا گويا ھىچ نەرسە ئاڭلىمىغاندەك، ئۇنچىقـمىدى. تىلىگىن بېشىنى ئەگدى... ساپوژكوۋ گىمـزىغا تېخىمۇ يېقىنـراق ئىكشىپ، سوزىنى داۋام قىلاتـتى:

ـــ دېنىكىننىڭ جاسۇسى ئىكەنـلـىـگى راست. بىز ئىككـىمىز بىر ۋاقىتـلاردا "پەلسەپە كېچىلىگى"گە باراتـتۇق. كىم بىلـىـدۇ، ئۇنىڭ نىمىشقا ئاقلارنىڭ ئارمىيىسىدە ئادىشپ يۇرگىنىنى... بەلكىم جېنىدىن تويغاندۇر... ئۇنى سېنىڭ ئالدىڭغا مەن ئۇزەم باشـلاپ كەلـدىم... بولدىمۇ، بوينۇمدىكى قەرزىمنى ئورۇنلىغانلىغىمـدىن خوشالمۇسەن؟

يا ئۇنى يارغا ئېلىپ كېتىشكەندە خوشال بولۇپ چاۋاك چېلىشىم كېرەكمىدى؟... مەن ئارقىدىن قاراپ كېتىۋاتاتتىم. ــ ئۇ گىمزىنىڭ كوزلىرىگە تىكىلىپ قارايتتى. ــ ئادەمگە ئوخشىغان مېنىڭدىمۇ ئىنسانچىلىق ھىسىنىڭ بولۇشى مۇمكىنمۇ ياكى ھەممە ھىسىلىرىمنى كويدۇرۇپ تاشلىشىم كېرەكمۇ؟

گىمزا ئالدىرىماستىن جاۋاپ بەردى:

ــ ياق، كويدۇرۇۋېتىشىڭ كېرەك... باشقا كىشى بولسا مەيلى ئىدى، ئەمما سەن... سەن ئىچىڭدىكى ھەممە نەرسەڭنى كويدۇرۇۋېتىشىڭ كېرەك... ساڭا ئوخشاشلاردىن ئەكسىلئىنقىلاپ باشلىنىدۇ.

ئۇزاق ۋاقىت جىمجىتلىق داۋام قىلدى. ۋاگوننىڭ ئىچى دىم بولۇپ كەتكەن ئىدى، تاشقىرىدىمۇ جىمجىتلىق ھوكۇم سۇرەتتى. گىمزا ئوزىگە چاي قۇيدى، يوغان بىر پارچە بولكا سۇندۇرۇپ، خۇددى ئاچ قالغان كىشىدەك، ئالدىرىماستىن، ئاستا يىيىشكە باشلىدى. كېيىن يوغان ۋە پەس ئاۋاز بىلەن چېخوسلوۋاكلار توغرىسىدا سوزلەشكە باشلىدى. خەۋەرلەرنىڭ ھەممىسى ئەندىشىلىك ئىدى. پېنزىدىن ۋلادىۋوستوكقىچە (خەيشېنۋېيغىچە) سوزۇلغان ھەممە ھەربى پويىزلاردىكى چېخوسلوۋاكلار ئىسيان كوتىرىشكەن ئىدى. تومۇريوللار ۋە شەھەرلەر چېخلارنىڭ زەربىسى ئاستىدا قالغانلىغىنى سوۋېت ھاكىمىيىتى بىلمەي قاپتۇ. غەرپ تەرەپتىكى ھەربى پويىزلار پېنزىنى ئىشغال قىلىشقان، سىزرانغا كېلىپ ئۇنىمۇ ئىشغال قىلغان، ئۇ يەردىن سامارىغا سىلجىپ كېلىشكە باشلىغان ئىدى. ئۇلار ناھايىتى ئىنتىزاملىق، ياخشى قوراللانغان ئىدى، مەرتلىك بىلەن جەڭ قىلاتتى. بۇ ئاددى ھەربى ئىسيانمۇ ياكى ئۇلارغا چەتتىن تۇرۇپ رەھبەرلىك قىلىدىغانلار بارمۇ؟ بۇنى ھازىر ئېنىق ئېيتىپ بولمايتتى. ئىككىلا

خىل ئەھۋال بولسا كېرەك. ھەر ھالدا تېچ ئوكيانىدىن ۋولگىغىچە بولغان ئارىلىقتا يېڭى سەپ پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئاقسۇتتى كۆتۈلمىگەن دەرىجىدە پالاكەتلىك بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

تاشقىرىدا دەرىزىنىڭ يېنىغا بىركىم كەلدى. گىمزا جىم بولۇپ، قاپاقلىرىنى سالدى، كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىدى.

ئۇنى تاشقىرىدىن بىراۋ چاقىردى:

ـــ يولداش گىمزا، بۇ ياققا چىقسىڭىز،...

ـــ نىمە گەپ؟...

ـــ مەخپى گەپ.

گىمزا قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، ئىككى قولى بىلەن كارۋاتنىڭ چېتىگە تايىنىپ بىر دەم تۇردى ـ دە، كۆچ بىلەن ئوزىنى كوتەردى، ئىشكىنىڭ ئىككى يېنىغا سۇركىنىپ تاشقىرىغا چىقتى. ۋاگوننىڭ پەلەمپىيىگە ئولتۇردى ـ دە، ئېگىلدى. قاراڭغۇدىن ئاتلىق ئەسكەرنىڭ پەلتوسىنى كىيگەن، ئىگىز بويلۇق بىر كىشى دۈتتىكۈچلىرىنى جىرىڭلىتىپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە، گىمزىنىڭ قۇلىغىغا بىرنىمىلەرنى دەپ پىچىرلاشقا باشلىدى...

گىمزا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ساپوژكوۋ تۇرۇبكىسىنى جان ئاچچىغى بىلەن شوراپ، دەرىزىدىن تاشقىرىغا بىرنەچچە قېتىم تۈكەردى. كوزەينەكنى ئېلىپ، كارۋىتىغا ئاتىتى ـ دە، بىردىنلا كۆلۈۋەتتى.

ـــ ھەممە گەپ بېرىلگەن سوئالغا قىسقا ۋە ئېنىق جاۋاپ بېرىشتە... خۇدا بارمۇ؟ ـــ يوق. ئادەم ئولتۇرۇش مۇمكىنمۇ؟ ـــ مۇمكىن. ئەڭ بىرىنچى مەقسەت نىمە؟ ـــ دۇنيا ئىنقىلاۋى... بۇ يەردە زىيالىلارچە قىيىقلىق كەتمەيدۇ، بۇرادەر...

ئۇ بىردىن جىم بولۇپ قالدى، دىقىقەت بىلەن قۇلاق سالدى. ۋاگون ھەركەتكە كېلىپ تىترەپ كەتتى ــ گىمزا ۋاگونىنىڭ تېمىغا مۇشتۇمى بىلەن ئۇردى. گىمزىنىڭ بوغۇلغان دەھشەتلىك ئاۋازى ئاڭلاندى:

ــ ئەگەر يالغان گەپ قىلىدىغان بولساڭ، ئىتنىڭ بالىسى...

سېرگى سېرگېيېۋىچ تېلېگىننىڭ قولىدىن قاتتىق تۇتتى:

ــ ئاڭلىدىڭمۇ؟ بىلەمسەن، نىمە گەپ؟ باش قوماندانىمىز سوروكىن توغرىسىدا يامان گەپلەر تارقالغان... گىمزىنى چاقىرغان كىشى ئامانلىق بولۇمسىنىڭ خادىمى، ئۇ سلىڭبۇغا بېرىپ كەلگەن. ئەمدى بىلدىڭمۇ، نىمىشقا گىمزىنىڭ قاپىغى سېلىقلىغىنى!.....

تاڭ ئېتىپ، يۇلتۇزلار ئوچۇشكە باشلىدى. يەنە ھارۋىلارنىڭ ئارىسىدىن خوراز قىچقاردى. قاتتىق ئۇيقۇدا ياتقان لاگېرغا شەبنەم چۈشكەن. تېلېگىن ئۇزىنىڭ ۋاگونىغا چىقتى ۋە ئوتۇگىنى سېلىپ، ئېغىر بىر ئۇھ تارتتى ــ دە، ئورنىغا چىقىپ ياتتى، كارۋاتنىڭ پۈرژىنلىرى غىچىرلاپ كەتتى.

بەزىدە، تېلېگىنگە ئومرىنىڭ ئەڭ بىر قىسقا بەختلىك مىنۇتى ئاللىقاندا چولدە كېتىۋاتقاندا پويىز چاقلىرىنىڭ تاقىلدىشى ئاستىدا چۈشكە كىرگەندەك تۇيۇلاتتى... ئۇنىڭ تۇرمۇشى تىنچ ۋە ياخشى ئىدى: ئوقۇغۇچىلىق يىللار، چوڭ، تېگى كورۇنمەيدىغان پېتىر ــ بۇرگ، خىزمەت يىللىرى، ئۇنىڭ ۋاسلىيېۋسكى ئارىلىدىكى ئويىدە تۇرغان بىغەم ۋە قىزىق تەبىەتلىك بىرقانچە كىشى. ئۇ ۋاقىتلاردا ئۇزىنىڭ ئىستىقبالىنى ئېنىق ۋە روشەن كورگەنىدەك بولاتتى. ئۇ ئۇزىنىڭ كېلىچىگى توغرىسىدىمۇ ئويلانمايتتى: ئۇنىڭ ئومۇر يىللىرى

ئالدىرىماستىن، چارچاتماستىن ئوتوپ باراتتى. ئوزىنىڭ ئومۇر بۇرچىنى ھالال ئورۇنلىشىنى ئۇيان ئىلئىچ ياخشى بىلەتتى، چاچلىرى ئاقىرىپ، قېرىپ قالغىنىدا، مېڭىپ ئوتكەن يولىغا بۇرۇلۇپ قارىغاندا، مىڭلاپ ئوزىگە ئوخشىغانلاردەك ناھايىتى ئۇزاق يولدىن ھېچقەيەرگە بۇرۇلماستىن توغرا كەلگىنىنى كورىدۇ. ئۇنىڭ ئاددىيغىنا ھاياتىغا داشا كېلىپ كىردى-دە، ئۇنىڭ كۇلرەڭ كوزلىرى قايناق بەخت بىلەن تولدى. راست، بەزىدە ئۇنىڭ كوڭلىگە شۇبھە كىرەتتى: "بۇ بەختنى ماڭا بۇيرۇغان ئەمەس!" ئەمما، ئۇيان ئىلئىچ بۇ شۇبھىنى ئالدىغا سېلىپ قوغلايتتى، ئۇرۇش ئاياقلىشىشى بىلەن داشاغا بەخت سارىينى قۇرۇپ بېرىمەن دەپ ئارزۇ قىلاتتى. ھەتتا ئىمپېرىيىنىڭ مۇستەھكەم تاملىرى ئورۇلۇپ چۇشكەندىن كېيىنمۇ، ھەممە نەرسە ئاستىن-ئۇستۇن بولۇپ، بىر يۇز ئەللىك مىليون خەلق نەپرەت ۋە ئازاپتىن دات سېلىشقا باشلىغىنىدىن كېيىنمۇ، ــ ئۇيان ئىلئىچ بوران بىسلار، داشانىڭ ئويىغ ئالدىدىكى چىمەنلىك يامغۇردىن كېيىن يەنە ياشناپ ئېچىلىپ كېتەر دەپ ئويلايتتى.

ئەمما تەقدىر شۇنداق ئىكەن: ئۇ يەنە ھەربى پويىزدا، ياتقۇدا يېتىپتۇ. تۇنۇگۇنمۇ جەڭ بولدى، ئەتىمۇ يەنە جەڭ. ئەمدى مەلۇم: ئوتمۇشكە قايتىش يوق، ئوتمۇش قايتىپ كەلمەيدۇ. بۇلتۇر كامىنىموستروۋسكايا كوچىسىدىن ئوي تېپىپ، ئۇنى ياساپ يۇرگەنلىرى، داشانىڭ ئولۇپ كەتكەن بالىسنى تۇغۇشى ئۇچۇن قىزىل ياغاچتىن ياسالغان كارۋات سېتۇۋلىشقىنىنى يادىغا كەلتۇرسە، ئەمدى ئوزى ئۇيۇلاتتى.

قاينانىڭ تېگىگە ئەڭ ئالدىدا داشا كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭغا يازلىق باغنىڭ يېنىدا يېپىشقان "سەكرىگۇچىلەر"، ئولۇك بوۋاقنىڭ

تىك چاچلىرى، ئاچلىق، قاراڭغۇلۇق، ھەر بىر ئېغىز سوزى نەپرەت ۋە غەزەپ بىلەن تولغان پەرمانلار ــ داشا ئىنقىلاپ دەپ شۇلارنى ئويلىغان ئىدى. كېچىلىرى ئىنقىلاپ تاملارنىڭ ئۇستىدە گۇرۇلدەيتتى، توڭلاپ قالغان دەرىزىلەرگە قارلارنى چاپلايتتى، داشاغا، ــ سەن يات ئادەمسەن! ــ دەپ ۋاقىرىغاندەك بولاتتى. پېتىربۇرگنىڭ نۇرسىز باھارى نەم شامال بىلەن ئوتۇشكە باشلىغان، ئوگزىلەردىن سېرىق چوكا مۇزلار چارس-چۇرس قىلىپ ئېرىپ چۇشۇشكە باشلىغان بىر چاغدا، داشا ئىۋان ئىلئىچكە (ئىۋان ئىلئىچ ئويگە كوڭلى خوش، پەلتوسىنىڭ تۇگمىلىرى يېشىلگەن ھالدا قايتىپ، داشاغا كوزلىرىنى پاقىرىتىپ قارىغان ئىدى، داشا بولسا تېخىچىلا تەنلىرى قورۇشۇپ، ياغلىغىنى ئاغزىغىچە ئورىۋالغان ئىدى):

ــ تامغا ئۇسۇپ بېشىمنى يېرىۋالغۇم، ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇغۇم كېلىدۇ، ئىۋان...ئەنە شۇ ۋاقىتتىلا مەن ساڭا چىن ھەمرا بولالايتتىم... ئەمما بۇنداق، دەھشەتلىك سوغاق يوتقاندا يېتىش، يەنە شۇ پىشكەل كۇننى باشلاش ــ ئەگەر مېنى چۇشەنسەڭ، بۇنداق ياشالمايمەن...سەن يەنە بۇنىڭغا بايلىق، مال-مۇلۇك كېرەك ئىكەن دەپ ئويلىمىغىن، ماڭا ھىچ نەرسە كېرەك ئەمەس...پەقەت يۇرەك قانغىچە ياشاشنى خالايمەن...ماڭا ئېشىندىلار كېرەك ئەمەس...سېنىڭدىن ئەمدى مۇھەببىتىم قايتتى...مېنى كەچۇرگىن...دىدى-دە، تەتۇر قارىدى.

داشا ھەمىشە ئوز ھىسسىياتلىرىنى قىزغىناتتى. ئەمدى ئۇ رەھىمسىز بولۇپ قالغان ئىدى. ئىۋان ئىلئىچ شۇ ۋاقىتتا:

ــ بىر مەزگىل ئاجرىلىشىپ كەتسەكمىكىن، ــ دەپ سورىدى.

ئۇ شۇ گېپىدىن كېيىن، داشانىڭ چىرايى ئېچىلغانلىغىنى، قاشلىرى

خوشاللىق بىلەن سەكرىگەنلىگىنى، كوزلىرى ئويناپ ئۇمىد بىلەن پاقىرىغانلىغىنى، يۈزى تىترەپ كەتكەنلىگىنى پۈتۈن قىش داۋامىدا بىرىنچى قېتىم كوردى...

ــ مېنىڭچە، ئاجرىلىشپ كەتكىنىمىز ياخشى، ئۇكان.

شۇنىڭدىن كېيىنلا ئۇكان ئىلئىچ رۇبليوۋ ئارقىلىق قىزىل ئارمىيىگە يېزىلىپ، مارتىنىڭ ئاخىرىدا ھەربى پويىز بىلەن بىللە جەنۇبقا مېڭىپ كەتتى. داشا ئۇنى ئوكتەبىر ۋوگزالىدا ئۇزىتىپ قالدى. پويىز مېڭىپ كېتىپ، ۋاگوننىڭ دەرىزىلىرى سوزۇلۇپ ئوتۇشكە باشلىغانىدا، داشا شال ياغلىغىنى يۈزىگە چۈشۈرۈپ، قاتتىق يىغلىۋەتتى.

شۇنىڭدىن بېرى ئۇكان ئىلئىچ مىڭ-مىڭ چاقىرىملاپ يوللارنى بېسىپ ئوتتى، ئەمما جەڭلەرمۇ، ھارغىنلىقمۇ ۋە مۇھتاجلىقلارمۇ ۋوگزالنىڭ ئىس بولۇپ كەتكەن تېمىنىڭ تېگىدە ئايالالرنىڭ ئارىسىدا يىغلاپ قېلىپ قالغان سويۇملۇق خوتۇنىنىڭ چىرايىنى ئۇنتۇشقا مەجبۇر قىلالمايتتى. داشا ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشقانىدا، ئومۇرۋايەت خوشلاشقاندەك خوشلىشىپ قالغان ئىدى. ئۇ، نېمە دەپ ئۇنى خاپا قىلدىم؟ دەپ ئويلايتتى. قىسقىسىنى ئېيتقانىدا، داشانىڭ سوۋۇپ كېتىشىگە پەقەت ئۇكان ئىلئىچنىڭ ئوزى سەۋەپچى ئىدى: ئاخىر، بالىسى ئولۇپ كەتكەن ئايال پەقەت داشالا ئەمەس ئىدى-دە! داشانى يىراقلاشتۇرغىنى ئىنقىلاپمۇ ئەمەس ئىدى...ناھايىتى نۇرغۇن ئەر ۋە ئايالالرنىڭ بۇ دەھشەتلىك، تىنچسىز زامانىدا بىر بىرىگە يېقىن، بىر بىرىگە مەدەتكار بولۇشقىنىنى ئۇ بىلەتتى...ئۇنىڭ گۇناھى نىمىدىن ئىبارەت؟

بەزىدە، ئۇنىڭ ئاچچىغى كېلەتتى: قېنى مېنىڭدىن باشقا سېنى

ئەتىۋارلاپ قولىدا كوتىرىپ يۇرىدىغان كىشىنى تېپىپ كورگىنە، دەپ ئويلايتتى...ئالەم پاق يېرىلىپ تۇرغان بىر چاغدا، ئۇ ئوزىنىڭ ئىچكى كەچۇرمىشلىرى بىلەن ئاۋارە...ئەتىۋارلىنىپ، ئەركە ئوسكەنلىك، يۇمشاق نان، ياغلىق توقاچ يەپ ئۇگەنگەنلىك: قېنى قارا ناندىنمۇ بىر يەپ كورسىڭىز، كىكىرتىگىڭىزدىن ئوتمەسمىكىن؟

ئەگەر بۇلارنىڭ ھەممىسى توغرا بولۇپ چىقسا ــ ئەلۋەتتە توغرا ــ بۇنىڭدىن كېلىپ چىقىدىغان نەتىجە شۇكى، دىمەك، ئىۋان ئىلئىچنىڭ ئوزى ناھايىتى ياخشى كىشىغۇ، ئۇنى ياخشى كورمەسلىك ــ جىنايەت. شۇ يەرگە كەلگەندە ئىۋان ئىلئىچ ھەر قېتىم توختاپ قالاتتى..."ھەقىقەتتە، قېنى مېنىڭ نىمەم ياخشى؟ جىسمانى تەرەپتىن ساغلام كىشىمەن. بۆ بىر. ئەقىللىق ۋە ئادەتتىن تاشقىرى ئاجايىپ كىشىمەنمۇ؟ ياق، ئەمما ئوننىچى نومۇرلۇق كالاشتەك ئاددى كىشىمەن...ياكى قەھرىمان، مەشھۇر كىشىمەنمۇ؟ ياكى كىشىنىڭ زوقى كەلگۈدەك ئەركەكمەنمۇ؟ ياق، ياق، ئۇنداق ئەمەس...ئەل قاتارى ئاددى، ھالال بىر كىشىمەن، ماڭا ئوخشاشلار مىليون-مىليون...بىر ئامىتىم كېلىپ قاپتۇ-دە. ناھايىتى يېقىملىق، چىرايلىق بىر قىز، مېنىڭدىن مىڭ مەرتىۋە ئوتكۇر، مىڭ مەرتىۋە ئەقىللىق، مېنىڭدىن خېلى يۇقۇرى تۇرغان بىر قىز ياخشى كورۇپ قالغان ئىدى، مانا ئەمدى تاشلاپ كەتتى..."

ئىۋان ئىلئىچ ئوزىگە شۇنداق بىر كوز سېلىپ، ئويلايتتى: يە پۇتۇن مەسىلە ــ بۇيۇم زامانغا يارىشا بولماي كىچىكلىك قىلغىنىممىكىن، جەڭ قىلغاندىمۇ خۇددى ئىدارىدە ئىشلەپ ئولتۇرغانىدەك ئاددىغىنا جەڭ قىلىشىمدىنمىكىن؟ نەپرەتتىمۇ، مېھىردىمۇ ناھايىتى ئوتكۇر، قانلىق جەڭلەردىن شىرنىڭكىدەك قەدەملەر بىلەن ئوتۇپ

كېتىۋاتقان كوپ كىشىلەرنى كوردۇمغۇ...”ھېچ بولمىسا دۇشمەننى پۈتۈن كۈچۈڭ بىلەن ياماڭ كورگىن، ئولۇمدىن قورققىن، ئىۋان ئىلىچ...“

مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇۋان ئىلىچنى پەرىشان قىلاتتى. تۆەندۈيدىكىلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئىشەنچلىك، ئەڭ ئوڭلۇق ـ ھۆشلۇق ۋە ئەڭ مەرت كىشىلەردىن بىرى بولۇپ قالغانلىغىنى ئۈزىمۇ سەزمەيتتى. ئۇنىڭغا ئەڭ ئېغىر ۋەزىپىلەرنى تاپشۇرىشاتتى، ئۇ بۇ ۋەزىپىلەرنى ياخشى ئورۇنلايتتى.

سېرگى سېرگېيېۋىچ بىلەن بولغان سوھبەت ئۇنى كوپ ئويلاپ كورۇشكە مەجبۇر قىلدى. ھەمىشە خۇش چاخچاق كوماندىرمۇ ئىچىدىن قىينىلىپ يۇرىدىكەن...يەنە قىينالغاندىمۇ قانداق قىينىلىدىكەن دېگىن...مىشكا سولومىنچۇ؟ چېرتوگونوۋچۇ؟ ئۇنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كەتكەن مىڭ ـ مىڭ باشقىلارچۇ؟ چاچىلىرى پاخپايغان، غوللۇق، قىينىلىشتىن يۈرەكلىرى كويۇپ، يېنىپ كەتكەن ئاشۇلارنىڭ ھەممىسى ـ زامانىغا يارىشا ئادەملەر. ئۇلار سوز تېپىشىپمۇ گەپ قىلىشالمايدۇ، ئۇلارنىڭ بارى ـ يوق نەرسىسى ملتىق؛ بەزىلىرى ئەسلىرىنى يوقاتقىچە ئىچىشىدۇ، كېيىن ئوكۇنۇپ توۋا قىلىشىدۇ...روسىيە ئەنە شۇ، ئىنقىلاپ ئەنە شۇ...

ـ يولداش لېنىنجاڭ...تۇرۇڭ!...

تېلېگىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى. ۋاگونىنىڭ دەرىزىسىدىن قارىغاندا، ساپ ـ سېرىق چولنىڭ ئۈستىدە ئالتۇن قۇياش ئېسىلىپ تۇراتتى. يۈزى ياپىلاق، سېرىق ساقاللىق، خۇددى تاڭ قۇياشىدەك قىپ ـ قىزىل بىر ئەسكەر ئۇۋان ئىلىچنى يەنە نوقۇدى...

www.uyghurkitap.com
ئۇرۇمۇ كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېڭى ئادرىسى

ـــ تۇەنجاڭ سىزنى دەرھال كەلسۇن دەيدۇ...

ساپوژكوۋنىڭ ۋاگونىدا چىراق سېسىق ئىس چىقىرىپ يېنىپ تۇراتتى. ۋاگوندا گىمزا، چاچلىرى قاپ ـ قارا، سىل كېسەل رەڭلىك، ئۇيقۇسىزلىقتىن كوزلىرى قىزىرىپ كەتكەن تۇەن سىياسى كومىسارى سوكولوۋسكى، ئىككى يىڭجاڭ، بىرنەچچە لىيەنجاڭ ۋە ئەسكەرلەر كومىتېتىنىڭ ۋەكىلى ئولتۇرۇشقان ئىدى. ئەسكەرلەر كومىتېتىنىڭ ۋەكىلى خۇددى بىراۋدىن خاپا بولغاندەك ھىچكىمگە قارىماستىن مۇستەقىل ئولتۇراتتى... ھەممەيلەننىڭ ئاغزىدا تاماكا. ئۇستىگە ھەربى كىيىم كىيىۋالغان، يېنىغا تاپانچا ئاسقان سېرگى سېرگېيېۋىچ تىترەپ تۇرغان قوللىرىدا تېلېگىراما لېنتىسىنى تۇتۇپ تۇراتتى.

"...شۇنداق قىلىپ، ئىستانسىنىڭ كۇتۇلمىگەن بىر ھالدا دۇشمەن قولىغا ئوتۇپ كېتىشى بىزنىڭ قىسىملىرىمىزنى كېسىپ قويىدى ۋە ئۇلارغا ئىككى تەرەپتىن زەربە تېگىش خەۋپىنى تۇغدۇرۇپ قويىدى،" ـــ دەپ ئوقۇيتتى ساپوژكوۋ خىرىلدىغان ئاۋاز بىلەن، تېلېگىن ۋاگوننىڭ ئىشىگىنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىغاندا، ـــ "ئىنقىلاپنى نەزەردە تۇتۇپ، ئولۇم پالاكىتى ئاستىدا، جازا ۋە ئازاپ ـ ئوقۇبەتلەرنىڭ ئاستىدا قېلىش خەۋپىگە دۇچار بولغان خەلقىمىزنى نەزەردە تۇتۇپ، بىر مىنۇتمۇ كېچىكمەستىن ياردەم ئەۋەتىڭ!"

ـــ باش قوماندانىنىڭ بۇيرۇغىسىز بىز نىمە قىلالايتىتۇق؟ ـــ دەپ ۋاقىرىدى سوكولوۋسكى. ـــ قېنى، مەن يەنە بىر مەرتىۋە بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن تېلېگىراف ئارقىلىق سوزلىشىپ كورەيچۇ...

ـــ بار، سوزلىشىپ كورگىن، ـــ دىدى گىمزا دەھشەتلىك بىر ئاۋاز بىلەن. (ھەممە ئۇنىڭغا قارىدى.) ـــ مېنىڭ تەكلىۋىم شۇ: سەن ھازىر يېنىڭغا توت جەڭچىنى، يەنە تېلېگىننى ئالغىن ـ دە، يول

تەكشۇرۇش ماشىنىسىغا چۇشۇپ، قوماندانلىق ئىشتاۋىغا بارغىن... بۇيرۇقنى ئالماستىن تۇرۇپ قايتمىغىن... ساپوژكوۋ، باش قوماندان سوروكىنغا خەت يازغىن...

ئوت-چوپ باسقان توپىلىكتە بىر ئاتلىق ئەسكەر قولىنى پىشانىسىگە سايىۋەن قىلىپ، ئۇزاقتىكى تومۇريولغا دىققەت بىلەن قاراپ تۇراتتى—بۇلۇتتەك كوتىرىلگەن چاڭ-توزاڭ چاپسانلىق بىلەن ئۇنىڭغا يېقىنلاشماقتا ئىدى.

چاڭ ئويمانلىققا چۇشۇپ كوزدىن يوق بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئاتلىق ئەسكەر ئېتىنىڭ قوسىغىغا ئوتۇگىنىڭ تومۇر دىۋىتكۇچى بىلەن بىر تەپتى، ئورۇق سېرىق ئايغىر كاللىسىنى بىر سىلكىپ كوتەردى-دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ، توپىلىكتىن پەسكە قاراپ چۇشتى؛ توپىلىكنىڭ ئىككى تەرىپىدە "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ بىر پەي ئەپىتسىرى ياتاتتى.

—يول تەكشۇرىدىغان ماشىنا،—دىدى فون-مېككى ئاتتىن چۇشۇپ ۋە قولىدىكى تايىغى بىلەن ئاتنىڭ ئالدى تىزىغا ئۇرۇشقا باشلىدى،—ياتقىن.—تەرسا ئات پۇتلىرىنى كوتىرەتتى، قۇلاقلىرىنى تىك قىلاتتى، ئەمما ئاخىر تويغان بولسا كېرەك، ئېغىر بىر تىندى-دە، تۇمشۇغىنى يەرگە قويۇپ ياتتى. قوۋۇرغىلىرى چىققان ئىككى بېقىنى تومپايدى-دە، شۇ ھالىچە تۇرۇپ قالدى.

فون-مېككى توپىلىكنىڭ توپىسىدە ئولتۇرغان روششىننىڭ يېنىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى. شۇ چاغدا يول تەكشۇرىدىغان ماشىنا ئويمانلىقتىن چىقتى، ئەمدى ئۇنىڭغا ئولتۇرغان پەلتولۇق ئالتە كىشىنى ئوچۇق كورۇش مۇمكىن ئىدى.

www.uyghurkitap.com
تۈرۈم كتاب تۈرۈ بىكىنى
ئۇيغۇرچە كتابلاردىن بىرى ئىلدىسى

ـــ خۇددى مەن ئېيتقاندەك، قىزىل ئارمىيە! ـــ فون ـ مېككى بېشىنى سولغا بۇراپ، ـــ شياۋدۇي! ـــ دىدى، ئاندىن بېشىنى ئوڭغا بۇرىدى، ـــ تەييارلان! يۇرۇپ كېتىۋاتقان نىشانغا قارىتىپ... ئات!

قورغان توپىسىدە خۇددى كىليونكا يىرتىلغاندەك بولدى. ماشىنىدىكىلەرنىڭ بىرىنىڭ يىقىلىپ، بىرنەچچە قېتىم موللاق ئېتىپ، ئوت چاڭگاللاپ، پەسكە دومىلاپ چۈشكەنلىگى چاڭنىڭ ئارىسىدىن كورۇنۇپ تۇراتتى.

ناھايىتى تېز كېتىۋاتقان ماشىنىدىكىلەرمۇ ئوق ئېتىشاتتى. ـــ ئۇلارنىڭ ئۇچى مىلتىقتىن، ئىككىسى تاپانچىدىن ئوق چىقىرىشاتتى. يەنە بىر مىنۇتتىن كېيىن، ماشىنا ئىستىرىلكىچىنىڭ كىچىك ئويى ئارقىسىدىكى ئويمانلىققا چۈشۈپ كېتەي دەپ قالغان ئىدى، فون ـ مېككى ئاچچىقلىنىپ، قامچىسىنى ئاسماندا ئوينىتىپ، جان ئاچچىغى بىلەن دەيتتى:

ـــ قېچىپ كېتىپ قالىدىغان بولدى، كېتىپ قالىدىغان بولدى! ئۇنىڭدىن كورە قاغا ئاتقىنىڭلار ياخشى ئەمەسمۇ! ئۇيات!

روششىن ياخشى مەرگەن ھىساپلىناتتى. مىلتىغىنىڭ قورۇلىنى ماشىنىدىن بىر غېرىچ ئالدىغىراق مولجاللاپ، مۇرىسى كەڭ، ئىگىز بويلۇق، ساقىلى تازا قىرىلغان بىر كىشىنى قارىغا ئالدى ـــ كوماندىر بولسا كېرەك... "خۇددى تېلېگىنگە ئوخشايدۇ ـ ھە!" دەپ ئويلىدى ۋە كەينىدىن. ـــ "ياقەي، خۇدا ساقلىسۇن..." دىدى.

روششىن ئاتتى. قارىغا ئېلىنغان ئادەمنىڭ بېشىدىن شەپكىسى ئۇچۇپ كەتتى، شۇ زاماتلا ماشىنا لىپ قىلىپ ئىككىنچى ئويمانلىققا چۈشۈپ كەتتى. فون ـ مېككى قامچىسىنى سىلكىدى.

ـــ ھۇ نان قېپى. ھەممەڭ نان قېپى نىمىلەركەنسەن. ئوقچى

ئەمەس، جانابى ئەپىتسەرلەر، قوللىرىڭلاردىن ھىچ ئىش كەلمەس، يارىماس ئىكەنسىلەر!

فون-مېككى ئۇيقۇسىز قالغان جاللات ئادەمدەك كوزلىرىنى كېرىپ تىللايتتى. ئاخىر ئەپىتسەرلەر يەردىن تۇرۇشۇپ، تىزلىرىدىن توپىنى قېقىشىپ، كوتۇلداشقا باشلىدى.

ــ داۋېي، تىلىڭىزنى تارتىپ گەپ قىلسىڭىز بولاتتى، بۇ يەردە ئۇنۋانى سىزدىن يۇقۇرىراق دەرىجىدىكىلەرمۇ بار.

روششىن مىلتىققا يېڭى بىر تىزىق ئوق سېلىۋېتىپ، قوللىرىنىڭ تېخىچىلا تىترەۋاتقىنىنى سەزدى. نىمىشقا تىترەيدىكىن؟ ئۇ ئادەمنىڭ ئىۋان تېلېگىنگە ئوخشىغانلىغىدىن ئىكەنمىكىنە؟ ياقەي، ئۇ پېتروگراتتىغۇ...

سىياسى كومىسار سوكولوۋسكى ۋە بېشى داكا بىلەن تېڭىلغان تېلېگىن يېزا باشقارمىسىنىڭ ئىككى قەۋەتلىك خىش بىناسىنىڭ ئىشىگىدىن كىرىشتى؛ بۇ بىنا ئادەت بويىچە چېركاۋنىڭ ئۇدۇلىدىكى تاش تىزىلمىغان چوڭ مەيداندا ئىدى. مەيداندا ئىلگىرى يارمەنكە بولۇپ تۇراتتى، ھازىر ھەممە دۇكانلارنىڭ ئىشىك-دەرىزىلىرىگە تاختاي قېقىپ تاشلانغان، دەرىزىلەر سۇنۇپ كەتكەن، تاختاي تاملار ئېلىپ كېتىلگەن ئىدى. چېركاۋغا ھازىر ھەربى دوختۇرخانا جايلاشقان بولۇپ، چېركاۋنىڭ ھويلىسىغا ئەسكەرلەرنىڭ يۇيۇلغان كىرلىرى يېيىپ قويۇلغان ئىدى.

قىزىل ئارمىيىنىڭ بىر ئەسكىرى باش قوماندان سوروكىنىنىڭ ئىشتاۋى جايلاشقان يېزا باشقارمىسىدا، دالاندا، يۇقۇرىغا ئېلىپ چىقىدىغان ۋە تاماكا قالدۇقلىرى ھەم قەغەز پارچىلىرى بىلەن

ئىپلاس بولۇپ كەتكەن پەلەمپەينىڭ يېنىدىكى بەندىكدە مىلتىقنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قىسىپ ئولتۇراتتى. ئۇ كوزلىرىنى يۇمۇپ قانداقتۇر سەھرا ناخشىسىنى غىڭشىپ ئېيتاتتى. بۇ ئەسكەرنىڭ يۈزى ياپىلاق بولۇپ، چوڕىسى قىزىل شەپكىسىنىڭ تېگىدىن بىر تۇتام چېچى چىقىپ تۇراتتى (بۇ نەرسە ئۇنىڭ ھەربى قوشۇنىدا ئاجايىپ بىر كىشى ئىكەنلىگىنىڭ ئالامىتى ئىدى). سوكولوۋسكى ئالدىراشلىق بىلەن سورىدى:

ــ بىزگە يولداش سوروكىن كېرەك... قەيەردە تۇرىدۇ؟

جەڭچى ئۇيغۇسىرىغان خىرە كوزلىرىنى كېرىپ ئاچتى. ئۇنىڭ بۇرنى يۇمشاق ۋە غەيرى جىددى ئىدى. ئۇ ئاۋال سوكولوۋسكىنىڭ يۈزىگە، ئۇستى ـ بېشىغا، ئوتۇكلىرىگە قارىدى، كېيىن خۇددى شۇ تەرىزدە تېلېگىنگىمۇ قاراپ چىقتى. سىياسى كومىسسار تاقەتسىزلىك بىلەن ئۇنىڭ يېنىغا يېقىن كەلدى.

ــ ھوي يولداش، مەن سىزدىن سوراۋاتىمەن... باش قوماندان بىلەن كورۇشىدىغان ناھايىتى زورۇر ئىشىمىز بار ئىدى.

ــ قاراۋۇل بىلەن سوزلىشىش مۇمكىن ئەمەس، ــ دېدى جەڭچى.

ــ ئېھ، ئاتاڭغا لەنەتلەر. ئىشتاپلاردا ھەمىشە شۇنداق بەتبەخىلەر بولىدۇ، ھەممىسى رەسمىيەتچىلىكنى ياخشى كورۇشىدۇ، ــ دېدى سوكولوۋسكى ۋاقىراپ. ــ ماڭا جاۋاپ بېرىشىڭىزنى تەلەپ قىلىمەن، يولداش: سوروكىن ئويىدىمۇ ياكى يوقمۇ؟

ــ مەلۇم ئەمەس...

ــ سەنمۇجاڭ قەيەردە؟ ئىشخانىسىدىمۇ؟

ــ ھەئە ئىشخانىسىدا.

سوكولوۋسكى تېلېگىنىڭ يېڭىدىن تارتىپ، پەلەمپەيگە قاراپ

ماڭدى، بىردىنلا قاراۋۇل ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇپ ھەركەت قىلىپ قالدى، ئەمما جايىدىن تۇرمىدى، پەقەت ملتىغىنى ئوڭلىۋالدى.

ــ سىلەر قاياقتا بارماقچىسىلەر؟

ــ قاياقتا بولاتتى، سەنمۇجاڭنىڭ ئالدىغا.

ــ يول خېتىگلار بارمۇ؟

سىياسى كومىسار قاراۋۇلغا ماشىنىدا شۇنچە يول مېڭىپ كەلگەنىنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرىمەن دەپ ئاغزى كوپۈكلىنىپ كەتتى. قاراۋۇل ئىشكىنىڭ ئالدىغا قويۇلغان پىلىموتقا، دالانىڭ تامىلىرىغا چاپلانغان پەرمان، بۈيرۇق ۋە ئېلانلارغا قاراپ، تىڭشاپ تۇردى. كېيىن بېشىنى سىلكىپ قويدى.

ــ ئۇزەگلار بىلىشىگلار كېرەك، يولداشلار، سىلەر ئاگلىق ئادەمىسىلەرغۇ، ــ دېدى ئۇ ناھايىتى زېرىكىپ كەتكەن ئادەمدەك. ــ يول خېتىگلار بولسا كېرىگلار، يول خېتىگلار بولمىسا دەرھاللا ئېتىپ تاشلايمەن.

بوي سۇنۇشتىن باشقا ئىلاج يوق ئىدى. ئەمما يول خېتى بېرىلمىدىغان جاي مەيداننىڭ نېرىقى بۇرجىگىدە ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىداره يېپىق بولۇشى مۇمكىن ئىدى. سوكولوۋسكى بىردىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولدى... شۇ چاغدا مەيداندىن كوينىگى كىنىدىگىچە يىرتىلىپ كەتكەن، ئايىغىغا ئېغىر ئوتۇك كىيگەن بىر كىشى ئىشكىتىن يۆگۈرۈپ كەلدى ــ دە، ۋاقىرىدى:

ــ مىتكا، سوپۇن بېرىڭا تىدۇ...

قاراۋۇل خوددى شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەندەك بولدى. ئۇ يۈگۈرگەن بوينىچە مەيدانغا چىقىپ كەتتى. سوكولوۋسكى بىلەن تېلېگىن

www.toghurkitap.com

هىچقانداق توسالغۇسىز ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى، شايى كوينەك كىيگەن، بادام قاپاق ئوماققىنا قىزلار ئۇلارنى بىر دەم ئوك تەرەپكە، بىر دەم سول تەرەپكە باشلىغاندىن كېيىن، ئاخىرى سەنمۇ- جاڭنىك ئىشخانىسىنى تاپتى.

ئۇ يەردە، يىرتىلىپ كەتكەن دىۋاندا ناھايىتى چاققان كىيىنگەن بىر ھەربى كىشى تىرناقلىرىغا تىكىلىپ قاراپ ياتاتتى. ئۇ ھەر بىر سوزىنىك ئاخىرىغا "يولداش" دېگەن سوزنى قىستۇرۇپ (ئۇنىك "يولداش" دېگىنى "گىراي سوكولوۋسكى"، "كىنەز تېلېگىن" دېگەن- دەك تۇيۇلاتتى)، ناھايىتى سىپايىلىق ۋە "پۇرولېتار"چە خۇش مۇئامىلە بىلەن نەمە ئىش ئىكەنلىگىنى سوراپ بىلدى-دە، تىزىغىچە چىگىلگەن بەتىنكىسىنى ئاچىلدىتىپ چىقىپ كەتتى. تامىنىك كەينىدە پىچىرلاش باشلاندى، يىراقتا بىر ئىشىك تاق قىلىپ يېپىلدى-دە، كېيىن جىمجىتلىق باشلاندى.

سوكولوۋسكى تېلېگىنگە كوزلىرىنى پارقىرىتىپ قارىدى.

— سەن بىر نەرسە پەملىمەيدىگەمۇ؟ بىز قەيەرگە كېلىپ قالدۇق؟ بۇ ئاقلارنىك سىلىگۈسىمۇ نەمە؟

ئۇ سۇئىگى چىققان مۇرىسىنى قىسىپ ھەيران قالغىنىچە تۇرۇپ قالدى. تامىنىك كەينىدە يەنە پىچىرلاش باشلاندى. كېيىن ئىشىك ئۇلۇغ ئېچىلدى-دە، ئويگە سەنمۇجاڭ كىردى، ئۇ ئوتتۇرا ياشلار- دىكى، قامىتى كېلىشكەن، پىشانىسى تاقىر، ئەسكەرچە قوپال كويىنەك كىيگەن، يوغان بېلىنى كاپكازچە پوتا بىلەن باغلىغان، قاپىغى سېلىق كىشى ئىدى. ئۇ ئاۋال تېلېگىنگە تىكىلىپ قارىدى- دە، سوكولوۋسكىغا بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى ۋە ئۇستەل يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى، ئادىتى بويىچە تۆكلۈك قولىلىرىنى ئالدىغا قويدى.

پىشانىسى ھازىر تاماق يەپ، ھاراق ئىچىپ چىققان ئادەمنىڭ پىشانىسىگە ئوخشاش تەرلەپ كەتكەن ئىدى. باشقىلارنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرۇشقىنىنى سەزدى بولغاي، قاپىغىنى تېخىمۇ تۇرۇپ ئولتۇردى.

ــ يولداشلار، نوۋەتچى ماڭا سىلەرنىڭ زورۇر ئىش بىلەن كەلگىنىڭلارنى ئېيتتى، ــ دېدى ئۇ گەدىيىپ ۋە سوغاققىنا، ــ نېمىشقا تۇنجاڭ ياكى سىز، يولداش سىياسى كومىسار، تېلېگىراف ئارقىلىق سۆزلىشىپ قويمىغىنىڭىز ھېنى ئەجەپلەندۈردى...

ــ مەن سۆزلىشىشكە ئۈچ قېتىم ھەركەت قىلدىم، ــ سوكولوۋسكى ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى ــ دە، يانچۇغىدىن تېلېگراممىنى لېنتىسىنى چىقىرىپ سەنمۇجاڭغا ئۇزاتتى. ــ يولداشلىرىمىز ھالاك بولۇپ كېتىۋاتقان بىر چاغدا قانداق خاتىرجەم ئولتۇرۇش مۇمكىن؟... ئارمىيە سىلىكىبۇسىدىن ھېچقانداق بۇيرۇق يوق... بىزگە قانداق قىلىپ بولمىسۇن يارىدەم قىلىڭلار دەپ ئىلتىماس كەلدى... "پۈرولېتارىيات ئازاتلىغى" تۇنى ھالاك بولۇپ كېتىۋاتماقتا، ئارقا سەپتە ئىككى مىك سەرگەردانمۇ بار، ئاخىر...

سەنمۇجاڭ تېلېگىراف لېنتىسىگە كوز قىرىنى سالدى ــ دە، ئوستەلگە تاشلىدى، لېنتا سىيادانغا بېرىپ ئۇرۇلۇپ تۇرۇپ قالدى.

ــ "پۈرولېتارىيات ئازاتلىغى" تۇنى تۇرغان جايىدا جەڭ بولۇۋاتقانلىغى بىزگە مەلۇم، يولداشلار... سەممى ــ ساداقەتلىك بولغىنىڭلارغا بارىكاللا، ئىنقىلاۋىي قىزغىنلىغىڭلار ماختاشقا ئەرزىيدۇ (ئۇ ھەر بىر سوزىنى ئاران تېپىپ سوزلەيتتى). ئەمما، بۇنىڭدىن كېيىن ۋەھىمە كورسەتمەسلىكلىرىڭلارنى سورايمەن... دۇشمەنىنىڭ قىلغان ھۇجۇمى تاسادىپى بىر ھەركەت... قىسقىسى، تېگىشلىك چارىلەر كورۇپ قويۇلغان، سىلەر خاتىرجەم قايتىپ بېرىپ، ئوز ۋەزىپىلىرىڭ

لارنى ئورۇنلىساڭلار بولىدۇ.

ئۇ بېشىنى كوتەردى. كوزلىرى كەسكىن ۋە تەمكىن ئىدى. تېلېگىن سوزنىڭ تامام بولغىنىنى بايقاپ ئورنىدىن ئۇردى. سوكو-لوۋسكى خوددى تاياق يىگەن ئادەمدەك مىدىر قىلماستىن ئولتۇراتتى.

ــ مەن بۇنداق جاۋاپ بىلەن تۆۋەنگە قايتىپ بارالمايمەن، ــ دىدى ئۇ بىردىنلا، ــ مۇشۇ بۆگۈنلا جەڭچىلەر يىغىنىغا يىغىلىپ، مۇشۇ بۆگۈنلا تۆۋەندۇي ئوز ئىختىيارى بىلەن "پۈرولېتارىيات ئازاتلىغى" تۆۋەنگە ياردەم بېرىشكە ماڭىدۇ... سىزنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويايى، يولداش، يىغىندا مەن ياردەمگە بېرىشنى ياقىلاپ سوزلەيمەن...

سەنمۇجاڭنىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتتى، ناھايىتى يوغان كورۈڭ-گەن پىشانىسى تەرلەپ، پارقىراپ كەتتى. ئۇ ئولتۇرغان ئورۇندۇغىنى قاتتىق ئىتتىرىپ تاشلاپ، ئورنىدىن تۇردى-دە، قوللىرىنى تاسما بەلۋىغىنىڭ تېگىگە قىستۇردى:

ــ بۇنداق قىلىغىڭىز ئۇچۇن ئارمىيە ئىنقىلاۋىي سوتىنىڭ ئالدىدا جاۋاپ بېرىسىز، يولداش! ھازىر 1917-يىل ئەمەس، ئۇ زامانلار ئوتۇپ كەتكەن!

ــ مېنى قورقۇتماڭ، يولداش!

ــ ئاغزىڭنى يۇم!

شۇ چاغدا ئىشىك تاراق قىلىپ ئېچىلدى-دە، ئويىگە ئىگىز بويلۇق، قەددى-قامىتى تولىمۇ كېلىشكەن، ئۇستىگە نېپىز كوك مۆۋۈتتىن تىكىلگەن چېركاسكا كەمزۇل كىيگەن بىر كىشى كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قاپ-قارا چاچلىرى پىشانىسىگە چۈشكەن، بۇرۇتى پەسكە سانگىلىغان، چىرايلىق يۈزى مەس ۋە رەھىمسىز ئادەملەرنىڭ

يۇزىگە ئوخشاش قىپ-قىزىل ئىدى. كالپۇكلىرى ھول ۋە قىزىل، قاپ-قارا كوزلىرى يوغان ئېچىلغان ئىدى. ئۇ چېرىكاسكىسىنىڭ سول يېڭىنى پۈلاڭشىتىپ، سوكولوۋسكى بىلەن تېلېگىننىڭ يېنىغا يېقىن كەلدى-دە، ئۇلارنىڭ كوزىگە قاتتىق تىكىلىپ قارىدى. كېيىن ئۇ سەنئەمۇجاڭغا بۇرۇلۇپ قارىدى. بۇرنى كوپۈپ گاھ كوتىرىلەتتى، گاھ پەسىيەتتى:

ــ يەنە كونا ئادەتلىرىڭىزنى باشلىدىڭىزمۇ! "ئاغزىڭنى يۇم!" دەپ ۋاقىرىغىنىڭىز نېمىسى! ئەگەر بۇلار گۇناكار بولسا، ئېتىپ تاشلىنىدۇ... ئەمما جىنايىچىلىك قىلمىقىڭىزنى تاشلاڭ...

سەئەمۇجاڭ بۇ ئاگاھلاندۇرۇشنى ئاڭلاپ، ئونچىقماستىن بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇردى. ئاگاھلاندۇرغان ئادەم باش قوماندان سوروكىننىڭ ئوزى بولغاندىن كېيىن ئۇ نېمىمۇ دېيەلىسۇن.

ــ ئولتۇرۇڭلار، يولداشلار، قۇلىغىم سىلەردە، ــ دېدى سوروكىن ئاستاغىنا ۋە دەرىزىنىڭ تەكچىسىگە بېرىپ ئولتۇردى.

سوكولوۋسكى نېمىشقا كېلىشكىنىنى، يەنى ۋارناۋ تۆەنىگە خوشنا تۇرغان "پۈرولېتارىيات" تۆەنىگە ياردەم بېرىشكە رۇخسەت ئېلىش ئۈچۈن كەلگەنلىگىنى يەنە تەكرارلىدى؛ بۇ ئىشتا ئىنقىلاۋىي بۇرچىنىڭ تاشقىرى، ئەملي مەنپەئەتىمۇ بار: ئەگەر "پۈرولېتارىيات" تارمار كەلتۈرۈلسە، ۋارناۋ تۆەنىگە بازا بىلەن بولغان ئالاقىسىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالىدىغانلىغىنى ئېيتتى.

سوروكىن دەرىزىدە پەقەت بىر دەم ئولتۇردى. كېيىن ئۇ ئىشكىنىڭ بۇ ئىشككە مېڭىپ تۇرۇپ، قىسقا-قىسقا سوئاللارنى بېرىشكە باشلىدى. ئۇ كەينىگە بۇرۇلغىنىدا قاپ-قارا چاچلىرى يەلپۈنۈپ تارىلىپ كېتەتتى. ئۇ قىزغىن ۋە باتۇر ئادەم ئىدى، ئەسكەرلەر

ئۇنىڭ شۇ خۇسۇسىيىتىنى ياخشى كورۈشەتتى. ئۇ يىغىنلاردا سوز-لەشكە ئۇستا ئىدى. ئۇ زامانلاردا بۇنداق خۇسۇسىيەتلەر ھەربى ئىلىمنىڭ ئورنىنى ئىگەللەيتتى. ئۇنىڭ ئوزى ئەسلى شاڭۇبى ئۇنۇانلىق كازاك ئەپتسەرلىردىن بولۇپ، يۇدېنىچ ئارمىيىسىدە تاشقى كاپكازدىكى جەڭلەرگە قاتناشقان ئىدى. ئوكتەبىر ئىنقلاۋىدىن كېيىن، كۇبانغا قايتىپ كېلىپ، ئوزىنىڭ يۇرتى پېتروپاۋلوۋسكايا يېزىسىدا يېزىلىقلاردىن پارتىزان ئەترىدى تەشكىللىدى، يېكاتېرىنودار قامال قىلىنغاندا ئۇنىڭ ئەترىدى ياخشى ئۇرۇش قىلغان ئىدى. ئۇنىڭ ئامىتى كېلىپ شوھرىنى چاپسان كوتىرىلىپ باراتتى. شان-شوھرەت ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ قويىدى. كۇچى ۋە غەيرىتى تولۇپ-تېشىپ كەتكەن ئىدى-جەڭ قىلىشقىمۇ، ئەيش-ئىشرەتكىمۇ ۋاقتى يېتىپ ئاشاتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، سەنەمۇجاڭ ناھايىتى چوڭ غەمخورلۇق كورسىتىپ، يېنىغا چىرايلىق-زىبا خوتۇنلارنى قوشۇپ، كوڭۇل ئېچىش ئۇچۇن تېگىشلىك شارائىتلارنى تۇغدۇرۇپ بەرگەن ئىدى.

ــ مېنىڭ ئىشتاۋىمدا سىلەرگە قانداق جاۋاپ بېرىشتى؟ــ دەپ سورىدى ئۇ سوكولوۋسكى سوزىنى تۇگىتىپ، كىرلىشىپ كەتكەن ياغلىق بىلەن پىشانىسىنى ئېرتىپ تۇرغان چاغدا.

سەنمۇجاڭ ئالدىراپ جاۋاپ بەردى:

ــ "پۇرولېتارىيات ئازاتلىغى" تۇەنىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۇچۇن ھەممە چارىلەرنى كوردۇق دىدىم. ژارناۋ تۇەنىنىڭ قوماندانلىق ئىشتاۋى ئارمىيە سىلىكىبۇسىنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلىشۋاتىدۇ، بۇ ھېچىر يول قويۇپ بولمايدىغان ئىش دىدىم، ئۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇ ئىش ھېچ ئاساسسىز ۋەھەمە تۇغدۇرىدۇ، دىدىم.

ـــبۇ مەسىلىنى سىز باشقىچە چارە بىلەن بىر ياقلىق قىلىشىڭىز كېرەك ئىدى، يولداش، ـــ دېدى سوروكىن بىردىن يۇمشاق ئاۋاز بىلەن. ـــ ئەلۋەتتە، ئىنتىزام بولۇشى كېرەك... ئەمما سىزنىڭ ئىنتىزامىڭىزدىن مېنىڭ مەرتىۋە مۇھىمراق ئىشلار بار...ئۇ بولسۇمۇ ئاممىنىڭ ئىرادىسى! ئىنقىلاۋىي غەيرەتىنى روھلاندۇرۇش كېرەك، سىزنىڭ ھەربىي ئىلمىڭىزگە خىلاپ بولغان تەقدىردىمۇ شۇنداق قىلىش كېرەك... مەيلى، ۋارناۋ تۆەنلىنىڭ ھەركىتى پايدىسىز بولسا بولسۇن، مەيلى زىيانلىق بولسا بولسۇن، بۇنىسى نىمە بوپتۇ! بىز ئىنقىلاپ قىلىۋاتىمىز... قېنى، ھازىر ئۇلارغا رۇخسەت بەرمەي كورۇڭچۇ، ئۇلار دەرھال مەجلىس ئېچىشىدۇ، ـــ مەن ئۇ ۋاقىرغاقلارنى بىلىمەن، يەنە سوروكىن ئىچىملىكىكە بېرىلىپ ئارمىيىنى كاردىن چىقاردى دەپ ۋاقىرىشىدۇ...

ئۇ مەشىنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ تۇردى ـ دە، سوكولوۋسكىغا تەلەتىنى تۇرۇپ قارىدى:

ـــ ماڭا بەرگىن، دوكلادىڭنى!

تېلېگىن دەرھال يانچۇغىدىن قەغەز چىقىرىپ، ئۇستەلىنىڭ ئۇستىگە قويدى. باش قوماندان دوكلاتنى قولىغا ئالدى ـ دە، ئىلدام ئوقۇپ چىقىپ، ئۇستىگە سىيانى چاچىرىتىپ يېزىشقا باشلىدى:

"ۋارناۋ تۆەنىگە بۇيرۇيمەن: دەرھال ئاتلىنىپ يولغا چىقسۇن ۋە ئوزىنىڭ ئىنقىلاۋىي بۇرچىنى ئورۇنلىسۇن."

سەنمۇجاڭ ئۇنىڭغا كۆلۈمسىرەپ قاراپ تۇراتتى، باش قوماندان قەغەزنى ئۇنىڭغا ئۇزاتقان ئىدى، ئۇ ئىككى قولىنى كەينىگە قىلىپ، ئوزىنى ئارقىغا تارتتى:

ـــ مېنى سوتقا بەرسىمۇ، بۇ بۇيرۇققا قول قويمايمەن...

شۇ زاماتلا ئىۋان ئىلئىچ يۇگۇرۇپ بېرىپ سوروكىنىڭ بىلىگىدىن چىڭ تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى تاپانچىسىنى كوتىرىشكە قويىدى. سوكولوۋسكى سەنمۇجاڭنى توسۋالدى. توتىلىسى ئېغىر پۇشۇلدىشاتتى. سوروكىن قولىنى تارتىۋالدى-دە، تاپانچىسىنى يانچۇقىغا سېلىپ چىقىپ كەتتى، ئۇ ئىشىكنى شۇنداق قاتتىق ياپتىكى، ھەتتا تورۇسنىڭ سۇۋاقلىرى سويۇلۇپ چۇشتى...

يىراقتا ئىشىكلەر ئېچىلىپ-يېپىلدى ۋە باش قوماندانىنىڭ ئاياق تىۋىشلىرى يوقالدى.

سەنمۇجاڭ بوش ۋە سىلىق ئاۋاز بىلەن مۇنداق دىدى:

—شۇ نەرسىنى ئېيتىشىم مۇمكىن، يولداشلار، ئەگەر مەن بۇيرۇققا قول قويسام، پالاكەتنىڭ ناھايىتى كۇچىيىپ كېتىشى ئېنىق.

—قانداق پالاكەت ئۇ؟—دەپ خىرىلداپ سورىدى سوكولوۋسكى يوتىلىۋېلىپ. سەنمۇجاڭ ئۇنىڭغا ئەجەپلىنىپ قارىدى.

—مېنىڭ نىمە توغرىسىدا ئېيتىۋاتقىنىمنى چۇشەنمەيۋاتامسىز؟

—ياق،—سوكولوۋسكىنىڭ كوزلىرى چىمىلداپ كەتتى.

—مەن ئوز ئارمىيىمىز توغرىسىدا ئېيتىۋاتىمەن...

—نىمە بوپتۇ؟

—تۇەن سىياسى كومىسارىغا ھەربى سىرنى ئاشكارا قىلىپ قويۇشقا ھەققىم يوق. شۇنداق ئەمەسمۇ، يولداش؟ ئاشكارا قىلىپ قويسام سىلەر مېنى ئېتىپ تاشلايسىلەر... بىز سوزنى تولىمۇ يىراققا ئېلىپ كەتتۇق. خوپ، ياخشى.... جاۋاپكارلىقنى ئوزەڭلار ئۇستۇڭلەرگە ئالىسىلەر-دە!.....

ئۇ كىچىك بايراقلار سانچىلغان خەرىتىنىڭ ئالدىغا كەلدى. سوكولوۋسكى بىلەن تېلېگىنمۇ ئۇنىڭ كەينىگە كېلىپ تۇرۇشتى.

ئىككى كىشىنىڭ كەينىدە پۇشۇلداپ نەپەس ئېلىپ تۇرۇشى سەنمۇ-جاڭغا ياقمىغان بولسا كېرەك — ئۇنىڭ كويىنەك تېگىدىكى قول گۈرجەك سۈڭگى مىدىرلاپ كەتتى. ئەمما ئۇ ھېچ نەرسە دېمەستىن يانچۇغىدىن قارىيىپ كەتكەن چىش كولىغۇچىنى چىقاردى-دە، ئۇنىڭ پۈچۈلۈپ كەتكەن ئۈچىنى خەرىتىنىڭ ئۈچ رەڭلىك كېچىك بايراقلار تىكىلگەن جايىدىن جەنۇپ تەرەپتىكى قىزىلىلار زىچ بولۇپ تۇرغان جايغىچە سۈرۈپ كېلىپ كورسەتتى.

— ئاقلار مانا بۇ يەردە، — دېدى سەنمۇجاڭ.

— قەيەردە، قەيەردە؟ — سوكولوۋسكى خەرىتىنىڭ بېتىگە يۈزىنى ناھايىتى يېقىن كەلتۈرۈپ، خىرە كوزلىرى بىلەن قاراشقا باشلىدى. — بۇ يەر — تورگوۋايا غۇ...

— ھە، تورگوۋايا. تورگوۋايا قولىدىن كەتسە ئاقلارغا يول ئېچىلدى دېگەن سوز.

— چۈشىنەلمىدىم... بىز ئاقلارنى خېلى شىمالدا دەپ ئويلىغان ئىدۇق...

— ئۇ بىزنىڭ ئويلىغانلىرىمىز، يولداش سىياسى كومىسار، ئاقلار ئۇنداق ئويلىغان ئەمەس. ھازىر تورگوۋايا قاتتىق زەربە ئاستىدا تۇرىدۇ. ئاقلارنىڭ ئايرۇپىلانلىرى، تانكىلىرى بار. ئۇلار ھازىر ئاۋالقى كورنىلوۋنىڭ باندىتلىرى ئەمەس... ئۇلار ئېچىكى تەرەپلەردە يۈرۈپ ھەركەت قىلىشىدۇ، خالىغان جايلىرىغا بېرىپ زەربە بېرىشىدۇ. تەشەببۇسكارلىق ئۇلارنىڭ قولىدا...

— تورگوۋايانىڭ شىمالراغىدا دىمترى شېلېستىنىڭ "تومۇر شى"سى تۇرۇپتۇ، — دېدى تېلېگىن.

— ئۇ بىتچەت قىلىنغان...

www.uyghurkitap.com

ـــ ئاتلىق ئەسكەرلەر لۇيىچۇ؟...

ـــ ئۇمۇ شۇنداق...

سوكولوۋسكى بوينىنى سوزۇپ، خەرىتىگە يەنە يېقىنراق كەلدى.

ـــ سىز ناھايىتى ئېغىر تەبەتلىك كىشى ئىكەنسىز، يولداش، ـــ دېدى ئۇ. ـــ خۇددى تورگوۋايانىڭ قولىدىن كەتكىنىگە كۆڭلىڭىز يېرىم بولمىغاندەك كورۇنسىز... ئۇمۇ، بۇمۇ بىتچەت بولۇپ كەتكەن بولسا، ـــ ئۇ سەنمۇجاڭغا بۇرۇلۇپ قارىدى. ـــ بىزنىڭ ئارمىيىمىز نىمە قىلىپ تۇرۇپتۇ؟

ـــ بىز ئالى باش قوماندانلىقنىڭ بۇيرۇغىنى كۈتىمىز. يولداش كالىنىنىڭ ئوز چوتلىرى باردۇر. باش قوماندانلىق ئىشتاۋى مۇشتۇمى بىلەن ئۇستەلنى ئۇرۇپ، ئالى سىلىگىبۇنىڭ ھۇجۇم باشلاش بۇيرۇغى بېرىشىنى تەلەپ قىلالمايدۇ، نىمە دەپ ئويلايسىلەر؟ ئۇرۇش يېغىن ئېچىش ئەمەس ـ تە.

سەنمۇجاڭ ھەجايدى. سوكولوۋسكى تىن ئالماستىن، سەنمۇجاڭنىڭ سېمىز ۋە خاتىرجەم يوزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى، سەنمۇجاڭ ئۇنىڭ بۇ قارىشىغا چىداپ تۇردى.

ـــ ئەھۋال شۇنداق، يولداشلار، ـــ دېدى ئۇ ئۇستەلنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ، ـــ مانا شۇنىڭ ئۇچۇن، ھەتتا ناھايىتى كېرەك ۋە زورۇر بولغان تەقدىردىمۇ، ئالدىنقى سەپتىن بىر قىسمىنمۇ بىر ياقتا ئالالمايمەن... ئەھۋالىمىز ناھايىتى ئېغىر. شۇنداق قىلىپ، دەرھال ئوز قىسىملىرىڭلارغا قايتىپ كېتىۋېرىڭلار. مېنىڭ سىلەرگە ئېيتقان ھەممە سوزۇم قاتتىق مەخپى گەپلەر. ئارمىيىدە تېچىلىق ساقلاش كېرەك. "پۇرولېتارىيات ئازاتلىقى" تۇغىنى مەسلىسىگە كەلسەك، ئۇنىڭ تەقدىرىدىن خاتىرجەم بولۇڭلار، ماڭا ياخشى خەۋەرلەر

كەلدى...

سەنمۇجاڭنىڭ قاشلىرى ئىلمەكىكە ئوخشايدىغان بۇرنىنىڭ ئۇستىدە توزۇلۇپ كەتتى. ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ، كەلگەنلەرنىڭ قايتىشىغا رۇخسەت بەردى. سوكولوۋسكى بىلەن تېلېگىن ئىشخانىدىن چىقىشتى. نېرىقى ئۆيدە نوۋەتچى دەرىزىنىڭ يېنىدا تىرناقلىرىنى تازىلاپ ئولتۇراتتى. ئۇ چىقىپ كېتىۋاتقانلارغا ناھايىتى مۇلايىمغىنا تازىم قىلدى.

ــ بەتبەخ، ــ دېدى پىچىرلاپ سوكولوۋسكى.

كوچىغا چىقىشقاندىن كېيىن، ئۇ تېلېگىننىڭ يېڭىدىن توتۇپ مۇنداق دېدى:

ــ خوپ؟ بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟

ــ قارىماققا ئۇنىڭ سوزى توغرا. ئەسلىنى سورۇشتۇرگەندە، بۇ بۇزغۇنچىلىقنىڭ ئوزى، ئەلۋەتتە.

ــ بۇزغۇنچىلىق؟ ياق، ياق... بۇ يەردە ئىش چوڭراق ئىكەن. مەن ھازىر قايتىپ كىرىپ، ئۇنى ئېتىپ تاشلايمەن...

ــ قوي، سوكولوۋسكى، نادانلىق قىلما!...

ــ خائىنلىق، بىلەمسەن، خائىنلىق، ــ دەيتتى سوكولوۋسكى، ــ ھەر كۈنى گىمنازىغا ئاخبارات كېلىۋاتىدۇ: ئىشتاپتا ئېچكىلىك قىلىش، بۇزۇقچىلىقلار. سوروكىن سىياسى كومىسسارنى ھەيدىۋەتتى. قېنى، ئالدىغا بېرىپ بىر نەرسە دەپ كورگىنە. سوروكىن ئارمىيىدە ھەم خان، ھەم بەگ، ئۇنى مەرتلىگى ئۇچۇن ياخشى كورۇشىدۇ، ئوز ئادىمىمىز ھىساپلىشىدۇ. بىلەمسەن، سەنمۇجاڭ كىم؟ بىلەكوۋ، پادىشا ئارمىيىسىنىڭ شاڭشياۋى.... ئەمدى چۇشەندىڭمۇ، مەسلىنىڭ تۇگۈنى نىمدە ئىكەنلىگىنى؟ قېنى، كەتتۇق... ئامان ئوتۇپ كېتەر-

www.uyghurkitap.com

مزمكىن دەمسەن؟

سەنمۇجاڭ قوڭغۇرىغىنى چالدى، دەرھال ئىشكىتە نوۋەتچى پەيدا بولدى.

ــ باش قوماندانىنىڭ ئەھۋالى قانداق ئىكەن، بىلىپ كەل، ــ دىدى بىلەكوۋ بېشىنى ئۇستەلىنىڭ ئۈستىدىكى قەغەزدىن كوتەرمەستىن.

ــ يولداش سوروكىن ئاشخانىدا. ئازراق كەيپ بولۇپ قالدى.

نوۋەتچى سەنمۇجاڭنىڭ ھەجمىيشىنى كۈتۈپ تۇردى، ئۇ ھەجايىغاندىن كېيىن نوۋەتچىمۇ مەنىلىك قىلىپ ھەجايدى-دە:

ــ زىنكىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە، ــ دىدى.

ــ ياخشى! ئىشكىنى قىل.

بىلەكوۋ ئالاقە بولۇمىگە كىردى. تېلېگراممىلارنى كورۇپ چىقتى. ئۇششاق ۋە ئېنىق قىلىپ بىرنەچچە قەغەزگە قول قويدى-دە، دالاىدىكى ئەڭ چەت ئىشكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ بىر دەم توختىدى. ئوينىڭ ئىچىدە گىتلار تارلىرىنىڭ تىرىكلىشى ئاڭلىناتتى. سەنمۇجاڭ يانچۇغىدىن قولىياغلىغىنى چىقاردى-دە، قىپ-قىزىل بوينىنى ئېرتىپ، ئىشكىنى تاقىلداتتى، ئوينىڭ ئىچىدىن جاۋاپ بېرىلىشىنى كۈتمەستىن، ئىشكىنى ئېچىپ كىردى.

ئوينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۇستەلنىڭ يېنىدا سوروكىن چېركاسكا كىيىمىنىڭ يەڭلىرىنى كىرىپ ئولتۇراتتى؛ گېزىت سېلىنغان ئۇستەلنىڭ ئۈستىدە تاماق يۇقى قاچىلار، رومكىلار ياتاتتى. ئۇنىڭ گۈزەل چىرايى يەنىلا خاپا ئىدى، چاچلىرى ھول پىشانىسىگە ساڭگىلاپ چۈشكەن ئىدى. ئۇ كوزلىرىنى يوغان ئېچىپ بىلەكوۋغا قارىدى.

ئۇنىڭ يېنىدا، پاكار ئورۇندۇقتا زىنكا ئاياقلىرىنى ئالماپ گىتار چېلىپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ پايپاق باغلىرى، ئىشتان تورلىرى ئوچۇق كورۇنۇپ تۇراتتى. ئۇ ناھايىتى ياش جۇگان بولۇپ، كوز-لىرى كوك، لەۋلىرى نەم، بۇرنى ئىنچىكە، سېرىق چاچلىرى ئىگىز قىلىپ تارالغان ئىدى، ئاغزىدىكى بىلىنەر-بىلىنمەس بولسىمۇ، ئىككى قورۇق ئۇنىڭ چىرايىغا چىشلەيدىغان ھايۋاننىڭ قىياپىتىنى بېرەتتى. ئۇنىڭ گۇۋانامىسىدە يېزىلىشىچە، ئۇ ئومسكىلىق بولۇپ، تومۇريول ئىشچىسىنىڭ قىزى ئىدى، ئەلۋەتتە بۇنىڭغا ھىچكىم ئىشەنـمەيتتى ۋە ئۇنىڭ ئون سەككىز ياشتا ئىكەنلىگىگە، پەمىلىسى كاناۋىنا ئىكەنلىگىگە، ئېتى زىنائىدا ئىكەنلىگىگە ھىچكىم ئىشەنمەيتتى. ئەمما ئۇ يېزىق ماشىنكىسىدا خەت بېسىشقا ئۇستا ئىدى، ھاراقمۇ ئىچەتتى، گىتارمۇ چالاتتى ۋە ياخشى ناخشىلارنى ئېيتالايتتى. ئىشـتاپتا ئاق گۇۋاردىيىچىلەرگە خاس بۇزۇقلۇق قىلغىنىنى بىلىپ قالسا، سوروكىن ئۇنى ئوز قولى بىلەن ئېتىپ تاشلاشقا ۋەدە بەرگەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن كۇپايىلەنگەن ئىدى.

ــ ئېيتقۇدەك ياخشى سوزۇم يوق، ــ دىدى بېلەكوۋ بېشىنى مىدىرلىتىپ ۋە ھەرقانداق ئېھتىمالغا قارشى، ئىشىكتىن نېرى ئوتمەي، ــ مېنى ناھايىتى ئېغىر ئەھۋالدا قالدۇردىڭغۇ، ئالدىڭغا مەركىزىي كومىتېتنىڭ ئىككى ئۇنسۇرى كېلىپ، يىغىن ئوتكۇزىمىز دەپ قورقۇتسا، سەن دەرھال ئۇلار تەرەپكە ئوتۇپ كېتىۋاتىسەن... ئۇنىڭدىن كورە، تېلېگىراق ئاپاراتىنىڭ يېنىغا بارغىن-دە، يېكاتېرىـنودارغا تېلېگىرامما ئەۋەت، دەرھال ساڭا بىر يەھۇدىنى ئەۋەتىدۇ، ئۇ ساڭا سەنمۇبۇ تۇزۇپ بېرىدۇ، سېنىڭ بىلەن بىر ئورۇندا ياتىدۇ، تەرەتخانىغا بىللە بارىدۇ، ھەممە پىكىرلىرىڭنى تەكشۇرۇپ تۇرىدۇ.

باش قوماندان سوروكىن دىكتاتۇر بولماقچىمىش! شۇمۇ گەپ بوپتۇ-دە! بار، ئۇلارنىڭ نازارىتى ئاستىغا ئوت!... مېنى بوشىتىۋەت... خالىساڭ مېنى ئېتىۋەت... ئەمما مېنىڭدىن توۋەن دەرىجىلىك ئادەملەرنىڭ ئالدىدا ماڭا تاپانچا بىلەن پوپۇزا قىلىشىڭغا ھىچبىر يول قويمايمەن... بۇنىڭدىن كېيىن قانداق ئىنتىزام قالىدۇ دەيسەن...! ھەقىقەتتىمۇ ھىچقانداق ئىنتىزام بولمايدۇ.

سوروكىن سەنمۇجاڭدىن كوزىنى ئالماستىن، يوغان ۋە كۇچلۇك قولىنى سوزدى، ئەمما بوتۇلكىنىڭ ئورنىغا ھاۋانى سىقىملاپ تۇتتى. يۇزى تىرتىشىپ، بۇرۇتلىرى ھورپىيىپ كەتتى. ئاخىرى، بوتۇلكىنى ئالدى-دە، ئىككى ئىستاكانغا ھاراق قۇيدى.

—ئولتۇر، ئىچ.

بېلەكوۋ زىنكىنىڭ ئىشتان تورلىرىغا كوز قىرىنى سېلىپ قارىدى-دە، ئۇستەلنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. سوروكىن مۇنداق دىدى:

—كاللاڭ بۇنچىلىك ئەقىللىق بولمىغاندىغۇ، ئاللىقاچان ئېتىلىپ كېتەتتىڭا... ئىنتىزام ئىمىش... مېنىڭ ئىنتىزامىم—جەڭ. قېنى، سىلەردىن بىرەرىڭلار بېرىپ ئاممىنى قوزغىتىپ كورۇڭلار!... مەن ئۇلارغا رەھبەرلىك قىلالايمەن، ئالدىرىماي تۇرغىن، مەندىن باشقىسى بىكار! يالغۇز ئوزەم ئاق گۇۋاردىيىچى ئىپلاسلارنى پارە-پارە قىلىپ تاشلايمەن... پۇتۇن جاھاننى تىترىتىۋېتەي...

ئۇنىڭ بۇرنى پۇشۇلداپ كەتتى، چىكىسىدىكى تومۇرلىرى كوپۇپ چىقتى.

—مەركىزىي كومىتېتسىزمۇ كۇباننى، دوننى، تېرېكنى بىر ئوزەم تازىلايمەن... كومىتېتچىلار يېكاتېرىنودارىدا ئولتۇرۇپ بۇيرۇق بېرىشكە ئۇستا، ھەممىسى... بەتبەخلەر، قورقۇنچاقلار، خوپ، نىمە-

كەن، مەن ئاتتا، جەڭدە دىكتاتۇرمەن... ئارمىيىنى مەن باشلاپ يۈرىمەن!

ئۇ قولىنى ھاراق قۇيۇلغان ئىستاكانغا ئۇزاتقان ئىدى، بىراق بېلەكوۋ دەرھال ھاراقنى بوتۇلكىغا قۇيدى:

ــ بولدى، شۇنچىلىك ئىچكىنىڭ...

ــ ھە ــ ھە. بۇ نېمە، بۇيرۇقمۇ؟

ــ دوستلۇق ئىلتىماسى...

سوروكىن ئۇستەلنىڭ كەينىگە يولەنىدى، بىرنەچچە مەرتىۋە ئىلدام ــ ئىلدام نەپەس ئالدى ــ دە، ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى، ئۇنىڭ كوزلىرى زىنكىغا كېلىپ توختىدى. زىنكا تىرناقلىرى بىلەن گىتارىنىڭ تارلىرىنى چېرتىشكە باشلىدى.

ــ "كېچە تىن ئالماقتا ئىدى..." ــ دەپ قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ، ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى ئۇ.

سوروكىن ناخشىنى تىڭشاپ ئولتۇرغاندا، چېكسىدىكى تومۇرلىرى يەنە قاتتىقراق ئۇراتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇردى، زىنكىنىڭ بېشىنى كەينىگە قايرىدى ــ دە، ئاغزىغا چوكۇلدىتىپ سويۇشكە باشلىدى. زىنكا ھامان گىتارىنىڭ تارلىرىنى چالاتتى. ئاخىرى گىتار تىزىدىن سېرىلىپ يەرگە چۈشۈپ كەتتى.

ــ مانا بۇ ياخشى بولدى، ــ دېدى بېلەكوۋ كوڭلى خوشلۇق بىلەن. ــ ئېھە، سوروكىن، سېنى ناھايىتى ياخشى كورىمەن ــ دە، ئەمما نېمە ئۈچۈن ياخشى كورۈشۈمنى ئۇزەمۇ بىلمەيمەن.

ئاخىر زىنكا بېشىنى چىقىرىۋالدى، قىپ ــ قىزارغىنىچە، يەردىن گىتارنى ئالغىلى ئىگىشتى. پاخپىيىپ كەتكەن چاچلىرىنىڭ ئارىسىدىن پاقىرىغان كوزلىرى كورۈندى. كوپۈپ كەتكەن لەۋلىرىنى تىلى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېڭى تەرىسى

بىلەن يالىدى-دە:

—ئاغرىتىۋەتتىڭغۇ...، —دىدى.

—بىلەمسىلەر، دوستلىرىم؟ مېنىڭ يوشۇرۇپ قويغان بىر بوتۇلكا...

بېلەكوۋنىڭ سوزى تامىغىدا تىقىلىپ قالدى. بارماقلىرىنى كېرىپ كوتەرگەن قولى ھاۋادا كوتەرگىنىچە قالدى. تاشقىرىدا تاڭ قىلىپ مىلتىق ئېتىلدى، شاۋقۇن كوتىرىلدى. زىنكا خۇددى شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەندەك، گىتارىنى ئېلىپ ئويدىن قېچىپ چىقىپ كەتتى. سوروكىن قاپىغىنى سالدى-دە، دەرىزىنىڭ يېنىغا كەلدى...

—يېقىن بارمىغىن، مەن ئاۋال نىمىلىگىنى بىلەي، —دىدى سەنمۇجاڭ ئالدىرىغىنىچە.

ئىشتاپ جايلاشقان جايدا بۇنداق ماجرا ۋە ئېتىشىشلار كوپ بولۇپ تۇراتتى. سوروكىننىڭ ئارمىيىسىگە ئىككى ئاساسىي گۇرۇپپا كىرگەن ئىدى: بىرى، سوروكىننىڭ ئوزى بۇلتۇر تۇزگەن كازاكلار گۇرۇپپىسى، ئىككىنچىسى، نېمىسلارنىڭ سىقىشى ئاستىدا چېكىنگەن ئۇكرائىنا قىزىل ئارمىيىسىنىڭ قالدۇقلىرىدىن تۇزۇلگەن ئۇكرائىنلار گۇرۇپپىسى ئىدى... كۇبانلىقلار بىلەن ئۇكرائىنلىقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا خېلىدىن بېرى ئاداۋەت ھوكۇم سۇرۇپ كېلەتتى. يات يەردە ئۇكرائىنلار ئالدىنقى سەپنى قاتتىق تۇتۇپ تۇرمايتتى. يېزىلاردىن ئوتۇشۇپ قالغىنىدا ئاتلارغا يەم، ئوزلىرىگە ئوزۇق-تولۇك تېپىش مەسىلىسىدە ئانچىلا تارتىنىپ تۇرۇشمايتتى.

ھەر كۇنى ئۇرۇش ۋە جاڭجال بولۇپ تۇراتتى. ئەمما، بۇگۇن پەيدا بولغان ھادىسە جاڭجالدىن كورە جىددىرەك ئىدى. ئاتلىق كازاكلار ۋاقىرىشىپ-جاقىرىشىپ كېلىشەتتى. تام ۋە باغلاردىن

قورقۇنچ باسقان قىزىل ئەسكەرلەر چېپىپ ئوتۇشەتتى. ۋوگزال تەرەپتە قاتتىق ئېتىشىلار بولۇۋاتاتتى. مەيدانىدا، ئىشتاپ دەرىزە-لىرىنىڭ يېنىدا ئوق تېگىپ ياردار بولغان بىر كازاك يەردىكى توپىدا سوروڭلۇپ ۋاقىرىماقتا ئىدى.

ئىشتاپنى ۋەھىمە باستى. تېلېگرافى لىنىيىسى ئەتىگەندىن بېرى جىم تۇرغان ئىدى، ھازىر بولسا كەينى-كەينىدىن دەھشەتلىك خەۋەرلەر كېلىشكە باشلىدى. پەقەت شۇنى چۈشىنۈپبلىش مۇمكىن ئىدىكى، سوسكا-ئۇمانسكايا تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقان ئاقلار ۋەھىمىگە چۈشۈپ قاچقان قىزىل قوشۇنلارنى قوغلاپ كېلىشمەكتە. قىزىل قوشۇنلارنىڭ ئالدىنقىلىرى قارارگاھقا يېتىپ كېلىپ، ئىستانسا ۋە يېزىنى تالاشقا باشلىغان ئىدى. كۇبانلىقلار ئېتىشقا باشلىدى. جەڭ باشلىنىپ كەتتى.

سوروكىن يوغان، ئۇرككەك بىر جەدە بايتال مىنىپ، دەرۋازىدىن چاپتۇرۇپ چىقتى. ئۇنىڭ كەينىدىن چېركاسكا كىيگەن، باش كىيىمىنىڭ باغلىرى ئارقىلىرىدا سلكىنىگەن، يانلىرىغا قىلىچ ئاسقان ئەللىكچە مۇھاپىزەتچى ئات چاپتۇرۇپ چىقتى. سوروكىن ئاتنىڭ ئۈستىدە خودىدى قۇيۇپ قويغاندەك، ناھايىتى چىرايلىق ئولتۇراتتى. يۈزىدىن كىشىلەر دەرھال تونۇۋېلىشى ئۈچۈن، يالاڭ ئاشتاق ئىدى. چىرايلىق بېشى ئارقىغا گىدەيگەن، چاچلىرىنى، چېركاسكا كىيىمىنىڭ يەڭلىرىنى ۋە ئىتەكلىرىنى شامال لەپىلدىتەتتى. كوزلىرى ئوتكۈر باقاتتى، قارىشى دەھشەتلىك ئىدى. ئۇ ھازىرمۇ مەس، كورۇنۇشى جىددى، رەڭگى ئاپپاق ئىدى. چاپقان ئاتلارنىڭ كەينىدىن بۇلۇتتەك بولۇپ چاڭ كوتىرىلەتتى.

ۋوگزالنىڭ يېنىدىكى چاتقاللىق ئارىسىدىن ملىتىق ئاۋازلىرى

ئاڭلاندى. ساقچىلاردىن بىرنەچچىسى قاتتىق ۋاقىرىۋەتتى، ئۇلار دىن بىرى ئاتتىن يىقىلىپ چۈشتى، ئەمما سوروكىن ھەتتا بۇرۇلۇپمۇ قارىمىدى. ئۇ يۈك ۋاگونلىرىنىڭ ئارىسىدا ۋاقىرىشىپ، ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا يۈگۈرۈپ يۈرگەن جەڭچىلەر تەرەپكە قارايتتى.

ئۇلار ئۇنى ئۇزاقتىن تونۇشتى. ئادەملەرنىڭ تولىسى ۋاگونلار-نىڭ توپىسىگە چىقىۋېلىشتى. بەزىلەر ملتىقلىرىنى سىلكىشەتتى، ۋاقىرىشاتتى. سوروكىن ئاتىنى چاپتۇرغىنىچە ۋوگزال مەيدانىنىڭ تېمىدىن سەكرىتىپ ئوتتى-دە، تومۇرىيولىنى بويلاپ چاپتۇرۇپ جەڭچىلەر قاپىناپ تۇرغان جايغا كەلدى. جەڭچىلەر ئۇنىڭ ئېتىنىڭ يۈگىنىدىن تۇتۇپ توختىتىشتى. سوروكىن قولىنى ئىگىز كوتەردى-دە، ۋاقىردى:

ــ يولداشلار، سەپداشلار، جەڭچىلەر! نىمە ۋەقە بولدى؟ بۇ ئېتىشىشلار نىمە گەپ؟ نىمشقا ۋەھىمە؟ باشلىرىڭلارنى ئايلاندۇرغان كىم؟ قايسى ئەبلەخ؟

ــ بىزگە خائىنلىق قىلىشتى! ــ دەپ ۋاقىردى خالايىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ۋەھىمىلىك بىر ئاۋاز.

ــ كوماندىرلار بىزنى سېتىۋەتتى! ئالدىنقى سەپنى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر قىلىشتى! ــ دەپ ۋاقىردى ئاۋازلار... تومۇرىيولـ لاردا، ئوچۇق بوشلۇقتا، ۋاگونلاردا تۇرغان مىڭ-مىڭلىغان كىشىلەر بىردىن ۋاقىراشتى:

ــ بىزنى سېتىۋېتىشتى... ئارمىيە پۈتۈنلەي كاردىن چىقتى... يوقالسۇن قوماندان! قوماندانىنى ئولتۇر!

خالايىق ھۇشقېيتىشقا باشلىدى، خۇددى قاتتىق بوران بولغاندەك، ۋاقىراش-جاقىراشلار كوتىرىلدى. مۇھاپىزەتچىلەرنىڭ ئاتلىرى

ئالدىنقى ئاياقلىرىنى كوتىرىپ، كىشنەشكە باشلىدى. تەلەتىنى تۇر-گەن بىرقانچە ئادەم سوروكىن تەرەپكە قولىنى سوزۇپ، خالايىقنىڭ ئوتتۇرىسىنى بوزۇپ كېلىشكە باشلىدى. سوروكىن شۇنداق قاتتىق ۋاقىرىدىكى، ئۇنىڭ كۆچلۈك بوينى كوپۈپ، قىزىرىپ كەتتى:

ــ جىم! سىلەر ئىنقلاۋىي ئارمىيىگە ئوخشمايسىلەر... بىر توپ باندىت ۋە ئەبلەخسىلەر... ۋەھىمچى ۋە مەنپەئەتپەرەسلەرنى ھازىر ماڭا تۈتۈپ بېرىڭلار... ئاق گۈۋاردىيىچى ئىغۋاگەرلەرنى ھازىر تېپىپ بېرىڭلار!

ئۇ بىردىن ئېتىنى ھەيدىدى، ئات ئالدىنقى ئاياقلىرىنى بىر كوتىرىپ، خالايىقنىڭ ئوتتۇرىسىغا يېرىپ كىردى. سوروكىن ئىگەردە ئىكشىتى-دە، قولى بىلەن كورسەتتى:

ــ مانا ئۇ!

خالايىق بىردىن ئۇ كورسەتكەن ئادەمگە بۇرۇلۇپ قارىدى. ئۇ ئىگىز بويلۇق، بۇرنى يوغان، ئورۇق ئادەم ئىدى. ئۇ ئادەم تامدەك تاتىرىپ كەتتى، ئۇ جەينەكلىرىنى كېرىپ، كەينىگە داجىدى. سورو-كىن ئۇنى ھەقىقەتەن بىلەتتىمۇ ياكى ۋەزىيەتنى ئوڭشاش ئۈچۈن بىرىنچى كورۈنگەن ئادەمنى قۇربان قىلغانمىدى، بۇنىسى نامەلۇم... خالايىققا قان كېرەك ئىدى. سوروكىن ئەگرى قېلىچىنى غىلىپىدىن سۇغۇرۇۋالدى-دە، راسا كوتىرىپ تۇرۇپ ئىگىز بويلۇق كىشىنىڭ ئۇزۇن بوينىغا چاپتى. قان چاچراپ چىقىپ ئاتنىڭ تۇمشۇغىغا كېلىپ ئۇرۇلدى.

ــ ئىنقلاۋىي ئارمىيە خەلق دۇشمەنلىرىنى مانا شۇنداق قىلىپ جازالايدۇ.

سوروكىن يەنە ئېتىنى دىۋىتتى-دە، قانغا بويالغان قېلىچىنى

كوتـرىپ، رەڭگى ئاپـپاق تاتـرىپ كەتـكەن ۋە دەھشەتـلىك بىر ھالەتتە، خالايىقنىڭ ئوتتۇرىسـدا ئات ئويىنـتىپ تىلايىتـتى، دوق قىلاتتى، ۋەھىمىنى باسماقچى بولاتتى:

ــ بىزنى ھىچكىم تارمار قىلغىنى يوق... ئاقلارنىڭ پايلاقچىلىرى ۋە جاسۇسلىرى ئەتەي ۋەھىمە كوتىرىشىۋاتىدۇ ...سىلەرنى تالاڭچى-لىققا سالغان، ئىنتىزامنى بۇزغانـلار ئەنە شۇلار... بىزنى دۇشـمەن يەڭدى دەپ كىم ئويلىتى؟ بىزنىڭ يېڭىلگەنلىگـىمىزنى كىم كوردى؟ سەن ئەبلەخ كوردۇڭمۇ؟ يولداشلار، مەن سىلەرنى ھەمـشە جەڭگە باشلاپ بارغانمەن، مېنى ياخشى تونۇيسىلەر... مەن ئۇزەممۇ يىگىرمە ئالتە قېتىم ياردار بولغانمەن! تالاڭچىلىقـنى دەرھال توختىتىشىڭ-لارنى تەلەپ قىلىمەن! ھەمـمە ئۇز پويىزىـغا بارسۇن! بۇگۈن مەن سىلەرنى جەڭگە باشلاپ بارىمەن... قورقۇنچاقلار ۋە ساتقىنلار خەلق-نىڭ جازاسىغا دۇچار بولىدۇ...

خالايىق تىكشاپ تۇراتتى. باش قوماندانىنى كورەيلى دەپ بويۇن-لىرىنى سوزۇشاتـتى، بىر بىرىـنىڭ يەلكىسـگە ئېسىلاتـتى. ۋاراڭ-چۇرۇڭ تېخى تىنمىسـمۇ، يۇرەك دولقۇنلىرى بېسىلىشـقا باشلىغان ئىـدى. بىر ئۇ يەردىـن، بىر بۇ يەردىـن: "ھە، راست ئېيتىدۇ... جەڭگە باشلىسۇن. بارىمىز..." دىگەن ئاۋازلار ئاڭلىناتتى. يوشۇرۇن-غان لەيلىجاڭلار پەيدا بولۇشقا، جەڭچىـلەر كەينـى-كەينـدىن ئوز پويىزلىرىغا تارقىلىشقا باشلىـدى. سوروكىنىڭ ھەربى كىيىمـىنىڭ كوكرىگى ئىككىگە بولۇنـگەن بولۇپ، ئۇ ئوزىـنىڭ كونا يارىـلىرىنى ئېچىپ كورسىتەتتى... ئۇنىڭ دەھشەت باسقان يۇزى ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن ئىدى... ۋەھىمە بېسىلـدى، بۇ تەرەپـكە يېقىنلىشىپ كېلە-ۋاتقان ھەربى قوشۇنلارنىڭ ئالدىغا پىلىموتچىلار قىسمى ئەۋەتىلدى.

پۈتۈن تومۇريول بويلاپ كەسكىن پىكىرلىك تېلېگرامملار ئەۋەتىلدى.

شۇنداق بولسىمۇ، ئارمىيىنىڭ چېكىنىشىنى توختىتىپ بولمايتتى. پەقەت بىرنەچچە كۈندىن كېيىن، تىماشېۋسكايا ئىستانسىسى رايونىدا قوشۇنلارنى تەرتىپكە سېلىپ قارشى ھۇجۇمغا ئوتۇش مۇمكىن بولدى. قىزىل ئارمىيە ئىككى كالوننىغا بولۇنۇپ، ۋىسېلكى بىلەن كورېنېۋكىغا قاراپ يولغا چۈشۈشتى، قەيەردە جەڭ بوشىشىپ قالسا دەرھال شۇ يەردە جەدە ئات مىنگەن سوروكسىن پەيدا بولاتتى. ئۇ خۇددى ئوزىنىڭ يالغۇز ئوتكۇر ئىرادىسى بىلەن ئۇرۇشنىڭ تەقدىرىنى ئوز تەرىپىگە بۇرىغاندەك، قارا دېڭىز بويلىرىنى قوتۇلدۇرۇپ قېلىۋاتقاندەك ئىدى. شىمالىي كاپكاز جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتى ئۇچۇن ئۇرۇش قىلىش ھەركىتىدە ئۇنى باشلىق دەپ ئېتىراپ قىلىشتىن باشقا ئىلاج قالمىغان ئىدى.

6

مايىنىڭ ئەنە شۇ ئاخىرقى كۈنلىرىدە، دېنىكىنىڭ ئارمىيىسى "ئىككىنچى كۈبان جېڭى"نى قوزغىغان چاغلاردا روسسىيە سوۋېت جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئۇستىنى يەنە بىر دەھشەتلىك خەۋپ قاپلاشقا باشلىدى. ئۇكرائىنا ئالدىنقى سېپىدىن شەرق تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقان چېخلارنىڭ ئۇچ شىسىنىڭ پېنزىدىن باشلاپ ئومسكىغىچە سوزۇلغان ھەممە ھەربىي پويىزلىرىدا بىرلا ۋاقىتتا دىگۈدەك ئىسيان كوتىرىلىپ قالدى.

بۇ ئىسيان سوۋېت ئىتتىپاقىغا قارشى ئالدىن تەييارلانغان مۇداخىلىنىڭ تۇنجى زەربىسى ئىدى. روسىيىدە ياشىغۇچى چېخلاردىن ۋە كېيىنرەك ھەربى ئەسىر بولۇپ چۈشكەن چېخلاردىن 1914-يىلدا تۈزۈلگەن چېخ شىلىرى ئوكتەبىر ئىنقىلابىدىن كېيىن مەملىكەت ئىچىدە ئىچكى ئىشلارغا قوراللىق ئارىلاشقۇچى يات كىشىلەر گۇرۇھى بولۇپ قالغان ئىدى.

ئۇلارنى رۇس ئىنقىلابىغا قارشى قوراللىق قوزغىلاڭ كوتىرىشكە كوندۇرۇش ئاسان ئىش ئەمەس ئىدى. چېخلار كېلىچەكتە بىزنى ئاۋستىرىيە ئىمپېرىيىسىنىڭ قۇللۇغىدىن روسىيە قۇتۇلدۇرىدۇ دەپ ئۇمىت قىلىپ كېلىشەتتى. چېخ دىخانىلىرى روژدېستۋو بايرىمىغا ئاتاپ غاز سەرىتىشكىنىدە، ئادەت بويىچە: "غازنىڭ بىرى رۇسلارغا قالسۇن" دېيىشەتتى. ئۇكرائىنىغا باستۇرۇپ كېلىۋاتقان نېمىسلارنىڭ بېسىمى ئاستىدا چېكىنىپ كېلىۋاتقان چېخ شىتۇەنلىرى فرانسىيىگە بارماقچى، شۇ يەردىكى ئالدىنقى سەپتە چېخلارنىڭ ئازاتلىققا بولغان تەشنالىقلىرىنى، ئاۋستىرىيە-گېرمانىيە ئۇستىدىن قىلىنغان غەلىبە مۇژىلىرىدىن بەھرىمەن بولۇش ھەققى بارلىغىنى پۈتۈن دۇنياغا كورسەتمەكچى ئىدى.

خەيشىنۇبېيغا (ۋلادىۋوستوكقا) قاراپ پويىز بىلەن كېتىۋاتقان چېخ قوشۇنلىرى تەرەپكە نېمىس ھەربى ئەسىرلىرى، خۇسۇسەن ئۇلار يامان كورگەن ۋېنگىرلار كېلىۋاتقان ئىدى. ئىككى ئېقىم بىر بىرىگە دۇچكەلگەن ئىستانسىلاردا ئۇرۇش-جاڭجال باشلىناتتى. ئاق گۇۋاردىيىچىلەرنىڭ ئىشپىيونلىرى چېخلارنىڭ قۇلاقلىرىغا، بولشېۋىكلار يامان پىلان قۇرۇشقان، چېخلارنىڭ ھەممىسنى قوراللاندۇرۇپ، نېمىسلارغا تاپشۇرماقچى، دىگەن گەپلەرنى قۇيۇشاتتى.

ئون توتىنچى مايدا چېلەبىنسكى ئىستانىسسدا چېخلار بىلەن ۋېنگىر-لارنىڭ ئوتتۇرىسسدا چوڭ جاڭجال چىقتى. چېلەبىنسكى سوۋېتى چېخلارنىڭ بىرنەچچە ئۇچىغا چىققانلىرىنى قاماقتا ئالدى. شۇ چاغدا پۈتۈن قوشۇن قولىغا قورال كوتىرىپ چىقتى. پۈتۈن تومۇرىولدىكى-دەك، چېلەبىنسكى سوۋېتىنىڭ ئەختىيارىدىمۇ پەقەتلا چالا-پۇلا قوراللانغان ئازغىنا قىزىل ئەسكەرلەر بار ئىدى—چېخلارنىڭ دىگە-نىنى قىلىشتىن باشقا ئىلاج بولمىدى. چېلەبىنسكىدە بولغان جاڭجال-نىڭ خەۋىرى ھەممە قىسىملارغا يېتىپ باردى. بۇ ھادىسىلەرگە ئاساسەن، جۇمھۇرىيەت ئالى ھەربى كومىتېتى رەئىسىنىڭ بۇ ۋەقەگە جاۋابەن چىقارغان خائىنلارچە ۋە ئىغۋاگەر بۇيرۇغى ئېلان قىلىنىشى بىلەنلا، قوزغىلاڭ كوتىرىلىپ كەتتى. بۇيرۇق مۇنداق ئىدى:

"ھەممە سوۋېتلەر چېخلارنى قوراللاندۇرۇشقا جاۋاپكارلىق ئاستىدا مەجبۇر قىلىندۇ؛ تومۇرىول بويلىرىدا تېپىلغان ھەر بىر چېخ شۇ جايىنىڭ ئۇزىدە ئېتىپ تاشلانىۇن، ۋاگون ئىچىدە ھەتتا بىر قوراللىق ئەسكەر بولغان تەقدىردىمۇ، ھەممەيلەن دەرھال ۋاگونلاردىن چۈشۈرۇ-لۇپ، ھەربى ئەسىرلەر لاگېرىغا قامالسۇن."

چېخلار ناھايىتى ئىنتىزاملىق، ئوم ۋە ئۈرۈش تەجرىبىسىگە ئىگە بولغانلىقى، پىلىموت ۋە زەمبىرەكلىرى كوپ بولغانلىقى ئۈچۈن، سوۋېتلەر بولسا قورالى ناھايىتى كەم، تەجرىبىلىك كوماندىرى يوق قىزىل گۇۋاردىيە ئەترىدىگىلا ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، نەتىجىدە سوۋېتلەر چېخلارنى ئەمەس، بەلكى چېخلار سوۋېتلەرنى قوراللاندۇرۇشتى ۋە پېنزىدىن تارتىپ ئومسكىغىچە بولغان تومۇرىولغا خوجايىن بولۇۋېلىشتى.

توپىلاڭ پېنزىددىن باشلانىدى، پېنزا سوۋېتى ئون توت مىڭ چېخىنىڭ ئالدىغا بەش يۈز قىزىل گۈۋاردىيەچىنى ئەۋەتكەن ئىدى. قىزىل گۈۋاردىيەچىلەر پويىز ئىستانسىسىغا ھۇجۇم باشلىغان ئىدى، ھەممىسى دىگۈدەك قىرىلىپ كەتتى. چېخلار پېنزىدىن قەغەز پۇل بېسىش ماشىنىسىنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشتى، بېزبنچۇك ۋە لېپەگىنىڭ يېنىدا بولغان چوڭ جەڭدە قىزىل ئارمىيىنى يېڭىپ، سامارىنى ئىشغال قىلىشتى.

شۇنداق قىلىپ، ئىچكى ئۇرۇشتا پەيدا بولغان بۇ يېڭى ئالدىنقى سەپ كوپ ئوتىمەي ۋولگا، ئۇرال ۋە سىبىرىيە تەرەپلەرگە يېيىلىپ كەتتى.

دوختۇر دىمترى ستېپانوۋىچ بۇلاۋىن ئوچۇق دەرىزىنىڭ تەكچىسىگە قوسغىنى قويۇپ، توپ-زەمبىرەكلەر ئېتىشمىسىنىڭ گۈلدۇرلىشىنى ئاڭلاۋاتاتتى. كوچىدا ھېچكىم كورۇنمەيتتى. ئاپىاق قۇياش پاكار ئويلەرنىڭ تاملىرىنى، بوشاپ قالغان ماگىزىنلارنىڭ چاڭ باسقان دەرىزىلىرىنى، كېرەكسىز ۋەتىسكىلىرىنى ۋە ھاك چاچىلىرى باسقان ئاسفالىت كوچىلارنى قىزدۇرۇۋەتكەن ئىدى.

دوختۇر قاراپ تۇرغان ئوڭ تەرەپتىكى مەيداندا رەڭگى ئوڭۇپ كەتكەن لاتا-پۇتىلار ئېسىلغان ياغاچ مۇنار ئالېكساندر II گە ئور-نىتىلغان ھەيكەلنى دالدا قىلىپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ ئوڭ يېنىغا زەمبەرەك ئورنىتىلغان ئىدى؛ بىر توپ شەھەر ئاھالىسى كوچىغا يېيىلغان تاشلارنى ئاغدۇراتتى، نىمىشقىدۇر يەر كولايىتتى، قىسقىسى قۇرۇق ئىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. بۇ يەردە پوپ سىلوۋوخوتوۋ، سامارا زىيالىلىرىنىڭ مەشھۇر كىشىسى—گۇۋاچى مىشىن، يەمەك-

لىكلەر دۆكىنىنىڭ ئىگىسى رومانوۋ، يەرلىك ئاپتونومىيە ئىدارىسىنىڭ ئىلگىرىكى ئەزاسى سترامبوۋ، بىر ۋاقىتلاردا شەھەردە باي ئوتكەن چاچلىرى ئاپاق قېرى پومىششىك كۆرويېدوۋلارمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېمىرى ستېپانوۋىچنىڭ دوست-يارەنلىرى، قارتاۋاز ئۇلپەتلىرى ئىدى... بىر قىزىل ئەسكەر ملتىغنى ئىككى پۇتىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇپ، ئورۇندۇقتا تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى.

سامارکا دەريياسىنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن زەمبىرەكلەرنىڭ گۈمبۈرلىشى ئاڭلىناتتى. دەرىزىلەرنىڭ ئەينەكلىرى لەرزىگە كېلىپ، ئاستا ئاستا جىرىڭلايتتى. بۇ تاۋۇشلارنى ئاڭلىغان دوختۇر ئىستېھزا بىلەن ھېجىياتىتى، بۇرنىنى بۇرۇتىغا يوشۇرۇپ، پۇشۇلدايتتى. ئۇنىڭ تومۇرىنىڭ ئۇرۇشى بىرىۋز بەشكە يەتكەن ئىدى. دېمەك، ئۇنىڭدا ھازىرمۇ كونا جەمىيەت ئېچىتقۇسى بار ئىكەن-دە. ئەمما، ئۇز ھەسىياتلىرىنى بۇنىڭدىن ئارتۇق ئوچۇق كورسىتىش ھازىرچە خەۋپلىك ئىدى. كوچىنىڭ نېرىقى تەرىپىدە، لېكىن دىگەننىڭ ئالتۇن بۇيۇملار ماگىزىنىنىڭ دەرىزىلىرى ئۇستىگە قېقىلغان تاختايغا ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنى ئېتىپ تاشلاش توغرىسىدىكى بۇيرۇغى چىقىرىلغان بولۇپ، ئۇ خۇددى كوزگە قادالغان مىخىتەك بولۇپ تۇراتتى.

چولدەرەپ قالغان كوچىدىن بېشىغا خورما دەرىخىنىڭ پوستىدىن توقۇلغان شىلەپىسىنى كىيگەن، ئۇستىگە ئۇرۇشتىن ئىلگىرىكى پىچمىچە تىكىلگەن چۇچۇنچەن پىنجەك كىيگەن ئاجايىپ قىزىق ۋە قورقۇپ كەتكەن بىر ئادەم پەيدا بولدى. ئۇ ئادەم تامنى ياقلاپ موكۇپ كېلەتتى ۋە تۇرۇپ-تۇرۇپ ئوپىچورىسىگە قارايتتى، خۇددى قۇلىغىنىڭ تېگىدە زەمبىرەك ئېتىۋاتقاندەك، چوچۇپ سەكرەپ

كېتەتتى. يۇغۇچقا ئوخشىغان ئاپپاق چاچلىرى يەلكىسىگە چۈشكەن، ساپ-سېرىق ساقىلى ئاقسىرىپ كەتكەن سوزۇق يۈزىگە چاپلاپ قويۇلغاندەك ئىدى.

ئۇ كىشى يەرلىك ئاپتونومىيە ئىدارىسىنىڭ مەلۇماتچىسى، بىر ۋاقىتلاردا داشادا "چىرايلىق هايۋان" هەسىنى ئويغىتىشقا ئۇرۇنۇپ بىكار ئاۋارە بولغان گوۋەدىن ئىدى. ئۇ دەستىرى ستېپانوۋىچنىڭ ئالدىغا كېلىۋاتقان ئىدى. ئادەم يوق كوچىدىن ۋە زەمبىرەكلەرنىڭ گۈلدۇر-گۈلدۇرىدىن قورقماي كېلىۋاتقانلىغىدىن قارىغاندا، دەمەك، ناهايىتى زورۇر ئىشى بار ئىكەن-دە.

گوۋەدىن دەرىزىدە تۇرغان دوختۇرنى كورۇپ، جان ئاچچىغى بىلەن قوللىرىنى سىلكىدى، بۇنىڭ بىلەن ئۇ: "خۇدا ھەققى، مەن تەرەپكە قارىمائ، مېنى كەينىمدىن ئىزدىمىشپ كەلمەكتە" دەمەكچى بولسا كېرەك. ئۇ ئۇ ياق-بۇ ياققا قارىدى-دە، ئىنقلاۋىي كومىتېتنىڭ بۇيرۇغى چاپلانغان تامنىڭ دالدىسىدا تۇردى، كېيىن كوچىدىن يۈگۈرۈپ ئوتۇپ دەرۋازىنىڭ ئېچىگە كىرىپ كەتتى. بىر مىنۇتتىن كېيىن دوختۇرنىڭ ئارقىدىكى ئىشىگىنى تاقىلداتتى.

ـــ خۇدا ھەققى، دەرىزىنى يېپىڭ، كەينىمىزدىن قاراپ تۇرۇ-شۇپتۇ، ـــ دەپ پىچىرلىدى گوۋەدىن ئاشخانىغا كىرىپ، ـــ پەردىلەرنى چۈشۈرۈپ قويۇڭ... ياق، چۈشۈرمەي قويغان ياخشى... دەستىرى ستېپانوۋىچ، مېنى سىزنىڭ يېنىڭىزغا ئەۋەتىشتى...

ـــ قانداق ئىش بىلەن؟ ـــ دەپ مەسخىرە بىلەن سورىدى دوختۇر ھەمدە يېرى كويۇپ كەتكەن ۋە پاسكىنا كىلىيونكا سېلىنغان ئۇستەلـ نىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ. ـــ قېنى، ئولتۇرۇڭ، گەپ قىلىڭ...

گوۋەدىن ئورۇندۇقنى ئېلىپ، ئۇزىنى ئۇنىڭغا تاشلىدى-دە،

ئاياقلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، ئاغزىدىن كوپۈكلىرىنى چاچرىتىپ دوختۇر-نىڭ قۇلىغىغا قاتتىق ئاۋاز بىلەن پىچىرلاشقا باشلىدى:

ــ دىمترى ستېپانوۋىچ... ئاساسىي قانۇن تۈزۈش مەجلىسى كومىتېتىنىڭ يېڭىلا بولۇپ ئوتكەن يوشۇرۇن مەجلىسىدە سىزنى ساقلىقىنى ساقلاش مىنىستىرلىگىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى قىلىش مەسلىسى ئاۋازغا قويۇلدى.

ــ مۇئاۋىن مىنىستر؟ــ دەپ قايتۇرۇپ سوردى دوختۇر، ئۇنىڭ ئاغزىنىڭ چەتلىرى ئېسىلىپ چۈشكەنلىگىدىن. قوش ئىگىلىرى قات-قات بولۇپ تۇرۇلۇپ كەتتى. ــ شۇنداق دەڭ، قايسى جۇمھۇرىيەتنىڭ؟

ــ جۇمھۇرىيەت ئەمەس، ھوكۈمەتنىڭ... كۇرەشتە تەشەببۇسكارلىقنى بىز ئوز قولىمىزغا ئېلىۋاتىمىز... بىز سەپ ئاچىمىز... بىز ئاقچا باسىدىغان ماشىنا ئالىمىز... چېخلار جۇنتۇەنىنىڭ باشچىلىغىدا موسكۋاغا سلجىيمىز... ئاساسىي قانۇن مەجلىسىنى چاقىرىمىز... بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىز قىلىمىز، بىز!... بۇگۈن چوڭ تالاش بولدى... سوتسىيال ئىنقىلابچىلار ۋە مېنشېۋىكلار ھەممە ۋەزىپىلەرنى ئوزلىرىگە ئالماقچى بولۇشتى. ئەمما، بىز يەرلىك ئاپتونومىيىچىلەر قاتتىق تۇرۇپ سىزنى كىرگۈزدۇق... رازىمۇسىز؟

شۇ چاغدا ساماركا دەرياسىنىڭ نېرىقى تەرىپىدە دەھشەتلىك گۈلدۈرلەش ئاڭلاندى، ئۇنىڭ كۆچىدىن ئۇستەلنىڭ ئۈستىدىكى ئىستاكانلار جارانگلاپ كەتتى، گوۋەدىن مەيدىسىنى تۇتقىنىچە ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى:

ــ چېخلار ئېتىشۋاتىدۇ...

يەنە گۈلدۈرلىدى، ناھايىتى يېقىن بىر يەردىن پىلىموتنىڭ تاتاتا-

لىغىنى ئاڭلاندى. رەڭگى داكدەك ئاقىرىپ كەتكەن كۆزەدىن يەنە ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ، ئاياقلىرىنى يىغىشتۇردى.

ــ مانا بۇنىسى قىزىل ئەبلەخىلەرنىڭ... ئۇلار ئاشلىق ئىسكىلاڭ تىغا پىلىموت ئورنىتىشقان... ئەمما چېخلارنىڭ شەھەرنى قولغا ئېلىشىغا ھېچ شەك يوق... ئۇلار شەھەرنى ئەلۋەتتە ئالىدۇ...

ــ مەيلى، مەن رازىمەن، ــ دېدى دىستېرى ستېپانوۋىچ. ــ چاي ئىچەمسىز؟ ئەمما، سوۋۇپ قالغان.

گوزەدىن چاي ئىچمىدى، ئەندىكىپ ــ ئەندىكىپ سوز باشلىدى:

ــ ھوكۇمەت باشلىقلىرى تازا ۋىجدانلىق كىشىلەر، ئەڭ ئالىجاناپ شەخسىلەر، ۋەتەنپەرۋەرلەر... ۋولسكى، سىز ئۇنى تونۇيسىز، ئۇ تۆھپىلىك ئادۋوكات، ناھايىتى ياخشى ئادەم... فورتۇناتوۋ شاڭ ۋېي... كلىمۇشكىن ــ بۇ ئۆزىمىزنىڭ سامارىلىق، ئۇمۇ ئالىجاناپ كىشى... ھەممىسى سوتسىيال ئىنقىلاپچىلار، ھېچكىم تەڭ كېلەلمەيدىغان كۆرەشچىلەر... ھەتتا چېرنوۋنىڭ ئۆزىمۇ كېلىدۇ دېيىشىدۇ، ئەمما بۇ ھازىرچە قاتتىق مەخپىيەت قىلىپ ساقلىنىدۇ... ئۇ شىمالدا بولشېۋىكلارغا قارشى كۈرىشىۋاتىدۇ... ئارمىيە دائىرىلىرى بىز بىلەن زىچ ئالاقە ئورناتماقتا... گالكىن شاڭشىياۋ ھەربىلەرنىڭ ۋەكىلى... كوپچىلىك ئۇنى يېڭى دانىتون دېيىشىدۇ... قىسقىسى، ھەممە نەرسە تەييار. پەقەت ھۆجۇم باشلىنىشىنى كۈتۈپ تۇرۇپتىمىز... ئىلىنغان مەلۇماتلارغا قارىغاندا، چېخلار ھۇجۇمنى بۈگۈن كېچە باشلاشماقچى بولسا كېرەك... مەن ــ خەلق قوشۇنىدىنمەن. ناھايىتى جىددىلى كوپ ۋە مۇرەككەپ ئىش ــ تە... ئەمما ھېچ ئىلاج يوق، كۈرىشىش كېرەك، ئۆز جېنىڭنى قۇربان قىلىشىڭ كېرەك...

تاشقىرىدىن ھەربى ئورگىستىرنىڭ "ئىنتېرناتسونال"نى چالغانلىغى

ئاغلاندى. گوۋەدىن ئىككى پۇكلىنىپ ئىگىشىپ، بېشىنى دەمترى ستېپانوۋىچنىڭ قوسىغىغا قويۇپ يېتىۋالدى؛ ئۇنىڭ پاخالىدەك چاچلىرى خۇددى قوچاققا چاپلاپ قويۇلغان چاچقا ئوخشايتتى.

قۇياش يۈزىنى قاپ-قارا بۇلۇت قاپلىدى. كېچىسىمۇ دىمىق ۋە ئىسسىق بولدى. يۇلتۇزلار خىرەلەشتى. دەريانىڭ ئۇ قىرغىغىدىكى زەمبىرەكلەر ئەمدى تېخىمۇ ئىلدام ۋە قاتتىق ئېتىلاتتى. زەمبىرەك ئوقلىرىنىڭ پارتلىشىدىن ئويلەر تىتىرەپ كېتەتتى. بولشېۋىكلارنىڭ ئاشلىق ئىسكىلاتى ئارقىسىدىكى ئالتە كالىبرلىق چوڭ زەمبىرەكى قاراڭغۇلۇقتا تېخىچىلا ئېتىلىپ جاۋاپ قايتۇراتتى. ئوگزىلەردە پىلىموتلار تاتاتلايتتى. ساماركىنىڭ كەينىدە، ياغاچ كوۋرۈكنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى قىشلاق تەرەپتە قىزىل ئارمىيە كۆزەتچىلىرىنىڭ مىلتىقلىرى تاڭ-تۇڭ قىلىپ ئېتىلىپ تۇراتتى.

گۈلدۈرماما باشلىنىپ، ئاسمانىنى بۇلۇت قاپلاپ كەتتى. ھەممە تەرەپنى قاپ-قاراڭغۇلۇق باستى. شەھەردىمۇ، دەريادىمۇ چىراق يورۇغى كورۇنمەيتتى. پەقەت زەمبىرەكلەرنىڭ ئوقلىرى ئېتىلغاندا ئەتراپ پارقىراپ كېتەتتى، خالاس.

شەھەردە بۈگۈن ھېچكىم ئۇخلىمىغان ئىدى. ئاللىقانداق يوشۇرۇن بىر جايدا ئاساسىي قانۇن چىقىرىش مەجلىسىنىڭ كومىتېتى توختىماستىن مەجلىس ئاچاتتى. ئەپتىسەرلەردىن تەشكىللەنگەن "پىدائىلار ئارمىيىسى" ئويلىرىدە كىينىپ، قورال-جابدۇقلىرىنى ئېسىپ، تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈشەتتى. شەھەر ئاھالىسى دەرىزىنىڭ يېنىدىن كەتمەي، قاراڭغۇ كوچىلارغا قاراپ تۇرۇشاتتى. كوچىلاردا كۆزەتچىلەر بىر بىرىگە ئاۋاز بېرىشىپ يۈرەتتى. جىملىق باشلانغان

چاغلاردا پويىزلارنى شەرقتە قاراپ ئېلىپ كېتىۋاتقان پاراۋۇزلارنىڭ غەمكىن-شۇم گۈدۈك سادالىرى ئاڭلىناتتى.

دەرىزىلەردىن قارىشىپ تۇرغانلار ئاسمانىنىڭ بىر چېتىدىن ئىككىنچى چېتىگە كېسىپ ئۆتكەن چاقماقنى كورۈشتى. چاقماق ژولگىسىنىڭ لايقا سۈلىرىنى يورۇتۇۋەتتى. پىرىستانلاردا تۇرغان چاتما كېمە ۋە پاراخوتلار كورۈنۈپ كەتتى. دەريانىڭ ئۈستىدە، قاڭالتىر ئوگزلەر-نىڭ توپىسىدىن ئاشلىق ئىسكىلاتىنىڭ ئىسگىز بىناسى، لېۋىترانلار چېركاۋى مۇنارىسىنىڭ ئۇچلۇق چوققىسى، ئايالالار مونا ستىرىنىڭ ئاپپاق قوڭغۇراقخانىسى كورۈندى؛ رېۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئايالالار-نىڭ مونا ستىرىنى سۈسانىنا دېگەن ئەۋلىيا خوتۇن قۇردۇرغان ئىكەن. كېيىن چاقماق ئوچتى. يەنە قاراڭغۇلۇق باشلاندى...

ئاسمان ژالۇ قىلىپ ئىككىگە بولۇنۇپ كەتكەندەك بولدى. بوران چىقتى. ئوچاقلارنىڭ تۈرخۇنلىرىدا شامال گۈرۈلدەپ كەتتى. چېخلار ھۇجۇم باشلىدى.

چېخلار كرەڭ ئىستانسىسى تەرەپتىن تومۇرىيول كوۋرۇگىگە ۋە ياغ زاۋۇتلىرىنىڭ يېنىدىن دەريانىڭ ئارقىسىدىكى قىشلاققا ھۇجۇم باشلاشقان ئىدى. يەرنىڭ ئويمان-چوڭقۇرلۇغى، كوتەرمىلەر ۋە تالزارلار ئالغا بېسىشقا توسقۇنلۇق قىلاتتى.

ئىككىلا كوۋرۇك—ياغاچ كوۋرۇك بىلەن تومۇرىيول كوۋرۇگى شەھەرگە كىرىشتىكى ئاچقۇچ ئىدى. بولشېۋىكلارنىڭ ئاشلىق ئىس-كىلاتى ئارقىسىدىكى مەيدانغا جايلاشقان زەمبىرەكلىرى بۇ ئىككى كوۋرۇكنىڭ ئەترايىنى ئوقتا تۇتۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ دەھشەتلىك گۈلدۈر-گۈلدۈرلىرى ئوز كوماندىرلىرىنىڭ تەجرىبىلىك ئىكەنلىگىگە

ئانچىلا ئىشەنمىگەن قىزىل ئەسكەرلەرنى غەيرەتكە كەلتۈرۈپ، روھلاندۇرۇپ تۇراتتى.

سەھەر ۋاقتىدا چېخلار ھىسلە-مۇغەمبىرلىككە ئوتۇشتى. ئاشلىق ئىسكىلاتىنىڭ يېنىدىكى ياغاچ ئويلەردە پولەك قاچاقلىرىنىڭ قالغان-قاتقانلىرى خوتۇن، بالا-چاقلىرى بىلەن بىللە تۇرۇشاتتى. چېخلارنىڭ بۇنىڭدىن خەۋىرى بار ئىدى. چېخلارنىڭ زەمبىرەك ئوقلىرى ئاشلىق ئىسكىلاتىنىڭ توپىسىگە كېلىپ يېرىلىشقا باشلىغاندا، پولەكلەرنىڭ ھەممىسى ياغاچ ئويلىرىدىن قېچىپ چىقىپ، دالىدا جاي ئىزدەپ يۈگۈرۈشۈپ قالدى. زەمبىرەكچىلەر ئۇلارنى تىل ۋە تاياق بىلەن زەمبىرەكلەرنىڭ يېنىدىن ھەيدەشكە باشلاشتى. ئالتە كالىبىرلىق زەمبىرەك گۈلدۇرلىگەندە قۇلاقلىرى پۈتۈپ، كوزلىرى تورلىشىپ كەتكەن سەرسانلار ئوزلىرىنى چەتكە ئېلىپ قېچىشاتتى... بىراق ئامبارلارنىڭ يېنىدىن يەنە بىر توپ خوتۇن-قىزلار قېچىپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇلار:

ــ ئاتماڭلار، ① proshe pane ئاتماڭلار، بەختسىز بىچارىلەرگە رەھىمىڭلار كەلسۇن، ــ دەپ ۋاقىراشقا باشلاشتى.

ئۇلار زەمبىرەكلەرنىڭ ئەتراپىنى ئورىۋېلىشتى.

غەلىتە پولەك خوتۇنلىرى زەمبىرەكلەرنىڭ ئىچىنى تازىلايدىغان ياغاچلارنى، زەمبىرەك چاقلىرىنى تۈتۈشقا باشلىدى، ئۇلار زەمبىرەكلەرنىڭ گۈمبۈرلىشىدىن قۇلاقلىرى پۈتۈپ كەتكەن زەمبىرەكچىلەرنىڭ قوللىرىغا ئېسىلاتتى، ساقاللىرىدىن تۇتۇپ تارتىشاتتى،

---

① پولەكچە سوز بولۇپ، "سىلەردىن تىلەي، بەگلىرىم" دېگەن مەنىدە. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ئۇلارنى يەرگە يىقىتىشاتتى... خوتۇنلارنىڭ كويىلىرىنىڭ تېگىدە ھەربى كىيىملىرى، يۇپكىلىرىنىڭ تېگىدە گالىفى شىملىرى بار ئىدى...

—يىگىتلەر، بۇلار—چېخلار!—دەپ ۋاقىرىدى بىراۋ، ئەمما ئۇنىڭ بېشىنى ئوق تېگىپ يېرىۋەتتى. ... زەمبىرەكچىلەرنىڭ بەزىلىرى ئۇلار بىلەن ئېلىشماقتا، بەزىلىرى قاچماقتا ئىدى. ... چېخلار زەمبىرەكلەرنىڭ زامۇكلىرىنى چىقىرىۋالدى—دە، ئېتىشىپ، كەينىگە چېكىنىپ كېتىشتى. كېيىن خۇددى يەر يېرىلىپ، يەرنىڭ تېگىگە كىرىپ كەتكەندەك، ئامبارلارنىڭ ئارىسىدا كوزدىن غايىپ بولۇشتى.

زەمبىرەكلەر ئىشتىن چىقىرىلغان ئىدى. پىلىموتلارمۇ ئوگزىلەر-دىن ئۇرۇپ چۈشۈرۈلگەن ئىدى. چېخلار ساماركىنىڭ ئارقىسىدىكى قىشلاقتىن باشلاپ تا ۋولگىغىچە بولغان ئارىلىقتىن ھۇجۇمنى داۋام-لاشتۇرۇپ كېلىۋاتاتتى.

ئەتىگەنلىگى ھاۋا ئېچىلدى. دىستېرى ستېپانوۋىچنىڭ ئويىنىڭ يۇيۇلمىغان دەرىزە ئەينەكلىرىگە قۇياش نۇرلىرى كېلىپ چۈشتى. دوختۇر كېينىپ، ئۈستەلنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى. كىچىچە ئۇخلىماي چىققانلىقىدىن، كوزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئىدى. ئىستاكانلارنى چايقاپ توكىدىغان ئىدىش، پەتنۇس ۋە چاي تەخسىلىرى تاماكىنىڭ قالدۇقلىرى بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى. بەزىدە ئۇ يانچۇغىدىن سۈنۈق تاغىنى ئېلىپ، پىشانىسىدىكى ئاق چۈشكەن چاچلىرىنى تاراپ قويىاتتى. ھەر مىنۇتتا ئوزىنى مۇئاۋىن مىنىستىرلىك ۋەزىپىسىنى ئورۇنلاشقا چاقىرىپ قېلىشىنى كۈتەتتى. ئۇ ئوزىنىڭ ھەددىدىن

تاشقىرى شوھرەتپەرەس ئىكەنلىگىنى بىلدى.

ئۇنىڭ دەرىزىلىرى يېنىدىن، دۇورەنسكايا كوچىسىدىن ياردارلار ئوتۇشۇپ تۇراتتى، ئۇلار خۇددى ئاھالىسى ئولۇپ قىرىلىپ كەتكەن شەھەردىن كېتىۋاتقانىدەك، سورۇلۇپ ماڭاتتى. قانغا مىلەنگەن لاتا-پاتىلار بىلەن نەپرى-بېرى باغلانغان ياردارلارنىڭ بەزىلىرى يولغا، تامنىڭ تۈۋىگە بېرىپ ئولتۇرۇشاتتى، بوشاپ قالغان ئويلەرنىڭ دەرىزىلىرىگە تەلمۈرۈپ قارىشاتتى، ئۇلارغا بىر پارچە نان، بىر يۇتۇم سۇ بېرىدىغان كىشى يوق ئىدى.

كىچىچە دىمىقىپ چىققان كوچىنى ئەمدى قۇياش ھە دەپ قىزىتاتتى. دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىدە گۇلدۇر-گۇلدۇر، تاراق-تۇرۇقلار تىنماي داۋام قىلاتتى. دۇورەنسكايا كوچىسىدىن پۈتۈن كوچىغا چاڭ-توپا توزۇتۇپ ئاپتوموبىل غۇيۇلداپ ئوتەتتى، ھەربىي سىياسى كومىسارنىڭ قىيسىيىپ پۈرۈشۈپ كەتكەن يۈزى كورۈنىدى. ئاپتوموبىل ياغاچ كوۋرۇكتىن پەسكە قاراپ ئوتۇپ كەتتى، كېيىن ئادەملەرنىڭ ئېيتىشىچە، زەمبىرەك ئوقى تېگىپ ئىچىدىكى ئادەملىرى بىلەن بىللە كۆكۈم تالقان بولۇپ كەتكەن ئىمىش. جەڭ ھامان توختىمايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ۋاقىت توختاپ قالغاندەك تۇيۇلاتتى، شەھەر جىمجىت بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇستىگە ئاق كوينەكلىرىنى كىيۋالغان خېنىملار باشلىرىنى ياستۇقىنىڭ تېگىگە تىقىپ يېتىشاتتى. ئاساسىي قانۇن تۈزۈش مەجلىسى كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى تۈگمەن ئىگىسىنىڭ ئويىدە ناشتا قىلىۋاتقان ئىدى. قاراڭغۇ ئويدە يوشۇرۇنۇپ ئولتۇرغان مىنىستىرلارنىڭ يۈزلىرى ئولۇكنىڭكىگە ئوخشايتتى. دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىدە بولسا، گۇلدۇر-گۇلدۇرلەر ۋە تاراق-تۇرۇقلار داۋام قىلىپ تۇراتتى...

چۈش ۋاقتىدا، دىمترى ستېپانوۋېچ دەرىزىنىڭ ئالدىغا كەلدى- دە، قويۇق تاماكا ئىسىنىڭ ئىچىدە ئارتۇقچە ئولتۇرۇشقا سەۋرى- تاقىتى تۈگەپ، ھاسىراپ-ھومۇدەپ يۇرۇپ دەرىزىنى ئاچتى. ئەمدى كوچىدا بىرمۇ يارىدار قالمىغان ئىدى. كوپ ئويلەرنىڭ دەرىزىلىرى ئېچىلغان ئىدى، بەزى ئۆيدىن، پەردە ئارقىسىدىن ماراپ تۇرغان كىشىنىڭ كوزلىرى كورۈنۈپ قالاتتى، بەزى دەرىزىلەردىن ھودۇقـ- قان كىشىلەرنىڭ يۈزلىرى كوزگە چېلىقاتتى. كوچا-ئىشىكلەردىن ئادەملەر باشلىرىنى چىقىرىپ قاراپ، يەنە ئۆزلىرىنى دالدىغا ئالاتـ- تى. گويا ئەمدى بولشېۋىكلار يوقىتىدىغاندەك... ئەمما، دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى ئېتىشىش زادى قانداق ئىش؟ ئېھ، قېنى ئەمدى، چاپسانراق توختاپ قالسا ئىدى!...

بىردىن ــ خۇددى موجىزە بولغاندەك ــ دوقمۇشتىن ئۇستىگە پاختىدەك ئاپپاق ھەربىي كەيگەن، ئىگىز بويلۇق، ئۇزۇن پۇتلۇق بىر ئەپتسەر پەيدا بولدى-دە، بۇرجەكتە بىر دەم تۇرۇپ، كېيىن كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن مېڭىپ كەتتى. ئۇنىڭ يېنىدىكى قىلىچى ئوتۇگىنىڭ قونجىغا ئۇرۇلۇپ شاراقلايتتى؛ ئوتمۇش بەختىتىن خەۋەر بەرگەن مۇرىسىدىكى ئالتۇن پاگونلىرى چۈش ۋاقتىدىكى قۇياشنىڭ نۇرلىرىدا تاۋلىنىپ تۇراتتى.

دىمترى ستېپانوۋېچ خۇددى بىرنېمىنى يادىغا ئالغاندەك ۋە بىر نەرسىدىن غەزەپلەنگەندەك، يۈرىگىدە ئوتمۇشنىڭ خاتىرىلىرى قوزـ- غالدى. ئۇ خۇددى چۈشىنىپ بولمايدىغان چاقچاقلىق بىلەن دەرىزىـ- دىن بېشىنى چىقىرىپ، بايىقى ئەپىتسەرگە ئۇنىلۇك ئاۋاز بىلەن توۋلىدى:

ــ ياشىسۇن ئاساسىي قانۇن تۇرۇش مەجلىسى!

هىلىقى ئەپتسەر دوختۇرنىڭ سېمىز يۈزىگە قاراپ كوزىنى بىر قىسىپ قويدى-دە:

—كېيىن كورىمىز!...—دىدى سىرلىق قىلىپ.

شۇ ئاندا هەممە كىشى دەرىزىلەردىن باشلىرىنى چىقىرىپ، ئەپتسەرنى چاقىرىشاتتى، گەپ سورىشاتتى:

—ئەپتسەر جاناپلىرى!... هە، نىمە بولدى؟ بىز ئېلىندۇقمۇ؟ بولشېۋىكلار كېتىپ بولدىمۇ؟

دمترى ستېپانوۋىچ بېشىغا ئاق شەپكىسىنى كىيدى-دە، قولىغا هاسىسىنى ئېلىپ، ئەينەكىكە بىر قارىۋېتىپ، كوچىغا چىقتى. خۇددى ئادەملەر چېركاۋىدىن چىققانىدەك، كوچا ئادەمگە تولۇپ كەتكەن ئىدى. چېركاۋلاردا قوڭغۇراق چېلىنىشقا باشلىدى. كوچەلارنىڭ بۇرجەكلىرىدە خوشال-خورام خەلق توپلانغان. ئىگىگى ئۇچ قات بولۇپ كەتكەن، شىلەپىسىدىكى سۇنئى گۈللەردىن نافتالىن پۇرىغى كېلىپ تۇرغان بىر ئايال دمترى ستېپانوۋىچنىڭ يېڭىدىن تۇتتى:

—دوختۇر، قارىسىگىزچۇ، چېخلار!

ئىككى كوچىنىڭ قوشۇلمىسىدا ملتىق تۇتقان ئىكىكى چېخىنى بىرتالاي خوتۇنلار ئورىۋېلىشقان ئىدى؛ چېخلارنىڭ بىرى قارا بۇرۇتلۇق بولۇپ، ئىككىنچىسىنىڭ ساقال-بۇرۇتى چۈشۈرۈلگەن ئىدى. ئۇلار ئاغزىلىرىنى كېرىپ كۈلۈشەتتى ۋە ئوگزىلەرگە، دەرىزىلەرگە، ئادەملەرنىڭ يۈزىگە قارىشاتتى.

ئۇلارنىڭ چىرايلىق باش كىيىملىرى، تۇگمىلىرى كوندىن قىلىنغان هەربىچە كالتا كەمزۇللىرى، يەڭلىرىگە تىكىلگەن بەلگىلىرى، پىششىق سومكا ۋە ئوقدانلىرى، ئۇلارنىڭ جىددى چىرايلىرى—

بۇلارنىڭ ھەممىسىنى كورگەن كىشىلەر ئۇلارغا ھەۋەس بىلەن قارىشاتتى، ئەجەپلىنىشەتتى. بۇ ئىككى چېخ دۋورەنسىكايا كوچىسىغا خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەك بولۇپ تۇيۇلاتتى.

ــ ئۇررا! ــ دەپ ۋاقىرىدى خالايىق ئوتتۇرىسىدىن بىرنەچچە ئەمەلدار. ــ ياشىسۇن چېخلار! ئۇلارنى ئاسمانغا كوتىرىڭلار! قېنى، تۇتۇڭلار!

دمىترى ستېپانوۋىچ بۇرنىنى تارتىپ-تارتىپ، ئادەملەرنىڭ ئوتتۇرىسىنى يېرىپ كىرىپ ئوزىگە مۇناسىپ تەبرىك نۇتقى سوزلىمەكچى بولغان ئىدى، بىراق ھودۇققىنىدىن تامىغى قۇرۇپ كەتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇ نۇتۇق سوزلىمەستىن، يوشۇرۇن جايغا قاراپ ئالدىرىغىنىچە كەتتى، ئۇ يەردە ئۇنى يۇقۇرى ئەمەل كۇتۇپ تۇراتتى.

تۇگمەنچىنىڭ ئويىدە ھىچكىم يوق ئىدى. ــ پەقەت ئوينىڭ ئىچى تاماكىنىڭ ئىسى بىلەن تولغان، كۇلدانلار تاماكا كوتىگىنىڭ قالدۇقلىرى بىلەن تولۇپ كەتكەن بولۇپ، ئۇستەلنىڭ نېرىقى بېشىدا ئاق يۇزلۇك بىر كىشى قەغەز پارچىلىرىغا بېشىنى قويۇپ، ئۇخلاپ ئولتۇراتتى. دمىترى ستېپانوۋىچ ئۇ كىشىنىڭ مۇرىسىدىن تۇرتتى ئاق يۇزلۇك كىشى ئېغىر بىر نەپەس ئېلىپ، ساقاللىق يۇزىنى كوتەردى ۋە ئۇيقۇلۇق كوزلىرىنى پارقىرىتىپ:

ــ ھە، نىمە دەيسىز؟ ــ دىدى.

ــ ھوكۇمەت ئەزالىرى قېنى؟ ــ دەپ سورىدى دمىترى ستېپانوۋىچ قەتئىلىك بىلەن. ــ سىز بىلەن سەھىيە مىنىستىرلىگىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى گەپلىشىۋاتىدۇ.

ــ ھە-ھە، دوختۇر بۇلاۋىن بولامسىز! ــ دىدى ئاق يۇزلۇك

كىشى ـــ كوزۇم بىرئاز ئۇيقۇغا كېتىپتۇ... شەھەردە نىمە بولۇۋاتىدۇ؟

ـــ تېخى پۇتۇنلەي تۇگىتىلگىنى يوق. ئەمما، تۇگەپ قالدى. دۋورەنسكايا كوچىسىدا چېخ كۇزەتچىلىرى يۇرۇشۇپتۇ.

ئاق يۇزلۇك كىشى چىشلىرىنىڭ ئېقىنى كورسىتىپ، قاقاقلاپ كۇلۇۋەتتى:

ـــ ۋاي ئەزىمەتلەرەي! باپلىشىپتىغۇ! دىمەك، ھوكۇمەتنىڭ ئەزا-لىرى دەل سائەت ئۇچتە شۇ يەرگە يىغىلىشىدۇ. ئەگەر ئاخىرى خەيرلىك بولسا، كەچقۇرۇن ياخشىراق جايغا كوچۇپ بارىمىز...

ـــ كەچۇرۇسىز... ـــ دوختۇر دمىترى ستېپانوۋىچنىڭ كاللىسىغا غەلىتە بىر پىكىر كەلدى. ـــ سىز پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى بولامسىز؟ ئاۋكسېنتىيېۋ ئەمەسمۇسىز؟

ئاق يۇزلۇك كىشى: "نىمە ئىلاج بار، سىز شۇنداق دەپ ھىساپ-لاۋېرىڭ..." دىگەندەك قىلىپ، مۇجىمەللا جاۋاپ بەردى. شۇ چاغدا تېلېفون جىرىڭلىدى. ئۇ تېلېفوننىڭ تۇرۇبكىسىنى ئالدى.

ـــ چىقىڭ، دوختۇر، سىزنىڭ جايىڭىز ھازىر كوچىدا... ئېسىڭىزدە بولسۇن، بىز ھەرقانداق مالىمانغا پەقەت يول قويمايمىز... سىز بۇرژۇئازىيە زىيالىلىرىنىڭ ۋەكىلىسىز، ـــ ئۇلارنىڭ قىزغىنلىغىنى سوۋۇتۇپ تاشلىشىڭىز كېرەك.... بولمىسا، كېيىن چاتاق بولىدۇ...، ـــ دىدى ئۇ بىر كوزىنى قىسىپ.

دوختۇر كوچىغا چىقتى. شەھەرنى ئادەم بېسىپ كەتكەن ئىدى. خۇددى چوڭ ھېيت-ئايەم بولغاندەك، ھەممە بىر بىرىنى تەبرىك-لىشەتتى. قىزىق-قىزىق خەۋەرلەرنى ئېيتىشاتتى...

ـــ مىڭلاپ بولشېۋىكلار ئۇزلىرىنى سامارکا دەرياسىغا تاشلاۋا-تىدۇ.... بۇ تەرەپكە ئۇزۇپ قېچىپ ئوتۇشۇۋاتىدۇ...

www.uyghurkitap.com

ـــ ئۇلارنى راسا كېلىشتۇرۇپ سېلىۋاتىدۇ-دە...

ـــ نۇرغۇنى سۇغا چوكۇپ كەتتى!...

ـــ راست ئېيتسىز، شەھەرنىڭ سىرتى، پۈتۈن ۋولگا ئۇلۇق بىلەن تولۇپ كەتتى...

ـــ خۇداغا شۈكرى، دەيمەن!... بۇنىڭ گۇناھى يوق...

ـــ راست.... ئىتلارغا ئىتچە ئۇلۇم-دە...

ـــ جاناپلار، ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ چېركاۋدىكى قوڭغۇراقچىنى قوڭغۇراق-خانىدىن تاشلىۋېتىپتۇ...

ـــ كىم؟ بولشېۋىكلارمۇ؟

ـــ ھە ئە، قوڭغۇراق چالغىنى ئۇچۇن... زەردىلىرى شۇنىڭغا يېتىپتۇ... باشقىغا تەگسىغۇ مەيلى ئىدىغۇ، ئەمما ئۇنىڭ قانداق گۇناھى بار دەڭ؟

ـــ ھە، يول بولسۇن ئاتا؟

ـــ پەسكە، ئامبارلىرىم ئامان تۇرىدىمكىن، يوقلاپ چىقاي....

ـــ ئەقلىڭىزدىن ئادىشىپ قالدىڭىزمۇ؟ پورتتا بولشېۋىكلار تېخى بار.

ـــ دىمترى ستېپانوۋىچ، يورۇق كۇنگە چىقىدىغان زامان كېلىدىكەن-غۇ!... نىمىشقا مۇنچە تەشۋىشلىنىپ قالدىڭىز؟

ـــ مېنى سەھىيە مىنىستىرلىگىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى قىلىپ سايلىشىپتۇ....

ـــ مۇبارەك بولسۇن، جانابى ئالىلىرى...

ـــ مۇبارەكلەشكە تېخى ئەتىگەن... تېخى موسكۋانى ئالغىنىمىز يوق...

ـــ ۋاي، دوختۇرەي، ئەركىن نەپەس ئالغىنىمىزغىمۇ شۈكرى

قىلايلۇق...

خالايمقلارنىڭ ئاربىسىدىن ئالتۇن پاگونىلار كورۇنەتتى. پاگونلار كونا ۋە مۇستەھكەم راھەتتىن، ھوزۇر-ھالاۋەتتىن دېرەك بېرەتتى. بىر توپ ئەپتسىزلەر ئەترىدى چىڭ قەدەم تاشلاپ ئوتوپ قالدى، ئۇلارنىڭ كەينىدىن باللار ئەگىشىپ كېتىپ باراتتى. ياسانغان ئايالار خوشال بولۇپ، كۈلۈشەتتى. خالايىق سادۋايا كوچىسىدىن يۈرۈپ، كۆرلىنا دىگەن باي خوتۇننىڭ كوك نەقىشلەر بىلەن بىزەلگەن ئويىنىڭ يېنىدىن ئوتوپ، دۇوارەنسكايا كوچىسىغا بۇرۇلۇۋاتاتتى. بىر يىگىت خالايىقنىڭ ئىچىگە يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتى...

ــ نىمە گەپ؟ نىمە بولدى؟

ــ جانابى ئەپتسەر، مانا بۇ ھويلىدا، ئوتۇننىڭ ئارقىسىدا ئىككى بولشېۋىك يوشۇرۇنۇپ يېتىپتۇ...

ــ ھە-ھە... جاناپلار، ئوتۇڭلار، ئالغا مېڭىڭلار!...

ــ ئەپتسەرلەر نەگە كېتىۋاتقاندۇ؟

ــ جاناپلار، ۋەھىمە بولمىسۇن...

ــ ئەكسىلئىنقىلابچىلارنى تازىلاش كومىتېتىنىڭ ئادەملىرىنى تۇتۇپتۇ!

ــ دمترى ستېپانوۋىچ، يۈرۈڭ، چەتىرەك بىر جايغا چىقىپ تۇرايلى، بىرەر پالاكەت بولمىسۇن يەنە...

بىردىن ملتىق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ قالدى. خالايىق تىنچسىزلىنىپ قالدى. ھەممەيلەن شەپكىلىرىنى تاشلاپ قېچىشقا باشلىدى. دمترى ستېپانوۋىچ ھاسىرغان ھالدا يەنە دۇوارەنسكايا كوچىسىغا كىلىپ قالغان ئىدى. ئۇ بولۇۋاتقان بارلىق ھادىسىلەرگە ئۆزىنى جاۋاپكار دەپ سېزەتتى. مەيدانغىچە باردى-دە، ئالېكساندر II نىڭ

www.qurkitap.com

هەيكىلى ئورنىتىلغان ياغاچ مۇنارغا كوزىنى قىسىپ قارىدى. كېيىن قولىنى كوتەردى ۋە قاتتىق ئاۋاز بىلەن:

ـــبولشېۋىكلار رۇسلارنىڭ ھەممىسىنى قىرىپ تاشلىماقچى. ئۇلار رۇس خەلقىنىڭ ئوز تارىخىنى ئۇنتۇشىنى خالىشىدۇ. مانا بۇ يەردە ئازاتلىقپەرۋەر پادىشانىڭ ھېچكىمگە زىيان قىلمايدىغان ھەيكىلى تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىدىكى ئەخمەقلەرچە تاختاي ۋە لاتا-پاتىلارنى ئېلىپ تاشلاڭلار!

ئۇنىڭ خەلققە سوزلىگەن بىرىنچى نۇتقى شۇ بولدى. شۇ زاماتلا بىرنەچچە چاققان يىگىت ـــ باشلىرىدىكى شەپكىلىرىگە قارىغاندا ماگىزىن خىزمەتچىلىرى بولسا كېرەك:

ـــسۇندۇر، يىقىت! ـــدەپ ۋاقىراشتى.

ھەيكەلنىڭ ئۇستىدىكى تاختايلار تاراق-تۇرۇق بىلەن تارتىپ ئېلىنىشقا باشلىدى. دمىترى ستېپانوۋىچ ئوز يولىدا كېتىۋەردى. خالايىق ئازىيىپ باراتتى. ملتقىلارنىڭ ئاۋازلىرى بۇ يەردە قاتتىق-راق ئاڭلىناتتى. دوختۇرنىڭ ئالدىدىن، ساماركا تەرەپتىن يېرىم يالىڭاچ بىر كىشى يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئىشتىنى چىلىق-چىلىق ھول، قاپ-قارا چاچلىرى كوزلىرىگىچە چۈشكەن، كەڭ مەيدە-سىگە رەسىملەر سىلىنغان ئىدى. بىرنەچچە خوتۇن ئۇنى كورۈپ، چىقىراشقىنىچە دەرۋازىنىڭ ئىچىگە قېچىپ كىرىپ كەتتى. ئۇ بىردىن بۇرۇلدى-دە، پەسكە، ۋولگا دەرياسىنىڭ بويىغا قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن يەنە ئۈچ كىشى يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى، ئارقىدىنلا يەنە بەزى كىشىلەر بىرىنىڭ كەينىدىن-بىرى كېلىۋاتاتتى ـــ يېرىم يالىڭاچ، كىيىملىرى ھول، ھاسىرىغان ئىدى... كوچىدىكىلەر ۋاقىراشقا باشلىدى:

ـــ ئەنە بولشېۋىكلار! ئۇرۇڭلار، بولشېۋىكلارنى!

قېچىپ كېلىۋاتقانلار خۇددى ملتىق ئاۋازىدىن قورقۇپ ئۇركىگەن قۇشتەك پەستىكى پىرىستانلارغا قاراپ بۇرۇلۇپ كېتىشتى. دمترى ستېپانوۋىچ ھودۇقۇپ قالدى، كېيىن ئۇمۇ يۇگۇرۇپ كەتتى، يولدا كىرپىكسز، بۇرنى قىيسىق، يېرىم جان بىر كىشىنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇۋېلىپ:

ـــ مەن يېڭى ھوكۇمەتنىڭ مىنىستىرى بولسەمەن... بۇ يەرگە دەرھال بىر پىلىموت كېرەك، يۇگۇر، دەرھال بىر پىلىموت ئېلىپ كەل، مەندىن ساڭا بۇيرۇق...، ـــ دىدى.

ـــ رۇسچە سوزىكىزنى چۈشەنمەيمەن، ـــ دىدى ئۇ ئادەم ئاران... دوختۇر ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى.... ئەھۋال ھەقىقەتەنمۇ جىددى ئىدى.... پىلىموتى بار چېخلارنى ئۇ ئوزى ئىزدەپ كەتتى... تومۇر دەرۋازىغا يەتكەندە، قادالغان قىزىل يۇلتۇز قىيسىيپ قالغان يەردە يەنە بىر بولشېۋىكنى كوردى ـــ بولشېۋىكنىڭ يۈزى، تېنى ئاپتاپتا قارىيىپ كەتكەن، چېچى چۈشۈرۈلگەن، تاتارچە كەكە ساقلى بار ئىدى. ئۇستىدىكى ھەربىچە كوينىگى يىرتىلىپ جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن ئىدى، ئۇنىڭ مۇرىسىدىن قان ئېقىپ تۇراتتى. بولشېۋىك ئۇششاق چىشلىرىنى كورسىتىپ، خۇددى ھاۋشغان ئىتتەك، بېشىنى ھەر تەرەپكە سىلكىتتى ـــ ئۇنىڭ ئولۇمىدىن قورقۇۋاتقانلىغى ئېنىق ئىدى.

خالايىق ئۇنىڭغا ئولاشماقتا ئىدى. خۇسۇسەن خوتۇنلار تىنماي قاغىشاتتى. تولىسى كۇنلۇكلىرى، ھاسلىرى ۋە مۇشتۇملىرىنى تەڭىلىشىپ، دوق قىلىشاتتى.... ئىشىك ئالدىدىكى لەمپىنىڭ پەلەمپىيىدە تۇرغان، خىزمەتتىن قايتقان جياڭجۇن بولشېۋىكىكە مۇشتۇمىنى تەڭىلىگەن

www.uyghurkitap.com
كتاب توريكنى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى

لەپ، ھەممىدىن قاتتىق ۋاقىراشقا تىرىشاتتى. ئۇنىڭ بېشىدىكى يوغان باش كىيىمى پىشانىسىگىچە بېسىلىپ چۈشكەن ئىدى، بويىدا ئوردېنى پۇلاڭلاپ تۇراتتى.

ــ بوش كەلمەڭلار، جاناپلار!... بۇ ئادەم ئۇلارنىڭ سىياسى كومىسارى.... ئايىماڭلار!... مېنىڭ ئوغلۇممۇ قىزىللاردىن.... شۇنداق بەختسىزلىك بېشىمدا!... ئوغلۇمنى تېپىپ ئېلىپ كېلىڭلار، جاناپلار، مۇشۇ يەرنىڭ ئوزىدە، ھەممىنىڭ كوز ئالدىدا ئوز قولۇم بىلەن ئولتۇرىمەن. ئوز ئوغلۇمنى ئولتۇرىمەن... بۇ ئادەمگىمۇ ھىچقانداق رەھىم قىلماسلىق كېرەك...

"شۇنداق ھالەتتە مېنىڭ ئارىلىشىشىم پايدىسىز" دەپ ئويلىدى دمىترى ستېپانوۋىچ ھودۇقۇپ ۋە سەل نېرىغا بېرىپ كەينىگە قارىدى. ۋاقىراشلار تىنجىپ قالغان ئىدى... ھىلىلا يارىدار سىياسى كومىسار تۇرغان يەردە ئەمدى ھاسا ۋە كۇنلۇكلەرنىڭ كوتىرىلىشى ۋە پەسكە چۈشۈشى كورۇنەتتى... ئۇ يەرنى جىملىق باسقان، پەقەت تاياقنىڭ ئاۋازى ئاڭلىناتتى، خالاس. خىزمەتتىن قايتقان ھىلىقى جياڭجۇن پەلەمپەيدىن پەسكە قاراپ، بۇرنىغىچە چۈشۈپ تۇرغان باش كىيىمىنىڭ ئۇستىدىن خۇددى رىژىسوردەك، قولىنى سىلكىپ تۇراتتى.

دمىترى ستېپانوۋىچقا گۇۋاچى مىشىن يېتىشىۋالدى، ئۇ ئۇستىدىكى ئۇزۇن ۋە كىر چاپىنىنىڭ تۇگمىلىرىنى ياقىسىغىچە ئەتكەن، يۇزلىرى ئىششىپ كەتكەن، كوزەينىگىنىڭ بىر كوزىدە ئەينىگى يوق ئىدى.

ــ ئولتۇرۇشتى،... كۇنلۇكلەر بىلەن ئۇرۇپ ئولتۇرۇشتى... بۇ دەھشەتنى كورمەمدىغان!... ئاھ، دوختۇر، سامارکا دەرياسىنىڭ بويىدا ھازىر قورقۇنچلۇق ئىشلار بولۇۋاتىدۇ دەيدۇ...

ـــ ئۇنداق بولسا، يۇرۇڭ ئاشۇ ياققا بارىمىز.... بىلەمسىز، مەن هوكۇمەتنىڭ ئەزاسىمەن، خەۋەردارمۇسىز؟...

ـــ خەۋىرىم بار، تولا خوشالمەن...

دمىترى ستېپانوۋىچ هوكۇمەت نامىدىن ئالتە كىشىلىك ئەپىتسەرلەر ئەترىدىنى توختاتتى ـ دە، كوڭۇلسىز هادىسىلەر بولۇۋاتقان قىرغاقنىڭ بويىغىچە ئۇزىتىپ قويۇشلىرىنى تەلەپ قىلدى. ئەمدى دوقمۇش ـ دوقمۇشلاردا چېخ كۇزەتچىلىرى تۇراتتى. ياسانغان خوتۇنلار ئۇلارنىڭ مەيدىلىرىگە گۇللەرنى تاقايتتى، ئۇلارغا رۇس تىلىنى ئۇگىتىشەتتى، ئۇزلىرىمۇ، شەھەرمۇ، پۇتۇن روسىيىمۇ چېخلارغا يېقىشى ئۇچۇن، خوشال ـ خورام كۇلۇشەتتى (ئەمما ئۇلار چېخلارنىڭ ئەسىرگە چۇشكەن يىللاردا روسىيىدىن بىزار بولۇشقىنىنى بىلىشمەيتتى).

"پىدائىلار ئارمىيىسى" سامارىكىنىڭ پاتقاق قىرغىغىدا، يېزا ـ قىشلاقلاردىن قېچىپ ئوتكەن قىزىللارنىڭ قالغان ـ قاتقانلىرىنى تازىلىغان ئىدى. دمىترى ستېپانوۋىچ بۇ يەرگە ناھايىتى كەچ يېتىپ كەلدى. ياغاچ كوۋرۇكتىن ئوتۇشكە ۋە سۇدىن ئۇزۇپ ئوتۇشكە ئۇلگۇرگەن قىزىللار چاتما كېمە ۋە پاراخوتلارغا چۇشۇپ، ۋولگا دەرياسىنىڭ يۇقۇرى تەرىپىگە قاراپ كېتىشكەن ئىدى. دەريانىڭ چېتىدە لەيلەپ يۇرگەن بىرنەچچە ئولۇك ئاستا چايقىلىپ تۇراتتى. بىرنەچچە يۇز ئولۇكنى ۋولگىنىڭ سۇيى پەسكە ئاققۇزۇپ كەتكەن ئىدى.

كومتۇرۇلگەن چىرىك قېيىقتا يېڭىگە ئۇچ رەڭلىك لېنتا باغلىغان گوۋەدىن ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يۇغۇچقا ئوخشىغان سېرىق چاچلىرى تەردە بىر بىرىگە يېپىشىپ كەتكەن ئىدى. ئاپپاق ئاقىرىپ كەتكەن كوزلىرى قۇياش نۇرىدا پارقىرىغان سۇنىڭ يۇزىگە تىكىلىپ قارايتتى. دمىترى ستېپانوۋىچ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە، سالماق بىر ئاۋاز

بىلەن چاقىردى:

ــ خەلق قوشۇننىڭ مۇئاۋىن قوماندانى جاناپلىرى، ماگا بۇ يەردە كۆڭۈلسىز ۋەقەلەر بولۇۋاتقانلىقنى توغرىسىدا خەۋەر كەلدى... ھوكۇمەتنىڭ پەرمانى بىلەن ئېيتىمەنكى...

دوختۇر بىردىن گۇۋاھچىنىڭ قولىدىكى ئۇچىغا ئادەمنىڭ چاچلىرى يېپىشقان ۋە قانغا مىلەنگەن يوغان تاياقنى كورۇپ قېلىپ، جىم بولدى. گۇۋاھچىن بوغۇق ۋە خىرىلداغان ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى:

ــ ئەنە يەنە بىرسى ئېقىپ كېلىۋاتىدۇ...

ئۇ قېيىقتىن ئاران پەسكە چۈشتى ــ دە، سۇدا ئېقىپ كېلىۋاتقان كاللىغا قاراپ، سۇنىڭ بويىغا كەلدى. قوللىرىغا تاياق تۇتقان بەشچە كىشى گۇۋاھچىنىڭ يېنىغا كەلدى. شۇنىڭدىن كېيىن، دىمترى ستېپا ــ نوۋىچ ئەپچىللىك بىلەن ھارۋىسىنى غىلدىرلىتىپ چىققان ۋە ئارتۇق كىيىگەن كۆۋاسچىنىڭ ئالدىدا باۋارىيە كۆۋاسىنى ئىچىپ تۇرغان ئەپتەسەرلەرنىڭ ئالدىغا كەلدى. دوختۇر ئۇلارغا قاراپ، ھەددىدىن تاشقىرى رەھىمسىزلىكنى تۇيغۇتىش توغرىسىدا نۇتۇق سوزلىدى. ئۇ گۇۋاھچىنى ۋە سۇدا ئېقىپ كېلىۋاتقان كاللىنى كورسەتتى. ئاپپاق ھەربىچە كەمزۇل كىيگەن بايىقى ئۇزۇن پۇتلۇق شاگۇپي كۆۋاسنىڭ كوپۈگى بىلەن ھول بولغان بۇرۇتىنى مىدىرلاتتى ــ دە، قولىغا ملتقنى ئېلىپ ئاتتى. كاللا سۇغا چوكۇپ كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇز ۋەزىپەمنى ئورۇنلىدىم دەپ ئويلىغان دىمترى ستېپانوۋىچ شەھەرگە قايتتى. ھوكۇمەتنىڭ بىرىنچى مەجلەسگە كېچىكمەستىن يېتىپ بېرىش لازىم ئىدى. دوختۇر توپلىككە چىقىۋېتىپ، ھاسىرايتتى، چاڭ توزۇتۇپ كېتىپ باراتتى. ئۇنىڭ تومۇرىنىڭ سوقۇشى يۇز يىگىرمىگە يەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ ئويىدا

باشنى ئايلاندۇرىدىغان مەنزىرىلەر: موسكۋاغا سەپەر، چېركاۋلاردا قىرىق مەرتىۋە قىرىق قوڭغۇراق چېلىشلار كورۇنەتتى، كىم بىلىدۇ، ئۇنى زۇڭتۇڭنىڭ ئورۇندۇغى كۇتۇۋاتامدۇ-تېخى... ئىنقىلاپ شۇنداق نەرسە: ئارقىغا داجىپ كەتتىمۇ، بولدى، كەينىڭگە قارىغىچە ھەر خىل سوتسىيال ئىنقىلاپچىلار، سوتسىيال دېموكىراتلار ئۇچەي-قېرىنىلىرى چىقىپ، ئىنقىلاپ چاقلىرىنىڭ تېگىدە مىجىلىپ ياتىدۇ. ياق، ياق بولدى، سولچىللىق سىياسىسى ئەمدى پۇتتى.

7

يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنا تورۇسى پەس مېھمانخانىدا، ئەنجۇر دەرىخى يېنىدا كوز يېشىدىن ھول بولغان قولياغلىغىنى قولىدا سىقىپ، داشاغا خەت يېزىپ ئولتۇراتتى.

خىرە دەرىزىگە يامغۇرلار چىكىرلاپ ياغاتتى، تاشقىرىدا ئاكاتسىيە شاخلىرى شامالدا ئېگىلەتتى. ئازوۋ دېڭىزى تەرىپىدىن بۇلۇتلارنى ئۇچۇرۇپ كەلگەن شامالدا تامدىكى گۇل قەغەزلەر شىرىقلايتتى.

كاتە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى:

داشا، داشا، مەن ئوزەمنى قەيەرگە قويۇشنى بىلمەي قالدىم، ۋادىم ئولۇپتۇ. بۇنى ماڭا مەن تۇرغان ئوينىڭ ئىگىسى تيوتكىن جۇڭشياۋ تۇنۇگۇن ئېيتتى. مەن ئىشەنمىدىم، كىمدىن بىلدىڭىز دەپ سورىدىم، ئۇ ئالدىنقى سەپتىن كەلگەن كورنىلوۋچى ۋالېريان ئونولى دىگەننىڭ ئادرىـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تورىيكىنى
ئۇيغۇر كتاب تورىيكىنى بىگى تىلدىسى

سىنى بەردى. مەن كېچىسى ئۇنىڭ ئالدىغا، مېھمانخانىغا باردىم. ئۇ مەس بولسا كېرەك، مېنى ئويىگە سورەپ كىرىپ ھاراق ئىچىشىكە تەكلىپ قىلدى.... شۇنداق دەھشەتكى... بۇ ئادەملەرنىڭ قانداق ئادەملەر ئىكەنلىگىنى سەن بىلمەيسەن... مەن ئۇنىڭدىن: "ئېرىم ئولدىمۇ؟..." دەپ سورىدىم. ئۇزەڭ بىلىسەن، ئونولى ئۇنىڭ بىلەن بىر تۇەندە خىزمەت قىلغان كىشى، جەڭلەردە بىللە بولغان كىشى... ھەر كۇنى بىر بىرى بىلەن كورۇشۇپ تۇرۇشقان.... ئۇ ماڭا: "ھە، ئولدى، جانان، قايغۇرماڭ، ئۇنى چىۋىنلارنىڭ تالاپ يەۋاتقانلىغىنى ئۇز كوزۇم بىلەن كوردۇم..." دەيدۇ. كېيىن ئۇ يەنە: "روشىشىندىن گۇمانىمىز بار ئىدى، ئۇنىڭ جەڭدە ئولۇپ كېتىشى ــ ئۇنىڭ ئۇچۇن بەخت..." دەيدۇ. ئۇ ۋادىمنىڭ قاچان ئولگەنلىگىنى، قەيەردە ئولتۇرۇلگەنلىگىنى ئېيتمىدى... شۇنچە يىغلىدىم، شۇنچە يالۋۇردىم... ئۇ ماڭا قاراپ ۋاقىراپ: "كىمنىڭ قەيەردە ئولگەنلىگىنى مەن نەدىن بىلەي!" دىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا ئوزىنى تەكلىپ قىلىپ كورسەتتى... ئاھ، داشا! قانداق ئادەملەر!... جان ـ مېنىم چىقىپ، مېھمانخانىدىن قېچىپ چىقىپ كەتتىم...

ۋادىمدىن جۇدا بولغىنىمغا ھىچ ئىشەنگىم كەلمەيدۇ... ئەمما ئىشەنمەي بولمايدۇ، ــ بۇ ئادەمگە يالغان ئېيتىشنىڭ نىمە ھاجىتى بار ئىدى؟ جۇڭشياۋمۇ شۇنداق بولسا كېرەك دەيدۇ... ۋادىم ئالدىنقى سەپكە كەتكەندىن بېرى، مەن ئۇنىڭدىن پەقەت بىر قېتىم بىر پارچە قىسقا خەت ئالدىم، ھىچ ئۇنىڭ خېتىگە ئوخشىمايدۇ... خەت پاسخا ئوتۇپ، ئىككى ھەپتىدىن كېيىن كەلدى... خەتكە "كاتە" دەپمۇ يازمىغان ئىدى... مانا ئۇنىڭ خېتى: "ساڭا پۇل ئەۋەتتىم... سېنى كورۇشكە كوزۇم يوق... ئىككىمىز ئاجرىلىشقان ۋاقتىمىزدىكى سوزلىرىڭ تېخىچىلا يادىمدا... ئادەم بالىسى كىشى ئولتۇرۇشتىن توختامدىكىن... بىلمەيمەن ــ قانداق قىلىپ مەن جاللات بولۇپ قالدىم، بۇنىڭ تېگىگە ئوزەممۇ يېتەلمەي قالدىم... بۇ توغرىدا ئويلىماسلىققا تىرىشىمەن، ئەمما ئويلاشقا ۋە بىرەر قارارغا كېلىشكە توغرا كېلىدۇ... بۇنىڭدىن قۇتۇلغىنىمدىن كېيىن ــ ئەگەر قۇتۇلالىسام ــ ئەنە شۇ

ۋاقتتا كورۇشمىز....."

خەت شۇ، تامام. داشا، ھوك ـ ھوك قىلىپ يىغلىدىم. ئۇ مېنى تاشلاپ كەتكەندە ئولۇمنى ئىزدەپ كەتكەن ئىدى... ئۇنى نېمە بىلەن قانداق قىلىپ تۇتۇپ قالالايتتىم، قانداق قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشىم مۇمكىن ئىدى؟ مېنىڭ قولۇمدىن نېمە كېلەتتى؟ مەيدەمگە قاتتىق بېسىلىشتىن باشقا ئىلاجىم يوق ئىدى... ئەمما كېيىنكى كۈنلەردە ماڭا قارىمايدىغان بولۇپمۇ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ كوزىگە كورۈنگەن نەرسە پەقەت ئىنقىلاپ ئىدى. مېنىڭچۇ، ھېچ نەرسىگە چۈشىنەلمەي بېشىم قېتىپ قالدى. ھەممىمز بۇنىڭدىن كېيىن ياشىساق، ئەرزىمدۇ؟ ھەممە خاراپ بولۇپ كەتتى... خۇددى بورانىدا قېلىپ قالغان قۇشلاردەك روسىيىدە تەمتىرەپ يۈرۈپتىمىز... نېمىشقا؟ ئەگەر توكۇلگەن ھەممە قانلار، بارلىق جاپالار ۋە ئازاپ ـ ئوقۇبەتلەرنىڭ ھىساۋىغا بىزنىڭ ئويىمىز، چىنىدەك پاكىز ئىشخانىمىز، دوستلىرىمىز ۋە بىز بىلەن بىللە قارا ئوينايدىغان ئۆلپەتلىرىمىز قايتۇرۇپ بېرىلسە ـ يەنە بەخت قايتىپ كېلەتتىمۇ؟ ئوتكىنى بەربىر ئوتۇپ كەتتى، مەگگۇ كەتتى، داشا... ھاياتىمىز تۆگىدى، ئەمدى ئورنىمىزغا باشقىلار كەلسۇن... كۆچلۈكرەك لەر... ياخشىلار...

كاتە قەلەمنى قويدى ـ دە، پۈرلىشىپ كەتكەن قولياغلىغى بىلەن كوزلىرىنى سۈرتتى. كېيىن يامغۇردا ھول بولغان توت دەرىزىنىڭ ئەينەكلىرىگە قارىدى. شامال ھويلىدىكى ئاكاتسىيىلەرنىڭ پوپۈگىدىن تۆتۈپ تارتقانىدەك ئېگىپ سىلكىيىتتى. كاتە يەنە خەت يېزىشقا باشلىدى:

ۋادىم ئالدىنقى سەپكە كەتتى. باھار كەلدى. پۈتۈن كۈندۈز ۋە كېچەمنى ئۇنى كۈتۈشكە بېغىشلىدىم. بۇ قانداق غەمكىنلىك... ھېچكىمگە كېرىگى يوق نەرسە... يادىمدا، كەچ كىرىش ئالدىدا دەرىزىدىن قاراپ ئولتۇراتتىم. ئاكاتسىيە چېچەكلەشكە باشلىغان، بىخلىرى يېرىلغان ئىدى. بىر توپ قۇشقاچ ئۇز ئىشى بىلەن ئاۋارە ئىدى... ئۇزەمنى شۇنداق يالغۇز

سەزدىم، شۇنداق ئەلەم قىلىپ كەتتى... بۇ دۇنيادا ئۇزەمىنى يات سەز-
دىم... ئۇرۇش ئوتۇپ كەتتى، ئىنقىلاپمۇ ئوتۇپ كېتەر. روسىيە پۇتۇنلەي
باشقىچە بولۇپ كېتەر. ئۇرۇشىمىز، ھالاك بولىمىز، جاپا چېكىمىز.
دەرەخلەر بولسا بۇنىڭدىن كوپ باھارلار ئىلگىرى ئوتكەن باھاردىكىدەك.
ھامان ئوسۇپ تۇرىدۇ، گۇللەيدۇ. دەرەخلەرمۇ، قۇشقاچلارمۇ — پۇتۇن
تەبىەت — مېنىڭدىن ناھايىتى ئۇزاقلىشىپ كەتتى، ئۇ يەردە ئوزلىرىنىڭ
سىرلىق ۋە مەن بىلمىگەن ھاياتلىرىنى كەچۈرىشىدۇ...

داشا، نىمىشقا بېشىمىزغا مۇنچە كوپ ئازاپ - ئوقۇبەتلەر چۈشتىكىن؟
بۇلارنىڭ ھەممىسى بىكارغا بولمىسا كېرەك.... بىز ئاياللار، سەنمۇ،
مەنمۇ — ئوزىمىزنىڭ كىچىككىنە مۇھىتىمىزنى بىلىمىز... ئەمما پۇتۇن
ئەتراپتا، پۇتۇن روسىيىدە بولۇۋاتقان ھادىسىلەر يالقۇنلانغان چوڭ گۇل-
خانغۇ! ئۇ گۇلخاندىن، ئەلۋەتتە، يېڭى بەخت - سائادەت تۇغۇلۇشى
كېرەك... ئەگەر ئادەملەر بۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلىرىدە بىر بىرىنى شۇنچە-
لىك يامان كورمەس، بىر بىرىنى قىرىپ تاشلىماس ئىدى.... مەن ھەممە
نەرسەمدىن ئايرىلدىم... مەن ئوزەمگىمۇ ئارتۇقچىلىق قىلىپ قالدىم...
ئەمما، ھازىرمۇ ياشاۋاتىمەن، تىرىكمەن، چۈنكى بېشىمنى پاراۋۇزنىڭ
تېگىگە قويۇشتىن ياكى بوينۇمغا سىرتماق سېلىشتىن قورقمايمەنۇ، نومۇس
قىلىمەن...

ئەمما ھەممە نەرسىنى، پۇتۇن بېشىمدىن ئوتكەنلەرنى ئۇنتۇش ئۇچۇن
ئەتە روستوۋدىن مېڭىپ كېتىمەن... يېكاتېرىنوسلاۋغا بارىمەن... ئۇ يەردە
دوستلىرىم بار. بەزىلەر مېنىڭ قەن - گېزەك دۇكىنىغا ئىشقا كىرىشىمنى
توغرا كورۇشتى. بەلكى، سەنمۇ جەنۇپقا كېلەرسەن، داشا.... پېتروگراتتا
ئەھۋال ناھايىتى يامان دىيىشىدۇ...

مانا بۇ پەرققە قارىغىنا: زامان ئاخىرى بولسىمۇ خوتۇن كىشى ئوزى
سويگەن ئەرنى تاشلاپ كەتمىگەن بولاتتى... ۋادىم بولسا مېنى تاشلاپ
كەتتى...ئوزىگە ئىشىنىپ يۇرگەن چاغلاردا ئۇ مېنى ياخشى كورەتتى....يادىڭ-
دىمۇ، پېتېربۇرگدا، ئىيۇن ئېيىدا بىزنىڭ بەخت قۇياشىمىز قانداق پارلاق

ئىدى؟ شىمالنىڭ نۇرسىز قۇياشىنى ئۇلگىچە ئۇنتۇمايمەن...ۋادىمنىڭ مەنزە
بىر دانە رەسىمىۋ، بىر نەرسىسىۋ قالمىدى... ئوتمۇش خوددى چۈشتەك
بولۇپ كورۈنىدۇ.... ئۇنىڭ ئولتۇرۇلگىنىگە ئەسلا ئەقلىم يەتمەيدۇ،
داشا... سارائ بولۇپ قالسام كېرەك... ئومرۇم شۇنداق غەمدە، پايدىسز
ئوتۇپ كېتىۋاتىدۇ!...

كاتە بۇنىڭدىن ئارتۇقچە يازالمىدى... ئۇنىڭ قولياغلىغى هول
بولۇپ كەتكەن ئىدى... ئەمما، خەتلەرنىڭ قىممىتىنى ئاشۇرىدىغان
ئەڭ ئاددى نەرسىلەرنى سىكىلىسغا ئەلۋەتتە يېزىشى كېرەك ئىدى...
يامغۇرنىڭ بىر خىلدىكى يېغىشى ئاستىدا كاتە بۇ سوزلەرنى ئۇلارغا
نە هىس، نە تۇيغۇ بەرمەستىن يازدى...نەرقى-ناۋالارنى، مەئىشەتنىڭ
ئېغىرلىغىنى يازدى... "هىچقانداق گەزمال، يىپ يوق.... بىر تال
يىڭنە بىر يېرىم مىڭ سوم ياكى ئىككى چوشقىغا توختايدۇ...
هويلىمىزدا بىزگە خوشنا ئون يەتتە ياشلىق بىر قىز تۇرىدۇ، بىر
كۈنى كېچىسى قىپ-يالىڭاچ كەلدى، ئۇنى كوچىدا تۇتۇپ ئولگۈدەك
ئۇرۇشۇپتۇ، كىيىملىرىنى يېشىندۇرۇپ ئېلىشىپتۇ. ئۇلار هەممىدىن
ئايال كىيىمگە ئامراق..." نېمىسلارنىڭ شەهەر بېغىدا هەربىي
ئورکېستىر ئۇيۇشتۇرغانلىرىنى، كوچىلارنى سۈپۈرۈشكە مەجبۇر
قىلغانلىقلىرىنى، ئاشلىق، ياغ، تۇخۇملارنى پويىزلارغا بېسىپ گېرما-
نىيگە ئېلىپ كەتكەنلىكلىرىنى يازدى... ئاددى خەلق ۋە ئىشچىلار
ئۇلارنى ناهايىتى يامان كوردىغانلىغىنى، ئەمما ئۇنچىقىمايدىغانلى-
غىنى، چۈنكى هىچقەيەردىن مەدەت يوقلۇغىنى يازدى.
بۇلارنىڭ هەممىسىنى ئۇنىڭغا تيوتكىن جۇكشياۋ ئېيتىپ بەرگەن
ئىدى. "ئۇ ناهايىتى خۇش پېىل ئادەم، ئەمما مەن ئۇنىڭغا مالال
كېلىۋاتقان بولسام كېرەك... خوتۇنى بۇنى ماڭا ئوچۇقتىن-ئوچۇق

ئېيتتى." كاتە يەنە يازدى: "بۇرناكۇن يىگىرمە يەتتە ياشقا تولدۇم، ئەمما يۈزۈمگە قارىسا... ھە، مەيلى... ھازىر بۇنىڭ ئۈنچە ئەھمىيىتى قالمىدى... چىرايىمنى كىمگە ئاتايىتتىم..."

ئۇ يەنە قولياغلىغىنى ئالدى.

كاتە خەتنى تيوتكىنگە بەردى. تيوتكىن ئۇنى پىتىربۇرگقا ئەۋەتمەكچى بولدى. ئەمما، كاتە كەتكەندىن كېيىنمۇ، خېلى ۋاقىت قىچە خەتنى يانچۇغىدا ساقلاپ يۈردى. شىمال بىلەن ئالاقە قىلىش ئىشلىرى ناھايىتى قىيىن ئىدى. پوچتا ئىشلىمەيتتى. خەتلەرنى ناھايىتى كوپ ئاقچا ئېلىپ، تولىمۇ ئەپچىل ئالاھىدە ئادەملەر توشۇيتتى.

كاتە مېڭىپ كېتىشتىن ئاۋال ساماردىن ئېلىپ كەلگەن ئازغىنا جابدۇغىنى ساتتى؛ ئۇنىڭغە پەقەت بىر نەرسىنى — ئۇزۇنلۇق توغۇلغان كۆنىگە ئاتاپ تەقدىم قىلىنغان گوھەر ئۈزۈگىنى ئېلىپ قالدى. بۇ ئۈرۈشتىن خېلى ئاۋال، پېتىربۇرگدا باھار كۈنلىرىنىڭ بىرىدە بولغان ئىش ئىدى. كاتە ئۇ كۈن شۇنچە ئۇزاقلىشىپ كەتكەندەك، ئۇزۇنى ئەمدى ئۇزۇنلۇق ياشلىغى ئوتكەن تۇمانلىق شەھەر بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوقتەك ھىس قىلاتتى... شۇ چاغلاردا داشا، رەھمەتلىك نىكولاي ئىۋانوۋىچ ۋە كاتە نېۋسكى كوچىسىدا ماڭغان ئىدى... ئۇلار مۇشۇ گوھەر كوزلۇك ئۈزۈكنى تاللاشقان، كاتە يېشىل چوغدەك ئۈزۈكنى قولىغا سالغان ئىدى، ئەمدى پۈتۈن ھاياتىنى ئېلىپ كەتكىنى پەقەت شۇ بولدى...

روستوۋ ژوگزالىدىن بىراقلا بىرنەچچە پويىز قاتارلىشىپ مېڭىپ چىقتى. كاتە قىستى-قىستاڭچىلىقتا ئۇچىنچى دەرىجىلىك بىر ۋاگونغا

كىردى. ئۇ ياماق كىيىملىرى سېلىنغان تۆگۈنىنى تىزىغا قويۇپ، دەرىزىنىڭ يېنىدىن جاي تېپىپ ئولتۇردى. سۇ باسقان فېرما، دوڭ-نىڭ سازلىقلىرى، ئۇيۇقتىكى ئىسلار، نېمىسلار يېگەلمىگەن باتاينىكى-نىڭ تۇمانلىق مەنزىرىلىرى ئوتۇپ كېتىشكە باشلىدى. تىك چۈشكەن قىرغاقنىڭ بويلىرىدا يېرىمىنى سۇ بېسىپ كەتكەن بېلىقچىلارنىڭ يېزىلىرى، ساماناللىق لاي بىلەن سۇۋالغان ئويلەر، باغلار، دۇم كومۇرۇپ قويۇلغان قېيىقلار، بېلىق تۇتۇش ئۈچۈن تور كوتىرىپ يۈرگەن بالىلار، ئاخىرىدا سۇتتەك ئاپپاق ئازۇۋ دېگىزى كورۇندى. يىراقتا قىيىاغان يەلكەنلەر ئۆزۈپ كېتىۋاتاتتى. كېيىن تاگانروگ زاۋۇتلىرىنىڭ تۈتۈنسىز تۇرخۇنلىرى يېقىنلاشتى. كەڭ دالا، ئېدىر-لىق، تاشلاپ كېتىلگەن خاتىلار، هاك-چاڭ توپىلىكىنىڭ يېقىنلىرىغا ئورناشقان چوڭ-چوڭ يېزىلار، كوپ-كوك ئاسماندا ئەگىپ ئۈچۈپ يۈرگەن سالار، شۇ بىپايان زېمىنغا ئوخشاش غەمكىن پاراۋۇز گۈدۈگى. ئىستانسىلاردىكى غەمكىن، قاپاقلىرى سېلىنغان دىخانلار. نېمىسلارنىڭ تومۇر قالپاقلىرى...

كاتە خۇددى مومايدەك ئىككى پۇكلىنىپ دەرىزىدىن قاراپ ئولتۇ-راتتى. چىرايى ناھايىتى غەمكىن ۋە گۇزەل بولسا كېرەك، ئۇنىڭ ئۈدۈلىدا ئولتۇرغان بىر نېمىس ئەسكەر بۇ يات رۇس ئايالغا ئۇزاق تىكىلىپ قاراپ ئولتۇردى. نېمىسنىڭ مىس كوزەينەك تاقىغان، هارغىنلىق ئەكس ئېتىپ تۇرغان يۈزىمۇ غەمكىن ئىدى.

ــ جىنايەتكارلار پۈتۈن قىلمىشلىرى ئۈچۈن جازاسىنى تارتى-شىدۇ، خېنىم، بۇنىڭ ۋاقتى كېلىدۇ، ــ دىدى نېمىس ئۇز تىلىدا ئاۋازىنى ئاستا چىقىرىپ. ــ بىزنىڭ گېرمانىيىدە شۇنداق بولىدۇ، پۈتۈن دۇنيادىمۇ شۇنداق بولىدۇ: بۈيۈك سوتچى بولىدۇ... سوتچى-

www.uyghurkitap.com
ئۇيۇر كتاب تۈر بىكىنى
ئۇيۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تىلدىسى

ىنىڭ ئېتى ــ سوتسىيالىزىم...

بۇ سوزلەرنى دەل ئوزىگە قارىتىپ سوزلەۋاتقانلىغىنى كاتە ئاۋال بىلمىدى، ئۇ كوزىنى نېمىسنىڭ يوغان مىس كوزەينىگىگە تىكتى، نېمىس ئۇنىڭغا بېشىنى دوستانىلىق بىلەن لىڭشىتتى:

ــ خېنىم، نېمىس تىلىدا سوزلەشنى بىلەمسىز؟

ــ بىلىمەن.

ــ ئەگەر ئادەم بېشىدىن كوپ كۇلپەتلەرنى ئوتكۇزسە، بۇ كۇلپەتلەرنىڭ كېلىپ چىقىش سەۋەپلىرى ئەقىلگە مۇۋاپىق بولسىلا، ئوزىنى تىنچلاندۇرىدۇ، ــ دىدى نېمىس ئاياقلىرىنى ئورۇندۇقنىڭ تېگىگە جايلاشتۇرۇپ، ئۇ پىشانىسىنى پەسكە شۇنچە ئىڭىشتۇردىكى، ئۇ ئەمدى كاتەگە كوزەينىگىنىڭ ئۇستىدىن قاراپ ئولتۇراتتى. ــ مەن ئىنسانىيەتنىڭ تارىخىنى كوپ تەكشۇرگەنمەن. بىز ئۇزاق تېچلىق زامانىدىن يەنە بالايى ـ ئاپەت زامانىغا كىرىپ كېتىۋاتماقتىمىز. مەن شۇ خۇلاسىگە كەلدىم. بىز ئۇلۇغ مەدىنىيەتنىڭ يوقىلىشقا باشلىغانلىغىنى بىۋاستە ئوز بېشىمىزدىن كەچۇرۇۋاتىمىز. ئالىانلار دۇنياسى بۇنى بىر قېتىم بېشىدىن ئوتكۇزۇپ كورگەن ئىدى. ئۇ ھادىسە توتىنچى ئەسىردە ۋارۋارلار رىمنى ۋەيران قىلغان چاغلاردا بولغان. كوپ ئادەملەر ئۇنى بىزنىڭ زامانىمىز بىلەن تەڭلەشتۇرىدۇ. بىراق، بۇنىڭ ئوزى خاتا. رىم خىرىستىيان ئىدىيىلىرى بىلەن بۇزۇلدى. ۋارۋارلار كېلىپ پەقەت رىمنىڭ ئولۇگىنىلا ۋەيران قىلغان ئىدى. ھازىرقى زامان مەدىنىيىتىنى سوتسىيالىزىم قايتىدىن قۇرۇپ تەشكىل قىلىدۇ. ئۇ زاماندا ۋەيران قىلىش بولغان بولسا، بۇ زاماندا ۋۇجۇتقا كەلتۇرۇش بولىدۇ. خىرىستىيان دىنىنىڭ ئەڭ كۆچلۈك ۋەيران قىلغۇچى ئىدىيىلىرى: تەڭ ـ باراۋەرلىك، ئىنتېرناتسىونالىزىم ۋە نامراتـ

لىقنىڭ بايلىقتىن مەنىۋى ئۇستۇنلۇكى ئىدى. بۇ ئىدىيىلەر ھەشە-
مەتلىككە غەرق بولۇپ كەتكەن رىمنى باققۇچى ژارژالارنىڭ ئىدە-
يىسى ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ رىملىقلار خىرىستىيانلاردىن ئولگۈ-
دەك قورقاتتى ۋە ئۇلارغا رەھىمسىزلىك بىلەن زىيانكەشلىك قىلە-
شاتتى. ئەمما خىرىستىيان دىندا ئىجابى پىكىر يوق ئىدى، خىرىس-
تىيان دىنى مېھنەتنى ئۈيۈشتۇرمايتتى. بۇ دۇنيادا ئۇ پەقەت ۋەيران
قىلىش بىلەنلا قانائەتلىنىپ، قالغىنى ئۇ دۇنيادا بولىدۇ دەپ ئېيتاتتى.
خىرىستىيان دىنى پەقەت يوق قىلغۇچى ۋە جازالىغۇچى قىلىچ
ئىدى. ھەتتا ئۇ دۇنيادىمۇ، غايىۋى تۇرمۇشتىمۇ، ئۇ كىشىلەرگە،
ئەكسىنچە ھالدا رىم ئىمپېرىيىسىنىڭ روھانى سىنىپى ۋە بىيۇروكە-
راتلىق تۈزۈمىدىن باشقا نەرسىگە ۋەدە قىلالمايتتى. ئۇنىڭ ئاساسىي
خاتالىقلىرى شۇلاردىن ئىبارەت ئىدى. رىم بۇنىڭغا قارشى تەرتىپ
ئىدىيىسىنى كوتىرىپ چىققان ئىدى. ئەمما ئۇ زامانلاردا رىم قورغان-
لىرىغا ھۇجۇم باشلاش ۋاقتى- سائىتىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ
تۇرغان ژارژالارنىڭ ئەڭ چوڭ ئۈمىدى — تەرتىپسىزلىك، مالىما-
.....
تاڭچىلىق ئىدى. شۇ ۋاقتى-سائىتى يېتىپ كەلگەن ئىدى. شەھەرلەر
خارابىگە ئايلانغان ئىدى. يوللار ژارژالارنىڭ نەيزىلىرىگە سانچە-
لىپ، ھارۋىلىرىغا بېسىلىپ ئولگەن ئولۇكلەر بىلەن تولۇپ كەتكەن
ئىدى. قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس ئىدى، چۈنكى ياۋروپا، كىچىك
ئاسىيا ۋە ئافرىقىنىڭ ھەممە تەرىپىنى يالقۇن بېسىپ كەتكەن ئىدى.
رىملىقلار خۇددى يانغىنغا چۈشۈپ قالغان قۇشتەك، ئۇزلىرىنى ھەر
تەرەپكە ئۇرۇشاتتى. ئۇلارنى ژارژالارلار قىرىپ تاشلايتتى، ئورما-
لاردا ۋەھشى ھايۋانلار چىشلەپ يوق قىلاتتى، چولىلەردە ئاچلىق-
تىن، جەزىرىمە ئىسسىقتىن، قەھرىتان سوغاقتىن ئولۇپ كېتىشەتتى.

مەن ئەنە شۇ زاماندا ياشىغان يازغۇچىنىڭ ھىكايىسىنى ئوقۇغانىدىم، ئۇنىڭ تەرىپلىشىچە، رىم ھوكۇمرانىنىڭ خوتۇنى پروبا ئىككى قىزى بىلەن كېچىسى قېيىقىغا چۈشۈپ، ئالاربخ① گېرمانىلىرى باستۇرۇپ كىرگەندە رىمدىن قېچىپ چىقىقان. ئۇ تىبر دەرياسىدىن ئۆزۈپ كېتىۋاتقاندا، شەھەرنى مەڭگۈگە يالماپ-يۇتۇپ كېتىۋاتقان يانغىنىڭ يالقۇنىنى كورگەن. بۇ دۇنيانىڭ ئاخىرى ئىدى...

نېمىس بۇيۇم خالتىسىنى ئاچتى-دە، ئۇنىڭ ئىچىدىن تېشى قىرچىلىپ كەتكەن قېلىن خاتىرە دەپتىرىنى ئېلىپ، خېلى ۋاقىت ئوزىچە كۆلۈمسىرەپ ۋاراقلاپ تۇردى.

ــ مانا، ــ دىدى ئۇ كاتەنىڭ يېنىغا ئوتۇپ ئولتۇرۇپ، ــ رىملىقلارنىڭ ھالاك بولۇش ئالدىدا قانداق ھالەتتە ئىكەنلىگىنى ياخشى تەسەۋۋۇر قىلىشىڭىز ئۈچۈن، ئاممىئانۇس مارتسىلىنۇسنىڭ② مۇنۇ بىر ئابزاس يازمىسىنى ئوقۇپ بېرىمەن. ئاممىئانۇس مارتسىلىنۇس ئۇلارنى مانا مۇنداق تەسۋىرلەيدۇ:

ئۇلارنىڭ قىپ-قىزىل دوخاۋا ۋە شايىدىن تىكىلگەن ئۇزۇن كىيىملىرىنى شامال لەپىلدىتىپ تۇرىدۇ، بۇ بولسا ئۇ كىيىملەرنىڭ تېگىدىكى ھەر خىل مەخلۇقلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈپ تىكىلگەن زىبۇ-زىننەتلىك ئىچ كىيىمىنى كورۈشىمىزگە ئىمكان بېرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەللىك خىزمەتكارىنىڭ

---

① ئالاربخ (395 ــ 410)، يەنى ئالاربخ I. ئۇ 410-يىل 8-ئايىنىڭ 24-كۈنى رىمغا ھىجىم كىرىپ، 3 كۈن تالان-تاراج قىلغان. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② ئاممىئانۇس مارتسىلىنۇس (330 ــ 400) رىم تارىخشۇناسى بولۇپ، «رىم ئىمپېرىيىسى تارىخى»نى يازغان. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

مۇھاپىزىتى ئاستىدا ناھايىتى ئىلىدام كېتىۋاتقان ھارۇلىرى كوچا ۋە ئويلەرنى تىترىتىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ بىرەرى مۇنچىغا چۈشمەكچى بولسا (مۇنچىلار ئادەتتە ماگىزىنلار، ئاشپۇزۇللار ۋە تاماشا جايلىرى بىلەن بىللە قوشۇپ سېلىنغان بولىدۇ)، ئۇ ئىستىمال قىلىدىغان ھەممە نەرسىلەرنىڭ ئوزۇنگە بىرىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. مۇنچىدىن چىقىپ قوللىرىغا ئۇزۇك سالىدۇ، بېلىگە قىممەت باھالىق تاشلار قونىدۇرۇلغان توڭگىلىك تاسما بەلۋاغ باغلايدۇ، ئۇ ئۇچىسىغا ئون ئىككى كىشىگە يەتكۈدەك دۇخاۋا كىيىم كىيەتتى. دۇخاۋا ئۇستىدىن ناھايىتى چىرايلىق ئۇستكى كىيىملەر كىيىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ ئوزۇنگە شۇنداق سولەت بېرەتتىكى، بۇنداق سولەت ھەتتا سىراكوزىيەنى يېڭىۋالغان ئۇلۇغ مارتىبلۇسقىمۇ① يارىشايتتى. بەزىدە ئۇ يېنىغا بىرقانچە خىزمەتكار، ئاشپەز، خېرىدارلىرىنى ۋە ناھايىتى يېقىمسىز ھەرەم باشلىغىنى ئېلىپ، ئوزىنىڭ ئىتالىيىدىكى قورۇق ـ جاڭزىسىغا سەپەر قىلىدۇ، قۇش ئوۋلاش، توشقان ئوۋلاش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. ئەگەر ئىسسىق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئوزۇنىڭ ئالتۇن بىلەن بىزىتىلگەن قېيىغىغا چۈشۈپ، لۈكىرىن كولىدىن ئوزۇنىڭ دېڭىز بويىدىكى بىغىغا سەپەر قىلسا، بۇ سايامەتتىن كېيىن ئۇ بۈنى كايزار ۋە ئالېكساندىرنىڭ سەپەرلىرى بىلەن تەڭلەشتۈرىدۇ. ئەگەر كىمەنىڭ پەردىسىدىن بىرەر چۈتىن ئۈچۈپ كىرسە، ياكى قۇياشنىڭ نۇرى چۈشۈپ قالسا، ھەمىشەم قاراڭغۇلۇق ھۆكۈم سۈرگەن كىمىر② رايونىدا تۈغۇلمىغىنىدىن خاپا بولۇپ رەنجيدۇ. بۇ ئۇلۇغلارنىڭ ئەڭ ھورمەتلىك مېھمانلىرى ــ خوجايىنىنىڭ ھەر بىر سوزىگە چاۋاك چېلىشنى بىلىدىغان تەبيارتاپ ۋە يالاقچىلار ھىسابلىنىدۇ. ئۇلار ئويلەردىكى مەرمەر تۇۋرۇكلەرگە ۋە نەقىشلەنگەن پوللارغا ھاك ـ تاك بولۇپ قارىشىدۇ. داستىخانغا قويۇلـ

① مارتىبلۇس (مىلادىدىن ئىلگىرىكى 270 ــ 208) رىم جياڭجۇنى. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② كىمىر ئەڭ قەدىمقى دەۋردە قاراڭغۇ ـ زۇلمەتتە تۇرغان بىر مىللەت. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

غان هەيۋەتىلىك قۇش ۋە بېلىقلار ھەممىنى ھەيرانقالدۇرىدۇ. بۇ تاماقلارنىڭ ئېغىزلىغىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن تارازا ئېپكېلىپ تارتىشىدۇ. بۇ مەنزىرە ۋاقتىدا ئەسلىك ـ ھۇشلۇق مېھمانلار يۇزلىرىنى تەسكىرى بۇرىغاندا، تەييارتاپلار بۇ موجىزىلەرنىڭ راستلىغىنى تەستىقلايدىغان قارار يېزىش ئۈچۈن گۇۋاچىنى چاقىرتىپ كېلىشىدۇ...

ـــشۇنداق، ھېيت ھەر كۈنى بولۇۋېرىدۇ ـ دە، ـــ دېدى نېمىس خاتىرە دەپتىرىنى يېپىپ. ـــ بۇ ئادەملەر ئاخىرى يوللاردا ۋە خاراپ بولغان شەھەرلەردە سەرسان بولۇپ يۈرۈشتى. شەرق تەرەپتىن بولسا ۋارۋارلار ھەممە ياقنى قورۇتۇپ، خانۇەيران ۋە تالان ـ تاراج قىلىپ كېلىۋاتاتتى. ئەللىك يىل ئىچىدە رىم ئىمپېرىيىسىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى. بۈيۈك رىمنى ئوت ـ چوپ بېسىپ كەتتى، ئىگىلىرى تاشلاپ كەتكەن سارايلاردا ئوشكىلەر ئوتلاپ يۈرۈشكە باشلىدى. ياۋروپانىڭ ئۇستىگە چۈشكەن قارانغۇ تۇن يەتتە ئەسىرگىچە داۋام قىلدى. بۇنىڭ سەۋەبى شۇنىڭدا ئىدىكى، خرىستىيان دىنى پەقەت خاراپ قىلالايتتى، ئەمما ئەمگەكنى ئۈيۇشتۇرۇش ئۈنىڭ قولىدىن كەلمەيتتى. ۋەسىيەتـ لەردە ئەمگەك تىلغا ئېلىنمىغان. ۋەسىيەتلەرنىڭ مەنىۋى كۆچى ئىكىدىـ غان، ئورۇيدىغان ئادەملەرگە ئەمەس، بەلكى قۇللارنىڭ كۆچى بىلەن كۇن كورىدىغانلارغا باپ بولغان. خرىستىيان دىنى ئىمپېراتورلار ۋە ئىستىلاچىلارنىڭ دىنى بولۇپ قالغان ئىدى. ئەمگەك ئۈيۇشمىغان ھالدا، تەربىيىدىن تاشقىرى قالمۇەرگەن. ئەمگەكچىلەرنىڭ دىنىنى ئىككىنچى رىمنى يوق قىلغۇچى يېڭى ۋارۋارلار ئېلىپ كېلىشىدۇ. شپېنگلېر[1]نىڭ ئەسىرىنى ئوقۇغانمۇسىز؟ ئۇنىڭ تۇرغان ـ پۇتكىنى

---

① شپېنگلېر (1880 ـــ 1936) گېرمانىيىنىڭ ئىدىيالىستىك پەلسەپە مۇتەـ پەككۇرى بولۇپ، «غەرپنىڭ زاۋاللىققا يۈز تۇتۇشى» دېگەن ئەسىرنى يازغان. ـــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

رىملىق، ئۇنىڭ پەقەت ئوز ياۋروپاسى ئۈچۈن قۇياش پېتىۋاتقانلىغى توغرىسىدىكى گېپى توغرا. ئەمما بىز ئۈچۈن قۇياش ئەمدى چقىپ كەلمەكتە. شېپىنگلېر دۇنيا پۇرولېتارىياتىنى ئوزى بىلەن بىللە گورگە ئەگەشتۇرۇپ كېتەلمەيدۇ. ئاققۇلار ئولۇش ئالدىدا سايىرار ئىمىش. بۇرژۇئازىيە شېپىنگلېرنى ئاقىۋ بولۇپ سايىراشقا مەجبۇر قىلدى... شېپىنگلېر بۇرژۇئازىيىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىدىيالىستىك كوزبىرى. خىرىستىيان دىنىنىڭ چىشلىرى چىرىپ كەتكەن... بىزنىڭ چىشىمىز تومۇردىن... بىز ئەمگەكنى سوتسىيالىستىك ئۈيۇشتۇرۇش ئۈسۈلىنى خىرىستىيان دىنىغا قارشى قويىمىز... بىز بولشېۋىكلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا مەجبۇر بولغانمىز... ئوھ-ھو! بىزنى كىمنىڭ كۆشكۈرتۈۋاتقىنىنى ۋە كىمگە قارشى قويۇشۇۋاتقىنىنى بىلمەيدۇ دەپ ئويلامسىز؟ ياق، بىزنىڭ خەق ئويلىغاندىنمۇ تولاراق نەرسىگە ئەقلىمىز يېتىدۇ.... ئىلگىرى بىز رۇسلارنى كوزگە ئىلمايتتۇق. ھازىر، بىز رۇسلارغا قول قويۇشقا ۋە ئۇلارنى ھورمەتلەشكە باشلىدۇق...

پويىز گۈدۈگىنى چېلىپ، چوڭ يېزىنىڭ يېنىدىن ئوتۈپ كېتىپ باراتتى: ۋاگوننىڭ دەرىزىلىرىدىن قاڭالتىر ئوگزىلىك چوڭ ئويلەر، پاخال دوۋىلىرى، راشاتكىلىق باغلار، دۆكانلارنىڭ ۋىۋىسكىلىرى كورۈنەتتى. پويىز يولىنىڭ يېنىدىكى چاڭ-توزاڭلىق يولىدىن ئۇستىگە ھەربىچە كويىنەك كىيگەن، بەلباغسىز بىر كىشى تومۇر چاقلىق ھارۋىنى ھەيدەپ كېتىپ باراتتى. ئۇ كىشى ئىككى ئايىغىنى كېرىپ، بوجىنىڭ ئۈچىنى ئوينىتىپ كېتىۋاتاتتى. سېمىز ۋە يوغان ئېتى پويىزدىن ئوتۇپ كېتىمەن دەپ، ھە دەپ ئالدىغا ئىنتىلەتتى. ئۇ ۋاگوننىڭ دەرىزىلىرىگە قاراپ-دە، ئاپپاق چىشلىرىنى كورسىتىپ، بىرنىمە دەپ ۋاقىرىدى.

www.uyghurkitap.com

ـــ بۇ، گۈلەي ـ پوله، ـــ دىدى نېمىس، ـــ ناھايىتى باي بېزا.

يولدا بىرنەچچە قېتىم پويىز ئالمىشىشقا توغرا كەلدى. (كاتە توپ ـ توغرا ئېلىپ باردىغان پويىزغا چۈشمىگەن ئىكەن.) كېتىش ھەرىكىتىدىكىلەر ۋوگزالدا كۈتۈشەتتى، يېڭى شەخسلەر، ۋاگون دەرىزىلىرىدىن كورۇنگەن ۋە ئوزى ئەزەلدىن كورۇپ باقمىغان ئاۋۇللۇق سازلىقلار ـــ بۇلارنىڭ ھەممىسى كاتەنى غەملىك پىكىر ـ لەردىن قۇتۇلدۇردى. نېمىس ئاللىقاچان كاتەنىڭ قولىنى قاتتىق سىقىپ خوشلىشىپ چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ئادەم بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ مۇۋاپىق ئىكەنلىگىگە قەتئى ئىشەنگەنىدەك ھەم ئوز بۇرچىنى چۈشەنگەندەك كورۈنەتتى. ئۇنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى سەۋرىلىك، ئۇمىتۋارلىغى كاتەنى ھەيرانلىقتا قالدۇردى ۋە ئەندىشگە سېلىپ قويدى. ھەممە ئۇچۇن ھالاكەت، دەھشەت، مالىمانىلىق بولۇپ كورۇنگەن نەرسە ئۇنىڭغا ئۇلۇغ دەۋرنىڭ ئۇزاق كۈتۈلگەن باشلىنىشى بولۇپ كورۇنەتتى.

شۇ يىلى كاتە ئەلەمدىن چىش غىچىرلىتىشتىن باشقا نەرسىنى كورمىدى، مارت ئېيىنىڭ بىر كۈنىدە ئاتىسىنىڭ ئويىدە تۇرغان چېغىدا كورگىنىدەك پۇرۇشكەن تەلەتلەر، تۇگۈلگەن مۇشتلاردىن باشقا نەرسىنى كورمىدى. راست، تيوتكىن جۇڭشياۋغا ئوخشاش ئادەملەر چىشىنى غىچىرلاتمايتتى، ئۇلار تارتمايتتى، ئەمما ئۇنىڭ ئوزىنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ "دوت" ئادەم ئىدى، ئىنقلابنىمۇ ئوزىنىڭ ئادالەتلىككە بولغان "ئۇمىتۋارلىق" كوزقاراشىدا تورۇپ ئالقىشلايتتى.

كاتە ياشاۋاتقان مۇھىتتىكى كىشىلەر ئىنقىلاپ پۇتۇن روسىيىنى ۋە رۇس مەدەنىيىتىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلىدۇ، پۈتۈن ھاياتنى بۇزىدۇ، پۈتۈن دۇنيادا پۇگاچېۋچىلىقتا ئېلىپ باردۇ، دۇنيانى ئاخىرقى

زامانغا ئېلىپ باردىۇ دەپ گەپ قىلىشاتىتى. دۇرۇسقىنا ئىمپېرىيە بار ئىدى، ئۇنىڭ مېخانىزمى ئېنىق ۋە روشەن ئىشلەپ تۇراتتى. دىخان يېرىنى ھەيدەيتتى، كومۇركان ئىشچىسى كومۇرىنى كولايتتى، سودىگەرلەر ئوز سودىلىرى بىلەن ئاۋارە ئىدى. ئەمەلدارلار خۇددى سائەتنىڭ ۋىنتسىدەك ئىشلىشەتتى. يۇقۇرى قاتلامدىكىلەر بولسا بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن پايدىلىنىپ كەيپى-ساپا سۇرەتتى. ئادەملەر: "بۇنداق تۇزۇم ئادالەتلىك تۇزۇم ئەمەس، ئەما، ئىلاج يوق، خۇدا پىشانىگە پۈتكەن..." دېيىشەتتى. بىردىنلا بۇلارنىڭ ھەممىسى خانىۋەيران بولۇپ كەتتى. ئىمپېرىيە خۇددى بۇزۇلغان چۇمۇلىنىڭ ئۇۋۇسىدەك بولۇپ كەتتى. قۇرقۇپ كوزلىرى چانىغىدىن چىقىپ كەتكۇدەك بولۇپ كەتكەن شەھەر ئاھالىلىرى تەمتىرەپ ھەر تەرەپكە تارقىلىپ كېتىشتى...

پويىز خېلى ۋاقىتقىچە جىمغىنا بىر كىچىك بېكەتتە توختاپ قالدى، كاتە دەرىزىدىن بېشىنى چىقىرىپ قارىدى. قاراڭغۇلۇقتا ئىگىز بىر دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى شىلدىر-شىلدىر قىلىپ تۇراتتى. كاتە چۈشىنەلمەي قالغان بۇ ئالەمنىڭ ئۇستىدىكى ئاسمان ئۇنىڭغا چەكسىز بولۇپ كورۈنەتتى.

كاتە ۋاگوننىڭ دەرىزىسىگە يولەندى. يوپۇرماقلارنىڭ شىلدىرلىشى، يۇلتۇزلارنىڭ پىلىلدىشى، يەردىن كەلگەن خۇش پۇراق ئۇنىڭ يادىغا بىر كېچىنى سالدى. بۇ ۋەقە پارىژغا يېقىن بىر جايدا، باغدا بولغان ئىدى... ئەڭ يېقىن تونۇشلىرىدىن بىرنەچچە كىشى (ھەممىسى پېتېربۇرگلىق ئىدى) ئىككى ئاپتوموبىلغا چۈشۈپ، ئەنە شۇ باققا كېلىشتى... سۇ بويىدىكى چىرايلىقتىنا شىپاڭ ئىچىدىكى ئاش-پۇزۇلدا كەچلىك تاماق يېيىشتى. مەنزىرە كىشىنى مەپتۇن قىلارلىق

بولۇپ، سۇغا ئېسىلىپ چۈشكەن مەجنۇنتاللار خۇددى كۆمۈش رەڭلىك بۇلۇتلارغا ئوخشايتتى.

ئۇلپەتلەرنىڭ ئارىسىدا بىر ۋاقىتلاردا روسىيەدە تۇرغان ۋە كاتەگە تونۇش بولمىغان بىر نېمىسمۇ بار ئىدى. نېمىس فرانسۇز تىلىنى ياخشى بىلەتتى. ئۇ ئۇستىگە كاستۇم كىيگەن، شلەپىسىز ئىدى. ئۇزۇنچاق كەلگەن يۈزى ئەسەبىرەك بولۇپ، ئۇزى ئورۇق، بويى ئىگىز ئىدى، چېكسىنىڭ چاچلىرى چۈشكەن، جىددى كوزلىرىنىڭ قاپاقلىرى ئېسىلغان ئىدى. نېمىس بارماقلىرىنى ۋىنو باكالىنىڭ ئۇستىگە قويۇپ، جىم ئولتۇراتتى. ئەگەر كاتەگە بىرەر كىشى يېقىپ قالسا، ئۇنىڭ كۆكىلى ئېچىلىپ، خۇش-يېقىملىق بولۇپ كېتەتتى. ئىيۇلنىڭ كېچىسى گويا كاتەنىڭ ئوچۇق مۇرىلىرىنى سلاپ-سىپايىتى. شپاگنىڭ تېمىغا يامىشىپ چىقىپ كەتكەن ئۇزۇمنىڭ يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن يۇلتۇزلار پىلىلداپ كورۇنەتتى. شاملار ئۇلپەتلەرنىڭ يۈزلىرىنى، داستىخان ئۇستىدىكى پەرۋانە-لەرنى، تونۇش بولمىغان كىشىنىڭ خىيالچان يۈزىنى يورۇتاتتى. نېمىس ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇراتتى. كاتە ئۇنىڭ خىيال سۇرۇپ كەتكەنلىگىنى سېزەتتى. بۇ كېچە كاتە ئوزىنىڭ ناھايىتى زىبا ئىكەنلىگىنى سەزدى.

ئۇلار ئۇستەلنىڭ يېنىدىن تۇرۇپ، باغنىڭ چېتىدىكى ئايۋانغا قاراڭغۇ دەرەخلىك يول بىلەن مېڭىپ كېتىشۋاتقىنىدا (ئۇلار ئايۋاندىن پارىژنىڭ چىراغلىرىنى تاماشا قىلىشماقچى ئىدى)، نېمىس كاتە بىلەن يانمۇ-يان ماڭدى.

ــ مېنىڭچە ئايالارنىڭ شۇنچە زىبا بولۇشى ياخشى ئەمەس، سىز قانداق دەيسىز، خېنىم؟ــ دېدى ئۇ ئوزىنىڭ سوزلىرىگە ئىكىكى

خىل مەنە بەرمەسلىك ئۇچۇن، ئاۋازنىڭ جىددى تۈس بېرىپ، كاتە ئاستا-ئاستا مېڭىپ كېتىۋاتاتتى. نېمىسىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن سوزلىشىشكە باشلىغانلىغى ئۇنىڭغا ناھايىتى يېقىپ كەتكەن ئىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى يوپۇرماقلارنىڭ شىلدىرلىشىنى باسالمايتتى. نېمىس كاتەنىڭ سول يېقىدا كېتىۋېتىپ، يولنىڭ نېرىقى بېشىدىن پىلىلداپ كورۇنگەن شەھەرنىڭ شوللىرىدىن كوزىنى ئالمايتتى. ــ مەن ئوزۇم ئىنتۇبنېر-مەن. ئاتام ناھايىتى دولەتمەن كىشى. مەن چوڭ كارخانىدا ئىشلەيمەن. مېڭلاپ-مېڭلاپ ھەر خىل كىشىلەر بىلەن كورۇشۇشكە توغرا كېلىدۇ. مەن سىز بىلمىگەن كوپ نەرسىلەرنى كورگەنمەن ۋە بىلىمەن. كەچۇرۇڭ، مېنىڭ سوزۇم ئېغىر كەلمەمدۇ؟

كاتە ئۇنىڭغا قاراپ، ئۇنىڭ چىقىمايى كۆلۈمسىرىدى. يىراقتىن چۈشكەن چىراقنىڭ خىرە يورۇغىدا نېمىس ئۇنىڭ كوزلىرىنى ۋە كۆلۈمسىرىشىنى كورۈپ، سوزىنى داۋاملاشتۇردى:

ــ بەختكە قارشى بىز ئىككى ئەسىرنىڭ چېگرىسىدا ياشاۋاتىمىز. ھەشەمەتلىك، تەنتەنىلىك ۋە داغدۇغىلىق بىر ئەسىر ئولۇپ بارماقتا. ماشىنىلارنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئېچىدە، فابرىكا مەھەللىلىرىدە، يېڭى ئەسىر دۇنياغا كەلمەكتە. بۇ ئەسىرنىڭ نامى ــ ئامما، ئىنسانلار ئامىسى، ئۇنىڭ ئىچىدە ھەممە ئايرىملىق ۋە پەرقلەر يوقىتىلىدۇ. ئىنسان كىم؟ ئىنسان پەقەت ماشىنىلارنىڭ ماگنىتوزۇپ تۇرىدىغان ئەپچىل قولىدۇر. بۇ يەرنىڭ قانۇنلىرى پۈتۈنلەي باشقىچە، ۋاقتىنىڭ بېرىشىمۇ باشقىچە ھىساپلىنىدۇ، بۇ يەردە ھەقىقەتمۇ پۈتۈنلەي باشقىچە. سىز كونا ئەسىرنىڭ ئەڭ كېيىنكى نامايەندىسىز، خېنىم. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىزنىڭ يۈزىگىزگە قارىسام، يۈرىگىم ئېچىشىدۇ. يېڭى ئەسىرگە بۇنىسى كېرەك ئەمەس، خۇددى پايدىسىز،

باشقا نۇسخىسى يوق، چىرىك همسنى قوزغىتۇچى نەرسىلەر — مۇھەببەت، پىداكارلىق، پۇئىزىيە، شاتلىق ياشلىرىغا ئوخشاش نەرسىلەر كىشىك بولمىغاندەك... سىزنىڭ چىرايىڭىزمۇ يېڭى زامانغا كىرەكسىز!... چىراي!... نىمىگە كىرەك؟ چىراي كىشىنى غەپلەتكە لايدۇ... ئۇنىڭغا يول قويماسلىق كىرەك... كىلىچەكتە چىرايغا قارشى قانۇنلار چىقىرىلىدۇ، راست ئېيتسەمەن... سىز توشۇغۇچى تاسمىنى ھېچ ئاڭلىمىغانمۇسىز؟ ئۇنى يېقىندا ئامېرىكىلىقلار ئويلاپ تاپتى. ھەر دائىم يۇرۇپ تۇرغان تاسمىنىڭ يېنىدا ئىشلەش پەلسەپىسىنى ئاممىنىڭ ئارىسىدا تارقىتىش كىرەك... توشۇغۇچى تاسمىنىڭ يېنىدا بىر مىنۇت خىيال سۈرۈپ پەرىشان بولۇپ قېلىشىنىڭ ئۇغرىلىق قىلىش، ئادەم ئولتۇرۇشتىنمۇ چوڭ جىنايەت ھىسابلىنىدىغانلىغىنى ھەممىگە بىلدۈرۈش كىرەك... ئەمدى ئۇزىگىز ئويلاپ كورۇڭ: تومۇر ۋە پولاتتىن قۇرۇلغان سېخىقا چىرايلىق، كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان گۈزەل بىر نەرسە كىردى دەپ پەرەز قىلىڭ... ئاقىۋەتتە نىمە بولىدۇ؟ قوللار تىترەشكە باشلايدۇ، ئىشلار تەسلىشىپ كېتىدۇ، بىر سېكۇنت بولسىمۇ قول خاتا كېتىپ قالىدۇ، كېچىكىدۇ... شۇ بىر سېكۇنتلۇق خاتادىن نەچچە سائەتلىك ئىش ئاقسايدۇ، مانا بۇنىڭدىن ئايەت ـ پالاكەتلەر كېلىپ چىقىدۇ.... مېنىڭ زاۋۇدىم خوشنا زاۋۇتىنىڭكىدىن ناچار بولغان مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشقا باشلايدۇ... كارخانا ھالاك بولىدۇ... بانكىلار ئېتىلىدۇ... بىر يىلدا ئاقچىنىڭ قىممىتى توۋەنلەپ كېتىدۇ... قايسىبىرسى ئۇزىنى ئۇزى ئاتىدۇ... بۇلارنىڭ سەۋىۋى نىمە؟ سەۋەۋى زاۋۇتنىڭ سېخىدىن يېقىملىق بىر جۈگانىنىڭ كويىنگىنى لەپىلدىتىپ ئوتۇشىدە، جىنايەتكارلىق بىلەن زىبا ئايالنىڭ سېختىن ئوتۇشىدە...

كاته كۆلۇژەتتى. توشۇغۇچى تاسمىنك نىمە ئىكەنلىگىنى ئۇ ئەسلا بىلمەيتتى. ئۇ ئەزەلدىن زاۋۇتقا بېرىپ باقمىغان، پەقەت مەنزىرىلەرنى بۇزىدىغان ئىسلىشپ قارىپىپ كەتكەن تۇرخۇنلارنىلا كورگەن خالاس... ئۇ پەقەت دەرەخلىك چوڭ كوچىلاردا تاماشا قىلىپ يۇرگەن خالايىقنى بىلەتتى ۋە ئۇلاردا ھېچقانداق دۇشمەنلىكنى كورمەيتتى. كولدە بىللە ئولتۇرۇشقان ئۇلپەتلەرنىڭ ئىككىسى سوتسيال دېموكرات ئىدى، دىمەك ۋىجدان مەسىلىسىمۇ جايىدا ئىدى. قاپ-قارا ئاغۇ ۋە ئىللىق دەرەخلىك يولدا ئاستا-ئاستا مېڭىپ كېتىۋاتقان ھەمرايىنىڭ سوزلىرى بىر ۋاقىتلاردا كاتەنىڭ مېھمانخانىسىدىكى غەيرى تەبىئى رەسىملەرگە ئوخشاش قىزىق ۋە يېڭى ئىدى... ئەمما شۇ كېچە كاتەنىڭ پەلسەپە بىلەن شۇغۇللىنىشقا كوڭلى تارتمىغان ئىدى.

ــ چىرايلىق خوتۇنلار راسا ئەدىۋىزنى بەرگەن بولسا كېرەك، ئۇلارنى شۇنچىلىك يامان كوردىكەنسىز، ــ دېدى كاتە ۋە پۈتۈنلەي باشقا نەرسىنى ئويلاپ ئاستا كۆلدى... ئۇ باشقا نەرسە شۇ كېچە، گۈل ۋە يوپۇرماقلارنىڭ پۇرىغى، دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدىن پىلىلداپ كورۈنگەن يۇلتۇزلاردەك ئېنىقسىز، باشنى ئايلاندۇرىدىغان، ئارام بېرىدىغان ئىشق ئىدى. بۇ ئىشق مۇشۇ ئىگىز بويلۇق ئادەمگە بولمىسا كېرەك، بەلكى شۇ ئادەمگە بولۇشىمۇ مۇمكىن. كاتەنىڭ تىلىگىنى شۇ ئادەم تۇغدۇردى. يېقىندىلا ئۇنىڭغا ناھايىتى ئېغىر كورۈنگەن، قولۇمدىن كەلمەيدۇ دەپ ئويلىغان نەرسە ئەمدى ئوزى كېلىپ، ئوز قولى بىلەن ئۇنى قۇچاقلىدى....

كىم بىلىدۇ، ئۇ ئەنە شۇ كۆنىلەردە پارىژدا نىمىلەرگە دۇچ-كەلمەيتتى... ئەمما بىردىنلا ھەممە نەرسە ئوزگىرىپ كەتتى... دۇنيا

ئۇرۇشنىڭ زەھبىرەكلىرى گۈلدۇرلەپ كەتتى. كاتە ئۇ نېمىسىنى كېيىن ھېچ ئۇچراتمىدى. ئۇرۇشنىڭ يېقىن كېلىپ قالغانلىقىنى ئۇ كىشى بىلەتتىمۇ ياكى پەقەت سېزەتتىمۇ؟ كېيىن ئايۇانىڭ تاشتىن ياسالغان پەنجىرىسىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ قاپ-قاراڭغۇ ئۇپۇقتا يېيىلغان پارىزنىڭ ئالماستەك چىراقلىرىنى تاماشا قىلىپ تۇرغانلىرىدا سوھبەتىنى داۋاملاشتۇرۇۋېتىپ، نېمىس بىرقانچە قېتىم پالاكەتنىڭ باستۇرۇپ كېلىشى توغرىسىدا سوزلىدى. كېچىنىڭ راھىتى، كاتەنىڭ چىرايى ۋە يېقىملىقلىغى ئۇنىڭغا بەربىر ئىدى.

كاتە ئۇنىڭغا نېمىلەرنى سوزلىگەنلىگىنى بىلمەيتتى، سوزلىگەن گەپلىرىنىڭ ھەممىسى بىكار گەپلەر بولسا كېرەك. ئەمما بۇنىڭ ئەھمىيىتى يوق ئىدى. نېمىس پەنجىرىگە ئىگىشىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ يۈزى كاتەنىڭ مۇرىسىگە تېگەيلا دەپ قالغان ئىدى. كاتە كېچە ھاۋاسىنىڭ ئوزىدىكى ئەتىر ھىدى، ئوزىنىڭ مۇرىسى ۋە چاچلىرىنىڭ پۇرىغى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەنلىگىنى سېزىپ تۇراتتى. ئەگەر شۇ ۋاقىتتا نېمىس ئوزىنىڭ يوغان قولىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويغاندا، كاتە ئوزىنى نېرىغا تارتمايتتى، ياكى ھازىرلا ئۇنىڭغا شۇنداق بىلىنگەن بولسا كېرەك.... ئەمما شۇ ۋاقىتتا ئۇنداق ئىش بولمىغان ئىدى...

كاتەنىڭ يۈزىگە كېلىپ ئۇرۇلغان شامال چاچلىرىنى پىرىلدىتاتتى. پاراۋۇزنىڭ ئۇچقۇنلىرى ھەر تەرەپكە ئۇچۇپ كېتەتتى. پويىز سازلىقتا كېتىپ باراتتى. كاتە تاشقىرىدىكى ھېچ نەرسىنى كورەلمەي، دەرىزىنىڭ يېنىدىن تۇرۇپ، ياتقۇنىڭ بۇرجىگىگە ئولتۇردى، سوغاق قوللىرىنى قاتتىق سقتى.

ئۇ ئەمدى پۇشايمان قىلاتتى. بۇ نىمە گەپ؟ ۋادىمىنىڭ ئولگەنـ

لىگىنى بىلگىنىگە بىر ھەپتە ئوتمەستىن، ئۇنىڭغا ۋاپاسىزلىقىتىنمۇ بەتتەر، خائىنلىقتىنمۇ بەتتەر گۇنا قىلدى... ئاللىقانداق ئەپسانىلىق ئاشقىنى ئويلاپ، ئارزۇ قىلدى... نېمىس ئەلۋەتتە ئولۇپ كەتكەن... ئۇ زاپاس ئەپتسىز ئىدى، ئولگەن، ئولگەن... ھەممە ئادەم ئولۇپ كەتتى، كولىنىڭ يېنىدىكى ئايۋاندىكى كېچەدەك، ھەممە نەرسە مەڭگۈگە كەتتى، قايتمايدىغان بولۇپ كەتتى.

كاتە توۋلۇۋەتمەسلىك ئۈچۈن لەۋلىرىنى قاتتىق يۈمدى. كوزلىرىنمۇ يۇمدى. يۇرىگىنى قاتتىق ئەلەم سىقىپ، پارە-پارە قىلاتتى... شام پىلىلداپ يېنىپ تۇرغان پاسكىنا ۋاگونىدا ئادەم ئانچىلا كوپ ئەمەس ئىدى. كوتىرىلگەن قوللار، پاخماق ساقاللار، ئۇستۈن قەۋەتتىكى ياتقۇدىن ساڭگىلىتىلغان يالاڭ ئاياقلارنىڭ كولەڭگىلىرى پويىز بىلەن بىللە سىلكىنىپ تۇراتتى. ۋاقىت خېلى كەچ بولۇپ قالغان بولسىمۇ، ئەمما ھەممەيلەن ئويغاق ئىدى. ۋاگوندىكىلەر پىچىرلىشىپ سوزلىشەتتى.

ــ ئەڭ يامان جاي شۇ، مەن سىلەرگە دەپ قويماي....

ــ ھە، ھە، نىمىشقا؟ بۇ يەرلەرمۇ خەۋپلىكمۇ، ھە؟

ــ كەچۈرۈڭسز، ئاڭلىماپتىمەن، بۇ يەرلەردىمۇ ئادەمنى بۇلاپتالىشامدۇ؟ ھەيرانمەن، نىمىشقا نېمىسلار توسمايدۇ؟ ئۇلار يولۇچىلارنى قوغداشلىرى كېرەك-تە!... مەملىكەتنى بېسىۋالغىنىڭدىن كېيىن، ئۇنىڭدا تەرتىپ ئورناتقىن-دە!...

ــ كەچۈرۈڭسلەر، جاناپلار، نېمىسلارنىڭچۇ، بىزنىڭ ئولۇشتىرىلىشىمىز بىلەن كارى يوق، ئۇلار، ئۇزەڭلار تاپقان بالاغا داۋا تېپىڭلار-دە، دەيدۇ... شۇنداق! باندىتلىق خەلقىمىزگە قان بىلەن كىرگەن... ئەبلەخ خەلق...

قوپال بىر ئاۋاز بۇنىڭغا جاۋابەن مۇنداق دىدى:

ــ پۇتۇن رۇس هوججەت ـ يازمىلىرىنى يوقتىتىش، پۈتۈن ئالەمنىڭ ئالدىدا ئوتتا كويدۇرۇش كېرەك... بىزنى شەرمەندە قىلدى! پۈتۈن روسىيە مەملىكتىمىزدە بىرمۇ هالال ئادەم يوق... بىر ۋەقە يادىمدا، فىنلاندىيەگە بارغان ئىدىم، مېهمانخانىدا كالىچم قېپقاپتۇ... كەينىمدىن بىر كىشى ئاتقا مېنىپ كالىچمنى يەتكۈزۈپ بەردى ـ هە! كالاچنىڭ ئوزىمۇ يىرتىق كالاچ ئىدى دەڭ،... مانا بۇنى هالال خەلق دەيدۇ. كوممۇنىستلارنىڭ راسا ئەدىۋىنى بېرىشتى ـ دە... ئومۇمەن رۇسلارنىڭ ئەدىۋىنى بېرىشتى! ئابو شەھىرىدە قوزغىلاڭ كوتەرگەنلەر باستۇرۇلغاندىن كېيىن، فىنلاندىيىلىكلەر ئەنە شۇ يەرنىڭ قىزىل گۈۋاردىيە باشلىغىنى ئوتقا سېلىپ قىيناشتى، بولشەۋىكنىڭ ۋاقىرىغىنى دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىدىن ئاڭلىناتتى.

ــ ئاھ، خۇدا، قاچان بىزدىمۇ تەرتىپ بولار؟...

كەچۈرۈڭ، مەن يېقىندا كىيېۋدا بولغان ئىدىم... هەشەمەتلىك ماگىزىنلار ۋە قەھۋەخانىلاردا مۇزىكىلار بار، خوتۇن خەقلەر ئوچۇق ـ ئاشكارا گوھەر تاقاپ يۈرىدۇ. هايات ياشناپ قاينايدۇ... ئالتۇن ۋە بۇيۇملارنى سېتىۋالىدىغان سودا سارىيىنىڭ تىجارىتىنى ئېيتمامسىز... بازارلار ئاۋات... ناھايىتى ئاجايىپ شەھەر ـ دە....

ــ بىر شىملىق رەخت ئالىمەن دىسىڭىز، ئالتە ئايلىق ماتاشكىزنى بېرىسىز. بىزنى ئېلىپساتارلار بوغماقىتا، تۇرقىغا قارىسىڭىز ــ تۇزۇڭ ئادەملەر، هەممىسى كوك سارجىدىن تىكىلگەن كاستۇم كىيىشكەن... قەھۋەخانىلاردىن چىقىشماي سودىلىرىنى پۈتۈرىشىدۇ... بىر كۈنى ئەتىگەنلىگى سەرەڭگە ئالاي دەپ چىقسام، شەھەردە سەرەڭگە يوق. بىر هەپتىدىن كېيىن بىر قاپ سەرەڭگە بىر

سوم بوپتۇ. يىگىننى ئېيتمامسىز! خوتۇنۇمنىڭ تۇغۇلغان كۈنى مۇرا- سىمغا ئىككى يىگنە بىلەن بىر چاق يىپ سوغا قىلدىم. ئىلگىرى گوھەر كوزلۇك ئۇزۇكلەرنى سوغا قىلاتتىم... زىيالىلار يوق بولۇپ كەتمەكتە...

ــ ھايانكەش ئېلىپساتارلارنى شەپقەتسىز يوسۇندا ئېتىپ تاشلاش كېرەك...

ــ جانابى يولداش، بۇ يەر بولشېۋېكلاشمىغان جاي، ئېھتىيات قىلىك...

ــ كىيېۋتا ئىشلار قانداق، گېتمانىنىڭ ئورنى مۇستەھكەممۇ؟

ــ نېمىسلار بار، ئۇنىڭ ئورنى مۇستەھكەم... ئۇكرائىنىغا يەنە بىر دەۋاگەر چىقىپتۇــۋاسىلى ۋىشۋاننى دىگەن ئادەم. ئوزى ھاپسبۇرگ شاھزادىلىرىدىن، ئەمما ئۇكرائىنچە كىينىپ يۈرەرمىش دىيىشىدۇ.

ــ خالايىق، ئەمدى ياتايلى، شامنى ئوچۇرۇش كېرەك.

ــ نېمىشقا ئوچۇرىدىكەنمىز؟ بۇ يەر ۋاگونغۇ...

ــ خەتەرسىزرەك بولىدۇ دەيمەن-دە،... شام يانسا تاشقىرىدىن ۋاگوندىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئاشكارا كورۇنۇپ تۇرىدۇ...

ۋاگوندىكىلەر جىم بولۇشۇپ قالدى، پويىز چاقلىرىنىڭ جاقلىدىشى يەنە قاتتىقراق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. پاراۋۇزنىڭ ئۇچقۇنلىرى قاپ- قاراڭغۇ سازلىق تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپ كېتەتتى. خېلىدىن كېيىن بىر كىشىنىڭ غەزىۋى كېلىپ كەتكەن بولسا كېرەك، غۇدۇڭشىدى:

ــ "شامنى ئوچۇرەيلى" دىگەن كىم؟ (ھەممە جىم، ۋاگونىنىڭ ئىچىنى دەھشەت باستى.) ھە، ھە، شامنى ئوچۇرىدىكەنمىز-دە... ئوزى قاراڭغۇدا چاماداناىلارغا قول سالماقچى. بۇ سوزنى ئېيتقان

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تورىيكىنى
ئۇيغۇرچە كتابلىرىڭ يېڭى ئادرىسى

كىشىنى تاپسام، پويىزدىن ئېتىۋېتەتتىم.

كىمدۇر بىرى چىشىنى غىچىرلاتتى. ۋەھىمىدىن قورققان بىر ئاۋاز چىقتى:

ــ ئوتكەن ھەپتىدە پويىزدا كېتىۋاتاتتىم، بىر خوتۇننىڭ ئىككى تۇگۇننى ئىلمەك بىلەن تارتىپ ئېلىپ كېتىشتى.

ــ بۇنى قىلغان دەل ماخنوچىلارنىڭ ئوزى...

ــ ماخنوچىلار ئىككى تۇگۇننى دەپ قولىنى بۇلغاپ ئولتۇراتتىمۇ. ئۇلار پۇتۇن پويىزنى بۇلاپ ـ تالىشىدۇ.

ــ جاناپلار، كېچىسى بۇنداق سوزلەرنىَ قىلمىساڭلارچۇ...

شۇنىڭدىن كېيىن بىر بىرىدىن دەھشەتلىك ھىكايىلەر باشلىنىپ كەتتى. شۇنداق ھادىسىلەر ئېيتىلدىكى، ئولتۇرغانلارنىڭ تەنلىرى جۇغۇلداپ كېتەتتى. مەلۇم بولۇشىچە، پويىز ئالدىرىماستىن ئاستا سورۇلۇپ كېتىۋاتقان بۇ جايلار ئەڭ ئەشەددى قاراقچىلارنىڭ ماكانى ئىكەن، ھەتتا پويىزنى قوغداپ كېلىۋاتقان ساقچىلار ئاۋالقى ئىستانسىدە چۇشۇپ قاپتۇ... بۇ يەرلەرنىڭ كىشىلىرى كۇندۇزى ئەستەرلىك جۇۋا، قىزلىرى دۇخاۋا ۋە شايى كىيىم كىيىپ يۇرۇشىدىكەن. ھەر كۇنى دىسە بولىدۇ، پويىزلارنى پىلىموتقا تۇتۇپ بۇلاپ ـ تالىشىدىكەن ياكى ئارقىدىكى ۋاگونلارنى ئاجرىتىپ، ئوزلىرى يۇرگۇزۇپ كېتىشىدىكەن. يە بولمىسا پويىز قاتتىق مېڭىپ كېتىۋاتقان ۋاقىتتا، ۋاگونلارنىڭ ئىشىكلىرى ئىچىلارمىش ـ تە، ساقاللىرى ئوسۇپ كەتكەن، قوللىرىدا پالتا، مىلتىق تۇتقان ئادەملەر كىرىپ، قولۇڭلارنى كوتىرىڭلار، دەرمىش. رۇس بولسا ئانىسىدىن تۇغما يالىڭاچ قىلىپ سۇپۇرۇپ كېتەرمىش، ئەمما قوللىرىغا يەھۇدى چۇشۇپ قالسا...

ــ يەھۇدىلارنى نىمە قىلىدىكىن؟ يەھۇدى نىمە ئىش قىپتۇ؟ ــ

دەپ ۋاقىردۇەتتى ئۇستىگە كوك بىجىدىن كاستۇم كىيگەن ۋە كىيپۇنى ماختاپ كەلگەن كىشى. دەھشەتلىك ۋە ۋەھەمىلىك ئاۋاز بىلەن، ــ ھەممە ئىشتا پەقەت يەھۇدى ئەيىپدارمىكەن؟...

بۇ ۋاقىراشتىن كېيىن ھەممىنى ۋەھىمە باستى. ئاۋازلار جىم بولۇپ قالدى. كاتە يەنە كوزىنى يۇمدى. گوھەر كوزلۇك ئۇزۇگىدىن باشقا ئۇنىك ئوغرى ئالغۇدەك مېلى يوق ئىدى. ئەمما ئۇنىمۇ قورقۇنچ باستى. قورقۇنچتىن ئوزىنى توختىتىش ۋە يۇرىگىنى بېسىش ئۈچۈن، ئاشۇ ئارزۇ قىلغان كېچىنى يەنە خىيالىغا كەلتۈرۈشكە باشلىدى. ئەمما ئۇ خىياللارنىك ئورنىغا پويىز چاقىلىرىنىك تىنىماي: "كاتىن ـ كا، كا ـ تىن ـ كا، تا ـ مام، تا ـ مام، تامام" دىگەندەك جاقىلدىشى ئاڭلىناتتى....

...پويىز، خۇددى تامغا سوقۇلغان ھارۋىدەك، قاتتىق تورمۇز بېرىپ بىردىن توختىدى. زەنجىرلەر شىرىقلاپ كەتتى، دەرىزىلەر جىزىلدىدى، بىرنەچچە چامادان توپىدىن پەسكە ئاغدۇرۇلۇپ چۈشتى. ھېچكىمنىڭمۇ بۇنىڭدىن ھەيران بولمىغانلىغى ئەجەپلىنەرلىك ئىدى. ھەممەيلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، ئۇ ياق ـ بۇ ياققا قارىشىپ، قۇلاق سېلىشقا باشلىدى. بىرەر بالانىك كەلگەنلىگى ئېنىق ئىدى.

قارائىغۇلۇقتىن مىلتىقنىك ئاۋازلىرى كەلدى. چېچى تازا قىلىپ قىرىلغان، بىجىدىن كاستۇم كىيگەن بايىقى كىشى ۋاگوننىك ئىچىدە يۈگۈرۈشكە باشلىدى، كېيىن بىر دالدا جايىنى تاپتى ـ دە، كىرىپ يوشۇرۇنۇۋالدى. ۋاگون دەرىزىلىرىنىك تېگىدىن كىملەردۇر يۈگۈرۈپ ئوتتى. مىلتىقلار تارسىلداپ ئېتىلىشقا باشلىدى. "كاللاڭنى چىقارما!" دەپ ۋاقىردى بىرسى دەھشەتلىك بىر يوسۇندا. گىرانات

گۈلدۈرلەپ پارتلىدى. ۋاگون مىدىرلاپ كەتتى. بۇ تىترەشتىن يولۇچىلارنىڭ چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى. ئاللىقاندىق كىشىلەر ۋاگون ئىشىگىنى مىلتىقىنىڭ قوندۇقلىرى بىلەن ئۇرۇپ باستۇرۇپ كىرىشتى. قوينىڭ تېرىسىدىن تۇماق كىيگەن، قوللىرىدا گىرانات ۋە مىلتىق تۇتقان ئونچە كىشى ۋاگوننىڭ ئىچىگە بىر بىرلىرىنى ئىتتىرىشىپ كىردى. ھەممىسى ئېغىر نەپەس ئالاتتى.

ـــ يۈك ـ پۇكلىرىڭنى كوتىرىپ، ھەممىڭ تاشقىرىغا چىق!

ـــ چاپسانراق بولۇش، بولمىسا...

ـــ مىشكا، بۇرژۇئازلارنى گىرانات بىلەن ئۇر...

يولۇچىلار ھەر تەرەپكە قېچىشقا باشلىدى. سېرىق چاچلىق، ئاچ ـ چىغى يامان بىر يىگىت گىرانىتىنى ئىگىز كوتەرگىنىچە ئالدىغا ئېتىلدى ۋە گىرانىتنى كوتەرگىنىچە بىر پەس تۇردى...

ـــ چىقۇاتىمىز، چىقۇاتىمىزغۇ، ـــ دىدى بىرقانچە ئاۋاز. يولۇ ـ چىلار ئارتۇقچە قارشىلىق كورسەتمىدى، ئۇنچىقىشماستىن ۋاگوندىن چىقىشقا باشلىدى، بەزىلىرى چامادانلىرىنى كوتەرگەن، بەزىلىرى ياستۇق ياكى چەينەك كوتىرىشكەن ئىدى...ھەتتا ساقلى بىر تەرەپكە قىيشىيىپ كەتكەن، كوزىگە كوزەينەك تاقىغان بىر كىشى قاراڭ ـ چىلارنىڭ ئالدىدىن ئوتۇپ كېتىۋېتىپ ھەجىيىپمۇ قويدى.

كېچە سوغاق ئىدى. سازلىقنىڭ ئۈستىنى يۇلتۇزلار چىمەندەك قاپلىۋالغان ئىدى. قولىدا تۇگۈن كوتىرىۋالغان كاتە چىرىپ كەتكەن شىپالارنىڭ ئۈستىگە ھېرىپ ئولتۇردى. دەسلەپ ئېتىپ تاشلىمىدىمۇ، دىمەك ئەمدى ئېتىپ تاشلىمىسا كېرەك. ئۇ خۇددى ھۇشىدىن كېتەي دەپ تۇرغان كىشىدەك بەك ماغدۇرسىزلىنىپ قالغان ئىدى. "شۇ يەردە، شىپالارىدا ئولتۇرۇشمۇ ياكى بىر پارچە نانغا زار بولۇپ،

يېكاتېرىنوسلاۋدا تەمتىرەپ يۈرۈشمۇ بەربىر ئەمەسمۇ" دەپ ئويلايتتى ئۇ. ئۇ يەلكسى مۇزلىغاندەك بولدى ۋە ئەسىندى. بىرقانچە غوللۇق يىگىت ۋاگوننىڭ يۈك-تاق جازىسىدىن نەرسىلەرنى چۈشۈرۈپ، ۋاگوننىڭ دەرىزىلىرىدىن تاشقىرىغا ئېتىشاتتى. كوزىنەك تاقىغان كىشى ۋاگوننىڭ يېنىغا چىقىپ:

—جاناپلار، جاناپلار، ئۇ يەردە مېنىڭ فىزىكا ئەسۋاپلىرىم بار ئىدى، خۇدا ھەققى، ئېھتىيات قىلىپ كوتىرىڭلار، نازۇك نەرسە...—دىگەن ئىدى، يېنىدىكىلەر ئۇنىڭغا "خەپشۇك!" دىيىشتى-دە، كەمزۇلىدىن تۆتۈپ يولۇچىلارنىڭ ئىچىگە تارتىشتى. شۇ ئارىدا قاپ-قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن بىر توپ ئاتلىق قوشۇن ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ قالدى. ھەممە ئاتلىقلارنىڭ ئالدىدا ناھايىتى كۆچلۈك، ئىگىز تۇماق كىيگەن بىر كىشى ئىگەرنىڭ ئۈستىدە ئويناپ كەلمەكتە ئىدى. يولۇچىلار بىر يەرگە توپلىنىۋېلىشتى. ئاتلىقلار ملتىق ۋە قىلىچلىرىنى كوتەرگەن ھالدا ۋاگونلارنىڭ يېنىغا بېرىپ توختاشتى. تۇماق كىيگەن ھىلىقى كىشى يوغان ئاۋاز بىلەن ۋاقىردى:

—چىقىم بولمىغاندۇ، يىگىتلەر؟

—ياق، ياق... يۈكلەرنى چۈشۈرۈشكە باشلىدۇق.... توت چاقلىق ھارۋىنى ئېلىپ كەل، —ددى بىرنەچچە كىشى. تۇماق كىيگىنى ئېتىنى بۇرىدى-دە، يولۇچىلارنىڭ ئارىسىغا كەلدى.

—گۇۋاناممەگىلەرنى كورسىتىڭلار، —دەپ بۇيرۇدى ئۇ ئېتىنى ئويناتىپ، ئاتنىڭ تۇمشۇغىدىكى كوۋۇكلەر يولۇچىلارنىڭ قورقانلىغىدىن پارقىراپ كەتكەن كوزلىرىگە چاچراپ كەتتى. —قورقماڭلار. سىلەر "ئاقساقال"① ماخنونىڭ خەلق ئارمىيىسىنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا

① "ئاقساقال" بۇ يەردە ھورمەت سوزى بولۇپ، ئەسلىيەتتە ماخنونىڭ ياش-قۇرامى چوڭ ئەمەس. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

سىلەر. بىز پەقەت ئەپتىسەرلەرنى، كۆزەتچىلەرنى ئېتىپ تاشلايمىز، ــ دېدى ئۇ ئاۋازىنى دەھشەت بىلەن كوتىرىپ، ــ خەلقنىڭ مۇلكىنى ئېلىپ ساتىدىغان ھايانكەشىلەرنىمۇ ئېتىپ تاشلايمىز.

كۆزەينەك تاقىغان كىشى يەنە ئالدىغا چىقتى-دە، كۆزەينىكىنى توغرىلاپ، مۇنداق دېدى:

ــ كەچۈرۈڭلار، سىز ئېيتقان كىشىلەر ئارىمىزدا يوق. قەسەم ئىچىمەن... بىز ھەممىمىز تىنچ يۈرگەن ئادەملەرمىز... مىنىڭ پەيسلەم ئوبروچىۋ، فىزىكا ئوقۇتقۇچىسىمەن...

ــ ئوقۇتقۇچى، ئوقۇتقۇچى، ــ دېدى تۇماق كىيگەن ئاتلىق ئېچىنىپ. ــ ئوقۇتقۇچى بولۇپ تۇرۇپ ئەبلەخلەر بىلەن ئارىلىشىپ يۈرۈڭلار. چەتكە چىقىپ تۇر. يىگىتلەر بۇنىڭغا تەگمەڭلار، بۇ ئوقۇتقۇچى ئىكەن...

ۋاگوندىن شام ئېلىپ چىقىشتى. گۇۋاناما تەكشۈرۈش باشلاندى. ھەققەتەن، يولۇچىلارنىڭ ئارىسىدىن بىرمۇ ئەپتىسەر ۋە كۆزەتچى چىقمىدى. چېچى قىرىلغان، ئۇچىسىغا بىجىدىن كاستۇم كىيگەن كىشى شامنىڭ يېنىغا ھەممىدىن يېقىنراق كېلىپ تۇردى... ئەمما ئۇچىسىدىكى كاستۇمنى يېشىپ تاشلاپ، ئورنىغا دىخانلار كىيىدىغان كونا چاپان، بېشىغا ئەسكەرچە شەپكە كىيىۋالغان ئىدى. بۇ كىيىملەرنى قەيەردىن تېپىۋالغانلىغى مەلۇم ئەمەس ئىدى، ھەممىسىم چامادانىدا ئېلىپ يۈرسە كېرەك، ئۇ سۈرلۈك قاراقچىلارنىڭ مۇرىلىرىنى دوستلارچە ئۇرۇپ قويياتتى.

ــ مەن ناخشىچىمەن، سىلەر بىلەن تېپىشقىنىمغا ناھايىتى خوشالمەن، دوستلىرىم. ئارتىس دېگەن ھاياتنى ئۇگىنىشى كېرەك، مەن ئارتىسمەن...

ئۇ، ئوزىگە كىمدۇ بىرسى سىرلىق قىلىپ:

ــ بارغاندا تەكشۈرۈپ كورەرمىز سېنىڭ قانداق ئارتىسلىغىڭنى، ھىلىتىن خوشال بولمىغىن...ــ دەپ ئېيتقىچە تامىغىنى قىرىپ، يوتىلىپ تۇرۇۋەردى.

ھارۋىلار يېتىپ كەلدى. ماخنوچىلار چامادانلارنى، سېۋەتلەرنى، توگۈنلەرنى ھارۋىلارغا باستى-دە، يۈكلەرنىڭ ئۈستىگە چىقۋېلىشتى، ھارۋىكەشلەرمۇ ھوشتەكىلىرىنى چالدى، سېمىز ۋە كۆچلۈك ئاتلار سازلىقتا قاراپ چېپىپ كەتتى، بىر پەستىن كېيىن ھەممىسى كوزدىن غايىپ بولدى.

ئاتلىقلارنىڭ ئەترىتىمۇ ئاتلىرىنى چاپىتۇرۇپ كەتتى. ۋاگوننىڭ يېنىدا بىرنەچچە ماخنوچى قالغان ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن، يولۇچىلار كېتىشكە قاراقچىلاردىن رۇخسەت ئېلىش ئۈچۈن، ئوز ئوتتۇرىسىدىن ۋەكىللەرنى سايلاشتى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا ھەممە يىرىگە بومبا ئاسقان سېرىق چاچلىق يىگىت كەلدى. ئۇنىڭ شەپكىسىنىڭ تېگىدىن چىقىپ تۇرغان بىر تۇتام چېچى بىر كوزىنى يېپىپ تۇراتتى. ئىككىنچى كوزى ھەممىگە يوزسىزلەرچە قارايتتى.

ــ نىمە، قانداق گەپ؟ــ دىدى ئۇ ھەرقايسى ۋەكىلىنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە قاراپ چىقىپ.ــ نەگە بارىسىلەر؟ نىمە بىلەن كېتىسىلەر؟ ۋاي، ساراڭلارەي... ماشىنىست پاراۋوزىنى تاشلاپ قېچىپ كەتتىغۇ! ھازىر ئون چاقىرىمچە جايغا بېرىپ يەتكەنىدۇ. مەن سىلەرنى يېرىم كېچىدە بۇ يەرگە تاشلاپ كېتەلمەيمەن، سازلىقتا ئوزىمىچى قاراقچىلار ناھايىتى كوپ... پۇقرالار، بۇيرۇغۇمنى ئاڭلاڭلار... (ئۇ تومۇرىيولدىن پەسكە چۈشۈپ، بىلىدىكى كەمىرىنى توزىتىپ قويدى. باشقا ماخنوچىلارمۇ ملتىقلىرىنى مۇرىلىرىگە ئېسىپ، ئۇنىڭ

يېنغا كېلىپ تۇرۇشتى.) پۇقرالار، توتتىن بولۇپ تىزىلىشىپ كېلىۋاتقان ئەسكەرلەرنى كۆرۈپ، ئۇلارنى ئوراپ ئالدى. ئۇلار ئۇلارنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ئالقىشلىدى. ئۇلار ئۇلارنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ئالقىشلىدى.

يۆكلىرىگە ئىلىپلىپ، سازلىققا قاراپ يۈرۈشلىرى...

ئۇ كاتەنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭغا ئېگىلىپ قارىۋالدى. ئۇ كاتەنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭغا ئېگىلىپ قارىۋالدى.

مۇرىسىگە ئۇردى. مۇرىسىگە ئۇردى.

ــ ئاھ، كوزۇڭدىن ئاكاڭ ئايلانسۇن... قايغۇرمىغىن، سېنى خاپا قىلمايمىز... تۆگۈنىڭنى كوتەر، قاتاردىن تاشقىرى مېنىڭ يېنىمدا ماڭغىن.

تۆگۈننى قولىغا ئېلىپ، ياغلىغىنى قېشىغا چۈشۈرۈۋالغان كاتە تۆز سازلىقىنا كېتىپ باراتتى. چېچى پىشانىسىگە چۈشكەن يىگىت ئۇنىڭ سول يېنىدا كېتىپ باراتتى ۋە ئارقىسىدىن ئۇنچىقماستىن سورۇلۇپ كېتىۋاتقان ئەسكەرلەرگە قاراپ-قاراپ قويۇاتتى. يىگىت ئاستا-ئاستا ھۇشقېيتىپ كېتىپ باراتتى.

ــ سىز كىم بولىسىز، قەيەردىن كەلدىڭىز؟ــ دەپ سورىدى ئۇ كاتەدىن. كاتە جاۋاپ بەرمەستىن، تەتۈر قارىدى. ئەمدى ئۇ قورقمايتتى، ۋاھىمىۋ يىمەيتتى، ھەممە نەرسىگە خۇددى چۈشىدە كورۈۋاتقاندەك پەرقسىز قارايتتى. يىگىت يەنە قايتۇرۇپ سورىدى.

ــ دېمەك، باندىت بىلەن سوزلىشىشنى ئۆزىڭگە ئار-نومۇس كورىدىكەنسىز-دە. ھەي ئەتتىكەي، خېنىم. ھال تارتىشنى قويغىنىڭىز ياخشى، ئۇنداق قىلىدىغان مەزگىل ئوتۇپ كەتكەن...

ئۇ بىردىن توختىدى-دە، مۇرىسىدىن مىلتىغىنى ئېلىپ ئەسىرلەردىن پۇتىنى سورەپ ئارقىدا كېتىۋاتقان بىرسىگە زەردە بىلەن ۋاقىرىدى:

ــ ھاي، ئەبلەخ، سورەلمىگىن... ئېتىپ تاشلايمەن!

هىلىقى ئەسىر دەرھال ئادەملەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ قوشۇلـ
دى. يېگىت ئوزىچە خوشال بولۇپ، ھەجايىدى.

ـــ ئۇ ئەخمەق نەگە قاچاتتى؟... تاھارەت سۇندۇرغىلى قالغانـ
دۇر ـ دە، ئىشلار شۇنداق، خېنىم... سوزلىگىلى كەلمەيدۇ... ئۇنـ
چىقماي مېڭىش تېخىمۇ بەتتەر دەھشەتقۇ... قورقماڭ، مەن مەس
ئەمەسمەن. مەن ئىچىپ مەس بولغىنىمدا سوزلىمەيمەن... يامان
بولۇپ كېتىمەن... تونۇشۇپ قويايلى، ـــ دىدى يېگىت ئىككى بارمـ
غىنى شەپكىسىنىڭ قاسقىنىغا قويۇپ، ـــ مىشكا سولومسۇن. قىزىل
ئارمىيىدىن قاچقان... توغرىسى تۇغما باندىت، بىلىپ قويۇڭ، ياۋۇز
ئادەممەن. توغرا چۈشىنىپسىز...

ـــ نەگە كېتىۋاتىمىز؟ ـــ دەپ سورىدى كاتە.

ـــ يېزىغا، تۇغىنىڭ قوماندانلىق ئىشتاۋىغا. ئۇلار ھەممىگىلارنى
تەكشۈرۈپ چىقىدۇ، سوراق قىلىدۇ، بەزىلەرنى ئېتىپ تاشلايدۇ،
بەزىلەرنى قويۇۋېتىدۇ، سىز ياش جۈۋان ئىكەنسىز، قورقمىسىزمۇ
بولىدۇ... يېنىڭىزدا مەن بارغۇ...

ـــ ھەممىدىن ئاۋال سىزدىن قورقۇش كېرەك، ـــ دىدى كاتە
ھەمرايىغا كوز قىرىنى سېلىپ. كاتە گېپىنىڭ ئۇنىڭغا بۇنچىلىك قاتتىق
تېگىشىنى بىلمىگەن ئىدى. يېگىت دەرھال قەددىنى توغرىلىدى،
ئېغىر پۇشۇلدىدى، يۇلتۇزلارنىڭ نۇرىدا رەڭسىز كورۇنگەن يۈزى
پۇرۇشتى. "جالاپ!" دىدى يېگىت پىچىرلاپ. ئۇلار ئۇنچىقماي
مېڭىشتى. مىشكا يوغان موخوركا ئوراپ چېكىشكە باشلىدى.

ـــ مىڭ تەرسالىق قىلمىسىڭمۇ، مەن سىزنىڭ كىملىگىڭىزنى
بىلىمەن. ئەپتىسەرلەر تەبىقىسىدىنسىز.

ـــ ھەئە، ـــ دىدى كاتە.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى كىتابخانىسى بىرگى تاپىسى

ـــ ئېرىڭىز ئەلۋەتتە ئاق باندىتلار تەرەپتە.

ـــ ھە، ئېرىم جەڭدە ئولگەن...

ـــ مېنىڭ ئوقۇم تېگىپ ئولگەن بولسىمۇ ئەجەپ ئەمەس...

يىگىت ھىجىيىپ چىشلىرىنى كورسەتتى. كاتە ئۇنىڭغا قارايمەن دەپ پۇتلىشىپ كەتتى. مىشكا ئۇنىڭ قولتۇغىدىن تۇتۇۋالدى. كاتە قولىنى تارتىۋالدى ـ دە، بېشىنى چايقىدى.

ـــ مەن كاپكاز ئالدىنقى سېپىدىن كەلگەنمەن... بۇ يەرگە كەلگىنىمگە ئاران توت ھەپتە بولدى، ئۇنىڭغىچە پەقەت ئاق باندىتلارغا قارشى كۇرەشكەنمەن. مانا مۇشۇ مىلتىغىم بىلەن ئېتىپ، كوپ ئاقسوڭەكلەرنىڭ ئۇستىخىنىنى تېشىۋەتكەنمەن...

كاتە يەنە بېشىنى چايقىدى. يىگىت بىرمۇنچە ۋاقىت ئۇنچىقماي ماڭدى ـ دە، كېيىن كۇلدى.

ـــ ئۇمانسكايا يېزىسىدا ناھايىتى قىيىن ئەھۋالدا قالدۇق ـ تە. بىزنىڭ ۋارناۋ تۇەنىمىز تېرى ـ پېرەڭ بولۇپ كەتتى. سىياسى كومىسار سوكولوۋسكى ئولدى، تۇەنجاڭ ساپوۋكوۋ بىرقانچە يارىدار ئەسكەر بىلەن ئامان قالدى... مەن نېمىسلارنىڭ ئالدىنقى سېپىدىن ئوتۇپ، توپ ـ توغرا "ئاقساقال" ماخنونىڭ ئالدىغا كەلدىم. بۇ يەر خېلى ياخشى. ھىچكىم ساڭا خوجايىنلىق قىلالمايدۇ. خەلق ئارمىيىسى ـ دە. بىز باندىت ئەمەسمىز، خېنىم، پارتىزانمىز. كومانىدىرلارنى ئۇزىمىز سايلايمىز... ئۇزىمىز بوشىتىمىز، تاپانچىنى چىقىرىمىز ـ دە، توپ ـ توغرا ئېتىپ تاشلاۋېرىمىز... بىرلا خوجايىنىمىز بار، ـــ ماخنو... سىز پويىزنى بۇلاپ ـ تالاپ، ماللارنى سېتىپ، قاۋاقخانىدا ئىچكىلىك قىلىدۇ دەپ ئويلارسىز؟ ئۇنداق ئەمەس... پۇتۇن مالنى ئىشتاپقا ئېلىپ بېرىپ تاپشۇرىمىز. ھەممىسىنى ئىشتاپ

تەقسىم قىلىدۇ. يېرىمى دېخانلارغا تېگىدۇ، يېرىمى ئارمىيىگە قالىدۇ. پويىزلار بىزنىڭ تەمىنات ئۇرنىمىز بولىدۇ. بىز، يەنى خەلق ئارمىيىسى، يەنى خەلق گېرمانىيە بىلەن ئۇرۇش ھالىتىدىمىز. مەسىلە شۇنداق يوسۇندا قويۇلغان. پومىششكىلارنى قىرىپ تاشلايمىز. كۆزەتچىلەر ۋە باشلىقنىڭ ئەپتىسىزلىرى بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشمىسۇن، چۈشۈپ قالسا بوغۇزلاپ تاشلاۋېرىمىز. ئاۋستىرىيە ۋە گېرمانىيىگە قاراشلىق ئۇششاق-چۈششەك ئەترەتلەرنى يېكاتېرىنوسلاۋ تەرەپكە سۈرۈپ تاشلايمىز. بىز مانا شۇنداق باندىتلاردىنمىز.

ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ سان-ھېساۋى يوقتەك ئىدى. ئۇزاق-تىن، ئەسىرلەر مېڭىپ كېتىۋاتقان تەرەپتىن ئاسمان بىلىنەر-بىلىنمەس كوكىرىشكە باشلىدى. كاتە بارغانسېرى كوپرەك پۈتلىشاتتى ۋە پات-پات ئۆھ تارتاتتى. مىشكىغا بۇنداق نەرسىلەر ھېچ گەپ ئەمەس ئىدى. يەلكىسىگە مىلتىغىنى ئارتىپ مېڭە چاقىرىم يول بولسىمۇ مېڭىپ كېتىۋېرەتتى. كاتەنى ئەمدى بىر تەشۋىش قىينايتتى، ئۇ ماختانچاق يىگىتنىڭ رەھمى كېلىشىدىن قورقۇپ، ھارغانلىغىنى بىلدۇرمەسلىككە تىرىشاتتى...

—بىر بىرىگىدىن قېلىشمايسەن! —بىرئاز دېمىنى ئېلىش ئۇچۇن كاتە ياغلىغىنى تۇزەتكىلى توختىدى، يەنە يانتاقلىقىنى ئارلاپ، تاۋغانلارنىڭ ئۇۋۇلىرىنى دەسسەپ مېڭىپ كەتتى، —سىلەرگە ئوغۇل تۇغۇپ بېرىشمۇ گۇنا: بەربىر ئولتۇرۇسلەر. ئولتۇرمەسلىك كېرەك، ۋەسسالام!

—بۇنداق مۇقامنى كوپ ئاڭلىغانمىز. بۇنداق مۇقام قەدىمقى زامانلاردىن بېرى بار، خوتۇنلارنىڭ مۇقامى، —دىدى مىشكا ئويلىماستىن. —بۇ ھەقتە بىزنىڭ سىياسى كومىسارىمىز: "مەسىلىلەرگە

www.uyghurkitap.com
ئۇرۇمۇ كتاب تۈر بىكىنى
كتابخانەسى ئىچى تىلىرىسى

سىنىپىي نۇقتىسىنەزەردىن قاراڭلار...“ دەيتتى. بىرىنى ئېتىپ تاشلىشىڭ كېرەك، ئېتىپ تاشلايدىغان ئادىمىڭ ئادەم ئەمەس، بەلكى سىنىپىي دۇشمەن. چۇشەندىڭىزمۇ؟ شەپقەتنىڭ ئەسلا كېرىگى يوق، شەپقەتنى ھەتتا ئەكسىلئىنقىلاپ دىسىمۇ بولىدۇ. باشقا مۇھىم بىر مەسىلە بار، چىرايلىغىم...

بىردىن ئۇنىڭ ئاۋازى ئوزگىرىپ كەتتى، بوغۇلغان ئاۋاز بىلەن مۇنداق دىدى:

ــ ئاخىر، ئومرۇمنىڭ ئاخىرىغىچە يەلكەمگە مىلتىق ئېسىپ، سەپمۇ-سەپ يۇرمەيمەنغۇ. ئادەملەر مېنى پىيەنچۇك، ئۇ توڭگۇزدەك كوچىدا ئولۇپ كېتىدۇ دىيىشىدۇ. ياق، ئۇنداق ئەمەس... يېقىن ئارىدا ئولمەكچى ئەمەسمەن، ياق ھەتتا ئولۇشنى خالىمايمەن... مېنى ئولتۇرىدىغان ئوق تېخى قۇيۇلمىغان.

ئۇ پىشانىسىدىكى چېچىنى كوتىرىپ قويدى:

ــ ئەمدى ئادەم دىگەن نىمە، ھەربى ئۇزۇن چاپان بىلەن مىلتىقمۇ؟ ياق، بۇنداق ئەمەس... مەن نىمىلەرنى خالايتتىم... نىمە خالىشىمنى ئوزەممۇ بىلمەيمەن-دە... بىر ھارۋا ئاقچا بولسىچۇ دەپمۇ ئويلايمەن. ياق، كېرەك ئەمەس. مەن ئىنسانمەن... زامانمۇ شۇنداق ــ ئىنقىلاپ، ئىچكى ئۇرۇش. ئاياقلىرىم قاپىرىپ كەتكەن، سوغاقتىن، يارىلىرىمدىن قىينىلىمەن، نىمىشقا؟ ئوز سىنىپىم ئۇچۇن، ئاڭلىق يوسۇندا ئوزەم خالاپ قىلىمەن بۇ ئىشنى... مارت ئېيىدا بىر مەرتىۋە كۇزەتچىلەر توپى بىلەن يېرىم كۇن مۇز تېگىدە ياتتىم، ئۇستىمىزدىن ئوق يېغىپ تۇراتتى... بۇنىڭدا مەن ئالدىنقى سەپنىڭ قەھرىمانى بولىمەنمۇ؟ دەيمەن، ئوز ئىچىمدە بولسا، كىمسەن ئوزەڭ دەپ ئوزەمدىن ئوزەم سورايمەن. ھاراقنى ئولگۇدەك ئىچىۋالـ

مەن-دە، غەزىۋىم قاينىاپ كېتىپ، ئوتتۇكنىڭ قونچىدىن پىچاقنى سۇغۇرۇۋالىمەن...

مشكا كېچىنىڭ ساپ ھاۋاسىدىن نەپەس ئېلىپ، يەنە قەددىنى توغرىلىدى. ئۇنىڭ چىرايى غەمكىن بولۇپ، خۇددى خوتۇنلارنىڭ چىرايىغا ئوخشايتتى. قوللىرىنى ئۇزۇن چاپىنىنىڭ چوڭقۇر يانچۇغىغا سېلىۋالغان ئىدى، ئەمدى سوزلىگەندە كاتەگە ئەمەس، بەلكى ئۇزۇنىڭ ئالدىدا كېتىۋاتقان كولەڭگىگە قاراپ سوزلىگەندەك بولاتتى:

ــ تەرىبىيە، مەرىپەت دېگەننى بىلىمەن، ئاڭلىغانمەن... مېنىڭ ئېچىم ياۋلىشىپ كەتتى. مېنىڭ بالىلىرىم مەرىپەتلىك بولىدۇ. ئەمما ئۇزۇم ياۋۇز ئادەممەن... مېنىڭ تەقدىرىم شۇ... زىيالىلار توغرىسىدا يېزىلغان رومانلار بار. ئوھ-ھو، قانچە چىرايلىق سوزلەر بار، ھە دۇنيادا، ئەمما نېمىشقا مەن توغرىلىق رومان يېزىشمايدۇ؟ سىز يەقەت زىيالىلارلا مىڭسىنى يەيدۇ دەپ ئويلامسىز؟ مەن ئولتۇرگەن ئادەمنىڭ ۋاقىرىشىنى ئۇيقۇمدىمۇ ئاڭلايمەن... ئويغىنىپ قارىغىنىمدا يەنە كوزۇمگە كورۇنسە ئىككىنچى قېتىم ئولتۇرەتتىم...

قاراڭغۇلۇقتىن "توختا! توختا..." دېگەن ئاۋازلار كەلدى، كېيىن بىرنەچچە ئاتلىق ئات چاپتۇرۇپ كېلىشتى. مشكا دەرھال يەلكىسىدىن ملتىغىنى قولىغا ئالدى. "توختا، ئاناڭنى پالان قىلاي! ئوز يولداشلىرىڭنى تونۇمامسەن!..." ئۇ كاتەنى بۇ يەردە قالدۇرىدى-دە، ئاتلىقلارنىڭ يېنىغا بېرىپ، خېلىغچە پىچىرلىشىپ تۇردى.

ئەسىرلەر بىر جايدا توختاپ تۇرۇشتى، خاۋاتىرغا چۈشۈپ، پىچىرلاشتى، كاتە يەردە ئولتۇرۇپ، بېشىنى تىزىغا قويدى. شەرق تەرەپتىن، تاڭ ئېتىپ كېلىۋاتقان تەرەپتىن بىر خىل نەملىك، تىزەك پۇرىغى، يېزا پۇرىغى كېلىشكە باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

هىچ ئاخىرى يوق كورۇنگەن ئۇزاق كېچىنىڭ يولتۇزلىرى كەيـ
نى-كەينىدىن ئوچۇشكە باشلىدى. كاتەگە يەنە ئورۇپ، يولغا
چۈشۈشكە توغرا كەلدى. كوپ ئوتەمستىن ئىتلارنىڭ ھاۋشىشى
ئاڭلاندى، پاخال دوۋلىرى، قۇدۇقلار، يېزىنىڭ ئوگزلىرى كورۇ-
نۈشكە باشلىدى. كوپ-كوك چىمەنلىكتە غازلار خۇددى ئاپپاق
قاردەك بولۇپ يۇرۇشەتتى. تەپ-تەكشى كولىنىڭ يۈزىگە تاڭنىڭ
نۇرى يېغلدى. مشكا قاپىغنى سېلىپ، كاتەنىڭ يېنىغا كەلدى.

ـــ باشقىلار بىلەن ماڭماڭ، مەن سىزنى باشقا جايلاشتۇرىمەن.

ـــ مەيلى، ـــ دېدى كاتە. ئۇنىڭ ئاۋازى خۇددى خېلى يىراقتىن ئاڭلانغاندەك بولدى.

نەگە بارسىمۇ مەيلى ئىدى، ئىش قىلىپ ببرىپ ياتسا ۋە بىر دەم بولسىمۇ كوزىنى يۇمۇپ ئۇخلىۋالسا بولاتتى...

ئۇنىڭ ئۇگدەپ يۇمۇلۇپ كەتكەن كوزلىرىگە يوغان-يوغان ئاپتاپپەرسىلەر، ئۇلارنىڭ كەينىدىن ھەر خىل گۈل ۋە قۇشلارنىڭ رەسىمى سىزىلغان كىچىك ئىشكىلەر كورۇندى. مشكا دەرىزىنىڭ ئەينىگىنى تىرنىغى بىلەن چەكتى. ئاپپاق ئوينىڭ ئىشىگى ئېچىلىپ، دېخاننىڭ پاخپايغان بېشى كورۇندى. ئۇنىڭ ئوتكۇر چىشلىق ئاغزى ئېچىلىپ ئەسنىگەن ئىدى، بۇرۇتلىرى دىڭگىيىپ كەتتى. "ھە، مەيلى، كىرىڭلار..." دېدى ئۇ.

كاتە سەنتۈرۈلۈپ-سەنتۈرۈلۈپ ئوينىڭ ئېچىگە كىردى، تىنچسىز-لانغان چۈشىنەر قونغان جايلىرىدىن ۋىڭىلداپ ئۇچۇپ كەتتى. دېخان ئوينىڭ نېرىقى بولمىسىدىن جۈۋا بىلەن ياستۇق ئېلىپ چىقتى ۋە: "يېتىپ ئۇخلاڭ" دېدى-دە، چىقىپ كەتتى. كاتە ئورۇن سېلىپ

ياتتى. كاتەگە مشكا ئىگىشىپ، ياستۇغنىنى تۇزەپ قويغاندەك بىلىنەدى. ئۇيقۇغا كېتىش قانداق ھوزۇر-ئارام...

...ئۇيقۇنى ھارۋا چاقلىرىنىڭ تاراقلىشى بۇزاتتى. چاقلار تاراق-لاپ كېتىپ باراتتى. ھىساپسىز كوپ ھارۋىلار ئوتۇپ كېتىۋاتاقتا ئىدى. ئارقىدا قېلىپ كېتىۋاتقان ئىگىز-ئىگىز ئويلەرنىڭ دەرىزە-لىرىدىن ئاپتاپنىڭ نۇرى ئەكسلىنەتتى. يېرىم دائىرىلىك تاش ئوگزىلەر. پارىژ. ياسانغان خېنىملار چۈشكەن خادىكلار چېپىپ ئوتۇشمەكتە. نىمشقىدۇ ھەممە ۋاقىرايتتى، كەينىگە قارايتتى، نىمە-نىدۇ كورسىتەتتى... خوتۇنلار تور توتۇلغان كۇنلۇكلىرىنى كوتە-رىشىپ يۇرۇشەتتى... خادىكلار بارغانسېرى ئىلدام باراتتى. ۋاي خۇدايىمەي! ئۇلارنى قوغلاپ كېلىشۋاتقىدىغۇ... پارىژنىڭ دەرەخلىك كوچىسىدا-ھە! ئەنە ئۇلار. كوپ-كوك تاغدا پاخاق ئاتلارغا مىنگەن ھەيۋەتلىك كولەگىلەر. ھېچكىم قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئاتلار دۇكۇرلەپ چاپىدۇ! ۋاراڭ-چۇرۇڭ! نەپەسلەر تىقىلىپ قالدى!...

...كاتە ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى. تاشقىرىدا ئاتلار كىشنەيە-تى، ھارۋىلار تاراقلاپ ئوتۇپ تۇراتتى. ئۇ بولمىنىڭ ئارقىسىدىن ئويگە كىرىپ-چىقىپ تۇرغان، ھەممە ياقلىرىغا قورال-جابدۇق ئاسقان كىشىلەرنى كورۇپ ئولتۇراتتى. ئوينىڭ ئىچى كىشىلەرنىڭ ئاۋازلىرى، ئاياق تىۋىشلىرى بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى. بىرقانچە كىشى ئۇستەلنى ئورىۋېلىپ، بىر نەرسىگە قاراپ تۇرۇشاتتى. كۇن ئاپپاق يورۇپ كەتكەن ئىدى. كىچىك دەرىزىلەرنىڭ ئەينىگىدىن چۈشكەن ئاپتاپنىڭ نۇرلىرى موخوركا ئىسىنى يورۇتۇپ كورسىتەتتى. كاتەگە ھىچكىم دىققەت قىلمىدى. ئۇ ئۇستىدىكى كوينىگى ۋە

بېشىدىكى چاچلىرىنى تۆزەشتۈردى-دە، كۆرپىدە ئولتۇرغىنىچە ئولتۇرىۋەردى. يېزىغا يېڭى قوشۇنلار كەلگەن بولسا كېرەك. ئۇنىڭ ئىچىنى تولدۇرغان كىشىلەرنىڭ تەشۋىشلىك ئاۋازلىرىغا قارىماندا جەددى بىر ئىشقا تەييارلىق بولۇۋاتقانلىغى سېزىلەتتى. ئايالىنىڭكى ئوخشاش ۋە ئوتكۇر ئاۋازلىق بىر كىشى بۇيرۇق ئاھاڭىدا ۋاقىرىدى:

ــ ئۇنىڭ ئاتىسىغا لەنەت! چاقىرىڭلار ئۇ ئەبلەخنى!

بۇ بۇيرۇق ئويدىن هويلىغا، هويلىدىن كوچىغا، كوچىدىن ئۇچ ئاتلىق هارۋىلار، ئىگەرلەنگەن ئاتلار، توپ-توپ ئەسكەرلەر، ماتروسلار، قورال تۇتقان دېخانلار تۇرغان جايغا يەتتى.

ــ پېتر‌ىچېنكو... قېنى پېتر‌ىچېنكو؟... يۇگۇر، چاقىر ئۇنى.....

ــ ئۇزەڭ يۇگۇر، سېمىز توڭگۇز... هاي، بۇرادەر، شاڭشياۋنى چاقىرىپ قوي... كىم بىلىدۇ، ئۇنىڭ نەلەرده يۈرگىنىنى؟... بۇ يەرده، ئەنە، هارۋىدا تازىمۇ مەس بولۇپ ياتىدۇ... ئۇستىگە چىلەك بىلەن سۇ قۇي... هاي چىلەك كوتەرگەن، قۇدۇقتىن سۇ ئېلىپ كەلگىن، شاڭشياۋنى هېچ تۇرغۇزالمايۋاتىمىز... هاي بۇرادەرلەر، سۇ سەپكىنىڭلار بىلەنمۇ تۇرمايدۇ، تامىغا هارۋىنىڭ يېغىنى سۈرتۈش كېرەك... تۇردى، تۇردى... ئېيتقىنا، "ئاقساقال"نىڭ ئاچچىغى كېلىۋاتىدۇ دەپ ئېيتقىن... كېلىۋاتىدۇ، كېلىۋاتىدۇ...

ئويگە بايىقى ئىگىز تۇماق كىيگەن ئۇزۇن بويلۇق كىشى كىردى. ئۇ شۇ دەرىجىده قاتتىق ئۆكىلىغان بولسا كېرەك، بۇرۇتلۇق قىپ-قىزىل يۈزىدىكى قاپاقلىرى ئىششىپ كېتىپ، كوزلىرى كورۈنمەي قالغان ئىدى... ئۇ غۇدۇڭ-غۇدۇڭ قىلىپ، ئادەمىلەرنىڭ ئارىسىنى يېرىپ ئوتۇپ، ئۇستەلنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

ــ ئارمىيىنى سېتىۋېتىپسەنغۇ، ئەبلەخ! سېتىلىپ كېتىپسەن!ــ

دەپ ۋاقىردى ئىنچكە ئاۋاز.

— نىمە بوپتۇ؟ ئۇخلاپ قاپتىمەن، ۋەسسالام. ھەممىسى ئوز جايىدا، — دىدى شاڭشياۋ يوغان ئاۋاز بىلەن، ئۇنىڭ ئاۋازى خودىدى تۇڭنىڭ ئىچىدىن چىققاندەك غوڭۇلداپ چىقتى.

— نىمە بوپتۇ دەۋاتقىنىنى! نىمە بولغىنىنى كورسىتىپ قويارمەن ساڭا... نىمە بوپتۇ ئىمىش! — ئىنچىكە ئاۋاز دۇدۇقلاپ كەتتى. — ئۇيقۇغا پېتىپ، نېمىسلارغا يول ئېچىپ بېرىپسەن...

— قانداق نېمىسلارغا؟ مەن ھىچقانداق نېمىسلارغا يول ئېچىپ بەرگىنىم يوق...

— قاراۋۇللىرىڭ قېنى؟ كېچىچە يۇرۇپ كەلدۇق، بىرمۇ قاراۋۇل كورمىدۇق... نىمىشقا ئارمىيە قورشاۋنىڭ ئىچىدە قالدى؟

— نىمىشقا ۋاقىرايسەن؟ نېمىسلارنىڭ قەيەردىن كېلىپ قالغانلىغىنى كىم بىلىدۇ دەيسەن؟... سازلىق شۇنچە كەڭرى تۇرسا...

— بۇنىڭ ئۇچۇن سەن ئەيىپلىك، ئەبلەخ!

— ئاغزىڭغا قاراپ سوزلە...

— ئەيىپ سەندە!

— ئاغزىڭنى يۇم!

ئوينىڭ ئىچىدە بىردىن جىملىق باشلاندى. ئۇستەلنىڭ يېنىدا تۇرغانلار ئارقىغا داجمىشتى. كىملەرنىڭدۇ قاتتىق ھاسىراپ ئېلىشىۋاتقىنى ئاڭلىناتتى. تاپانچا تۇتقان قول ئاسمانغا كوتىرىلدى. بىرنەچچە قول ئۇنى تۇتۇۋالدى. تاپانچا ئېتىلدى. كاتە ئىككى قۇلغىنى ئەتكىنىچە بېشىنى ياستۇقىغا قويدى. تورۇسنىڭ سۇۋۇغى سويۇلۇپ چۇشتى، كېيىن ئادەملەر يەنە خوش كوكۇللۇك بىلەن سوزلىشىشكە باشلىدى. پېتىرىچىنكو شاڭشياۋ ئورنىدىن تۇردى ـ دە، گىدىيىپ

بىرقانچە يىگىت بىلەن تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى.

تاشقىرىدا ھەركەت باشلاندى. ئىسيانچىلار ئاتلىرىغا مىنىشتى، ھارۋىلارغا چىقىشتى، چۈنقىلار شىپىلدىدى، ھارۋىنىڭ ئوقلىرى غىچىرلىدى، تىللاشلار، ۋاراڭ-چۇرۇڭ كوتىرىلدى. ئوي بوشاپ قالدى، ئايالىنىڭكىگە ئوخشاش ئاۋاز بىلەن بۇيرۇق قىلىپ ۋاقىرىغان ئادەمنى نەمىشقا شۇ ۋاقىتتىچە كورەلمەي تۇرغىنىنى كاتە ئەمدى بىلدى. ئۇ كېچىككىنە بىر ئادەم ئىكەن، ئۇ ئۇستەلدە ئىككى قولىنى خەرىتىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، كاتەگە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇراتتى.

ئۇنىڭ تۈپ-تۈز تارالغان، سېرىق، ئۇزۇن چاچلىرى خۇددى ياش ئوسمۇر بالىنىڭ مۇرىسىدەك ئىنچىكە گەدىنىگە چۈشۈپ تۇراتتى، ئۇ قارا موۋۈت چاپىنىنىڭ ئىككى مۇرىسىدىن ئالماشتۇرۇپ تاسما ئاسقان، كەمىرىگە ئىككى تاپانچا، بىر قىلىچ ئاسقان، ئۇستەلنىڭ تېگىدە ئالماپ ئولتۇرغان ئاياقلىرىغا ياخشى ئوتۇك كىيگەن، ئوتۇگىگە دىۋىتكۈچ تاقىغان ئىدى. ئۇ بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ ئالدىراشلىق بىلەن بىر نەرسە يازماقتا ئىدى—ئۇنىڭ بېشى چايقالغاندا مايىلىق چاچلىرى گەدىنىدە سىلكىنىپ كېتەتتى، ئۇ ئالدىراپ بىرنىمىلەر يازاتتى، قەلىمى سيانى چاچرىتىپ، قەغەزنى تېشىۋېتەتتى.

جايىنى كاتەگە بوشتىپ بەرگەن بايىقى دىخان ئاستا ئىشكىتنى كىرىپ كەلدى.

ئۇنىڭ قىپ-قىزىل يۈزىدە مېھىر ئىپادىلىنىپ تۇراتتى؛ چاپلىرىغا پاخال يېپىشقان ئىدى. ئۇ كوزلىرىنى چىملىداتقىنىچە كېلىپ، ئۇستەلدە خەت يېزىپ ئولتۇرغان كىشىنىڭ ئۈدۈلىدىكى بەندىگە ئولتۇردى-دە، ئىككى قولىنى ئاستا قويدى ۋە كېيىن بىر ئايىغى بىلەن ئىككىنچى ئايىغىنى تاتلىدى.

ـــ هەمىشە تەشۋىشتە ئىكەنسەن-دە، نېستور ئۇۋانوۋىچ، مەن سېنى مۇشۇ يەردە غىزالىنامدىكىن دەپ ئويلىغان ئىدىم. تۇنۇگۈن بىر غونۇچۇن سويىدۇرغان ئىدىم، خۇددى سېنىڭ كېلىشىڭنى بىلگەندەك...

ـــ ۋاقىت يوق... ھالاقىت بەرمىگىن...

ـــ ھە، ھە... (دىخانىنىڭ كوزلىرى چىمىلداشتىن توختىدى، جىم بولدى. كوزلىرى ئوتكۈرلىشىپ، چوڭقۇر قاراشقا باشلىدى. ئۇ يېزىپ ئولتۇرغان كىشىنىڭ قولىغا بىرمۇنچە ۋاقىت قاراپ ئولتۇردى.) قانداق، نېستور ئۇۋانوۋىچ، بىزنىڭ يېزىدا جەڭ قىلماقچى ئەمەسمۇ سىلەر؟

ـــ ۋاقتى كەلگەندە كورىمىز-دە...

ـــ ھە، شۇنداقتە، ئەلۋەتتە، كېسپ بىرنىمە دىيىش قىيىن... مەن ئېيتماقچى ئىدىمكى، ئەگەر جەڭ بولغۇدەك بولسا، مال-ۋاراڭلارنى ئاۋالراق بىرەر خەۋپسىز يەرگە جايلاشتۇرۇش چارىسىنى كورۇش كېرەك دىگەن ئىدىم... جاڭزىغا ھەيدەپ ئېلىپ كېتەيلىمىكىن؟

چېچى ئۇزۇن كىشى قەلەمنى ئۇستەلنىڭ ئۇستىگە تاشلىدى-دە، كىچىككىنە قولى بىلەن چېچىنى سىلىدى، يازغان خېتىنى ئوقۇپ چىقتى. دىخاننىڭ ساقلى قىچىشىپ كەتتى، كېيىن قولتۇغى قىچىشتى، ئۇ قىچىشقان جايىنى تاتلىدى. خۇددى ئەمدى يادىغا كەلگەندەك، سورىدى:

ـــ ھە، ئېيتماقچى، گەزلىمىلەرنى نىمە قىلىمىز، نېستور ئۇۋانوۋىچ؟ موۋۇت سوغا قىلغان ئىكەنسەن، ناھايىتى ياخشى موۋۇت ئىكەن. پادىشالىقنىڭ بولسا كېرەك، دەرھال كوزگە چېلىقىدۇ...

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈر بىكىنى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئىدىسى

ئالته هارۋا-هه.

—سىلەرگە ئازلىق قىلامدۇ؟ تويمىدىڭلارمۇ؟ ئاز كورۇۋاتامىلەر؟

—ياقەي، نىمىشقا ئاز بولىدۇ. شۇنىڭغىمۇ مىننەتدارلىغىمىزنى قانداق بىلدۇرۇشىمىزنى بىلمەيمىز... ئۇزەڭنىڭ خەۋىرىڭ بار، يېزىمىزدىن ساڭا قىرىق جەڭچى ئەۋەتتۇق... مېنىڭ ئوز ئوغلۇممۇ كەتتى. مەن دىخانلارنىڭ ئىشى يولىدا قېنىمنى توكۇشۇم كېرەك، ئاتا، دەيدۇ... ئاز دىسەڭ بىز قېرىلارمۇ يېتىپ بارىمىز... سەن ئۇرۇشۇڭنى قىلىۋەر، بىز مەدەتكارىڭمىز... ئەمما بىر پالاكەت بولۇپ، نېمىسلار ياكى كۇزەتچىلەر كورۇپ قالمىسۇن-دە... ئۇلارنى ئوزەڭ بىلىسەنغۇ—شۇنىڭ ئۇچۇن ئېيتقىنا: خاتىرجەم بولىۋېرەيلىمۇ، ياكى جەڭ بولامدۇ؟

ئۇزۇن چاچلىق كىشى قەددىنى توغرىلىدى. ئۇ قولىنى چېچىدىن ئالدى-دە، ئۇستەلنىڭ بىر چېتىنى تۇتتى. ئۇنىڭ تىنىقلىرى ئاڭلاندى، ئۇ بېشىنى هە دەپ ئارقىسىغا تاشلايتتى. دىخان ئاستا ئۇزۇن بەندىڭدىن سىلجىپ-سىلجىپ، ئىككى قولىنى تېگىدىن بوشىتىپ، يېنىچە مېڭىپ، ئويدىن غىمىسسىدە چىقىپ كەتتى.

ئۇستەل لىڭشىغان ئىدى، هىلىقى ئۇزۇن چاچلىق ئادەم ئۇستەلنى ئايىغى بىلەن تېپىۋەتتى. كاتە ئەمدى يېرىم هەربىچە قارا كىيىم كىيگەن بۇ كىچىككىنە ئادەمنىڭ يۇزىنى كورۇپ قورقۇپ كەتتى. ئۇ ئادەم باشقىچە كىيىنگەن موناخ خوتۇنغا ئوخشايتتى. ئۇنىڭ قويۇق قاشلىرىنىڭ تېگىدىكى ئويماندىن دەهشەتلىك قوي كوزلىرى كاتەگە تىكىلىپ قارايتتى. ساقال ۋە بۇرۇتى چۇشۇرۇلگەن، رەڭگى ئاياللار-نىڭكىگە ئوخشىغان ساپ-سېرىق يۇزى چوقۇرراق ئىدى، ئۇنىڭ يۇزىدە خۇددى ئوسمۇر بالىنىڭ يۇزىدىكىدەك ئاچچىقلىق ئەكس

ئېتەتتى. پەقەت كوزلىرى قېرى ئادەمنىڭ كوزلىرىدەك دانا ئىدى.

كاتە ئوزىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ ماخنو ئىكەنلىگىنى بىلەدىغان بولسا تېخىمۇ قورقۇپ كەتكەن بولاتتى. ماخنو كارۋاتتا ئولتۇرغان، بەتىنكىلىرىنى چاڭ باسقان، يېڭى يىپەك كويىنىگى پۇرلۇشۇپ كەتكەن، بېشىغا ياغلىغىنى دىخان ئايالىلىرىغا ئوخشاش ئورىغان ياش جۇۋانغا قاراپ تۇراتتى ۋە بۇ ئويىگە ئۇچۇپ كەلگەن قانداق قۇش ئىكەن دەپ ھەيران بولاتتى، ماخنونىڭ ئۇستىكى ئۇزۇن لېۋى قىيشىيپ، ئاراچ چىشلىرى كورۇنىدى. ئۇ قىسقا ۋە كەسكىن يوسۇندا سورىدى:

ــ كىمنىكسەن؟

كاتە چۇشەنمىدى، بېشىنى چايقىدى. ماخنونىڭ يۇزى شۇنداق جىددى تۇس ئالدىكى، كاتەنىڭ لەۋلىرى تىترەپ كەتتى.

ــ كىمسەن؟ پاھىشەمۇ سەن؟ ئەگەر سىلىس بولساڭ، ئېتىپ تاشلايمەن. قېنى گەپ قىل؟ رۇس تىلىنى بىلەمسەن؟ ئاغرىقمۇ سەن؟ ساغلاممۇ سەن؟

ــ مەن ئەسىرمەن، ــ دىدى كاتە ئاران ئۇنىنى چىقىرىپ.

ــ قولۇڭدىن نېمە كېلىدۇ؟ تىرناق تازىلاشنى بىلەمسەن؟ ئەسۋاپلىرىنى تېپىپ بېرىمىز...

ــ مەيلى، ــ دىدى كاتە تېخىمۇ ئاستىراق.

ــ ئەمما ئارمىيىدە پاھىشلىك قىلمىغىن... چۇشەنىدىڭمۇ؟ مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرغىن، كەچقۇرۇن جەڭدىن كېيىن كېلىمەن، ــ تىرنىغىمنى تازىلاپ قويىسەن.

ماخنو توغرىسىدا ئەل-جامائەت ئارىسىدا نۇرغۇن مىش-مىش گەپلەر بار ئىدى. كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، ئاكۇتاي تۇرمىسىگە

چۈشۈپ ئېغىر ئازاپ-ئوقۇبەتلىك ھالەتتە قالغانىدا، ماخنو كوپ قېتىم قېچىشقا ئۇرۇنغان ئىكەن، بىر قېتىم قاچقانمۇ ئىكەن، ئەمما ئونۇڭ ئامبىرىغا كىرىپ يوشۇرۇنغانىدا قولغا چۈشكەن ئىكەن ۋە ئەسكەر-لەرگە قارشى پالىتا بىلەن كۆرەشكەن ئىكەن، ئەسكەرلەر ملتىقنىڭ قوندۇقلىرى بىلەن ئۇرۇپ ئۇنىڭ ھەممە سوڭەكلىرىنى سۇندۇر-غان، كېيىن كەشەن سېلىپ قويغان ئىكەن؛ ئۇچ يىلغىچە كىشەنلىك ياتقان، ھەچىسر ئادەم بىلەن سوزلەشمىگەن، پەقەت كېچە-كۈندۈز تومۇر كىشەندىن بوشىنىشقا ئۇرۇنغان ئىكەن، ئەنە شۇ تۇرمىدىكى چېغىدا، ئۇ ئاشنوۋ-مارىن دېگەن ھوكۇمەتسىزلىك تەرەپدارى بىلەن تونۇشۇپ دوست بولغان ۋە ئۇنىڭ شاگىرتى بولۇپ قالغان ئىكەن.

نېستور ماخنو ئەسلىدە يېكاتېرىنوسلاۋ رايونىنىڭ گۈلەي-پولە يېزىسىدىن بولۇپ، ياغاچچىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇ ياش ۋاقتىدا بىر باققالنىڭ دۇكىنىدا شاگىرت بولۇپ ئىشلەيدۇ، ئۇ يەردە تاياق يەپ-تىل ئىشتىپ يۈرىدۇ، ئاچچىغى يامان ۋە قوي كوزلۇك بولغانلىغى ئۈچۈن، ئەنە شۇ چاغلاردىلا خەقلەر ئۇنىڭغا ئاغمىخان دەپ لەقەم قويۇشىدۇ. بىر كۈنى باش پىركازچىك ئۇنى ئولگۈدەك ئۇرغاندىن كېيىن، ئۇ ئەنتىنى ئېلىش ئۈچۈن باش پىركازچىكىنىڭ ئۈستىگە قاياق سۇ قۇيۇۋېتىدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى ھەيدەپ چىقىرىشىدۇ. ئۇ شىركىلىرىنى يىغىپ، كوكتاتلىقلارغا، باغلارغا كىرىپ ئوغرىلىق قىلىدۇ، پاراكەندىچىلىك سالىدۇ، قىسقىسى ئوزبېشىمچىلىق قىلىدۇ. ئاخىرى ئاتىسى ئۇنى باسمىخانىغا شاگىرتلىققا بېرىدۇ. ئۇ ئەنە شۇ باسمىخانىدا ۋولىن دېگەن ھوكۇمەتسىزلىك تەرەپدارى بىلەن تونۇ-شىدۇ، ئون سەككىز يىلدىن كېيىن، ۋولىن ماخنو ئارمىيىسىدە باش سەنئۇچاق ۋە باش مەسلىھەتچى بولۇپ قالىدۇ. بۇ بالا ئەنە شۇ

چاغلاردا ژولىنگە ناھايىتى يېقىپ قالغانمىش، ژولىن ئۇنىڭغا خەت ۋە ھوكۇمەتسىزلىكىنى ئۇگىتىشكە باشلىغان، مەكتەپكە ئەۋەتىپ ئوقۇتۇپ تۇرغانمىش، كېيىن ماخنو ئوقۇتقۇچى بولۇپ يېتىشكەنمىش. ئەمما، بۇنىسى توغرا ئەمەس. ماخنو ھەچقاچان ئوقۇتقۇچى بولغان ئەمەس، توغرىسىنى ئېيتقاندا ژولىن بىلەنمۇ كېيىن تونۇشقان، ھوكۇمەتسىزلىكنىڭ نېمە ئىكەنلىگىنى تۇرمىدە ئارىستوۋدىن بىلگەن ئىدى.

1903 ـ يىلدىن باشلاپ، ماخنو يەنە گۆلەي ـ پۇلەدە قاراقچىلىق قىلىشقا باشلايدۇ، ئەمما ئەمدى ئۇ كوكتاتلىق ۋە باغلارنى ئەمەس، بەلكى بايلارنىڭ قورغانلىرىنى، خوجايىنلارنىڭ ئامبارلىرىنى بۇلاپ ـ تالايىتتى: گايىدا بىراۋنىڭ ئاتلىرىنى ئوغرىلاپ كېتەتتى، گايىدا گەمىسنى قۇپ ـ قۇرۇق قىلىپ كېتەتتى، گايىدا "پالان تاشنىڭ تېگىگە پۇل قويۇپ كەت" دەپ خوجايىنلارغا ۋەھىمىلىك خەت يازاتتى. ئۇ شۇ ۋاقىتلاردا ساقچىلار بىلەن غەلىتە ئالاقە باغلاپ، ھەمىشە بىللە ئىچىشەتتى.

ھەممە ماخنودىن ھەددىدىن تاشقىرى قورقۇشقا باشلىدى، ئەمما دېخانلار ئۇنى تۈتۈپ بېرىشمەيتتى، چۈنكى 1905 ـ يىلدىكى ئىنقىلاپ يېقىن كەلگەنسېرى، ماخنو پومىششىكلارغا قاتتىقراق تېگەتتى. ئاخىر، ۋاقتى كېلىپ، بايلارنىڭ قورغانلىرىغا ئوت قويۇلغانىدىن كېيىن ۋە دېخانلار پومىششىكلارنىڭ يەرلىرىنى ھەيدەشكە كىرىشكەندىن كېيىن، ماخنو چوڭ شەھەرلەرنى بۇلاپ ـ تالاشقا كىرىشتى. 1906 ـ يىلنىڭ بېشىدا، ئۇ يېنىدىكى يىگىتلەر بىلەن بىللە بېرەزىنسكى شەھىرىنىڭ بانكىسىغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇچ ئەمەلدارنى ئېتىپ تاشلىغان، ئالتۇن غەزنىسىنى ئېلىپ قاچقانىدا، بىر شىرىگى ئۇنى تۈتۈپ بەرگەن،

شۇنىڭدىن كېيىن ئاكۇتاي تۇرمىسىگە چۈشۈپ قالغان.

ئون ئىككى يىلدىن كېيىن، فېۋرال ئىنقىلابىنىڭ نەتىجىسىدە ئازات بولغان ماخنو يەنە گۈلەي-پولەدە پەيدا بولۇپ قالىدۇ؛ گۈلەي-پولەنىڭ دىخانلىرى ۋاقتىلىق ھوكۇمەتنىڭ ئىككى مەنىلىك بۇيرۇقلىرىغا بوي سۇنماستىن، پومىششىكلارنى ھەيدەۋېتىشتى-دە، ھەممە يەرلەرنى بولۇشۇۋالدى. ماخنو ئوزىنىڭ كونا خىزمەتلىرىنى خەلقنىڭ ئېسىگە سالىدۇ، خەلق ئۇنى زايونلۇق يەرلىك ئاپتونومىيە ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قىلىپ سايلايدۇ. ئۇ بىردىنلا "ئەركىن دىخانلار تۇزۇمى"نىڭ يولىنى تۇتىدۇ، يەرلىك باشلىقلار مەجلىسىدە يەرلىك ئاپتونومىيە ئىدارىسىنى ھمايە قىلغۇچىلارنى بۇرژۇئازلار ۋە كۇرسانتلار دەپ ئەيىپلەيدۇ؛ مەجلىستە ناھايىتى قېنى قىزىپ كېتىپ، مەۋرى باشلىقتىن بىرىنى ئېتىپ تاشلايدۇ-دە، ئۇزىنى ئوزى رەئىس ۋە رايون سىياسى كومىسارى دەپ ئېلان قىلىدۇ.

ۋاقتىلىق ھوكۇمەت ئۇنى ھېچنىمە قىلالمايدۇ، بىر يىلدىن كېيىن نېمىسلار كېلىدۇ، ماخنوغا قېچىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇ بىرمۇنچە ۋاقىت روسىيىدە تەمتىرەپ يۈرىدۇ، ئاخىرى 1918-يىل يازدا موسكۋاغا كېلىپ قالىدۇ؛ ئۇ ۋاقتىلاردا موسكۋا ھوكۇمەتسىزلەر بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى. ئىنقىلابنى چەتتە تۇرۇپ تاماشا قىلغۇچى ۋە ئىنقىلابقا بولشېۋىكلارنىڭ رەھبەرلىك قىلىشىنى چۈشىنەلمىگەن قېرى ئارشنوۋ، ئومرىدە ساقلىنى ۋە چېچىنى تارىمغان، "تەرتىپ-نىڭ ئانىسى"—ھوكۇمەتسىزلىكنىڭ قۇدرەتلىك نەزەرىيىچىسى ۋە نامايەندىسى ۋولىن، تاقەتسىز شوھرەتپەرەس بارون، شۇنىڭدەك ئارتېن، تېپېر، ياكوۋئالى، كراسنوكۇتسكى، گلاگزون، تىسنتسىپېر، چېرنەك شۇنىڭدەك باشقا نۇرغۇن كاتتا كىشىلەر مۇشۇ يەردە

ئىدى. ئۇلار ئىنقلاپقا قوشۇلالماي، موسكۋادا تۇراتتى، بىر تېيىنمۇ يوق ئىدى، ھەر كۈنى مەجلىس ئېچىپ قارايدىغان مەسىللەرى بىرلا ئىدى، ئۇ بولسىمۇ: "تەشكىلاتىنى ئۈيۈشتۇرۇش ۋە مالىيە مەسىلىسى" ئىدى... ئۇلارنىڭ بەزىلىرى كېيىنرەك ماخنو ھوكۇمەتچى سىزلىگىنىڭ داھىلىرى بولۇپ كەتتى، بەزىلىرى موسكۋا بولشېۋىكلىرى كومىتېتىنىڭ لېئونتېۋ كوچىسىدىكى بىناسىنى پارتلىتىش قاتناشچىلىرى بولۇپ چىقتى.

شۇبھىسزكى، ماخنونىڭ موسكۋاغا كېلىشى قەھۋەخانىلاردا زېرىكسە ئولتۇرغان ھوكۇمەتسىزلەرنى جانلاندۇردى. ماخنو ئەملىي ئىشنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە كەسكىن ۋە غەيرەتلىكمۇ ئىدى، ھەممىسى مەسلىھەتلىشىپ كېيىۋاقا ماخنونىڭ يېنىغا بېرىشنى ۋە سەركەردە سكوروپادسكىنى ۋە ئۇنىڭ جىياڭجۇنلىرىنى ئېتىپ تاشلاشنى قارار قىلىشتى.

ماخنو يېنىغا بىر ھوكۇمەتسىزلىك تەرەپدارىنى ئېلىپ، بېلىنىخندا تومۇرىيول رېلىسىنى قوغداپ تۇرغان دەھشەتلىك سىياسى كومىسسار سايېنكونى غەپلەتتە قالدۇرۇپ، ئۇكرائىنا چېگرىسىدىن ئوتتى. ئۇ ئەپتسەر كىيىمىنى كىيدى، ئەمما كىيىۋاقا بېرىش پىكرىدىن قايتتى. سازلىقنىڭ مەيىن شاماللىرى دىمىغىنى غىدىقلىغان ۋە يوشۇرۇنچە ئىشلەش ئۇنىڭغا ياقمىغان ئىدى. شۇڭا ئۇ توپ-توغرا گۈلەي-پولەگە قاراپ كەتتى.

ئوزى تۇغۇلۇپ ئوسكەن يېزىسىدا، ئۇ بەشچە ئىشەنچلىك يىگىتنى يىغىدى. ئۇلار قولىلىرىغا پالتا، قىسقا ملىتىق ۋە پىچاق ئېلىپ، رېزىنكىۋۇ دېگەن پومىششىكنىڭ قورغىنىغا يېقىن بىر جايدا يوشۇرۇنۇپ ياتتى، كېچىسى قورغانىنىڭ ئىچىگە باستۇرۇپ كىرىدە،

پومىشىكنى ۋە ئۇنىڭ يەرلىك ساقچى ئىدارىسىدە ئىشلەيدىغان ئۇچ ئۇكىسىنى تەۋىش چىقارمايلا ئولتۇرۇۋەتتى، شۇنداقلا قورغانغا ئوت قويۇۋەتتى. شۇ ئىشتا يەتتە ملىتق، بىر تاپانچا، بىرقانچە ئات، ئىگەر ۋە بىرنەچچە قۇر ساقچى كىيىمىنى قولغا چۈشۈردى.

ياخشى قوراللانغان، كۆچلۈك ئاتلارغا مىنگەن ماخنونىڭ ئەترىدى ۋاقىتنى قولدىن بەرمەستىن، جاڭزىلارغا باستۇرۇپ كىرىدۇ. ئۇلار-نىڭ توت تەرىپىدىن ئوت قويۇۋېتىدۇ. ماخنو ئوزىنىڭ ئەترىدىگە يېڭى كىشىلەرنى قوشۇۋالىدۇ. پۈتۈن رايونىنىڭ ئۇ يېشىدىن-بۇ يېشىغچە يۇرۇپ، ئۇنى پومىشىكلاردىن تازىلايدۇ. ئاخىرى ئۇ، بىر ئىش باشلايدۇكى، بۇ ئىش ئۇنىڭ شوھرىتىنى يىراق-يېقىنغا يېيىۋېتىدۇ.

بۇ ۋەقە تروتىسا بايرىمدا بولغان ئىدى. سازلىقنىڭ خوجايىنى— پومىشىك مىرگورودسكى قىزىنىڭ تويىنى قىلىپ، ئۇنى سەركەر-دىنىڭ قول ئاستىدىكى بىر شاگىتسياۋغا ئۇزاتماقتا ئىدى. مۇشۇنداق تىنچسىز ۋاقىتتا سازلىقتا يۇرۇشتىن قورقمىغان ئەترايتىكى پومىشىكلارمۇ كەلگەن ئىدى. ۋىلايەتنىڭ مەركىزىدىنمۇ، كىيىۋتىنمۇ مېھمانلار كېلىشكەن ئىدى.

مىرگورودسكىنىڭ قورغىنىنى ساقچىلار قاتتىق قوغدايتتى. قورغاننىڭ چېدىرىغا پىلىموت ئورنىتىلغان ئىدى، كۈيوغۇلمۇ ئوزىنىڭ ئەپتىسەر سەپداشلىرى بىلەن كەلگەن ئىدى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ساغلام يىگىتلەر بولۇپ، كەڭ كوك شىم كىيگەن، بەللىرىگە بەلۋاغ باغلىغان ئىدى، بەلۋاغلىرىنىڭ بىر ئۇچى، كونا ئادەت بويىچە، يەردە سورۇلۇپ يۈرەتتى، ئۇلار قىزىل چاپان كىيگەن بولۇپ، باشلىرىدىكى قوزا تېرىسىدىن تىكىلگەن تۇماقلىرىنىڭ ئالتۇنرەڭ

پوپۇكلىرى بەللىرىگىچە چۈشۈپ تۇراتتى. ھەممىسى يانلىرىغا ئەگىر قىلىچ ئاسقان، ئاياقلىرىغا تۆمشۇقلىرى قايرىلغان، ئوشكە تېرىسىدىن تىكىلگەن ئوتۇك كىيىشكەن ئىدى.

كېلىن يېقىندا ئەنگلىيىدە ئايالىلار ياتاقلىق مەكتەپتە ئوقۇپ كەلگەن ئىدى، ئۇكرائىن تىلىنمۇ خېلى ئوبدان بىلىپ قالغان ئىدى. ئۇ پەگلىرىگە كەشتە تىكىلگەن كويىنەك، قىزىل ئوتۇك كىيىپ، بوينىغا مارجان ۋە چاچلىرىغا لېنتا ئېسىپ يۈرەتتى. قىزنىڭ ئاتىسىغا كىيىۋاتقان ئالايىتەن بۇيرۇتما بويىچە ياقىسىغا قۇندۇز تىكىلگەن دۇخاۋا كەمزۇل ئەۋەتىشتى، بۇ كەمزۇل سەركەردە مازىپانىڭ① ھەممىگە مەلۇم رەسمىدىكى كەمزۇلىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى. تويىنى قەدىمقى ئادەت بويىچە ئوتكۇزۇشمەكچى بولدى، يالقۇنلاپ كويۇۋاتقان ئۇكرائىنىدا يۈز يىللىق بال ۋىنو تېپىش مۇمكىن بولمەسمۇ، زىياپەت كاتتا ۋە ياخشى تەييارلانغان ئىدى.

دۇئا ـ تىلاۋەتتىن كېيىن كېلىن باغ ئارقىلىق يېڭى چېركاۋغا ئېلىپ كېلىندى. قىزنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ، ناخشا ئېيتىپ كېتىۋاتقان دوستلىرى ناھايىتى چىرايلىق ئىدى، كېلىننىڭ ئوزى بولسا كازاكلارنىڭ چوچەكلىرىدە تەرىپلىنىدىغان قىزلارغا ئوخشايتتى. "ئاھا! ـــ دېيىشتى كېلىننى باغ پەنجىرىسىنىڭ يېنىدا كۆتۈپ تۇرغان كۆيوغۇلنىڭ دوستلىرى، ـــ ئاھا! ئۇكرائىنىمىزغا قەدىمقى ياخشى زامانلار قايتىپ كەلگەن ئوخشايدىغۇ..." نىكا ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، چېركاۋنىڭ سۈپىسىدا كېلىن بىلەن كۆيوغۇلنىڭ ئۈستىدىن سۈلۈ

---

① مازىپا (1644 ـــ 1799) ـــ ئۇكرائىنادىكى مەشھۇر كازاك لەشكەرلىرى باشلىغى. ـــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

سېپىشتى. مازىپا كەمزۇلىنى كىيگەن كېلىننىڭ ئاتىسى قەدىمقى مېڭىگورىيە سۇرىتىنى كوتىرىپ، كېلىن بىلەن كۆيوغۇلنى چوقۇندۇ-رۇپ دۇئا ئوقۇدى. شامپانسكى ئىچىلدى، ھەممە ئۇكرائىن تىلىدا "ئومرۇڭلار ئۇزۇن بولغاي!" دەپ ۋاقىراشتى، قەدەھلىرىنى ئۇرۇپ سۇندۇرۇشتى، كېلىن بىلەن كۆيوغۇل ۋە ياشلار ئاپتوموبىلغا ئولتۇ-رۇپ پويىز ئىستانسىسىغا كېتىشتى، مېھمانلار ئويۇن-تاماشا قىلىشقا قېلىشتى.

كەچ كىردى، قورغاننىڭ كەڭ ھويلىسىدا خىزمەتكار ۋە ساقچىلار ئويۇن قىلىشاتتى. ئوينىڭ ھەممە دەرىزىلىرى كۆندۈز كۆنىدەك يورۇق ئىدى. ئالبكساندروۋسكىدىن چاقىرىلغان يەھۇدىلارنىڭ مۇزىكا دۇيى كۆچمىنىڭ بىرىنچە مۇزىكا چالاتتى. كېلىننىڭ ئاتىسى گوپاك① ئۆسۈلىنى ئويناپ بېرىپ، سۇدالىق سۇ ئىچىشكە باشلىغان ئىدى. قىزلار ۋە خېنىملار ئوچۇق دەرىزىلەرنىڭ يېنىغا كېلىپ، شامالداشتى، كۆيوغۇلنىڭ دوستلىرى ــ ھەممىسى كازاك ئەپتىسىزلەر-دىن ئىدى ــ تاماقلار قويۇلغان ئۈستەلگە كېلىپ، قىلىچلىرىنى شاراقلىتىپ، لەنىتى موسكۇالىقلارنى ئولتۇرۇش ئۈچۈن موسكۇاغا باستۇرۇپ كىرىمىز دەپ قەسەم ئىچىشەتتى.

شۇ چاغدا ئويۇن-تاماشا قىلۇاتقانلارنىڭ ئارىسىدا سەركەردە ساقچىلىرىنىڭ كىيىمىنى كىيگەن پاكار بويلۇق بىر ئەپتىسەر پەيدا بولۇپ قالدى. شۇنداق بىر كۇندە قورغانغا ساقچىنىڭ كېلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئىش ئەمەس ئىدى. ئەپتىسەر سىپايىلىق بىلەن

---

① گوپاك ــ ئۇكرائىنىدا ھەمىشىدىن بەك كەڭ تارالغان بىر خىل مىللى ئۆسۈل. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

كىرىپ، ئۇنچىقىماستىن ھەمىگە تازىم قىلدى، مۇزىكىچىلارغا قارىدى. پەقەت بىرنەچچە كىشى ئۇنىڭ ئۇستىدىكى كىيىمىنىڭ ئورنىدىن چوڭ ئىكەنلىگىنى كورۇپ ھەيران بولىدى، يەنە خېنىملارنىڭ بىرى ئۇنى كورۇپ قورقۇپ، باشقا بىر ئايالغا: "ئۇ كىم-ھە؟ شۇنچىلىك قورقۇنچلىقتۇ-ھە!..." دەپ پىچىرلىدى. تونۇش بولمىغان ئەپتسىز كوزلىرىنى پەسكە قىلىپ تۇرۇشقا تىرىشىمۇ، ئۇنىڭ كوزلىرى ئىختىيارسىز يوسۇندا خوددى شەيتانىنىڭ كوزلىرىدەك پارقىراپ تۇراتتى... ئەمما، ئىچىپ مەس بولغان ئادەملەرنىڭ كوزىگە ھەر نەرسە كورۇنۇۋېرىدۇ-دە...

مۇزىكىچىلار مازۇركا ۋە ۋالسلاردىن كېيىن تانگوغا چىلىشقا باشلىدى. ئايالىرىدا تېخى ماغدۇرى بار بىر-ئىككى قىزىل كەمەزۇللىك يىگىت خېنىملارنى قولتۇقلاپ تانىغا چۇشۇپ كەتتى. كىمدۇر بىرسى يۇقۇرىدىكى چىراقلارنى ئوچۇرگۇزدى. چالا يورۇق زالدا، خوددى ئەبىدى ئوتوپ كەتكەن يىللاردىن كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلغان لەرزان مۇزىكا ئاھاڭلىرى ئىچىدە قىز-يىگىتلەر جۇپ-جۇپ بولۇپ ئويناياتتى، ئۇلار گويا ئولۇم سەزگۇسىنى ئىپادىلىگەنىدەك تولغىنىشاتتى.

شۇ چاغدا بىردىن تاپانچا ئېتىلىشقا باشلىدى. مېھمانلار جىم بولۇشۇپ قالدى. مۇزىكا توختىدى. ساقچى ئەپتسىز كىيىمىنى كىيگەن ماختو غىزا ئۇستىلىنىڭ ئارقىسىدا، چالا ئوچۇق ئىشكىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، قىزىل كەمزۇللىكلەرگە ئىككى تاپانچىسىدىن ئوق ئاتاتتى، كۇيوغۇلنىڭ دوستى—ئىگىز بويلۇق، قىپ-قىزىل يۇزلۇك شاڭشياۋ ئىككى قولىنى كېرىپ، دەلدەڭشىگەن پېتى ئۇستەلگە يىقىلىپ، ئۇستەلنى ئورۇۋەتتى. خوتۇن-قىزلار ئاۋازلىرىنىڭ ېبىرىچە

چىقىراشقا باشلىدى. باشقا بىر قىزىل كەمزۇللىك يېنىدىن قىلىچىنى سۇغۇرۇۋېلىشقا باشلىغان ئىدى، لېكىن ئېلىشقا ئۇلگۈرمەي گىلەمگە دۈم يىقىلدى... يەنە ئۇچ كىشى ماخنوغا قىلىچ كوتىرىپ يۈگۈرگەن ئىدى، ئىككىسى شۇ زاماتلا يەرگە ئاغدۇرۇلدى، ئۇچىنچىسى ئوزىنى دەرىزىدىن تاشقىرىغا تاشلاپ، خۇددى توشقانىدەك چىقىرىۋەتتى. ئىككىنچى ئىشكتىن ساقچى كىيىمىنى كىيىگەن، يۈزلىرى دەھشەتلىك، چاچلىرى پىشانىلىرىگە چۈشكەن يەنە ئىككى كىشى كىرىپ، مېھمانلارغا قاراپ ئېتىشقا باشلىدى. خوتۇن-قىزلار زالنىڭ ئىچىدە يۈگۈرۈشەتتى، يىقىلىشاتتى. كېلىننىڭ ئاتىسى ئولتۇرغان جايىدىن تۇرالمىدى. ماخنو ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى-دە، ئاغزىغا ئېتىپ تاشلىدى. ھويلىدىمۇ ئېتىشىش باشلانىدى، مېھمانلار دەرىزىلەردىن سەكرەپ قاچقان باغدىمۇ ئېتىشىش بولۇپ تۇراتتى. پەقەت بىرنەچچە كىشىلا دەرەخلەرنىڭ ئارىسىغا، كولنىڭ بويىدىكى قومۇشلۇققا كىرىپ يوشۇرۇنۇپ ئامان قالدى. ھويلىدىكى جىمىكى خىزمەتكارلار، جىمىكى ساقچىلار قىرىپ تاشلانغان ئىدى. ماخنونىڭ يىگىتلىرى ھارۋىلارنى قوشتى-دە، تاڭ سەھەرگىچە مال-مۈلۈك ۋە قورال-جابدۇق باستى. قۇياش چىققاندا پۈتۈن قورغان ئوت ئىچىدە قالغان ئىدى.

بۇ قېتىمقى دادىل باستۇرۇپ كىرىش گۈلەي-پولەنىڭ ئاھالىسىدە چوڭ تەسىر قالدۇردى. ئەنە شۇ ۋاقىتلاردا نېمىسلارنىڭ، يېڭىدىن پەيدا بولغان پومىششكلارنىڭ ۋە دولەت ساقچىلىرىنىڭ زۇلمى ئاستىدا قالغان دېخانلارنىڭ روھى خېلى چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. پومىششكلار دېخانلارغا ئىشەنمەي، ئوز يەرلىرىنى ئىجارىگە بەرمىگەن ۋە بۇ يىلقى ھوسۇلنى تەلەپ قىلىشتىن تاشقىرى، ئوتكەن يىللاردا تارتقان زىيانلىرىنىمۇ ئاشلىق بىلەن قايتۇرۇپ بېرىشنى

تەلەپ قىلىشقان ئىدى. دېخانلارنىڭ ئەھۋالى ناھايىتى ئېغىر بولۇپ قالغان ئىدى. شۇ چاغدا ماخنو پەيدا بولۇپ تېررور ھوكۇمرانلىقنى باشلىدى. ئۇنىڭ پەيدا بولغانلىغى توغرىسىدىكى گەپلەر يېزىدىن-يېزىغا تارقىلىپ كەتتى.

دېخانلار دەرھال ئىشقا كىرىشتى. قورغانلارغا ئوت قويۇلدى. ئېتىزلاردا دوۋە-دوۋە قىلىپ قويۇلغان ئاشلىقلارغا ئوت قويۇلدى. پارتىزان ئەترەتلىرى گېرمانىيىگە ئېلىپ كېتىش ئۈچۈن ئاشلىق بېسىلغان پاراخوت ۋە چاتما كېمىلەرگە باتۇرلۇق بىلەن ھۇجۇم باشلىدى. دىنېپرنىڭ ئوڭ تەرىپىدىمۇ بۇنداق كوتىرىلىشلەر بولدى. ئاۋستىرىيە ۋە گېرمان قوشۇنلىرىغا بۇنداق قالايمىقانچىلىقنى توساش توغرىسىدا بۇيرۇق بېرىلدى. يۇزلىگەن جازا ئەترەتلىرى پۈتۈن مەملىكەتكە تارالدى. شۇنىڭدىن كېيىن ماخنو كىچىكىنە ئەمما ياخشى قوراللانغان ئەترىدى بىلەن ئاۋال ئاۋستىرىيە قوشۇنلىرىغا ھۇجۇم قىلىشقا باشلىدى.

ئۇ ۋاقىتلاردا ماخنونىڭ ئارمىيىسىدە ئادەم كوپ ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ دائىمى — تارقىلىپ كەتمەيدىغان — يادروسى ئىككى-ئۈچ يۈز پىداكار ۋە باتۇر يىگىتلەردىن ئىبارەت ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قارا دېڭىز ماتروسلىرىمۇ، بەزىبىر سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئوزىنىڭ يېزىلىرىغىمۇ بارالمايدىغان ئالدىنقى سەپ جەڭچىلىرىمۇ، ئوزىنىڭ ئەترەتلىرى بىلەن كېلىپ ماخنوغا قوشۇلغان ئۇششاق كاتتىۋاشلارمۇ، جەڭگە ئىشقىۋاز بولغان گاڭگۇڭ يىگىتلەرمۇ بار ئىدى.

ئەنە شۇ چاغلاردا ئات چاپتۇرۇپ ئەركىن يۈرگەن يېڭى قوزغە-

لاڭچى قوشۇن① توغرىسىدا خەۋەر ئاڭلىغان ئايرىم ھوكۇمەتسىزلەر (ئاتالمىش "جەڭگىۋار ئەترەت ئەزالىرى") كېلىپ ماخنونىڭ ئارمىيىسىگە قوشۇلۇشقا باشلاشتى. كىيىملىرى يىرتىق، جۇل-جۇل، قوساق-لىرى ئاچ، بىر يانچۇغىغا بومبا، بىر يانچۇغىغا كروپوتكىن كىتاۋىنى سېلىۋالغان ھوكۇمەتسىزلەر ماخنونىڭ قارارگاھىغا پىيادە كېلىشەتتى-دە، "ئاقساقال"غا مۇنداق دېيىشەتتى:

ــ سېنى ناھايىتى دانا كىشى دەيدۇ. ھەم، قېنى كورەيلىچۇ.

ــ كورۇڭلار، ــ دەيتتى "ئاقساقال".

ــ كوردىمىز، ــ دېيىشەتتى ھوكۇمەتسىزلەر. ــ ھەقىقەتەن شۇنداق شەخس بولساڭ، دۇنيا تارىخىغا يېزىلىسەن. كىم بىلىدۇ، بەلكىم كروپوتكىن II دىگەن نام چىقرارسەن.

ــ بەلكىم، ــ دىدى "ئاقساقال".

ھوكۇمەتسىزلەر "ئاقساقال"نىڭ كارۋانىدا يۇرىدىغان، ئۇنىڭ بىلەن ھاراق ئىچىدىغان ۋە ئۇنىڭغا خۇشامەت قىلىپ، قىزىق-قىزىق سوزلەرنى ئېيتىدىغان بولۇشقان ئىدى. ماخنو بولسا تارىخ ۋە شوھرەت دىگەن سوزلەرنى ناھايىتى ياخشى كورەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ھوكۇمەتسىزلەرنىڭ بەزىلىرى ئاستا-ئاستا مەسئۇللۇق ۋە قوماندانلىق مەنسەپلىرىگە ئوتۇشكە باشلىدى. ھەر بىرىنىڭ كەينىدە جەڭدە ئولجا ئېلىنغان مال سېلىنغان ھارۋا پەيدا بولۇپ قالدى، ھارۋىلىرىدا كانىياك سېلىنغان يەشىك، ئالتۇن سېلىنغان تۇڭ، كىيىم-كېچەك

---

① قوزغىلاڭچى قوشۇن دىگەندە 17 ــ 18 ئەسىرلەردە پولشا پومىشىك-لىرىغا قارشى كوتىرىلگەن ئۇكرائىنلار كوزدە تۇتۇلىدۇ. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

www.eghurkitap.com
كتاب توريكنى
كتابخانه يۆكۆلۆكى كتابخانه يۆكۆلۆكى

سېلىنغان تاغارلار بار ئىدى. چالدون، سكوروپىئونوۋ، يۇگولوبوۋ، چېرىدنەك، ئىنكارېتس، "فرانسۇز" ۋە بىرمۇنچە كىشىلەر شۇنداق هوكۇمەتسىزلەردىن ئىدى. ئۇلار بىر جايدا ئۇزاقراق تۇرۇپ قالسا، شەھۋەتخور قىزلارنى تېپىپ كېلىپ، پاھىشخانا ئاچاتتى-دە، "ئافىنا كېچىلىگى" ئوتكۇزەتتى ۋە "ئاقساقال"نى جىنسى مەسىلىگە مانا مۇشۇنداق قاراش تۇرمۇشنى ئازات قىلىدۇ، مۇتلەق ئەركىنلىك ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇۋاتقان بىر ۋاقىتتا، سىفلىس ھىچقانچە ئىش ئەمەس دەپ ئىشەندۇرۇشەتتى. ماخنو ئوز هوكۇمەتسىزلىرىنى ئىپلاس رەزىللەر دەپ ئاتايتتى، بىرنەچچە قېتىم ھەممىسىنى ئېتىپ تاشلىماقچىمۇ بولغان ئىدى، ئەمما ئۇلارنى بىلىملىك ۋە جاھان شوھرىتىنى بىلىدىغان كىشىلەر دەپ ئايايتتى.

بۇ ئارمىيىنىڭ دائىمى سىلىڭبۇسى يوق ئىدى. زورۇر بولۇپ قالسا، پۇتۇن ئارمىيە ئاتلارغا مىنىپ، ھارۋىلارغا چۇشۇپ، ئولكە رايونىنىڭ بۇ بېشىدىن نېرىقى بېشىغا يېتىپ باراتتى. بىرەر جايغا ھۇجۇم قىلماقچى بولسا ياكى جەڭ بولۇش ئالدىدا ماخنو يېزىلارغا خەۋەرچى ئەۋەتەتتى ۋە خالايىققا ئوزى يالقۇنلۇق نۇتۇق سوزلەيتتى. نۇتۇقتىن كېيىن ئۇنىڭ ئادەملىرى ھارۋىلاردىن خالايىقنىڭ ئوتتۇرىسىغا موۋۇت، چىت توپلىرىنى تاشلىشاتتى. بىر كۇن ئىچىدە ئارمىيىنىڭ يادروسى پارتىزان دىخانلار بىلەن تولۇپ كېتەتتى. جەڭ تۇگىشى بىلەنلا پىدائىلار دەرھال ئوي-ئويلىرىگە تارقىلىشىپ كېتەتتى، قوراللىرىنى يوشۇرۇپ قويۇشاتتى. گېرمان توپچى قىسىملىرى دۇشمەننى ئىزدەپ ئالدىراش يۇگۇرۇپ ئوتۇپ قالغاندا خۇددى "توگە كوردىڭمۇ، يوق" دىگەندەك، ئوز دەرۋازىلىرىنىڭ يېنىدا بېقىنلىرىنى تاتلاپ تۇرۇشاتتى. ماخنونى تەقىپ قىلغۇچى ئاۋسترىيە

ۋە گېرمان ئەتىرەتلىرى ئۇنى ھېچ تاپالمايتتى، بۇ شەيتان ماخنو بولسا ھەمىشەم ئۇلارنىڭ ئارقا تەرىپىدىن پەيدا بولۇپ قالاتتى. پارتىزانلار، خۇددى قېدىمقى زامان كوچمەنلىرىدەك، ھەل قىلغۇچ جەڭگە كىرىشمەيتتى، ھاي-ھۇيلار، ۋاقىراشلار بىلەن ھەر تەرەپكە تارقىلىشىپ كېتىشەتتى-دە، ھېچ كۈتۈلمىگەن بىر جايدا يىغىلىپ، يەنە تۇيۇقسىزدىن ھۇجۇم قىلىشىپ قالاتتى.

يېزا بوشاپ قالدى. ماخنو ئۇچ ئات قوشۇلغان ۋە گىلەم سېلىنغان ھارۋىغا چۈشۈپ، ئارمىيىنىڭ كەينىدىن كەتتى. چۈش ۋاقتى ئىدى. يىغلاۋېرىپ كوزلىرى ئىشىپ كەتكەن سېمىز قىز يۇپكىسىنىڭ ئىتتىگىنى بىلىگە قىستۇرۇۋېلىپ شۇاق سۇپۇرگە بىلەن ئوينى سۇپۇرۇۋاتقان ئىدى. ئوي ئىگىسى ئوچۇق دەرىزىسىنىڭ تەكچىسىدە ئولتۇرۇپ، پىيادە ئەسكەرلەر ۋە ئاتلىق ئەسكەرلەر كەتكەن ھەم ئىككى شامال تۆگىسىنىڭ قانىتى ئايلىنىپ تۇرغان توپىلىكلەر تەرەپكە قاراپ تۇراتتى ۋە ئېغىر-ئېغىر ئاھ ئۇراتتى: ماخنو بىلەن قىلغان سوھبىتى ئۇنىڭ كوڭلىدىكى غەشنى باسمىغان بولسا كېرەك.

كاتە قۇدۇقنىڭ يېنىغا بېرىپ يۇزىنى يۇدى، ئوزىنى تۇزەشتۇردى. ئوي ئىگىسى ئۇنى ناشتىغا چاقىردى، كاتە ئىككى تال بوغۇرساق يىدى، سۇت ئىچتى. ناشتىدىن كېيىن نېمە قىلىشىنى بىلمەي ئىككىنچى دەرىزىنىڭ تەكچىسىدە ئولتۇراتتى. كۈن ئىسسىپ كەتكەن ئىدى. كوچىدا بىر توپ توخۇ تىزەكىنى تىنتقىلاپ يۇرەتتى. ئىشىك ئالدىدىكى ئايتاپپەرەسلەرنىڭ ئالتۇن تاجىلىرى پەسكە ئېگىلگەن ئىدى، ئالۇچىلار بارغانسېرى قىزىرىۋاتاتتى. يېزىنىڭ ئۇستىدە قىزغۇيلار ئۇچۇشۇپ يۇرەتتى. ئوي ئىگىسى تېخىچىلا ئاھ ئۇراتتى.

www.yghurkitap.com
كتاب توربيكنى
ئىنتىرنىتىنىڭ كىتابلىرىنىڭ يېڭى ئادرىسى

ـــ ئىتىگىڭنى بېشىڭغىچە قايرىۋالغىن، ئۇياتسىز، ـــ دىدى ئوي ئىگىسى يىغلاپ كوزلىرى ئىششىپ كەتكەن قىزغا قاراپ، ـــ نىمە بوپتۇ سېنى راستلا باسقان بولسا؟... پەقەت بىرلا سېنى ئەمەسقۇ.

.....

قىز ھىقىلداپ يىغلىدى ـ دە، سۇپۇرگىنى تاشلاپ، يوپكىسىنىڭ ئىتىگىنى چۇشۇرۇۋەتتى. ئوي ئىگىسى خېلى ۋاقىتقىچە سۇپۇرگىگە قاراپ ئولتۇردى.

ـــ ئۇ كىم ئىدى؟ قورقماستىن ئېيتىۋەرگىن، ئالېكساندرا...

ـــ لەنىتىنىڭ ئېتىنى نەدىن بىلەي... بىزنىڭكىلەردىن ئەمەس... كوزەينەك تاقىغان...

ـــ ھە، ھە، شۇنداقمۇ، ـــ دىدى ئوي ئىگىسى، خۇددى خوشال بولغاندەك. ـــ كوزەينەكلىك دىگىن... ھوكۇمەتسىزلەردىن بىرى بولسا كېرەك. ـــ ئۇ كاتەگە قارىدى. ـــ ئالېكساندرا جىيەنىم بولىدۇ... سامانخانىغا پاخالغا ئەۋەتكەن ئىدىم... سامانخانا قەيەردە، بىلەمسىز؟ ئەتىگەنلىگى كىيىملىرى يىرتىق يېنىپ كەلدى. تۇفىي!...

ـــ ئۇ مەس ئىدى، تاپانچىسىنى تەڭلىدى، قولۇمدىن نىمە كېلەتتى؟ ـــ ئالېكساندرا يەنە يىغلاشقا باشلىدى. ئوي ئىگىسى ئۇنىڭغا زەردە قىلىپ يەرنى تەپتى:

ـــ كوزۇمدىن يوقال! بېشىمنىڭ ئامان قالغىنىغا شۇكرى قىلاتتىم.

قىز يۇگۇرۇپ چىقىپ كەتتى. ئوي ئىگىسى يەنە توپىلىككە قاراپ ئۇھ تارتىشقا باشلىدى. ـــ نىمىمۇ قىلىپ بولاتتى؟ بىز بۇ باسمىچىلارنى بېقىشنى خالايتتۇقمۇ؟ مەسىلەن، ئېيتايلى، بىز ئۇلارغا ئات بېرىمىز. ئەمما ئۇ شەيتانلارنىڭ ئات چاپتۇرۇشىنى ئېيتمامسىز، سەكسەن چاقىرىمدىن چاپتۇرۇشىدۇ... ئات ماشىنا ئەمەسقۇ، ئۇنى ياخشى بېقىش كېرەكقۇ... پۇتۇن ماللىرىمىز مېيىپ بولۇپ يېتىپتۇ... ئۇھ،

ئۇرۇش قۇرۇسۇن!...

ئۇستەلنىڭ ئۈستىدە ئېسىقلىق تۇرغان لامپىنىڭ ئەينىگى دىرىلـ دىدى، دەرىزىنىڭ ئەينەكلىرى جىرىلداپ كەتتى. خۇددى ئىسسىق ھاۋا كېلىپ ئۇرغاندەك بولـدى. يەرنىڭ يېراق بىر جايىـدىن گۈلـ دۈرماما گۈلدۈرلىگەنـدەك بولدى. ئوي ئىگىسى دەرىزىدىن بېشىنى بېلىگىچە چىقىرىپ، خېلىغىچە توپلىككە قاراپ تۇردى. ئۇ يەردىكى تۈگمەننىڭ يېنىدا بىر ئاتلىق كورۇنەتـتى. كېيىن بوۋاي ئويـنىڭ بۇرجىگىدىكى بۇتقا قاراپ چوقۇندى.

ــ گېرمان توپ-زەمبىرىگى بىزنىڭكىلەرنى ئوققا تۇتۇۋاتىدۇ، ــ دىدى ئۇ ۋە رەڭگى ئوكۇپ كەتكەن كويىنگىنىڭ تېگىنى تاتلىدى. ــ ھەي، شۇم زامان! ــ ئۇ سۆيۈرگـىنى يەردىن ئالـدى-دە، بۇلۇڭغا تاشلىدى. يالاڭغىداق پۇتلىرىنى ئاۋايلاپ دەسسەپ ھويلىغا چىقتى. يەنە يېزىنىڭ ئۈستىدىن گۈلـدۈرلـگەن ئاۋاز ئوتۇپ كەتـتى. كاتە ئويـنىڭ ئىچىـدە ئارتۇقـچە ئولتۇرالـمای، چىـلە پۇراپ تۇرغان ۋە قۇياش قىزىتىپ تۇرغان ھويلىغا چىقتى.

شۇ چاغـدا تۇنۇگۈنـكى يولۇچىـلار كوچىـدىن ۋاراڭ-چـۇرۇڭ قىلىشىپ ئوتۇپ قالدى. ھەممىنىڭ ئالـدىدا قىزىـل ئوقۇتـقۇچىسى ئوبروچىۋ كوزەينىگىنىڭ ئۈستىدىن قاراپ كېتىپ باراتتى. ئۇ ئۈستىگە رېزىنكە يامغۇرلۇق چاپان، پۇتىغا كالاش كىيىۋالغان ئىدى، خۇددى پول باشلىغۇچىغا ئوخشايتتى، ھەممە ئۇنىڭغا قاتتىق ئىشىنەتتى.

ــ بىزگە قوشۇلۇڭ! ــ دەپ توۋلىدى ئۇ كاتەگە. كاتە ئۇلارنىڭ يېنىغا باردى. يولۇچىلارنىڭ يۈزى بىر كېچىـدە جۇدەپ كەتـكەن، كۆزلىرى پارقىراپ قالـغان ئىدى؛ يېشى چوڭراق ئىكـكى ئايالـنىڭ قاپاقلىرى يىغىدىن ئىششىپ كەتـكەن ئىـدى. ئۇستـىگە كونا چاپان

كىيۈالغان سودىگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كورۇنمەيتتى.

ــ ئارىمىزدىن بىرى خەۋەرسىز يوقالدى، ئېتىپ تاشلانغان بولسا كېرەك دەپ ئويلايمەن، ــ دىدى ئوبروچېۋ دادىل ئاۋاز بىلەن. ــ ئەگەر بىز غەيرەت قىلمىساق، جاناپلار بىزنىڭ بېشىمىزغىمۇ شۇ كۈن چۈشىدۇ... جەڭنىڭ تۈگىشىنى كۈتىمىزمۇ، يە بولمىسا ھېچكىم بىزگە قارىمىغانلىغىدىن پايدىلىنىپ، پويىز ئىستانسىسىغا پىيادە يېتىۋالمىزمۇ، بىز دەرھال شۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشىمىز كېرەك... ھەر بىر ناتىققا بىر مىنۇتتىن ۋاقىت بېرىمەن.

ھەممە بىردىنلا سوزلەپ كەتتى. بەزىلەر، ئەگەر باندىتلار بىزگە ئوچۇق چولدە يېتىشىۋالسا، ھەممىمىزنى شۇبھىسىز قىرىپ تاشلايدۇ، دېيىشتى. بەزىلەر بولسا ئەگەر قاچىساق ھەر ھالدا قۇتۇلۇپ قېلىشىمىز مۇمكىن، دېيىشتى، نېمىسلارنىڭ ئۇستۇن كېلىشىگە ئىشەنگەنلەر بولسا جەڭنىڭ تامام بولۇشىنى كۈتۈش كېرەك دېيىشتى. توپىلىكلەرنىڭ ئارقىسىدىن يەنە گۈمبۇرلىگەن ئاۋازلار كوتىرىلىشكە باشلىغان ئىدى، ھەممەيلەن جىم بولىدى ۋە ئاستا ــ ئاستا ئايلىنىپ تۇرغان تۈگمەننىڭ چاقپىلىگىدىن باشقا ھېچ نەرسە كورۇنمىگەن تەرەپكە قاراپ تۇرۇشتى. ئوبروچېۋ ھەممەيلەننىڭ سوزىنى ئاڭلاپ بولۇپ، ئوز پىكرىنى ئېيتىپ نۇتۇق سوزلىدى. بايىقى ئىككى ئايال خوددى يول كورسەتكۈچىگە قارىغاندەك ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇرۇشاتتى. يولۇچىلار ھېچقانداق قارارغا كېلەلمەي، ئادەم يوق كوچىدا، توخۇ ۋە قوشقاچلارنىڭ ئارىسىدا تۇرۇشۇپ قالدى. ئۇلارغا، يەنى ئوزلىرىنىڭ رۇس كىشىلىرىگە رەھمى كېلىدىغان بىرمۇ ئىنسان تېپىلمايتتى... رەھىم قىلىش نەدە! بىر دەرىزىدىن بىر خوتۇن بېشىنى چىقىرىپ قارىدى ــ دە، ئەسنەپ تەتۇر قارىۋالدى. بىر ئويىنىڭ دوقمۇشىدىن

ئاچچىغى كەلگەن بىر دېخان چىقىپ، ئەتراپىغا قارىدى-دە، يەردىن داڭگال ئېلىپ، كۆچىنىڭ بېرىچە بىر ئاۋۇنىڭ چوشقىسىغا قاراپ ئاتتى. يېزا ئۇستىدە ئاسماندا ئەگىپ يۈرگەن سارلارمۇ بۇلاپ-تالانغان ۋە بۇ يەردە ھېچكىمگىمۇ كېرىكى بولمىغان شەھەرلىكلەرگە پەرۋاسىز قاراپ ئۆچۈپ يۈرەتتى.

توپىلىكنىڭ كەينىدىن چاڭ كوتىرىلدى. تۈگمەنىڭ يېنىدا بىر ئاتلىق ئېتىنى چاپتۇرۇپ، كوزدىن غايىپ بولدى. يولۇچىلارنىڭ بەزىلىرى كېچىسى قونغان يېزا باشقارمىسىغا قايتىشنى تەكلىپ قىلدى. ئاۋال بايىقى ئىككى ئايال كەتتى. توپىلىكلەرنىڭ كەينىدىن ئۈچ ئات قوشۇلغان ھارۋىلار چاپتۇرۇپ كېلىشكە باشلىغان ئىدى، قالغانلارمۇ ئەگىشىپ كېتىشتى. كوچىدا ئىككى قولىنى يامغۇرلۇق چاپانىنىڭ ئاستىدىن دېدىللىك بىلەن قوشتۇرۇپ تۇتقان فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى بىلەن كاتە قالدى.

ھارۋىلار توت-بەش ئىدى. ئۇلار كولىنى ئايلىنىپ ئوتۇشتى-دە، يېزىغا چاپتۇرۇپ كىرىشتى. ئۇلار يارىدارلارنى ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى. ئالدىنقىسى ئوينىڭ دەرىزىسى يېنىغا كېلىپ توختىدى. ھارۋا ھەيدىگۈچى ــ خۇرۇم كەمزۇلىنىڭ تۈگمىلىرىنى يەشكەن ئىگىز بويلۇق پارتىزان ۋاقىرىدى:

ــ نادېژدا، سېنىڭكىنى ئېلىپ كەلدۇق.

ئوينىڭ ئىچىدىن بىر ئايال يۈگۈرۈپ چىقتى-دە، پەرتۇغىنى ئېلىپ تاشلاپ، ھوگرەك تارتىپ يىغلاپ، ئوزىنى ھارۋىغا تاشلىدى. ھارۋىدىن كوپ-كوك كوكىرىپ كەتكەن بىر يىگىت چۈشۈپ، ئايالىنىڭ بوينىدىن قۇچاقلىۋالدى-دە، بېشى پەسكە ئېگىلىپ چۈشكىنى ھالدا ئويىگە سورۈلۈپ كىرىپ كەتتى. ھارۋا باشقا بىر ئويىنىڭ ئالدىغا

بېرىپ توختىدى، ئۇ يەردىن ئۇچ قىز يۇگۇرۇپ چىقتى.

ــ مانا، چىرايلىق قىزچاقلار، سىلەرنىڭكىنى ئېپكەلدۇق! يارىسى يېنىك، ــ دەپ خۇش چاخچاق ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى هارۋىكەش. شۇنىڭدىن كېيىن هارۋىكەش هارۋىسىنى ئاستا هەيدەپ، قالغان بىر يارىدارنى كىمگە تاپشۇرسام بولارىكىن دەپ ئەتراپقا قاراپ كېتىۋا-تاتتى. هارۋىدا كوزىنى يومۇپ مىشكا سولومىن ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ بېشى قىپ-قىزىل قانغا مىلەنگەن بىر پارچە كوينەك بىلەن باغلانغان، چىشلىرىنى مەهكەم چىشلىۋالغان ئىدى. بىردىنلا هارۋىكەش ئاتلارنى توختاتتى:

ــ تىررر... ئاها! بۇ سىزمۇ، يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنا؟...

كاتە بۇ يەردە بۇنداق ئىش بولىدۇ دەپ زادى ئويلىمىغان ئىدى. هاياجانلانغانلىغىدىن نەپىسى بوغۇلۇپ، هارۋىنىڭ يېنىغا يۇگۇرۇپ باردى. هارۋىدا ئىككى ئايىغىنى كېرىپ، بىر قولىنى بېقىنىغا تىرەپ، بىر قولىدا تىزگىن تۇتۇپ تۇرغان كىشى ئالېكسى كراسىلنىكوۋ ئىدى. ئۇنىڭ ئىڭەكلىرىنى بۇدۇر ساقال باسقان ئىدى، كوزلىرى خۇش خۇيلۇق بىلەن چاقناپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بېلىدە بىر تىزىق گىرانات، كوكرىگىدە پىلىموتىنىڭ ئوقلىرى سېلىنغان لېنتا بار ئىدى، يەلكىسىدىمۇ يەنە بىر دانە ئاتلىق ئەسكەرلەر مىلتىغى بار ئىدى.

ــ يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنا... قانداق قىلىپ بۇ يەرلەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟ كىمنىڭ ئويىدە تۇرۇۋاتىسىز؟ مانا بۇ ئويدىمۇ؟ مىتروفانىنىڭ ئويىدىمۇسىز؟ ئۇنىڭ پەمىلىسىمۇ كراسىلنىكوۋ، دادامنىڭ ئۇكىسىنىڭ ئوغلى بولىدۇ. مانا قاراڭا، مىشكىنىڭ تاۋى يوق، بېشىنىڭ يېرىمىنى چاچما ئوق ئۇچۇرۇپ كەتتى، بىچارىنىڭ...

كاته هارۋىنىڭ يېنىدا كېتىپ باراتتى. جەڭدىن يېڭىلا كەلگەن ئالېكسى هازىرمۇ قىزىشقان، مەس ئىدى. كوزلىرىنى ۋە ئاپپاق چىشلىرىنى پارقىرىتىپ كۇلەتتى:

ــ گېرمانلارنىڭ هەممىسىنى قىيما-قىيما قىلىپ تاشلىدۇق... ۋاي ساراڭلارەي... ئۇلار بىزنىڭ پىلىموتىمىزغا قاراپ ئۇچ قېتىم ئېتىلىپ كەلدى. ئەنە پۇتۇن مەيدان ئاشۇلارنىڭ ئولۇگى بىلەن تولۇپ كەتتى..."ئاقساقال" بېيىپ كەتتى، ئەمدى هەممە ئارمىيىنى كىيىندۇرىدۇ... تىررر... مىتروفان! چىق ئۇۋاڭدىن... يارىدار قەهرىماننى قوبۇل قىلىۋال... سىز يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنا شۇ ئويدىن هىچ قوزغالماي تۇرىۋېرىڭ. پاكىز بولمىسىمۇ هىچ ۋەقەسى يوق...

چېركاۋدا قوڭغۇراق چېلىنىشقا باشلىدى. يېزىدىكى جىمى ئويلەرنىڭ ئىشىك-دەرۋازىلىرى تاراق-تۇرۇق بىلەن ئېچىلىشقا باشلىدى، كىچىك ئىشىكلەر ئۇلۇغ ئېچىلدى، خوتۇن-قىزلار كوچىغا چىقىشقا باشلىدى، ئېھتىياتلىق دىخانلارمۇ كەينى-كەينىدىن كوچىغا چىقىشتى، هەممە ياق ئادەمگە تولۇپ كەتكەن ئىدى؛ هەممە كىشى ناخشا ئېيتىپ، گۇدۇڭلىشىپ، ماخنونىڭ غەلىبە قىلغۇچى ئارمىيىسىنى كۇتۇۋېلىش ئۇچۇن چوڭ يولغا چىقىشتى.

ئالېكسى كراسىلنىكوۋ بىلەن كاتە چالا ئولۇك مىشكىنى مىتروفاننىڭ هويلىسىغا ئېلىپ كىرىپ، سالقىن ئويگە، ئالېكساندرانىڭ كارۋىتىغا ياتقۇزۇشتى. كاتە مىشكىنىڭ بېشىدىكى قاندىن قېتىپ قالغان لاتىنى ئاران چىقىرىپ، بېشىنى يېڭىۋاشتىن باغلاشقا باشلىدى. مىشكىنىڭ پەقەت چىشلىرى غىچىرلايتتى. ئۇلار ئۇنىڭ بېشىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئېغىر يارىسىنى يۇيۇشقا باشلىغان ئىدى، قولىدا داس تۇتۇپ تۇرغان ئالېكساندرا ۋاي دىدى-دە، سەنتۇرۇلۇپ

كەتتى. ئالىكسى ئۇنىڭ قولىدىن داسنى تارتىۋېلىپ، ئۇزىنى تەرەپكە ئىتتىرىپ تاشلىدى.

ــ كوردىڭىزمۇ، ئەنە ئاۋۇ يېنىدىن سوقىدىغان ئۇچى چىقىپ تۇرۇپتۇ، ــ دېدى ئالىكسى كاتەگە. ــ ساشكا① ئىلدام بېرىپ قان ئامبۇرىنى ئېلىپ كەلگىن...

ــ ۋاي، سۇنۇپ كەتكەن.

كاتە يارىدىن چىقىپ تۇرغان سوقىدىغان ئۇچىنى تىرنىغى بىلەن تۆتۈپ تارتتى، مىشكا توۋلۇۋەتتى. بۇ شۇبھىسىز سوقىدىغان پارچىسى ئىدى. كاتەنىڭ تىرناقلىرى بىرقانچە قېتىم سېرىلىپ كەتتى، ئاخىرى سوقىدىغان پەسرەكنى يېرىدىن تۆتۈپ، تارتىپ چىقاردى.

ئالىكسى خۇددى ئېغىر ئىشنى پۈتتۈرگەندەك، ئېغىر ئۇھ تارتتى، كېيىن كۈلدى.

ــ بىز مانا شۇنداق جەڭ قىلىمىز، دېخانچىسىغا...

ئۇلار مىشكىنىڭ بېشىنى تازا ئاق لاتا بىلەن باغلاشتى. دەر-دەر تىترىگەن، ھەممە يېرى ھول بولۇپ كەتكەن مىشكىنى ياتقۇزۇپ، ئۇستىگە جۇۋا يېپىپ قويۇشتى. شۇنىڭدىن كېيىن مىشكا كوزىنى ئاچتى. ئالىكسى ئۇنىڭ يۈزىگە ئىشىتتى.

ــ قانداق، تىرىك قالامسەن؟

ــ تۇنۇگۈن مانا بۇ خېنىمغا ماختانغان ئىدىم، ماختانغىنىم بېشىمغا چىقتى، ــ دېدى مىشكا ئاران كۆلۈپ، ئۇ كاتەگە قاراپ ياتاتتى. كاتە قولىنى سۈرتۈپ بولدى-دە، مىشكىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئىگىشتى. مىشكا لەۋلىرىنى ئاران مىدىرلاتتى:

---

① ئالىكساندرانىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ـــ ئالیۇشا① سەن ئۇنىڭدىن خەۋەر ئېلىپ قويغىن.

ـــ ئوبدان، ئوبدان.

ـــ مەن ئۇنىڭغا يامان نىيەت بىلەن قارىغان ئىدىم... ئۇنى شەھەرگە ئەۋەتىش كېرەك.

ئۇ يەنە كاتەگە تىكىلىپ قارىدى. ئۇ يارىسىنىڭ ئاغرىغىغا، بويىنىڭ قىزىشىغا چىداپ، ئۇنى خۇددى چىۋىن چاققاندەك سېزەتتى. ئەجەلنىڭ يېقىنلىشىشى ئۇنىڭدىكى ھەممە غەرەز ۋە زىددىيەتلەرنى ھەر تەرەپكە تارقىتىپ تاشلىغان ئىدى. شۇ مىنۇتتا ئۇ ئوزىنى پىيەنچۇك ۋە ئەسكى ئادەم ئەمەس، بەلكى بوراننىڭ قۇچىغىدا پەرۋاز قىلىپ يۇرگەن قۇشقا ئوخشاش رۇس سېزەتتى؛ ئوزىنى قەھرىمانلىق كورسىتىشتە باشقىلاردىن قېلىشمايدىغان، يۇكسەك ئىشلارنى زىممىسىگە ئالالايدىغان كىشى ھىس قىلاتتى.

ئالېكسى ئاستا مۇنداق دىدى:

ـــ ئەمدى ئۇخلىسۇن. ھىچنىمە بولمايدۇ، قۇۋۋەتلىك يىگىت ئوزى، ياتسا ساقىيىپ كېتىدۇ.

كاتە بىلەن ئالېكسى ھويلىغا چىقتى. چەكسىز ئاسماننىڭ تېگىدە، جەزىرىمە چولدە، قەدىمقى زامان تىزەكلىرىنىڭ پۇرىغى ھازىرمۇ كېلىپ تۇرغان، ئەسىرلەردىن بېرى تىنچ ياتقان ئادەملەر يەنە ئات چاپتۇرۇپ، شامالدا چىشىنى چىشلەپ يۇرگەن، ئۇسسۇلۇق قانىغانغا ئوخشاش، قىزغىنلىق تولۇق قانائەت ھاسىل قىلىدىغان بۇ جايدا كاتە ئۇڭىدا غەلىتە چۇش كورۇۋاتقاندەك بولاتتى.

كاتە ھىچ نەرسىدىن قورقمايتتى. ئۇنىڭ ھىچكىمگە ۋە ھەتتا

---

① ئالېكسىنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى. ـــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ئۇزىگمۇ كېرەك بولمىغان غەم-قايغۇسى ھازىر بىر-چەتكە چىقىپ، يۇشۇرۇنۇپ ياتقان ئىدى. ھازىر بىرەر كىشى ئۇنى پىدا قىلسا، قەھرىمانلىقتا چاقىرىپ قالسا، ئۇ ياق دېمەستىن باراتتى. بىراق ئۇنىڭغا ئول دېسە، ئولەتتى، پەقەت تىنىق كوزلىرىنى بىر مەرتىۋە ئاسمانغا تىكىپ، ئاندىن كېيىن ئولەتتى.

—ۋادىم پېتروۋىچ ئولدى، —دېدى ئۇ. —موسكۋاغا قايتىپ بارمايمەن، ئۇ يەردە مېنىڭ ھېچ كىشىم قالمىدى... ھېچ نەرسەم قالمىدى... سىڭلىم توغرىلىق ھېچبىر خەۋەر بىلمەيمەن... بىرەر ياقتا كەتسەمبىكىن دەپ ئويلىغان ئىدىم، يېكاتېرىنوسلاۋغا كېتەيمىكىن...

ئالېكسى ئىككى ئايغىنى كېرىپ، يەرگە قاراپ تۇراتتى. ئۇ بېشىنى ئىغاڭلىتىپ:

—ۋادىم پېتروۋىچ بىكارلا ھالاك بولۇپتۇ، ناھايىتى ياخشى ئادەم ئىدى. —دېدى.

—ھە، ھە، —دېدى كاتە. ئۇنىڭ كوزلىرىگە ياشنى تولدى. —ناھايىتى ئوبدان ئادەم ئىدى.

—ئەنە شۇ ۋاقىتتا مېنىڭ سوزۇمگە كىرمىدىڭلار-دە. ئەلۋەتتە بىز ئۇزىمىز ئۈچۈن، سىلەر ئوزەڭلەر ئۈچۈن كۇرەش قىلىسىلەر. بۇنىڭ خاپا بولىدىغان ئورنى يوق. ئەمما خەلقنە قارشى كۇرەش قىلىشىڭلار نىمىسى! بىز ئولسەكمۇ تەسلىم بولمايمىز!... بۇگۇن دېخانلارنىڭ قانداقلىغىنى كورگەنسىز؟...ئەمما ئۇ ھەق كىشى ئىدى...

كاتە قاشا تامنىڭ نېرىسىدا گىلاس قويۇق ئوسكەنلىكتىن ساڭگىلاپ چۈشكەن شاخقا قاراپ تۇرۇپ:

—ئالېكسى ئىۋانوۋىچ، ماڭا مەسلىھەت بېرىڭ، نىمە قىلاي؟ ياشاش، كۇن كورۇش كېرەكقۇ ئاخىر...، —دېدى-دە، ئوزى قور-

قۇپ كەتتى، ئۇنىڭ سوزلىرى ئاسمانغا ئۇچۇپ كەتكەندەك بولغان ئىدى. ئالىكسى خېلىدىن كېيىن جاۋاپ بەردى:

ــ نېمە قىلاي دەمسىز؟ بۇنداق سوئال پەقەت جاناپلاردىن چىقىدۇ. نېمە قىلىمەن دېگىنىڭىز نېمىسى؟ ئۇزىڭىز مەلۇماتلىق، ھەر خىل تىللاردا سوزلىشىشنى بىلىدىغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېلىشكەن بىر ئايال تۇرۇقلۇق، مەندەك دىخاندىن نېمە قىلاي دەپ سوراۋاتسىزغۇ!

شۇ مىنۇتتا ئوزىگە ئىشىنىش ھېسسىياتى ئالىكسىنىڭ يۈزىدە ئىپادىلەندى. ئۇ بېلىدىكى كەمىرىگە ئېسىلغان گىراناتلىرىنى ئوينىتىپ تۇراتتى. كاتەنىڭ يۇرىگى قىسىلىپ كەتتى. ئالىكسى دېدى:

ــ شەھەردە سىزگە ئىش تېپىلىدۇ. بىرەر قاۋاقخانىغا كىرىپ ناخشا ئېيتىڭىزمۇ، ئۇسۇل ئوينىڭىزمۇ بولىدۇ. نازىنىن بولىڭىزمۇ بولىدۇ. بىرەر ئىدارىگە كىرىپ ماشىنىست بولىڭىزمۇ بولىدۇ، كۇنىڭىز ئوتەر، ئاخىر.

كاتە بېشىنى توۋەنگە سالدى. ئۇ ئالىكسىنىڭ ئوزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغانلىغىنى سەزدى، شۇنىڭ ئۈچۈن بېشىنى كوتىرەلمەي تۇراتتى. تۇنۇگۈنمۇ مىشكا خۇددى شۇنداق تىكىلىپ قارىغان ئىدى. ئالىكسىنىڭ نېمىشقا بۇنداق قارىشىنى ئۇ ئەمدى چۈشەنگەن ئىدى. ھازىر بىراۋنى سلاپ ــ سىپايىدىغان زامان ئەمەس. ئوز كىشىڭ بولمىسا، دىمەك، ئۇ دۇشمىنىڭ. ئۇ ئات چاپتۇرۇپ قىزىشىپ كەتكەن، ئوقلارنىڭ ۋىزىلدىشىدىن، غەلبىدىن مەس بولغان بىر جەڭچىدىن قانداق ياشاي؟ دەپ سورىغان ئىدى. بۇ سوئال كاتەنىڭ ئوزىگىمۇ كېرەكسىز، غەلىتە كورۇندى. كىمنىڭ يارى بولۇپ، قانداق ئەركىنلىك ئۈچۈن كىمنىڭ ھارۋىسىغا چۈشۈپ، دالا ــ چوللەرنى ئايلىنىپ يۈرەي

www.yeghurkitap.com
تۈرىمۇ كىتاب تۈرىيكىنى
ئۇنۇمۇ كىتابلارنىڭ يېڭى ئىدىسى

دەپ سورىغاندا، ئالېكسىنىڭ كوزلىرى چاقناپ ئويناپ كەتكەن بولاتتى...

كاتە بۇنىڭغا چۇشەندى-دە، خۇددى كىچىك جانىۋاردەك، ھىلە قىلدى. شۇ كۇنلەردە ئۇ بىرىنچى قېتىم ئوزىنى ئاقلاشقا ئۇرۇندى.

—سوزۇمنى چۇشەنمەپسىز، ئالېكسى ئىۋانوۋىچ. مېنى شامال غازاڭدەك ئۇچۇرۇپ يۇرىدىكەن، بۇ مېنىڭ ئەيىۋىم ئەمەس، نىمىنى ياخشى كورەي؟ نىمىنىڭ قەدرىگە يېتەي؟ مەن بۇلارنى ئۇگەنمىگەنمەن، مەندىن نىمىشقا سورايسىز. ئاۋال ماڭا ئۇگىتىڭ. (ئالېكسى گىراناتلىرىنى ئوينىماستىن، دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ تۇردى). ۋادىم پېتروۋىچ مېنىڭ نارازىلىغىمغا قارىماي، ئاق ئارمىيىگە كەتتى. مەن ئۇنىڭ ئاق ئارمىيىگە كېتىشىنى خالىمىغان ئىدىم. ئۇ يەنە ماڭا: سېنىڭدە نەپرەت يوق دەپ، ماڭا تەنە قىلىپ كەتكەن ئىدى... مەن ھەممە نەرسىنى بىلىپ، ھەممە نەرسىنى كورۇپ تۇرۇپتىمەن، ئالېكسى ئىۋانوۋىچ، ئەمما مېنىڭ قولۇمنى قوشتۇرۇپ بىر چەتتە قاراپ تۇرۇشتىن باشقا ئامالىم بولمىدى... مەن ئۇچۇن بۇ ناھايىتى دەھشەتلىك. مېنىڭ پۇتۇن ئازاۋىم شۇنىڭدا-دە.... قانداق ياشاي، نىمە قىلاي، دەپ سورىغىنىممۇ شۇنىڭدىن ئىدى...

كاتە بىرئاز جىم بولدى، كېيىن ئوچۇق كوزلىرى بىلەن ئالېكسى ئىۋانوۋىچقا قادىلىپ قارىدى. ئالېكسىنىڭ كوزلىرى چىمىلداپ كەتتى، يۇزى ساراسىمىگە چۇشۇپ، ساددا دىللىق ئەكس ئەتتى. قولىنى ئارقا مىڭىسىگە ئاپىرىپ، كاللىسىنى تاتلىدى.

—راست، بۇنىسى پاجىە ئىكەن، توغرا ئېيتىسىز، —دىدى ئۇ بۇرنىنى پۇرۇشتۇرۇپ، —بىزدە بۇنداق ئىشلار ناھايىتى ئاسان ھەل قىلىنىدۇ. ئاكام ھويلىمىزدا بىر نېمىسنى ئولتۇرگەن ئىدى، ئۇلار

ئويـمزگه ئوت قويۇپ، خانۇەيران قىلىشتى. شۇنىڭدىن كېيىن بىزمۇ كەتتۇق. قاياقتا؟ ئاتامانىڭ ئالدىغا. ئەمما سىز بىر زىيالى... ھەققەتەن، ئېغىر...

كاتەنىڭ ھىلىسى تەسىر قىلدى. ئالېكسى ئىۋانوۋىچ شۇ لەنىتى مەسىلىنى يەنى كاتەگە ئوخشاش يەرسىز، ئات-ئۇلاقسىزلار قايسى ھەققەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىشى كېرەك دېگەن مەسىلىنى شۇ يەرنىڭ ئوزىدە ھەل قىلماقچى بولغان بولسا كېرەك.

كاتە قاراپ تۇرغان گىلاس دەرىخىنىڭ يېنىدىكى قاشا تامنىڭ تۈۋىدە بولغان بۇ سوھبەت پايدىسىز بىر مەشغۇلات ئىدى. كاتە توپىسىدە ئېسىلىپ تۇرغان قاپ-قارا قوشاق گىلاسنى ئۈزۈۋالماقچى بولغان ئىدى، ئەمما كراسلنىكوۋنىڭ ئالدىدا ئۈنچىقماي تۇرىۋەردى، پەقەت ئۈنىڭ ئاسمان كولەڭگىسى چۈشكەن پارقىراق كوزلىرى كۆلۈپ تۇراتتى.

ــ ئەگەر بىز دېخانلار شەھەرلىكلەرنى باقىدىغان بولساق، دېمەك سىلەر بىز تەرەپ بولۇشۇڭلار كېرەك، ــ دېدى ئالېكسى ئىۋانوۋىچ سوزنىڭ تەسىرى كۆچلۈك بولۇشى ئۈچۈن قولىنى كوتىرىپ. ــ بىز دېخانلار نېمىسلارغا قارشى، ئاقلارغا قارشى، كومپارتىيىگە قارشى، ئەمما بىز ئەركىن يېزا سوۋېتىنى ھمايە قىلىمىز. چۈشەندىڭىزمۇ؟

كاتە بېشىنى لىڭشىتىپ تۇردى. ئالېكسى ئىۋانوۋىچ سوزىنى داۋام قىلدۇراتتى. شۇنىڭدىن كېيىن كاتە ئايىغىنىڭ ئۈچىدا تۇردى-دە، سول قولى بىلەن (كېيىمنىڭ ئوڭ قولتۇغى يىرتىلىپ كەتكەن ئىدى) ئىككى تال گىلاسنى ئۈزدى، بىرىنى ئاغزىغا سېلىپ، ئىككىنچىسىنى سېپىمدىن ئايلاندۇرۇپ تۇردى.

ــ يېزىلىق بولغىنىمدا ھەممە نەرسىنى دەرھال بايقىۋالاتتىما. ــ

www.uyghurkitap.com

دىدى كاتە ۋە گىلاسنىڭ ئۇرۇغىنى تۆكۈرۈپ تاشلىدى. ــ ۋەتەن، رۇس، خەلق دېگەن سوزلەرنى تولا ئاڭلىغانمەن، ئەمما بۇلار نېمىلىگىنى ماڭا ئەمدى بىلىپ تۇرۇپتىمەن. ــ ئۇ ئالېكسى ئۇۋانوۋىچ-نىڭ قۇياشتىن پارقىرىغان ساقىلىغا، ئۇستىدىكى خۇرۇم كەمزۇلىگە، ھەيۋەتلىك قورال-جابدۇقلىرىغا قاراپ، ئىككىنچى گىلاسنىمۇ ئاغزىغا سالدى.

ــ خەلق، خەلق، ــ دىدى ئالېكسى ئۇۋانوۋىچ بارغانسېرى خىجالەت بولۇپ. ــ خاراپلىق، ئەلۋەتتە، كوپ ئەمەس.... ئەمما ئۇزۇنمىز-نىكىنى ھېچكىمگە بەرمەيمىز. ــ ئۇ قاشا تامنىڭ بىر خادىسىنى قاتتىق تۆتىتى ۋە ئۇنى سىلكىپ كوردى. ــ پۈتۈن دۇنياغا قارشى ئۇرۇشساقمۇ، رەھىمسىز ئۇرۇشىمىز... سىز، يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنا، مېنىڭ سوزۇمنى ئەمەس، بىزدىكى ھوكۇمەتسىزلەرنىڭ سوزلىرىنى بىر ئاڭلاپ باقسىڭىز بولاتتى، ئۇلار سوزگە ناھايىتى ئۇستا... ئەمما پەقەت... (ئۇنىڭ قوشۇمىلىرى تۇرۇلۇپ، كوزلىرى كاتەگە تىكىلدى.) ئەمما ھەممىسى خوتۇنباز لەنىتىلەر، ھەممىسى پىيەنچۇك... سىزنى ئۇلارغا كورسەتمىگەن ياخشى...

ــ بىلجىرلىماڭ، ــ دىدى كاتە.

ــ بىلجىرلىماڭ دېگىنىڭىز نېمىسى؟

ــ مەن كىچىك بالا ئەمەسمەن، بوش كەلمەيمەن.

ــ ياخشى ئېيتتىڭىز...

كاتەنىڭ ئىڭىگى سىلكىندى، ئۇ كۈلۈپ، قولىنى گىلاسقا يەنە سوزدى. پۈتۈن تېنىنى قۇياشنىڭ نۇرلىرى ئەكىلىتىپ سىلىغىنىنى سەزدى. بۇمۇ ئوڭدا چۈش كورۈش ئىدى.

ــ ھەر ھالدا، ــ دىدى كاتە، ــ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىشىم

مۇمكىن، سىز قانداق ئويلايسىز، ئالېكسى ئىۋانوۋىچ؟

ــ مائارىپ ساھەسىدە ئىشلىسىڭىز بولىدۇ... "ئاقساقال" سىياسى بولۇم قۇرماقچى... گېزىت چىقىرارمىش دىگەن سوزلەرمۇ بار.

ــ سىزچۇ؟

ــ مەنمۇ؟... (ئۇ يەنە خادىنى تۇتۇپ، قاشانى لىڭشىتتى.)

.....

مەن ئاددى جەڭچىمەن، پىلىموت ئورنىتىلغان ھارۋىنى ھەيدەيدىغان بىر ئادەممەن، مېنىڭ جايىم جەڭ مەيدانىدا... يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنا، سىز ئاۋال ئۇ ياق-بۇ ياق بىلەن تونۇشۇڭ، دەرھال بىر قارارغا كەلـ مەڭ، ئاۋال ئوبدان ئويلاڭ. مەن سىزنى ئاكامنىڭ خوتۇنى ماتريونا بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويای. سىزنى ئوز ئائىلىمىزگە ئالىمىز، ئۇقتىڭىزمۇ...

ــ "ئاقساقال" ماخنو كەچقۇرۇن كېلىپ تىرنىغىمنى تازىلاپ قويۇسەن دەپ بۇيرۇغانتى...

ــ نىمە؟ــ ئالېكسى بىردىنلا ئىككى قولى بىلەن كەمىرىنى قاتتىق

.....

تۇتتى، ھەتتا بۇرنىمۇ ئوتكۇرلىشىپ كەتتى. ــ تىرنىغىنى تازىلاپ؟... سىز نىمە دىدىڭىز؟

ــ مەن ئەسىرمەن دىدىم، ــ دىدى كاتە بىمالال.

ــ مەيلى، ئەگەر ئادەم ئەۋەتىپ چاقىرتسا، بېرىڭ. ئەمما مەنمۇ بارىمەن...

شۇ چاغدا ئىشىكتىن سېمىز ئالېكساندرا پەرتۇغىنى لەپىلدىتىپ يۇگۇرۇپ چىقتى.

ــ كېلىشۋاتىدۇ، كېلىشۋاتىدۇ! ــ دەپ ۋاقىرىدى قىز ۋە يۇگۇرۇپ بېرىپ دەرۋازىنى ئاچتى. يىراقتىن "ئۇررا!" ئاۋازلىرى، ئايرىم مىلتىقنىڭ تاۋۇشلىرى، ئاتلارنىڭ دۇكۇر-دۇكۇرى ئاڭلاندى. "ئاقـ

ساقال" ئوز ئارمیسی بىلەن قايتىپ كېلىۋاتقان ئىدى. كاتە بىلەن ئالبكسى كوچىغا چىقتى. يولنىڭ ئۇستىنى چاڭ-توزاڭ بېسىپ كەتكەن ئىدى. توپىلىكلەردىن، تۇغمەنلەرنىڭ يېنىدىن ئاتلىقلار، ھارۋىلار ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئىدى.

ئارمىينىڭ ئالدى يېرىغا كىردى. ھەممە ياقىنى بالىلار، قىزلار بېسىپ كەتتى. تەرلەپ، كوۋۇكلۇنۇپ كەتكەن ئاتلار ھاسرايتتى. پۇرلىشىپ كەتكەن تۇماقلىرىنى قىيىسىق كىيگەن، يۈزلىرىنى چاڭ باسقان، تەرلەپ-پىشىپ كەتكەن ماخنوچىلار ھارۋىلاردا ئورە تۇرۇشۇپ كېلىۋاتاتتى.

ئىران گىلىمى سېلىنغان ھارۋىدا ماخنو كېلىۋاتاتتى. ئۇ تۇماق تۇتقان قولىنى بېلىگە قويۇپ، ئوق يەششىگىگە ئولىتۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. يۈزى ئاپپاق تاتىرىپ جىددىلەشكەن، قېتىپ قالغان لەۋلىرى يۇمۇق ئىدى.

ئۇنىڭ كەينىدىكى ئىككىنچى ھارۋىدا كالىتا چاپان، يۇمشاق شلىپە، پاخالدىن توقۇلغان باش كىيىم كىيگەن، چاچلىرى ئۇزۇن، ساقاللىق، كوزەينەك تاقىغان شەھەرلىك ئالتە كىشى كېلىۋاتاتتى، ئۇلار سەنمۇ بولۇمسەن ۋە سىياسى بولۇمدە ئىشلەيدىغان ھوكۇمەتسىزلەر ئىدى.

8

داشا تېلېگىنا بوشاپ قالغان بىر ئويدە بەش ئايغىچە يالغۇز

تۇردى. ئۇان ئىلئىچ ئالدىنقى سەپكە ماڭار چېغىدا ئۇنىڭغا بىر مىڭ سوم تاشلاپ كەتكەن ئىدى، ئەمما بۇ پۇل كوپ ۋاقىتقا يەتمىدى. داشانىڭ بەختىگە ئۇنىڭدىن بىر قەۋەت ئاستىنقى ئويگە ماتتى دىگەن بىر ئەجنەبى كوچۇپ كىرگەن ئىدى (بۇ ئويدە ئولتۇرغان كىشى پېتېربۇرگنىڭ مۇھىم ئەمەلدارلىرىدىن بىرى بولۇپ، يانۋار ئېيىدىلا ئويىنى تاشلاپ، ئائىلىسى بىلەن ئاللىقاياققا قېچىپ كەتكەن ئىدى)، شۇ ئەجنەبى ھەركىمدىن رەسىملەر، جابدۇق ۋە ھەر خىل نەرسىلەرنى سېتىۋالاتتى.

داشا شۇنىڭغا ئىككى كىشىلىك بىر كارۋاتنى، بىرنەچچە ياغاچ ئويما رەسىمىنى ۋە چىنە-قاچىلىرىنى ساتتى. داشا ئوتۇپ كەتكەن خاتىرىلەرنى يادقا كەلتۇرىدىغان ۋە ئوتمۇشنىڭ پۇرىغىنى ساقلاپ كېلىۋاتقان نەرسىلىرىنى سېتىۋەتتى، يۇرىگىمۇ ئېچىشمىدى. ئۇنىڭ ئوتمۇش بىلەن ھىساپ ئىشلىرى تۇگىگەن ئىدى.

داشا بۇ ساتقان نەرسىلىرىنىڭ پۇلىنى باھار ۋە يازغىچە يەتكۇزدى. شەھەر بوشاپ قالغان ئىدى. پېتېربۇرگدىن پويىز بىلەن بىر سائەتلىك يولدا، سېسترا دەرياسىنىڭ نېرىقى قېتىدا ئالدىنقى سەپ بار ئىدى. ھوكۇمەت موسكۋاغا كوچۇپ كەتكەن ئىدى. دەرىزىسىنىڭ ئەينەكلىرى سۇنۇپ كەتكەن سارايلار نېۋا دەرياسىغا قاراپ تۇرۇشاتتى. كېچىلىرى كوچىلار قاراڭغۇ ئىدى. ساقچىلار، بەرىبىر بۇرژۇئازلارنىڭ كۇنى تۇگىدى دەپ، ئۇلارنى قوغداشتىن باش تارتىشقان ئىدى. كېچىلىرى كوچىلاردا ئىلگىرى ھىچقاچان كورۇنمىگەن ئادەملەر پەيدا بولاتتى. ئۇلار دەرىزىلەردىن ماراپ قارايتتى، پەلەمپەيلەرنى ئايلىنىپ يۇرۇپ، ئىشىكنىڭ تۇتقۇچلىرىنى تۇتۇپ كورۇشەتتى. ئىشىكلىرىنى ئىلغا-زەنجىر ۋە قۇلۇپلار بىلەن

قاتتىق بېكىتمىگەنلەرنىڭ جېنىغا ۋاي ئىدى. ئويىمە نامەلۇم كىشىلەر باستۇرۇپ كىرەتتى. "قولۇڭنى كوتەر!" دېيىشەتتى-دە، ئوي ئىگىلىرىنىڭ قوللىرىنى ئېلىكتر سىمى بىلەن باغلاپ، ھەممە جايدۇقلىرىنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشەتتى.

شەھەرگە ۋابا كېسىلى تارقالغان ئىدى. مۇئەللەر پىشىشى بىلەن پۇتۇن شەھەرنى پۈتۈنلەي ۋەھىمە بېسىپ كەتتى، ئادەملەر كوچىلاردا ۋە بازارلاردا گۆپپىيىدە يىقىلىپ ئولۇپ كېتەتتى. ھەممە يەردە ئادەملەر بىر بىرى بىلەن پىچىرلىشاتتى، مىش-مىشلار تارقىلاتتى. قىزىل ئارمىيە ئەسكەرلىرى شەپكىلىرىگە قىزىل يۇلتۇزنى تەتۈر قاداشقا باشلىغانمىش، بۇ بولسا جەددال كېلىشىنىڭ ئالامتى ئىمىش؛ شىمت جۈگۈپي كوۋرۇگىنىڭ يېنىدىكى تاقاقلىق چېركاۋدا "ئاق كىشى" پەيدا بولغانمىش، بۇ دېگىز سۈيىنىڭ تاشىدىغانلىغىنىڭ ئالامتى ئىمىش. كەچقۇرۇن چېغىدا، كىشىلەر كوۋرۇكىلەردە تۇرۇپ زاۋۇتلارنىڭ تۈتۈنسىز تۇرخۇنلىرىنى كورىستىپ، "ئەنە ئۇلار شەيتاننىڭ قوللىرى" دېيىشەتتى.

زاۋۇت-فابرىكىلار يېپىلغان ئىدى. ئىشچىلارنىڭ تولىسى ئوزۇق-تۈلۈك ئەترەتلىرىگە كەتكەن ئىدى، بەزىلىرى يېزىلارغا كېتىپ قالغان ئىدى. كوچىلارنى ئوت بېسىپ كەتكەن ئىدى.

داشا كوچىغا كەمدە-كەم چىقاتتى، چىقسىمۇ ئەتىگەنلىكى بازارغا چىقاتتى، بازاردا ئىنسانسىز فىنلاندىيىلىك سودىگەر خوتۇنلار بىر پۇت ياغىيونى ئىككى شىمغا تېگىشەتتى. بازارلاردا قىزىل گۈزارمە-يىچىلەر بارا-بارا كوپلەپ پەيدا بولۇپ، ئاسمانغا ئوق ئېتىپ، بۇرۇژۇئازىيە تۈزۈمىنىڭ قالدۇغى بولغان ياغىيۇ ساتىدىغان فىنلاندىيىلىك خوتۇنلار ۋە ئىشتان، پەردە ساتىدىغان خېنىملارنى ھەيدىشەتتى.

بازاردىن بىر نەرسە سېتىۋېلىش كۇندىن-كۈنگە تەسلىشىپ كېتىۋا-تاتتى. بەزىدە ماتتى داشانىڭ قەدىمقى نەرسىلىرىنى كونسېرۋا ياكى قەنگە تېگىشىۋالاتتى.

داشا تەشۋىشتىن قېچىپ ئاز تاماق يېمىشكە تىرىشاتتى. ئۇ ئەتە-گەنلىگى سەھەر تۇراتتى. ئەگەر يېمى بولسا، بىرەر نەرسە تىكەتتى، ياكى 1913-ياكى 1914-يىللاردا چىققان كىتابنى ئېلىپ ئوقۇيتاتتى، ئىش قىلىپ ھېچقانداق ئىشنى ئويلىماسلىققا تىرىشاتتى؛ ئەمما ئەڭ كوپ قىلىدىغان ئىشى-دەرىزىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئوي ئويلاش ئىدى. توغرىسى، ئۇنىڭ پىكرى ئاللىقانداق قاپ-قاراڭغۇ بىر نوقتا-نىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى. يېقىندا بېشىدىن كەچۈرگەن روھىي كېسەللىك، ئۇمىتسىزلىك، غەم-قايغۇلار خۇددى ئەمدى ئۇنىڭ مىڭىسگە پۈتۈن بىر تۇگۈن بولۇپ تۇگۈلۈپ قالغاندەك ئىدى، بۇ بولسا پۈتۈن كېسەللىگىنىڭ ئەسەرى ئىدى. ئۇ شۇ دەرىجىدە ئورۇقلاپ كەتكەن ئىدىكى، خۇددى ئون ئالتە ياشلىق قىزدەك بولۇپ قالغان ئىدى. ئومۇمەن ئۇ، ئۆزىنى يەنە قىزدەك ھېس قىلاتتى، ئەمما ئەمدى قىزلاردەك نازى ۋە شوخلۇغنى يوق ئىدى.

ياز ئوتۇپ بارماتتى. ئاق كېچىلەر تۇگەپ باراتتى، كرونشتادت-نىڭ توپىسىدىن كورۇندىغان كۈننىڭ شەپەقلىرى بارغانسېرى قور-قۇنچلۇق بولۇپ كورۇنەتتى. بەشىنچى قەۋەتتىنىڭ ئۈچۈق دەرىزىسە-دىن ئاخشامنىڭ قاراڭغۇسى چۈشكەن ۋە بوشاپ قالغان كوچىلار، ئويلەرنىڭ قاراڭغۇ دەرىزىلىرى كورۇنەتتى. چىراق يېقىلمايتاتتى. ئاندا-ساندا بىرەر يولۇچى ئوتۇپ قالاتتى.

داشا: ئەمدى نىمە قىلىمەن؟ بۇ سەرگەردانلىق قاچان تۇگەيدۇ؟ دەپ ئويلايتتى. كۆزىمۇ كېلىپ قالدى، يامغۇر-يېشىن باشلىنىدۇ،

www.yoghurkitap.com
ئاتۇرۇ كتاب تۈرۈكىنى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ ئىڭى ئىدىسى

يەنە ئوگزە ئۇستىدە ئاچچىق شامال گۇرۇلدەشكە باشلايدۇ. ئوتۇن يوق. قۇندۇز جۇۋىسى سېتىلغان. بەلكى ئاڭغىچە ئىۋان ئىلئىچمۇ كېلىپ قالار... ئەمما يەنە ئاشۇ غەم-قايغۇ، يەنە خىرە يانىدىغان چىراقلار، كېرەكسىز ھايات داۋام قىلىدۇ...

مانا ئەمدى كۇچ-قۇۋۋەتكە كىرىپ، سەرگەردانلىقتىن، ئوزى كومۇلگەن شۇ ئويدىن، ئولۇك ھالەتكە كېلىپ قالغان شۇ شەھەردىن بېشىنى ئېلىپ چىقىپ كەتسە!... ئەنە شۇ ۋاقىتتا ھاياتتا بىر يېڭىلىق كېلىپ چىقىشى مۇمكىن... ئەنە شۇ يىلى داشا بىرىنچى قېتىم "يېڭىلىق"نى ئويلىدى. ئۇ ئوزىنىڭ شۇنى ئويلاپ تۇرغىنىنى سەزگىنىدە، بىردىن ھاياجانلىنىپ كەتتى، خۇددى روشەن كېلىچەكنىڭ، يەنى بىر ۋاقىتلاردا ۋولگىدا پاراخوت بىلەن كېتىۋاتقىنىدا خىيالىغا كەلگەن ئارزۇنىڭ كولەڭگىسىنى كورگەندەك بولۇپ ئەجەپلەندى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئىۋان ئىلئىچنى سېغىنىشقا باشلىدى: داشا ئۇنىڭغا ئەمدى پۇتۇنلەي باشقىچە، ھەدىدەك ئىچ ئاغرىتتى، ئۇنىڭ مېھرىۋانلىغى، غەمخورلۇغىنى ۋە ئۇنىڭ ھىچكىمگە ئازار بەرمەيدىغان كوڭۇلچەكلىگىنى يادىغا كەلتۇرەتتى.

بىر كۇنى داشا كىتاپ ئىشكاۋىدىكى كىتاپلارنىڭ ئارىسىدىن بېسسونوۋ شېرلىرىنىڭ ئۇچ تومىنى تېپىۋالدى. ئەمدى ئۇلار پۇتۇنلەي ئوچۇپ كەتكەن خاتىرىلەر ئىدى، خالاس. بىر كۇنى ئاخشامدا دەرىزىلەرنىڭ يېنىدىن قارا قالىغاچلار ئۇچۇپ يۇرگەندە شۇ كىتاپنى ئوقۇپ چىقتى. شېرلاردىن ئۇ ئوزىنىڭ يۇرەك ھىسلىرىنى، يالغۇزلۇغىنى، ئوز گورىنىڭ ئۇستىدە غۇيۇلداپ تۇرىدىغان شامالنى ئوقۇپ تاپتى... داشا خىيال سۇرۇپ ئولتۇردى، يىغلىدى. ئەتىسى ئەتىگەنلىگى ساندۇقتىن ئوزىنىڭ تويىغا تىكىلگەن كوينىگىنى ئالدى-دە،

سوكۇپ قايتىدىن تىكشكە باشلىدى. تۇنۇگۈنكىدەك، بۇگۈنمۇ قالدۇغاچلار ئوقتەك بولۇپ ئۇچاتتى، نۇرسىز قۇياش پېتىپ كېتىۋاتاتتى. جىمجىتلىقنى بىر نەرسىنىڭ قاتتىق چۇشۇپ كېتىشى بۇزاتتى، بەزىدە بىرەر نەرسە كوچىغا تاراق قىلىپ چۇشەتتى ــ نېرىقى كوچىدا ياغاچ ئويىنى بۇزۇۋاتقان بولۇشسا كېرەك.

داشا ئاستا كوينىگىنى تىكىپ ئولتۇراتتى. ئورۇقلاپ كەتكەن بارمىغىدىكى ئويمىغى ھە دەپ چۇشۇپ كېتەتتى، ھەتتا بىر قېتىم كوچىغا چۇشۇپ كېتىشكىمۇ سەل قالدى. شۇ ئويماقنى تاقاپ، ئىگىچىسىنىڭ ئويىدىكى دالاندا ساندۇق ئۇستىدە ئولتۇرۇپ بولكا بىلەن مۇرابا يىگىنى يادىغا كەلدى. بۇ ئىش 1914 ــ يىلى بولغان ئىدى. كاتە ئېرى بىلەن ئۇرۇشۇپ، پارىژغا كەتمەكچى بولۇپ تۇرۇۋاتقان ئىدى. كاتەنىڭ بېشىدىكى شىلەپىسى، ئۇنىڭغا تاقالغان ئۇكە ئىگىچىسىگە ئاجايىپ چىراي بەرگەن ئىدى. ئۇ ئەمدى چىقىپ كېتىۋاتقىنىدا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاراپ، ساندۇقتا ئولتۇرغان داشانى كورۇپ قالغان ئىدى ۋە: "دانيۇشا، يۇر، مېنىڭ بىلەن كەتكىن..." دىگەن ئىدى. داشا كەتمىدى، قالدى. ئەمدىچۇ... قېنى ئەمدى، ھازىر بىردىن پارىژغا بېرىپ قالسام... داشا پارىژنى كاتەنىڭ خەتلىرىدىن بىلگەن ئىدى، ئۇنىڭغا پارىژ ھاۋا رەڭلىك ئىپەكتەك، ئەتىر قۇتىسىدىن كېلىدىغان خۇش پۇراقتەك بولۇپ كورۇنەتتى... داشا كوينىگىنى تىكىپ، ھاياجانلانغانلىغىدىن ئۆھ تارتتى. قانداقمۇ قىلىپ كېتەسەن!... پويىزلار قاتنىماسمىش، چەتئەلگە كېتىش مۇمكىن ئەمەسمىش... قېنى ئەمدى، ئارقاڭغا خالىتىنى ئېسۋېلىپ، ئورمانلارنى ئايلىنىپ، تاغلار ئېشىپ، دەريالار كېچىپ، ھەر خىل ئەللەرنى بېسىپ ئوتۇپ، ئالامەت ۋە چىرايلىق شەھەرگە پىيادە بولسىمۇ يېتىپ

بارسالك...

ئۇنىڭ كوزلىرىدىن ياش تامدى. قانداق ساراڭلىق بۇ! ھەممە يەردە ئۇرۇش. نېمىسلار پارىژنى ھەيۋەتلىك زەمبىرەكلەر بىلەن ئوققا تۇتۇۋاتىدۇ. سەن بولساڭ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپسەن! ئادەمنىڭ ھوزۇرىغا لاۋەتتە ۋە خوشاللىقتا ياشيالماسلىغى توغرىمۇ؟ "مەن ئۇلارغا نىمە قىلىپتىمەن، ئاخىر..." ئويمىغى ئورۇندۇقنىڭ تېگىگە دۈگلەپ كەتتى، كوز ياشلىرىنىڭ ئارىسىدىن قۇياش نۇرلىرى پارقىراپ كەتتى، قالىغاچلار بولسا پەرۋا قىلماستىن ئۈچۈپ يۈرۈشەتتى: ئۇلارنىڭ نىمە غېمى بار، ئۇلارغا پاشا بىلەن چۈشىن بولسا بولدى... "ئەمما مەن جەزمەن كېتىمەن، ئەلۋەتتە كېتىمەن" دەپ ئۆزىگە ئوزى سوزلەپ تۇرۇپ يىغلايتتى داشا...

كېيىن دالانىڭ ئىشىگىنى بىرسى بىرنەچچە قېتىم ئېھتىيات بىلەن ئۇردى. داشا يىگىنە ۋە قايچىنى دەرىزىگە قويدى-دە، پۇرلەنگەن ياغلىغى بىلەن كوزىنى سۈرتۈپ، ياغلىغىنى ئۈستەلگە قويدى ۋە كىم ئۇرغىنىنى بىلىش ئۈچۈن ئىشىكنىڭ يېنىغا باردى...

ــ داريە دىستىرىيۇنا تېلېگىنا مۇشۇ يەردە تۇرامدۇ؟...

داشا جاۋاپ بەرمەستىن ئىگىشىپ، قۇلۇپنىڭ ئاچقۇچ سالىدىغان توشۇگىدىن قارىدى. ئىشىكنىڭ نېرىقى تەرىپىدە تۇرغان كىشىمۇ توشۇكتىن ئىگىشىپ قارىدى ۋە ئېھتىياتلىق بىر ئاۋاز بىلەن:ــ داريە دىستىرىيۇنا تېلېگىنغا روستوۋتسن بىر پارچە خەت بار...ــ دىدى.

داشا ئىلدام ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىكتىن ئۈستىگە پۇرلىشىپ كەتكەن ھەربىي پەلتو كىيگەن، بېشىغا يىرتىق شەپكە كىيگەن، ناتونۇش بىر كىشى كىردى. داشا قورقۇپ كەتتى ۋە قولىنى ئالىدىغا سوزۇپ

داجىدى. ئۇ كىشى كىردى-دە، دەرھال گەپ قىلدى:

—خۇدايا توۋا.... خۇدايا توۋآ... داريە دمىترىيىۋنا، مېنى تونۇماي تۇرىسىز-ھە؟...

—ياق، ياق...

—كۇلىچيوكمەن، نىكانور يۇرىيۋىچ... ئادۋوكاتنىڭ ياردەمچىسى ئىدىم. سېسترويىتسكى يادىڭىزدىمۇ؟

داشا قولىنى چۇشۇرۇپ، ساقاللىرى ئوسۇپ كەتكەن، قاڭشا بۇرۇنلۇق بۇ ئورۇق يۇزگە قاراپ تۇراتتى. ھۇشيار كوزلىرىنىڭ ئەتراپىدىكى قورۇقلار يېڭى مېھماننىڭ ئېھتىياتلىققا ئۇگىنىپ قالغانلىغىنى، بىرئاز قىيىسىق ئاغزى غەيرەتلىك ۋە رەھىمسىز ئادەم ئىكەنلىگىنى بىلدۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ بىرەر خەۋپتىن قورقىقان جانىۋارغا ئوخشايتتى.

—مېنى يادىڭىزدىن چىقىرىۋەتكەن بولۇشىڭىز مۇمكىن ئەمەس، داريە دمىترىيىۋنا.... ئىگىچىڭىزنىڭ رەھمەتلىك ئېرى نىكولاي ئىۋانوۋىچ سموكوۋنىكوۋنىڭ ياردەمچىسى ئىدىمغۇ... سىزنى ياخشى كورۇپ قالغان ئىدىم، باپلاپ ئەدىۋىمنى بەرگەن ئىدىڭىز... ئەمدى يادىڭىزغا كەلدىمۇ؟—ئۇ بىردىنلا چىن يۇرىگى، ئۇنتۇلۇپ كەتكەن، ئۇرۇشتىن ئىلگىرىكى قىلىغى بىلەن كۇلۇمسىرىدى. شۇ چاغدا تەكشى قۇملۇق قىرغاق، ئىللىق ۋە ئاستا سېپىلىپ تۇرغان كورپەزنىڭ ئۇستىدىكى قۇياشنىڭ نۇرلىرى داشانىڭ يادىغا كەلدى. ئوزىنى ھىچكىمگە تەككۇزمەي يۇرگەنلىگىنى، كوينىگىنىڭ ئارقىسىدىكى بانتىگىنى، ئوزىنى ياخشى كورۇپ قالغان كۇلىچيوكنى مەنسىتمەستىن يۇرگەنلىگىنى، كېچە-كۇندۇز قىرغاقلاردا شىلدىرلاپ تۇرغان ئىگىز-ئىگىز قارىغاي دەرەخلىرىنىڭ خۇش پۇرىغىنى يادىغا كەلتۇردى...

www.uyghurkitap.com

ـــ ناھايىتى ئۇزگىرىپ كېتىپسىز، ـــ دېدى داشا قىتىرقىنىپ تاۋاز بىلەن ۋە قولىنى ئۇزاتتى. كۆلچىپوك دەرھال ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى-دە، سويدى. ئۇ ئۇستىگە كونا ھەربى پەلتو كىيىپ يۈرگەن بولسىمۇ، كېيىنكى يىللاردا ئاتىلىقلار قىسمىدا ئىشلىگەنلىكى كورۇنۇپ تۇراتتى.

ـــ رۇخسەت قىلىڭ، مەن سىزگە خەتنى تاپشۇراي. رۇخسەت قىلىڭىز، بىرەر جايغا كىرىپ ئوتۇگۇمنى سېلىۋەتسەم...خەتنى پايتىمىغا ئۇراپ قويغانىمەن. ـــ ئۇ داشاغا ئالايىتەن بىر مەنە بىلەن قاردى-دە، ئۇنىڭ كەينىدىن بوش بولمىگە كىرىپ، يەردە ئولتۇرىدى ۋە ئىنجىقلاپ-ئىنجىقلاپ ئوتۇگىنى سېلىشقا باشلىدى.

خەت كاتەدىن كەلگەن ئىدى، ئۇ روستوۋدا چېغىدا تيوتكىن جۇكشياۋغا قالدۇرۇپ كەتكەن خېتى ئىدى.

خەتنى ئوقۇشقا باشلىشى بىلەنلا داشا ۋاقىرىۋەتتى، تامىغىنى تۇتتى..."ۋادىم ئولۇپتۇ!". ئالدىراپ خەتنى ئوقۇپ چىقتى. بىردىنلا مادارىدىن كېيىنپ، ئورۇندۇقنىڭ يان يولەنچۇگىگە ئولتۇردى. كۆلچىپوك بىر چەتتە ئۇنچىقماي تۇراتتى.

ـــ نىكانور يۈرىيۇچ، ھەدەمنى كوردىڭىزمۇ؟

ـــ ياق، كورمىدىم. خەتنى ماڭا بۇنىڭدىن ئون كۈن ئاۋال بىر كىشى بەردى؛ ئەنە شۇ كىشى ماڭا يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنانىڭ بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرى روستوۋدىن كەتكىنىنى ئېيتتى...

ـــ ئاھ، خۇدايىم! ئۇ قەيەردە ئىكەن؟ نىمە ئىش بوپتۇ؟

ـــ بەختكە قارشى، سۇرۇشتۇرۇپ بىلىشىنىڭ ھېچقانداق ئىلاجى بولمىدى.

ـــ سىز ئۇنىڭ ئېرىنى تونۇيتتىڭىزمۇ؟ ۋادىم روشىن!...ئولۇپتۇ...

كاته شۇنداق دەپ يېزىپتۇ، ۋاي ئولەي!...

كۆلىچيوك ھەيران بولۇپ، قاشلىرىنى كوتەردى. داشا خەتنى لاغ-لاغ تىترىگەن قوللىدا تۇتۇپ ئولتۇراتتى، كۆلىچيوك ئۇنى ئالدى-دە، روششىنىك ئولگەنلىگىنى ئېيتىپ بەرگەن ۋالېريان ئونولى توغرىسىدا يېزىلغان جايىنى ئوقۇپ چىقتى...كۆلىچيوكنىك لەۋلىرى قىيسىيپ كەتتى:

ــ مەن ئونولىنىك ئىپلاس ئادەملىگىنى ئەزەلدىن بىلەتتىم... ئۇنىك ئېيتىشىغا قارىغاندا، روششىن ماي ئېيىدا ئولگەن، شۇنداقمۇ؟ ئەجەبا...ئەمما مەن ئۇنى ئۇنىڭدىن خېلى كېيىن كورگەنمەنغۇ.

ــ قاچان؟ قەيەردە؟

بىراق شۇ چاغدا كۆلىچيوك بوينىنى سوزدى-دە، داشاغا تىكىلىپ قارىدى. ئەمما بۇ قارىشى ئۇزۇنغا بارمىدى، بىرنەچچە سېكۇنتلا شۇنداق قاراپ تۇردى. داشانىك غەزەپتىن يانغان كوزلىرى، بارماق-لىرىنى پۈكۈپ ئۇۋلىغان قوللىرى ھېچقانداق خەۋپىنىك يوقلۇغىنى ئېنىق بىلدۈرەتتى. ئۇ قىزىل ئارمىيە ئەپتسىرىنىك خوتۇنى بولسىمۇ، خائىنلىق قىلمايدۇ دەپ ئويلىدى. كۆلىچيوك داشانىك كوزلىرىگە تىكىلىپ سورىدى:

ــ ئويدە بىزدىن باشقا ھېچكىم يوقمۇ؟ (داشا ئالدىراپ-ھودۇ-قۇپ: ھە، ھە دەپ بېشىنى لىڭشىتتى.) ماگا قاراڭ، دارىيە دمىترە-يېۋنا، سىزگە ئېيتىدىغان سوزۇم مېنىڭ ھاياتىمنى خەۋپىكە سېلىپ قويىدۇ...

ــ سىز دېنىكىننىك قول ئاستىدىكى ئەپتسەرمۇ؟

ــ ھەئە.

داشا بارماقلىرىنى پۈكۈپ قارسىلداتتى-دە، دەرىزىدىن يىراق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇرچە كتابلىنىڭ يېڭى ئىدىسى

ئاسمانغا ھەسرەت بىلەن قارىدى.

ــ بۇ يەردە قورقمىسىڭىزمۇ بولىدۇ...

ــ ئۇزەممۇ شۇنداق دەپ ئويلىغان ئىدىم...بىرنەچچە كۈنىڭىچە سىزنىڭكىدە يېتىپ يۇرۇشكە رۇخسەت قىلىشىڭىزنى سورىماقچى ئىدىم.

كۇلىچيوك بۇ سوزلەرنى قاتتىق ۋە قورقۇتۇش ئاھاڭى بىلەن ئېيتتى. داشا بېشىنى ئەگدى.

ــ مەيلى...

ــ ئەمما، ئەگەر قورقسىڭىز...(ئۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى.) ياق؟ قورقمامسىز؟ (يەنە داشانىڭ يېنىغا كەلدى.) بىلىمەن، بىلىمەن... ھىچنىمىدىن قورقمىسىڭىزمۇ بولىدۇ...مەن ناھايىتى ئېھتىيات قىلىمەن... كوچىغا چىقسام پەقەت كېچىسى چىقىمەن...پېتىربۇرگقا كەلگىنىمنى ھىچكىم بىلمەيدۇ...(ئۇ شەپكىسىنىڭ ئەستىرى تېگىدىن ئەسكەرلىك گۇۋانامىسىنى ئالدى). مانا... ئىۋان سۋىششېۋ. قىزىل ئارمىيە ئەسكىرى. ھەقىقى گۇۋانامە. ئوز قولۇم بىلەن ئالغانمەن...سىز ۋادىم پېتروۋىچنىڭ ئەھۋالىنى سورىدىڭىزغۇ؟ مېنىڭچە، بۇنىڭدا قانداقتۇر چۇشەنمەسلىك بار.

كۇلىچيوك داشانىڭ قولىدىن تۇتتى ـ دە، قىستى:

ــ دىمەك، سىز بىز بىلەن بىللە ئىكەنسىز ـ دە، ھە، دارىيە دمىترىيېۋنا؟ رەھمەت، رەھمەت. بارلىق زىيالىلار، بارلىق ھاقارەتلەنگەن، ئازاپ ـ جاپا ئاستىدا قالغان ئەپىتسەرلەر پىدائىلار ئارمىيىسىنىڭ مۇقەددەس بايرىغى ئاستىغا ئۇيۇشماقتا. بۇ ئارمىيە ــ قەھرىمانلار ئارمىيىسى...مانا، سىز ئوزىڭىز كورۇپ قالارسىز، روسىيە ئازات قىلىنىدۇ، روسىيىنى ئاقسوڭەكلەر ئازات قىلىدۇ. قوپال قوللارنى

روسیەدىن يوق قىلمىز! شۇنچىلىك چىداپ كەلگىنىمىزمۇ يېتىدۇ! ئەمگەكچى خەلق ئىمىش! بىر يېرىم مىڭ چاقىرىم يولنى ۋاگونىنىڭ توپىسىدە يېتىپ مېڭىپ كەلدىم. ئەمگەكچى خەلقنى كورۇپ تويدۇم! ھەممىسى ھايۋان! بىز، پەقەت بىر تۇركۈم قەھرىمانلارلا ھەقىقى روسىينى ئوز يۇرىگىمىزدە ساقلاپ كېلىۋاتىمىز. بىز ئوز قانۇنىمىزنى تاۋرىدا سارىينىڭ ئىشگىنىڭ بېشىغا ملتقنىڭ نەيزىسى بىلەن قاداپ قويىمىز...

بۇ تۆگىمەس سوزلەر داشانى گاگگىرىتىپ قويدى... كۆلىچيوك قاپ-قارا تىرنىغى بىلەن ھاۋانى كېسەتتى، ئاغزى كوپۈكلىنىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ۋاگوننىڭ توپىسىدە خىلىغچە جىم يېتىپ كەلگەن بولسا كېرەك.

ــ دارىيە دمترىيېۋنا، سىزدىن يوشۇرىدىغان سوزۇم يوق...مېنى بۇ شىمال تەرەپكە رازۋىتكا قىلىش ۋە ئادەملەرنى تاللاپ، جەلپ قىلىشقا ئەۋەتىشتى. بىزنىڭ قانچىلىك كۈچلۈك ئىكەنلىگىمىزنى تېخى كوپ ئادەملەر بىلىشمەيدۇ...سىلەردە چىقىدىغان گېزىتلەر بىزنى ئاق گۇۋاردىيىچى باندىتلار، بىر-ئىككى كۈننىڭ ئىچىدە يەر يۈزىدىن يوق قىلىپ تاشلىنىدىغان بىر تۇركۈم كاللا كېسەرلەر دەپ ئاتىشىدۇ... شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئەپتىسەرلەر بىزگە قوشۇلۇشتىن قورقىدۇ..ئەمما ھازىر دون ۋە كۇبانىدىكى ئەھۋالدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ؟ دونىنىڭ ئاتامانىغا قاراشلىق ئارمىيە كۈندىن-كۈنگە زورىيىپ بارماقتا. ۋورو-نېژ ئولكىسى قىزىللاردىن پۈتۈنلەي تازىلاندى. ستاۋروپول زەربە ئاستىدا تۇرۇپتۇ...بۇگۈن-ئەتە ئاتامان كراسنوۋ ۋولگىنىڭ بوبىغا چىقىپ سارىتسىننى ئىشغال قىلىدۇ...راست، ئۇ ھازىر نېمىسلار بىلەن كېلىشىپ قالدى، ئەمما بۇ ۋاقىتلىق ئىش...بىز دېنىكىنچىلەر خۇددى

پاراتتا ماڭغاندەك كۇباننىڭ جەنۇبىغا سىلجىپ كېتىۋاتىمىز. تورگۇۋايا، تىخورېتسكايا ۋە ۋېلىكوكنەژسكايالارنى بىزنىڭكىلەر قولغا كىرگۈزۈپ بولدى. سوروكىننىڭ ئەبجىغى چىقىپ كەتتى. ھەممە يېزىلار پىدا-ئىلار ئارمىيىسىنى تەنتەنە-داغدۇغا بىلەن كۇتۇۋالماقتا. بېلاياگلىنانىڭ يېنىدا مامائى خاننىڭكىدىن① قېلىشمايدىغان چوڭ قىرغىنچىلىق بولدى، بىز مېڭىپ ئوتكەن يوللار ئولۇكلەرگە شۇ دەرىجىدە تولۇپ كەتكەن ئىدىكى، پېقىرىڭىز بېلىگىچە قان كېچىپ يۇردى.

داشا ئۇنىڭ كوزلىرىگە قاراپ، رەڭگى-رويى ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتتى. كۇلچىيوك تەكەببۇرلۇق بىلەن كۇلدى:

ــ شۇنىڭ بىلەن ئىش پۇتىدۇ دەپ ئويلامسىز؟ ياق، بۇلار پەقەت ئوچ ئېلىشىمىزنىڭ باشلىنىشى. ئۇرۇش ئوتىنىڭ يالقۇنى پۇتۇن مەملىكەتكە يامرىماقتا. سامارا، ئورېنبۇرگ، ئۇفا ئولكىلىرى، پۇتۇن ئورال ئوت ئېلىپ يېنىشىغا باشلىدى. دىخانلارنىڭ ئەڭ مۇنەۋۋەرلىرى ئوزى ئاق ئارمىيە تۇزمەكتە. پۇتۇن ئوتتۇرا ۋولگا رايونى ھازىر چېخلارنىڭ قولىدا. سامارىدىن باشلاپ خەيشېنۋېيگىچە (ۋلادىۋوستوككىچە) ئىسيان كوتىرىلگەن. ئەگەر شورى قۇرغۇر نېمىسلار بولمىغاندا ئىدى، پۇتۇن كىچىك روسىيە بىر تەن، بىر جان بولۇپ كوتىرىلەتتى. ۋولگىنىڭ باش تەرىپىدىكى شەھەرلەرنى پارتلاتقۇچى دورا قويۇلغان ئامبار دەۋېرىڭ، پىلىگىنى يېقىۋەتسىڭىز بولدى...بولشېۋىكلارنىڭ بىر ئايلىقلا ئومرى قالدى...

---

① مامائى خان سېرىق چېدىرلىقلار خانلىغىنىڭ خاقانى، 1380-يىل 9-ئاينىڭ 8-كۇنى كرىكوۋ جېڭىدە ئىنتايىن دەھشەتلىك قىرغىنچىلىق قىلغان، ئاخىر مەغلۇپ بولغان، قىرىمغا قېچىپ بارغاندىن كېيىن ئولتۇرۇلگەن. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

كۆلىچيوك قىزىشپ تىترەيتتى. ئەمدى ئۇنىڭ ئوڭى قورقىقان جانىۋارغا ئوخشمايتتى. داشا ئۇنىڭ چول-دالا شاماللىرى چىنقىتۇرغان، جەڭ يالقۇنلىرىدا پىشقان ئۇچىلۇق بۇرۇنلۇق يۈزىگە قاراپ تۇراتتى. كۆلىچيوكنىڭ كېلىشى داشانىڭ يالغۇز كەچۈرگەن هايات-جان كىرگۈزدى. داشانىڭ ئىككى چېكىسى لوقۇلدايتتى، يۈرىگى دۈپلدەيتتى. كۆلىچيوك ئۇششاق چىشلىرىنى كورسىتىپ، موخوركا ئوراۋاتقاندا، داشا سوراپ قالدى:

ــ سىلەر يېڭىپمۇ چىقارسىلەر. ئەمما ئۇرۇش داۋاملىشىپ كېتىۋەرمەيدىغۇ...كېيىن نىمە بولىدۇ؟

ــ كېيىن نىمە بولاتتى؟ــ كۆلىچيوك موخوركىسىنى بىر شوراپ قويۇپ، كوزلىرىنى قىسىپ قارىدى.ــ كېيىن نېمىسلارنىڭ ئۇستىدىن ئۇزۇل-كېسىل غەلبە قىلىش ئۈچۈن ئۇرۇشمىز، ئۇنىڭدىن كېيىن سۇلھ تۈزۈش يىغىنى بولىدۇ، بىز يىغىنىغا ئەڭ چوڭ قەھرىمانلار سۈپىتىدە قاتنىشىمىز، ئۇنىڭدىن كېيىن بارلىق ئىتتىپاقداشلار، پۈتۈن ياۋروپا بىلەن بىرلىشىپ تۈرۈپ روسىيىنى ئەسلىگە كەلتۈرىمىز، تەرتىپ ئورنىتىمىز، قانۇن-تۈزۈم چىقىرىمىز، پارلامېنت تۈزىمىز، ئەركىنلىك تىكلەيمىز...بۇلار كەلگۈسىدە قىلىنىدىغانلىرى...ئەمما هازىرقى ۋەزىيىمىز...

ئۇ بىردىنلا كوكرىگىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى تۇتۇپ، هەربى پەلتوسىنىڭ ئىچىنى ئاختۇردى. هەربى پەلتوسىنىڭ ئىچىدىن ئوتتۇرىدىن پۈكلەنگەن (تاماكا قېپىدىن قىلىنغان) بىر كارتوننى چىقىرىپ قولىدا ئويناپ ئولتۇردى. كېيىن يەنە داشاغا تىكىلىپ قارىدى.

ــ مەن تەۋەككۈلچىلىك قىلالمايمەن...قاراڭ، مەسىلە مۇنداق... بۇ يەردە كوچىلاردا ئاختۇرۇش بولۇپ تۇرىدىكەن...مەن سىزگە بىر

نەرسىنى بېرىپ قويىمەن. ــ ئۇ ئاستاغىنا كارتونىنى ئۈستىلگە قويۇپ ئاچتى ـ دە، نام ـ ئەمەل كارتوچكىسىدىن كېسىپ ئېلىنغان كىچىككىنە ئۇچ بۇرجەكلىك شەكىلنى چىقاردى. ئۇچ بۇرجەككە قولدا O ۋە K دېگەن ئىككى ھەرپ يېزىپ قويۇلغان ئىدى... ــ مانا بۇنى ئوبدان يوشۇرۇپ قويۇڭ، داريە دەمتېرىيېۋنا؛ كوزىنىڭ قارچۇغىدەك ساقلاڭ... بۇنىڭدىن قانداق پايدىلىنىشنى مەن سىزگە ئېيتىمەن... كەچۇرۇڭ... قورقمامسىز؟

ــ ياق.

ــ باركاللا! باركاللا!

داشانى خۇددى چوڭ سۇ دولقۇنى سوزۇپ ئېلىپ كەتكەندەك، ئۇ، "ۋەتەن ۋە ئەركىنلىكنى قوغداش ئىتتىپاقى" ئۈيۇشتۇرغان سۆيىقەستنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ قالغىنىنى ئۇزۇمۇ بىلمەي قالغان ئىدى. بۇ سۆيىقەست ئىككىلا پايتەختكە ۋە بۈيۈك روسىيىنىڭ كوپ شەھەرلىرىگە تارقالغان ئىدى.

دېنىكىننىڭ سىلكىۋسىدىن مەخپى ئەلچى بولۇپ كەلگەن كۇلىچ ـ يوكنىڭ ھەركىتى ناھايىتى يېنىك ئىدىكى، ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى: ئوزى بۇرۇن تونۇشمىغان بىر خوتۇنغا، ئۇنىڭ ئۇستىگە قىزىل ئارمىيە ئەپىتسىرىنىڭ خوتۇنىغا دەرھال ئىشىنىشىنىڭ ئوزى قىزىق ئىدى. ئەمما ئۇ بىر ۋاقىتلاردا داشانى ياخشى كورەتتى، ئەمدى يەنە ئۇنىڭ كۆلرەڭ كوزلىرىگە قاراپ، ئىشەنگۈسى كەلدى، چۈنكى كۆلرەڭ كوزلەر ئۇنىڭغا "ئىشىنىڭ، قورقماڭ" دەيتتى.

ئۇ چاغلاردا ئىنسانىنىڭ ئىرادىسىنى ئەقىل ۋە پاراسەت ئەمەس، بەلكى ئىلھام ئىدارە قىلاتتى. ھادىسىلەر خۇددى بوراندەك توختىماي دولقۇنلىناتتى، خەلق دولقۇنى مەۋج ئۇراتتى، ھەر بىر كىشى ئوزىنى

چوكۇپ، پېتىپ كېتىۋاتقان كىمنى قۇتۇلدۇرغۇچى دەپ بىلەتتى ۋە ھەر تەرەپكە قىيسىيپ كېتىۋاتقان پاراخوت باشلىغى مەيدانىدا قولىغا تاپانچا ئېلىپ، رولنى سولغا بۇرا، ئوڭغا بۇرا دەپ بۇيرۇق بەرگۈچى ئىدى. ئەنە شۇ چاغلاردا ھەممىگە پايانسىز روسىينى ئاق گۇۋۇلدىيە- چىلەر بېسىپ كەتكەندەك كورۇنەتتى. غەزەپ ۋە نەپرەتتىن كوزلەرگە قان تولۇپ كەتكەن ئىدى. خالىغان ۋە كوكۇل تارتقان ھەممە نەرسە دەرھال ھازىر بولغاندەك بولاتتى.

مەسىلەن، بولشېۋىكلارنىڭ ھالاك بولۇشى ئېنىق بىر نەرسىدەك كورۇنەتتى؛ دۇنيانىڭ توت تەرىپىدىن مۇداخىلىچىلەر قوشۇنلىرىنىڭ ئاق ئارمىيىلەرگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن كېلىۋاتقانلىغى خيال قىلىناتتى. مىليونلىغان رۇس دىخانلىرىنىڭ ئاساسىي قانۇن چىقىرىش يىغىنىغا تەشنالىغى خيال قىلىناتتى؛ بىرلىككە كەلگەن ۋە بولۇنمەس ئىمپېرىيىنىڭ ھەممە شەھەرلىرىنىڭ سوۋېتلەرنى تارقىتىپ، ئەتىسىگىلا تەرتىپ ۋە ئاساسىي قانۇننى تىكلەشكە بۇيرۇق كۇتۇپ تۇرۇشقىنى ئارزۇ قىلىناتتى.

ھەممە — پېتىربۇرگدىن بىر قۇر كوينەك-ئىشتان ئېلىپ جەنۇبقا قاراپ قاچقان خېنىمدىن تارتىپ ئوزى ئالدىن بەلگىلەپ قويغان ھادىسىلەرنىڭ تۈگىشىنى تەكەببۇرلارچە كۈلۈش بىلەن كۇتۇپ تۇرغان پىروفېسسور مىليۇكوۋغىچە بولغان ھەممە — ئوزىنى ئوزى ئالدايتتى، ئوزىنى ئوزى خيال بىلەن تىنچلاندۇراتتى.

شۇ تىنچلاندۇرغۇچى مەنزىرىگە ئىشەنگۈچىلەرنىڭ بەزىلىرى "ۋەتەن ۋە ئەركىنلىكنى قوغداش ئىتتىپاقى"نىڭ ئەزالىرى ئىدى. بۇ ئىتتىپاقنى ئاتامان كالېدىن ئوزىنى ئوزى ئېتىپ ئولتۇرگەندىن كېيىن ۋە كورنىلوۋنىڭ ئارمىيىسى روستوۋنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەن-

دىن كېيىن، 1918 ـ يىل باھاردا بورىس ساۋىنكوۋ① قوزغان ئىدى. بۇ ئىنتىپاق "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ يوشۇرۇن تەشكىلاتى ئىدى.

ئىنتىپاقنىڭ باشلىغى تۇتۇق بەرمەيدىغان ۋە پۈتۈنلەي يوشۇرۇن يۈرگەن بورىس ساۋىنكوۋ ئىدى. ئۇ بۇرۇتلىرىنى بويىپ، ئۇستىگە ئىنگىلىزچە كالتا كەمزۇل، كوك پەلتو، ئاياقلىرىغا گېتر② كىيىپ، موسكۋا كوچىلىرىدا ئەركىن يۈرۈپرەتتى. ئىنتىپاق خوددى ھەربى تەشكىلاتتەك تۈزۈلگەن ئىدى، ئۇنىڭ سەنەۋبۇسى، شى، لۇي، تۆەنلىرى، جاسۇسقا قارشى ئورگانلىرى ۋە تۈرلۈك تەمىنات ئاپاراتلىرى بار ئىدى. سەنەۋبۇنى پېرخۇروۋ شاڭشياۋ باشقۇراتتى.

ئىنتىپاقتا ئادەملەرنى تارتىش ناھايىتى يوشۇرۇن ھالەتتە ئېلىپ بېرىلاتتى. بىر كىشى پەقەت توت كىشىنىلا بىلەتتى. ئەگەر سىر ئېچىلىپ قالسا، پەقەت بەش كىشى قاماقتا ئېلىنىشى مۇمكىن ئىدى، قالغانلىرىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. باش ئىشتاپىنىڭ قەيەردىلىگى ۋە يولباشچىلارنىڭ نامىلرىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. ئەگەر بىرەر كىشى ئىنتىپاقتا ئەزا بولۇپ كىرمەكچى بولسا، ئۇنىڭ ئۈيىگە تۇەنجاڭ ياكى شجاڭ كېلەتتى ـ دە، سوئاللارنى سوراپ سۈرۈشتۈرەتتى، ئاقچا ئاۋانس بېرەتتى، ئۇنىڭ ئادرىسىنى مەخپى ھەرپىلەر بىلەن يېزىپ ئالاتتى ـ دە، ئۇزىنىڭ تىزىمغا كىرگۈزۈپ قويياتتى. ئۇستىگە ئەزا ـ

---

① بورىس ساۋىنكوۋ ئاق گۇۋاردىيىچى بولۇپ، ئۇنىڭ ئەكسىلىنقىلاۋىي تەشكىلاتىغا ئەنگلىيىنىڭ موسكۋادا تۇرۇشلۇق ئېلچىلەر ئومىگىنىڭ باش ۋەكىلى لوكارت تىرەك بولغان. ـــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② گېتر ـــ بەتىنكە ئۈستىدىن كىيىدىغان، تىزغىچە كېلىدىغان ئىسسىق ئاياق كىيىمى. ـــ ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

لارنىڭ سانىنى كورسەتكۈچى دوگمىلەكلەر سىزىلغان ۋە ئادرىسلار يېزىلغان كارتون قەغەزلەر ھەر ھەپتىدە باش ئىشتاپقا بىر كېلىپ تۇراتتى. ئىتتىپاق ئەزالىرىغا دەرەخلىك كوچىلاردا، ھەيكەللەرنىڭ يېنىدا كورەك ئوتكۈزۈلەتتى. تەشكىلاتنىڭ ئەزالىرى كورەككە ھەربى پەلتولىرىنىڭ ياقىسىنى كەڭ ئېچىپ ياكى ھەربى پەلتوسىنىڭ مەلۇم بىر جايىغا لېنتا تاقاپ كېلىشلىرى كېرەك ئىدى. تەشكىلاتنىڭ ئالاقە خادىملىرىغا نام-ئەمەلدارلىق كارتوچكىسىدىن كېسۈۋېلىنغان ۋە ئۈستىگە ئىككى ھەرپ يېزىلغان ئۇچ بۇرجەكلىك كارتون بېرىلەتتى، ھەرپىلەرنىڭ بىرى پارولىنى بىلدۈرسە، ئىككىنچىسى شەھەرنىڭ نامىنى بىلدۈرەتتى. ئۇچ بۇرجەكنى چىقىرىپ دۈيلەشتۈرگەندە، ئۇچرىغان كىشى ئۇنى ئۆزىدىكى بىر پارچە كارتونىنىڭ قايسى يېرىدىن كېسۈۋېلىنغان بولسا، شۇ جايىغا قويۇپ كورەتتى. ئىتتىپاقنىڭ رازۋىتكا كۆچلىرى خېلى نۇرغۇن ئىدى. ئاپرېل ئېيىدا ئوتكۈزۈلگەن بىر مەخپى يىغىندا ئىشنى ئاقسىتىشنى تۈگىتىپ، سوۋېت ئىدارىلىرىگە كىرىپ ئىشلەش قارار قىلىندى. شۇنداق قىلىپ، تەشكىلاتنىڭ ئەزالىرى دولەتنىڭ يۇقۇرى دەرىجىلىك ئىدارىلىرىغىچە كىرىۋالدى. ئۇلارنىڭ بىر قىسمى موسكۋا خەلق ساقچىسى ئىچىگە ئورۇنلىشىۋالغان ئىدى. كېيىلدا ئۇزلىرىنىڭ جاسۇسلىرى بار ئىدى. ئۇلار ئالى دەرىجىلىك ھەربى ئىدارىلەرگە، ئالى دەرىجىلىك ھەربى كېڭەشمۇ ئورۇنلىشىۋالغان ئىدى. كېيىلمۇ ئۇلارنىڭ تورىغا قاتتىق چۈشۈپ قالغاندەك ئىدى.

ئەنە شۇ دەۋردە قۇرۇقلۇق ئارمىيە مارشالى ئېخھورنىنىڭ قول ئاستىدىكى نېمىس قوشۇنلىرىنىڭ موسكۋانى بېسۋېلىشى ئېنىقلىتەك كورۈنەتتى. ئىتتىپاق ئەزالىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا گېرمانىيەرەسلىك

ئېقىمى خېلى كۆچلۈك بولسىمۇ ــ ئۇلار پەقەت نېمىس قوشۇنلىرىنىڭ كۆچىگە ئىشىنەتتى ــ پۈتۈن ئۈمىت كېلىشىم تۈزۈشكەن دولەتلەرنىڭ كۆچىگە باغلانغان ئىدى. ئىتتىپاقنىڭ باش ئىشتاۋى ھەتتا نېمىسلارنىڭ قايسى كۈنى موسكۋاغا كىرىپ كېلىشىنىمۇ ئالدىن تەخمىنلەپ قويغان ئىدى، باش ئىشتاپ: نېمىسلار موسكۋاغا ئون بەشىنچى ئىيۇن كۈنى كىرىدۇ، دەپ تەخمىن قىلغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن كىرىمل ۋە موسكۋانى بېسىۋېلىش پىلانىدىن ۋازكېچىپ، بارلىق قوشۇنلارنى قازانغا ئېلىپ كېتىش، موسكۋانىڭ ئەتراپىدىكى ھەممە كوۋرۇك ۋە سۇ مۇنارلىرىنى پارتلىتىپ، قازاندا، نىژنىدا، كوستروممدا، رىبىنسكىدا، مۇرومدا قوزغىلاڭ كوتىرىش، چېخلار بىلەن قوشۇلۇپ، ئورال ۋە باي ۋولگا رايونىغا تايىنىپ تۇرۇپ، شەرقىي ئۇرۇش سەپى ئېچىش قارار قىلىنغان ئىدى.

داشا كۆلىچيوكىنىڭ ھەممە سوزىگە، يەنى رۇس ۋەتەنپەرۋەرلىرى، ياكى ئۇنىڭ ئېيتقىچە، روسىيە يولىدا جان بېرىدىغان باتۇرلارنىڭ ياڭيۇ سېتىپ يۈرىدىغان قوپال فىنلاندىيلىك خوتۇنلارنىڭ ئەبىدى يوقلىشى ئۈچۈن، پېتېربۇرگنىڭ كوچىلىرىدا چىراقلارنىڭ پارقىراپ يېنىشى ئۈچۈن، ياسانغان خالايىقلارنىڭ ئەنە شۇ كوچىلاردا تاماشا قىلىپ يۈرۈشلىرى ئۈچۈن، كىشىلەرنىڭ زېرىكىكەن كۈنلەردە ئۈكە قادالغان شىلەپىسىنى كىيىپ پارىژغا كېتىشىگە مۇمكىنچىلىك تۇغدۇرۇش ئۈچۈن كۈرىشۋاتقانلىقلىرىغا ئىشەنىدى... يازلىق باغنىڭ يېنىدىكى مەيدانىدا سەكرەيدىغانلار سەكرەپ يۈرمەسلىگى ئۈچۈن، داشانىڭ ئوغلى كومۇلگەن گورنىڭ ئۈستىدە كۆز شاملى غۇيۇلدىماسلىغى ئۈچۈن... كۈرىشۋاتقانلىقلىرىغا قاتتىق ئىشەنىدى.

بۇلارنىڭ ھەممىسىنى كۆلىچىيوك چاي ئىچىپ ئولتۇرغانىدا ۋەدە قىلدى. كۆلىچىيوك ئاچ بوردەك ئاچ قالغان ئىدى، داشا تەييارلاپ قويغان كونسېرۋالارنىڭ بىرىمىنى يەپ توگەتتى، ھەتتا ئۇنىغا تۇزنى قوشۇپمۇ يىدى. گۈگۈم چۈشۈشى بىلەن كوچا ئىشىگىنىڭ ئاچقۇچىنى ئالدى-دە، ھىچكىمگە بىلدۇرمەستىن ئاللىقايىاقتا چىقىپ كەتتى.

داشا ئۇخلىغىلى كىرىپ كەتتى. ئۇ دەرىزىنىڭ پەردىسىنى ياپتى-دە، ئورۇنغا كىرىپ ياتتى؛ ئۇيقۇسىز كېچىلەردە بولىدىغاندەك، بۇ كېچىمۇ ھەر خىل پىكىرلەر، خىيالار، خاتىرىلەر، ئوبرازلار، ئوكۇنۇشلەر بىر بىرىنى قوغلىشىپ كېلىۋەردى... داشا گاھىدا قوللىرىنى ياستۇقىنىڭ تېگىگە تىقاتتى، گاھىدا ئۇ يېنىغا ئورۇلۇپ ياتاتتى، گاھىدا بۇ يېنىغا ئورۇلۇپ ياتاتتى، گاھىدا ئوڭدىسىغا، گاھىدا دۇم ياتاتتى... يوتقان ئۇنىڭ تېنىنى قىزىتىۋەتكەن ئىدى، دىۋانىنىڭ پۇرۇنىسلىرى يامپىشىغا پاتاتتى، ئەدىياللىرى بولسا يەرگە چۈشۈپ كېتەتتى. ...

بۇ كېچە ئۇنىڭغا خۇددى ئۇزاق ئومۇرىدەك ناھايىتى ئۇزۇن بىلىندى، بەك قىينىلىپ چىقتى. داشانىڭ مىڭىسىدىكى قارا بىر داغقا جان كىرىپ، جىمكى تومۇرلىرىغا زەھەرلىك يىلىتىز يايىدى. ئەمما نىمىشقا ئۇنى بۇنچىلىك خجالەت باسىدۇ؟ نىمىشقا ئۇزىنى گۇناكار-دەك سېزىدۇ؟ قېنى ئەمدى، بۇنىڭغا ئوزى چۈشىنەلىسە!

ئاخىر خىلىدىن كېيىن، تاڭ ئېتىپ، دەرىزە پەردىلىرى ئاقىرىپ قالغان چاغدا، داشا كوپىيىپ كەتكەن پىكىر-خىيالاردىن چارچىدى-دە، دەرمانسىزلىنىپ، ئومرىنىڭ بېشىدىن تا ئاخىرىغىچە تەھلىل قىلىپ، ئوزىگە ئوزى ھوكۇم چىقاردى، ئوزىنىڭ پۈتۈن ئومۇشىنى خاتاغا چىقاردى.

ئۇ تۇرۇپ كارۋاتقا ئولتۇردى، چاچلىرىنى تۇزەشتۇرۇپ بىر تۇگۇن قىلىپ باغلىدى ـ دە، ئورۇق قوللىرىنى تىزىغا قويۇپ، خىيال سۇرۇپ كەتتى... يالغۇز جان، خىيالپەرەس، ھىچكىمنى ياخشى كورمىگەن خوتۇن ـ خەير خوش ساڭا، نەگە كەتسەڭ شۇ ياققا كەت، ھىچكىم ساڭا ئېچىنمايدۇ... يازلىق باغدا سەكرىگۇچىلەر يېنىڭغا كېلىپ سېنى قورقۇتۇپ ئەجەپ قىپتۇ، ئۇمۇ ئاز، بەتتەررەك قورقۇتسا ياخشى بولاتتى... ئەمدى ـ غايىپ بولۇش... ئەمدى سېنى شامال ئۇچۇرۇپتىمۇ بولدى، ئېيتقان تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپ كېتىۋەر، ئېيتقىنىنى قىلىۋەر... ئىختىيارىڭ قولۇڭدىن كەتتى... سەن مىليونلاردىن بىرسى... شۇنىڭدىن كېيىنلا داشا ئوزىنى تىنچ سەزدى، راھەت قىلدى...

كۇلىچيوك ئىككى كۇن يوق بولۇپ كەتتى. بۇ ئارىدا قىرچىلىپ كەتكەن پىنجەك كىيگەن، ئىگىز بويلۇق بىرنەچچە كىشى ئۇنى ئىزدەپ كەلدى. ئۇلار ئىشىك قۇلۇپىنىڭ توشۇگىگە ئىڭىشىپ، پارولىرىنى ئېيتىشاتتى. داشا ئۇلارغا ئىشىكنى ئېچىپ، ئويگە كىرگۇزەتتى. "ئىۋان سۋىششېۋ"نىڭ ئويدە يوقلۇغىنى بىلىشكەندىن كېيىنمۇ دەرھال كېتىشىپ قالمايتتى: بىرسى ئائىلىسىنىڭ بېشىغا چۇشكەن پالاكەت توغرىسىدا سوزلەشكە باشلايتتى، يەنە بىرسى تاماكا چېكىشكە رۇخسەت سوراپ، ئۇستىگە نامى يېزىلغان تاماكا قۇتىسىدىن سوۋېتنىڭ سېسىق تاماكىسىنى ئېلىپ تۇتاشتۇرۇپ ئولتۇرۇپ، "ئىتلار ۋە قىسقۇچ پاقىلار ۋەكىللىرى"نى ھاقارەت قىلىپ تىللايتتى. ئۇچىنچىسى بولسا ھەممە سىرىنى: كرېست ئارىلىدا، بېلوسېلسكى ـ بېلوزېرسكىلارنىڭ سارىيى يېنىدا موتورلۇق كېمىسى تەييار تۇرغانلىغىنى، قىممەتلىك نەرسىلىرىنى پولات ساندۇقتىن ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە مۇمكىن

بولغانلىغىنى، ئەمما بالىلىرى كوك يوتەل بولۇپ ئاغرىپ قالغانلىغىنى... قىسقىسى، ئامىتى يوقلۇغىنى ئېيتىپ ئولتۇراتتى. ...

ئورۇقىنا، كوزلىرى يوغان-يوغان، مۇلايىمغىنا ياش جۇۋان بىلەن سىرداشلىق قىلىپ ئولتۇرۇش ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ياقسا كېرەك. ئۇلار چىقىپ كېتىشىدە داشانىڭ قولىنى سويۇپ چىقىپ كېتىشەتتى. پەقەت ئۇ جاسۇسلارنىڭ ناھايىتى ساددىلىقلىرى داشانى ئەجەپلەندۇرەتتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دىگۇدەك "ئۇۋان سۋىششېۋ" بىزگە يول كىراسىنى ئېلىپ كەلمىدىمۇ؟ دەپ تاما قىلىپ سورىشاتتى. ئاخىر ئۇلارنىڭ ھەممىسى "بولشېۋىكلارنىڭ مەنىسىز غەلۋىسى يېقىن ئارىدا تۇگەپ قالار"، "پېتروگراتنى ئېلىش نېمىسلارغا ھىچ نەرسە ئەمەس" دەپ ئىشىنىشەتتى-دە.

ئاخىرى كۇلىچيوك كەلدى، ئۇ يەنە ئولگۇدەك ئاچ، كىرلەپ كەتكەن ۋە تەشۋىشلىك ئىدى. ئۇ "يوق ۋاقتىمدا كىملەر كەلدى" دەپ سورىدى. داشا ھەممىسىنى تولۇق ئېيتىپ بەردى. كۇلىچيوك زەھەرلىك كۇلدى:

ــ ئەبلەخلەر! ھەممىسى پۇل دەپ كەلگەن... تېخى گۇۋاردىيە ئىمىش! ئاقسوڭەكلىك ساغرىلىرىنى ئولتۇرغان لوم-لوم ئورۇندۇقلىرىدىن كوتىرىشكە ئېرىنىشىدۇ، بىزنى نېمىسلار كېلىپ ئازات قىلسا، مەرھەمەت، جانابى ئالىلار، بولشېۋىكلارنى ئېسىپ بولدۇق، ھەممە ئىشنى جوندەپ قويىدۇق، دىسەك دىگەن ئۇمىتتە بولۇشىدۇ... بۇ شەرمەندىلىك... ئىككى يۇز مىڭلىق ئەپىتسەرلەر كورپۇسىدىن، پەقەت دروزدوۋسكىدىن ئۇچ مىڭ كىشى، دېنىكىنىدىن سەككىز مىڭچە كىشى ۋە "ۋەتەننى قوغداش ئىتتىپاقى"دىن بەش مىڭچە كىشى ھەقىقى، چىن قەھرىمان چىقتى، خالاس... قېنى قالغانلىرى؟ جان

ۋە ۋىجدانلىرىنى قىزىل ئارمىيىگە سېتىۋېتىشكەن... بەزىلىرى ئايال مېيى ياساپ ساتىدۇ، بەزىلىرى تاماكاپۇرۇشاۋاق قىلىدۇ... باش ئىشتاپىنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك بولشېۋىكلارغا ئوتتۇپ كەتكەن... شەرمەندە!...

كۆلچېيوك ئۇنىغا تۆز قوشۇپ يەپ قوسغىنى تويغۇزدى-دە، قاياق سۇ ئىچىپ، ياتقىلى كىرىپ كەتتى. ئۇ ئەتىگەنلىگى داشانى ئويغاتتى. داشا ئوپۇل-توپۇل كىيىنىپ ئاشخانىغا كىرگەندە، كۆلچېيوك چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ ئۇستەلنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى:

ــ ھە، تۇرۇپسىز-دە؟ ــ دىدى ئۇ داشاغا تاقەتسىزلىك بىلەن ۋاقىراپ، ــ ھەرقانداق قىينىچىلىقلارغا چىدالامسىز؟ ھوزۇر-ھالاۋەت ئىكىنى قۇربان قىلالامسىز؟...

ــ ھەئە، ــ دىدى داشا.

ــ بۇ يەردە مەن ھېچكىمگە ئىشەنمەيمەن... مەن يامان خەۋەر-لەرنى ئالدىم... موسكۋاغا بېرىش كېرەك... سىز بارامسىز؟

.....

بۇ سوزنى ئاڭلاپ داشانىڭ كوزلىرى چىمىلداپ، قاشلىرى كوتەرىلدى... كۆلچېيوك دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى-دە، ئۇنى ئۇستەلنىڭ يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئوزى ئۇنىڭغا يېقىن ئولتۇردى، ئۇنىڭ تىزلىرى داشانىڭ تىزىغا تېگىپ تۇراتتى. كېيىن ئۇ موسكۋادا كىملەر بىلەن ئۇچرىشىش كېرەكلىگىنى، پېتروگراد تەشكىلاتى توغرىسىدا ئۇلارغا نىمىلەرنى ئېيتىش كېرەكلىگىنى چۈشەندۈردى. بۇ سوزلەرنى ئۇ داشانىڭ قولىغا ئۇقتۇرۇپ-ئۇقتۇرۇپ قۇيۇاتتى. كېيىن قايتۇرۇپ ئېيتقۇزدى. داشا ھەممە سوزنى قايتۇرۇپ ئېيتتى.

ــ ناھايىتى ئوبدان! ناھايىتى زېھىنلىك ئايالسىز-دە! بىزگە بەئەينى سىزگە ئوخشىغان كىشىلەر كېرەك. ــ ئۇ ئىككى قولىنى بىر

بىرىگە ئۇۋلاپ، ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى. ــ خوش، ئەمدى ئوي-جايىڭىزنى قانداق قىلىمىز؟ ئوي-جاي كومىتېتىغا لوگاغا بېرىپ بىر ھەپتە ئىچىدە قايتىپ كېلىمەن دەيسىز. مەن بۇ يەردە يەنە بىرنەچچە كۈن تۇرىمەن، كېيىن ئاچقۇچنى ئوي-جاي كومىتېتىنىڭ باشلىغىغا بېرىپ كېتىمەن... ماقۇلمۇ؟

ۋەقەنىڭ شۇنچىلىك چاپسان يۈرۈشۈپ كېتىشى داشانىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋەتتى. ھەر قاياقتا بولسىمۇ جان دەپ بېرىشقا، نېمە بۇيرۇشسا ئورۇنلاشقا تەييار ئىكەنلىگىنى سەزدى... كۇلىچيوك ئوي-جايدىن سوز ئاچقاندا، داشا قۇش كوزى رەڭدە ياسالغان "خۇددى تاۋۇزتتەك كېلەڭسىز قاچا-قۇچا جاۋىنى"گە قارىدى ... پايانسىز زەڭگەر ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن قالىغاچلارنى يادىغا كەلتۈردى. بۇ چاڭ باسقان كاتەكىتىن قۇتۇلۇپ، ئەركىن، باغرى كەڭ ھايات تەرەپكە قاراپ قانات قېقىپ ئۇچۇپ كېتىش ئۈنىڭغا چوڭ بەخت كورۈندى...

ــ ئوينى نېمە قىلاتتۇق؟ ــ دىدى داشا، ــ بەلكىم مەن پۈتۈنلەي قايتىپ كەلمەسمەن. نېمە قىلسىڭىز قىلىڭ!

كۇلىچيوك يوق چاغدا كەلگەنلەردىن بىرى ــ ئىگىز بويلۇق، سوزۇق يۈزلۇك، بۇرۇتى ئېسلىپ چۈشكەن، ئەدەپلىك بىر كىشى داشانى دەرىزىلىرى سۇنۇپ كەتكەن قاتتىق ۋاگونغا ئېلىپ كىرىپ، ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. كېيىن ئۇ داشانىڭ قۇلىغىغا ئېگىشتى-دە، ئاستاغىنا: "سىزنىڭ بۇ خىزمەتلىرىڭىز ئۈنتۈلمايدۇ" دىدى، ئاندىن كېيىن ئادەملەرنىڭ ئىچىدە كوزدىن غايىپ بولدى. پويىز ئەمدى ماڭاي دەپ تۇرغاندا، تۇگۈنلىرىنى چىشلىۋالغان ئاللىقانداق ئادەم-

لەر يۈگۈرۈپ ئوتۇپ، تىقىلىپ كەتكەن ۋاگوننىڭ دەرىزىلىرىدىن يامشىپ چىقىشقا باشلىدى. ئۇلار چامادان قويىدىغان جايلارغا چىقىشۋالاتتى، ئولتۇرىدىغان جايلارنىڭ تېگىگە كىرىپ، سەرەڭگە يېقىپ، راھەت قىلىپ موخورکا چېكىشەتتى.

پويىز تۇمان باسقان سازلىقلارنىڭ يېنىدىن، تۇرخۇنلىرى تۈتۈنسىز زاۋۇتلارنىڭ، ئوت بېسىپ كەتكەن كوللەرنىڭ يېنىدىن ئاستا ئاستا مېڭىپ كېتىپ باراتتى. يىراقتا، قۇياشنىڭ نۇرلىرىغا پاتقان توپىلىكتە پۈلكۈۋ رەسەتخانىسى قالدى، ئۇ يەردە دۇنيادا ھېچكىم بىلەن ئىشى بولمىغان دانىشمەن كىشىلەر ۋە يەتمىش ياشقا كىرگەن گلازېناپىنىڭ ئوزى ئالەمدەكى بارلىق سەيياره ۋە يۇلتۇزلارنى ساناشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتاتتى. كېيىن قارىغايلىقلار، داچىلار ئوتۇشكە باشلىدى. پويىز توختىغان جايلاردا ۋاگونلارغا ئادەم چۈشۈرۈلمەيتتى. ئىشكىنىڭ ئالدىغا قوراللىق ساقچىلار قويۇلغان ئىدى. ۋاگونىنىڭ ئىچى ۋاراڭ-چۇرۇڭلۇق بولسىمۇ، جاڭجال-پاڭجال يوق ئىدى.

داشا ئىككى ئالدىنقى سەپ ئەسكىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا سقىلىپ ئولتۇراتتى. توپىدىكى ئاسما يانقۇدىكى بىراۋ خۇش خۇيلۇق بىلەن بېشىنى توۋەنگە ساڭگىلىتىپ، ھەدەپ سوزگە ئارىلىشۋېرەتتى.

ــ ھە، ھە، قېنى، كېيىن نىمە بولدى؟ ــ دەپ سورىشاتتى توپىدىكىلەر پىخىلداپ كۈلۈشۈپ، ــ كېيىن نىمە قىلدىڭلار؟

داشانىڭ ئۇدۇلىدا، تەشۇشلىك ۋە سوزگە ئارىلاشماستىن ئولتۇرغان ئايالالارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر كوزى قارغۇ، ئورۇق، بۇرۇتى ئېسىلغان، يىرىك ساقال، بېشىغا پاخال شلىپە كىيگەن بىر دېخان ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ قاپتىن تىكىلگەن كوينىگىنىڭ ياقىسى بوقۇش بىلەن باغلانغان ئىدى، بەلۇىغا تاغاق ۋە قىسقا قېرىنداش ئېسىۋالـ

خان ئىدى، قويىندا ئاللىقانداق قەغەزلىرى بار ئىدى.

داشا ئاۋال سوزگە قۇلاق سالماستىن ئولتۇردى. ئەمما بىر كوز-لۇك كشى ھكايە قىلىپ بەرگەن نەرسە ناھايىتى قىزىق تۇيۇلدى. ئەتراپتا ئولتۇرغانلار بىر-بىردىن باشلىرىنى بۇراپ، ئۇنىڭ سوزىنى تىڭشاشقا باشلىدى، ۋاگوننىڭ ئىچى جىم بولدى. ملتىق تۇتۇپ ئول-تۇرغان ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرىنىڭ بىرى دادىللىق بىلەن مۇنداق دىدى:

ــ قىسقىسى، سىلەرنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىگىڭلارنى بىلدىم، سىلەر پارتىزانسىلەر، ماخنوچىلار ئىكەنسىلەر.

بىر كوزلۇك كشى بىر دەم جىم ئولتۇردى-دە، كېيىن مىيغىدا كۇلۇپ قويدى:

ــ ئاڭلاشىغۇ ئاڭلىغانسىلەر، بۇرادەرلەر، ئەمما بىز ئۇنداقلار-دىن ئەمەس. ــ ئۇ قېتىپ كەتكەن قولى بىلەن بۇرۇتىنى سىلاپ، يۇزىدىكى كۇلكىنى يوقاتتى-دە، قانداقتۇر تەنتەنە بىلەن دىدى، ــ سىز ئېيتقان تەشكىلات باي دىخانلارنىڭ تەشكىلاتى. ماخنو... ئۇ يېكاتېرىنوسلاۋ ۋىلايىتىدە ئىش ئېلىپ بارماقتا. ئۇ يەردە ھەر بىر دىخاننىڭ ئاز دىگەندە ئەللىك مو يېرى بار. بىز پۇتۇنلەي باشقا ئادەملەر. بىز قىزىل پارتىزانلارمىز...

ــ خوش، سىلەر نىمە قىلىسىلەر؟ ــ دەپ سوردى ھىلىقى خوش خۇي كشى.

ــ بىز چېرنىگوۋ رايونىدا ھەركەت قىلىۋاتىمىز، نېژىن رايونىنىڭ شىمالىي قىسىملىرىدىمۇ ھەركەت قىلىمىز. چۈشەندىڭلارمۇ؟ بىز كوم-مۇنىست. بىزگە نېمىسىمۇ، پولمۇ پومىششىكلىرىمۇ، قوماندانلىق خىل ئۇكرائىنا ئاتلىق ئەسكەرلىرىمۇ، ئۇز يېزىمىزدىكى باي دىخانىمۇ،

www.uyghurkitap.com

هەممىسى ئوخشاشلا دۇشمەن... شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، بىزنى ماختىچىلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قويماسلىق كېرەك. چۈشەندىڭلارمۇ؟

ـــ چۈشەندۇق، بىز چۈشەنـدۇق، ئەخمەق ئەمەسـمىز، داۋامىنى ئېيتىڭە.

ـــ ئۇنداق بولسا داۋامنى ئېيتاي: نېمىسـلار بىلەن بولغان ئەنە شۇ جەڭدىن كېيىن ھەممـىزنىڭ روھى چۈشۈپ كەتـتى. كوشىلوۋ ئورمانلىغىغا قاراپ چېكىندۇق، ھەتتا بورە يۈرمىگەن دالدا جايلارنى تېپىپ يوشۇرۇندۇق. خېلى دېمىمزنى ئېلىۋالدۇق. بىزگە ئەتراپتـكى يېزىلاردىن ئادەملەر كېلىپ قوشۇلۇشقا باشلىدى. ئۇلارغا تىرىكـچىلىك قىلىـش ھەقـقەتەن تەس بولغان ئـىكەن. نېمىسـلار پۈتۈن ئەتراپنى پارتىزانلاردىن تازىلاشقا جىددى كىرىشكەن ئىكەن. نېمىسـلارغا خىل ئۇكرائىنا ئاتـلىق ئەسـكەرلىرى ياردەم بېرىشـىدىكەن، ئۇلار ھەر كۈنى دىگۈدەك يېزىغا باسـتۇرۇپ كىرىدىـكەن ـ دە، باي دىخانلارنىڭ كورىستىشى بىلەن ئادەمـلەرنى تۇتۇۋېلىپ ئۇرىدىكەن. بۇلارنى ئاتۇلاپ، يىگىتلىرىمىزنىڭ شۇنـداق غەزىـۋى كېلىپ كېتەتـتىكى، نەپەسلىرى بوغۇلاپ قالاتـتى. شۇ چاغـلاردا يەنە بىزگە بىر ئەترەت كېلىپ قوشۇلدى. ئورمانـدا چوڭ ئارمىيە ھاسىل بولدى: ئادەملىرىـمىز ئۈچ يۈز ئەللىكـكە يەتـتى. ۋېركىيـېۋلىك پارتىزان شاۋ ۋېي گولتىنى گۇرۇپپا باشلىغى قىلىپ سايلىدۇق، ئەمدى قايسى تەرەپكە قاراپ ھۇجۇم قىلىمىز دەپ مۇھاكـمە قىلىشقا باشـلىدۇق. ئاخىرى دېسنا دەريانسنى كونتورول قىلىشنى قارار قىلدۇق، چۈنكى دېسنا دەرياسىدىن نېمىسلارغا ھەربىي قورال ـ جابدۇقلار توشۇلاتتى. دەريانىڭ بويىـغا يېتـىپ باردۇق. پاراخوتـلار قىرغاقتا يېقىنلىشىپ ئوتىدىغان جايلارنى تېپىۋالدۇق ـ تە، يېتىۋالدۇق...

ـــ ۋاي، سلەر-زە!... ھە، ھە، كېيىن نىمە بولدى؟ـــ دەپ سوردى توپىدىن توۋەنگە ئۈشۈپ تۇرغان باش.

ـــ بولغىنى بولدى-دە، بىر چاغدا پاراخوت ئوتۇپ قالدى. ئالدىنقى قاتاردا ياتقانلار: "توختا!" دەپ ۋاقىردى. كىمە باشلىغى بۇيرۇققا قۇلاق سالمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن تاراس-تۇرۇس قىلىپ ملتىق ئېتىلدى. ئاندىن كېيىن پاراخوت توپ-توغرا قىرغاقنىڭ بويىغا كەلدى. بىز دەرھال پاراخوت سەھنىسىگە چىقىپ، ھەر بىر يېرىگە پوس قويدۇق-تە، ھەممىسىنىڭ گۇۋاناملىرىنى تەكشۈرۈشكە باشلىدۇق.

ـــ توغرا ئىش قىلىنغان، ـــ دېدى ئالدىنقى سەپ ئەسكىرى.

ـــ پاراخوتقا ئىگەر-جابدۇق بېسىلغان ئىكەن. يۈكلەرنى ئىككى شاڭشياۋ ئېلىپ كېتىۋاتقان ئىكەن، بىرى ناھايىتى قېرى، مۇكچىيىپ قالغان ئىكەن، ئىككىنچىسى ياش، كۆچلۈك يىگىت ئىكەن. ئىگەر-جابدۇقتىن تاشقىرى پاراخوتتا يەنە دورا-دەرمان ئېلىپ كېتىلىۋاتقان ئىكەن. بىزگە دەل شۇنداق نەرسىلەر كېرەك ئىدى-دە! مەن پاراخوت سەھنىسىدە گۇۋاناملەرنى تەكشۈرۈپ تۇراتتىم، بىر چاغدا ئالدىمغا پىوتر ۋە ئۇنىڭ پېتروۋسكى دېگەن ئىككى كومۇنىست كەلدى، ئۇلار بورودەنىشىنىلىق ئىدى. مەن دەرھال ئۇلارنى تونۇدۇم، ئەمما تونۇشلۇغۇمنى ھېچ بىلدۇرمەستىن تۇرىۋەردىم. ئۇلارغا رەسمىي ئالاقە قىلىپ، "قېنى گۇۋاناملەرنى كورسىتىڭلار" دېدىم. پېتروۋسكى ماڭا پاسپورتىنى ئۇزاتتى، ئېچىپ قارىسام، ئىچىدىن تاماكا قەغىزىگە يېزىلغان كىچىك بىر خەت چىقتى: "يولداش پىياۋكا، مەن ئۇكام بىلەن چېرنىگوۋدىن روسىيگە كېتىۋاتىمەن، ئوپچورىدىكىلەرنىڭ دىققىتىنى بىزگە تارتماسلىق ئۈچۈن، بىز

بىلەن قاتتىق ئالاقە قىلىشىڭنى سورايمەن، چۈنكى بۇ يەرگە جاسۇسلار تولۇپ كەتكەن..." خو-و-ش... بىز گۇۋاناملەرنى تەكشۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، پاراخوتتىن بارلىق ئىگەر-جابدۇقلارنى، دورا-دەرمانلارنى ۋە يارىدارلىرىمىزغا دەرمان بېرىش ئۈچۈن يەنە ئون بەش يەششىك ھاراقنى پەسكە چۈشۈردۇق. ئەمما راستىنى ئېيتىش كېرەك، پاراخوتنىڭ دوختۇرى مەرت ئادەم ئىكەن. "دورا-دەرماننى زادى سىلەرگە بېرەلمەيمەن، چۈنكى بۇ پۈتۈن قانۇنلارغا، شۇ جۇملىدىن خەلقارا قانۇنلارغا خىلاپ" دەيدۇ. بىز ناھايىتى چۈس جاۋاپ بەردۇق، ئۇنىڭغا: "بىزنىڭمۇ يارىدارلىرىمىز بار، دىمەك خەلقارا قانۇن بىلەن ئەمەس، بەلكى ئىنسانغا خاس قانۇن بىلەن ئىش قىل، دورىنى بەر!" دەپ تۇرۇۋالدۇق. ئەپىتسەرلەردىن ئون كىشىنى قولغا ئالدۇق-تە، قىرغاققا چۈشۈرۈپ، پاراخوتنى قويىۋەتتۇق. قېرى شاڭشياۋ قىرغاققا چۈشۈشى بىلەن يىغلىۋەتتى، مېنى ئولتۇرمەڭلار دەپ يالۋۇردى، ئوزىنىڭ كونا ھەربى خىزمەتلىرىنى سوزلەپ كەتتى. بىز "بۇنىڭغا تەگمىسىمۇ بولىدۇ، يېقىندا ئوزى ئولۇپ كېتىدۇغۇ" دەپ ئويلىدۇق-تە، رەھمىمىز كېلىپ، قويىۋەتتۇق. بوۋاي دەرھال ئورمانغا قاراپ كەتتى...

يۇقۇرىدىكى ياتقۇدىن ساڭگىلىغان باش خوشال بولۇپ كۇلۇۋەتتى. ھەممە كۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، بىر كوزلۇك كىشى سوزىنى داۋام قىلدۇردى:

—يەنە بىرى، —سەنمۇ ئىكەن—بىزگە ناھايىتى ياخشى تەسىر قالدۇردى، ھەممە سوئاللىرىمىزغا ئوبدان جاۋاپ بېرىپ تۇردى، ئوزىنى تېتىك تۇتتى، بىز ئۇنىمۇ قويىۋەتتۇق...قالغانلىرىنى ئورمانىنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىپ، سوزلەشنى خالىمىغانلىغى ئۈچۈن،

هەممىسنى ئېتىپ تاشلىدۇق...

داشا بىر كوزلۇك كىشىگە ئاغىزى ئېچىلىپ، تىن ئالماي قاراپ ئولتۇراتتى. بىر كوزلۇكنىڭ كوپ جاپا چەككەن ۋە قورۇق بېسىپ كەتكەن يۈزى غەمكىن ئىدى. ئۇنىڭ قارچۇغى كىچىكىنە، كوپنى كورگەن، يالغۇز قارا كوزى تاشقىرىدىن سىلجىپ ئوتۇپ كېتىۋاتقان قارىغايلارغا قاراپ تۇراتتى. ئۇ بىرئاز ۋاقىتتىن كېيىن ھىكايىسىنى داۋاملاشتۇردى:

ــ دېيىندا كوپ تۇرالمىدۇق ــ نېمىسلار ئارقىمىزدىن ئايلىنىپ ئوتكەن ئىكەن، بىز دوزدوۋۇ ئورمانلىغىغا چېكىنىدۇق. ھەممە ئولجىلارنى دىخانلارغا تەقسىم قىلىپ بەردۇق: ھاراقنى ئوزىمىز بىر رۇمكىدىن ئىچىتۇق، راست، ئەمما قالغىنىنى دوختۇرخانىغا تاپشۇردۇق. ئەنە شۇ چاغلاردا بىزنىڭ سولراق تەرىپىمىزدە كراپىۋانسكىنىڭ چوڭ ئەترىدى، ئۇنىڭ تەرىپىمىزدە بولسا مارۇنە دىگەنىنىڭ ئەترىدى ھەركەت قىلىپ يۈرەتتى. ھەممىمىزنىڭ ئورتاق ۋەزىپىمىز ــ چېرنىگوۋنىڭ يېنىغا بىلدۇرمەي بېرىپ، بىر ھۇجۇم قىلىش بىلەن ئۇنى قولغا كىرگۈزۈش ئىدى. ئەترەتىلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالاقىمىز ياخشى بولغانىدىمۇ... ئالاقە ياخشى بولغا قويۇلمىغان ئىدى ــ دە، شۇنىڭ ئۈچۈن بىز كەچ قاپتىمىز. ھەر كۇنى دىگۈدەك نېمىسلار قوشۇننى، توپ ــ زەمبىرەكلىرىنى ۋە ئاتلىق ئەسكەرلىرىنى بىز تەرەپكە ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ دېيىشكە بولىدۇ. بىز ئۇلارنىڭ جېنىغا راسا تەككەن ئىدۇق ــ تە. مىسال ئۈچۈن ئېيتايلى، ئۇلار ئەمدى بىر يېزىدىن كەتتى دىگىچە يېزىدا دەرھال ئىنقىلاۋىي كومىتېت تۇزۇلەتتى ــ دە، ئىككى ــ ئۈچ باي دىخانىنى دەرەخكە ئاساتتۇق... شۇ چاغدا يۇقۇرىدىن مېنى مارۇنە ئەترىدىگە

www.uyghurkitap.com

پۇلغا ئەۋەتىشىپ قالدى ــ پۇل بىزگە ناھايىتى كېرەك بولۇپ قالغان ئىدى... ئاھالىدىن ئۆزۈق ـ تۆلۈك ئالىدىغان بولساق، ئەلۋەتتە ئەڭ پۇلغا ئالاتـتۇق، بۇلاپ ـ تالاپ ئېلىش بىزدە تەقىپلەنـگەن ئىدى، بۇنداق قىلغانلار ئېتىپ تاشلىناتتى. ھارۇنغا چۈشتۈم ـ دە، كوشلوۋ ئورمىنىغا قاراپ كەتتىم. مارۇنە ئىككىمز ئۇ ياقتىن ـ بۇ ياقتىن سوز ـ لـشىپ ئولـتۇردۇق ـ تە، مەن ئۇنـڭـدىن بىر مىڭ سوم كېرىنـكا ئاقچىنى ئېـلىپ، قايـتىپ كەتتىم... ژۇكوۋكا دىـگەن يېزىـنىڭ يېنىغا كېلىپ، يېڭىلا سايغا چۈشكەن ئىدىم، ژۇكوۋكا يېزىـسىدىكى ئىنقىلا ـ ۋىي كومىتېتىنىڭ ئىككى ئاتلىق جىسەكچىسى يېتىپ كېـلىپ، "قايـاقتا بارسەن؟، نېمىسلار شۇ يەردە" دېيىشتى. "قەيەردە؟" دىسەم، ئۇلار "ژۇكوۋكىغا كېلىپ قالدى" دېيىشتى. مەن ئارقامـغا قايىتتىم... ئاتـنى ئورمانـنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈپ، ئوزۈم ھارۇندىن چۈشتۈم. ئەمـدى نىمە قىلىمىز دەپ مەسلىھەت قىلىشتۇق. نېمىسلارغا قاتتىق قارشىلىق كورسىتىش توغـرىسىدا سوز بولۇشـمۇ مۇمـكىن ئەمەس. ئۇلار بىر كالوننا بولۇپ كېلىشۋاتىدۇ، ئالدىدا زەمبىرەكلىرىمۇ بار...

ــ ئۇچ كىشى بىر كالوننىغا تەڭ كېلەلەيتتىمۇ، ــ دىدى ئالدىنقى سەپ ئەسكىرى.

ــ ھە باركاللا، ئەلۋەتـتە مۇمـكىن ئەمەس ئىدى ـ دە. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز نېمىسلارنى پەقەت قورقۇتماقچى بولدۇق. بۇغدايلىقنىڭ ئىچىدىن ئوملەپ كەتتۇق. قارىساق، ژۇكوۋكا تۇرۇپـتۇ، كىچىككىنە ئورمانىنىڭ ئىچىدىن ئىككى زەمبىرەك ۋە ھارۋا كارۋانـلىرى بولغان ئىككى يۇزچە كىشىلىك كالوننا چىقىپ قالدى، بىزگە يېقىنراق جايدا بىر توپ ئاتلىق ئەسكەر كېلىۋېتىپتۇ. پارتىزانلارنىڭ ئاتىغى ناھايىتى كەڭ تارقىلىـپ كەتـكەن ئىـكەن ـ دە، ھەتـتا بىزگە قارشى توپ ـ

زەمبىرەكلىرىنمۇ ئەۋەتىپتۇ. كوكىتاتىلىقىغا كىرىپ يېتىۋالىدۇق. كەيپىياتىمىز ناھايىتى ياخشى ئىدى، كۆلىشەتتۇق. ئاتلىقلار بىزدىن ئەللىك چامىدامچە نېرىغا كېلىپ قالدى. مەن: "پۇتۇن يىلك، ئاتايىلى!" دەپ بۇيرۇق بېرىۋەتتىم. تاك-تۇك قىلىپ ئېتىشقا باشلىدۇق. ئاتلاردىن بىرى يىقىلدى. ئات ئۇستىدىكى نېمىس چاققانىك ئارىسىغا دومىلاپ چۈشتى. بىز بولساق توختىماي ملتىق ئېتىۋەردۇق. ملتىقىنىك زاتوراىرىنى شاراقلىتىپ، تاراق-تۇرۇق، شاراق-شۇرۇق ئاۋاز چىقىراتتۇق...

توپىدىكى ياتقۇدا قاراپ ياتقان باشىنىك كوزلىرى ئويناقلاپ كەتتى. ئۇ پىخىلداپ كۆلۈۋېتىپ بېرەر سوزنى ئاڭلىماي قالماسلىق ئۈچۈن ئاغزىنى قولى بىلەن قاتتىق بېسۋالدى. ئالدىنقى سەپ ئەسكىرى كۆلۈپ قويدى.

ــ ئاتلىقلار كالونىنا تەرەپكە قاراپ قايتىپ كەتتى. نېمىسلار دەرھال ئەسكەرلىرىنى يىغىپ، ئۇرۇش سېپى تۈزۈشتى-دە، خۇددى چوڭ جەڭ باشلانغاندەك ھۇجۇمغا ئوتۇشتى. زەمبىرەكلەرنى چىقىرىپ، كوكتاتىلقىلارغا قاراپ ئۇچ كالىبىرلىق ئوقىلارنى ئېتىشقا باشلاشتى، شۇ چاغدا كوكتاتلىقتا خوتۇن-قىزلار ياڭيۇ كولىشۋاتقان ئىدى...ئوق گۈلدۇر قىلىپ پارتىلاپ، لاي-پاتقاقلارنى ئاسمانغا ئۈچۈردى...خوتۇن-قىزلار بولسا...(بىر كوزلۇك كىشى تىرنىغى بىلەن شەپكىسىنى ئارقىغا ئىتتىرىپ قويدى-دە، ئۇزىمۇ ھمجايدى، ئۇستۇنكى ياتقۇدا ياتقان كىشى كۆلۈۋەتتى.) خوتۇن-قىزلار بولسا كوكتاتلىقنى تاشلاپ بەدەر قېچىشتى...نېمىسلار بولسا، تىنماي ئوق ئېتىپ، يېزىغا باستۇرۇپ كېلىشۋاتقان ئىدى. مەن يىگىتلەرگە قاراپ: "بىر قېتىم ئويناشتۇق، يىگىتلەر، بولدى، ئەمدى قاچايلى"

دىدىم. بىز يەنە بۇغدايلىقنىڭ ئىچىدىن ئومىلەپ ئوتۇپ يارلىققا چۇشتۇق، مەن ئوزەمنىڭ ھارۋامغا چۇشتۇم-دە، ئامان-ئىسەن دروزدوۋ ئورمىنىغا يېتىۋالدىم. ژۇكوۋكىلىقلار كېيىن بولغان ۋەقەنى ئېيتىپ بېرىشتى: نېمىسلار دەل كوكتاتلىقلارنىڭ يېنىغا، قاشا تاملارنىڭ ئالدىغا كېلىشىپتۇ-دە، بىردىنلا "ئۇررا" دەپ ۋاقىرىشىپتۇ...كوكتاتلىقتا بىرمۇ ئادەم يوق...كورگەن ئادەملەر راسا ئۇچەيلىرى ئۇزۇلگۇدەك بولۇپ كۇلۇشۇپتۇ...نېمىسلار ژۇكوۋكىنى ئاپتۇ، قارىسا نە ئىنقىلاۋىي كومىتېت يوق، نە پارتىزانلار. يېزىدا ھەربى ھالەت ئېلان قىلىشىپتۇ. يەنە ئىككى كۇندىن كېيىن بىزگە ژۇكوۋكا يېزىسىغا نېمىسلارنىڭ ئوق-دورا بېسىلغان كارۋانى كەلدى دىگەن خەۋەر كەلدى. بىزگە ئوق-دورا ناھايىتىمۇ كېرەك ئىدى... مۇھاكىمە قىلىشقا باشلىدۇق، يىگىتلىرىمىزنىڭ قېنى قايناپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن بىز ژۇكوۋكىغا ھۇجۇم قىلىپ، نېمىسلارنىڭ ئوق-دورىسىنى تارتىۋېلىشنى قارار قىلدۇق. يۇزچە كىشى يىغىلدۇق. يۇزچە كىشىدىن ئوتتۇزچىسىنى چوڭ يولغا ئەۋەتتۇق. ئەگەر بىزنىڭ ئىشىمىز ئوڭدىن كەلسە، ئۇلار نېمىسلارنىڭ چېرنىگوۋ تەرەپكە چېكىنىش يوللىرىنى كېسىپ قويۇشى كېرەك ئىدى. قالغانلىرىمىز بىر كالوتنا بولۇپ، ژۇكوۋكىغا قاراپ يولغا چىقتۇق. گۇگۇم كىرگەن چاغدا يېزىنىڭ بېقىنىغا ئومىلەپ باردۇق-تە، ئېتىزلىققا كىرىپ ياتتۇق. نېمىسلارنىڭ تۇرغان جايلىرىنى ئوبدان بىلىۋېلىپ، بىزگە كېلىپ ئېيتىش ئۇچۇن يەتتە كىشىنى رازۋىتكىغا ئەۋەتتۇق. بىز كېچىسى تۇيۇقسىزدىن ھۇجۇم قىلىدىغان بولدۇق. بىز جىم ياتاتتۇق، تاماكا چېكىش مۇمكىن ئەمەس. يامغۇر سىم-سىم يېغىپ تۇراتتى، ھەممە يەر زەي، ئۇيقۇمىز كېلەتتى...كۇتە، كۇتە، ئاخىر تاڭ

ئېتىشقا باشلىدى. ھېچ نەرسىدىن خەۋەر يوق. نېمە بالا بولدىكىن دەپ ھەيران بولدۇق. قارىساق، خوتۇنلار كالا-ئوكۇزلىرىنى پادىغا ھەيدەپ چىقىرىشقا باشلاشتى. بىر ۋاقىتتا يەتتە رازۋىتكىچمىز ئوملەپ كېلىشتى...بىلىسەك، رازۋىتكىچىلار تۈگمەنىنىڭ يېنىغچە بېرىپ، دەم ئالمىز دەپ يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ، ماللىرىنى ھەيدەپ چىقىقان خوتۇنلار ئۇلارنى كورۇپ، ئويغىتىشىپتۇ. ھۇجۇمىمىز بۇزۇلغان ئىدى، ئەلۋەتتە...شۇنداق ئاچچىغىمىز كېلىپ كەتتىكى، ھىچقانداق تاقىتىمىز قالمىدى. رازۋىتكىچىلارنى سوت قىلىپ، جازاسىنى بېرىش كېرەك ئىدى. ئۇلارنى ئېتىپ تاشلاشنى بىر ئېغىزدىن قارار قىلدۇق. ئەمما ئۇلار كوز يېشىنى ئاققۇزۇپ يالۋۇرۇشتى، ئوز ئەيىپلىرىنى بويىنغا ئېلىشتى. ھەممىسى ياش-ياش يىگىتلەر ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ ئۇلارنىڭ بىرىنچى قېتىم خاتالىشىشى ئىدى...بىز ئۇلارنىڭ گۇناھىدىن كەچتۇق. ئەمما بۇ گۇناھلىرىڭلارنى بىرىنچى قېتىملىق جەڭدىلا يۇيۇشۇڭلار كېرەك دىدۇق.

ــ بەزىدە گۇنادىن كېچىشمۇ كېرەك ــ دىدى ئالدىنقى سەپ ئەسكىرى.

ــ شۇنداق...كېيىن مەسلىھەت قىلىشتۇق. ژۇكوۋكىنى كېچىسى بىسۇئالالمىغان بولساق، كۇندۇزى بىسۇئالمىز دىيىشتۇق. جەڭ جىددى جەڭلەردىن ئىدى، يىگىتلىرىمىز بۇنى بىلەتتى. ھەممىمىز بىر بىرىمىزدىن ئۇزاق بولۇپ تىزىلدۇق، پىلىموتنىڭ تاتاتلىشىنى كۇتۇپ تۇردۇق، بىز ئوملەپ ئەمەس، بەلكى يۇگۇرگەندەك كېتىپ باراتتۇق...

ــ ھا-ھا-ھا، ــ دەپ كۇلدى توپىدە ياتقان كىشى.

ــ قارىساق، بىزنىڭ ئالدىمىزغا نېمىسلارنىڭ ئورنىغا خوتۇنلار

سېۋەت كوتىرىپ كېلىشىپ قالدى، ئۇلار بولدۇرگەن تەرگىلى كېتىشىۋاتقان ئىكەن، بۇ بىر يەكشەنبە كۇنى ئىدى. ئۇلار گېرمان قورال-ياراق كارۋىنىنىڭ كەتكىنىگە ئىككى سائەتچە بولدى، كۇلىكوۋ يولى بىلەن كەتتى دەپ ئېيتىشتى، كېچىكىپ قاپتىمىز، راسا زاڭلىق قىلىپ كۇلۇشتى-دە! شۇ چاغدا بىز ھەممىمىز ئولسەكمۇ، نېمىسلارنى قوغلاپ يېتىشنى قارار قىلدۇق. خەندەك كولايمىز دەپ گۇرجەكلەرنى ئېلىۋالدۇق، خوتۇنلار بىزگە قاتلىما ۋە قۇيماق ئېپكېلىپ بەردى. يولغا چىقتۇق. كەينىمىزدىن شۇنچىلىك نۇرغۇن ئادەم ئەگەشتىكى، ئەيھانناس—تولىسى ئەلۋەتتە تاماشا ئۈچۈن—خۇددى بىر ئارمىيە ھاسىل بولدى. بىز مۇنداق قىلدۇق: دىخان ئەر ۋە ئاياللارغا تاياق بېرىپ، بىر-بىردىن تىزىپ، يىگىرمە چامدامدىن ئارىلىق قويۇپ ئىككى قاتار قىلدۇق. بىر قورالىق كىشى، بىر تاياقلىق كىشى ھىساۋىدىن قويۇلدى. نېمىسلارنى قورقىتىش ئۈچۈن-دە،...شۇنداق قىلىپ بەش چاقىرىمچە سوزۇلۇپ كېتىپتىمىز. مەن ئوزەمگە ئون بەشچە جەڭچىنى تالىلىۋالدىم، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بايىقى شورى قۇرغۇر رازۋىتكىچىلارمۇ بار ئىدى. ئۇنىڭدىن تاشقىرى، بىز ئوزىمىز سەپەرۋەر قىلغان ئىككى ئەپىتسەرمۇ بار ئىدى، ئۇلار-نىڭ ھەممىسى ئەكسىلئىنقىلاپچى ئىدى. مەن ئۇلارنى سىلەرگە بولغان ئىشەنچنى ئاقلاپ، ئوز جېنىڭلارنى ساقلاپ قېلىشىڭلار كېرەك دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ قويدۇم. مەن ئوز كىشىلىرىم بىلەن بىلدۇرمەي ئوتۇپ، گېرمان كارۋىنىنىڭ ئالدىدىن كېسىپ چىقتىم...مانا جەڭ باشلاندى-دە، بىر كۇن ئەمەس، ئىككى كۇن ئەمەس...(ئۇ قولىنى سىلكىدى.)

—نىمىشقا بۇنداق بولدى؟—دەپ سورىدى ئالدىنقى سەپ

ئەسكىرى.

ــ شۇنداق بولدى ـ دە... مەن كالوننىنى ئىلگىرى ئوتكۈزۈۋېتىپ كەينىدىن ھۇجۇم قىلىپ قالدىم. ئوق ـ دورا بىسلىغان يىگىرمىچە ھارۋىنى ئايرىۋالدۇق. سومكىلىرىمنى ئوق بىلەن تولدۇرىدۇق، دىخانلارغا ملتىق تارقىتىپ بەردۇق ـ تە، ھىلىقى كالوننىغا ھۇجۇم قىلىۋەردۇق. بىز نېمىسلارنى قورشۇالدۇق دەپ ئويلىغان ئىدۇق، قارىساق، نېمىسلار بىزنى قورشۇاپتۇ؛ نېمىسلارنىڭ بارلىق قوراللىق قىسمى ئۈچ تەرەپتىن بىز تۇرغان يەرگە قاراپ كېلىۋاتىپتۇ... بىز كىچىك ـ كىچىك تۇركۈملەرگە بولۇنىدۇق ـ تە، ئېرىقلارغا يوشۇرۇنۇپ يېتىۋالدۇق. بەختىمىزگە، نېمىسلار چوڭ جەڭ قائىدىلىرى بويىچە بىزگە ھۇجۇم قىلغان ئىدى، بولمىسا ھېچكىم ئامان قالمايتتى... پارتىزانلاردىن مەن بىلەن يەنە ئونىچە كىشى تىرىك قالدۇق. ئوقلىرىمىز تۈگىگىچە ئۇرۇشتۇق. شۇنىڭدىن كېيىن ئەمدى بۇ يەردە تۇرالمايمىز دىدۇق ـ تە، دېسىنادىن بىتەرەپ رايونلارغا، روسىيىگە ئوتمەكچى بولدۇق. مەن ملتىغمنى يوشۇرۇپ قويدۇم ـ دە، ھەربى ئەسىرمەن دەپ نوۋگورود ـ سېۋېرسكىگە كەلدىم...

ــ ھازىر نەگە كېتىۋاتىسەن؟

ــ موسكۋاغا، يولىورۇق ئالغىلى.

پىياۋكا پارتىزانلار توغرىسىدا ۋە پىزىدىكى تۇرمۇش ـ مەئىشەت توغرىسىدا يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئېيتىپ بەردى. "ئىش قىلىپ بىزنى كەينى ـ كەينىدىن پالاكەت بېسىپ تۇردى. ئاخىر دىخانلار بورىگە ئوخشاپ قالغان، غىپپىدە تامىغدىن بوغمدۇ." ئۇنىڭ ئوزى نېژىنگە يېقىن جايدىن ئىكەن، قەن زاۋۇتلىرىدا ئىشلىگەن ئىكەن.

كېرېنسكى ۋاقتىدا، مۇڭەپپەقىيەتسىز ئىيۇن ھۆجۇمى① ۋاقتىدا بىر كوزىدىن ئايرىلغان ئىكەن. ئۇ "كوزۇمنى كېرېنسكى ئۇرۇپ چىقاردى" دەيتتى. ئۇ ئەنە شۇ چاغلاردا، ئاكوپلاردا يېتىپ يۈرگەندە كومموئىستلار بىلەن تونۇشقان ئىكەن. ئۇ نېڭىن سوۋېتنىڭ ۋە ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ ئەزاسى بولغان ئىكەن، پارتىزانلار ھەرىكىتىنى مەخپىي ئۇيۇشتۇرۇش ئىشىغا قاتناشقان ئىكەن.

ئۇنىڭ ھىكايىسى داشانى ھەيران قالدۇردى. ئۇنىڭ ھەممە سوزى ھەقىقەت ئىدى. سوزلىرىنىڭ توغرا ۋە ھەقىقەت ئىكەنلىگىنى ھىكايىچىنىڭ ئاغزىغا تىكىلىپ قاراپ ئولتۇرغان جەمئى يولۇچىلارمۇ بىلدى.

كۈندۈز كۇنىنىڭ ئاخىرى ۋە يۇتۇن ئۇزۇن كېچە كىشىنى ئەزگۈدەك ناھايىتى ئېغىر بولدى. داشا ئىككى ئايىغىنى يىغىشتۇرۇپ، كوزلىرىنى يۇمۇپ ئويلايتتى، بەشى لوقۇلداپ ئاغرىيتتى، كۆڭلى باشقىچە بولۇپ قالغان ئىدى. ئىككى ھەقىقەت كېلىپ چىقتى، ئۇنىڭ بىرى بىر كوزلۇك كىشىنىڭ، ئاۋۇ ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرىنىڭ، ساددا ۋە ھارغىن يۈزلۈك، خۇرەك تارتىپ ياتقان ئاۋۇ ئايالىلارنىڭ ھەقىقىتى ئىدى. ئىككىنچىسى كۆلىچيوك ھە دەپ سوزلىگەن ھەقىقەت ئىدى. ئەمما ئىككى ھەقىقەت بولمايدۇغۇ! دېمەك، ئىككى ھەقە-

---

① 1917-يىل 6-ئاينىڭ 18-كۈنى، كېرېنسكى زۇڭلىلىغىدىكى ۋاقتىلىق ھوكۈمەت ئەنگلىيە، فرانسىيە جاھانگىرلىگىنىڭ ئىرادىسىگە ماسلىشىش ئۈچۈن ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرىنى يەنە بىر قېتىم ھۆجۇم قىلىشقا زورلىغان، شۇنداق قىلغاندا ئىنقىلابنى ئۇجۇقتۇرۇشتىن ئۈمىت بولدۇ، دەپ قارىغان. ــ ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

قەتنىك بىرى خاتا، ھالاكەتكە ئېلىپ باردىغان خاتا...

پويىز موسكۇاغا چۈش ۋاقتىدا يېتىپ كەلدى. داشا كونا ۋە شالاقلاپ قالغان كىرا ھارۋىسىغا چۈشۈپ، پاسكىنا، تاملىرىنىك بويىقلىرى ئوچۈپ كەتكەن، بوشاپ قالغان ماگىزىنلىرىنىك دەرىزە-لىرىگە لاي يېپىشقان مەسنىتسكايا كوچىسىدا كېتىۋاتاتتى. داشا شەھەرنىك بۇنچىلىك چولدەرەپ قالغانلىغىنى كورۈپ ھەيران قالدى، شۇ چاغدا داشا مىڭ-مىڭلىغان ئادەملەر بايراقلارنى كوتىرىپ، قان توكۈلمىگەن ئىنقلابىنى تەبرىكلەپ، مۇز توڭلىغان كوچىلاردىن ئوتكەن ۋاقتىنى يادىغا ئالدى.

لۇبەنكا مەيدانىدا شامال چاقا توزدۇرۇۋەتتى. كويىنەكچان، بەلۋاغسىز، ياقىلىرىنى قايرىۋالغان ئىككى ئەسكەر مەيدانىدا ئاستا كېتىپ باراتتى. ئورۇق، يۇزى سوزۇق، ئۇستىگە دۇخاۋا كەمزۇل كىيگەن بىر كىشى داشاغا قارىدى-دە، بىر نەرسە دەپ ۋاقىرىدى، ھەتتا خېلى يىرگىچە ھارۋىنىك كەينىدىن يۈگۈرۈپمۇ باقتى، بىراق كوزىگە چاقا كىرىپ كەتكەندىن كېيىن توختاپ قالدى."پايتەخت" مېھمانخانىسىنىك تاملىرىنى زەمبىرەك ئوقلىرى تېشىۋەتكەن ئىدى، بۇ يەردىكى مەيداننمۇ چاقا-توزاقا باسقان ئىدى. ئەخلەت بېسىپ كەتكەن مەيدانىدا پارقىراپ ئېچىلغان گۈللەرنى كورگەن كىشى ھەيران قالاتتى: ئۇ گۈللەرنى كىم تىككەنلىگى، نىمىشقا تىككەنلىگىنى كىم بىلىدۇ...

تۆۋرىكايا كوچىسى ئاۋاتراق ئىدى. ئۇ يەر-بۇ يەردە باققالار سودا قىلاتتى. موسكۇا سوۋېتى بىناسىنىك ئالدىدا، سكوۋېلېۋ ئوچۇن ئورنىتىلغان ھەيكەلنىك ئورنىدا ئوستى قىزىل رەخت بىلەن يېپىلغان ھەيۋەتلىك ياغاچ ساندۇق تۇراتتى. ئۇ داشاغا ناھايىتى دەھشەتلىك

www.uyghurkitap.com
تۈرۈم كىتاب تۈرىيكىنى
ئۇيۇم كىتابلىرىنىڭ يېڭى ئادرىسى

كورۇندى، قېرى هارۋىكەش قولىدىكى قامچىسى بىلەن ساندۇقنى كورسەتتى ـ دە، مۇنداق دىدى:

ـ ئۇلار قەھرىماننى ئورنىدىن ئېلىپ تاشلاشتى. موسكۋانىڭ كوچىلىرىدا شۇنچە يىللاردىن بېرى هارۋا هەيدەپ كېلىۋاتىمەن، ئۇ هەمىشەم شۇ يەردە مىدىرلىماي تۇراتتى. ئەمدى بولسا هوكۇمەتكە ياقماي قالغانمىش. ئەمدى نىمە قىلايلى؟ هارام ئولۇشتىن باشقا ئىلاجىمىز قالمىدى. بىر پۇت بىدە ئىككى يۇز سومغا چىقتى. بايلارنىڭ هەممىسى قېچىپ كەتتى، پەقەت يولداشلارلا قالدى، ئۇلار پىيادە يۇرۇشنى ئەۋزەل كورىدۇ... هەي، قانداق زامان بۇ!... ـ ئۇ چۇلۋۇرىنى سىلكىپ قويدى. ـ بىرەر پادىشا بولسىمۇ مەيلى ئىدى...

ستراستنوي مەيدانىغا يەتمەستىن، سول تەرەپتە، "بوم كوفىخانىسى" دىگەن ۋۇۋىسكا تېگىدە، ئىككى ئەينەكلىك دەرىزە ئارقىسىدىكى دىۋانلاردا بىكارچى يىگىتلەر ۋە ئېزىلەڭگۇ قىزلار قانداقتۇر بىر سۇيۇق نەرسىنى ئىچىپ، تاماكا چېكىپ ئولتۇرۇشاتتى. كوچا ئىشىگى ئوچۇق ئىدى، ئۇزۇن چاچلىرى تارالمىغان، ساقال ـ بۇرۇتى چۇشۇرۇلگەن بىر كىشى تۇرۇپكىسىنى چىشلىگىنىچە، ئىشىككە مۇرىسى بىلەن يولىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئادەمنىڭ كوزى بىردىنلا داشاغا چۇشتى ـ دە، ئەجەپلەندى، هەتتا ئاغزىدىن تۇرۇپكىنى ئېلىۋەتتى. ئەمما داشا ئۇ يەردىن ئوتۇپ كەتكەن ئىدى. ئەنە ستراستنوي ئىبادەتخانىسىنىڭ هالرەڭ مۇنارىسى، ئەنە پۇشكىن هەيكىلى. پۇشكىننىڭ قولتۇغىغا قىزغىن مەجلىسۋازلىق زامانىدا قىستۇرۇلغان ياغاچ ۋە ئۇنىڭدىكى رەڭگى ئوچۇپ كەتكەن لاتا تېخىچىلا تۇراتتى. هەيكەلنىڭ گىرانىت تاش سۇپىلىرىدا ئورۇققىنا بالىلار ئوينىشىپ يۇرەتتى، ئۇزۇن

ئورۇندۇقتا بېشىغا خۇددى پۇشكىنىڭ قولىدىكى قالپاقتا ئوخشىغان قالپاق كىيگەن، كوزىگە قىسقۇچ كوزەينەك تاقىغان ئايال ئولتۇراتتى.

تۆبرسكايا دەرەخلىك كوچىسىنىڭ ئوستىدە شالاڭ بۇلۇتلار ئۆزۈپ يۈرەتتى. نۇرغۇن ئەسكەرلەر چۈشكەن يۇڭ ماشىنىسى گۇرۇلدەپ ئوتۇپ كېتىۋاتاتتى. ھارۇنكەش ماشىنىنى كورسىتىپ مۇنداق دىدى:

ــ ئۇلار يەنە نەرسە بۇلاشقا كېتىۋاتىدۇ. ۋاسىلى ۋاسىلۇېچ ئوۋسەننىكوۋنى بىلەمسز؟ ئۇ موسكۋادا بىرىنچى مىليونېر. تۇنۇگۇن ئۇنىڭكىگمۇ خۇددى شۇنداق ماشىنىغا چۈشكەنلەر كېلىپ، پۇتۇن ئوي ئىچىنى قۇپ ـ قۇرۇق قىلىپ كېتىشتى. ۋاسىلى ۋاسىلۇېچ پەقەت بېشىنى ئىغاڭلاتقىنچە قالدى، كېيىن بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە قاراپ كەتتى. ئادەملەر خۇدانى ئۇنتۇپ قالدى، بىز قېرىلار شۇنداق دەپ پىكىر قىلىمىز...

دەرەخلىك يولىنىڭ ئارقىسىدا گاگارىنلار ئويىنىڭ خارابىلىرى كورۇندى. جىلىتكە كىيگەن بىر كىشى تامنىڭ ئۈستىدە تۇرۇۋېلىپ تامنىڭ خىشلىرىنى كەكە بىلەن قومۇراتتى ـ دە، پەسكە تاشلايتتى. سول تەرەپتە ئوت چۇشۇپ كويۇپ كەتكەن ئويىنىڭ دەرىزىلىرى نۇرسىز ئاسمانغا قاراپ تۇراتتى. ئەتراپتىكى ھەممە ئويلەرنى ئوقلار ئوتمەـ توشۇڭ قىلىۋەتكەن ئىدى. بۇنىڭدىن بىر يېرىم يىل ئىلگىرى داشا بىلەن كاتە باشلىرىغا تۆشت ياغلىق سېلىپ، مانا شۇ ئادەم ئوتىدىغان يولدىن يۇگۇرۇپ ئوتۇشكەن ئىدى. ئۇ چاغدا ئايىاق ئاستىدا مۇز چىرسىلداپ سۇناتتى، توڭلاپ قالغان سۇلازدا يۇلتۇزلار ئەكس ئېتەتتى. ئىگنچە ـ سىگىل ئىككىسى پېتىربۇرگدا ئىنقىلاپ باشلانغانمىش دىگەن سوزنى ئاڭلاپ، دەرھال ئالاھىدە دوكلاتنى

ئاڭلاش ئۈچۈن ئادۇوكاتلار كۆلۈبىغا يۈگۈرۈپ كېلىشكەن ئىدى. ئەنە شۇ چاغنىڭ يەنى ئىلىق باھارنىڭ سوغاق ھاۋاسى ئادەمنى مەپتۇن قىلغۇدەك ئىدى...

داشا ېېشنى چايقىدى: "ئۇ ئىشلارنى ئويلاشنى خالىمايمەن... ئۇ ئىشلار ئەبىدى ئوتمۇش بولۇپ قالدى..."

ھارۋا ئاربات كوچىسىغا چىقتى-دە، سول تەرەپتىكى كوچىلار-نىڭ بىرسىگە بۇرۇلدى. داشانىڭ يۈرىگى شۇنداق ئۇرۇشقا باشلى-دىكى، كوزلىرى قاراڭغۇلىشىپ كەتتى... مانا بالخانىسى بار ئىككى قەۋەتلىك ئاق ئوي. ئۇ بۇ ئويدە 1915-يىلدىن باشلاپ كاتە ۋە رەھىمەتلىك نىكولاي ئىۋانوۋىچ بىلەن تۇرغان ئىدى. تېلېگىن نېمىسلارغا ئەسىر چۈشكەن يېرىدىن قېچىپ بۇ يەرگە كەلگەن ئىدى. كاتە شۇ ئويدە روشىنىنى كۆتۈۋالغان ئىدى. ئوزىنىڭ توي كۈنى داشا ئەنە ئاۋۇ بويىغى ئوچۇپ كەتكەن ئىشكىتىن چىققان، تېلېگىن ئۇنى كۆلرەڭ ئات قوشۇلغان رېزىنكە چاقلىق ھارۋىغا ئولتۇرغۇزۇپ، باھار ئاخشىمىدا، خىرە چىراقلارنىڭ يورۇغىدا ئوز بەختلىرىگە قاراپ ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ كېتىشكەن ئىدى... ھازىر بالخانىنىڭ دەرىزىلىرى سۇندۇرۇلغان ئىدى. داشا ئوزى ئاۋال تۇرغان بولمىسىنىڭ تاملىرىدىكى يىرتىلىپ كەتكەن گۈل قەغەزلىرىنى دەرھال تونۇدى. بالخانىنىڭ دەرىزىسىدىن قاغا ئۇچۇپ چىقتى. ھارۋىكەش سورىدى:

ــ ئوڭغىمۇ، سولغىمۇ، قايافقا؟

داشا قولىدىكى قەغەزگە قاراپ ئادرېسىنى ئوقۇدى. ئۇلار كوپ قەۋەتلىك ئوينىڭ ئالدىغا بېرىپ توختىدى. چوڭ ئىشىك ئېچىدىن تاختاي بىلەن مىخلاپ تاشلانغان ئىدى. سوراپ بىلىش مۇمكىن

ئەمەس ئىدى، داشا قاراڭغۇدىكى پەلەمپەيلەردىن a-112-ئۇينى خېلىغىچە ئىزدەپ يۈردى. بەزى ئۇيلەردە كىشىلەر داشانىڭ ئايال تىۋىشىنى ئاڭلاپ، ئىشكىنى قېيا ئېچىپ ئايال ئۇچىدا دەسسەپ تۇرۇپ قارىشاتتى. بۇ ئۇيلەردە تۇرغۇچىلارنى خەۋپتىن ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن، ھەر بىر ئىشكىنىڭ ئارقىسىدا ئادەم تۇرغانىدەك بولۇپ كورۇنەتتى.

داشا بەشىنچى قەۋەتكە چىقىپ ئىشكىنى ئۇچ قېتىم، ئارقىدىن يەنە بىر قېتىم ئۇردى (ئۇنىڭغا شۇنداق ئۇرۇڭ دەپ ئۇگىتىلگەن ئىدى). كىمنىڭدۇر ئىشىك تۈۋىگە كەلگەنلىگى ئاڭلاندى. قۇلۇپنىڭ توشۇگىدىن ئۇنىڭغا پۈشۈلداپ قاراپ تۇرغىنى سېزىلدى. ئىگىز بويلۇق، دەھشەتلىك كوك كوزلىرى پارقىرىغان بىر قېرى خېنىم ئىشكىنى ئاچتى. داشا ئۇنىچىقماستىن قولىدىكى كارتون قەغەزىدىن ياسالغان ئۇچ بۇرجەكنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى. ئۇ خېنىم مۇنداق دىدى:

ــ ھە، پېتىربۇرگدىن كېپسز-دە!... مەرھەمەت، كىرىڭ.

داشا خېلىدىن بېرى قازان ئېسىلمىغان ئاشخانىدىن ئوتۇپ، پەردىلىرى چۈشۈرۈلگەن چوڭ ئويگە كىردى. چالا يورۇق ئويىنىڭ ئىچىدە چىرايلىق جاھازلار كورۈنۈپ تۇراتتى، مېتال قاچىلار پارقىرايتتى، ئەمما بۇ يەردىمۇ ھېچكىم تۇرمىسا كېرەك. ھىلىقى خېنىم داشانى دېۋانغا ئولتۇرغۇزدى، ئوزىمۇ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، دەھشەتلىك كوزلىرى بىلەن مېھمانىنىڭ ھەممە يېقىغا قاراپ چىقتى.

ــ قېنى سوزلەڭ! ــ دىدى ئۇ قوپال ۋە كەسكىن ئاھاڭدا. داشا ئوزىنى تۇتۇۋېلىپ، كۆلىچىوك تاپىلىغان شۇم خەۋەرلەرنى بىر سوزىنمۇ قالدۇرماي ھالاللىق بىلەن ئېيتىپ بەردى. ھىلىقى خېنىم

ئۇزۇك تاقىغان چىرايلىق قوللىرىنى تىزىنىڭ ئارىسىغا قويۇپ سقتى-دە، بارماقلىرىنى قىرسلىداتتى...

ــ بۇنداق دېيىشىڭىزگە قارىغاندا، تېخىچىلا پېتروگراتنا بولۇۋاتقان ۋەقەلەر سىزگە مەلۇم ئەمەس ئىكەن-دە؟ ــ دەپ داشانىڭ سوزىنى بولدى هىلىقى خېنىم. ئۇنىڭ پەس ئاۋازى تامغىدىن تىترىگەندەك چىقاتتى. ــ تۇنۇگۈن كېچە سىدوروۋ شاڭشياۋنىڭ ئويىدە ئاختۇرۇش بولغانلىغىدىن خەۋىرىڭلار يوق ئىكەن-دە... چېكىنىش پىلانلىرى ۋە بەزىبىر سەپەرۋەرلىك تىزىملىرى تېپىلغان... بۈگۈن تاڭ ئېتىش ۋاقتىدا، ۋىلىكىننىڭ قاماقتا ئېلىنغىنىمۇ سىلەرگە مەلۇم بولمىسا كېرەك... ــ ئۇ كوكرىگىنى توغرىلىدى-دە، دىۋانىدىن تۇرۇپ، ئىشىكنىڭ پەردىسىنى ئاچتى ۋە داشاغا قاراپ مۇنداق دېدى:

ــ بۇ ياقتا كىرىڭ. بىرسى سىز بىلەن سوزلەشمەكچى...

ــ پاروللا، ــ دېدى كەسكىن ئاھاڭدا، دەرىزىگە ئارقىسىنى قىلىپ تۇرغان كىشى. داشا ئۇنىڭغا ئۇچ بۇرجەكلىك كارتون قەغەزنى ئۇزاتتى. ــ بۇنى سىزگە كىم بەردى؟ (داشا چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى.) قىسقا سوزلەڭ!

ئۇ كىشى سول قولىدىكى شايى قولياغلىق بىلەن قارامتۇل كەلگەن، ياكى گىرىملانغان يۈزىنى يېپىپ تۇراتتى. سىرتىق قاپاقلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى نۇرسىز كوزلىرى داشاغا تاقەتسىزلىك بىلەن قاراپ تۇراتتى. ئۇ يەنە داشانىڭ سوزىنى بولدى:

ــ سىز تەشكىلاتقا كىرىۋاتقىنىڭىزدا هاياتىڭىزنىڭ خەۋپ ئاستىدا ئىكەنلىگىنى بىلەتتىڭىزمۇ؟

ـــ مەن يالغۇز ۋە ئەركىن ئادەممەن، ـــ دىدى داشا. ـــ مەن تەشكىلات توغرىسىدا ھىچ نەرسە بىلمەيمەن دىسەممۇ بولىدۇ. نىكانور يۇرىيېۋىچ ماڭا تاپشۇرۇق بەردى. مەن ئەمدى ئىككى قولۇمنى قوشتۇرۇپ ئولتۇرالمايمەن. سىزنى ئىشەندۇرىمەنكى، مەن ھىچقانداق ئىشتىنمۇ قورقمايمەن، باشقىسىدىنمۇ...

ـــ سىز تېخى ياش بالا ئىكەنسىز. ـــ ئۇ بۇ سوزىنىمۇ كەسكىن ئاھاڭدا ئېيتتى، ئەمما داشانىڭ قاشلىرى ئېھتىيات بىلەن كوتىرىلدى.

ـــ يىگىرمە توت ياشقا كىردىم.

ـــ سىز جۇۋانمۇ سىز؟ (داشا جاۋاپ بەرمىدى.) ھازىرقى ۋاقىتتا بۇنىڭ چوڭ ئەھمىيىتى بار. (داشا بېشىنى ئېگىپ، ھە دىدى.) ئوزىڭىز توغرىلىق سوزلىمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، مەن كورۇپ تۇرۇپتىمەن. مەن سىزگە ئىشىنىمەن. سىز ئەجەپلەندىڭىزمۇ؟

داشا پەقەت كوزلىرىنى چىمىلدىتىپ قويدى. ئۇنىڭ كەسكىن ۋە ئىشەنچلىك سوزلىرى، بۇيرۇق قىلغاندەك ئاۋازلىرى، سوغاق كوز-لىرى داشانىڭ تېخى ئاجىز ئىرادىسىنى تېزدىن باغلىۋالغان ئىدى. ئاغرىق ئادەمنىڭ يېنىغا دوختۇر كوزەيىنەكلىرىنى پارقىرىتىپ كېلىپ ئولتۇرۇپ: "خوش، مېنىڭ پەرىشتەم، ئەمدى بۇگۇندىن باشلاپ بىز ئوزىمىزنى باشقىچە تۇتۇشىمىز كېرەك..." دىگەندە ئاغرىق قانچە يېنىكلەشسە، داشامۇ ئوزىنى خۇددى شۇنداق يېنىك سەزدى.

يۇزىنى ياغلىق بىلەن يېپىپ تۇرغان كىشىنى داشا ئەمدى ئوبدان كورۇۋالدى. ئۇ كىشى ئوتتۇرا بويلۇق، بېشىغا يۇمشاق شىلەپە، ئۇستىگە يارىشىملىق بېغىررەڭ پەلتو، ئايىغىغا كون قونچ كىيگەن ئىدى. ئۇنىڭ كىيىملىرى، يۇرۇش-تۇرۇشلىرى خۇددى

چەتئەل كىشىسگە ئوخشايتتى، ئۇ سوزلىگەندە پېتىر بۇرگ تەلەپپۇزى بىلەن سوزلەيتتى، ئۇ تايىنسىز ۋە بوغۇق ئاۋاز بىلەن:

ــ قەيەرگە چۇشتىڭىز؟ ــ دىدى.

ــ تېخى بىر يەرگە چۇشكۇدەك بولمىدىم، ۋوگزالدىن ئۇدۇل مۇشۇ يەرگە كەلدىم، ــ دىدى داشا.

ــ ناھايىتى ياخشى. ھازىر سىز تۋېرسكايا كوچىسىدىكى "بوم كوفىخانىسى"غا بارىسىز. تاماقنى شۇ يەردە يەيسىز. ئالدىڭىزغا بىر ئادەم كېلىدۇ، سىز ئۇنى گالستۇگىدىن بىلىسىز ــ ئۇنىڭ گالستۇگىغا ئادەمنىڭ كاللىسىغا ئوخشىغان بۇلاپكا قادالغان بولىدۇ. ئۇ سىزگە: "ئاللا يار بولسۇن، ئاق يول تىلەيمەن" دەيدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن سىز ئۇنىڭغا مانا بۇنى كورسىتىسىز. (ئۇ ئۇچ بۇرجەكلىك كارتون قەغەزنى ئىككىگە بولۇپ يىرتتى ــ دە، يېرىمىنى داشاغا بەردى.) شۇنداق كورسىتىسىزكى، زادى ھىچكىم كورمىسۇن. ئۇ سىزگە يېڭى يولىيورۇقلارنى بېرىدۇ. سىز ئۇنىڭغا سوزسىز ئىتائەت قىلىشىڭىز كېرەك. سىزنىڭ پۇلىڭىز بارمۇ؟

ئۇ سومكىسىدىن دۇما چىقارغان ئاقچىدىن بىر مىڭ سوملۇقتىن ئىككىسىنى چىقىرىپ، داشاغا بەردى.

ــ سىزنىڭ خىراجەت پۇلىڭىزنى باشقىلار تولەيدۇ، سىز تولىمەيسىز، بۇ ئاقچىنى ئوبدان ساقلاڭ، قولىغا چۇشۇپ قالغىنىڭىزدا پارا بېرىشكە ياكى قېچىشقا كېرەك بولىدۇ. ھەر نەرسىگە يولۇقۇشىڭىز مۇمكىن. ئەمدى بېرىڭ... سىز مېنىڭ سوزلىرىمنى ياخشى چۇشىنىۋالدىڭىزمۇ؟

ــ ھەئە، ــ دىدى داشا دۇدۇقلاپ ۋە مىڭ سوملۇق قەغەزلەرنى ئۇششاق ــ ئۇششاق كۇۋادىرات قىلىپ پۇكلەپ.

ـــ مېنىڭ بىلەن ئۇچراشقىنىڭىزنى ھېچكىم بىلمەسۇن. بۇ يەردە بولغانلىقىڭىزنىمۇ ھېچىبىر كىشى بىلمەسلىكى كېرەك. ئەمدى بېرىڭ.

داشا تۆبرسكايا كوچىسىغا قاراپ كەتتى. ئۇنىڭ قوسىغى ناھايىتى ئاچ، ئوزى چارچىغان ئىدى. دەرەخلىك كوچا، ئانا-سانىدا ئوتۇپ قالىدىغان قاپاقلىرى سېلىق يولۇچىلار خۇددى تۇماندا كورۇنگەندەك، كوزىگە خىرە كورۇنەتتى. شۇنداق بولسىمۇ بىكارچىلىقتىن قۇتۇلغىنىدىن، ئوزى بىلمىگەن ھادىسىلەرنىڭ دولقۇنى ئۇنىمۇ باشلاپ، قانداقتۇر ۋەھىشى ھايات تەرەپكە ئېلىپ كېتىۋاتقىنىدىن خوشال ئىدى.

ئۇنىڭ ئالدىدىن خۇددى كىنودىكى كولەڭگىدەك، چېپتا باشماق كىيگەن ئىككى خوتۇن كېلىپ، يېنىدىن ئوتۇپ كەتتى. كېيىن داشاغا قايرىلىپ قاراشتى-دە، ئاستاغىنا:

ـــ ئۇياتسىز دەسسەپمۇ تۇرالمايدۇ، ـــ دېيىشتى.

كېيىن ئىگىز بويلۇق، ئاق كىرگەن چاچلىرىنى تاراپ قاغىنىڭ چاڭگىسىدەك قىلىپ تۇگۇۋالغان، ئاغزىنىڭ ئەتراپىغا پاچەلىك قورۇق كىرگەن بىر خوتۇن ئوتۇپ كەتتى. ئۇ بىر ۋاقىتلاردا ناھايىتى چىرايلىق بولغان بولسا كېرەك، ئەمدى ئۇنىڭ يۈزىدە ھەيران قېلىش ئالامىتى ئەكس ئەتكەن ئىدى. ئۇزۇن قارا يۇپكىسىغا خۇددى ئەتەيلەپ قىلىنغاندەك، باشقا بىر خىل گەزلىمىدىن ياماق سېلىنغان. بىر ئۇچى يەردە سورۇلۇپ كېتىۋاتقان شال ياغلىغدا كىتاپ كوتىرىپ كېتىپ باراتتى ۋە داشاغا قاراپ ئاستاغىنا:

ـــ مەندە روزانوۋنىڭ① تەقىپ قىلىنغان ئەسەرلىرى، ۋلادىمىر سولوۋيوۋنىڭ② ھەممە ئەسەرلىرى بار...ـــ دىدى.

يەنە نېرىراقتا بىرنەچچە قېرى باغ ئىچىدىكى ئورۇندۇقتا ئىكىشىپ، بىرنىمىلەرنى قىلىپ تۇراتتى؛ داشا ئۇ يەردىن ئوتۇپ كېتىۋېتىپ ئۇزۇن ئورۇندۇقتا مىلتىقلىرىنى تىزلىرىنىڭ ئارىسىغا قويۇپ، بىر بىرلىرىگە يامپاشلاپ، ئاغزى ئوچۇق ھالدا بىمالال ئۇخلاپ ئولتۇرغان ئىككى قىزىل گۇۋاردىيىچىنى كورۇپ قالدى؛ ھىلىقى قېرىلار ئۇلارنى پىچىرلاپ يامان سوزلەر بىلەن تىللىشاتتى.

دەرەخلەرنىڭ نېرىقى تەرىپىدە ئىسسىق شامال چاڭ توزدۇراتتى. ترامۋاي جاراڭلاپ ئوتتى، ئۇنىڭ سۇنغان باسقۇچى تاشقا تېگىپ تاراقلاپ باراتتى. ئەسكەرلەر ترامۋاينىڭ پەلەمپەيلىرىگە، ئارقىسىدىكى تورمۇزىغىمۇ ئېسىلىۋالغان ئىدى. پۇشكىننىڭ مىستىن ياسالغان ھەيكىلىنىڭ ئۇستىدە ئىنقىلاپ بىلەن ھىچقانداق ئىشى بولمىغان قۇشقاچلار سەكرەپ يۇرۇشەتتى.

داشا تۋېرسكايا كوچىسىغا بۇرۇلدى: ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چاڭ-توزاڭ كەلدى، قەغەز پارچىلىرى ئۇنى ئورىۋالدى-دە، "بوم كوفىخانىسى"غىچە باردى، بۇ كوفىخانا ئوتمۇشتىكى ھوزۇر-

---

① روزانوۋ (ئەسلى ئەسەردە ئۇنىڭ ئىسمى ۋە ئاتىسىنىڭ ئىسمى يېزىلمىغان، كىم ئىكەنلىگىنى كېسىپ جەزمەنلەشتۇرگىلى بولمايدۇ) ئېھتىمال ۋاسىلى ۋاسىلىۋىچ روزانوۋ (1856 ـــ 1919) بولسا كېرەك. ئۇ روسىيىنىڭ تەنقىتچىسى، سىياسى مۇھاكىمىچىسى ۋە پەيلاسوپى. ـــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② ۋلادىمىر سولوۋيوۋ (1853 ـــ 1900) روسىيىنىڭ ئەكسىيەتچى سىرلىقلاشتۇرمىچى پەيلاسوپى، ئىلاھىيەتشۇناسى، سىياسى مۇھاكىمىچىسى ۋە سىمۋولىزىمچى شائىرى. ـــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

هالاۋەتلىك هاياتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قورغىنى ئىدى.

بۇ يەردە ھەممە ئېقىملارغا مەنسۇپ بولغان شائىرلار، سابىق مۇخبىرلار، ئەدىبىيات پۇرسەتپەرەسلىرى، زامانغا ئۆزلىرىنى ماسلاشتۇرالايدىغان تادان يىگىتلەر، زېرىكىش ۋە كوكائىن بىلەن زەھەرلەنگەن قىزلار، كوكۇللىرىنى ئېچىشقا قىزىق ۋەقەلەرنى ئىزدىگەن ئۇششاق ھوكۇمەتسىزلەر، تورت-پېچىنە يەيدىغان ئاددى شەھەر مىشچانلىرى يىغىلاتتى.

داشا كوفىخانىنىڭ تورىگە ئوتۇپ، مەشھۇر يازغۇچىنىڭ ھەيكىلى يېنىدىن جايى تېپىپ ئەمدىلا ئولتۇرغان ئىدى، بىردىنلا بىراۋ ئىككى قولىنى سوزۇپ، تاماكىنىڭ ئىسىنى ئارىلاپ كېلىپ، شولگەيلىك ئاغزىدىن چىرىگەن چىشلىرىنى كورىستېپ كۆلگىنىچە ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى؛ بۇ كىشى ئۇنىڭ كونا تونۇشى، شائىر ئالېكساندر ژىروۋ ئىدى.

ــ مەن لۇبەنكىدىن تارتىپ ئارقىڭىزدىن ئەگىشىپ كەلدىم... ئەلۋەتتە، سىز ئىكەنلىگىڭىزگە ئىشەنگەن ئىدىم؛ داريە دىمىترىيېۋنا. قانداق قىلىپ كېلىپ قالدىڭىز، قەيەردىن كەلدىڭىز؟ يالغۇزمىسىز؟ يە ئېرىڭىز بىلەنمۇ؟ سىز مېنى تونۇمىسىز؟ قاچاندۇر سىزنى ياخشى كورۇپ قالغان ئىدىم ــ سىز بۇنى بىلەتتىڭىز ــ ھە، توغرىمۇ؟

ئۇنىڭ كوزلىرى خۇمارلىشىپ كەتتى. ئۇ ئۇزىنىڭ بەرگەن سوئاللىرىنىڭ ھېچبىرىگە جاۋاپ كۈتمەيتتى. ئۇ ئىلگىرىكىدەك ھودۇقما ئىدى، پەقەت زەئىپ يۇزىنىڭ تېرىسى ساڭگىلاپ چۈشكەن ئىدى؛ ئورۇق ۋە ئۇزۇنچاق يۇزىدىكى قىيىق، كەڭ بۇرنى خېلى يوغاندەك كورۇنۇپ تۇراتتى.

ــ مەن شۇ يىللاردا كوپ نەرسىلەرنى بېشىمدىن كەچۈردۈم...

ئادەمنىڭ ئەقلىگە توغرا كەلمەيدىغان نەرسىلەر... موسكۋاغا يېقىندا كەلدىم...مەن سىمۋولچى يازغۇچىلار گۇرۇپپىسىدا ئىدىم: سېريوژكا يېسېنىن①، بۇرلىيۇك②، كرۇچېنىخلار③ بار... بىز ھەممىسىنى ۋەيران قىلىپ، يېڭىسىنى تىكلىمەكچىمىز... ستراستنۇي ئىبادەتخانىسىنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كوردىڭىزمۇ؟ تامدا ھەر بىرى بىر گەزلىك ھەرپلەرنى كوردىڭىزمۇ؟ دۇنيا كورمىگەن ئەدەپسىزلىك... ھەتتا بولشېۋىكلارمۇ نىمە قىلىشلىرىنى بىلمەي قالدى... يېسېنىن بىلەن ئىككىمىز پۇتۇن بىر كېچە ئىشلىدۇق... بۇۋى مەريەم بىلەن ئەيسا پەيغەمبەرنى راسا باپلىدۇق ـ تە... ئالەمدە ھىچ بولمىغان ئەخلاقسىز گەپلەرنى ئويلاپ تاپتۇقكى، سەھەردە ئىككى موماي ئوتۇپ كېتىۋېتىپ ئوقۇغان ئىكەن، ئىككىلىسىمۇ شۇ يەرنىڭ ئوزىدە جان بېرىپتۇ. داريە دەمترىيېۋنا، مەن بۇنىڭدىن باشقا "قارا سار..." دىگەن ھوكۇمەتسىزلەر تەشكىلاتىغىمۇ قاتناشقانمەن.... بىز سىزنى قوبۇل قىلىمىز... ياق دىمەڭ، ياق دىمەڭ، بىز جەزمەن سىزنى قوبۇل قىلىمىز!... بىلەمسىز، تەشكىلاتنىڭ باشلىغى كىم؟ ئاتاقلىق مامونت دالسكى... تالانتلىق ئادەم... كىن④ II... يۇرىگى توم

① يېسېنىن (1895 ـ 1925) روسىيە شائىرى. ـ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② بۇرلىيۇك (قاچان تۇغۇلغان ۋە ۋاپات بولغانلىغى نامەلۇم) روسىيە رەسسامى ۋە شائىرى. ـ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

③ كرۇچېنىخ (1886 ـ ؟) روسىيىنىڭ كەلگۈسى تەرەپدارى شائىرى، نەزىرىيىچىسى. ـ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

④ كىن (1787 ـ 1833) ئەنگلىيىنىڭ تىراگېدىيە ئارتىسى، شېكىسپېر ئەسەرلىرىدىكى ئاساسىي پېرسۇناژلارنىڭ رولىنى ئېلىپ چىقىش بىلەن داڭ چىقارغان.

كشى... كوپ دىگەندەك يەنە ئىككى ھەپتىدىن كېيىن پۇتۇن موسكۇا بىزنىڭ قولىمىزغا ئوتىدۇ... ئەنە شۇ چاغدا يېڭى دەۋر باشلىنىدۇ! موسكۇا قارا بايراق ئاستىدا. بىلەمسز، غەلىبىمىزگە قانىداق تەنتەنە قىلىدىغانلىغىمىزنى بىلەمسز؟ دۇنياۋى ئۇمۇمى خەلق تەنتەنىسىنى ئېلان قىلىمىز... ھاراق ئامبارلىرىدىكى ھەممە ھاراقلار كوچىغا چىقىرىلىدۇ، مەيدانلاردا ھەربى ئوركېستىرلار مۇزىكا چالىدۇ... بىر يېرىم مليون كىشى ياسىنىپ چىقىدۇ. شەك-شۇبھىسزكى، ئۇلارنىڭ يېرىمى قىپ-يالىڭاچ بولۇپ چىقىشىدۇ... پوچائىزا ئېتىش ئورنىغا لوس ئانجىلىسدىكى ھەربى قورال-ياراق ئامبارلىرىنى پارتلىتىمىز. بۇ ئىش دۇنيا تارىخىدا مسلى كورۇلمىگەن بىر ئىش بولىدۇ...

شۇ كۇنلەرنىڭ ئىچىدە داشا ئۇچىنچى خىل سىياسى تۇزۇم بىلەن تونۇشتى. ھازىر ئۇنىڭ يۈرىگى چىقىپ كېتىشكە ئاز قالغان ئىدى. ھەتتا قوسغىنىڭ ئاچلىغىنىمۇ يادىدىن چىقىرىپ قويغان ئىدى. ژىروۋ ئوز تەسراتىنىڭ كۆچلۈك بولغىنىدىن خوشال بولۇپ تەپسىلاتىغا كىرىشىپ كەتتى.

—ئاخىر، ھازىرقى زامان شەھىرىنىڭ ئەسكى ۋە پەسلىگىنى كورۇپ، قان قۇسقىڭىز كەلمەمدۇ؟ مېنىڭ ۋالبت دىگەن دوستۇم بار، ناھايىتى تالانتلىق رەسسام، —سىزمۇ ئۇنى تونۇيسىز، —شەھەرنىڭ قىياپىتىنى پۈتۈنلەي ئوزگەرتىش پىلانىنى تۇزۇپ چىقتى... خوشاللىق تەنتەنىسىگىچە شەھەرنى بۇزۇپ، يېڭىدىن قۇرۇشقا ئۇلگۈرەلمەيمىز... بەزىبىر جايلارنى پارتلىتىشنى قارار قىلدۇق، بۇلارنىڭ ئارىسىغا ئەلۋەتتە تارىخ مۇزەيى، كرېمل، سۇخارېۋ مۇنارىسى، پېرتسوۋ بىناسى ۋە باشقىلار كىرىدۇ.... ئويىلەرنىڭ ئالدىغا ئىگىزلىگى ئوگزىگىچە يېتىدىغان تاختاي قېپقېپ،

ئۇلارنى ئەڭ يېڭى شەكىلدىكى مەزمۇندا، مىسلى كورۇلمىگەن ئۇسۇلدا بويايمىز... ھەممە دەرەخلەرنى پۈركىگۈچ بىلەن ھەر ئىل رەڭدە بوياپ تاشلايمىز... پرېچستېنسكى دەرەخلىك كوچىسىدىكى لىپا دەرەخلىرىنى قارا رەڭگە، تۆبرسكوي دەرەخلىك كوچىسىنى سېرىق-گۈلنەپشە رەڭگە بويايمىز... تەبىي رەڭ كەتمەيدۇ... دەھشەت!... پۇشكىننىمۇ خەلق ئالدىدا تەھقىرلەش قارار قىلىندى... داريە دمترىيېۋنا، تېلېگىننىڭ ئويمدىكى "ئاجايىپ تەھقىرلەر" ۋە "ئادەتكە قارشى كۆرەش"لەر ئېسىگىزدىمۇ؟ ئۇ ۋاقىتلاردا ھەممە بىزنى زاڭلىق قىلىپ كۆلەتتىغۇ.

ئۇ خۇددى تىترىگەندەك كۆلدى-دە، ئوتىمۇش دەۋرلەرنى ئەسلەپ، داشانىڭ يېنىغا تېخىمۇ يېقىنراق كېلىپ ئولتۇردى، ھەتتا قوللىرىنى ھەركەتلەندۇرۇپ سوزلەپ تۇرۇپ، داشانىڭ دوماق مەيدىسىگە ئۇرۇۋالدى...

ــ يېلىزاۋنا كىيۇنا يادىگىزدىمۇ؟ قوي كوزلۇك بىر قىز بار ئىدىغۇ؟ سىزنىڭ يارىگىزنى ئولگۈدەك ياخشى كورۇپ يۈرۇپ، كېيىن بىسونوۋ بىلەن تېپىشىپ قالغان. ئۇنىڭ ئېرى ــ ژادو دىگەن ئاتاقلىق جەڭگىۋار ھوكۇمەتسىز... ئۇ ۋە مامونت دالسكى بىزنىڭ كوزىرىمىز. ھە ئېيتماقچى، ئانتوشكا ئارنولدوۋمۇ شۇ يەردە! ۋاقىتلىق ھوكۇمەت ۋاقتىدا پۈتۈن مەتبۇئاتنى باشقۇرۇپ تۇردى، بەچچىغەرنىڭ ئىككى ئاپتوموبىلى بار ئىدى... ئاقسوڭەك خېنىملار بىلەن ياشىدى... ئۇنىڭ "ۋىللارودى"دا ئىشلەيدىغان بىر ۋېنگىر ئويىنىشى بار ئىدى. شۇنداق چىرايلىق خوتۇن ئىدىكى، ئانتوشكا ئارنولدوۋ ئۇنىڭ بىلەن ياتقاندا تاپانچىنى يېنىدىن ئايرىمايتتى. ئوتكەن يىل ئىيۇلدا پارىژغا بېرىپ كەلدى، ــ ئۇنى ئەلچى قىلىپ

تەينىلەشكە سەللا قاپتۇ... دوت!... ئۇ پۇلىنى چەتئەل بانكىسىغا توغرىلاپ ئۆتكۈزۈپ بولۇپتۇ. ئەمدى ئۇ ئىگىسىز قالغان ئىتنىڭ كۆچۈگىدەك تاج يۈرۈپتۇ. دارىيە دىستىرىپىڭا، ئادەم مۇشۇ يېگى دەۋر بىلەن بىللە قەدەم تاشلاپ مېڭىشى كېرەك... ئانتوشا ئارنولدوۋ كىروچنايا كوچىسىدا بىر چوڭ ئۆيگە ئالغانلىغى، زەر ھال جايدۇق سېتىۋالغانلىغى، قەھۋە قاچىسى ۋە يۈز جۈپ بەتىنكە سېتىۋالغانلىغى ئۇچۇن خاراپ بولدى. ھەممە بىر تەرەپلىمىلكەلەرنى كويدۇرۇش، بىتچەت قىلىش، پارچە-پارچە قىلىپ تاشلاش كېرەك... بىزگە مۇتلەق، ھايۋانى، پاك ئەركىنلىك كېرەك! بۇنىڭدىن باشقا بۇنداق پۇرسەتنى تاپالمايسىز... بىز بۇ ئۇلۇغ تەجرىبىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ كورىمىز، ئەلۋەتتە. مشچانلىقىنىڭ ھوزۇر-ھالاۋىتىگە ئىنتىلگەن ھەركىم دەسسەپ تاشلىنىدۇ،... بىز ئۇلارنى يانچىپ تاشلايمىز... ئىنسان دىگەننىڭ نەپسى قېنىپ ئوتمەيدۇ...(ئۇ ئاۋازىنى پەسەيتىپ، داشانىڭ قۇلىغىغا ئېڭىشتى.) بولشېۋىكلار-يارىماس ئادەملەر... ئۇلار پەقەت ئوكتەبىردە، پەقەت بىر ھەپتىلا ياخشى بولۇپ تۇردى.... شۇنىڭدىن كېيىن دەرھال دولەت تۇزۇمىگە قول ئۇزاتتى. روسىيە ئەزەلدىن ھوكۇمەتسىزلىك ھالىتىدىكى دولەت بولۇپ كەلگەن، رۇس دىخانلىرى-تۇغما ھوكۇمەتسىزلەر... بولشېۋىكلار روسىيىنى فابرىكىغا ئايلاندۇرۇشنى خالايدۇ-بىكار سوز. ھوددىسىدىن چىقىشالمايدۇ. بىزنىڭ ماخنومز بار... ئىمپېراتور پېتر ئۇنىڭ ئالدىدا ھىچ نەرسە ئەمەس... ماخنو جەنۇپتا، مامونت دالسكى بىلەن ژادوۋلار موسكۋادا... مەملىكەتنىڭ ئىككى چېتىدىن ئوت قويۇۋېتىمىز. بۇگۈن كېچە مەن سىزنى بىر يەرگە ئېلىپ بارىمەن، ئىشمىزنىڭ مقياسىنىڭ قانچىلىك چوڭلۇغىنى ئۇزىڭىز كورىسىز... ماقۇلمۇ؟ بارىمىزمۇ؟

ئۇلار ئولتۇرغان ئۇستەلنىڭ يېنىدىكى ئۇستەلگە كەلگە ساقاللىق، چىرايى تاتىراڭغۇ بىر ياش كىشىنىڭ كېلىپ ئولتۇرغىنىغا بىرنەچچە مىنۇت بولدى. كوزىنەك تاقىغان بۇ كىشى گېزىت چېتىدىن داشاغا تىكىلىپ قاراپ ئولتۇردى. ژىروۋۇنىڭ خىيالىي سوزلىرىدىن ھەيران بولۇپ قالغان داشا ئۇنىڭغا قارشىلىق كورسىتىشكە ئۈرۈنمىدى: بۇ غەيرى تەبىي، ئەقىلگە توغرا كەلمەيدىغان نىيەت ۋە تىلەكلەر خۇددى بۇلۇتتەك قويۇق تاماكا ئىسلىرىنىڭ ئىچىدىن چاقماقتەك پەيدا بولغاندەك تۇيۇلاتتى، تاماكا چىشلىگەن، كوز قارچۇقلىرى يوغان-يوغان غەلىتە كىشىلەر شۇ ئىسنىڭ ئىچىدە ئۇزۇپ يۈرگەندەك كورۈنەتتى... ئۇ نىمە دەپمۇ ئېتىراز بىلدۈرەلەيتتى؟ بۇ تەجرىبە-لەرنىڭ ئالدىدا كىچىككىنە يۈرىگىم تىترەپ كېتىۋاتقاندۇ دېيەلەيتتى، ئەمما بۇ ھەيۋەتلىك گۈدۈڭ-گۈدۈڭ پاراڭ ۋە پاراخ-پاراخ كۈلكە ئارىسىدا ئۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلانماي كومۇلۇپ كېتەتتى.

كەكە ساقاللىق كىشى داشاغا بارغانسېرى قاتتىقراق تىكىلەتتى. داشا ئۇنىڭ قىپ-قىزىل گالستۇگىغا قادالغان كىچىككىنە كالىلغا ئوخشىغان تومۇر بۇلاپكىنى كورۇپ قالدى ۋە مېنىڭ ئۇچرىشىشىم كېرەك بولغان كىشى شۇ بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى-دە، ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى، ئۇ كىشى بېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ، ئولتۇرۇ-ۋېرىڭ دەپ بۇيرۇدى. داشا چۈشىنىپ، قاپىغىنى سالدى. ئۇ كىشى كوزى بىلەن شەرەت قىلىپ ژىروۋۇنى كورسەتتى. داشا چۈشەندى ۋە ژىروۋۇدىن يىنىشكە بىرەر تاماق ئېلىپ كېلىشىنى سورىدى. شۇ ۋاقىتتا ساقاللىق كىشى داشانىڭ ئۇستىلىنىڭ ئالدىغا كەلدى-دە، لەۋلىرىنى ئاچماستىن:

ــ ئاللا يار بولسۇن، ئاق يول تىلەيمەن! ــ دىدى.

داشا سومكسىنى ئاچتى ـ ده، ئۇچ بۇرجەكلىك كارتوننىڭ يېرىمىنى چىقىرىپ كورسەتتى. ئۇ كىشى كارتون قەغەزنى ئېلىپ، ئىككىنچى يېرىمىغا قوشۇپ كوردى، كېيىن ئۇششاق قىلىپ يىرتىپ تاشلىدى.

ــ سىز ژىروۋنى قەيەردىن بىلىسىز؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ كىشى ئىلدام.

ــ ئۇنىڭ بىلەن ئۇزۇندىن بېرى تونۇش، پېتىربۇرگدىلا.

ــ بۇ بىزگە پايدىلىق. ئادەملەر سىزنى ئۇلارنىڭ شىرىگى دەپ ھىساپلىغىنى ياخشى. ژىروۋ نېمە دېسە، ھەممىسگە ماقۇل دەۋېرىدۇ. ئەتە دەل مۇشۇ چاغدا پېرېچىستېنسكى دەرەخلىك كوچىسىدىكى گوگول ھەيكىلىنىڭ يېنىغا كېلىسىز، چۈشەندىڭىزمۇ؟ بۇگۈن قەيەردە ياتىسىز؟

ــ بىلمەيمەن.

ــ بۇ كېچىنى خالىغان يېرىڭىزدە ئوتكۈزۈڭ... ياخشىسى ژىروۋ بىلەن بىللە كېتىڭ...

ــ مەن ھەددىدىن تاشقىرى ھېرىپ كەتتىم. ــ داشانىڭ كوزلىرىگە ياش تولدى، قوللىرى تىترەپ كەتتى، ئەمما، ئۇ كىشىنىڭ مېھرىسىز يۈزىگە، ئادەم كاللىسىغا ئوخشىغان بۇلاپكىسىغا قاراپ، بېشىنى ئېگىپ ئولتۇرۇۋەردى.

ــ مۇتلەق سىر ساقلانسۇن، چۈشەندىڭىزمۇ؟ ئەگەر سىرنى ئېچىپ قويىسىڭىز، سىزنى ئېتىپ تاشلاشقا توغرا كېلىدۇ، ۋاقتىنىڭ ئوزى شۇنداق...

ئۇ كىشى "سىزنى ئېتىپ تاشلاشقا توغرا كېلىدۇ" دىگەن سوزنى ئالايىتەن تەكتىلەپ تۇرۇپ ئېيتتى. داشانىڭ ئايال بارماقلىرى ئور ئوزىدىن يۇمۇلۇپ كەتتى. قولىدا ئىككى تەخسە كوتەرگەن

ژروۋ ئۇستەلگە قاراپ كېلىۋاتقان ئىدى. بۇلاپكا تاقىغان كىشى ئۇنىڭ يېنىغا يېقىنلاشتى-دە، كۆلۈمسىرەشتىن ئاغزى قۇلىغىغا يېتىپ:

ــ ئۇماققىنا قىز ئىكەن. ئوزى كىم؟ــ دىدى. بۇ سوزنى ئاڭلىمۇ ئاڭلىدى.

ــ بۇ سوزۇكنى قوي، يۇركا، ھەر ھالدا سەن ئۇچۇن تەييارلانغان ئەمەس، ــ دىدى ژروۋ، ئاچچىقلانغاندەك ئاۋاز بىلەن بوشقىنا كۆلۈمسىرەپ، ئۇنىڭ كەينىدىن چىرىگەن چىشلىرىنى ھەجايىتىپ. كېيىن داشانىڭ ئالدىغا قارا بولكا، ھېسپ ۋە ئىچىگە ئاللىقانداق سۇيۇقلۇق قۇيۇلغان بىر ئىستاكان قويىدى. ــ قانداق، شۇنداق قىلىپ، بۇگۇن ئاخشام بوشمىسىز؟

ــ ماڭا بەرمىسە، ــ دەپ جاۋاپ بەردى داشا، ھەددىدىن تاشقىرى لەززەت بىلەن ھېسپنى چىشلەپ.

ژروۋ داشانى كوچىنىڭ نېرىقى بۇرجىگىدىكى "لىۋكس" مېھمانخانىسىدىكى ئوزى تۇرغان ئويگە بىرىشقا تەكلىپ قىلىدى.

ــ ئۇخلاپ دەم ئېلىۋېلىڭ، يۇيۇنۇۋېلىڭ، سائەت ئونلاردا ئوزەم كېلىپ، سىزنى ئېلىپ كېتىمەن.

ئۇ سوز-ھەركەتلەردە داشادىن سەل ئەيمىنەتتى. دەرىزىسىگە گۈللۈك پەردە تارتىلىپ، يەرگە ھالرەڭ گىلەم سېلىنغان بولمىدىكى كارۋاتقا سېلىنغان يوتقان-كوپىلەر شۇ دەرىجىدە پاسكىنا ئىدىكى، بۇنى ئۇنىڭ ئوزىمۇ پەملەپ، داشاغا دېۋاندا ئارام ئېلىشنى تەكلىپ قىلدى؛ دېۋاندىن گېزىت، كىتاپ ۋە قوليازمىلارنى يىغىشتۇرۇۋېلىپ، چايشاپ بىلەن كىمىنگىدۇر پەلتوسىدىن سوكۇۋېلىنغان قۇندۇز تېرىسىنى سېلىپ بەردى-دە، ئوزى چىقىپ كەتتى. داشا بەتىنكىلىرىنى

يەشتى. بەللىرى، ئاياقلىرى، پۈتۈن تېنى سىقىراپ ئاغرىيەتتى. ئۇ ئىسسىق ۋە يۇمشاق قۇندۇز تېرىسىدە يېتىپ، بېشىنى ياستۇققا قويۇپلا ئۇخلاپ قالدى. قۇندۇزدىن ئەتىر ۋە نافتالىنلىك پۇرىغى كېلىپ تۇراتتى. ئۇ ژىروۋنلىك قايتىپ كىرگىنىنى، ئوزۇنلىك ئۇستىگە ئىگىشىپ، يۈزىگە تىكىلىپ قارىغىنىنى، ئىشىكىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئىگىز بويلۇق، ساقالى ئېلىنغان، خۇددى رىملىقلارغا ئوخشاش كىشىنىڭ: "مەيلى، ئېلىپ بارغىن، مەن خەت يېزىپ بېرىمەن" دېگىنىنى ئاڭلىمايتتى.

داشا ئۇھ تارتىپ كوزىنى ئاچقىنىدا قاراڭغۇ چۈشۈپ، كېچە بولغان ئىدى. ئويىنىڭ ئۇستىدىكى ئايىنىڭ ساغۇچ يورۇغى دەرىزىنىڭ تەكشى بولمىغان ئەينەكلىدىن چۈشۈپ تۇراتتى. ئىشىكنىڭ تېگىدىن ئېلېكترىنىڭ يول-يول يورۇغى چۈشۈپ تۇراتتى. داشا ئاخىرى ئوزىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىگىنى بىلىپ قالدى، ئۇ دەرھال پايپىغىنى كېيدى، چاچلىرىنى، كويىنىگىنى تۈزىدى ۋە يۈز-قول يۇيۇدىغان جاھازىنىڭ ئالدىغا بېرىپ يۈز-كوزىنى يۇدى. لۈكىگە شۇ دەرىجىدە كىر ۋە پاسكىنا ئىدىكى، داشا قولىنى يۇمۇپ بىرئاز ئويلىنىپ تۇرۇپ، كېيىن يۈزىنى يۇپكىسىنىڭ ئېتىگى بىلەن ئېرتتى.

ئۇ شۇنداق پىشكەللىكلەرگە دۇچكەلگەچكە، قاتتىق قايغۇغا چۆمدى، كوڭلى ئاينىپ، قۇسقۇسى كەلدى: بىردىن ئوز ئويىگە، قالىغاچلار ئۈچۈپ يۇرگەن دەرىزىنىڭ يېنىغا بېرىپ قېلىشنى ئارزۇ قىلدى... دەرىزىگە بېشىنى بۇراپ قارىغان ئىدى، موسكۇانىڭ ئۇستىدىكى جانسىز، ئەگرى، قورقۇنچلۇق ئوغاقتەك ئايغا كوزى چۈشۈپ قالدى. ياق، ياق!... قايتىش مۇمكىن ئەمەس! يەنە كامېنىو-ئوستروۋسكى كوچىسىدىكى دەرىزە يېنىدىكى تاياڭما ئورۇندۇقتا ياڭغۇز قېلىپ

ئولۇشكە، يەنە ئويلەرگە تاختاي قېقىلىشىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇشقا بولمايدۇ... مەيلى نىمە بولسا بولسۇن، قايتىش مۇمكىن ئەمەس...

ئىشىك ئۇرۇلدى، ژىروۋ پۇتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ ئويگە كىردى.

ــ رۇخسەت قەغىزى ئېلىپ كەلدىم، داريە دمىترىيېۋنا، يۇرۇڭ، كەتتۇق.

داشا ئۇنىڭدىن قانداق رۇخسەت قەغىزى ئېلىپ كەلگەنلىگىنى ۋە نەگە بارىدىغانلىقلىرىنىمۇ سورىمىدى، ئۇز قولى بىلەن تىككەن شىلەپىسىنى كىيدى ـ دە، ئىككى مىڭ سوم سېلىنغان سومكىسىنى قولتۇغىغا قىستۇرۇپ كوچىغا چىقتى. تۋېرسكايا كوچىسىنىڭ بىر تەرىپى ئايدىڭ ئىدى، چىراقلار يېقىلمىغان. كۇزەتچىلەر كىشىسىز بوش كوچىدىن ئالدىرىماستىن ئوتۇپ كېتىۋاتاتتى ــ ئۇلار غەمكىن بىر ھالەتتە ئۇنچىقماستىن ئوتۇكلىرىنى گۇرسىلدىتىپ كېتىپ باراتتى.

ژىروۋ ستراستنۇي دەرەخلىك كوچىسىغا بۇرۇلدى. شۇ يەرنىڭ ئويمان ـ دوڭلۇكلىرىگە ئاينىڭ چىپار كولەڭگىسى چۇشۇپ تۇراتتى. لىپا دەرەخلىرىنىڭ تېگىدىكى قاراڭغۇلۇققا قاراشتىن ئادەم قورقاتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا شۇ كولەڭگىگە بىر كىشىنىڭ سەكرەپ كىرىپ كەتكەنلىگى كورۇندى. ژىروۋ توختىدى، ئۇنىڭ قولىدا تاپانچىسى بار ئىدى.

ئۇ بىر دەم تۇرۇپ، ئاستا ئىسقىرتتى. ئۇ تەرەپتىن جاۋاپ قايتتى. "تاختاي" دىدى ژىروۋ ئاۋازىنى قاتتىق چىقىرىپ. "ئوتۇ-ۋەرگىن، يولداش" دىدى بىر كىشىنىڭ ئاستا، ئېنىق ئاۋازى.

ئۇلار مالايا دمىتروۋكا كوچىسىغا بۇرۇلۇشتى. بۇ يەردە كالتا تىرە چاپان كىيگەن ئىككى كىشى ئۇلارنىڭ ئالدىدىن كوچىنى كېسىپ ئوتتى. ئۇلار ئارقىسىغا قاراشتى ـ دە، داشا بىلەن ژىروۋنى ئۇن-

چىقماستىن ئوتكۈزۈۋېتىشتى. ئىشگىنىڭ ئۈستىدە، ئىككىنچى قەۋەتـ
تە قارا بايراق ئېسىلىق تۇرغان سودىگەرلەر كۈلۈۋىغا يېتىپ كەلگەنـ
دە، تۆۋرۈكلەرنىڭ كەينىدىن توت كىشى تاپانچىسىنى تەڭلەپ
چىقىپ قالدى. داشا پۈتلىشىپ كەتتى. ژىروۋنىڭ ئاچچىغى كېلىپ
دېدى:

ــ چاخچىغىڭلارنى قويساڭلارچۇ، يولداشلار! نىمشقا ئادەمنى
بىكارغا قورقۇتۇۋېرىسلەر. مېنىڭدە مامونت ئۈز قولى بىلەن بەرگەن
رۇخسەت قەغىزى بار...

ــ كورسەت.

توت كۈرەشچى ساقالسىز ئىگەكلىرىنى ئۈرە قىلىنغان ياقىلىرىغا،
كوزلىرىنى كەپكىلىرىنىڭ قاسقىنىغا يوشۇرۇپ، ئايىنىڭ يورۇغىدا
رۇخسەت قەغىزىنى كورۈپ چىقتى. ژىروۋنىڭ رەڭگى كۈلۈمسىرىگـ
نىچە قېتىم قالغان ئىدى. توت كىشىدىن بىرسى قوپاللىق بىلەن
سورىدى:

ــ كىم ئۇچۇن؟

ــ مانا بۇ يولداش ئۇچۇن، ــ دېدى ژىروۋ داشانىڭ قولىدىن
تۇتۇپ، ــ بۇ خېنىم پېتروگراتتىن كەلگەن ئارتىس... كىيىندۇرۇش
زورۇر... بىزنىڭ تەشكىلاتقا كىرمەكچى...

ــ خوپ. كىرگىن...

داشا بىلەن ژىروۋ چىراق يورۇغى خىرە يورۇتقان دالانغا كىرىشـ
تى، دالاننىڭ پەلەمپىيىگە پىلىموت ئورنىتىلغان ئىدى. باشقۇرغۇچى
پەيدا بولدى ــ باشقۇرغۇچى پاكار بويلۇق، يۇزلىرى سېمىز، ئۈستىگە
ئوقۇغۇچى كەمزۇلى بېشىغا كونۇس شەكىللىك باش كىيىمى كىيگەن
ياش بالا ئىدى. ئۇ رۇخسەت قەغىزىنى ئۇزاق ئايلاندۇرۇپ ئوقۇپ،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى

تەكشۇرۇپ كوردى، كېيىن داشادىن:

ــ نىمىلەر كېرەك؟ــ دەپ سورىدى.

ژىروۋ جاۋاپ بەردى:

ــ مامونت، بېشىدىن تا ئايىغىغىچە ئەڭ ياخشى نەرسىلەر بىلەن ياساندۇرۇلسۇن، دەپ بۇيرۇدى.

ــ نىمە، نىمە، مامونت بۇيرۇدى؟... ھازىر شۇنى بىلىدىغان ۋاقىتكى، بۇ يەردە ھىچكىم ھىچكىمگە بۇيرۇق بەرمەيدۇ، يولداش... بۇ يەر دۇكان ئەمەس... (شۇ ۋاقىتتا باشقۇرغۇچىنىڭ يامپىشى قىچىشىپ، تەلەتى پۇرۇشۇپ كەتتى، ئۇ يامپىشىنى تاتلىدى.) ماقۇل، يۇرۇڭلار.

ئۇ يانچۇغىدىن ئاچقۇچىنى چىقاردى ــ دە، ئىلگىرىكى كىيىمخانىغا باشلىدى، ھازىر بۇ يەردە ھوكۇمەتسىزلەر ئويىنىڭ ئامبارلىرى جايلاشقان ئىدى.

ــ داريە دمىترىيېۋنا، ئۇيالماستىن كوڭلىڭىزگە ياققىنىنى تاللاپ ئېلىۋېرىڭ، بۇلارنىڭ ھەممىسى خەلققە مەنسۇپ...

ژىروۋ غۇلىچىنى كەڭ ئېچىپ، كىيىم جازىسىدا ئېسىقلىق تۇرغان سۇسەر، بورە، قارا تۇلكە، شىنشىل، مايمۇن ۋە مۇشۇك تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋىلارنى كورسەتتى. قالغان نەرسىلەر ئۇستەللەردە، يەردە دوۋىلىنىپ ياتاتتى. ئاغزى ئوچۇق چامادانلاردا ئۇستكى ۋە ئىچكى كوينەكلەر، ئاياق كىيىملىرى تولۇپ ياتقان ئىدى. خۇددى پۇتۇن دۇنيادىكى بارلىق قىممەت باھالىق رەختلەر مۇشۇ يەرگە توشۇپ كەلتۇرۇلگەندەك ئىدى. بۇ ماللارغا پەرۋاسىز قارىغان، بۇلار بىلەن ئىشى بولمىغان باشقۇرغۇچى بىر يەششىككە ئولتۇرۇۋېلىپ، پەقەت ئاغزىنى ئېچىپ ئەسنەيتتى.

ـــ داريه دمترىيېۋنا، ياققىنىنى ئېلىۋېرىڭ، مەن كوتىرىشىپ چىقىمەن؛ يۇقۇرىغا چىقىمىز ـ دە، شۇ يەردە كىيىنىۋالىسىز.

داشانىڭ بېشىدىن كەچۇرگەنلىرى قانچىلىك مۇرەككەپ ۋە ئېغىر بولمىسۇن، ھەممىدىن ئاۋال ئۇ خوتۇن كىشى ئىدى. ئۇنىڭ مەڭزىلىرى قىپ ـ قىزىل بولۇپ كەتتى. بۇنىڭدىن بىر ھەپتە ئىلگىرى، دەرىزىنىڭ يېنىدا سېرىق گۇلدەك سولۇشۇپ كېتىۋاتقان چاغلاردا ئالەمنىڭ ئەڭ قىممەتلىك بايلىقلىرى ئۇنى ئوزىگە تارتمايتتى. ئەمدى بولسا ئۇ كەچۇرمىشلەر بىردىنلا يوق بولۇپ كەتكەندەك ئىدى، ـــ ئۇنىڭغا ئەتراپىدىكى ھەممە نەرسە جانلانغاندەك بىلىنەتتى، ئۇ قېتىپ، ھەركەتسىز بولۇپ قالدى دەپ ئويلىغان نەرسىلەر ئەمدى ھەركەتكە كەلگەندەك بولغان ئىدى. ئۇنىڭ كەيپى ئەمدى شۇنداق ھالەتتە ئىدىكى، ھازىرقى ۋاقىتتا خاراپ، يامان ئەھۋالدا تۇرغىنى بىلەن، پۇتۇن تىلەك ۋە ئارزۇلىرى ئەتىكى تۇمانلىق كۇننى سەۋرىسىزلىنىپ كۇتەتتى.

ئۇ ئوزىنىڭ ئاۋازىنى تونۇمايتتى، ئوزى بەرگەن جاۋاپلاردىن، ئوز ھەركەتلىرىدىن، باشقىچە شارائىتقا كونۇپ كېتىۋاتقان چېغىدىكى تىنچلىغىدىن ئوزىمۇ ئەجەپلەنمەيتتى. ئۇنىڭ شۇ ۋاقىتقىچە ئۇگدەپ كەلگەن ئوز ئوزىنى ھىمايە قىلىش ھىسى ئويغىنىپ، يەلكەنلىرىڭنى ياي، ئارتۇقچە يۇكىنى سۇغا تاشلىغىن ـ دە، خالىغان تەرىپىڭگە قاراپ كېتىۋەرگىن، دەيتتى.

داشا سۇسەر تېرىسىدىن تىكىلگەن جۇۋىغا قولىنى سوزۇپ كورسەتتى:

ـــ مۇمكىن بولسا، مانا شۇنى ئالاي.

ژىروۋ باشقۇرغۇچىغا قارىدى، باشقۇرغۇچى بېشىنى سىلكىدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتاب تۈرىيكىنى
تۈرىيكىنى كتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى

ژىروۋ جۇۋىنى ئېلىپ مۇرىسىگە تاشلىدى. داشا يەردە ئوچۇق ياتقان چوڭ قۇتىنىڭ ئۇستىگە ئىڭىشتى، ــ باشقىلارنىڭ نەرسىسى بىر دەمدىلا ئۇنىڭغا يىرگىنىشلىك بولۇپ كورۇندى، ــ كېيىن قولىنى جەينىگىگىچە بىر قۇچاق كىيىمنىڭ ئىچىگە تىقتى.

ــ داريە دمىترىيېۋنا، توفلىدىن ئالمامسىز؟ يامغۇردا كىيىش ئۇچۇن ئۇزۇن قونچلىق رېزىنكە ئاياقتىنمۇ ئېلىڭ. كەچقۇرۇن تاشقىرىغا چىققاندا كىيىدىغان كىيىملەر نېرىقى كىيىم ئىشكاۋىدا. يولداش باشقۇرغۇچى، ئاچقۇچنى بەرگىنە... ئوزەڭ بىلىسەن، كىيىم ئارتىس خېنىم ئۇچۇن ئىشلەپچىقىرىش قورالى.

ــ ماڭا بەرىبىر، خالىغىنىڭىزنى ئېلىۋېرىڭ.

داشا ۋە ئۇنىڭ كەينىدىن كىيىملەرنى كوتەرگەن ژىروۋ ئىككىنچى قەۋەتكە چىقتى. ئۇلار كىچىككىنە بولمىگە كىردى، ئۇ يەردە ئەينەكمۇ بار ئىدى، ئەينەكنى ئوق تېشىۋەتكەن ئىدى. ئايىغىغا ئىپەك پايپاق كىيىۋېتىپ، داشا دەز كەتكەن خىرە ئەينەككە قاراپ، ئوزىنى تونۇمىدى. كېيىن ئۇستىگە ناھايىتى نېپىز، تور تۇتۇلغان ئىچ كوينەكنى كىيدى. ئايىغىغا يېڭى توفلى كىيىپ، ياماقلىق كىيىملىرىنى نېرىغا تېپىپ تاشلىدى. يالىڭاچ، ئورۇق مۇرىسىگە قۇنىدۇز رومال يېپىندى... "ھە، سەن كىمسەن، مېنىڭ جېنىم؟ نازلىقمىسەن؟ يە باسمىچىنىڭ خوتۇنىمۇسەن؟ ياكى ئوغرىمۇسەن؟...چىرايىڭمۇ بار ـ دە ئوزەڭنىڭ... دىمەك شۇنداق، ھەممە كېلىچىگىڭ تېخى ئالدىڭدا ئىكەن ـ دە؟ ھە نىمە بوپتۇ، كېيىن قانداق قىلىپ بولمىسۇن، بىر ياقلىق قىلارمىز..."

ئوكتەبىر كۇنلىرىدىكى بومياردىماندا بۇزغۇنچىلىققا ئۇچىرىغان

"پایتەخت" رېستورانىنىڭ چوڭ زالى ھازىر ئىشلىمەيتتى، ئەمما ئايرىم بولۇملىرىگە ئىچىملىك ۋە تاماقنىۋ كەلتۈرۈپ بېرىلەتتى، چۈنكى مېھمانخانىنىڭ بىر قىسمىدا چەتئەل كىشىلىرى تۇراتتى، ئۇلارنىڭ كوپچىلىگى نېمىسلار ۋە قولىغا چەتئەل پاسپورتلىرىنى — لىتۋا، پولشا، ئىران پاسپورتلىرىنى كىرگۈزۈۋالغان، ھايات — ماماتىغا قارىمايدىغان ھايانكەش سودىگەرلەر ئىدى. بولۇملەردىكى ئەيش — ئىشرەتلەر ۋە كەيپى — ساپالار فلورىنسادا ۋابا① ۋاقتىدا بولغان بەزمىلەردىن قېلىشمايتتى. يەرلىك موسكۋالىقلارمۇ تونۇش — بىلىشى ئارقىلىق بۇ يەرگە ئارقا ئىشكىتىن كىرىپ تۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ كوپچىلىگى ئارتىس ئىدى، ئۇلار موسكۋا تىياتىرخانىلىرى مۇشۇ پەسلىنىڭ ئاخىرىغا يېتىپ بارالمايدۇ، دەپ قاتتىق ئىشەنگەن ئىدى ۋە تىياتىرخانىلارمۇ، ئارتىسلارمۇ ھالاك بولۇپ كېتىدۇ دەپ ئويلاشقان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئارتىسلار ئۇزلىرىنى ئايمىستىن ھاراقنى قاتتىق ئىچىشەتتى.

مۇشۇنداق كېچىلىك بەزمە، كەيپى — ساپالارنىڭ گۈلى دىرامما ۋە تىراگېدىيە ئارتىسى مامونت دالسكى بولاتتى، مامونت دالسكىنىڭ

---

① ۋابا 14 — ئەسىردە يۈز بەرگەن، تارىختا ھەممىدىن زور بولغان بىر قېتىملىق چۇما كېسىلىنى كورسىتىدۇ. بۇ كېسەل ئاسىيادىن غەربكە تارالغان، قارا دېڭىزنىڭ شىمالىي قىرغىغىدىن ئىستامبۇلغىچە، ئىستام — بولدىن ئوتتۇرا يەر دېڭىزىغىچە، ئاخىردا ئەنگلىيىگىچە يامرىغان. مولچەرلەرگە قارىغاندا، شۇ قېتىمقى ۋابا كېسىلىدە يىگىرمە بەش مىليون ئادەم يەنى پۈتۈن ياۋروپا نوپۇسىنىڭ توتتىن بىر قىسمى ئولگەن. ئىتالىيىدىكى فلورىنسا شەھىرىگە 1348 — يىلى ۋابا كېسىلى تارالغان، ئولگەنلەر ناھايىتى كوپ بولغان. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

نامى يېقىن كۆنلەردىلا روسسىيەنىڭ تارقىلىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ياۋايى ھايۋاندەك ئاچكوز، ناھايىتى چىرايلىق، ئۇنىڭ قىمارۋاز، ئوز ئىشىدا تەۋەككۈلچى، قورقۇنچلۇق، سولەتلىك ۋە ھىلىگەر ئادەم ئىدى. ئۇ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان سەھنىدە ناھايىتى ئاز كورۇنمىغان بولۇپ قالغان ئىدى، پەقەت سەيياره ئويۇنلارغا قاتنىشاتتى. ئۇنى ئىككى پايتەختتىكى ھەممە قىمارخانىلىرىدا، جەنۇبتا، سىبىرىيىدە ئۇچرىتىش مۇمكىن ئىدى. ئۇنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى نۇرغۇن پۇلنى ئۇتتۇرۇۋەتكەنلىگى توغرىسىدا نۇرغۇن ئاجايىپ گەپ-سوزلەر بار ئىدى. ئۇ قېرىشقا باشلىغان ئىدى. ئوزى ئەمدى سەھنىنى تاشلىمىسام بولمايدۇ دەيتتى. ئۇرۇش ۋاقتىدا ئارمىيىگە ئاللىقاندىق مال سېتىشقا قاتناشقان ئىكەن. ئىنقىلاپ باشلانغان ۋاقىتتا، ئۇ موسكۋادا پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ ئۇلۇغ پاجىه باشلانغانلىغىنى سەزگەن ۋە يېڭى «قاراقچى»دا① باش رول ئالماقچى بولغان ئىدى.

ئۇ تالانتلىق ئارتىستقا خاس سوزمەنلىك بىلەن، مۇقەددەس ھوكۇمەتسىزلىك توغرىسىدا ۋە مۇتلەق ئازاتلىق توغرىسىدا، ئەخلاق پىرىنسىپلىرىنىڭ نىسبى ئىكەنلىگى ۋە ھەر بىر شەخسنىڭ ئوز ئېھتىياجىغا قاراپ ئېلىش ھوقۇقى توغرىسىدا تەرغىبات قىلىشقا باشلىدى. ئۇ موسكۋادا كىشىلەرنى بىسىرەمجان قىلدى. ئايىرىم ياش يىگىتلەر تەشكىلاتى جىنايەتچى ئۇنسۇرلارغا قوشۇلۇپ، بايلارنىڭ ئويىلىرىنى مۇسادىره قىلىشقا باشلىغاندا، مامونت دالسكى بۇ تارقاق تەشكىلاتـ

---

① «قاراقچى» نېمىس شائىرى شىللېر (1759 ـ 1805)نىڭ كومېدىيىسى. ـــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

لارنى بىرلەشتۇردى، سودىگەرلەر كۆلۇبىنى زورلۇق بىلەن تارتىۋالدى-دە، ئۇنى "ھوكۇمەتسىزلەر ئويى" دەپ ئىلان قىلدى. ئۇ سوۋېت ھاكىمىيىتىگە مەۋجۇت پاكىت قويدى. ئۇ سوۋېت ھاكىمىيىتىگە قارشى تېخى ئۇرۇش ئېلان قىلمىغان ئىدى، ئەمما شۇبھىسىز ئىدىكى، ئۇنىڭ خىيالى سودىگەرلەر كۆلۇبىنىڭ ئامبارلىرى ۋە كېچىلىك بەزمە، ئەيش-ئىشرەتلەر بىلەن چەكلەنمەستىن، تېخىمۇ نېرىغا باراتتى. مامونت دالسكى ھوكۇمەتسىزلەر ئويىنىڭ ھويلىسىدا، دەرىزىدە تۇرۇپ خەلقىگە نۇتۇق سوزلەيتتى، ئۇنىڭ نۇتقىدىن كېيىن، خۇددى قەدىمقى رىملىقلاردەك، پەستىكى خەلقىگە شىم، ئوتۇك، توپ-توپ گەزلىمىلەرنى، ئىچىدە كانىياك ھارىغى بار بوتۇلكىلارنى ئاتاتتى.

داشا ژىروۋ بىلەن بىللە "پايتەخت" رېستورانىنىڭ بولمىسىگە كىرگەندە، ئۇنىڭ بىرىنچى كورگەن كىشىسى شۇ كىشى بولدى؛ ئۇنىڭ خۇددى مىستىن قۇيۇلغاندەك يۇزى خاپا ئىدى، شەھۋەتپەرەسلىك بىلەن ئوتكەن ھاياتى خۇددى ئۇلۇغ ھەيكەلتاراشتەك ئۇنىڭ يۇزىگە قورۇقلارنى سالغان، ئاغزىنىڭ ئەتراپىغا كەسكىنلىك ئالامتى **بولغان** سىزىقلارنى سالغان ئىدى، يۇمشاق ۋە كىر كوينەكنىڭ ياقىسى تېگەدىكى بوينى، ئىگەكلىرى—ھەممىسى كەسكىن تەبەتىلىك ئىكەنلەگىدىن دېرەك بېرەتتى.

رايالنىڭ قاپقىغى ئېچىقلىق ئىدى. ئۇستىگە دۇخاۋا كالتا كەمزۇل كىيگەن، ساقال-بۇرۇتى چۈشۈرۇلگەن ئورۇق بىر كىشى بېشىنى كەينىگە تاشلاپ، تاماكا چىشلەپ، خۇمار كوزلىرىنى سۈزۈپ، ئاللەقاندىق ماتەم مۇقامىنى چېلىپ ئولتۇراتتى. نۇرغۇن بوش بوتۇلكىلار تۇرغان ئۇستەلنىڭ ئەتراپىدا ئاتاقلىق كىشىلەردىن بىرقانچىسى

ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە پۇچۇق بىر كىشى ئالقىنى بىلەن غەلىتە ئىگىگىنى تىرەپ ــ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ يۈمشاق يۇزى پۈرۈشۈپ دۆگلەك بولۇپ قالغان ئىدى ــ ناخشا ئېيتماقتا ئىدى. قالغانلىرى ــ كورا يۇزلۈك يارەمچى كومېدىيە رول ئالغۇچىسى، چىرايى خاپا، لېۋى ئېسىلىپ چۈشكەن كومېدىيە ئارتىسى، ئۈچ كۈندىن بېرى ساقلىنى چۈشۈرمىگەن قاڭشا بۇرۇنلۇق باش رولچى، ئولگۈدەك مەس بولغان، ئاشق رولىنى ئالغۇچى كىشى، ئوتكۇر، چىرايلىق، تۇرقىدىن مۇتەلەق ھۇشيار كورۇنگەن مەشھۇر باش رولچى، ــ بۇلار كېرەك بولغان چاغدا قوشۇلۇپ ناخشا ئېيتىشاتتى.

"قۇتقۇزغۇچى ئىگەم" چېركاۋنىڭ ئېپىسكوپى ــ چاچلىرىغا ئاق كىرىشكە باشلىغان، كوزىگە ئالتۇندىن ياسالغان ۋە بىر يېرىم قاداق كېلىدىغان كوزەينەك تاقىغان (كوزەينەكنى موسكۋا سودىگەرلىرى سوغا قىلىشقان ئىدى) يېقىملىققىنا بىر كىشى چاپىنىنىڭ يېڭىنى پۇلاڭلىتىپ، گىلەمدە ئۇ ياقتىن ــ بۇ ياققا مېڭىپ يۈرۈپ قايمىلمەن دەۋەتتى. ئۇنىڭ ھايۋانىنىڭكىدەك يوغان ئاۋازىدىن ئۇستەلنىڭ ئۇستىدىكى چىنە ــ قاچىلار جىرىڭلاپ كەتتى. ئويىنىڭ تاملىرى توق قىزىل شايى بىلەن قاپلانغان، ئىشىكنىڭ ئالدىغا ئېغىر پەردىلەر ئېسىلغان ئىدى، ئۇنىڭدىن تاشقىرى يەنە شىرمىلار قويۇلغان ئىدى.

ماموئت دالىسكى شۇ شىرمىلارنىڭ بىرىگە يولىنىپ تۇراتتى. ئۇ قولىدا بىر توپ قارتا تۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ ئۇستىگە يېرىم ھەربىچە كىيىم ــ ئىنگلىز پوسۇنىدىكى چاپان، ئارقىسىغا خۇرۇم تىكىلگەن چاقماق شىم، قارا ئوتۇك كىيگەن ئىدى. داشا ئۇنىڭ بولمىسىگە كىرگەندە، ئۇ ماتەم كۈيىنى ئاڭلاپ، زەھەرلىك كۆلۈپ تۇراتتى.

ــ ئەجەپ چىرايلىق ئايال ئىكەنغۇ، كىشىنى ئەقلىدىن ئادىشتۇ-

رۇۋېتىدىغان!ـــ دىدى رايال چېلىپ ئولتۇرغان كىشى. داشانى سۇر بېسىپ كەتتى، ئۇ توختىدى. دالسكىدىن باشقا ھەممىسى ئۇنىڭغا قارىدى. ئېپىسكوپ:

ـــ ھەقىقى رۇس گۇزىلى، ـــ دىدى.

ـــ ھەي قىز، بىزنىڭ يېنىمىزغا كېلىڭ، ـــ دىدى جاراڭلىغان مۇلايىم ئاۋاز بىلەن باش رول ئالغۇچى ئارتىس.

ـــ ئولتۇرۇڭ، ئولتۇرۇڭ، ـــ دىدى ژىروۋ ئۇنىڭ قۇلىغىغا پىچىرلاپ.

داشا ئۇستەلنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇردى. خۇددى ماريا ستيۇ-ئارتنىڭ قولىنى سويگەندەك، ھەممەيلەن ئۇنىڭ ئالدىغا تەنتەنىلىك سالام بىلەن كېلىشىپ، قولىنى سويۇشكە باشلىدى، ئۇنىڭدىن كېيىن ناخشا داۋام قىلدى. ژىروۋ داشانىڭ ئالدىغا بىلىق كونسېرۋاسى ۋە ھەر خىل سەيلەرنى سۇرۇپ قويدى ۋە داشانى ئاللىقانداق بىر خىل تاتلىق ۋە گالنى كويدۇرۇدىغان نەرسىنى ئىچىشكە مەجبۇر قىلدى. ئويىنىڭ ئىچىنى ئىس قاپلاپ، بۇرۇختۇم قىلىۋەتكەن ئىدى. تاتلىق ئىچىملىكنى ئىچكەندىن كېيىن، داشا ئۇستىدىكى قۇندۇز پەلتوسىنى يېشىپ، يالىڭاچ قوللىرىنى ئۇستەلنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئولتۇردى. مۇزىكىنىڭ ئاھاڭلىرى، ناخشىنىڭ قەدىمقى زامانلاردىن قالغان سوز-لىرى ئۇنى ھاياجانغا سالاتتى ۋە ئېرىتەتتى. ئۇ مامونتتىن كوزىنى ئۇزەلمەي قاراپ ئولتۇراتتى. ژىروۋ يولدا كېلىۋاتقانىدا ئۇ توغرد-سىدا داشاغا سوزلەپ بەرگەن ئىدى. مامونت تېخىچىلا شىرمەنىڭ يېنىدا تۇراتتى، ئۇ يا ئاچچىغى كەلگەن، يا غەرق مەس بولغان بولسا كېرەك.

ـــ خوش جاناپلار، ـــ دىدى ئۇ؛ ئۇنىڭ يوغان ئاۋازى ئويىنى بىر

www.uyghurkitap.com
ئۇرۇمۇ كتاب تۈرىيكىنى
ئۇرۇمۇ كتاب تۈرىيكىنى
www.uyghurkitap.com

ئالدى، ــ هىچكىم ئوينىمامدۇ؟

ــ سېنىڭ بىلەن ئويناشنى هىچكىم خالىمايدۇ، قارتا ئوينىمىساقمۇ كوڭلىمىز خوش، قوي، گەپ قىلماي جىم ئولتۇر، ــ دىدى يۇزى توغاچقا ئوخشاش پۇرۇشۇپ كەتكەن بىر كىشى. ــ قېنى ياشىنكا، باشقىسىنى چالغىنا.

رايال چېلىپ ئولتۇرغان ياشا بېشىنى كەينىگە غادايتىپ، كوزلىرىنى يۇمۇپ، قولىنى رايالنىڭ تارلىرىغا قويدى. مامونت يەنە سوزلىدى:

ــ ئاقچىغا ئەمەس... ئاقچاڭنى پىشانەڭگە تېڭىۋال...

ــ بەرىبىر ئوينىمايمىز، ئاۋارە بولمىغىن، مامونت.

ــ بىر ئېتىشقا ئوينىماقچىمەن...

شۇ سوزدىن كېيپىن هەممەيلەن بىر مىنۇتچە جىم بولۇپ قالدى. قاڭشا بۇرۇنلۇق ئارتىس ئالقىنى بىلەن پىشانىسىنى ۋە چاچلىرىنى سىلىدى ــ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ، جىلىتكىسىنىڭ تۇگمىلىرىنى ئېتىشكە باشلىدى.

ــ بىر ئېتىشقا مەن ئوينايمەن.

.....

كومېدىيە ئارتىسى ئۇنچىقماي ئۇنى قۇچاقلىۋالدى، سەككىز پۇت ئېغىرلىقتىكى تېنى بىلەن ئۇنى بېسىپ، جايىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى.

ــ مەن ئوز جېنىمنى تىكىمەن، ــ دەپ ۋاقىرىدى باش رولچى، ــ ئەبلەخ مامونتنىڭ قارتىسىغا بەلگە سېلىنغان!... مەيلى، قارتىسىنى بولسۇن، مېنى قويۇۋېتىڭلار...

ئەمما ئۇ هالىدىن كەتكەن ئىدى. هىلىقى كورا يۇزلۇك ياردەمچى كومېدىيە رول ئالغۇچىسى مۇلايىم كۇلۇپ تۇرۇپ دىدى:

ـــمانا ئەمدى بىر يۈتۈمۇ ھاراق يوق. مامونت، مامونت، بۇ سەتچىلىكقۇ، ئەزىزىم...

شۇنىڭدىن كېيىن مامونت دالىدىكى قولىدىكى بىر توپ قارتا بىلەن يوغان ئاپتوماتنىك تاپانچىسىنى تېلېفون تۈرگان ئۈستەلگە تاشلاپ قويدى. ئۇنىڭ خۇددى ھەيكەلتاراش ئويغانىدەك خاپىغان يۈزى غەزەپتىن ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتتى.

ـــبۇ يەردىن ھىچكىم چىقىپ كەتمەسۇن، ـــدىدى ئۇ ھەر بىر سوزىنى سوزۇشتۇرۇپ، ـــمەن نىمىنى خالسام، شۇنى ئويناپمز!... بۇ ـــبەلگىسى يوق قارتا.

ئۇ بۇرنى بىلەن پۇشۇلداپ نەپەس ئالدى، ئاستىنقى لېۋىنى ئېسىلىپ چۈشتى. ئەڭ خەۋپلىك مىنۇت كەلگىنىنى ھەممەيلەن بىلدى. ئۇ ئۈستەلنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرغانلارغا بىر-بىردىن قاراپ چىقتى. رايالىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ياشا بارمىغى بىلەن چەڭنىڭ كۆيىنى چېلىشقا باشلىدى. بىردىنلا مامونتنىڭ قارا قاشلىرى كوتەرىلدى، قاپ-قارا كوزلىرىدە ئەجەپلىنىش چاقنىدى: ئۇ داشانى كورۇپ قالغان ئىدى. بۇ قاراشتىن داشانىڭ يۈرىگى جىغىدە قىلىپ كەتتى. مامونت ئىغاڭلىماستىن داشانىڭ ئالدىغا كەلدى، ئۇنىڭ بارماقلىرىنى ئاغزىغا ئېلىپ كەلدى، لېكىن سويمىدى، پەقەت قۇرۇپ كەتكەن لەۋلىرىگە تەككۈزدى.

ـــھاراق يوق دەمسىلە؟... ھازىر تەييار بولىدۇ.

ئۇ تېخىچىلا كوزىنى داشادىن ئالماي، قوڭغۇراقنى باستى. تاتار خىزمەتكار كىردى. ئۇ ئىككى قولىنى يېيىپ ھەممە ئىچىملىك تۈگىدى، بىر بوتۇلكىمۇ قالمىدى، ھاراقخانا ئېتىگلىك، خوجايىن كېتىپ قالدى دىدى. شۇنىڭدىن كېيىن مامونت:

www.uyghurkitap.com

ـــبار، كېتىۋەرگىن، ـــدىدى. كېيىن خۇددى سەھنىدە ئويناۋاتقاندەك سولەت بىلەن تېلېفوننىڭ يېنىغا باردى، نومۇرنى ئېيتىپ چاقىردى. ـــھە... مەن، مەن... دالسكى... بىر ئەترەت ئەۋەتىڭ سۆن. "پايىتەخت"كە... مەن شۇ يەردىمەن... چاپسان... ھە، توت كىشى بولسا بولىدۇ...

ئۇ تېلېفوننىڭ تۆرۈبكىسىنى ئالدىرىماستىن جايىغا قويدى، ئىككى قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ، تامغا قەددىنى توغرىلاپ تۇردى. كوپ دېگەندە ئون بەش مىنۇت ئوتتى. ياشا رايالدا سكرەبىن مۇقامىنى چېلىپ ئولتۇراتتى. ئۇزاق ئوتمۇشتىن قايتىپ كەلگەن بۇ تونۇش مۇقامدىن داشانىڭ بېشى ئايلىنىپ كەتتى. ۋاقىت ئوتۇپ كەتتى. داشانىڭ مەيدىسىدىكى كۆمۈش رەڭلىك كويىنگى گاھ كوتىرىلەتتى، گاھ پەسىيەتتى، ئۇنىڭ قۇلاقلىرى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. ژىروۋ بىرنىمىلەرنى دەپ پىچىرلايتتى، ئەمما داشا ئاڭلمايتتى.

داشا ھاياجانلانغان ئىدى، ئازاتلىق خوشاللىغى، ياشلىقنىڭ كەيپىنى سېزەتتى. ئۇ ئوزىنى خۇددى ياش بالىنىڭ قولىدىن يېپى ئۈزۈلۈپ كەتكەن شارغا ئوخشاش بارغانسېرى يۇقۇرىغا ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك سېزەتتى...

باش رول ئالغۇچى ئارتىس ئۇنىڭ يالىڭاچ قولىدىن سىلىدى، مۇلايىم ئاۋاز بىلەن ئاتلاردەك نەسىھەت قىلدى:

ـــئۇنىڭغا بۇنچىلىك تەلمۈرۈپ قارىماڭ، ئەزىزىم، كوزلىرىڭىز-دىن ئايرىلىسىز... مامونتتا، شۇبھىسىز، قانداقتۇر شەيتانلىق بار...

شۇ چاغدا بىردىن ئىشىكنىڭ بىر قانىتى ئېچىلىپ، شرىمنىڭ ئارقىسىدا كەپكە كىيگەن توت كاللا، بومبا تۇتقان ۋە تىرە پەلەي

كىيگەن توت جۇپ قول پەيدا بولدى. توت ھوكۇمەتسىز دەھشەتلىك ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى:

ــ ھەممىڭلار ئورنۇڭلاردىن قوزغالماڭلار! قولۇڭلارنى كوتىرىڭلار!

ــ بولدى، خاتىرجەملىك، ــ دىدى دالسكى مۇلايىم ئاۋاز بىلەن. ــ رەھمەت، يولداشلار. ــ ئۇ ھوكۇمەتسىزلەرنىڭ ئالدىغا باردى ـ دە، شىرما ئۇستىدىن ئۇلارغا ئىڭىشىپ تۇرۇپ، بىرنىمىلەرنى دەپ پىچىرلىدى. ئۇلار بېشىنى لىڭشىتتى ـ دە، چىقىپ كېتىشتى. بىر مىنۇتتىن كېيىن ئايرىم ئاۋازلار، ۋاقىراشلار ئاڭلاندى، بىر نەرسە پارتلاپ ئوينىڭ تاملىرىنى تىترىتىۋەتتى. مامونت دىدى:

ــ بۇ كۇچۇكلەرنىڭ غەلۋە كوتەرمەكتىن باشقا ئىلاجى يوق، بەچچىغەرلەر. ــ ئۇ قوڭغۇراقنى باستى. بولمىگە دەرھال خىزمەتكار يۇگۇرۇپ كىردى، ئۇنىڭ ئوڭى ئوچكەن بولۇپ، چىشى چىشىغا تەگمەي تىترەيتتى. ــ مانا بۇلارنى يىغىشتۇرۇۋەتكىن، ھاراق ئۇچۇن يېڭى داستىخان سېلىپ، تازا قاچىلارنى ئېلىپ كەل! ــ دەپ بۇيرۇدى مامونت. ــ ياشكا، ئادەمنى مۇنچە قىينىماي، شوخراق پەدىگە چالساڭچۇ.

دىگەندەكلا، ئۇستەلگە تېخى يېڭى داستىخان سالا ـ سالماستىنلا، بايىقى ھوكۇمەتسىزلەر نۇرغۇن بوتۇلكىلارنى كوتىرىپ كېلىشتى. كانياك، ۋىسكى، لىكيور ۋە شامپانىسكى ھاراقلىرىنى گىلەمگە قويۇپ چىقىپ كېتىشتى. ئۇستەلنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرغانلارنىڭ ھەيرانلىق ۋە خوشاللىق ئاۋازلىرى ئاڭلاندى. مامونت ئىزاھ بەردى:

ــ مەن مېھمانخانىدىن تېپىلغان ئىچىملىكلەرنىڭ پەقەت يېرىمىنى مۇسادىرە قىلىشنى بۇيرۇدۇم. يېرىمىنى ئىگىلىرىگە تاشلاپ

چمقىشتى. خاتىرجەم بولۇڭلار.

ياشا رايالدا تەنتەنە مارشىنى چېلىشقا باشلىدى. شامپانسكى بوتۇلكىلىرىنىڭ پۇرۇپكىلىرى پاقىلداپ ئېتىلىپ كەتتى. مامونت داشانىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇستەلنىڭ ئۇستىدىكى لامپىنىڭ يورۇغىدا ئۇنىڭ يۈزى تېخىمۇ ئېنىقراق ۋە مەنىلىكرەك كورۈنەتتى. ئۇ سوردى:

ــ مەن سىزنى بۈگۈن "لىۋكس"تا كوردۇم، سىز ئۇخلاۋاتقان ئىكەنسىز... سىز ئوزىڭىز كىم بولىسىز؟

بېشى ئايلانغان داشا كۈلۈپ تۇرۇپ دىدى:

ــ ھېچكىم... ھاۋا شارى...

مامونت ئوزىنىڭ يوغان ۋە ئىسسىق قولىنى ئۇنىڭ يالىڭاچ مۇرىسىگە قويۇپ، كوزلىرىگە تىكىلىپ قاراشقا باشلىدى. داشانىڭ پەرۋاسىغا يېغىمۇ كەلمەيتتى، پەقەت مۇرىسىدە مامونتنىڭ ئىسسىق قولىنلا سېزەتتى. ئۇ شامپانسكى قۇيۇلغان رۇمكىنىڭ ئىنچىكە بېلىدىن تۇتۇپ كوتەردى ــ دە، ھېچ قالدۇرماي سۈمۈرۈۋەتتى.

ــ ھېچكىمنىڭ ئەمەسمۇ سىز؟ ــ دەپ سوردى مامونت.

ــ ھېچكىمنىڭ ئەمەسمەن.

شۇنىڭدىن كېيىن مامونت داشانىڭ قۇلىغىغا پاجمەلىك ئاۋاز بىلەن سوزلەشكە باشلىدى:

ــ ياشا، قىزىم، ئۇزاق ئومۇر كور. پۈتۈن ۋۇجۇدىڭ بىلەن ياشىغىن... مېنىڭ بىلەن ئۇچراشقىنىڭ سېنىڭ بەختىڭ... قورقما، مەن سېنىڭ ياشلىغىڭنى ئىشقىم بىلەن بۇلغىمايمەن... ھور كىشىلەر باشقىلارنى ياخشى كورمەيدۇ، باشقىلاردىن ياخشى كورۈشنىمۇ تەلەپ

قىلىشمايدۇ.... ئوتېللو① ــ ئوتتۇرا ئەسىردىن قالغان گۈلخان، قازى، شەيتان تەلەت... رومىو ۋە ژۈلىيا②... ئوھو، مەن بىلىمەن، سەن ھەمىشە دىلىڭدا ئۇلارغا ھەۋەس قىلىپ يۈرىسەن... ئەمما ئۇلار ــ كونا نەرسىلەر... بىز ھەممە نەرسىنى باشتىن ـ ئاياق يىمىرىمىز، يوق قىلىمىز... بىز ھەممە كىتاپلارنى ئوتقا سېلىپ كۆيدۈرىمىز، بارلىق مۇزېيلارنى بۇزۇپ تاشلايمىز.... ئادەمزات مىڭ يىللىق ئوتمۇشنى ئۇنتۇشى كېرەك.... ئازاتلىق پەقەت مۇقەددەس ھوكۇمەتسىزلىك ـ تۇر... ھەۋەسلەردىن يېقىلغان ھەيۋەتلىك گۈلخان... ياق! راھەت ۋە مۇھەببەت كۆتمە، چىرايلىغىم... مەن سېنى ئازات قىلىمەن... مەن سېنىڭ گۈناسىزلىق كىشىلىرىڭنى ئۇزۇپ تاشلايمەن... مەن ساڭا كېرەك بولغان ۋە سەن خالىغان نەرسىنى ئىككى قوۋچاق ئوتتۇ ـ رىسىدا بېرىمەن.... سورا... ھازىر سورا... بەلكى ئەتىگە قالساڭ كېچىكىپ قالغان بولارسەن.

بۇ جويلۇگەن سوزلەرنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، داشا ئوزىنىڭ يېنىدىـ كى ئادەمنىڭ يېنىپ، ئوت ئېلىپ كېتىۋاتقان نەپەسلىرىنى سېزەتتى. ئۇخلاۋېتىپ، چۈشۈگدە شۇنداق نەرسىلەرنى كورىسەن: ئۇزەڭ مىدىر ـ سىدىر قىلالمايسەن، ئۇستۈڭدىن قاراڭغۇلۇقتىن ئاللىقانداق بىر مۇدھىش نەرسە كوزلىرىنى ئوتتەك پارقىرىتىپ باستۇرۇپ كېلىـ دۇ... (ھازىر داشا خۇددى شۇنداق بىر نەرسىنى سېزىپ، قورقۇپ كەتتى.) يەرگە يېقىتىدۇ، ئېزىدۇ، ئاياق ئاستى قىلىۋېتىدۇ...

---

① ئوتېللو ــ شېكسپىرنىڭ «ئوتېللو» دېگەن سەھنە ئەسىرىدىكى باش قەھرىمان. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

② رۇمىو ۋە ژۈلىيا شېكسپىرنىڭ «رومىو ۋە ژۈلىيا» دېگەن سەھنە ئەسىرىدىكى باش قەھرىمانلار. ــ خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەررەك قورقىنى شۇ ئىدىكى، ئۇنىڭ ئوزۇنىدىنمۇ ئوزۇنگە تونۇش بولمىغان، قىزغىن، دېمىنى بوغىدىغان تىلەكلەر، قورغالغان ئىدى... ئۇ ئوزۇنىڭ ئايال كىشى ئىكەنلىگىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن سەزدى... شۇ چاغدا ئۇ شۇنچىلىك ھاياجانلانغان ۋە ناھايىتى چىرايلىق بولۇپ كەتكەن ئىدىكى، باش رولچى ئارتىس ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى-دە، رۇمكىسنى سوقۇشتۇرۇپ، ھەۋەس بىلەن دېدى:

ــ مامونت، بۇ قىزنى ناھايىتى قىينىۋەتتىڭغۇ...

مامونت خۇددى پىشانىسىگە ئوق تەككەندەك سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى-دە، ئۇستەلنى بىر ئۇردى، ھەتتا قەدەھلەر سەكرەپ، ئورۇلۇپ كەتتى.

ــ مۇشۇ ئايالغا قولۇڭنى بىر تەكىكۇزۇپ كورگىن قېنى! ئېتىپ تاشلايمەن!

ئۇ تاپانچىسى تۇرغان تېلېفون ئۇستىلىنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ باردى. ئۇستەلنىڭ ئەترابىدا ئولتۇرغانلار ئۇستەللىرىنى ئۇرۇپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كەتتى. ياشا رايالنىڭ تېگىگە كىرىۋالدى. شۇنىڭدىن كېيىن داشا مامونتنىڭ تاپانچا تۇتۇپ تۇرغان قولىغا قانداق قىلىپ ئېسىلغىنىنى ئوزىمۇ بىلمەي قالدى. ئۇ كوزلىرى بىلەن يالۋۇرۇپ قارايتتى. مامونت ئۇنىڭ نازۇك بېلىدىن تۇتتى-دە، يەردىن كوتىرىپ چىشلىرىنى ئۇنىڭ چىشىغا قويۇپ بېسىپ سويدى. داشا توۋلۇەتتى. شۇ چاغدا تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى. مامونت داشانى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى-دە (داشا كوزىنى قولى بىلەن يايتى)، تېلېفوننىڭ تۇرۇبكىسىنى جان ئاچچىغى بىلەن قولىغا ئالدى:

ــ ھە، نېمە دەيسەن؟ مەن بوش ئەمەسمەن.... ھە-ھە...

قەيەردە؟ مەسىنتىسكايادا؟ گوھەر دەمسەن؟ ئەرزىيدىغانمۇ؟ ئون مىنۇتتىن كېيىن يېتىپ بارىمەن...

ئۇ تاپانچىسىنى شىمىنىڭ كەينىدىكى يانچۇغىغا سالدى-دە، داشانىڭ يۈزىنى ئىكىكى قولى بىلەن تۇتۇپ كوتىرىپ، بىرنەچچە مەرتىۋە بېسىپ-بېسىپ سويدى، كېيىن خۇددى رېمىلقىلارغا ئوخشاش، قولىنى كوتىرىپ خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى.

كېچىنىڭ قالغىنىنى داشا "لیۇكس"تا ئوتكۈزدى. ئۇ ھەتتا ئۇسىتىدىكى كىمخاپ كوينىگىنىمۇ يەشمەستىن ئولۇكىتەك ئۇخلاپ قالدى. (ژىروۋ مامونتتىن قورقمىدىن ۋاننا بولمىسىگە كىرىپ ياتقان ئىدى.) ئەتىسى ئۇ چۈشكىچە دەرىزىنىڭ يېنىدا غەمكىن ۋە مۇڭلۇق ھالدا ئولتۇردى. ئۇ ژىروۋ بىلەن سوزلەشمەيتتى، ئۇنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپمۇ بەرمەيتتى. سائەت توتلەردە يەنە پرېچىستىنسكى دەرەخلىك كوچىسىغا بېرىپ، سائەت بەشكىچە كۈتتى؛ گوگول ھەيكىلىنىڭ سۈپىسىدا ئورۇق ياش باللار توپا ۋە قۇمدىن گوش نان ۋە توقاچ ياساپ ئويناپ ئولتۇرۇشاتتى.

داشا بۇ قېتىمۇ ئۇستىگە كونا كويىنەك، بېشىغا ئوزى تىككەن شلەپىنى كىيىپ كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ دۇمبىسىنى ئاپتاپ قىزدۇرۇپ تۇراتتى، قۇياش نامرات ھاياتقا نۇرلىرىنى سېپىپ تۇراتتى. باللارنىڭ يۈزلىرى ئاچلىقتىن كېچكىلەپ كەتكەن ئىدى. ئەتراپ جىمجىت، ھېچكىم يوق. ھارۋىلارنىڭ چاق تاۋۇشلىرىمۇ ئاڭلانمايدۇ، ئادەملەرنىڭ ئاۋازىمۇ كەلمەيدۇ. ھەممە ھارۋىلار ئۇرۇشقا كەتكەن، ئادەملەر بولسا ئاغزى يەملىشىپ قالغاندەك ئىدى. تاش ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان گوگول قۇشقاچلار پاسكىنا قىلىپ كەتكەن پەلتوسىنىڭ

ئېغىرلىغىدىن مۇكچىيىپ ئولتۇراتتى. قويۇق ساقاللىق ئىككى كىشى داشانى كورمەي، ئۇنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كەتتى، بىرسى يەرگە، ئىككىنچىسى ئاسمانغا قاراپ كېتىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ سوزى داشانىڭ قۇلىغىغىمۇ كېلىپ يەتتى:

ــ پۇتۇنلەي تارمار بوپتىمىز!... دەھشەت... ئەمدى نىمە قىلىش كېرەك؟

ــ ئەمما سامارىمۇ، ئۇفامۇ ئېلىندىغۇ...

ــ ھازىر ھىچقانداق سوزگە ئىشەنمەيدىغان بولدۇم!... مۇشۇ قىشتا ھەممىمىز ئولۇپ كېتىمىز...

ــ ئەمما دوندا دېنىكىن باپلاۋاتىدىغۇ...

ــ ئىشەنمەيمەن، ئەمدى ھىچنىمە بىزنى قۇتقۇزالمايدۇ... ۋاۋىلون ھالاك بولۇپ كەتكەن، رىم ھالاك بولۇپ كەتكەن، بىزمۇ ھالاك بولۇپ كېتىمىز...

ــ ئەمما، ساۋىنكوۋ قامالمىغان، چېرنوۋ قامالمىغان...

ــ بۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇق سوز!... روسىيىمىز بار ئىدى، بىراق ئەمدى ئۇ تۇگەشتى...

تۇنۇگۇنكى چېچىغا ئاق كىرگەن خوتۇن يەنە ئوتۇپ، شال ياغلىغىنىڭ تېگىدىن روزانوۋنىڭ ئەسەرلىرىنى كورسەتتى. داشا تەتۇر قارىدى. ئۇ ئولتۇرغان ئۇزۇن بەندىڭگە ئادەمنىڭ كاللىسىغا ئوخشاش بۇلاپكا قادىغان يىگىت كەلدى. ئۇ ئەتراپقا كوز سالدى ــ دە، قىسقۇچلۇق كوزەينىگىنى توغرىلاپ، ئۇزۇن بەندىڭگە ئولتۇردى.

ــ كېچىنى "پايتەخت"تە ئوتكۇزدىڭىزغۇ دەيمەن؟

داشا بېشىنى پەسكە سېلىپ، لەۋلىرىنى ئاران مىدىرلىتىپ، ھەئە، دىدى.

ـــ ناھايىتى ئوبدان. مەن سىزگە بىر ئوي تېپىپ قويدۇم. كەچقۇرۇنلۇغى كوچىسىز. ژىروۋغا بىر ئېغىز سوز قىلمايمۇ. ئەمدى ـــ رەسمىي ئىشقا ئوتەيلى! لېنىننى كورگەنمۇ سىز؟

ـــ ياق.

كەلگەن كىشى يېنىدىن بىرقانچە رەسمنى چىقاردى ـ دە، داشا ـ نىڭ سومكىسىغا سېلىپ قويدى. ساقلىنى چىشلەپ بىر پەس ئولتۇر ـ دى. كېيىن داشانىڭ ئوز تىزىغا قويۇپ تۇرغان دەرمانسز قوللىرىنى تۇتۇپ، سىقتى.

ـــ ئىش مانا شۇنىڭدىن ئىبارەت... بولىشېۋىزىم دىگەنلىك لېنىن دىمەكتۇر. سوزۇمنى چۈشىنۇاتامسز؟ بىز قىزىل ئارمىيىنى تارمار قىلىشىمىز مۇمكىن، ئەمما لېنىن كېرىلدا تۇرۇۋېرىدىغان بولسا، غەلىبىگە ئېرىشەلمەيمىز. چۈشەندىڭىزمۇ؟ ئۇ نەزىرىيىچى، ئۇ كۆچلۈك ئىرادىلىك كىشى، ـــ ئۇ پەقەت بىز ئۇچۇنلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن دۇنيا ئۇچۇن ناھايىتى چوڭ خەۋپ... ئوبدان ئويلاپ، ئېنىق جاۋاپ بېرىڭ: رازىمۇسىز...

ـــ ئۇنى ئولتۇرۇشكىمۇ؟ ـــ ددى داشا ئاياقلىرى قىيىق، قوسغى ئوچۇق يۇرگەن بالىغا قاراپ ئولتۇرۇپ. يېنىدىكى ياش يىگىت داشانى نوقۇدى، ئوڭ تەرەپكە قاراپ قويدى، كېيىن بالىلارغا كوز سالدى ـ دە، يەنە ساقلىنى چىشلەپ ئولتۇردى.

ـــ سىزگە ھىچكىم بۇنداق دىگىنى يوق... ئوزىڭىز شۇنداق دەپ ئويلىغان بولسىڭىزمۇ ئاۋازىڭىزنى چىڭ چىقارماستىن گەپ قىلىڭ... سىز بىزنىڭ تەشكىلاتىمىزغا كىرگەنسىز... ياكى سىز ساۋېنكوۋنىڭ سوزىگە چۈشەنمىدىڭىزمۇ؟

ـــ ئۇ مېنىڭ بىلەن سوزلەشكىنى يوق... (ياش يىگىت كۈلۈمـ

سرىدى.) ھە راستلا، يۈزىنى ياغلىق بىلەن يېپىپ تۇرغان شۇ ئىكەن-دە...

—بوش سوزلەك... سىز بىلەن سوزلەشكەن ئادەم بوريس ۋېكتوۋىچ ئىدى... سىزگە چوك ئىشەنچ باغلاشقان... بىزگە يېڭى يېڭى كىشىلەر كېرەك. نۇرغۇن ئەزالىرىمىز قامالدى. قازاندا سەپەرۋەرلىك قىلىش پىلانىنىك ئاشكارا بولغىنىنى بىلسىڭىز كېرەك، ئەلۋەتتە... بىزنىك مەركەزنىك ئىشى باشقا يەرگە كوچۇرۇلدۇ... ئەمما بىر تەشكىلاتنى بۇ يەردە قالدۇرىمىز... سىزنىك ۋەزىپىڭىز لېنىنىنىك قەيەرلەردە نىمىلەرنى سوزلىشىنى بايقاش، يىغىنلاردا بولۇش، زاۋۇتلارغا بېرىشتىن ئىبارەت بولىدۇ... سىز يالغۇز ئىشلىمەيسىز... ئۇنىك كرېملىدىن قاچان چىقىشى، قەيەردە سوز-لىمەكچى بولغانلىغى سىزگە بىلدۈرۈپ تۇرۇلىدۇ... ئەگەر كومىۇ-نىستلاردىن تونۇش تاپسىڭىز، پارتىيىگە كىرۈپلىشقا مەركەت قىلىك، ئۇ سىز ئۈچۈن ناھايىتى ئوبدان بولىدۇ. گېزىتلەردىن خەۋەردار بولۇپ تۇرۇك، كىتاپ ئوقۇك... ئەتە ئەتىگەنىدە يەنە مۇشۇ يەردە يېڭى يولىيورۇقلارنى ئالسىز...

كېيىن ئۇ داشاغا باردىغان ئۇينىك ئادرىسىنى، پارولنى ئېيتتى-دە، بولمىنىك ئاچقۇچىنى بېرىپ، ئارىدا دەرۋازىسى تەرەپكە قاراپ كەتتى. داشا سومكىسىدىن رەسمىنى ئېلىپ، خېلىغىچە قاراپ ئولتۇر-دى. ئۇنىك كوزىگە رەسمىدىكى كىشىنىك ئورنىغا ئوتكەن كېچىدىكى توق قىزىل ئىشىك پەردىسى ئارقىسىدىن پەيدا بولغان باشقا كىشە-نىك يۈزى كورۈنۈشكە باشلىغان ئىدى، دەرھال سومكىسىنى چىق قىلىپ باپتى-دە، قاپىغىنى سېلىپ لەۋلىرىنى يۇمۇپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئايالقىرى قىيىسق بالا ئۇنىك كەينىدىن ئەگىشىپ

يۈگۈرگەن ئىدى، بىراق سەل نېرىغا بېرىپ قۇمغا يىقىلىپ يىغلىۋەتتى.

داشانىڭ ئويى سۈتسېۋۈراڭكى كوچىسىدىكى ئويلىرى كونا بىر هويلىدا ئىكەن. ئويلەردە ئادەم تۇرمىغان بولسا كېرەك. داشا ئوينىڭ ئارقا ئىشىگىنى خېلى ئۇزۇن ئۇرۇپ تۇرغانىدىن كېيىن، قاپاقلىرى ئىشپ كەتكەن سېمىز، پاكار خوتۇن چىقىپ ئاچتى، كورۇنۇشىدىن ئۇ شۇ ئويدە نەنكىلىكتە قېرىغان بولسا كېرەك. موماي خېلىغىچە سوزگە چۈشەنمەي تۇردى. ئاخىر داشانى ئويگە كىرگۈزۈپ ۋە ئۇنىڭ بولمىسىگچە ئۇزىتىپ، ئاللىقانداق نەرسىلەرنى سوزلەپ كەتتى.

ــ ھەممە شۇڭقارلار ــ يۇرى يۇرىچىمۇ، مىخائىل يۇرىچىمۇ، ۋاسىلى يۇرىچلارمۇ ھەر تەرەپكە ئۇچۇپ كېتىشتى، ۋاسېنكا ھېيتتا ئون ئالتە ياشقا كىرگەن ئىدى... ئۇلارغا ئاتاپ دۇئا قىلىپ كېلىۋاتىمەن....

داشا چايمۇ ئىچمەي، يېشىندى-دە، ئورۇنغا كىرىپ، ئاغزىنى ياستۇق بىلەن قاپلاپ هوڭ-هوڭ يىغلىدى.

ئەتىسى ئەتىگەنلىكى، گوگولنىڭ ھەيكىلى تېگىدە ئۇ يولىيورۇق ئالدى؛ ئۇنىڭغا بېرىلگەن بۇيرۇق ئەتە بىر زاۋۇتقا بېرىشتىن ئىبارەت بولدى. ئۇ ئالدى بىلەن ئويگە قايتىماقچى ئىدى، ئەمما ئويگە بارماستىن "بوم" كوفىخانىسىغا كەتتى. كوفىخانىدا ئۇنىڭ يېنىغا ژىروۋ كېلىپ، نېمىشقا يوقىلىپ كەتتىڭىز، نېمىشقا نەرسىلىرىڭىزنى ئالماي كەتتىڭىز دەپ سوراۋەردى. "مامونتىتىن تېلېفون كۆتۈۋاتىمەن، سىزنى سورىسا نېمە دەپ جاۋاپ بېرەي؟" داشا يىغلاپ قىزىرىپ كەتكەن يۈزىنى ئۇنىڭغا كورسەتمەسلىك ئۈچۈن، تەتۈر قاراپ

ئولتۇردى.... پىكىرنىڭ قۇرۇق ۋە يالغانلىغىنى ئوزى سېزىپ، "ئەسلىنى سۆرۈشتۇرگەندە ئۇلارنىڭ ئوزى تونۇشلۇقتىن داۋام قىلىدۇ- رۇۋېرىك دېيىشكەن ئىدىغۇ" دەپ ئويلايتتى.

ـــ نەرسىلىرىمنى بېرىپ ئالمەن، ـــ دېدى ئۇ زەردە بىلەن. ـــ كېيىن بىر گەپ بولار.

ئۇ قىممەت باھالىق قۇندۇز جۇۋا، ئىچكى ۋە ئۇستكى كىيىملەرنى قەغەزگە ئوراپ، ئويىغە قايتتى. نەرسىلەرنى ئېچىپ كارۋاتقا تاشلىدى ۋە ئۇلارنى كورۇپ تۇرغاندا، بىردىنلا تېنىنى تىترەك بېسىپ كەتتى، چىشى-چىشىغا تەگمەيتتى، مۇرىسىگە يەنە تۇنۇگۇنكى ئىسسىق قول تەككەندەك، چىشغا ئۇنىڭ چىشى تېگىپ تۇرغاندەك سەزدى... داشا كارۋاتنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇردى-دە، پۇرىغى كېلىپ تۇرغان قۇندۇزغا يۇزىنى يوشۇردى. "بۇ نىمە ئىش؟ زادى نىمە ئىش؟" دەيتتى ئۇ ئوزىگە ئوزى يېنىش-يېنىش...

ئەتىسى ئەتىگەنلىكى، ئۇ بۇيرۇقىغا ئاساسەن سېپتە چىت كوينەك كىيىپ، بېشىغا پۇرولېتارچە ياغلىق ئوراپ، تىراموۋايغا چۇشتى-دە، زاۋۇتقا كەتتى. (ئۇ ئوزىنى بىر باينىڭكىدە ئىشلىگەن سابىق خىزمەتكارمەن، ماڭا باي زورلۇق قىلغان دېيىشى كېرەك ئىدى، ئۇستىدىكى كوينەكنى ئۇنىڭغا ئادەم كاللىسىغا ئوخشايدىغان بۇلاپكا قادىغان كىشى ئېلىپ كېلىپ بەرگەن ئىدى).

ئۇنىڭدا زاۋۇتقا كىرىش يول خېتى يوق ئىدى. دەرۋازىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان قاراۋۇل بوۋاي ئۇنىڭغا قاراپ كوزىنى قىستى-دە:

ـــ ھە قىزىم، يىغىنغا كەلدىڭمۇ؟ چوڭ ئويگە كىرىڭ، ـــ دېدى.

داشا چىرىپ كەتكەن تاختايلارنىڭ، داتلىشىپ كەتكەن تومۇر قىرىنى

دىلرى ۋە داشقاللار توكۇلگەن يەرنىڭ، ئەينىگى سۇنۇپ كەتكەن يوغان-يوغان دەرىزىلەرنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتىپ باراتتى. ھەممە تەرەپتە ھېچكىم يوق، تۇرخۇنلاردىن چىققان ئىس تىنىق ئاسمانغا ئاستا كوتىرىلىپ تۇراتتى.

ئۇنىڭغا بىر كىم تامدىن ئېچىلغان، پاسكىنا بولۇپ كەتكەن ئىشكنى كورسەتتى. داشا خىشتىن ياسالغان ئۇزۇن زالغا كىردى. توپىدىكى چاڭ بېسىپ قارىيىپ كەتكەن ئەينەك ئوگزىدىن خىرە يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى. ھەممە ئەتراپ قۇپ-قۇرۇق بوشاپ قالغان ئىدى. تورۇستىكى سۇپىدىن يۇڭ كوتىرىدىغان كىرانلارنىڭ زەنجىر-لىرى ئېسىلىپ تۇراتتى. قاپ-قارا بولۇپ كەتكەن ئىستانوكلارنىڭ شوتىلىرى، بۇرغىلايدىغان، ئىكەكلەيدىغان، يونۇيدىغان ۋە تېشىدە-غان ئىستانوكلارنىڭ گاھ سوزۇق، گاھ ياپىلاق گەۋدىلىرى، فرىكە-سىمونلارنىڭ چويۇن تەخسىلىرى — بۇلار ئىلگىرى بۇنداق نەرسىلەرنى كورۈپ باقمىغان داشانى ھەيرانلىقتا قالدۇراتتى. باغرى كەڭ پەشتاقنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن، خىرە يورۇق يەردىن ئېغىرلىغى مىڭ پۇتلۇق بولغا كوزگە چېلىقاتتى.

بۇ يەردە ماشىنا ۋە ماشىنا زاپچاسلىرى ياسىلاتتى، بۇ ماشىنا ۋە ماشىنا زاپچاسلىرى زاۋۇتتىن چىقىپ، پۈتۈن ھاياتىغا جان كىرگۈ-زەتتى، ئۇنى تېخمۇ چىرايلىق قىلاتتى، ئىسسىق بېرەتتى، يورۇ-تاتتى، تۇرمۇشنى يېنىك قىلاتتى. بۇ يەردىن تومۇر قىرىندىلار، ماشىنا يېغى ۋە موخوركىنىڭ پۇرىغى كېلەتتى. ھىساپسىز نۇرغۇن ئادەملەر ئىستانوكلارغا، ئىگىز-ئىگىز دەرىزىلەرگە چىقىپ ئولتۇرۇ-شاتتى، تولىسى تاختايدىن قىلىنغان مۇنبەرنىڭ ئالدىدا ئۇرە تۇرۇ-شاتتى.

داشا مۇنبەرگە يېقىنراق جايغا ئوتوپ تۇردى. ئۇنىڭ بويلۇق بىر يىگىت ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قاردى-دە، ئاغزى قۇلىغىغا يېتىپ، ئاپاق چىشلىرىنى كورىستىپ ھىجايدى، دەستىگاھنى شەرەت بىلەن كورسەتتى-دە، قولىنى ئۇزاتتى. داشا دەرىزە تېگىدىكى دەستىگاھقا چىقىۋالدى. ئەتراپىدا بىرنەچچە مىڭ كىشى تۇراتتى، ھەممىيلەننىڭ قاپىغى سېلىنغان، پىشانىلىرى تۇرۇلگەن، لەۋلىرى يۇمۇلغان ئىدى. بۇ چىرايلارنى،— چارچىغان ۋە ئاددى رۇسلارنىڭ چىرايلىرىنى ھەر كۈنى تىراموايلاردا، كوچىلاردا كورەتتى. بىر يەكشەنبە كۈنى،— بۇ ۋەقە ئۇرۇشتىن ئاۋال بولغان ئىدى،— داشا ئاراللاردا تاماشا قىلىپ يۈرگەندە، ئۇنىڭ يېنىدىكى ئىككى ھەمراىي (ئۇلار پرىسەژنى پوۋېرىننىلارنىڭ يارەمچىلىرى ئىدى) خۇددى شۇنداق چىرايلاردىن سوز باشلاشقان ئىدى. "پارىژ كوچىلىرىدىكى ئادەملەرنى ئېلىپ كورۇڭ، داريە دمترىيېۋنا، ھەممىسى خوشال-خورام، چاخچاقچى، كوڭلى خوش ئادەملەر... بىزدىچۇ؟ ھەممىسى ساڭا ياۋايى بورىدەك قارايدۇ. ھۆ، ئەنە، ئىككى ئىشچى كېلىۋاتىدۇ. خالىسىڭىز، ھازىر ئۇلارنىڭ ئالدىغا بارىمەن-دە، بىر چاخچاق قىلىمەن... چاخچاقنى بىلمەيدۇ، خاپا بولىدۇ... رۇس خەلقى ناھايىتى قوپال، تەبىئىتى ئېغىر خەلق..." چاخچاقنى ياقتۇرمايدىغان شۇ كىشىلەر ئەمدى ھاياجانلانغان، قاپاقلىرى سېلىنغان ۋە مۇستەھكەم ھالدا تۇرۇشاتتى. بۇ چىرايلار ئەنە شۇ چىرايلارنىڭ ئوزغۇ، ئەمما ئاچلىقتىن قارايغان چىرايلار ئىدى، بۇ كوزلەرمۇ ئاشۇ كوزلەر ئىدىغۇ، ئەمما بۇ كوزلەردە ئەمدى تاقەتسىز ئوت ياناتتى.

داشا بۇ يەرگە نىمىشقا كەلگىنىنى ئۇنتۇپ قالغان ئىدى. كراسنايا زورى كوچىسىدىكى ئوينى تەرك قىلىپ تاپقان يېڭى ھايات خۇددى

فۇشنى بوران ئۇچۇرۇپ كەتكەنـدەك، ئۇنى ئوزىگە چۇلـغـۇالـغان ئىدى. ئۇ پاك سەمىمىيەتلەر بىلەن يېڭى تەسراتلارغا بېرىلدى. ئۇ، ھېچقانداق يېـنىك خوتۇن ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە، ئەمـما كوپ ئايالالاردەك ئۇمۇ ئوز ئوزىـچە يالغۇز قالغان ئىدى، ئوزىنىڭ ئوتىدا ئوزى كويەتتى، ئوزىنىڭ تېرىقچە تەجرىبىسىنى ئىشلىتەتتى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ ھەقىقەتنى، شەخسى ھەقىقەتنى، ئايالالار ئارزۇ قىلغان ھەقـقەتـنى، ئىنسان ئارزۇ قىلـغان ھەقـقەتـنى بىلـگۈسى، تاپقۇسى كېلەتتى.

ناتىق ئالدىنـقى سەپلەردىـكى ئەھـۋالنى سوزلەۋاتـقان ئىدى. ئەھۋال ئېغىر ئىدى. ئاشلىقنى قامال قىلىۋېلىش بارغانسېرى كۈچەيىپ كېتىۋاتاتتى. چېخوسلوۋاكلار سىبىرىيىدىن كېلىدىغان ئاشلىقنى، ئاتامان كراسنوۋ دونىدىن كېلىدىغان ئاشلىقنى توختىتىپ، ئوتكۈزمەي قويغان ئىدى. نېمىسلار ئۈكرائىنا پارتىزانلىرىنى رەھىمسىز يوسۇندا قىرىپ تاشـلـۇەتكەن ئىـدى. مۇداخىلىـچىلەر ئارمىيىسـىنىڭ فلوتى كرونشتادت بىلەن ئارخانگېلسكىنى ۋەھىمگە سېلىپ قويغان ئىدى. "ئەمما شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، ئىنقىلاپ ئەلۋەتتە غەلىبە قىلىدۇ!" ناتىق ئاشۇنداق دەپ شوئار توۋلاپ، مۇشتۇمىنى سىلـكىدى، كېيىن ھوججەت سومكىسىنى ئېلىپ، مۇنبەردىن چۈشتى. چاۋاك چېلىندى، ئەمما ئازراق چېلىندى، ــ ئەھۋال شۇنداق ئېغىر بولغاندىن كېيىن، چاۋاك چېلىشقا كىمنىڭ خۇشى كېلەتتى. خالايىقنىڭ قاپىغى سېلىنـغان، قاشلىرى تۇرۇلگەن ئىدى.

چـىشى ئاپـپاق بايـقى يـىگىت، ــ داشانىڭ كوزلـىرى ئۇنىڭ كوزلىرىگە دۇچـكەلدى، ــ يەنە داشاغا قاراپ چىشلىرىنى ھىجايتىپ: ــ مانا، كوردۇڭمۇ خېنىم، ئىشلارنى، بىزنى خـۇددى چاشقانـنى

ئاچتىن ئولتۇرگەندەك ئولتۇرمەكچى... بۇنىڭغا نىمە دەيسەن؟...— دىدى.

—سەن قورقۇپ كەتتىڭمۇ؟—داشا سورىدى.

—مەنمۇ؟ تازىمۇ قورقۇپ كەتتىم-دە. (ئوپچورىدىكىلەر ئۇنىڭغا "جىم تۇر، شەيتان!" دەپ ۋاقىراشتى.) ئېتىڭ نىمە؟

داشا ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى: ئۇ، مەيدىسىنىڭ مۇسكۇللىرى، تەرەققى قىلغان، ياقىسى ئوچۇق، بوينى ئوكۇزنىڭ بوينىغا ئوخشىغان، يۇزى خۇش چاخچاق، چىرايى كۇلۇمسىرەپ تۇرغاندەك، بۇدۇر چاچلىرى تەردىن نەملەنگەن، كوزلىرى خوتۇنبازنىڭ كوزلىرىدەك خۇمار، رەڭگى-رويى قاپ-قارا... بىر يىگىت ئىدى.

—رەڭگىڭنى قارىغىنا!—دىدى داشا،—نىمىشقا چىشىڭنىڭ ئېقىنى كورسىتىپ ھىجىيىسەن؟ •

—ئاپام مېنى مۇشۇنداق تۇققان-دە. ماڭا قارا، بىز بىلەن ئوگۇنلۇككە ئالدىنقى سەپكە كەتكىن. ماقۇلمۇ؟ بەرىبىر، موسكۋادا بىكاردىن-بىكارغا خاراپ بولۇپ كېتىسەن... گارمون ئېلىۋالىمىز، خېنىم...

ئۇنىڭ سوزىنى چاۋاكلار بېسىپ كەتتى. مۇنبەرگە يېڭى ناتىق— ئۇستىگە كۇلرەڭ پىنجەك، پۇرلەنگەن جىلىتكە كىيگەن، پاكار بويلۇق بىر كىشى چىققان ئىدى. ناتىق چاچسىز بېشىنى پەسكە ئېگىپ، مۇنبەرنىڭ ئۇستىگە قويغان قەغەزلىرىنى كوزدىن ئوتكۇزۇۋاتقان ئىدى. كېيىن، بىرئاز بوغۇق ئاۋازى بىلەن: "يولداشلار!" دىدى، شۇ چاغدا داشا ئۇنىڭ خۇددى ئاپتاپ چۇشۇۋالغاندەك چالا يۇمۇق كوزلىرىنى كوردى. ئۇ ئىككى قولىنى مۇنبەرنىڭ چېتىگە تىرەپ تۇراتتى. ناتىق، بۇگۇنكى نۇتقىمىزنىڭ ماۋزۇسى ياۋروپانىڭ جىمىكى

مەملىكەتلىرىنىڭ ئۇستىگە، خۇسۇسەن روسىيىنىڭ ئۇستىگە چۈشكەن چوڭ كىرىزىس توغرىسىدا، ئاچلىق توغرىسىدا بولىدۇ دىگەنىدە، ئىس بېسىپ كەتكەن زالدىكى ئۇچ مىڭ كىشى دېمىنى ئالماي تىكشاشقا باشلىدى.

ناتىق ئالدى بىلەن سوزىنى ئومۇمى ۋەزىيەتتىن باشلىدى، ئۇ زالدىكىلەرنىڭ كەيپىياتىنى بىلىش ئۈچۈن بىر خىلدا سوزلەيتتى. بىرنەچچە مەرتىۋە ئۇستەلنىڭ يېنىدىن كېتىپ، يەنە قايتىپ كەلدى. ئۇ بىر بىرىنىڭ كىكىرتىگىدىن بوغۇپ تۇتقان ئىككى قاراقچى گۇرۇھ تۇگىتەلمەيدىغان ۋە تۇگىتىشنى خالىمىغان ئۇرۇش توغرىسىدا، مەۋجۇت ئاچارچىلىق مەزگىلىدىكى ھەددىدىن ئاشقان ھايانكەشىلىك توغرىسىدا، ئۇرۇشنى پەقەت پۇرولېتارىيات ئىنقىلابىنىڭلا ئاخىرلاشتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا سوزلىدى....

كېيىن ئۇ، ئاچارچىلىققا قارشى كۈرەشنىڭ ئىككى ئۇسۇلى بارلىغىدىن سوز باشلىدى: بىرىنچىسى ئۇسۇل ھايانكەشىلەرنى چەكسىز بېيىتىۋېتىدىغان ئەركىن سودا ئۇسۇلى بولۇپ، ئىككىنچىسى دولەت مونوپولىيىسى دىدى. ئۇ ئۇستەلدىن ئۇچ قەدەمچە چەتكە ئوتۇپ، زالدىكىلەرگە بېشىنى ئېگىپ، يوغان بارماقلىرىنى جىلىتكىسىنىڭ ئىچىگە قىستۇرۇۋالدى. پىشانىسى كەڭ بېشىنى ۋە يوغان قوللىرىنى ئالدىغا قىلدى، ئۇڭ قولىنىڭ يوغان بارمىغىغا سىيا تەككەن ئىدى.

ـــ...بىز، بىر جان ۋە بىر تەن بولۇپ ئۇرۇشقا قارشى چىقىقان سىنىپ بىلەن، بۇرژۇئازىيىنى بىرلىشىپ تۇرۇپ ئاغدۇرغان سىنىپ بىلەن ۋە ھازىرقى كىرىزىسنىڭ بارلىق ئېغىرلىقلىرىنى بىرلىكتە باشتىن كەچۈرۈۋاتقان سىنىپ بىلەن قولىنى-قولىغا تۇتۇشۇپ كەلدۇق، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ قولىنى-قولىغا تۇتۇشۇپ ئىش كۆرىمىز. بىز

ئاشلىق مونوپولىيەسىنى ئاخىرغىچە ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك... (شۇ سوزدىن كېيىن چىشى ئاپپاق يىگىت بىر توۋلاپلا قويدى.) بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئاچارچىلىقنى يېڭىش ۋەزىپىسى ياكى ھېچ بولمىسا، يېڭى ھوسۇل كىرگىچە ئۇنى يېنىكلىتىش ۋەزىپىسى، مونوپولىيىنى، سوۋېت دولىتىنىڭ، پۇرولېتارىيات دولىتىنىڭ ھوقۇقىنى ساقلاپ قېلىش ۋەزىپىسى تۇرۇپتۇ. ھەممە ئارتۇقچە ئاشلىقنى يىغىشىمىز، ھەممە زاپاسىنى ئەڭ مۇھتاج بولغان جايلارغا ئېلىپ بېرىشىمىز ۋە ئۇلارنى توغرا بولۇشىمىز كېرەك... ئىنسانىيەت جەمىيىتىنى ساقلاپ قېلىش ــ ئاساسىي ۋەزىپىمىز، شۇنىڭ بىلەن بىللە بۇ ناھايىتى ئېغىر ئىشكى، ئۇنى پەقەت بىر يول بىلەن: ئورتاق ۋە داۋاملىق تىرىشچانلىق كورسىتىش يولى بىلەن ھەل قىلىش مۇمكىن...

ئېغىر جىملىقتا كىمدۇر بىرسى ئاھ دەۋەتتى، كۆلىرەڭ پىنجەك كىيگەن كىشى باشلاپ كېتىۋاتقان چەكسىز ئېغىر كوتىرىلىش يولىدا كىمنىڭدۇ يۇرىگى دۈپۈلدەپ كەتتى. ناتونۇش پىشانىسى تىڭشىغۇ-چىلارغا ئىگىشتى، ئۇزۇن قاشلىرى تېگىدىن كەسكىن ۋە ئىرادىلىك كوزلىرى زالدىكىلەرگە قارايتتى.

ــ...بىز ئىنقىلاۋىي ۋە ئىجتىمائى ۋەزىپىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ياجىغا يۈزلىنىپ تۇرۇپتىمىز، بۇ ساھەدە ئالدىمىزدا ناھايىتى ئېغىر قىينىچىلىقلار تۇرۇپتۇ. ھازىرقى دەۋر دەھشەتلىك ئىچكى ئۇرۇش دەۋرىدۇر... بىز ئەكسىلئىنقىلابنى پۈتۈنلەي تارمار قىلىش يولى بىلەن، ئاچارچىلىق مەسىلىسىدە، ئاچارچىلىقنى قارشى كۈرەش مەسىلىسىدە سوتسىيالىستىك سىياسەتنى داۋاملىق قوللىنىش يولى بىلەن، ئاچارچىلىقنىمۇ، شۇ ئاچارچىلىقتىن پايدىلىنىپ ئېكسپىلاتاتـ

سیه هەرکەتلىرىنى ئېلىپ باردىغان ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنىمۇ يېڭىپ چىقىمىز...

ئۇ قولىنى جىلىتكىسىدىن چىقىرىپ، مۇشتۇمىنى سىلكىپ، سوزىنى داۋام قىلدى:

ـــ...هايانكەش سودىگەرلەرنىڭ شوئارلىرى ئارقىسىدا ئاداشقان ئىشچىلار ئەركىن ئاشلىق سودىسى، يوق ماشىنىسى ۋە باشقا قاتناش قوراللىرىنى كىرگۈزۈش توغرىسىدا سوز قىلىشسا، بىز ئۇلارغا: بۇ باي دىخانلارغا ياردەم قىلىش دەمەكتۇر، دەيمىز... بىز بۇ يول بىلەن ماڭمايمىز... بىز ئوكتەبىر ئىنقىلاۋىنىڭ غەلىبىسىگە بىرلىشىپ ئېرىشكەن ئەمگەكچىلەرگە تايىنىمىز، بىز ئەمگەكچى خەلق ئارىسىدا پۈرولېتارىيات ئىنتىزامىنى ئورنىتىش ئاساسىدا ئوز قارارىمىزنى ئىزچىللاشتۇرىمىز. بىزنىڭ ئالدىمىزدا تارىخىي ۋەزىپە تۇرۇپتۇ، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە ئورۇنلايمىز... ئەڭ ئاساسىي مەسىلە بولغان ئاشلىق مەسىلىسى توغرىسىدا يېقىندا قانۇنىي بۇيرۇقلار چىقىرىلىدى. بۇ بۇيرۇقلار پۈتۈنلەي ئۆچ يېتەكچى پىرىنسىپنى ئاساس قىلغان. بىرىنچىسى، مەركەزلەشتۇرۇش پىرىنسىپى، ياكى مەركەزنىڭ رەھبەرلىگىدە، ھەممىنى ئورتاق ۋەزىپىمىزنى ئورۇنلاش ئۈچۈن بىرلەشتۇرۇش پىرىنسىپى... راست، نۇرغۇن كىشىلەر بىزگە ئاشلىق مونوپولىيىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدىكى ھەر بىر تەدبىرنى ئېلىپ ساتارلار ۋە ھايانكەش سودىگەرلەر بۇزغۇنچىلىقىغا ئۇچىرىتىۋاتىدۇ دېيىشىدۇ. بىز زىيالىلارنىڭ قاراڭغۇ بازار سودىگەرلىرى بىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتىدۇ، بىزنى بېقىۋاتىدۇ دېگەنلىگىنى كۆپلەپ ئاڭلاۋاتىمىز... راست. ئېلىپساتارلار ئۇلارنى باي دىخانلارچە بېقىۋاتىدۇ. ئۇلار باي دىخانلار ھاكىمىيىتىنى مۇستەھكەملەش، ئورنىتىش

ۋە مەڭگۈ ساقلاپ قېلىش ئۇچۇن تىرىشىدۇ...

ئۇنىڭ قولى ئەمدى ھىچ بولمايدىغان بىر نەرسىنى ھېۋادا سىجاپ تاشلىدى.

ـــ...بىزنىڭ ئىككىنچى شوئارىمىز ئىشچىلارنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش شوئارىدۇر. روسىيىنى ناھايىتى قاتتىق مۇشەققەتتىن، مۇشكۇللۇكتىن پەقەت ئىشچىلارلا قۇتۇلدۇرىدۇ. بىز ئىشچىلار ئەترەتلىرىنى تەشكىللەيمىز، سانائەت رايونلىرىدىكى ئاچلارنى ئۇيۇشتۇرىمىز، بىز ئۇلارنى ياردەمگە چاقىرىمىز، بىزنىڭ ئاشلىق خەلق كومىسارىياتىمىزمۇ ئۇلارغا مۇراجىەت قىلىدۇ، بىز ئۇلارغا "ئاشلىق ئۇچۇن مۇقەددەس يۇرۇشكە چىقىڭلار!" دەيمىز.

گۇلدۇرلىگەن چاۋاكلار زالنى تىترىتىۋەتتى. ناتىقنىڭ ئىككى قولىنى يانچۇغىغا سېلىپ، ئىككى مۇرىسىنى كوتىرىپ، ئارقىغا قايتقىنىنى داشا كورۇپ تۇراتتى. ناتىقنىڭ يۇزىمەگزىلىرىگە قىزىللىق يۇگۈرۇپ، كوزىقاپاقلىرى تىترەيتتى، پىشانىسى تەرلەپ كەتكەن ئىدى:

ـــ...بىز دىكتاتۇرا تىكلەۋاتىمىز... بىز پۇرولېتارىياتنىڭ ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچى سىنىپلار ئۇستىدىن يۇرگۈزىدىغان بىر خىل دىكتاتۇرىسىنى ئورنىتىۋاتىمىز...

بۇ سوزلەرنىمۇ چاۋاكلار بېسىپ كەتتى. ناتىق توختاۋلار دىگەندەك قىلىپ قولىنى پۇلاڭلاتتى. تىڭشىغۇچىلار جىم بولغاندىن كېيىن، ئۇ يەنە سوزىنى داۋاملاشتۇردى:

ـــ..."بارلىق كەمبەغەللەر بىرلىشىڭلار!"، ـــ بىزنىڭ ئۇچىنچى شوئارىمىز مانا شۇ. بىزنىڭ ئالدىمىزدا تارىخى ۋەزىپە تۇرۇپتۇ: بىز تارىختا پەيدا بولغان يېڭى سىنىپقا ئوزەڭنى ـ ئوزەڭ تونۇۋال دېيىشىمىز

مىز، ئۇلارنى ئويغىتىشىمىز كېرەك... دۇنيانىڭ ھەممە شەھەرلىرى-دىكى سانائەت ئىشچىلىرى بىردەك ئىنتىپاقلاشتى. ئەمما دۇنيانىڭ ھېچبىر يېرىدە يېزا ئىگىلىگى ساھەسىدە، چەت جايلاردا ۋە جاھا-لەتتە قالغان، تۇرمۇش شارائىتى قىينىۋاتقانلەرنى بىرلەشتۇرۇشكە شۇ كەمگۈچە ھېچكىم ئۇرۇنۇپ كورمىگەن. بۇ ساھەدە بىزنىڭ ئالدىمىزدا شۇنداق ۋەزىپە تۇرىدۇكى، ئۇ بولسىمۇ ئاچلىققا قارشى باشلانغان كۈرەش بىلەن چوڭقۇر ئەھمىيەتلىك ۋە زور مەنىگە ئىگە سوتسىيالىزم تۈزۈمىنى ئورنىتىش ئۈچۈن بولغان كۈرەشنى بىرلەش-تۇرۇۋېتىشتىن ئىبارەت. ئالدىمىزدا شۇنداق چوڭ جەڭ تۇرىدۇكى، ئۇنىڭغا پۈتۈن كۈچىمىزنى، بارلىق بايلىغىمىزنى چىقارساقمۇ ئەرزىيدۇ، چۈنكى بۇ جەڭ سوتسىيالىزىم ئۈچۈن بولغان جەڭدۇر، چۈنكى بۇ جەڭ ئەمگەكچىلەر بىلەن ئېكسپلاتاتسىيە قىلىنغۇچىلار-نىڭ ئاخىرقى دولەت تۈزۈمى ئۈچۈن بولىدىغان جەڭدۇر.

ناتىق ئالقىنى بىلەن پىشانىسىنى سۈرتتى:

ـــ...موسكۋاغا يېقىن جايلاردا، خوشنا تۇرغان كۇرسكى، ئورلوۋ، تامبوۋ ئولكىلىرىدە، مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئېھتىياتى بىلەن مولچەر-لىشچە، ئون مىليون پۇتچە ئارتۇق ئاشلىغىمىز بار. قېنى، ھەممە-مىز بىرلىشىپ ئىشقا كىرىشەيلى، يولداشلار پەقەت ھەممەيلەن بىرلىشىپ ئىش قىلغاندىلا، ئاچ شەھەر ۋە بازارلاردا مۇشەققەت چەككۈچىلەر بىرلىشىپ ئىش قىلغاندىلا، بىزگە ياردەم كەلگەن بولىدۇ، ئىشچىلارنى ئىنتىپاقلاشتۇرۇش، كەمبەغەللەرنى ئىنتىپاقلاش-تۇرۇش، ئۇلارنىڭ ئاۋانگارت ئەترەتلىرىنى جايلاردا تەشۋىق قىلدۇرۇش، ئاشلىق ئۈچۈن، باي دېخانلارغا قارشى كۈرەش قىلدۇ-رۇش لازىم. سوۋېت ھاكىمىيىتى سىلەرنى شۇ يولدا مېڭىشقا

www.uyghurkitap.com

چاقىرىدۇ...

ئۇ پىشانىسىنى پات-پات ئېرىتەتتى، ئاۋازىمۇ پەسىيىپ باراتتى، — ئۇ ئېيتماقچى بولغىنىنى ئېيتىپ بولغان ئىدى. ئۇستەلىنىڭ ئۈستىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ قارىدى، كېيىن ھەممە قەغەزلىرىنى يىغىشتۇرۇۋالدى-دە:

— شۇنداق قىلىپ، يولداشلار، ئەگەر بىز بۇلارنىڭ ھەممىسىنى چۈشىنىۋالساق، بۇلارنى ئورۇنلىساق، غەلىبە جەزمەن بىزنىڭ بولىدۇ — دىدى.

بىردىن ئۇنىڭ يۈزىدە مېھرىۋان ۋە مۇلايىم كۈلۈمسىرەش پەيدا بولدى. ھەممە: ئوزىمىزنىڭ ئادىمى ئىكەن دەپ چۈشەندى. خەلق ۋاقىرىۋەتتى، چاۋاكلار باشلىنىپ كەتتى، ئايالار دۈكۈرلىدى، ناتىق بېشىنى ئېگىپ مۇنبەردىن چۈشۈپ كەتتى. داشانىڭ يېنىدا ئولتۇرغان چىشى ئاپپاق يىگىت ئاۋازىنىڭ بارىچە:

— ياشىسۇن ئىلئىچ①! — دەپ ۋاقىردى.

داشا پەقەت "پۈتۈنلەي باشقا نەرسە"نى كوردۇم ۋە ئاڭلىدىم دىيەلىشى مۇمكىن ئىدى... ئۇ يىغىندىن قايتىپ كەلدى ۋە كوزلىرىنى يوغان ئېچىپ، تامدىكى گۈل قەغەزلەرگە قاراپ ئولتۇردى. ياستۇقتا ژروۋ تاشلاپ كەتكەن: "مامونت كەچ سائەت ئون بىردە 'پايىتەخت'تە سېنى كۈتىدۇ" دىگەن خەت تۇراتتى. ئىشكىنىڭ تېگىدە باشقا بىر خەت ياتاتتى: "بۈگۈن كەچ سائەت ئالتىدە گوگول ھەيكىلىنىڭ يېنىدا بولۇڭ..."

---

① يەنى ۋلادىمىر ئىلئىچ لېنىن. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

www.uyghurkitap.com
كتاب توربيكنى
كتابخانه‌ى يوقاريقى ئاسيا ئيلى ئاليسى

بىرىنچىدىن، بۇ "باشقا نەرسە" قاتتىق مەنىۋى مەسىلە، دىمەك بۇيۇك مەسىلە ئىدى... ئۇ يەردە ئاشلىق توغرىسىدا سوزلەندى. ئىلگىرى ئۇ، ئاشلىقنى سېتىۋېلىش ياكى بىرەر نەرسىگە تېگىشىۋېلىش مۇمكىن ئىكەنلىگىنى بىلەتتى، باھاسىمۇ مەلۇم: بىر پۇت ئۇن ياماقسىز ئىككى شىم بىلەن باراۋەر ئىدى. ئەمما، ئەمدى مەلۇم بولۇشىچە، ئىنقىلاپ بۇنداق ئاشلىقتىن كەچكەن ئىكەن. ئۇنداق ئاش ھارام ئىكەن... ئۇنداق ئاشنى يىگەندىن كورە ئاچتىن ئولگەن ياخشىراق ئىكەن. ئاچ يۇرگەن ئۇچ مىڭچە كىشى بۇگۇن شۇ ھارام ئاشتىن كەچتى.

"ئۇلار نىمىشقا كەچتى؟... (ئەمما شۇ يەرگە كەلگەندە بىچارە داشانىڭ بېشى ھىچ نەرسىنى چۈشىنەلمەي قايمۇقۇپ قالدى.) ھاقا-رەتلەنگەن ۋە زۇلۇم ئاستىدا قالغانلار ئۇچۇن..." ئاخىر، ئۇ شۇنداق دىدى-دە، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ "ئەمگەكچىلەر ۋە ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىنغۇچىلار ئۇچۇن پۇتۇن كۇچنى، پۇتۇن نەرسىنى، ھاياتنىمۇ بېغىشلىسا ئەرزىيدۇ..." شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدا پاجىەلىك كەسكىنلىك ئەكس ئەتكەن ئىدى-دە.

كۇلىچيوك: دۇنيانىڭ ھەممە تەرىپىدىن ياردەم قولى سوزۇلۇشى، ھەممە تەرەپتىن ئاشلىق ئەۋەتىلىشى مۇمكىن، پەقەت سوۋېت تۇزۇمى ئاغدۇرۇلسا بولغىنى دەيتتى... سوۋېت تۇزۇمى يوق قىلىنسا، ئاش بولارمىش. نىمىشقا ئەمدى؟ روسىيىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۇچۇن دەيدۇ. كىمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش كېرەك ئىكەن؟ ئوزىمىزدىن، ئوزىمىزنىڭ ئادەملىرىمىزدىن... ئەمما ئۇلار بۇنداق قۇتۇلدۇرۇشنى خالاشمايدۇ، بۇنى داشا بۇگۇن ئوز كوزى بىلەن كوردى...

بىچاره داشانك شور پىشانىسى! سىياسغا كەچ قىزىقىپ قاپسەن، داشنكا... "ئالدىرىمىغىنا، ــ دىدى ئۇ ئوزىنگە ئوزى، ــ ئالدىرىما". ئۇ ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قىلدى-دە، ئوينىنك ئىچىدە يەرگە قاراپ يۇرۇشكە باشلىدى.

"ھاقارەت قىلىنغانلار ۋە ئېزىلگەنلەر ئۆچۈن جېنىڭىنى پىدا قىلىشتىنمۇ ياخشى نىمە بار؟... كۇلىچيوك بولسا روسىيىنى بولشېۋىكلار خاراپ قىلىۋاتىدۇ دەيدۇ، باشقىلارمۇ شۇنداق دىيىشىدۇ..." داشا كوزلىرىنى يۇمۇپ، روسىيىنى، ئوزىدىنمۇ ياخشى كورگەن روسىيىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا باشلىدى. رەسسام سېروۋ سىزغان رەسىم كوز ئالدىغا كەلدى: توپىلىك، توپىلكتە ئىككى ئات، كۇنەپېتىش تەرەپتە چىپار بۇلۇتلار، قومۇشى ئېزىلىپ كەتكەن ئوگزىلەر... "ياق، بۇ ــ سېروۋ كورگەن روسىيە..." ئۇ كوزىنى يۇمغىنىچە تۇرغان ئىدى، بايىقى چىشى ئاپپاق يىگىت يەنە ھەجىيىپ كورۇنىدى. داشا يەنە ئوينىنك ئىچىدە يۇرۇشكە باشلىدى. "ئۇنداق بولسا، روسىيە قانداق؟ نىمشقا ئەمدى ئۇنى ھەر تەرەپكە تارتىشىدۇ؟ ۋاي، مەن ئەخمەقمەن، پاراسەتسىز، ھېچ نەرسىگە ئەقلىم يەتمەيدۇ... ئاھ خۇدايىم!" داشا مۇشتۇمى بىلەن مەيدىسىگە ئۇرۇشقا باشلىدى. ئەمما بۇنىڭدىمۇ پايدىسى بولمىدى... "يا بولمىسا لېنىننىك ئالدىغا بېرىپ سوراپ كېلەيمۇ؟ ۋاي ئوڭەي، مەن دۇشمەن تەرەپتىمەنغۇ..."

بۇ قارىمۇ-قارشىلىقلار ۋە روھنىك بۇنچىلىك ئارىسالدا بولۇپ قېلىشى شۇنىڭغا ئېلىپ كەلدىكى، سائەت ئالتىغا يېقىن بېشىغا شلەپىسىنى باستۇرۇپ كىيىدى-دە، گوگولنىك ھەيكىلى يېنىغا كەتتى. بۇلاپكا قادىغان كىشى دەرھال دەرەخنىك دالدىسى بىلەن يۇرۇپ، ئۇنىك يېنىغا كەلدى:

www.uyghurkitap.com
كتاب توريكنى
يوقيتيش كتابلرنڭ بيڭى تادرسى

ـــ ئۇچ مىنۇت كېچىكتىڭىز، خوش؟ ئۇ يەردە بولدىڭىزمۇ؟ لېنىنىڭ نۇتقىنى ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ ئۇنىڭ نۇتقىنىڭ ئاساسىي مەنىسىنى ئېيتىپ بەرسىڭىز بولىدۇ. قانداق كەلدى، يېنىدا كىملەر بار، مۇنبەردە ساقچىلار بارمۇ؟

داشا پىكرىنى بىر يەرگە يىغىپ، خېلىغىچە جىم ئولتۇردى:

ـــ ماڭا ئېيتىڭ، ئۇنى نىمىشقا ئولتۇرمەكچىسىلەر؟

ـــ ھە ـ ھە! سىزگە كىم ئېيتتى، ئۇنى ئولتۇرۇش كېرەك دەپ؟ ئۇنى ھىچكىم ئولتۇرمەكچى ئەمەس... ھە، ھە... دىمەك، سىزگىمۇ تەسىر قىپتۇ ـ دە؟ ئۇ شۇنىڭ ئۇچۇن خەۋپلىك ـ تە.

ـــ ئەمما ئۇنىڭ سوزلىگەنلىرى ھەق سوزلەر.

بۇلاپكا قادىغان كىشى ھىجايدى، ئىنچىكە بويىنىنى سوزدى ۋە يۇزىنى داشانىڭ كوزلىرىگە يېقىن قىلىپ، قانداقتۇر مۇلايىم ئاۋاز بىلەن دىدى:

ـــ ئۇنداق بولسا، بۇ ئىشتىن كېچىپ كېتىڭ؟

داشا ئۇنىڭدىن نېرىغا سىلجىپ ئولتۇردى. ئۇ كىشىنىڭ بويىنى بولسا خۇددى رېزىنكىدەك بارغانسېرى سوزۇلۇپ باراتتى، قىسقۇچ ـ لۇق كوزەينىگىگە چۇشكەن نۇرنىڭ ئەكسى داشانىڭ كوزلىرىگە چۇشتى. داشا ئاستا دىدى:

ـــ مەن ھىچ نەرسە بىلمەيمەن... ھىچ نەرسىنى چۇشىنەلمەي قالدىم... ئاۋال مېنى بىركىم باشلىشى كېرەك، ماڭا ئەقىل ئۇگىتىشى كېرەك...

ـــ لېنىن گېرمانىيە سەنمۇبۇسىنىڭ گۇماشتىسى، ـــ دىدى بۇلاپكا قادىغان كىشى قاتتىق پىچىرلاپ. كېيىن يېرىم سائەتكىچە نېمىسلار ـ نىڭ زەھەرلىك سۇيىقەستىنى داشاغا چۇشەندۇرۇپ بەردى: ئۇلار

ناھايىتى نۇرغۇن ئاقچىغا بولشېۋىكلارنى ياللاپ، تامغا سېلىنغان ۋاگونلاردا روسىيىگە ئەۋەتەرمىش، بولشېۋىكلار ئارمىيىنى يىمىرەر-مىش، ئىشچىلارنى ئالداپ يولدىن چىقىرىشارمىش، ۋەتەن سانائىتىنى، يېزا ئىگىلىگىنى يوق قىلارمىش... كوپ دىگەندە يەنە بىر ئايدىن كېيىن نېمىسلار روسىيىنى ئوڭايلا قولغا ئالارمىش.

ــ بولشېۋىكلار ئىچكى ئۇرۇش قوزغىماقتا، ئاشلىق قامىلى توغرىسىدا پەرمان ئېلان قىلىۋاتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، بىزنىڭ قۇتۇلدۇرغۇچىلىرىمىز بولغان ئېلىپساتارلارنى ئېتىپ تاشلاۋاتىدۇ... ئۇلار ئەتەي ئاچلىقنى كەلتۇرۇپ چىقىرىۋاتىدۇ... بىرنەچچە مىڭ ئەخمەقنىڭ لېنىنىنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇرغىنىنى بۇگۇن ئوز كوزىڭىز بىلەن كوردىڭىز... شۇنىسى ئەلەم قىلىدۇ-دە... ئۇ ئاممىنى، مىليون-مىليون كىشىلەرنى، پۇتۇن خەلقنى ئەخمەق قىلىپ يۇرىدۇ... بىر تەرەپتىن، يەنى جىسمانى جەھەتتىن، ئۇ "چوڭ بولگۇنچى"... باشقا بىر تەرەپتىن بولسا،... (ئۇ داشانىڭ قۇلىغىغا ئاغزىنى يېقىن قىلدى-دە، بىرنىمە دەپ پىچىرلىدى) دىننى يوقاتقۇچى! كارامەتلىك سوزلەر يادىڭىزدىمۇ؟ ۋاقتى-سائىتى يېتىپ كېلىپ قالدى-دە. شىمال جەنۇپقا قارشى ئۇرۇش باشلىدى. تومۇردىن ياسالغان ئولۇم بەيگىچىلىرى ــ تانكىلار پەيدا بولۇۋاتىدۇ... سۇ، بۇلاقلارغا يۇلتۇز ئۇچۇپ چۇشمەكتە ــ ئۇ بولشېۋىكلارنىڭ بەش بۇرجەكلىك يۇلتۇزى... لېنىن خۇددى ئەيسا پەيغەمبەردەك خەلققە ۋەز سوزلەيدۇ، ئەمما ئۇنىڭ سوزىنىڭ ھەممىسى تەتۇر سوزلەر... بۇگۇن ئۇ سىزنىمۇ ئوز تەرىپىگە تارتماقچى بولدى، ئەمما بىز سىزنى ئۇلارغا بەرمەيمىز... مەن سىزنى باشقا ئىشقا يوتكەيمەن.

ئۇچىنچى مەسىلە ئېنىقلانماي قالدى (داشا يەنە ئويىگە قايتىپ

www.uyghurkitap.com
كتاب توربيكنى
ئۇيغۇرچە كتابلاشتىن بىرى ئىلدىرسى

كەلدى ـ دە، كارۋاتقا ئۇزىنى تاشلاپ، كوزىنى بېلىگى بىلەن توساپ ياتتى). بىردىن ئۇ ئوي ئويلاشتىن چارچىدى، جېنىغا تەگدى... "ھە، ماڭا نىمە؟ يۇز ياشقا كىرگەن مومايمەنمۇ؟ يا سوغاقمەنمۇ، بۇرنۇم قىيسىقمۇ؟ تىزگىنىمنى بوشىتىۋەتسەم ماڭا كىم نىمە دەيتتى... خالىسام 'پايتەخت'كە بارىمەن... يوشۇرۇشنى خالىمىغان نەرسىنى كىم ئۇچۇن ئاسراي؟ نىمىشقا ئەمدى يۇرەكنىڭ بەخت ساداسىنى بوغاي؟ كىمنى دەپ تىزلىرىمنى ئاغرىغىچە سىقىپ ئولتۇراي؟ كىمنىڭ ئەركىلىتىشىنى كۇتەي؟ ئەخمەقمەن، ئول، ئەخمەق قورقاق!... قانىتىڭنى ياي، ئوزەڭنى تاشلا... مۇھەببەتمۇ كەتتى، ئوزەڭمۇ كەتتىڭ ئەمدى..."

ئۇ "پايتەخت"كە بارىدىغانلىغىنى بىلەتتى. ئۇنىڭ ئوي ئويلىشىنىڭ سەۋىۋى تېخى ۋاقىتنىڭ ئەتىگەنلىگىدە ئىدى، ئاخشام چېغى ئادەمنىڭ راسا خىيال سۇرىدىغان چېغى بولىدۇ. ئوينىڭ ئىچىدىكى سائەت خۇددى مونار سائىتىدەك ئالدىرىماستىن توقىقۇزنى ئۇردى. داشا سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى... "بۇنداق ھودۇقۇش ئار-نومۇستۇر، ھودۇقۇشنى خالىمايمەن!..."

ئۇ ئوپۇل ـ توپۇل يېشىندى ـ دە، كوينەكچان ۋاننا خانىغا كىردى؛ ۋاننا خانا ئوتۇن، ھەر خىل ساندۇق ۋە كونا نەرسىلەر بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى. داشا دۇشنىڭ تېگىگە بېرىپ تۇردى. مۇرىسىگە مۇزدەك سۇ چۇشكىنىدىن ئەندىكىپ كەتتى. بەدەنلىرى ھول پېتىچە ئويىگە قايتىپ كىردى ـ دە، كارۋاتتىن چايشاپنى ئېلىپ، تىترەپ تۇرۇپ تەنلىرىنى ئېرتتى.

ئۇ ھەتتا شۇنىڭدىن كېيىنمۇ بىر قارارغا كېلەلمىدى: ئۇ بىر ئوزىنىڭ يەردە ياتقان كونا كوينىگىگە، بىر ئورۇندۇققا ئىلىپ

قويۇلغان كەچقۇرۇن كىيىدىغان كىيىملىرىگە قاراپ تۇراتتى. بۇ يەنە قورقۇنچاقلىق، يەنە ۋاقىتنى ئوتكۈزۈش دەپ ئويلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كىينىشكە باشلىدى. ئەينەك يوق ئىدى، ئەجەپ بوپتۇ، مۇرىسىگە قۇندۇز جۇۋىسىنى تاشلىدى-دە، خۇددى ئوغرى خوتۇنىدەك ئاستا كوچىغا چىقىپ كەتتى. گۈگۈم كىرگەن ۋاقىت ئىدى. داشا دەرەخلىك يول بىلەن مېڭىپ كەتتى. ئەركەكلەر ئۇنىڭغا ئەجەپلىنىپ قاراپ قالاتتى، كەينىدىن سوز تاشلاپ قالاتتى. دەرەخنىڭ تۈۋىدىن ئەسكەر پەلتوسىنى كىيگەن ئىككى كىشى لىپ قىلىپ چىقىپ، چاقىرىشتى: "هوي، تەيىيارتاپ، ئالدىرىما، نەگە كېتىۋاتسەن؟"

داشا نېكىتا مەيدانىغا بېرىپ توختىدى، يۈرىگى ئاغزىغا تىقىلىپ هاسرايتتى. ئىككى ۋاگونلۇق تىرامۋاي قوگۇرىشىنى جىرىڭلىتىپ ئوتۇپ قالدى. ۋاگونلارنىڭ شوتىسىغمۇ ئادەم تولۇپ كەتكەن ئىدى. بىر كىشى قولى بىلەن تىرامۋاينىڭ تومۇر تۈتقۇچىنى تۈتۈپ، بىر قولىدا كروكودىل تېرىسىدىن ئىشلەنگەن كېچىك چامادان تۈتۈپ ئوتۇپ قالدى. ئۇ كىشى ئۇزىنىڭ تازا قىرىلغان يۈزىنى داشا تەرەپكە بۇراپ قارىدى. ئۇ مامونت ئىدى. داشا ئاھ دىدى-دە، تىرامۋاينىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كەتتى. مامونتمۇ ئۇنى كورۇپ قالدى، ئۇنىڭ چامادان كوتەرگەن قولى تىترەپ كەتتى. ئۇ ئىككىنچى قولىنى ئىشكىنىڭ تۈتقۇچىدىن ئالدى-دە، يۈرۈپ كېتىۋاتقان تىرامۋايدىن سەكرەپ چۈشىمەن دېگەن ئىدى، بىراق مولاق ئېتىپ كەتتى، شۇ زامات ئوڭدىسىغا يىقىلىپ، كېيىن ۋاگونىنىڭ تېگىگە كىرىپ كەتتى، ئۇنىڭ قولىدىكى چامادان داشانىڭ ئايىغى تېگىگە كېلىپ چۈشتى. داشا مامونتنىڭ تىزلىرىنىڭ ۋاگون چاقلىرىنىڭ تېگىدە

ئېگىلگىنىنى كورۇپ تۇراتتى، سوڭەكلىرىنىڭ قىسىرلاپ سۇنغىنىنىمۇ ئاڭلىدى، مامونتىنىڭ ئوتۇك كىيگەن ئاياقلىرى تاشنىڭ ئۇستىدە يۇمۇلاپ كەتتى. تىرامۋايىنىڭ تورمۇزلىرى غىچىرلاپ توختىدى، ۋاگونلاردىن ئادەملەر سەكرەپ چۇشۇشكە باشلىدى.

داشانىڭ كوزلىرى تورلىشىپ، ھۇشىدىن كەتتى-دە، چامادانىنىڭ ئۇستىگە يىقىلدى.

9

"پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ ھۇجۇمغا ئوتۇشى، يەنى "ئىككىنچى كۇبان جېڭى" دەپ ئاتالغان يۇرۇش تورگوۋايا ئىستانسىسىغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان جەڭلەر بىلەن باشلاندى. بۇ تومۇريول تۇگۇنىنى قولغا ئېلىش ناھايىتى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە ئىدى—ئۇ قولغا ئېلىنغاندىن كېيىن پۇتۇن شىمالىي كاپكاز روسىيىدىن ئاجرىتىپ قويۇلغان بولاتتى. توققۇز مىڭ مىلتىق ۋە قىلىچقا ئىگە بولغان ئارمىيە دېنىكىنىنىڭ ئومۇمى يولباشچىلىغىدا ئونىنچى ئىيۇندا توت كالوننا بولۇپ، تورگوۋايانى ئورىۋېلىشقا باشلىدى.

دېنىكىن دروزدوۋسكىنىڭ كالوننىسى بىلەن بىللە كېتىپ باراتتى، ئەھۋال ئىنتايىن ئېغىر ئىدى. ئارمىيىنىڭ تەقدىرىنى مانا شۇ دەسلەپكى جەڭ بەلگىلەيدىغانلىغىنى ھەممە بىلەتتى. دروزدوۋسكىچىلار دۇشمەن زەمبىرەكلىرىنىڭ ئوقى ئاستىدا، ئوزلىرىنىڭ يالغۇز بىرلا زەمبىرەك ئوتىنىڭ ھىمايىسىدا يېگورلىك دەرياسىدىن ئۇزۇپ ئوتۇشكە باشلىدى.

ئالدىنقى قاتاردا خۇددى تاۋۇزدەك ئېقىپ كېتىۋاتقان تۇەنجاڭ تۇركۇل شاڭۋېي پەقەت تىللايتتى. قىزىل ئارمىيە مەرتلىك بىلەن قارشىلىق كورسەتتى، ئەمما ئوزلىرىنى تەجرىبىلىك دۇشمەننىڭ ئورد-ۋېلىشىغا بىلمەستىن يول قويۇشتى. قىزىل ئارمىيىنىڭ جەنۇپ تەرەپ-تىكى قاراۋۇللىرىنى بوروۋسكىنىڭ كالوننىسى، شەرق تەرەپتىكىلىرىنى ئېردېلىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى سۇپۇرۇپ كەتكەن ئىدى. قىزىل ئارمىيىنىڭ سېپى قالايمىقان بولۇپ كەتكەن قىسىملىرى ۋە ھىساپسىز كارۋانلار تورگوۋايانى تاشلاپ چىقىپ، شىمال تەرەپكە قاراپ چېكىنىش-كە باشلىدى. ئەمما بۇ يەردىمۇ، شابلىيېۋكا تەرەپتىن ئۇلارنىڭ يوللىرىنى ماركوۋنىڭ كالوننىسى توسىدى. "پىدائىلار" تولۇق غەلىبە قىلىشقان ئىدى. ئېردېلىنىڭ كازاك ئاتلىق ئەسكەرلىرى دالىنى ئايلىنىپ يۇرۇپ، قاچقانلارنى قىلىچ بىلەن چېپىپ، ئەسىرگە ئېلىپ، ھارۋا-ھارۋا يۇكلەرنى ئولجا قىلىپ يۇرۇشتى.

كەچ كىرىپ قالغان ئىدى. جەڭ پەسىيىپ باراتتى. يۇزى قىپ-قىزىل، قاپىغى سېلىنغان دېنىكىن يوغان قوللىرىنى كەينىگە قىلىپ، ۋوگزالنىڭ سۇپىسىدا ئايلىنىپ يۇرەتتى. كۇرسانتلار كۇلۇشۇپ، چاخچاق قىلىشىپ (دەھشەتلىك جەڭدىن كېيىن، ئادەملەر خۇددى شۇنداق كۇلۇشىدۇ، ئوزلىرى چاخچاق قىلىشىدۇ)، قۇم سېلىنغان قاپلارنى ئېلىپ كېلىپ، ئوچۇق ۋاگونلارغا تىزىشاتتى، نېرى-بېرىدىن ياسالغان، پولات بىلەن قاپلانغان پويىزغا پىلىموتلارنى ئورنىتاتتى. بىر دەم-بىر دەم زەمبىرەكنىڭ ئوقى گۇلدۇرلەپ ئاسماننى تىترىتەتتى، ــ ئۇ شابلىيېۋكىنىڭ نېرىقى تەرىپىدە تۇرغان قىزىل ئارمىيىنىڭ پولات بىلەن قاپلانغان پويىزى ئىدى. ئۇ تەرەپتىن كەلگەن ئاخىرقى زەمبىرەكنىڭ ئوقى مانىچ دەرياسىنىڭ كوۋرۇگى يېنىغا، ماركوۋ

جياڭجۇن ئات مىنىپ تۇرغان جايغا يېقىن يەرگە كېلىپ چۈشتى. ئۇ ئىككى كۈندىن بېرى ئۇخلىمىغان، ھىچنىمە يىمىگەن ۋە تاماكا چەكمىگەن ئىدى. شابلىيېۋكىنىڭ ئوز پىلانى بويىچە ئېلىنمىغانلىغىدىن ئاچچىغى كېلىپ تۇرغان ئىدى. پويىز ئىستانسىسىنى كۇچلۇك ئەترەت، توپچىلار قىسمى ۋە پولات بىلەن قاپلانغان پويىزلار ئىگەللەپ تۇرغان ئىكەن. تۇنۇگۇنمۇ، بۇگۇنمۇ ئۇنىڭ كالوننىسى چاققانلىق بىلەن تىنماي جەڭ قىلسىمۇ، نەتىجىگە ئىگە بولالمىغان ئىدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ ئامىتى كەلمىگەن، زىيانلىرى ناھايىتى كوپ ئىدى. پەقەت كەچقۇرۇنلۇغى، شابلىيېۋكىنى ئىشغال قىلىپ تۇرغان بولشېۋىكلار ئومۇمى ۋەزىيەتنى ئېتىۋارغا ئېلىپ چېكىنىشتى.

ئۇ ئىگەردىن سەل ئىڭىشىپ، قانداق ھالەتتە ئەجەل كەلگەن بولسا، شۇنداق ھالەتتە ياتقان بىرنەچچە ئولۇككە قاراپ تۇردى. ئولگەنلەر ئۇنىڭ ئەپىتسەرلىرى ئىدى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى جەڭدە بىر پەي ئەسكەرگە تەڭ كېلەتتى. پەقەتلا ئۇنىڭ كالتا پەملىگى ئارقىسىدا شۇنچە ئادەم مەنىسىز ۋە بىكارغا نابۇت بولۇپ كەتتى ۋە يارىدار بولدى.

بىردىنلا بىراۋنىڭ توۋلىغىنى، خىرىلدىغىنى ئاڭلاندى. كوۋرۇكنىڭ يېنىدىكى ئاكوپتىن بىر ئەپىتسەر قەددىنى راسا كوتىرىپ چىقتى-دە، دەرھال ئاكوپنىڭ چېتىگە يىقىلدى. ئۇ كېيىن توۋلاپ-توۋلاپ ئىككى قولى بىلەن يەرگە تاياندى، ئاۋال بىر ئايىغىنى، كېيىن ئىككىنچى ئايىغىنى كوتىرىپ چىقتى-دە، كۇن پېتىپ كېتىۋاتقان تەرەپتىكى چوڭ بىر يۇلتۇزغا قاراپ تۇرۇپ قالدى. چېچى چۇشۇرۇلگەن بېشىنى چايقىدى، يەنە توۋلىدى، ئۇ ئاسقاقلاپ كېتىۋېتىپ ئۇشتۇمتۇت ماركوۋ جياڭجۇننى كورۇپ قالدى ۋە ھەربىچە سالام

بەردى.

ــ جانابى ئاللىرى، مەن يارىدار بولدۇم.

ــ كورۇپ تۇرۇپتىمەن.

ــ ماڭا ئارقامدىن ئوق تەگدى.

ــ ياماڭ بوپتۇ...

ــ ئارقامدىن تاپانچىدىن مىڭەمگە ئېتىلغان ئوق تېگىپ يارىدار بولدۇم... مېنى پىدائى ۋالېرىيان ئونولى دېگەن ئادەم ئولتۇرمەكچى بولدى...

ــ ئېتىڭ نېمە؟ ــ دەپ قوپاللا سورىدى ماركوۋ.

ــ جۇڭشياۋ روششىن...

دەل شۇ چاغدا قىزىل ئارمىيىنىڭ شىمالغا قاراپ كېتىۋاتقان پولات بىلەن قاپلانغان پويىزىنىڭ ئالتە كالېبرلىق زەمبىرىكى ئاخىرقى قېتىم ئوق ئېتىپ قالغان ئىدى. قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغان سازلىقنىڭ ئۈستىدىن ئوقلار ۋىزىلداپ كېلىشكە باشلىدى. جياڭجۇننىڭ كوك تورۇق ئېتى ئۈركۈپ قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلدى، كەينىدىكى ئايالقلىرىنى يۆكۈپ يەرگە ئولىتۇرۇشقا باشلىدى. ئوق ئاسمانىدىن پەسلەپ كەلدى ــ دە، ماركوۋدىن بەش مېتىرچە نېرىغا كېلىپ چۈشۈپ پارتلىدى.

توپا ۋە ئىسلار تارقىلىپ بېسىلغاندىن كېيىن، پارتلاشنىڭ دولقۇنى بىلەن خېلى نېرىغا ئۇچۇپ چۈشكەن ۋادىم پېتروۋىچ روششىن ئايىغىنى دېرىلدەتتىپ ياتقان ئاتنى ۋە ئۇنىڭ يېنىدا ئولۇپ ياتقان جياڭجۇننى كوردى. روششىن ئورنىدىن تۇرۇپ:

ــ جەرغەچىلار! جياڭجۇن ماركوۋ ئولدى! ــ دەپ ۋاقىرىدى.

"پىدائىلار ئارمىيىسى" تورگوۋايانى ئىشغال قىلىپ بولۇپ

شمالغا، ۋېلىكو كنەژېسكايا تەرەپكە قاراپ بۇرۇلدى. ئۇنداق قىلىشتا ئىككى مەقسىدى بار ئىدى: سال ئوكرۇگىنى بولشېۋىكلاردىن تازىلاشتا ئاتامان كراسنوۋغا ياردەم بەرمەكچى ۋە ئوزىنى سارىتسىن تەرىپىدىن خەۋپسىزلەندۇرمەكچى ئىدى. ۋېلىكوكنەژېسكايىنى ئوڭايلىق بىلەن ئالدى، ئەمما بۇ مۇۋەپپەقىيەتنى داۋاملاشتۇرالمىدى، چۈنكى بىر كېچىدىكى جەڭدە بۇديوننىنىڭ ئاتلىق ئەترىدى ئېردىلىنىڭ كازاك قىسىملىرىنى كۇكۇم-تالقان قىلىۋەتكەن ۋە ئۇلارنىڭ مانىچ دەرياسىدىن ئوتۇشىگە يول قويمىغان ئىدى.

ئىستانسىنىڭ يېنىدا "پىدائىلار"نىڭ پولات بىلەن قاپلانغان بىرىنچى پويىزىمۇ ھالاك بولۇپ كېتىشكە تاس قالدى. پولات بىلەن قاپلانغان پويىزدىكىلەر ئاق بايراق تۇتۇپ ھە دەپ يۇگۇرۇپ كېتىۋاتقان پاراۋۇزنى كورۇپ قالدى ۋە ئەلچىلەر كېلىۋاتقان بولسا كېرەك دەپ ئۇنىڭغا ئوق ئاتمىدى. ئەمما پاراۋۇز توختىماستىن گۇدۇگىنى چالغىنىچە ئۇچقاندەك كېتىۋەردى. پەقەت ئەڭ كېيىنكى مىنۇتتا پولات بىلەن قاپلانغان پويىزدىكىلەر بايقاپ قېلىپ، بىرنەچچە قېتىم ئوق ئاتتى. لېكىن بىر بىرىگە سوقۇلۇشتىن خالى بولالمىدى. بىر يۇك ۋاگونى پاچاق-پاچاق بولۇپ كەتتى، پاراۋۇز ئاغدۇرۇلۇپ چۈشتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە نېفىت قويۇلغان ۋە ھەممە تەرىپىگە بومبا ئېسىلغان ئىدى. پۇتۇن جەڭ مەيدانى بىرنەچچە مىنۇت خۇددى ئامېرىكا فىلىمىدىكى مەنزىرىلەرگە ئوخشاپ تۇردى.

دېنىكىن پۇتۇن رايوننى دون كازاكلىرىنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرۇپ، يەرلىك بولشېۋىكلارنى قىرىپ تاشلاشنى كازاكلار قوشۇنىدىكى ئەترەتلەرگە يۇكلەپ، مۇھىم تومۇريولى بولغان ۋە دوننى كۇبان بىلەن باغلايدىغان، قارا دېڭىزنى كاسپى دېڭىز بىلەن باغلايدىغان

تىخورىتسكايا ئىستانىسسىنى ئىگەللەش مەقسىدىدە يەنە جەنۇپقا قاراپ بۇرۇلۇپ كەتتى. ئۇ ناھايىتى قاتتىق خەۋپ-خەتەرلەرگە قاراپ كېتىۋاتقان ئىدى. ئۇنىڭ يولدا چەتتىن كەلگەنلەرنىڭ پىسخانوكوپسكويى ۋە بىلاياگىلىنا دېگەن ئىككى چوڭ يېزىسى تۇراتتى، بۇ يېزىلار بولشېۋىزمنىڭ ئوچىغى ئىدى. ئىككىلا يېزىنمۇ چاپسانلىق بىلەن مۇستەھكەملەشمەكتە ئىدى. كالنىن ئارمىيىسى تىخورىتسكايانىڭ يېنىدا قاتتىق ئورنىشۋالماقتا ئىدى. سوروكىننىڭ ئارمىيىسى ئوتكەن ۋەھىمىدىن ئەمدى ئوزۇگە كېلىپ، غەرپ تەرەپتىن چېقىپ كېلىۋاتقان ئىدى. قىزىل ئارمىيىنىڭ مانىچ بويىدا تارمار قىلىنغان قىسىملىرى يېڭىۋاشتىن توزۇلۇپ، ئارقا تەرەپتىن ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتقان ئىدى. بىرمۇنچە يېزىلاردىن ئۇلارغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن ئوپولچېنىيە (غەيرى رەسمىي ئەسكەر) كېلىۋاتقان ئىدى.

دېنىكىن پەقەت بىر نەرسىدىن ئۈتۈپ چىقىشى مۇمكىن ئىدى: ئۇ، دۇشمەننىڭ بىر بىرىگە قوشۇلماسلىغىغا ئۈمىت باغلايتتى. ئەمما بۇ ھالەتمۇ ھەر مىنۇتتا ئوزگىرىپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ ئولۇپ-تىرىلىپ ئالدىرايتتى. بەزى ۋاقىتتا، مادارلىرى قۇرۇپ يەردە يېتىپ قالغان جەڭچىلەرنى ئوزى بىرىپ يەردىن تۇرغۇزاتتى. پىيادە ئەسكەرلەر ھارۋىلاردا كېتىپ باراتتى. ئارمىيىنىڭ ئالدىدا ھازىرمۇ ئەنە شۇ ئاددى ياسالغان پولات قاپلىق پويىز كېتىپ باراتتى.

پىسخانوكوپسكويىنىڭ يېنىدا قىزىل ئەسكەرلەر بىلەن بىللە جىمىكى ئاھالە بىرلىشىپ جەڭگە قاتناشتى. بۇنداق چىداملىقلىقنى "پىدائىلار" تېخى كورۇپ باقمىغان ئىدى. زەمبىرەكنىڭ ئېتىشىمىسىدىن

پۇتۇن سازلىق ئەتىدىن ـ كەچكىچە تىترەپ تۇردى. بوروۋسكى ۋە دروزدوۋسكىلارنىڭ تۇەندۇيلىرى يېزىدىن ئىككى مەرتىۋە ھەيدەپ چىقىرىلدى. قىزىل ئارمىيە دۇشمەن تەرىپىدىن توت تەرەپتىن قامىلىپ قالغانلىغىنى كورگەنلىگى ۋە دۇشمەننىڭ قانچە كۇچى ھەم قانچە قورالى بارلىغىنى بىلمىگەنلىگى ئۇچۇن بىر ئادىمىنىمۇ قالدۇرماي، يېزىنى تاشلاپ چىقىپ كەتتى. ئەمدى ھەممە قىسىملار، بارلىق ئەترەتلەر، توپ ـ توپ قاچقۇنلار بېلاياگلىنىغا كېلىپ توپلانماقتا ئىدى.

بۇ يەردە، ئون مىڭغا يېقىن ئادەم بىلەن تولۇقلانغان دمىترى شېلېستىنىڭ تومۇر شىسى تۇراتتى. ئەرلەرنىڭ ھەممىسى سەپەرۋەر قىلىنغان ئىدى. يېزىغا تۇتىشىدىغان يوللارغا ئىستىھكام ياسىلىپ مۇستەھكەملەنگەن ئىدى، بۇ يەردە بىرىنچى قېتىم ئۇيۇشقاقلىق ۋە ۋەزىيەتنى ئىستىراتېگىيىلىك چۇشىنىش سېزىلەتتى. كوپچىلىك يىغىنلاردا يا ئولۇم، يا كورۇم، دىگەن شوئارلارنى ئوتتۇرىغا قوياتتى.

ئەمما بۇلارنىڭ ھىچبىرى ياردەم بەرمىدى. دۇشمەن تەجرىبىلىك ئىدى، ئۇلار مەرتلىككە ۋە چىداملىقلىققا قارشى ئۇرۇش ئىلمىنى تەتقىق قىلغان ئىدى، ھەر بىر ئىنچىكە تەرەپلەرنى نەزەرگە ئېلىپ، خۇددى شاخماتنىڭ تاختىسىدا يۇرگەندەك يۇرەتتى ۋە ھەر قېتىم قارشى تەرەپنىڭ كۇتمىگەن يېرىدىن چىقاتتى. توغرا، ئاقلارنىڭ ھۇجۇمى ئاۋال مۇۋەپپەقىيەتسىز بولدى. دروزدوۋسكىچىلارنى باشلاپ كېتىۋاتقان ژىبراك شاڭشياۋ قاراڭغۇدا جاڭزىغا، قىزىل ئارمىيىنىڭ ئالدىنقى قىسىملىرىغا دۇچكېلىپ قالدى؛ ئۇ ئۇتتۇرىدىن ئوق يېغىپ تۇرۇشىغا قارىماستىن ھۇجۇم باشلىغان ئىدى، شۇ زاماتلا ئوق تېگىپ ئولدى. دروزدوۋسكىچىلار كەينىگە قايتىپ

يەرگە يېتىۋالدى. ئەمما ئەتىگەنلىگى سائەت توققۇزلاردا بېلاياگلىنىغا جەنۇپ تەرەپتىن كۇتىپوۋ كورنىلوۋچىلار بىلەن باستۇرۇپ كىرىپ قالدى، ئۇلارنىڭ كەينىدىن دروزدوۋسكىچىلارنىڭ ئاتلىق تۇەندۇيى ۋە پولات بىلەن قاپلانغان ماشىنا باستۇرۇپ كىردى. پولات قاپلىق ماشىنا قىزىل ئارمىيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۇسۇپ كىرەتتى. پاخال ئوگزىلەر ئوت ئېلىپ كەتتى. ئاتلار ۋە كالىلار يانغىنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، ئوق يامغۇرىنىڭ ئاستىدا ھەر تەرەپكە يۇگۇرۇپ يۇرۇشەتتى.

شېلىستىنىڭ "تومۇر شىسى" ئوچۇق قالغان بىرلا يولدىن چېكىنىپ چىقتى. تومۇريول قاراۋۇلىنىڭ ئويى يېنىدا دېنىكىن ئات ئۇستىدە ئورە تۇراتتى. دېنىكىن ئالقىنىنى ئاغزىغا كاناي قىلىپ، چېكىنىۋاتقانلارنىڭ يولىنى توساڭلار دەپ ئاچچىغى بىلەن ۋاقىرايتتى، ــ چۈنكى تومۇرشىنىڭ قالدۇقلىرى كەينىدىن پارتىزانلارمۇ، جىمىكى ئاھالىمۇ ئەگىشىپ كېتىۋاتقان ئىدى. قېچىپ كېتىۋاتقانلارنىڭ كەينىدىن ئېردېلىنىڭ ئاتلىقلىرى قوغلاپ كەتتى. باش قوماندانىنىڭ مۇھاپىزەتچىلىرىمۇ تاقەت قىلىپ تۇرالماي، قىلىچلىرىنى سۇغۇرۇپ، قېچىۋاتقانلارنىڭ كەينىدىن ئات چاپتۇرۇپ كەتتى. سەنمۇجاڭمۇ ئىگەردە جىم ئولتۇرالماي، خۇددى ئوۋچى ئىتلار ئولجىنىڭ ئارقىسىدىن يۇگۇرگەندەك ئات چاپتۇرۇپ، قېچىۋاتقانلارنىڭ باشلىرىغا ۋە گەدەنلىرىگە قىلىچ چاپتى. دېنىكىن يالغۇز قالدى، بېشىدىن شەپكىسىنى ئېلىپ، قىزىپ كەتكەن يۇزىنى يەلپۇشكە باشلىدى. بۇ غەلىبە ئۇنىڭغا تىخورېتسكايا ۋە يېكاتېرىنودارغا يول ئېچىپ بەرگەن ئىدى.

گۇگۇم چۇشكەندە يېزا ھويلىلىرىدىن مىلتىق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىشقا باشلىدى: دروزدوۋسكىچىلار ئولتۇرۇلگەن ژىبراك ئۇچۇن ئىنتىقام

ئېلىپ، ئەسىر ئېلىنغان قىزىل ئارمىيە ئەسكەرلىرىنى ئاتىباقتا ئىدى، دېنىكىن چىۋىن تولۇپ كەتكەن ئويمە چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى، كېچىنىك دىمىقلىغىغا قارىماستىن، ئۇنىڭ ئېنى كەڭ پاگونلۇق توجۇرلۇق كىسىنىڭ تۆگمىلىرى ياقىسىغىچە قادالغان ئىدى. ملتنق ئاۋازى ھەر قېتىم ئاڭلانغاندا، ئۇ ئەينەكنى سۈنۈپ كەتكەن دەرىزىگە قارايتتى ۋە پۈرلاشقان قولياغلىغى بىلەن پىشانىسىنى ۋە بۇرنىنىڭ ئىككى تەرىپىنى سۈرتەتتى.

ــ ۋاسلى ۋاسلىيېۋىچ، ئەزىزىم، ــ دېدى ئۇ ئۇزىنىڭ فۇگۇەنىگە قاراپ، ــ دوزدوۋسكىگە بېرىپ ئېيتىڭ، ئالدىمغا بىر كېلىپ كەتسۇن، بۇنداق قىلىش يارىمايدۇ، ئاخىر.

فۇگۇەن ئوتۇگىنىڭ تومۇر دۈنتكۈچلىرىنى جىرىڭلىتىپ، ھەربىچە سالام بېرىپ چىقىپ كەتتى. دېنىكىن ساماۋاردىن چەينەكىكە قايناقسۇ قۇيۇشقا باشلىدى. يېقىن بىر يەردىن يەنە ملتنق ئاۋازلىرى ئاڭلاندى، دەرىزىلەر دىرىلداپ كەتتى. كېيىن قاراڭغۇلۇقتىن ئۇ ـ ئۇ ـ ئۇ ـ ئۇ دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. چەينەكتىن چاي تېشىپ كەتتى. ئانتون ئۇۋانوۋىچ "ۋاي ـ ۋاي ـ ۋاي!" دەپ چەينەكنىڭ ئاغزىنى ياپتى. ئىشىك قاتتىق ئېچىلدى. ئۇستىدىكى ھەربىچە كالتا كەمزۇلمۇ، مۇرىسىدىكى جياڭجۇنلىك پاگونلىرىمۇ پۈرلىشىپ كەتكەن، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەن ئوتتۇز ياشلاردىكى بىر كىشى كىردى، چىراقنىڭ خىرە يورۇغى ئۇنىڭ كوزەينىگىدە ئەكس قىلدى. ئۇنىڭ ياپىلاق ئىڭىگى ئالدىغا سوزۇلۇپ چىقىقان ئىدى، ئىچىگە كىرىپ كەتكەن مەڭزلىرى تىترەپ تۇراتتى. ئۇ ئىشىكنىڭ يېنىدا توختىدى. دېنىكىن بەندىگىدىن ئاستاغىنا تۇردى ـ دە، قولىنى ئۇزىتىپ مۇنداق دېدى:

ـــ مىخائىل گرىگورىيېۋىچ، قېنى، ئولتۇرۇڭ. چاي قۇيۇپ بېرەي ـ هە؟

ـــ رەهمەت. ۋاقتىم يوق.

كەلگەن كىشى دروزدوۋسكى ئىدى، ئۇ يېقىندىلا جياڭجۇنلىك دەرىجىسىگە كوتىرىلگەن ئىدى. باش قوماندانىنىڭ نىمىشقا چاقىرغىنىنى ئۇ بىلەتتى ۋە ئاگاهلاندۇرۇشنى كۈتۈپ، غەزىۋىنى ئاران بېسىپ تۇراتتى. ئۇ بېشىنى توۋەن ئېگىپ، يېنىغا قاراپ تۇراتتى.

ـــ مىخائىل گرىگورىيېۋىچ، مەن هىلىقى ئادەم ئېتىشلارنى ئېيتماقچى ئىدىم، ئەزىزىم...

ـــ مېنىڭ ئەپىتسەرلىرىمنى چەكلەشكە كۈچۈم يەتمەيدۇ، ـــ تېخىمۇ تاتىرىپ سوز باشلىدى دروزدوۋسكى ئىنچىكە ۋە ئوتكۇر ئاۋاز بىلەن. ـــ ژىبراك شاڭشياۋنى بولشېۋىكلارنىڭ ۋەهشىلىك بىلەن قىيناپ ئولتۇرۇشكىنىنى جانابى ئالىلىرى بىلسىلە كېرەك.... مەن ئوزەم رۇمىنىيىدىن باشلاپ كەلگەن ئوتتۇز بەش ئەپىتسەرنى قىيناپ، چاناپ تاشلاشتى.... بولشېۋىكلار هەممىنى قىيناپ ئولتۇرىدۇ... هە، هەممىنى... (ئاۋازى بوغۇلۇپ، نەپىسى تامىغىغا تىقىلىپ قالدى.) ئۇلارنى توختىتالمايمەن... باش تارتىمەن... ئەگەر سىزگە ياقمايدىغان بولسام، خۇدا خەيرىڭىزنى بەرسۇن، بوشىتىڭ، مەلۇمات بېرىمەن... ئاددى جەڭچىلەرنىڭ قاتارىغا قوشۇپ قويسىڭىزمۇ جان دەيمەن...

ـــ ئاي، هاي ـ هاي، ـــ دىدى دېنىكىن. ـــ مىخائىل گرىگورىيېۋىچ، بۇنداق ئەسەبىلىشىش يارىمايدۇ... بۇ يەردە مەلۇمات نىمە قىلىپ يۇرۇپتۇ... شۇنى چۈشىنىۋېلىڭ، مىخائىل گرىگورىيېۋىچ: ئەسىرلەرنى قىرىپ تاشلىساق، دۇشمەننىڭ قارشىلىغىنى كۈچەيتىپ قويغان بولىمىز...

قىرغىن توغرىسىدىكى گەپلەر ھەر تەرەپكە تارقىلىپ كېتىدۇ. ئۇز ئارمىيىمىزگە زىيان يەتكۈزۈشىمىزنىڭ نىمە كېرىگى بار؟ سوزۇم توغرىمۇ؟ توغرىمۇ، زادى؟ (دروزدوۋسكى ئۇن چىقماي تۇراتتى.) ئەپىتسەرلىرىڭىزگە ئېيتىڭ، بۇنداق نەرسىلەر تەكرارلانمىسۇن.

ــ ماقۇل، بولىدۇ! ــ دروزدوۋسكى ئارقىسىغا بۇرۇلدى ـ دە، ئىشىكنى تاق قىلىپ يېپىپ چىقىپ كەتتى.

دېنىكىن ئالدىدىكى ئىستاكانغا قاراپ ئويلاپ، خېلىغىچە بېشىنى چايقاپ ئولتۇردى. يىراقتىن يەنە بىر مەرتىۋە مىلتىقنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى ـ دە، كېچىنى جىملىق باستى.

تىخورېتسكايا قارشى قىلىنىدىغان ھۇجۇم جېڭى ئارمىيىنىڭ ئاتمىش چاقىرىم كەڭلىكتە قىلىدىغان جەڭ پىلانى بويىچە ئېلىپ بېرىلىشى كوزدە تۇتۇلغان ئىدى. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى قىزىل ئارمىيىنىڭ ئايرىم ئەترەتلىرىدىن ۋە پارتىزانلارنىڭ گۇرۇپپىلىرىدىن قولايلىق جايلارنى تازىلىۋېلىش كېرەك ئىدى. بۇ ئىش ياش جياڭجۇنلەردىن بوروۋسكىگە تاپشۇرۇلغان ئىدى؛ ئۇ ئىككى كۇنگىچە جەڭلەر بىلەن يۇز چاقىرىمچە يول يۇرۇپ، بىرقانچە يېزىنى ئىگەللىدى. ئىچكى ئۇرۇش تارىخىدا بۇ ھادىسە بىرىنچى مەرتىۋە بولۇپ، ئۇنىڭغا دۇشمەننىڭ ئارقا تەرىپىگە قىلىنغان "ھۇجۇم" دەپ نام قويۇلدى.

تازىلانغان كەڭ قولايلىق جايدا "پىدائىلار ئارمىيىسى" جاي ـ جايىنى ئىگەللىۋالدى. ئوتتۇزىنچى ئىيۇن كۇنى دېنىكىن قىسقىچە بۇيرۇق بەردى: "ئەتە، بىرىنچى ئىيۇل كۇنى، تېرنوۋسكايا ـ تىخورېتسكايا رايونىغا جايلاشقان دۇشمەن تارمار قىلىنىپ، تىخورېتسكايا

ئىستانسىي ئېلىنسۇن...“ كېچىسى كالوننىلار يولغا چىقىپ، تىخورېتسكايانى ئورۇپلىشقا كىرىشتى. بولشېۋىكلار بىرئاز ئېتىش-مىدىن كېيىن، ئالدىن تەييارلاپ قويۇلغان ئىستىھكاملارغا چېكىنىشكە باشلىدى.

بۇنىڭدىن بىر ھەپتە ئىلگىرى مەرتىلىك بىلەن كورستىلگەن قارشىلىق بۇ يەردە سېزىلمەيتتى. بېلاياگلىنىنىڭ قولدىن كېتىشى قىزىل ئارمىيىنى خىجالەتكە سېلىپ قويغان ئىدى. سوروكىن ئارمىيىسىنىڭ ھۇجۇمىمۇ توختاپ قالغان ئىدى. قانىلىق جەڭدە ۋاپات بولۇپ كەتكەن مىڭ-مىڭلىغان قۇربانلار بىكارغا كەتكەن ئىدى. دۇشمەن خۇددى ماشىنىدەك بېسىپ كېلەتتى. روسىيىنىڭ ھەر تەرىپىدىن نۇرغۇن ئەپتىسەرلەر دېنىكىن ئارمىيىسىگە كېلىپ قوشۇلۇۋاتىدۇ، ”ھەربى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى“ ھېچكىمگە رەھىم قىلمايۋاتىدۇ، ئۇلار ئولكىنى تازىلاپ بولغاندىن كېيىن، نېمىسلار كېلەرمىش دېگەن سوزلەر تارقىلىشقا باشلىدى. تىخورېتسكايا قوشۇنىنىڭ قوماندانى كالىنىن تىخورېتسكايا ئىستانىسىدىكى ئوز پوىىزىدا بېشى ئايلىنىپ ئولتۇراتتى. دېنىكىن باسمىچىلىرىنىڭ توت تەرەپتىن باستۇرۇپ كېلىۋاتقىنىنى بىلىپ، روھى چۈشۈپ كەتتى-دە، چېكىنىشكە بۇيرۇق بەردى.

ئەتىگەن سائەت توققۇزدا جەڭ پەسلىدى، قىزىل ئارمىيە قوشۇن-لىرى مۇستەھكەم قىلىپ قۇرۇلغان يېرىم ھالقا ئىچىگە كىرىۋېلىشتى. كالىنىن بۇگۈن باشقا جەڭ بولماس دەپ ئويلاپ، ئوزىنىڭ ۋاگونىغا كىردى، ئۇنىڭ كوزى ئۇيقۇغا كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ”پىدائىلار“ قويۇق بۇغدايلىق ئېتىزنى ئارىلاپ دۇشمەننى تېخىمۇ ئوراپ كېلىشەتتى. چۈش ۋاقتىغا كەلگەندە ئۇلارنىڭ ئىككى قانىتى

بىر بىرى بىلەن قوشۇلۇپ، جەنۇپ تەرەپتىن، قىزىل ئارمىيىنىڭ ئارقا تەرەپلىرىدىن كېلىپ چىقتى. كورنىلوۋچىلارنىڭ تۈەندۈپى ئىستانسىغا باستۇرۇپ كىرىپ، ھىچقانداق زىيان كورمەستىن، ئۇنى ئىشغال قىلدى. تومۇريولچىلار يوشۇرۇنۇۋېلىشتى. كالىنىن غايىپ بولدى ــ ۋاگوندا ئۇنىڭ شەپكىسى بىلەن ئوتۇگى ياتاتتى. يان ۋاگوندا ئۇنىڭ سەنمۇجاڭى ــ پادىشا دەۋرىدە باش ئىشتاپ ئەپىتسەرى بولغان زۋېرېۋ شاڭشياۋ ياتاتتى، ئۇنىڭ كاللىسى پاچاق ــ پاچاق بولۇپ كەتكەن ئىدى. تاكچە كارۋاتتا ئۇنىڭ خوتۇنى يۇزىگە شال ياغلىق يېپىپ دۇم چۇشۇپ ياتاتتى، ئۇنىڭ مەيدىسىگە ئوق تەككەن بولۇپ، تېخى جېنى بار ئىدى.

شۇنىڭدىن كېيىن "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ قوماندانسىز قالغان، ئوز بازىلىرىدىن ۋە يوللاردىن مەھرۇم بولغان قىزىل ئارمىيىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ بارغانسېرى قىسىپ بېرىشتىن باشقا ئىشى قالمىغان ئىدى. "پىدائىلار ئارمىيىسى" قىزىل ئارمىيىنى كەچكىچە زەمبىرەك ۋە پىلىموتلار بىلەن ئوققا تۇتۇشتى، قىسلاڭ ئىچىدە ئادەملەرنىڭ بېشى ئايلىنىپ قالغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئالدى ۋە كەينى تەرەپتىن ئوق ياغاتتى. ھۇشىنى يوقاتقان كىشىلەر ئاكوپلاردىن چىقىپ، نەيزىۋازلىق قىلاتتى ۋە ھەر قەدەمدە ئەجەلگە دۇچكېلەتتى. كەچكە يېقىن كۇتىپوۋ شىمال تەرەپكە قاراپ كېتىدىغان بىردىن ــ بىر ئوچۇق يولنى توساپ، قىزىل ئارمىيىنىڭ تومۇريول تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتقان گۇرۇپپىسىنى ئوق ۋە قىلىچ بىلەن قىرىپ تاشلاشقا باشلىدى. گۇگۇم چۇشكەن ئىدى، قويۇق بۇغدايلىقتا قىزىللارمۇ، ئاقلارمۇ ئارىلاش بولۇپ كەتتى. كوماندىرلار خۇددى بودۇنىگە ئوخشاش، بۇغدايلىقنىڭ ئىچىدە يۇگۇرۇپ يۇرەتتى ۋە ئەپىتسەرلىرىنى يىغىپ،

يەنە جەڭگە ئاتلانـدۇراتـتى. بىر جايـدا بىر ئاكوپـتىن ملتىقـنىڭ ئەيزىسگە باغلانغان ئاق لاتا كوتىرىلدى. كۆتىپۇۋ بىرقانچە ئەپىتسەر بىلەن شۇ يەرگە ئات چاپـتۇرۇپ بارغان ئىـدى. قىزىلـلار ئۇلارنى ئوق ۋە ئەڭ يامان ھاقارەت بىلەن قارشى ئېلىشتى. كۆتىپۇۋ ئاتنىڭ بوينىغا ئېگىلگىنىچە قايتىپ كەتتى. باش قومانـدان ئەسـىرلەر ئېتىلـمىسۇن دەپ بۇيرۇق بەرگەن ئىدى، ئەمما ئەسىر ئېلىنىسۇن دەپـمۇ ھەچكىم بۇيرۇمىغان ئىدى.

ئەتىسى ئەتىگەنلىـگى دېنىـكىن ئات ئۇسـتىدە جەڭ مەيـدانىنى ئايلىنىپ يۈرەتتى. پايانسىز بۇغدايلىقلار چەيلىنىپ كەتـكەن ئىـدى. زەڭگەر ئاسماندا كوكۈنەكـلەر ئۇچۇشۇپ يۈرەتـتى. دېنىـكىن دالـلارنى، قەدىـمقى زامانـلاردىن قالغان قورغانـلارنى ۋە يارلىقـلارنى كېسىپ ئوتكەن ئاكوپلارغا قاراپ تۇراتتى، ئاكوپلاردىن ئادەملەرنىڭ قوللىرى، ئاياقلىرى، جانسىز باشلار چىقىپ تۇراتتى. قاپقا ئوخشاش باشسىز گەۋدىلەر ياتاتتى. دېنىكىن شۇ چاغدا لىرىك كەيپىياتتا ئىدى، فۇگۇەنى ئات چاپتۇرۇپ كەلسۇن دەپ، ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قارىـدى- دە، خىيال ئىچىدە دىدى:

ــ بۇلارنىڭ ھەممىسى رۇسلارغۇ! دەھشەت! بىزنىڭ تەنتەنىمىز ئانچە جايىدا بولمىغانمۇ نىمە، ۋاسلى ۋاسلىيېۋىچ...

"پىدائىلار" تولۇق غەلبە قىلىشقان ئىـدى. كالىننـىڭ ئوتـتۇز مىڭ كىشىلىك ئارمىيـسى تارمار قىلىنغان، قىرىـپ تاشلانـغان ۋە توزدۇرۇۋېتىلگەن ئىدى. قىزىل ئارمىيىنىڭ ئەسكەر چۈشكەن پەقەت يەتتە پويىزلا يېكاتېرىنودارغا ئوتۇپ كېتىشكە ئۈلگۈرگەن ئىدى. سوروكىننىڭ ئارمىيىسى كېسىپ قويۇلغان ئىدى. قىزىل ئارمىـيىنىڭ ئىككى مەخسۇس گۇرۇپپىسى ــ ئارماۋىر رايونىدىكى شەرقـىي گۇرۇپ-

پىسى ۋە دېڭىز بويىدىكى تامان ئارمىيىسى بىر بىرىدىن پۈتۈنلەي ئاجرىتىپ قويۇلغان ئىدى. دېنكىنچىلەرنىڭ قولىغا ناھايىتى چوڭ ئولجا چۈشتى، ئۇلار ئۇچ پولات قاپلىق پويىز، پولات قاپلىق ئاپتوماشىنىلار، ئەللىك زەمبىرەك، ئايروپىلان، ۋاگون-ۋاگون ملىتىق، پىلىموت، ئوق، بىرقانچە تۈرلۈك ھەربىي لاۋازىمات مال-لىرىنى قولغا چۈشۈرۈشتى.

غەلىبىنىڭ تەسىرى كىشىنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرغۇدەك كۈچلۈك ئىدى. ئاتامان كراسنوۋ نوۋوچېركاسسكى چېركاۋىدا مەخسۇس ئىبادەت ئوقۇتتۇرۇپ، قوشۇننىڭ ئالدىدا نۇتۇق سوزلىدى. ئۇنىڭ نۇتقى دوستى ئىمپېراتور ۋىلگېلمنىڭ نۇتقىدىن قېلىشمايتتى. گەرچە دېنكىنچىلەر ئۇچ ھەپتىنىڭ ئىچىدە ئادەملەرنىڭ توتتىن بىر قىسمىنى قولدىن بېرىپ قويغان بولۇشسىمۇ، ئارمىيىنىڭ سانى ئىيۇل ئېيىنىڭ باشلىرىغا كەلگەندە ئىككى مەرتىۋە كوپەيدى. ئۇكرائىنىدىن، نوۋوروسسىيىدىن، مەركىزىي روسىيىدىن ھە دەپ يېڭى پىداىلار كېلىپ تۇراتتى؛ شۇ چاغلاردا ئەسىر چۈشكەن قىزىل ئەسكەرلەردىنمۇ ھەربىي قىسىملار تۈزۈشكە باشلاشتى.

ئىككى كۈنلۈك دەم ئېلىشتىن كېيىن، دېنىكىن ئارمىيىنى ئۈچ كالوننىغا بولۇپ، ئۈچ تەرەپكە قاراپ، يەنى غەرپتىكى سوروكىنىڭ ئارمىيىسىگە، شەرقتىكى ئارماۋىر قىسىملىرىغا ۋە جەنۇبتىكى كالىنىن ئارمىيىسىنىڭ يېكاتېرىنودارنى توساپ تۇرغان قالدۇقلىرىغا قارشى ھۇجۇم باشلىدى. ۋەزىيە يېكاتېرىنودارغا ھۇجۇم قىلىشتىن ئاۋال ھەممە ئارقا تەرەپنى تازىلىۋېلىشتىن ئىبارەت ئىدى. ھەممە نەرسە ئالى ئۇرۇش ئىلمى ئاساسىدا ھساپقا ئېلىنغان ۋە پىلانلاشتۇرۇپ چىقىلغان ئىدى. دېنىكىن يالغۇز بىرلا ۋە ئەڭ مۇھىم بىر نەرسىنى

همساپقا ئالمىغان ئىدى: ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغانلار دۇشمەنلىك قوشۇنى ئەمەس ئىدى، چۈنكى دۇشمەن قوشۇنى تۇرغاندا ئۇنىڭ كۆچ-قۇۋۋىتىنى بىلگەن بولاتتى؛ ئۇنىڭ ئالدىدا قوراللانغان خەلق — ئۇ ھېچ چۇشىنىپ يېتەلمىگەن كۆچلەر — تۇراتتى. ئۇنىڭ غەلىبە قىلىشى بىلەن بىللە خەلق ئارمىيىسىدە نەپرەت ۋە بىر دىللىكنىڭ كۆچىيىپ بېرىشىنى، مەجلىسۋازلىقلار زامانى، قابىلىيەتسىز كومانىدىرلارنى بىكار قىلىش ۋە ھۆجۇم قىلىش-قىلماسلىق مەسىلىسىنى كوبچىلىك ئاۋاز بىلەن ھەل قىلىش زامانلىرى ئوتۇپ كەتكەنلىگىنى، قاتتىق، ئەمما كۈندىن-كۈنگە مۇستەھكەملىنىپ كېتىۋاتقان، ئىچكى ئۇرۇش ۋۇجۇتقا كەلتۈرگەن يېڭى ئىنتىزام پەيدا بولۇپ كېلىۋاتقانلىغىنى ھىساپقا ئالمىغان ئىدى.

ھەممە نەرسە ئوڭاي ۋە چاپسان غەلىبىدىن خەۋەر بېرەتتى. رازۋىتكا يېكاتېرىنودار تەرەپكە، كۈبان دەرياسىنىڭ نېرىقى تەرىپىگە ۋەھىمە بىلەن قېچىپ كېتىۋاتقان سوروكىن قوشۇنلىرىنىڭ سلجىشىدىن خەۋەر يەتكۈزۈپ تۇراتتى. ئەمما بۇ خەۋەرلەر ھەقىقەتكە ئۇيغۇن كەلمەيتتى. رازۋىتكا ئادىشاتتى. كۈبانىنىڭ نېرىقى تەرىپىگە پەقەت قاچاق ئەسكەرلەر، كىچىك-كىچىك ئەترەتلەر قېچىپ كېتىۋاتقان ئىدى، سەرسانلارنىڭ كارۋانلىرى ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىدى. سوروكىننىڭ ئوتتۇز مىڭ كىشىلىك ئارمىيىسىدە جەڭ قىلىشقا قابىلىيەتسىز ئادەملەر تازىلىنىۋاتقان ئىدى، مۇستەھكەم ئىنتىزام ئورنىتىلماقتا ئىدى، جەڭچىلەرنىڭ نەپرىتى بارغانسېرى كۆچەيمەكتە ئىدى. سوروكىننىڭ ئارمىيىسى نېمىسلارغا قارشى ئېچىلغان باتايسكى ئالدىنقى سېپىنى تاشلاپ كەتكەن ئىدى. قىزىل ئارمىيە دېنىكىن بىلەن ئوچۇق جەڭ مەيدانىدا يۈزمۇ-يۈز ئۇچرىشىشنى خالايتتى.

ئاقۇۋەتتە شۇنداق بولدىكى، غەلىبىلەردىن خوشال بولغان "پىدائىلار ئارمىيىسى" مەقسەتكە ئەمدى يېتەي دەپ تۇرغان چاغدا، سوروكىنىڭ قوشۇنلىرىغا قارشى ئون كۈن داۋام قىلغان قانلىق جەڭدە پۈتۈنلەي قىرىلىپ كېتىشكە سەل قالدى.

سوروكىن كۆبان-قارا دېڭىز مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئىلتىماسىغا پەقەت بوناپارتچىلا خاس بولغان تەكەببۇرلۇق بىلەن جاۋاپ بەردى: "تەرغىباتچىلىرىڭىزلارنىڭ ماڭا كېرىگى يوق. دېنىكىن باندىتلىرىنىڭ ئوزى مېنىڭ ئۈچۈن تەشۋىق قىلىۋاتىدۇ. مېنىڭ قوشۇنلىرىمنىڭ تارىخىي قەھرىمانلىقلىرى ئەكسىلئىنقىلاپ كەلتۈرۈپ چىقارغان ھەممە توسالغۇلارنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ". سوروكىن دېنىكىن ھۇجۇمىنىڭ بىرىنچى كۈنلىرىدە ئارمىيىدە باشلانغان ۋەھىمىنى بىر ياقلىق قىلىپ، خۇددى مەسلىكتىن ئەمدى يېشىلگەندەك كورۇنەتتى. ئۇ كېچە-كۈندۈز دېمەي پويىزغا ئولتۇرۇپ، يول سىناش ماشىنىسىغا چۈشۈپ، ئاتقا مىنىپ پۈتۈن ئالدىنقى سەپنى ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئەسكەرلەرنىڭ كورىگىنى ئوتكۈزەتتى. ئۇ ھازىرقى ۋاقتىنىڭ مەسىلىرىگە پەرۋاسىز قارىغان ئىككى كوماندىرنى ئوز قولى بىلەن ئېتىپ تاشلىدى؛ ئۇ ئايىغىنى ئوزەڭگىگە تىرەپ خەلق دۈشمەنلىرى توغرىسىدا شۇنداق سوزلەرنى تېپىپ سوزلەيتتىكى، ئاغزىدىن تۈكۈرۈكلىرىنى چاچرىتىپ شۇنداق تىللايتتىكى، قىزىل ئەسكەرلەر خۇددى سالجا چاقىقان بوقلاردەك گۈكسىرەپ، ۋاقىرىشۇبتەتتى. سوروكىن ھەربىي سوت ۋە مەخسۇس بولۇملەرنىڭ ئىشىنى كۈچەيتۈردى، ھەتتا ملىتسىنى بۈزۈپ قويغانلارغا ئولۇم جازاسى بېرىشنى بەلگىلدى، ئۇ ئارمىيىگە بۈيرۈقلارنى بېرەتتى، بۇ بۈيرۇقلاردا: "جەڭچىلەر، پۈتۈن دۇنيا مېھنەتكەشلىرى سىلەرگە

ئۇمىت بىلەن كوزىنى تىكىپ تۇرۇشىدۇ، ئۇلار سىلەرگە ئوزلىرىنىڭ مىننەتدارچىلىقلىرىنى بىلدۈرۈشىدۇ، سىلەر تارىخنىڭ قانلىق تېڭىغا قاراپ مەيدىلىرىڭلارنى كېرىپ دەللىك كېتىپ بارماقتىسىلەر. تەييار-تاپلار، ئەبلەخ چايانلار، دېنىكىن باندىتلىرى ۋە بارلىق ئەكسىلئىنقىلاۋىي ساتقىنلار ئوت ۋە قوغۇشۇن بىلەن سۆپۈرۈپ تاشلىنىشى كېرەك. مېھنەتكەشلەرگە تېچىلىق، ئېكىسپلاتاتسىيە قىلغۇچىلارغا قىرغىن كەلسۇن، ياشسۇن دۇنيا ئىنقىلاۋى!" دېيىلەتتى.

بۇ بۈيرۇقلارنى سوروكىننىڭ ئوزى قېنى قاينىاپ، ئىلھامى كېلىپ تۇرغان چاغلاردا يازاتتى، ئۇ لېيەندۇيلەردە قاتتىق ئاۋاز بىلەن ئوقۇپ بېرىلەتتى. ئۇكرائىن دىخانلىرى، دون كان ئىشچىلىرى، كاپكاز ئارمىيىسى بىلەن كەلگەن ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرى، چەت شەھەرلەردىن كەلگەنلەر ۋە شۇ يەرلىك كازاكلار، ــ قىسقىسى ھەر خىل جۇل-جۇل كىيىملىك، ۋاراڭ-چۇرۇڭلۇق، ھىچ نەرسىنى تەن ئالمايدىغان ئادەملەر بۇ تەنتەنىلىك-داغدۇغىلىق سوزلەرنى ھاڭ-تاڭ بولۇپ ۋە زوقلىنىپ تىڭشىناتتى.

سەنمۇجاڭ ــ ئەقىللىق، تەجرىبىلىك ھەربىي كىشى بىلەكوۋ ھوجۇمنىڭ پىلانىنى تۇزۇپ چىقىۋاتقان ئىدى. توغرىسى، ئوتتۇز مىڭ كىشىلىك ئارمىيە بىلەن قورشاۋنى يېرىپ، كۇبان دەريياسىنىڭ نېرىقى تەرىپىگە ئوتۇپ كېتىشنى پىلانلاۋاتاتتى. دېنىكىن بىلەن ئۇچرىشىشتىن قورقىقان سەنمۇجاڭ شۇنداق دەپ ئويلايتتى. قورشاۋنى كورنىۋسكايا ئىستانسىسىنىڭ يېنىدا (تىخورېتسكايا بىلەن يېكاتېرىنودار ئوتتۇرىسىدىن) يېرىپ ئوتۇش مولچەرلەنگەن ئىدى. كورنىۋسكايا ئېلىنغاندىن كېيىن، جەنۇبىتا ئاساسىي كۇچلەردىن ئاجرىلىپ قالغان دروزدوۋسكى ۋە كازانوۋىچنىڭ كالوننىلىرىنى

www.uyghurkitap.com

يېڭىش ۋە يېكاتېرىنودار تەرەپكە بۇرۇلۇپ كېتىش ئېغىر ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا برنىمە بولار، دەپ ئويلايتتى سەنئەمۇجاڭ. ئۇنىڭ ۋەزىيىتى ناھايىتى قالتىس ئىدى، ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى، پۈتۈن بارلىغى بىلەن قىزىل ئارمىيىنى يامان كۆرەتتى، ئەمما لەنتى تەقدىر ئۇنى بولشېۋىكلار بىلەن باغلاپ قويغان ئىدى. ئەگەر ئۇ دېنىكىننىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا (دېنىكىنگە ئۇنىڭ ھەمسەتخورلۇغى كېلەتتى) بىر پەستە ئېتىپ تاشلىناتتى، سوروكىن ئۇنىڭ دېنىكىنگە ئۆچ ئەمەسلىگىنى، ياكى ئىنقىلاپقا سۈس ئىكەنلىگىنى بىلىپ قالسىمۇ، سەنئەمۇجاڭ ساق قالمايتتى. ئۇنىڭ بىردىن-بىر ئۈمىدى بار ئىدى (راست، بۇ ئۈمىت ئەنە شۇ زامانىنىڭ ھادىسىلىرىدەك، خىيالىي، ئەپسانىۋى ئۈمىت ئىدى)، ئۇ بولسىمۇ سوروكىننىڭ ھەددىدىن تاشقىرى شوھرەتپەرەسلىگى ئىدى. ئۇنىڭ بۇ خىسلىتىدىن راسا پايدىلانسا بولاتتى: سوروكىننى ھە دەپ دىكتاتۇرلىققا كوتىرىش مۇمكىن ئىدى، كېيىن بىر گەپ بولار!... دەپ ئويلايتتى سەنئەمۇجاڭ.

ھەر ھالدا ھۇجۇمغا پۇختا تەييارلىق كورۇلۇۋاتاتتى: تىماشېۋسكايا ئىستانسىسىغا ئوق-دورىلار، ئوت-چوپ ۋە يەم-خەشەكلەر ئېلىپ كېلىنىۋاتاتتى، توپ-زەمبىرەكلەر چۈشۈرۈلۈۋاتاتتى، ھىساپسىز ھارۋىلار ئەۋەتىلىۋاتاتتى. پۈتۈن ئارمىيە تىماشېۋسكايا رايونىدا يۈزىنى شەرقىي-جەنۇبىي تەرەپكە قارىتىپ جايلىنىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈلگەن ئىككى ئاتلىق دىۋىزىيە ئالدىنقى سەپتە ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا ئىككى ئىنتايىن مۇھىم ۋەزىپىنى ئورۇنلىشى كېرەك ئىدى: ئۇلار بىرىنچىدىن، ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرغان دۈشمەننى يوقىتىشى، ئىككىنچىدىن، ئۆزلىرىنىڭ ئارقىسىدىكى ئاساسىي كۈچلەرنى ھۇجۇمغا ئۆتۈشكە ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشى كېرەك ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرغان دۈشمەننى يوقىتىشى، ئىككىنچىدىن، ئۆزلىرىنىڭ ئارقىسىدىكى ئاساسىي كۈچلەرنى ھۇجۇمغا ئۆتۈشكە ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشى كېرەك ئىدى.

15 ـ ئىيۇل كۇنى تاڭ سۇزۇلگەن چاغدا قىزىل ئارمىيىنىڭ زەمبىرەكلىرى كورېنېۋسكايانى تۇتاش ئوققا تۇتۇشقا باشلىدى، بىر سائەتتىن كېيىن ئاتلىق ئەسكەرلەر يېزا ۋە ئىستانسىغا كەينى ـ كەينىدىن باستۇرۇپ كىرىشكە باشلىدى. ئۇلار كۇرسانتلارنى چېپىپ تاشلايتتى، ئاتلارغا باستۇراتتى، ئۇزاقتىن تۇرۇپ مىلتىغىنى تاشلىغانلارنىلا ئەسىر قىلىپ ئالاتتى. پىيادە قىسىملار كېچىلەپ يول يۇرۇپ، كورېنېۋسكايانا كېلىپلا دەرھال ئاكوپ كولاشقا باشلىدى، كولىغاندىمۇ بېلاياگلىنىنىڭ يېنىدىكىگە ئوخشىتىپ يېرىم دائىرە شەكلىدە ئەمەس، بەلكى تۇتاش دائىرە قىلىپ كولىشاتتى.

قۇياش ئاقىرىپ چىققاندا ھەممە تەرەپنى چاڭ بېسىپ، كۇن ئىسسىپ كەتكەن ئىدى. پۇتۇن سازلىق ھەركەتتە ئىدى. ئاتلىقلار ئات چاپتۇرۇپ، پىيادە ئەسكەرلەر يەر بېغىرلاپ ئومىلەپ كېتىپ باراتتى، توپ ـ زەمبىرەك ھارۋىلىرى غىچىر ـ غىچىر قىلىپ تاراقلاپ كېتىپ باراتتى، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ئاۋازلار، مىلتىقنىڭ ئاۋازلىرى، ئاتلارنىڭ كىشنىشى، كوماندا بەرگەن خىرىلداق ئاۋازلار ئاڭلىناتتى. تەمىنات كالوننىسى ئۇپۇققىچە سوزۇلۇپ كەتكەن ئىدى. كۇن ئوتتەك قىزىغان ئىدى. سوروكىن ئىشتاۋىنى يېرىم يولدا تاشلاپ، كوۋۇكلىنىپ كەتكەن ئارغىمىغىنى چاپتۇرۇپ، ئەسكەرلەرنىڭ ئىچىدە يۇرەتتى. ئۇنىڭ يېنىدىكى خەۋەرچىلەر كەينى ـ كەينىدىن ھەر تەرەپكە قاراپ ئات چاپتۇرۇپ كېتىشەتتى.

ئۇ ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقىنىدا شەپكىسىنى يوقاتقان، ئۇستىدىكى چېركاسكىسىنى ئوزى يېشىپ تاشلىغان ئىدى. توق قىزىل كوينىگىنىڭ يەڭلىرى جەينىگىگىچە تۇرۇلگەن ئىدى، ئاتلىق ئەسكەرلەر كىيىدىغان كوك شىمىنى كەمەر بىلەن قاتتىق باغلىۋالغان ئىدى.

www.uyghurkitap.com
كتاب توربيكنى
كتابخانه‌ى پيكى ئيلديسى

تەرلەپ ۋە چاڭ بېسىپ كەتكەن يۇزىنى، ئېچىلىپ تۇرغان چاغ چىشلىرىنى ھەر يەردە كورۇش مۇمكىن ئىدى. ئۇ ئۇچ ئاتنى چارچىتىپ، توتىنچى ئاتنى مىنگەن ئىدى، توپ-زەمبىرەكلەرنىڭ جايلاشقان جايلىرىنى، پىيادە قىسىملار كولاپ كىرىۋالغان ئاكوپلارنى ئوزى بېرىپ كورەتتى، ئۇ يەر، بۇ يەردىكى مەخپى پوسلارنى تەكشۇرەتتى، ئوق-دورا ئېپكېلىپ چۇشۇرۇۋاتقان كارۋانلارنىڭ يېنىغا باراتتى، قولىدىكى قامچىسىنى كوتىرىپ كوماندىرلارنى يېنىغا چاقىرىۋالاتتى ۋە ئىگەرنىڭ بېشىدىن ئېگىلىپ، ئۇلارنىڭ مەلۇماتلىرىنى تىڭشايتتى، كوزلىرى ئالايغان، يۇزى دەھشەتلىك ئىدى. ئۇ خۇددى ھەيۋەتلىك مۇزىكانتلارنىڭ رىژىسورىدەك، ئەمدى باشلىنىپ كېلىۋاتقان جەڭ مۇزىكىسىنىڭ يېپلىرىنى ئوز قولى بىلەن تارتىپ تۇراتتى. ۋوگزالنىڭ يېنىغا كېلىپ ھاسىراپ قالغان ئېتىنى تاشلاپ، تېلېگىرافخانىغا كىردى-دە، بوسۇغىدا كاللىسى يېرىلىپ ئولۇپ ياتقان پاگونلۇق بىر كىشىنى ئايىغى بىلەن تېپىپ ئوتۇپ، ئاپاراتتىن چىقىۋاتقان لېنتىنى ئوقۇشقا باشلىدى، ئۇ خۇددى جەڭدىن مەس بولغان ئادەمدەك قىزىشىپ كەتكەن ئىدى: جەنۇپ تەرەپتىن دروزدوۋسكى بىلەن كازانوۋىچنىڭ قوشۇنلىرى لىنسكايا ئىستانسىسىنى تاشلاپ، جەڭ قىلغىلى بۇ يەرگە كېلىۋاتقان ئىدى.

دروزدوۋسكىچىلارنىڭ ھەممىسى ھارۋىدا كەلمەكتە ئىدى، — يۇزلەپ ھارۋىلار ئەتىدىن-كەچكىچە سازلىقتا چاڭ توزۇتۇپ كېلىشەتتى. كازانوۋىچ جياڭجۇننىڭ قوماندانلىغىدىكى ماركوۋ قوشۇنى توپچىلار بىلەن پويىزلاردا كېلىشەتتى. ئۇلار دروزدوۋسكىچىلاردىن خېلى ئاۋال، تاڭ ئاتار چاغدا يېتىپ كېلىشتى، ۋاگونلاردىن چۇشۇشى بىلەنلا، كورېنېۋسكايا ئىستانسىسىغا ھۇجۇم باشلىۋەتتى.

كازانوۋىچ جياڭجۇن تومۇريول قاراۋۇلىنىڭ ئويىي يېنىدىكى قۇدۇقنىڭ ئۇستىدىن بىر تالمۇ ئوق ئاتماستىن ئالدىغا قاراپ ئۇستىلىق بىلەن سلجىپ كېتىۋاتقان ئەپتسەرلەرنىڭ ھەركەتلىرىگە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۇزۇن چا بۇرۇتلۇق، بىرئاز كالتا قىلىپ قىرقىلغان ساقالىلىق (ئىمپېراتور ھەزرەتلىرىنىڭ ساقىلىمۇ خۇددى شۇنداق ئىدى) قاتاڭغۇر ۋە نازۇك يۈزى كۆلكىلىك بىر ھالدا جىددىلەشكەن ئىدى، ئوتكۇر ۋە چىرايلىق كوزلىرىدە تەبەسسۇم ئوينايتتى. ئۇ غەلبە قىلىشقا شۇنچىلىك ئىشىنەتتىكى، ھەتتا دروز-دوۋسكىنىڭ شتۇەننىڭ يېتىپ كېلىشىنىمۇ كۈتمىدى. ئۇ ئېھتىياتلىق ۋە گايى چاغلاردا ئىشقا زىيىنىمۇ تېگىدىغان سلجىڭ، مەنمەن دروزدوۋسكى بىلەن شوھرەت تالىشىپ يۈرەتتى. كازانوۋىچ ئۇرۇشنىڭ قاتتىقلىغىنى، جەڭ ئاھانىلىرىنى، غەلىبە شوھرەتلىرىنى ياخشى كورەتتى.

ئۇزاقتىكى توپىلىكلەرنىڭ ئارقىسىدىن ھەيۋەتلىك قۇياش دوگ-لىگى چىقىپ كەلدى. ئۇنىڭدا ئىيۇل قاينىغى بار ئىدى. قۇياشنىڭ نۇرلىرى بولشېۋىكلارنىڭ كوزلىرىنى چېقىلدۇراتتى. پىلىموتلار تارتىلداشقا باشلىدى، جىملىقنى ملتىق ئوقلىرىنىڭ تاۋۇشلىرى كېسىپ كەتتى. ئاكوپلاردىن دوشمەن قوشۇنلىرىنىڭ بېسىپ چىقىشى كورۈنۈپ تۇراتتى. ماركوۋچىلار ھامان ئالغا قاراپ يۈگۈرۈشەتتى، ئۇلارنىڭ ھىچبىرسى ئوقتا تازىم قىلمايتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا مىڭ-مىڭلاپ ئادەملەر يۈگۈرۈپ كېلىشكە باشلىدى. كازانوۋىچ دۇربۇنىنى كوزىگە تۇتتى. ئەجەبا!

ــ يولداشلار ئۇچۇن ئۇچ مەرتىۋە توپ ئېتىلسۇن! ــ دەپ قۇدۇقنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان تېلېفونچىغا بۇيرۇق بەردى ئۇ. توپىلىكنىڭ

كەينىدە يوشۇرۇپ قويۇلغان ئىككى توپخانا ئوت ئاچتى. دۇشمەن قوشۇنلىرىنىڭ ئۇستىدە توپ ئوقلىرى گۈمبۈرلەپ پارتلاشقا باشلىدى. ئادەملەر ئاۋال پاتپاراق بولۇپ ھەر تەرەپكە قاچتى، ئەمما يەنە بىر دەمدىن كېيىن سەپ تۈزۈپ، ھۇجۇمنى قايتا داۋاملاشتۇردى. ئەمدى پۈتۈن سازلىقنى زەمبىرەك، پىلىموت، ملىتىقنىڭ تاۋۇشلىرى بېسىپ كەتكەن ئىدى. ئاخىرى، بولشېۋىكلارنىڭ توپ-زەمبىرەك-لىرىمۇ گۈمبۈرلەشكە باشلىدى. ھەيران بولۇپ قالغان كازانوۋىچنىڭ يۈزى خىجالەتتە ھىجايدى. دۇربۇن تۈتۈپ تۇرغان ئىنىچكە قولى تىترىدى. ماركوۋچىلار يەرگە يېتىپ خەندەك كولاشقا باشلىدى. كازانوۋىچنىڭ قۇياش تەپتىدە قارايغان يۈزى ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتتى. ئۇ قۇدۇقنىڭ ئۇستىدىن سەكرەپ چۈشتى-دە، تېلېفوننىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ، تىمانوۋسكى جياڭجۈننى چاقىردى.

—بىزنىڭ ئالدىنقى قاتارلىرىمىز يەرگە يېتىپ قالدى، —دەپ ۋاقىرىدى ئۇ تېلېفوننىڭ تۇرۇبكىسىغا. —قانداق قىلىپ بولسىمۇ دۇشمەننىڭ سول قانىتىنى يېمىرىپ تاشلىغىن...ھەر بىر مىنۇت قىممەتلىك...

شۇ ۋاقىتلا ماركوۋچىلار—تىمانوۋسكىنىڭ زاپاستا تۇرغان قوشۇن-لىرى تومۇرىيول ئۇستىدىن پەسكە قاراپ چۈشۈپ يۈگۈرۈپ كېتىشتى. ھايايجانلانغان ۋە غەيرىتى ئۈستۈن ماركوۋچىلار بۇغدىيى پىشىپ توكۈ-لۈشكە باشلىغان بۇغدايلىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ، كوزدىن غايىپ بولۇشقا باشلىدى. ياش، يۈزلىرى قىپ-قىزىل، دائىمى چاخچاقچى، تۇمشۇقىنى گەدىنىگە سۈرۈپ كېيىگەن، كوينىگى كىر، مۇرىسىگە جياڭجۈن پاگونى تاقىغان تىمانوۋسكىمۇ قىلىچىنى چىقىرىپ، ئوز جەڭچىلىرىنىڭ كەينى-دىن يۈگۈرۈپ كەتتى. چۈشىنىپ بولمايدىغان ھادىسىلەر بولۇۋاتە-

دۇغۇ: بولشېۋىكلار گويا ئوزگىرىپ كەتكەندەك، ئۇلارنىڭ ۋەھىمىگە چۇشۇپ، ھەر ياققا قاراپ قېچىش ۋاقتى ئاللىقاچان ئوتۇپ كەتتىغۇ، دەپ ئويلايتتى ئۇ. ئەمدى پۇتۇن دالىنى ئۇلارنىڭ ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتقان ئەسكەرلىرى بېسىپ كەتكەن ئىدى. "پىدائىلار" نىڭ پىلىموتلىرى توختىماستىن ئېتىپ تۇرسىمۇ دۇشمەننىڭ يىقىلغان ئەسكەرلىرىنىڭ ئورنىغا يېڭى ئەسكەرلىرى تۇركۇملەپ كېلىپ تۇراتتى.

بۇغدايلىقنىڭ ئاخىرىدا تىمانوۋسكىنىڭ لىيەندۇيلىرى مىلتىقلىرىنى ئىككى قوللاپ تۇتۇپ يۇگۇرۇپ كېتىپ باراتتى، ــ ئەنە بىرىنچى لىيەندۇي، كەينىدىن ئىككىنچى لىيەندۇي كېتىپ باراتتى... كازانوۋىچ قۇدۇقنىڭ ئۇستىدە قەددىنى رۇسلاپ تۇراتتى. دۇربۇننىڭ كىچىككىنە ئەينىگىدىن ماركوۋچىلارنىڭ غەزەپكە كەلگەن قىياپەتلىرىنى كورۇپ تۇراتتى. نىمە دىگەن جىددىچىلىك! ئۇلار يىقىلماقتا، يىقىلماقتا! ئۇ دۇربۇننى يۇگۇرۇپ كېتىۋاتقانلارغا توغرىلىغان ئىدى، بىردىن يوغان ئېچىلغان ئېغىزلارنى، كەڭ يۇزلەرنى، ماتروسلارنىڭ قالپاقلىرىنى، ئاپتاپتا قارايغان كوكرەكلەرنى كورۇپ قالدى... بولشېۋىك ماتروسلار!... شۇ چاغنىڭ ئوزىدىلا ھەممىسى بىر بىرىگە قوشۇلۇپ، ئارىلاش بولۇپ كەتتى، نەيزىۋازلىق باشلاندى. كازانوۋىچنىڭ چىرايلىق لەۋلىرىدە پەيدا بولغان ئاچچىق كۇلۇمسىرەش قېتىپ قالدى.... ماركوۋچىلار چىداشلىق بېرەلمىدى. لىيەندۇيدىن تىرىك قالغانلار بۇغدايلىقنىڭ ئىچىگە قېچىپ كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئىككىنچى لىيەندۇيمۇ ئارقىغا قايتىپ، بۇغدايلىققا كىرىپ ياتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن كازانوۋىچ قۇدۇقنىڭ ئۇستىدىن سەكرەپ

چۈشتى-دە، دالىغا قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ قول ئاستىدىن كىلەر ئۇنى كورۈپ قېلىشتى. ئۇ: "جاناپىلار، جاناپىلار، ئۇيات ئەمەسمۇ!" دەپ، ياتقانلارنى ئورۇنلىرىدىن تۇرغۇزدى-دە، يەنە نەيزىتۇازلىققا سالدى، ئەمما قىزىللارنىڭ ئوقى شۇ دەرىجىدە كۈچلۈك بولۇپ، ئادەملەر شۇنچىلىك كوپ قىرىلاتتىكى، ئەپتىسەرلەر يەنە يەرگە يېتىۋېلىشقا مەجبۇر بولۇشتى... ئەجەبا، جەڭدە مۇشۇنداق ئۇتقۇزۇپ قويىمزمۇ؟

ئەتىگەنلىگى سائەت توققۇزدا غەرپ تەرەپتىن دروزدووشكىنىڭ زەمبىرەكلىرى گۈمبۇرلەشكە باشلىدى. خۇددى تاشىپاقىغا ئوخشىغان پولات قاپلىق ماشىنا سازلىقتا ئومىلەپ كېلىۋەردى. دروزدووشكىچىلار ئالدىرىماستىن، هودۇقماستىن هوجۇمغا ئوتۇشتى. كازانوۋىچىنىڭ قىسىملىرى ئۇچىنچى مەرتىۋە هوجۇمغا قوزغالدى. "پىدائىلار" ئەمدى ئوغاق بىكلىدە هوجۇم قىلىپ كېلىشكە باشلىدى. مانا بۇ زەربىگە بولشېۋىكلار چىداپ تۇرالماسلىقلىرى مۇمكىن ئىدى.

بولشېۋىكلارنىڭ ئاكوپلىرى ئوتتۇرىسىدا بىر ئاتلىق ئادەم پەيدا بولدى، ئۇ پارقىراپ تۇرغان قىلىچىنى ئوينىتىپ يۇرۇپ، ئېتىنى قاتتىق چاپتۇراتتى. ئۇ بىر توپىلىكنىڭ ئۇستىگە چىقىپ ئېتىنى توختاتتى. بۇ ئادەمنىڭ ئۇستىدىكى توق قىزىل كوينىگى جەينىگىگىچە تۇرۇلگەن، بېشى ئارقىغا گىدەيگەن ئىدى. ئۇ پەقەت قىلىچىنى ئوينىتىپ، بىرنىمىلەرنى دەپ ۋاقىرايتتى. شۇ چاغدا هوجۇم قىلىپ باستۇرۇپ كېلىۋاتقانلارنىڭ ئۇستىگە ئاتلىق ئەسكەرلەر لاۋادەك باستۇرۇپ كېلىشكە باشلىدى. پاكار ۋە قىزىشقان ئاتلار يەر بويلاپ ئۇچۇپ كېلىشەتتى. ئېتىشىش توختىدى. قىلىچلارنىڭ ۋىزىلدىشى، ۋاقىراش ۋە ئات تۇياقلىرىنىڭ تاۋۇشلىرى ئۇزاق يەرلەرگە ئاڭلى-

ناتتی. توق قىزىل كوينەك كىيگەن ئاتلىق ئادەم ئاتنىڭ تىزگىنىنى قويۇۋېتىپ، توپىلىكتىن پەسكە قاراپ ئۇچۇپ چۈشتى-دە، ئاتلىق-لارنىڭ ئالدىدا چېپىپ كەلدى. سازلىقتىن كوتىرىلگەن قاپ-قارا چاڭ جەڭ مەيدانىنى قاپلىۋالدى. دوزدوڭسكىچىلار ۋە مارکوۋچىلار ئاتلىقلارنىڭ زەربىسىگە چىدالماستىن، قېچىشقا باشلاشتى. پەقەت كىرپىلى ئوستىكىدىن ئوتكەندىن كېيىنلا توختاپ، ئاكوپ كولاشقا كىرىشتى.

ئاغرىقتىن ئۇيان ئىلگىچ تېلېگىننىڭ يۈزى پۈرۈشتى، تەنلىرى چىمىرلىشىپ كەتتى، ئۇ يېنىدىكى دورا سومكىسىدىن داكىنى ئېلىپ، جاراھىتىنى تېڭىۋالدى.

ئوق سوڭەكىكە تەگمەستىن، ئۇنىڭ تېرىسىنى سويۇپ كەتكەن ئىدى، ئەمما بېشى لوقۇلداپ ئاغرىپ تۇراتتى. ئۇ ئاغرىقتىن شۇ دەرىجىدە دەرمانسىز بولۇپ قالغان ئىدىكى، بېشىنى تېڭىپ بولۇپ، بۇغدايلىقنىڭ ئىچىدە ئوڭدىسىغا چۈشۈپ خېلىغىچە يېتىپ قالدى.

چىكەتكىلەرنىڭ غەمسىز ۋە تەشۋىشسىز چىرىلداشلىرى ئۇنىڭغا بىر قىسما بولۇپ تۇيۇلاتتى. كوزگە كورۇنمەيدىغان چىكەتكىلەر، جەنۇپ كېچىسىنىڭ ئاسمىنىدىكى پارقىراپ تۇرغان يۇلتۇزلار، كوز بىلەن ئاسمان ئوتتۇرىسىدا تۇرغان باشاقلارنىڭ قىلتىرىقلىرى، ــ قاد-لىق جەڭلەر، ئاھ-ۋايلار ۋە ئۇرۇشنىڭ تاراق-تۇرۇغى مانا شۇنىڭ بىلەن تۇگىگەن ئىدى، يېڭىلا سەل نېرىدا توۋلاپ ياتقان بىر يار-دارمۇ ئەمدى جىم ياتاتتى.

جىملىق ــ ياخشى نەرسە. مېڭىنىڭ سىقىراپ ئاغرىشى پەسەيدى، گويا كېچىنىڭ تەنتەنىلىك ئۇزۇنلۇغى ئارام بەرگەندەك بولاتتى.

www.shurkitap.com

زەمبىرەكنىڭ ئوقلىرىدا تىلغىنىپ كەتكەن يەرلەر، بۇگۇنكى ھادىسىلەر، ۋاقىراپ ئېچىلغان ئېغىزلار، مىلتىق نەيزىسى، مىلتىقنى چەنلەپ تۇرغان دۇشمەننى كورگەن چاغدىكى نەپرەت ۋە غەزەپلەر ئۇنىڭ خىيالىدىن بىر-بىردىن ئوتەتتى. ئەمما بۇ خاتىرىلەر مېڭىنى شۇ دەرىجىدە ئاغرىتاتتى ۋە شۇنداق زەربە بېرەتتىكى، ئۇزاق ئىلگىچ چىشلىرىنى ئاچماستىن غىڭشىپ، دەرھال باشقا نەرسىنى ئويلاش كېرەك دىدى، ئۆزىچە....

ئۇ باشقا نېمىنمۇ ئويلىسۇن؟ يە ئادەمنىڭ ئەقلىگە توغرا كەلمەيدىغان ھادىسىلەرنى—ئىنقىلاپ، ئۇرۇشنى ئويلىشى، يە ئۇزاقتا قالغان، ئاجرالغان بەختى—داشانى ئويلىشى مۇمكىن، خالاس. ئۇزاق ئىلگىچ داشانى ئويلاشقا باشلىدى (ھەقىقەتتە ئۇ داشانى ھەمىشە ئويلايتتى، ئويلىمىغان ۋاقتى بولمايتتى)، ئۇنىڭ يالغۇزلۇغى، قابىلىيەتسىزلىگى ۋە خىيالپەرەسلىگىنى ئويلاپ ياتتى. "كوزلىرى شۇنداق قادىلىدۇ، ئەمما كوڭلى ئوتلۇق... تېخى ياش-تە، ياش بالا..."

ئۇزاق ئىلگىچ سوزۇپ ياتقان قولىغا بىر سقىم توپا ئېلىپ سقتى، كوزلىرىنى يۇمدى. "مېنىڭدىن ئاجرىلىپ كەتتى، پۈتۈنلەي ئاجرالىدىم دەپ ئىشىنىدىغۇ. تەنتەك قىز... سېنىڭ مقتەك قاراشلىرىڭدىن ھېچكىم قورقمايدۇ... سېنى مېنىڭدىن باشقا ھېچكىم بۇنچىلىك ياخشى كورمەس، تەنتەك.... بېشىڭغا قانداق غەملەر چۈشىدۇ، قانداق جاپالارنى چېكسەن تېخى..."

ئۇزاق ئىلگىچنىڭ كوزلىرىدىن ياش تېمىپ كەتتى،—يارىلانغانلىغىدىن دەرمانى قاچقان ئىدى. قۇلغىنىڭ تېگىدە بىر چىكەتكە چىرىلداشقا باشلىدى. قانغا مىلەنگەن، چەيلەنگەن جەڭ مەيدانى ئايدىڭدا كۆمۈشتەك پارقىراپ تۇراتتى. تۇن پەردىسى ھەممە تەرەپنى

قاپلىۋالدى... ئۇنىڭ ئىلمىچ ياتقان ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىككى تىزىنى قۇچاقلاپ ئولتۇردى. ھەممە نەرسە چۈشىدىكىدەك، ياشلىغىدىكىدەك كورۇنەتتى. كوڭلى ئېچىنىش ۋە ياش بىلەن تولغان ئىدى... ئۇنىڭ ئىلمىچ ئورنىدىن تۇردى-دە، قەدىمىنى ئاستا-ئاستا تاشلاپ مېڭىپ كەتتى.

كورىنىۋسكايا بۇ يەردىن بىر چاقىرىمچە كېلەتتى. ئۇ يەردە گۈلخانلار كورۇنەتتى. سەل بېرىراقتا-يارلىقىتا يالقۇن لاۋىلداپ كورۇنەتتى. ئۇنىڭ ئىلمىچ ناھايىتى ئۇسسىغانلىغىنى ۋە قوسىغى ئاچقانلىغىنى سېزىپ، ئوت يېنىپ تۇرغان تەرەپكە قاراپ مېڭىپ كەتتى.

كەڭ دالىنىڭ ھەر تەرىپىدىن شۇ يەرگە يېنىك يارىدار بولغانلار، تارقىلىپ كەتكەن قىسىملاردىن ئادەشىپ قالغانلار كېلىپ تۇراتتى، بەزىلىرى ئەسىرلەرنى سورەپ كېلىشەتتى. ئادەملەر بىر بىرلىرىنىڭ ئېتىنى ئېيتىپ چاقىرىشاتتى، تىللىشاتتى ۋە قاقاقلىشىپ كۈلۈشەر ئاكلىنىپ تۇراتتى... تومۇرىيولىنىڭ ياستۇق ياغاچلىرى لاۋىلداپ يېنىۋاتقان ئوتنىڭ ئەتراپىدا نۇرغۇن ئادەم ئولتۇراتتى.

ئۇنىڭ ئىلمىچىنىڭ بۇرنىغا بولكا پۇرىغى كەلدى-ئۇستىنى چاڭ باسقان بۇ ئادەملەر بولكا يەپ ئولتۇرۇشقان ئىدى. ئوتتىن سەل نېرىدا ئۇستىگە بولكا ۋە توڭ بېسىلغان ھارۋا تۇراتتى، بېشىغا ئاق ياغلىق چىگىۋالغان بىر ئورۇق خوتۇن توڭدىن سۇ قۇيۇپ بېرىۋاتقان ئىدى.

ئۇنىڭ ئىلمىچ ئۇسسۇلۇغىنى قانىدۇردى، بىر پارچە بولكىنى ئېلىپ، ھارۋىغا يولىنىپ تۇرۇپ بولكا يىگەچ ئاسمانىدىكى يۇلتۇزلارغا قاراپ تۇردى. ئوت ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ئاچچىغى خېلى بېسىلغاندەك كورۇنەتتى، تولىسى ئۇخلاپ قالغان ئىدى. ئەمما جەڭ

مەيدانىدىن ئەمدى كېلىۋاتقانلارنىڭ غەزىۋى تېخىمۇ قايناپتتى. ئۇلار تىللىشاتتى، قاراڭغۇلۇقتا قاراپ مۇشتۇملىرىنى كورسىتىشەتتى، سانىتاركا ھەممىگە بولكا ۋە كۇرۇشكىدا سۇ بولۇپ بېرەتتى.

بېلىگىچە يالىڭاچ، قاپ-قارا ساقاللىق بىر كىشى ئەسىرنى سورەپ كەلدى-دە، پۇتىغا بىر تېپىپ، ئوتنىڭ يېنىغا ياتقۇزدى.

—مانا، لەنىتى ئىتنىڭ بالىسى، سوراق قىلىڭلار ئۇنى، يىگىتلەر...

ئۇ يەرگە ئۇرۇپ يىقىتقان ئەسىرنى ئوتۇگى بىلەن بىر تەپتى-دە، ئىشتىنىنى كوتىرىپ، كەينىگە سوخچىدى. ئۇنىڭ ئورۇق مەيدىسى ھاسىراپ تۇراتتى. ئىۋان ئىلئىچ ئۇنى تونۇپ، تەتۇر قارىۋالدى، ئۇ چېرتوگونوۋ دىگەن كىشى ئىدى. يەردە ياتقان بالىنىڭ يېنىغا بىرنەچچە كىشى يۇگۇرۇپ كېلىپ، ئېڭىشتى.

—ئوزىنىڭ خاھىشى بىلەن ئاقلارنىڭ ئارمىيىسىگە كىرگەن بۇ... (ئۇلار ئۇنىڭ مۇرىسىدىكى پاگونلىرىنى يىرتىۋىلىپ، ئوتقا تاشلىدى.)

—ياش بالا بولسىمۇ، زەردىسى يامان ئىكەن، ئەبلەخ!

—ئاتىسىنىڭ مال-مۇلكى ئۇچۇن ئۇرۇشقا كەلگەن... باينىڭ ئوغلىغا ئوخشايدۇ...

—كوزىنىڭ پارقىرىغىنىنى قارىغىنا، ئەبلەخنىڭ...

—ئۇنىڭغا قاراشنىڭ نىمە كېرىگى بار، ماڭا قويۇپ بەرگىنە ئۇنى...

—ئالدىرىما، يېنىدا قەغەزلىرى باردۇر، —سىلىڭبۇغا ئەۋەتىش كېرەك...

—سىلىڭبۇغا سورەش كېرەك...

ـــ ياق ـ ئەي! ـــ دەپ ژاقىرىدى چېرتوگونوۋ يەردە ياتقان بالا ـ نىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ. ـــ ياردىار بولۇپ ياتقان ئىكەن، قارا ـ سام، ئوتۇگى پۈتۈن، ئەبلەخ ماڭا قاراپ ئىككى قېتىم ئوق ئاتتى! بۇنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن... ـــ چېرتوگونوۋ يەردە ياتقان ئەسىرگە قاراپ تېخىمۇ دەھشەتلىك بىر ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى: ـــ ئوتۇكنى يەش!

ئىۋان ئىلئىچ يەنە كوز قىرىنى سېلىپ قارىدى. يەردە ياتقان ياش بالىنىڭ ئۈستىرا بىلەن چۈشۈرۈلگەن بېشى ئوتنىڭ يالقۇنىدا پارقىراپ تۇراتتى. چىشلىرى ھىگگايغان، يوغان كوزلىرىنىڭ قارچۇغى مولدۇرلەپ، كىچىككىنە بۇرنى پۇرۇشۇپ كەتكەن ئىدى. بالا ھۇشىنى يوقتىپ قويغان بولسا كېرەك... ئۇ بىردىنلا لىكىدە ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ سول قولى قانغا مىلەنگەن يېڭىدە ساڭگىلاپ تۇراتتى. چىشلىرىنى ئاچماستىن ھۇشقېيتتى، ھەتتا بوينىنمۇ ئالدىغا سوزدى... چېرتوگونوۋ ئارقىغا داجىدى ـــ بالىنىڭ غەزەپ ـ نەپرىتى شۇ دەرە ـ جىدە دەھشەتلىك ئىدى.

ـــ ئوھو! ـــ دىدى خالايىق ئوتتۇرىسىدىن يوغان ئاۋازلىق بىر كىشى. ـــ مەن بۇنى تونۇيمەنغۇ، ئۇنىڭ ئاتىسىغا قاراشلىق تاماكا زاۋۇدىدا ئىشلىگەنمەن ـــ روستوۋ تاماكا زاۋۇدىنىڭ خوجايىنى ئونولـ ـ نىڭ ئوغلى بولىدۇ بۇ...

ـــ بىلمىز ئۇنى، بىلمىز، ـــ دىدى بىرقانچە ئاۋاز.

ۋالېريان ئونولى قوشۇمسىنى تۇرۇپ، بېشىنى ئىغاڭلاتتى ۋە قاتتىق ۋاقىرىدى.

ـــ ئەبلەخلەر، نادانلار، قىزىل بەتبەخىلەر! تۇمشۇغۇڭلارغا سېلىش كېرەك سىلەرنىڭ، تۇمشۇغۇڭلارغا! سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا

ئولگەنلەر ئازمۇ؟ ھۇ غالجىر ئىتلار! ئازلىق قىلامدۇ-ھە، ئازلىق قىلامدۇ؟ ھەممىڭنىك بوينۇڭدىن ئاسسمز، ئىپلاس ئەبلەخلەر...

ئۇ پۇتۇن ئەس-ھۇشىنى يوقتىپ، چىرتوگونوۋۇنىك پاچىيىغان ساقلىدىن تۇتۇپ، ئوتۇگى بىلەن ئۇنىك يالىڭاچ قوسىغىغا تېپىشكە باشلىدى...

ئۇزان ئىلئىچ دەرھال ھارۇنىك يېنىدىن نېرى كەتتى. ئادەم-لەرنىك ئوتتۇرىسىدا ۋاراڭ-چۇرۇڭ كوتىرىلدى. ئۇلارنىك بارغان-سېرى كۆچىيىپ كېتىۋاتقان غەزىۋىنى قاتتىق ئاۋاز كېسىۋەتتى. ۋالېريان ئونولىنىك گەۋدىسى خالايىقنىك ئۇستىگە ئۇچۇپ چىقتى-دە، يەنە پەسكە ئۇچۇپ چۈشتى.... ئوتنىك ئىچىدىن مىڭ-مىڭلىغان ئۇچقۇنلار ئاسمانغا كوتىرىلدى...

تاڭ ئېتىشقا يېقىن قالغان چاغدا سوغاق چۈشكەن سازلىقتا يەنە ملتىقنىك ئاۋازلىرى ئاڭلىنىشقا باشلىدى، زەمبىرەكلەر تەنتەنىلىك يوسۇندا گۈلدۈرلەپ كەتتى. دروزدوۋسكى بىلەن بوروۋسكىلەرنىڭ كىرپىلى ئوستىڭىنىڭ نېرىسىدا تۇرغان كالوننىلىرى جەڭنىڭ ئۇستۇن-لۈگىنى ئوز تەرىپىگە ئاغدۇرۇش ئۈچۈن يەنە ھۇجۇم باشلاشقان ئىدى.

دەل شۇ كۈنى كېچىسى ئارمىيىنىڭ قوماندانى سوروكىن يېكاتې-رىنودارىدا داۋاملىق مەجلىس ئېچىۋاتقان مەركىزىي ئىجرائىيە كومە-تېتىدىن شىمالىي كاپكازدىكى بارلىق قىزىل ئارمىيە قوشۇنلىرىغا باش قوماندانلىق قىلىش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلغانلىغى توغرىسىدا بۇيرۇق ئالدى.

بۇ خەۋەرنى ئۇنىڭغا سەنمۇجاڭ بېلەكوۋ ئېيتتى: ئۇ تېلېگراف

لېنتىسىنى تۇتقان هالدا باش قوماندانلىقى ۋاگونىغا يۈگۈرۈپ كىردى-ده، ئۇنىڭ ئايالىدىن كارۋاتتىن يەرگە ئېلىپ تاشلاپ، چاقماقنىڭ يورۇغدا بۇيرۇقنى ئوقۇپ بەردى. ئۇيقۇسى كەلگەن سوروكىن ئاۋال چۈشەنمىدى، يەنە ياستۇقىغا بېشىنى قويدى. بىلەكوۋ ئۇنىڭ مۇرىسىدىن نوقۇشقا باشلىدى:

—كوزۇكنى ئاچساڭچۇ، جانابى ئالىلىرى، يولداش باش قوماندان!... پۈتۈن كاپكازغا خوجايىن بولدۇڭ!—چۈشەندىڭمۇ؟ ھەم خانسەن، ھەم بەگسەن،—چۈشەندىڭمۇ؟

شۇنىڭدىن كېيىنلا سوروكىن بۇ خەۋەرنىڭ قانچىلىك مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىگىنى، سەنمۇڭاڭچىنىڭ بارماقلىرى ئارىسىدا پۈكلىنىپ تۇرغان بىر ئىلىك قەغەزگە پۈتۈلگەن تەقدىرنىڭ قانچىلىك چوڭلۇغىنى بىلدى، بايقىدى. ئۇ دەرھال شىمىنى توغرىلىدى، ھەربى كىيىمىنى يېپىنچاقلىدى، يېنىغا قىلىچ ۋە تاپانچىسىنى ئاستى-دە، مۇنداق دىدى:

—بۇ بۇيرۇق دەرھال پۈتۈن ئارمىيىگە ئوقۇپ ئاڭلاتتۇرۇلسۇن... ماڭا دەرھال ئات ئېلىپ كېلىنسۇن!...

ئۇزۇن ئۆتمۈچ تاڭ سەھەردە بېشىنى يەنە تاڭدۇردى-دە، ئات-ھارۋىلارنىڭ ئارىسىدىن ئوتوپ، ئوز تۇەنىنىڭ ئىشتاۋىنى ئىزدەپ كەتتى. شۇ چاغدا ۋوگزال تەرەپتىن بىر توپ ئاتلىقلار ئات چاپتۇرۇپ ئوتوپ قالدى، ئۇلارنىڭ قالپاقلىرىنىڭ يىپلىرى پۇلاڭلايتتى؛ ئەڭ ئالدىدا كانايچى، ئۇنىڭ كەينىدىن ئىككى كىشى—سوروكىن بىلەن باش قوماندان بەلگىسىنى كوتەرگەن كازاك كېتىپ باراتتى. بۇ ئاتلىقلار خۇددى كېچىدىكى ئەرۋاھلاردەك چېپىپ، ئۇچۇپ،

www.uyghurkitap.com

ئېتىشما ئاڭلىنىۋاتقان تەرەپكە قاراپ كېتىشتى.

شەبنەم چۈشكەن ھارۇلاردا ئۇخلاپ ياتقان جەڭچىلەر باشلىرىنى كوتىرىپ قارايتتى، خىرىلدىغان ئاۋازلار ئاڭلىناتتى. يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان كانايچىنىڭ كانىيىنىڭ ئاۋازى باش قوماندانىنىڭ شۇ يەردە، يېقىن جايدا، جەڭ ئوتتۇرىسىدا، ئوقلارنىڭ ئاستىدا ئىكەنلىگىدىن خەۋەر بېرىپ تۇراتتى. "دۇشمەننى قىرىپ تاشلايمىز، — تا-تا-تا... — دەپ چېلىناتتى كاناي، — غەلىبىگە ۋە شەرەپكە قاراپ ئالغا... مەرتلەرگە ئولۇم يوق، بەلكى مەڭگۈ شان-شەرەپ بار، تا-تا-تا..."

ئۇزاق ئىلگىچ دەرىزىلىرى سۇنۇپ كەتكەن، سامان بىلەن سۇۋالغان بىر ئويگە كىرىپ، گىمنازنى كورۇپ قالدى. قوماندانلىق ئىشتاۋنىڭ كىشىلىرىدىن ئۇنىڭدىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى. گەۋدىلىك ۋە قاپىغى سېلىق گىمنا ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ھومىيىپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ ياغاچ قوشۇق تۇتۇپ تۇرغان قولى ئىككى تىزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇستەلنىڭ ئۇستىدە كاپۇستا شورپىسى قۇيۇلغان ئاپقۇر، ئۇنىڭ يېنىدا قېلىن سومكا ياتاتتى، — ئاخبارات بولۇمى باشلىغىنىڭ پۇتۇن ئىشلىرى شۇ بىر سومكىنىڭ ئىچىدە ئىدى.

گىمنا كورۇنۇشىدىن ئۇگدەپ ئولتۇرغانىدەك ئىدى. ئۇنىڭ ئىلگىچ كىرىشى بىلەن ئۇ مىدىرمۇ قىلمىدى، پەقەت كوزلىرىنى ئۇنىڭغا قاراتتى.

— يارىدار بولدۇڭمۇ؟

— ھېچ ۋەقەسى يوق، پەقەت تېرەمنى سويۇپ كەتتى... يېرىم كېچە بۇغدايلىقتا ياتتىم... شۇنداق قالايمقان بولۇپ كەتتىكى، ئادەملىرىمنى يوقتىپ قويدۇم... تۇنەدۇي قەيەردە؟

ـــ ئولتۇرغىن، ـــ دېدى گەمزا. ـــ قوساق ئاچمۇ؟

ئۇ قولىنى ئاستا كوتىرىپ قوشۇقنى ئۇزاتتى. ئىشان ئىلئىچ سوۋۇپ قالغان شورپىغا ئوزۇنى ئۇردى، راھەت قىلغىنىدىن ھەتتا توۋلەۋەتتى. بىر پەسكىچە ئۇنچىقماي يىگەندىن كېيىن مۇنداق دېدى:

ـــ بىزنىڭكىلەر ئۇنۇڭۇن شۇنداق جەڭ قىلدىكى، يولداش گەمزا، ھەتتا تەشۇنق قىلىپ ئولتۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى بولمىدى! ئۇلار ئۇچ يۇز، توت يۇز قەدەمگىچە يۇگۇرۇپ بېرىپ، نەيزىنى ئازلىقا كىرىشىپ كەتتى!...

ـــ سەنمۇ تازا تارتتىڭ ـ دە، ـــ دېدى گەمزا. تېلېگىن قوشۇقنى قويدى. ـــ ئارمىيە بويىچە ئىلان قىلىنغان بۇيرۇقتىن خەۋىرىڭ بارمۇ؟

ـــ ياق.

ـــ سوروكىن ئالى باش قوماندان بوپتۇ. سېنىڭچە قانداق؟

ـــ ئۇنداق بولسا ناھايىتى ئوبدان بوپتۇ... سەن ئۇنى تۇنۇگۇن كوردۇڭمۇ؟ ئۇ ئېتىنى چاپتۇرۇپ، جەڭنىڭ ئەڭ قىزىغان جايلىرىغا كىردى... ئۇ ئۇستىگە توق قىزىل كويىنەك كىيگەن بولۇپ، ھەممە يەردە تەييار. جەڭچىلەر ئۇنى كورۇشى بىلەنلا ئۇررا دەپ توۋەلاشتى. تۇنۇگۇن ئۇ بولمىساندا نىمە بولاتتىكىن تاڭ... تۇنۇگۇن بىزمۇ ھەيران بولدۇق: خۇددى كايزىنىڭ ئوزى دەيسەن!

ـــ راست دەيسەن، كايزىنىڭ ئوزى، ـــ دېدى گەمزا. ـــ ئەپسۇسكى مەن ئۇنى ئېتىپ تاشلىيالمايۋاتىمەن.

تېلېگىننىڭ قولىدىكى قوشۇق چۈشۈپ كەتتى:

ـــ بۇ چاخچىغىڭمۇ؟

ـــ ياق، چاخچاق ئەمەس. بەربىر، سەن بۇ ئىشلارنى چۈشەنمەيسەن. ـــ دەپ گەمزا ئۇنىڭ ئېغىر بىر قاراپ قويدى. ـــ

خوش سەنغۇ بىزگە خائىنلىق قىلماسسەن، ئاخىر. (تېلېگىن ئۇنىڭ كوزىگە مۇلايىملىق بىلەن قاراپ قويدى،) خوش... مەن ساڭا ئىشىنىر بىر ئىشنى تاپشۇرماقچىمەن، يولداش تېلېگىن... مېنىڭچە، بۇ ئىشنى ئورۇنلاشقا سەن تازا مۇۋاپىق... ۋولگا تەرەپكە بېرىشىڭ كېرەك...

ـــ ماقۇل، بولىدۇ!

ـــ ئالاقىلەرنى مەن يېزىپ بېرىمەن. ھەربى سوۋېتنىڭ رەئىسى نامىغا خەت يېزىپ بېرىمەن، شۇنى ئاپىرىسەن. ئەگەر ھوددىسىدىن چىقالمىساڭ، خەتنى ئاپىرىپ بېرەلمىسەڭ ـــ ياخشىسى توپ ـ توغرا ئاقلار تەرەپكە ئوتۇپ كەت، بۇ ياققا قايتىپ كەلمىگىن. چۈشەندىڭمۇ؟

ـــ ماقۇل، بولىدۇ.

ـــ قولغا چۈشمىگىن. خەتنى جېنىڭدىنمۇ ئارتۇقراق بىلىپ ساقلا. ئىشپىيون ئورگىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالساڭ، بىر ئامال قىلىپ، خەتنى ئېچىڭگە يۇتۇۋەتكىن... چۈشەندىڭمۇ؟ ـــ گىمىزا ئولتۇرغان ئورنىدىن مىدىرلاپ، ئۇستەلنىڭ ئۈستىگە قولىنى قويغان ئىدى، ئاپقۇر دۈگىلەپ كەتتى. ـــ بىلىپ قوي، خەت: ئارمىيە سوروكىنغا ئىشىنىدۇ؛ سوروكىن ھازىر قەھرىمان، ئارمىينى قايتا قىلا باشلىسا ئۇنىڭ كەينىدىن كېتىۋېرىدۇ... مەن سوروكىننى ئېتىپ ئولتۇرۇشنى تەلەپ قىلمىمەن... ئۇ ئىنقلابنى تىزگىنلەپ ئالغىچە دەرھال ئېتىپ تاشلىنىشى كېرەك، دىگەن مەزمۇندا يېزىلغان. يادىڭدا قالدىمۇ؟ بۇ سوزلەر ـــ سېنىڭ ھاياتىڭ بىلەن ئالاقىدار، تېلېگىن... چۈشەندىڭمۇ؟

ئۇ بىرئاز جىم بولۇپ قالدى. پىشانىسىدە چۈچۈن ئومىلەپ يۇرەتتى. تېلېگىن دىدى:

ـــ ماقۇل، ئورۇنلايمەن.

ـــ ئاق يول بولسۇن، دوستۇم... بىلمىدىم قانداق مېڭىشىڭىنى، سۈەتوي كرېستتىن ئاستىراخانغا ئوتسەڭ، يىراقلىق قىلمىدۇ... ياخشىسى دون ئارقىلىق سارىتسىنغا ئوتكىنىڭ توغرا. يولدا ئاقلارنىڭ ئارقا تەرەپلىرىدىكى ئەھۋالنىمۇ بىلىپ كېتىسەن... ئېھتىيات ئۈچۈن ئەپتسەر پاگونىنىمۇ ئېلىۋالغىن.... قاندىغىنى تېپىپ بېرەي: شاڭۈپي پاگونىنىمۇ ياكى جۇكشياۋ پاگونىنىمۇ؟

ئۇ كۆلۈمسىرىدى ـ دە، تېلېگىنىڭ تىزىغا قولىنى قويدى، ياش بالىنى ئەركىلەتكەندەك، مۇرىسىگە ئۇرۇپ قويدى.

ـــ بىر ـ ئىككى سائەتچە ئۇخلىۋالغىن، مەن ئۇنىڭغىچە خەتلەرنى يېزىپ قويىمەن.

10

ئاخىر ئۈچ ھەپتىلىك رۇخسەت ئېلىندى. ئاغرىق، دەرمانسىز، ئىچكى زىددىيەتلەردىن قىينىلىپ كەتكەن ۋادىم پېتروۋىچ روشىن شۇ ۋاقىتتا ۋېلىكوكنەژېسكايا ئىستانسىسىدىكى "پىدائىلار"نىڭ گارنىزونىدا ئىدى. ئۇنچىلىك چوڭ جەڭلەر ھازىر يوق ئىدى،ـــ قىزىل ئارمىيە جەنۇبقا، دېنىكىنىڭ ئاساسىي كۈچلىرى بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا كەتكەن ئىدى. بۇ ئەترapلاردا، يەنى مانىچ ۋە سال دەريالىرىنىڭ بويلىرىدىكى يېزىلاردا بولسا ئارىلاپ ـ ئارىلاپ قوزغىلاڭ چىقىپ قالاتتى، ئەمما ئاتامان كراسنوۋنىڭ كازاك جازا ئەترەتلىرى

قوزغىلاڭ كوتەرگەنلەرنى ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن باستۇرۇشاتتى: بەزىلىرىنى سوز بىلەن، بەزىلىرىنى دۈمبا بىلەن، بەزىلىرىنى دارغا ئېسىش بىلەن باستۇرۇشاتتى.

ژادىم پېتروۋىچ يارىدار بولغانلىغىنى بانا قىلىپ بۇنداق جاۋابىرىشلەرگە قاتنىشىشتىن باش تارتاتتى. دېنىكىن غەلىبىلىرىنىڭ شەرىپىگە ئېپتىسەرلەر تەرىپىدىن ئوتكۇزۇلىدىغان بەزمىلەرگە بىر ئامال قىلىپ بارمايتتى. ئەجەبا: ھەركەتتىكى ئارمىيىدىكىدەكلا، بۇ يەردە، گارنىزوندىمۇ روششىنگە ھەممە گۇمان قىلىپ، ئىشەنمەيرەك، قانداقتۇر يوشۇرۇن دۈشمەنلىك كوزى بىلەن قارىشاتتى.

بىر ژاقىتلاردا كىمدۇر بىرسى ئۇنىڭ "قىزىل ئىشتان"لىغى توغرىسىدا تارقاتقان گەپ ئۇنىڭغا يېپىشقىنىچە قالغان ئىدى.

شابلىيېۋكىنىڭ يېنىدىكى ئاكوپتا، "پىدائىلار ئارمىيىسى"گە ئوز خاھىشى بىلەن كىرگەن ئونولى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئوق ئاتاتتى. بۇ مىنۇت روششىنىڭ يادىدا ئوبدان قالغان: پولات بىلەن قاپلانغان پويىزدىن ئېتىلغان ئوق گۈلدۈرلەپ ئۇچۇپ كېلىۋاتاتتى، لېنىنجاڭ "يېتىڭلار!" دەپ ۋاقىرىدى. زەمبىرەك ئوقى پارتلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن يەلكىسىگە ئوق تەگدى، ئاندىن كېيىن ئۇ ئونولىنىڭ خوشاللىقتىن ئويناقلىغان كوزلىرىنى كورۈپ قالدى.

روششىنىڭ سوزىگە پەقەت بىر كىشى ــ ماركوۋ جياڭجۇنلا ئىشىنىشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما جياڭجۇن ئولگەن ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ژادىم پېتروۋىچ ياش بالىغا قارشى ئاداۋەتنىنى يىغىشتۇرۇپ قويدى.

ئۇنى قىينىغان نەرسە نىمىشقا مېنى بۇنچىلىك يامان كورۈشىدۇ دېگەن خىيال ئىدى. ئۇنىڭ سەمىمى ــ سادىقلىغى، ئوز مەنپەئەتىنى كوزلىمەسلىگى، ئوزىنىڭ ھەممە ھەركەتلىرىگە روسىيە ئۈلۈغ دېگەن

ئەدىبىنىڭ يېتەكچىلىك قىلىدىغانلىغى كوپچىلىككە روشەن ئەمەسمىدۇ؟ ئۇ بۇ دەھشەتلىك ۋە شۇم دالىغا جىياڭجۇنلىك پاگونىنى دەپ كەلمىگەن ئىدىغۇ...

روششندا بىر نەرسىلا يېتىشمەيتتى: ئۇ ھادىسىلەرنى ئوچۇق ۋە روشەن كورۇشنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ ئەقلى ۋە ئېڭى پۈتۈن مۇھىتنى ۋە ھادىسىلەرنى ئوزىگە كېرەك بولغان، ئوزىگە ياقىدىغان بويىچە كورسىتەتتى. ياقمىغان نەرسىلەرگە قارىماستىن، يۈزىنى پۈرۈشتۈرۈپ تەتۈر بۇرۇلاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ دۇنيا ئۇنىڭ ئويىدا مۇكەممەل بىر نەرسە بولۇپ كورۈنەتتى. ئەسرلەردىن بېرى راھەت تۇرمۇش كورۈپ كېلىۋاتقان پومىششكىلارنىڭ خۇلقى، ئاقسوڭەكلەرچە بىر تەرەپلىمىلكنىڭ ئۇنىڭغا تەسىر قىلغانلىغى بۇنىڭ سەۋىۋى بولسا كېرەك. ئۇرۇغى قۇرۇپ كەتكەن بۇ تائىپە ئادەملىرى ھەممىدىن كورە تىنچ ھاياتنى ئەۋزەل كورەتتى ۋە ھەممىگە ھەر يەردە تىنچ ھايات قۇرۇشنى تەرغىب قىلاتتى. دىخاننى ئاتخانىغا ئېلىپ كىرىپ ئۇرۇشاتتى، ــ دىخان ۋاقىراپ-ۋاقىراپ كېيىن توۋا قىلاتتى، ــ نىمە بوپتۇ: يەنىمۇ دىخانىنىڭ ئوزىگە ياخشى، ئەدەپلىك بولىدۇ. قەرزنى تولەش ۋاقتى كېلىپ قالسا، يەر-مۈلۈك سېتىلىپ كەتسىمۇ مەيلى، ھېچ ۋەقەسى يوق ــ ئىلاجىنىڭ قانچە؟ كېچىككىنە ماكانىدىمۇ ئومۇر ئوتۈۋېرەتتى، تېخى ۋاراڭ-چۇرۇڭلۇق بەزىسىلەرمۇ يوقلىدۇ، قېرىغان چېغىدا... تەقدىر قۇرۇپ كەتكۇر تېچ ھايات ئوتكۈزگۈچى پومىششكنى ھېچ لەرزىگە كەلتۈرەلمەيتتى. نەتىجىدە پومىششىك ھەر نەرسىنى گۈزەل، ئالىجاناپ دەپ بىلىشكە ئۈگىنىپ قالاتتى!

ئادەملەرگە ۋە نەرسىلەرگە ئوتكۇر كوزى بىلەن قاراشنى بىلمەس-

www.uyghurkitap.com

لىك ۋادىم پېتروۋىچتىمۇ بار ئىدى. (توغرا، كېپىنكى يىللاردا بولۇپ ئوتكەن ۋەقەلەر ئۇنىڭ رومانتىزمىنى خېلى يېرىقلاشتۇرغان. توغرىراغىسى—ئۇنىڭ رومانتىزمىدىن ھېچ نەرسە قالمىغان ئىدى.) ئۇنىڭغا ئەمدى دائىمى كوز يۇمۇشقا توغرا كېلىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ، مەسىلەن، ئەپتىسەرلەرنىڭ بەزمىسىگە بېرىشتىن باش تارتتى.

ئۇنىڭ پەمىچە، بۇ كىشىلەر، يەنى بىر ئوچۇم ئەپتىسەر ۋە كۇرسانتلار بۇتېپەرەسلەردەك ئاق كىيىم كىيىپ يۇرۇشلىرى كېرەك ئىدى، ئاخىر، ئۇلار قوزغىلاڭ كوتەرگەن پۇقرالارغا قارشى، قارا داھىلارغا قارشى، دىنسىزلار مالايلىرىمۇ، ياكى گېرمان مالايلىرىمۇ، كىم بىلىدۇ، قىسقىسى، شۇلارغا قارشى قورال كوتىرىپ چىقمىشقانغۇ! (روشىنى دونيا كەلگەندە دەل شۇ پىكىر بىلەن كەلگەن ئىدى.)

ئەمما ئەپتىسەرلەر بەزمىلىرىدە ئىستاكانلارنىڭ جىرىڭلىشى ئاستىدا ماختىنىش، قېرىنداشلار قىرغىنچىلىغىنىڭ ياۋۇز كورەڭلىكلىرىنى ئاڭلاش ئۇنىڭغا يات ئىدى، بۇنىڭغا ئۇ چۈشىنەلمەيتتى. بۇ ياش بىر ۋاقىتلاردا چىرايلىق كېلىشكەن "بۇتېپەرەسلەر" ئەمدى ئادەمخور بولۇپ، ئادەم ئولتۇرۇش، جازالاش ۋە ئوچ ئېلىش دەرىجىگە دۇچار بولۇپ قالغان ئىدى؛ ئەنە ئۇلار توقسان بەش گىرادۇسلۇق ھاراق قۇيۇلغان ئىستاكانلارنى قوللىرىدا تۇتۇپ، ئادەملەرنىڭ ئەڭ رازىلى، بىر ۋاقىتلاردا لۈبدمىترىنىڭ كۆلى سورۇلغىنىدەك، ئېتىپ تاشلانغان، ئېسىپ تاشلانغان، كۆلى كوككە سورۇلغان كىشىنىڭ شەنىگە قەسىدە ئوقۇشماقتا. ئەگەر ئۇنىڭ بۇيرۇغىي بىلەن توكۇلگەن پۇتۇن قانلارنى يىغىش مۇمكىن بولسا، ئۇنىڭدىن ھاسىل بولغان تېگى يوق كولگە خەلق ئۇنىڭ ئوزىنى چوكتۇرۇۋەتـ

كەن بولاتتى.

مانا شۇ ئولۇم قەسدىسى ئۇنىڭ بىلەن بىر تۇەندىكى ئەپتسەر-لەرنىڭ بىردىن-بىر ئىدىيىسى ۋە ئۇمتىدەك كورۇنەتتى (شۇنى ئويلىغاندا روششىننىڭ كوزى پۇرۇشەتتى). ... روسيينى بولشېۋىكلاردىن تازىلاش، موسكۋاغىچە يېتىپ بېرىش. چېركاۋلاردا جاراڭلاپ قوڭغۇراق چېلىنىدۇ. ... دېنىكىن ئاق ئات مىنىپ كرېملگە كىرىدۇ. ... ھە، ھە، بۇلارغۇ شۇنداق، ئەمما ئۇ يېقى نىمە بولىدۇ، ئاساسىي مەقسەت نىمىدىن ئىبارەت؟ ئەپتسەرلەر ئارىسىدا ئاساسىي قانۇن مەجلىسىدىن سوز قىلىپ بولمايتتى. دىمەك، قەسىدە ئولۇككە ئوقۇلىدىكەن-دە...

بۇ كىشىلەرنى كۇرەشكە ۋە ئولۇمگە باشلىغان كىم، چاقىرغان نەرسە نىمە؟ روششىننىڭ يۇزى پۇرۇشتى... كوكرەكنى ئوققا تۇتۇپ بېرىش، قىزىل ژاگونلاردا كېتىۋېتىپ ھاراق ئىچىش ئەمدى قەھرىمانلىققا كىرمەيتتى، بۇلارنىڭ ژاقىتى ئوتۇپ كەتكەن ئىدى. بۇ مەرتلەرنىڭمۇ، قورقانلارنىڭمۇ قولىدىن كېلەتتى. ئولۇمدىن قورقماسلىق، ئولۇمنى مەنىستىمەسلىك ئادەت بولۇپ قالغان، ھاياتنىڭ قەدرى كەتكەن ئىدى.

قەھرىمانلىق ئېتىقاتنى دەپ، ھەقىقەتنى دەپ جېنىدىن كېچىشتە ئىدى. ئەمما شۇ يەرگە كەلگەندە روششىننىڭ يۇزى يەنە پۇرۇشەتتى... ئۇنىڭ بىلەن بىر تۇەندىكى ئەپتسەرلەر قايسى ھەقىقەتكە ئىشىنەتتى؟ ئۇنىڭ ئوزىچۇ؟ ئۇنىڭ ئوزى قايسى ھەقىقەتكە ئىشىنەتتى؟ روسيينىڭ ئولۇغ پاجىەلىك تارىخىمۇ؟ ئەمما بۇ ھەقىقەت ئەمەس، رىياللىق ئىدى. ھەقىقەت—ھەركەتتە، ھاياتتا—چاڭ بېسىپ كەتكەن كىتاپلارنى ژاراقلاشتا ئەمەس، بەلكى كېلىچەكتە.

موسكۆا چېركاۋلىرىدىكى قوڭغۇراقلارنىڭ چېلىنىشى، ئاق ئات، ملىتسق نەيزىلىرىگە قادالغان گۈللەر ۋاھاكازالارنى ھىساپقا ئالمىغاندا، قايسى ھەقىقەتتىنى دەپ رۇس دىخانلىرىنى قىرىش، ئولتۇرۇش كېرەك؟ ۋادىم پېتروۋىچنىڭ ئېڭىغا بۇ مەسىلە كىرگەن، تاش تاشلىغاندا سۇنىڭ يۈزى قانداق چايقالسا، ئۇنىڭ مىڭىسىدىمۇ بۇ مەسىلە شۇنداق چايقىلىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئىككىلىنىشى دەل شۇ يەردىن باشلىناتتى. "قىزىل ئىشتانلىق"، "چارەك كەم بولشەۋىك" روششىن ئۇز تۇەنىدىكى ئەپتىسەرلەر ئىچىدە يوچۇن يات كورۇنەتتى.

ئۇ كاتە بىلەن قىلغان ئاخىرقى سوھبىتىنى ئەمدى پات-پات ئويلايتتى، ھەر بىر ئەسلىگىنىدە ئۇيالغىنىدىن يۈزى چوغدەك قىزىرىپ كېتەتتى. خۇددى ۋادىم پېتروۋىچنىڭ ئايىغى تېگىدىن يەر يوق بولۇپ كېتىۋاتقاندەك، كاتە ھاياجان ئىچىدە قوللىرىنى سقاتتى، نەپىسى بوغۇلاتتى، شۇ چاغدا جىلە بولاتتى. "پۈتۈنلەي باشقا يول تۇتۇش كېرەك، ۋادىم، ۋادىم!!"

كاتەنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىگىگە، ئۇزىنىڭ پۈتۈنلەي يولدىن ئادىشىپ كەتكەنلىگىگە ئىقرار بولۇشقا، "قوزغىلاڭ كوتەرگەن خەلق" نىڭ دەھشەتلىك كۈچى قەيەردىن قايناپ چىققانلىغىنى، بولشېۋىكلار خەلقنى ئالدىدى دەپ ئويلۇ-توپۇل خۇلاسە چىقىرىشىنىڭ ئۇزى قانچىلىك بىمەنىلىك ئىكەنلىگىنى چۈشەنىمەيدىغانلىغىغا ئىقرار بولۇشقا ئۇ تېخى ئاجىز ئىدى، چۈنكى ئىنقىلاپنى بولشېۋىكلار باشلىدىمۇ، ياكى بولشېۋىكلارنى خەلقنىڭ ئۇزى چاقىردىمۇ، بۇنى ئاۋال ئېنىقلۇۋلىش كېرەك ئىدى، ئۇ ئۇزىدىن باشقا ھىچكىمنى ئەيىپلىيەلمەيتتى.

كاتەنىڭ ھەممە سوزلىرى توغرا ئىدى. ئوزىنىڭ كونا ھاياتىدىن كاتەنىڭ بۇ مالىمان زامانغا ئېلىپ كىرگەن بىردىن-بىر ھىمايىسى، بىردىن-بىر بايلىغى ئۇنىڭ مېھرىۋانلىغى ۋە رەھىمدىللىگى ئىدى. ۋادىم پېتروۋىچ ئۇنىڭ بېشىغا ياغلىق ئوراپ، قولىدا بوپا كوتىرىپ روستوۋ كوچىلىرىدا مېڭىشلىرىنى يادىغا كەلتۇردى، ئۇنىڭ ئومۇرلۇك يولدىشى شۇ دەرىجىدە مۇلايىم ئىدى... جېنىم، جېنىم... "قېنى ئەمدى، ئۇنىڭ تىزىغا بېشىمنى قويسام، نازۇك ۋە مېھرىۋان قوللىرىنى يۇزۇمگە باسسام ۋە كاتە، تاقىتىم قالمىدى، چىدالمىدىم دىسەم..." ئەمما مەنىسىز مەغرۇرلۇق ۋادىم پېتروۋىچنىڭ ئىرادىسىنى قاتتىق باغلاپ قويغان ئىدى. يېزىنىڭ چاڭ باسقان كوچىلىرىدا، تىزىلغان سەپلەردە، ئەپىتسەرلەرنىڭ يىغىلىشلىرىدا ئۇنىڭ ئورۇق گەۋدىسى پەيدا بولاتتى، چاچلىرى ئاپپاق بولۇپ ئاقىرىپ كەتكەن بېشى مەغرۇرلۇق بىلەن كوتىرىلگەن بولاتتى... "قارىغىنا ئانى، سولىتىنى ئات تارتالمايدۇ، ئوزىنى گۇۋاردىيىچى دەپ ئويلىسا كېرەك، پىيادە ئەبلەخ..." دەيتتى ئادەملەر ئۇ توغرىسىدا.

ئۇ كاتەگە ئىككى قېتىم قىسقا قىلىپ خەت يېزىۋەتتى، ئەمما جاۋاپ كەلمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن تيوتكىن جۇڭشياۋغا خەت يازماقچى بولۇپ تۇرغاندا تۇيۇقسىزدىن رۇخسەت سوراپ، دەرھال روستوۋغا مېڭىپ كەتتى.

ئۇ ۋوگزالدىن ھارۋىغا ئولتۇرۇپ كەتكەندە چۇش ۋاقتى ئىدى. شەھەرنى تونۇپ بولمايتتى. سادوۋايا كوچىسى پاكىز قىلىپ سۇپۇرۇلگەن ئىدى، دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى چىرايلىق قىلىپ كېسىلگەن ئىدى؛ ئاق شايىلارنى كىيىپ ياسىنىپ كوچىنىڭ كولەڭگە تەرىپىدە تاماشا قىلىپ يۇرگەن جۇۋانلارنىڭ كولەڭگىسى ماگىزىنلارنىڭ دەر-

زىلىرىگە چۈشەتتى.

روششىن ھارۋىدا ئولتۇرۇپ، كوزلىرى ئالاق-جالاق بولۇپ، كاتەنى ئىزدەيتتى. ئەجەبا! خوتۇنلار كونا زامانلاردىن قالغان ئۇكا قادالغان شىلەپىلەر، پاناما چىغ قالپاقلىرىنى كىيگەن، بويۇنلىرىغا ئاپپاق شارفىلارنى ئورىۋېلىشقان... قاپاقلىرى سىلىنغان قاراۋۇللار پاكىز قىلىپ سۈپۈرگەن ئاسفالت كوچىلاردىن ئايالار ئاپپاق ئايال-لىرىنى بېسىپ كېتىپ باراتتى، ئاپپاق پايپاقلىرىدا بىر تامچىمۇ قانىنىڭ دېغى كورۈنمەيدۇ. ۋېلىكوكنەۋېسكايادىكى مۇھاپىزەت قوشۇنى مانا شۇلار ئۈچۈن قويۇلغان ئىكەن-دە! توت ھەپتىدىن بېرى دېنىكىنىڭ قىزىل ئارمىيە بىلەن دەھشەتلىك جەڭ قىلىشىنىڭ سەۋەبى شۇ ئىكەن-دە! ئاقلارنىڭ ئۇرۇش قىلىشىدىكى ھەقسىزلىقى شۇنىڭدا ئىكەن-دە!

روششىن ئاچچىق كۈلدى. قوشۇلما كوچىلاردا ئۇچىسىغا كوگۈلىنى ئاينىتىدىغان يېشىل-كۈلرەڭ ھەربى كىيىم، باشلىرىغا يېپ-يېڭى شەپكە كىيگەن نەمىسلار تۇراتتى—ئۇلار ئۇزلىرىنى شۇ يەرنىڭ ئىگىلىرى دەپ ھىس قىلىشاتتى! ئەنە، نەمىسلاردىن بىرى كوزدە-دىكى كوزەينىگىنى ئېلىپ، ئاق شايى كوينەك كىيگەن ئىگىز بويلۇق چىرايلىق خېنىمنىڭ قولىغا سويمەكتە...

—ھارۋىكەش، چاپسانراق ھەيدە!

تيوتكىن جۇڭشياۋ ئۇز دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. دەرۋازىغا يېقىن كەلگەندە ۋادىم پېتروۋىچ ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى، قارىسا تيوتكىننىڭ كوزلىرى چاينغىدىن چىقىپ، يوغان قولىنى كوتىرىپ، روششىنغا كەت! كەت! دېگەنىدەك قىلىپ ئوزى ئارقىغا داجىشقا باشلىدى.

ـــ سالامەتمۇسىز، جۇكشياۋ؟... تونۇمىدىڭىزمۇ؟ مەن... خۇدا ھەققى، كاتە قانداق؟ ئۇزى سالامەتمۇ؟ ھازىر نەدە؟ نىمىشقا ماڭا...

ـــ ئوھو، توۋا، تىرىك ئىكەنسىزغۇ، ـــ دەپ ۋاقىرىدى تيوتكىن ئايالالرنىڭكىدەك ئاۋازى بىلەن. ـــ ئېخ، ئەزىزىم، ۋادىم پېتروۋىچ، بارمۇسىز! ـــ دەپ روششىننى قۇچاقلاپ، ئۇنىڭ يۈزلىرىنى كوز ياشلىرى بىلەن ھول قىلدى.

ـــ بىر ئىش بولدىمۇ ئۇزى؟ جۇكشياۋ... يوشۇرماي ئوچۇغىنى ئېيتىۋېرىڭ...

ـــ كوللۇمدە سىزنى تىرىك دەپ ئويلاپ يۇرەتتىم!... بىچارە يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنانىڭ قايغۇرۇپ، دەرت تارتقىنىنى ئېيتمامسىز! ـــ تيوتكىن يېكاتېرىنا دمىترىيېۋنانىڭ ئونولىنىڭكىگە بارغانلىغىنى، ئونولىنىڭ نىمە سەۋەپتىندۇ، روششىننى ئولدى دىگەنلىگىنى باشتىن - ئاخىرغىچە سوزلەپ بەردى. كاتەنىڭ كورگەن مۇشەققەتلىرىنى، ئۇنىڭ روستوۋدىن كېتىپ قالغىنىمۇ سوزلەپ بەردى.

ـــ ھە، ھە، ـــ دىدى روششىن ئايىغىنىڭ تېگىگە قاراپ تۇرۇپ كەسكىن يوسۇندا. ـــ نەگە كەتتىكىن؟

تيوتكىن ئىككى قولىنى يايدى، ئۇنىڭ مېھرىۋان چىرايى روشىننىڭ روھى قىينىچىلىقلىرىنى يېنىكلىتىشكە ناھايىتى تىرىشقانلىغىنى كورسەتتى.

ـــ يېكاتېرىنوسلاۋغا كېتىمەن دىگەن ئىدى... ھەتتا ئەنە شۇ يەردە كىمنىڭدۇر قەن - گېزىڭ دۇكىنىدا ئىشلىمەكچىمۇ ئىدى... بېشى قاتقانلىقىدىن قەن - گېزىڭ دۇكىنىدا ئىشلىمەكچى بولغان - دە. ... مەن خەت يېزىۋېتەرمىكىن دەپ كۇتتۇم، ئەمما بىر ئىلىڭ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تورىيكىنى
كتابخانەنىڭ بىڭى ئادرىسى

خېتىمۇ كەلمىدى...

تيوتكىن چايغا تەكلىپ قىلغان ئىدى، روششىن كىرمىدى، دەرھال ۋوگزالغا قايتتى. يېكاتېرىنوسلاۋنىڭ پويىزى كەچقۇرۇن ماڭىدىكەن. روششىن بىرىنچى ئىسمىنا پويىز كۇتۇش زالىغا كىردى-دە، دۇب ئۇرۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، ئالقىنى بىلەن كوزلىرىنى ئەتتى ۋە شۇ ئولتۇرغىنىچە قىمىرلىماستىن ئۇزاق ئولتۇرۇپ قالدى...

بىر كىشى يېنىك بىر ئۇھ تارتتى-دە، ۋادىم پېتروۋىچنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى؛ ئۇ كىشى ئۇزاق ئولتۇرماقچى بولسا كېرەك. ئۇنىڭ-دىن ئاۋالمۇ بىرقانچە كىشى كېلىپ ئولتۇرغان ئىدى، ئەمما ئۇلار بىر پەس ئولتۇرۇپ كېتىپ قالغان ئىدى، بۇ كىشى پۇتلىرىنى سىلكىپ-تىترىتىپ، پۇتۇن ئورۇندۇقنى تەۋرىتىشكە باشلىدى. يا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەيدۇ، يا پۇتىنى تىترىتىشتىن توختىمايدۇ. روششىن قولىنى كوزىدىن ئالماستىن دىدى:

—ماڭا قاراڭ، ئايىغىڭىزنى تىترەتمەي ئولتۇرالمامسىز؟...

يېنىدىكى كىشى دەرھال جاۋاپ قايتۇرۇپ:

—كەچۇرىسىز، شۇنداق يامان ئادىتىم بار، —دىدى-دە، شۇنىڭ-دىن كېيىن مىدىرلىماي ئولتۇردى.

ئۇنىڭ ئاۋازى روششىننى بەك ھەيران قالدۇردى: بۇ ئاۋاز ئۇنىڭغا بەك تونۇش، ئۇزاق ئوتمۇشتىكى ئاللىقانداق بىر راھەتلىك خاتىرىلەر بىلەن ئالاقىسى باردەك تۇيۇلدى. روششىن قولىنى كوزىدىن ئالماستىن، بارماقلىرىنى يېيىپ، بىر كوزى بىلەن يېنىدىكى كىشىگە قارىدى. ئۇ كىشى تېلېگىن ئىدى. تېلېگىن لاي بولۇپ كەتكەن ئوتۇكلۇك ئاياقلىرىنى ئۇزىتىپ، قوللىرىنى قوسىغىغا قوشتۇ-

رۇپ، دۇمبىسنى ئورۇندۇقنىڭ ئىگىز يولەنچۇكىگە يولەپ، ئۆگدەپ ئولتۇرغاندەك كورۇنەتتى. ئۇستىدە تارغىنا كالتا كەمزۇل، مۇرسىدە يېپ-يېڭى جۇڭشياۋلىق پاگونى بار ئىدى. ساقلى چۇشۇرۇلگەن ئاپتاپتا قارايغان، ئورۇق يۈزىدە كوپ يۇرۇپ چارچىغان ئادەمنىڭ كۆلكىسى قېتىپ قالغان ئىدى.

روششننىڭ كاتەدىن قالسا ئەڭ يېقىن، ئوز قېرىندىشىدەك، قەدىرلىك دوستىدەك كىشىنى تېلېگىن ئىدى. ئىگىچە-سىگىل داشا بىلەن كاتەنىڭ لەتاپىتى ئۇنىڭ يۈزىدىمۇ ئەكس ئېتەتتى... روششن ھەيران بولغىنىدىن ۋاقىرىۋېتىشكە، ئۇۋان ئىلئىچنى قۇچاقلاپ كورۇشۇشكە ئاز قالدى. بىراق تېلېگىن كوزلىرىنى يۇمغىنىچە مىدىر قىلماي ئولتۇراتتى. بىر مىنۇت ئوتۇپ كەتتى. روششن يېنىدىكى كىشىنىڭ دۇشمەن ئىكەنلىگىنى بىلدى. تېلېگىننىڭ ئوز خاھىشى بىلەن قىزىل ئارمىيىگە كىرىپ كەتكىنىنى، ئۇنىڭ چوڭ ئابرويىغا ئىگە بولغىنىنى ۋادىم پېتروۋىچ ماي ئېيىدا ئاڭلىغان ئىدى. ئۇستىدىكى كىيىمى ئەلۋەتتە باشقا كىشىنىكى، بەلكى ئوزى ئولتۇرگەن ئەپتىسەرنىڭ كىيىمىنى كىيۋالغاندۇ، پاگونلىرىمۇ جۇڭشياۋنىڭ پاگونى (بولمىسا تېلېگىن پادىشا ئارمىيىسىدە شاڭۋېي ئىدى)... روششن بىردىن يىرگىنىپ كەتتى، ئۇ غەزىۋى قايناپ كەتكەن چاغلاردىلا يىرگىنەتتى: تېلېگىن بۇ يەرگە ئەلۋەتتە بولشېۋىكلارنىڭ جاسۇسى سۈپىتىدە كېلىشى مۇمكىن...

ئۇ شۇ چاغنىڭ ئوزىدىلا گارنىزون سىلكىنغا بىرىپ خەۋەر قىلىشى كېرەك ئىدى. بۇنىڭدىن ئىكىكى ئاي ئىلگىرى بولغانىدا ئىدى، روششن بىر مىنۇتمۇ ئويلىنىپ ئولتۇرمايتتى. ئەمما ھازىر ئۇ ئورۇندۇقتا يەملىشىپ قالغاندەك ئىدى—تۇرۇشقا كۈچى يوق ئىدى.

يىرگىنىش ھالىتىمۇ يوق بولغاندەك بولدى... ئىۋان ئىلئىچ ــ قىزىل ئارمىيە ئەپىتسىرى ــ يېنىدا ئولتۇرۇپتۇ، يەنە شۇ مېھرىۋان ۋە چارچىغان ئىۋان ئىلئىچ... قىزىل ئارمىيىگە پۇل ياكى مەنسەپنى دەپ كىرمىگەن بولسا كېرەك، ئەلۋەتتە! ئەقىللىق، ئېغىر ـ بېسىق بولغان ئۇ قىزىل ئارمىيىگە كىرىشنى ھەق ئىش دەپ ھىساپلاپ كىرگەندۇ... "خۇددى مېنىڭ ئوزەمدەك، مېنىڭ ئوزەمدەك... ئۇنى تۇتۇپ بەرسەم، بىر سائەتتىن كېيىن، داشانىڭ ئېرى، مېنىڭ ئۇكام، كاتەنىڭ ئۇكىسى ئەخلەت ئىچىدە، تامنىڭ تېگىدە ئوتۇكسىز ئولۇپ يېتىشى مۇمكىنغۇ...."

روششىننىڭ دېمى تامىغىغا تىقىلىپ قالدى، پۇتۇن تېنى جىمىر ـ لىشىپ كەتتى... ئەمدى نىمە قىلسۇن؟ ئورنىدىن تۇرۇپ بۇ يەردىن كەتسۇنمۇ؟ ئەمما تېلېگىن ئۇنى تونۇپ قېلىشى مۇمكىن، ۋەھىمىگە چۇشۇپ، ئېتىنى ئاتاپ چاقىرىپ قالسىچۇ؟ قانداق قىلىپ ئۇنى خەتەردىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش مۇمكىن؟

روششىن بىلەن تېلېگىن ئورۇندۇقتا يانمۇ ـ يان بولۇپ خۇددى ئۇخلىغان ئادەمدەك مىدىر قىلماي ئولتۇرۇشاتتى. بىر ۋاقىتتا ۋوگزالنىڭ ئىچى بوشاپ قالدى. قاراۋۇل ئايۋانغا چىقىدىغان ئىشىكنى بېكىتتى. شۇ ۋاقىتتا تېلېگىن كوزىنى ئاچماستىن، ئاستا مۇنداق دىدى:

ــ رەھمەت، ۋادىم.

روششىننىڭ قولى دىر ـ دىر تىترەپ كەتتى. ئىۋان ئىلئىچ لىپ قىلىپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە، كەينىگە قارىماي مەيداننىڭ ئىشىگىگە قاراپ ئاستا مېڭىپ كەتتى. بىر مىنۇتچە ۋاقىتتىن كېيىن روششىن ئۇنىڭ كەينىدىن يۇگۇردى، پۇتۇن ۋوگزالنىڭ مەيدانىنى ئايلىنىپ

چىقتى. ھەتتا ئاسفالتلارنى ئېرىتىۋەتكەن ئاپتاپ تەپتىدە كىشىلەر تەرلەپ-پىشىپ قۇرۇق بېلىق سېتىپ ئولتۇرغان دۇكانلارنىڭ ئەتراپىلىرىغىمۇ قارىدى... قۇياش دەرەخنىڭ يۇپۇرماقلىرىنى شەھەرنىڭ چاڭ بىلەن تولغان ھاۋاسىنى قىزدۇرۇۋەتكەن ئىدى.

"بىر قۇچاقلاپ كورۇشسەملا بولاتتى" دەيتتى روشىن، ئۇنىڭ كوزلىرى تىنىپ كەتتى. تېلېگىن يەرگە كىرىپ كەتكەندەك يوقلىپ كەتكەن ئىدى.

سازلىقتا قۇياش قىپ-قىزىل بولۇپ پېتىۋاتقان چاغدا، روشىن ۋاگوننىڭ ئۈستۈنكى قەۋتىدىكى ئورۇنغا چىقىپ، ۋاگون چاقلىرىنىڭ جاقاق-جۇقۇق قىلغان ئاۋازى ئاستىدا قاتتىق ئۈيقۇغا كەتكەن ۋاقتتا، قايغۇ-ھەسرەتتىن ئۇنىڭ يۈرىگى قانۇ-غەزەپكە تولۇپ، كاتەنى ئەسلەپ تۇرغان بىر ۋاقتتا، ئۇنىڭ خوتۇنى كاتە سازلىقتا ھارۋىدا كېتىۋاتقان ئىدى. ئۇ يەلكىسىگە شال ياغلىق ئورىۋالغان بولۇپ، ئۇنىڭ يېنىدا چىرايلىق ماتريونا كراسلنىكوۋا ئولتۇراتتى. ھارۋىنىڭ تومۇرلىرى تاراڭشيتتى. ئاتلار پۇرقۇيتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدىمۇ، ئارقىسىدىمۇ جىقلا ھارۋا كېلىۋاتاتتى، ئۇلار يۈلتۈزلار پىلدىرلىغان كېچىدە كېتىشىپ بارماقتا ئىدى.

ئالېكسى كراسلنىكوۋ ئاتنىڭ تىزگىنىنى قويۇۋېتىپ، ھارۋىنىڭ ئالدىنقى تەرىپىدە ئولتۇراتتى، سېمىيون بولسا ھارۋىنىڭ چېتىدە ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ ئوتۇگىگە ئوت-چوپلەر ئۇرۇلاتتى. ئاتنىڭ پۇرىغى، سېسىق ئوت پۇرىغى كېلەتتى. كاتە ئۇگدەپ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. كېچە شامىلى يەلپۈپ ئوتۇپ تۇراتتى. سازلىق پايانسىز ئىدى، يوللارنىڭ ئاخىرى كورۈنمەيتتى. ئەسلەردىن بىرى بۇ

يوللاردىن ئاتلار، ھارۋىلار مېڭىپ كەلگەن، چاقلار غىچىرلىغان، مانا ئەمدى ئۇلارمۇ خۇددى كوچمەنلەرنىڭ كولەڭگىسىدەك يەنە غىچىرلاپ كېلىۋاتىدۇ...

بەخت، بەخت ــ ئاخىرى يوق سېغىنىش، سازلىق، زەڭگەر قىرغاق، مۇلايىم ۋە ئەركىلىتىدىغان دولقۇنلار، تېچلىق، پاراۋانلىق.

ماتريونا كاتەنىڭ يۇزىگە تىكىلىپ قارىدى ــ دە، كۇلۇپ قويدى. يەنە ئات تۇياقلىرىنىڭ دۇكۇر ــ دۇكۇرىدىن باشقا ھىچ نەرسە ئاڭلانمايتتى. ئارمىيە قورشاۋ ئىچىدىن چىقىپ قاچماقتا. "ئاقساقال" ماخنو ۋاراڭ ــ چۇرۇڭ قىلماستىن يۇرۇڭلار دەپ بۇيرۇدى. ئالېكسىنىڭ قۇۋۋەتلىك گەۋدىسى ئېگىلدى ــ ئۇگدىگەن بولسا كېرەك. سىمىيون ئاستا مۇنداق دىدى:

ــ مەن سىلەردىن قېچىۋاتقىنىم يوق... نىمە ئۇچۇن ھە دەپ سېمىيون، سېمىيون دەيسىلەر؟... (ماتريونا ئېغىر ئۇھ تارتتى ــ دە، تەتۇر بۇرۇلۇپ، سازلىققا قاراپ ئولتۇردى.) مەن باھاردا ئالېكسىگە: ماڭا ماتروسلىقنىڭ لېنتىسى ئەمەس، بەلكى ماتروسلار باشلىغان ئىش قىممەتلىك دەپ ئېيتقانمەن... (ئالېكسى ئۇنچىقماي ئولتۇراتتى.) ھازىر فلوت كىمنىڭ بولدى؟ بىزنىڭ، دىخانلارنىڭ. ئەگەر ھەممىمىز قېچىپ كەتسەك، ئۇ ۋاقىتتا نىمە بولىدۇ؟ ئاخىر، ھەممىمىز بىر ئىش ئۇچۇن كۇرەش قىلىمىز، سىلەر بۇ يەردە، بىز ئۇ يەردە...

ــ خەتتە نىمە دەپ يېزىشىپتۇ؟ ــ دەپ سورىدى ماتريونا.

ــ ھەربى كېمىگە قايتىپ كەلمىسەڭ بولمايدۇ، بولمىسا قاچقۇن ئەسكەر بولىسەن، ئىنقىلاۋىي قانۇننىڭ ھىمايىسىدىن تاشقىرىدا دەپ ھىساپلىنىسەن دەپ يېزىشىپتۇ...

ماتريونا مۇرىسىنى سىلكىدى. ئۇنىڭ غەزىۋى قايناپ، خۇددى هازىر تېشىپ كېتىدىغاندەك كورۇنەتتى. ئەمما ئۇ ئوزىگە هاى بېرىپ ئۇنچىقمىدى. بىرمۇنچە ۋاقىتتىن كېيىن ئالېكسى قەددىنى كوتەردى-دە، بىر پەس قۇلاق سېلىپ تۇردى، كېيىن قامچىسىنى قاراڭغۇلۇققا سوزۇپ:

—يېكاتېرىنوسلاۋنىڭ تېز پويىزى...—دىدى.

كاتە شۇنچە قارىسىمۇ ۋاگوننىڭ ئۇستۇنكى قەۋىتىدىكى ئورۇندا ئۇخلاپ ياتقان ۋادىم پېتروۋىچنى ئېلىپ كېتىۋاتقان پويىزنى كورەلمىدى، پەقەت پاراۋۇزنىڭ يېراقتىن سوزۇپ-سوزۇپ پۇشقۇرۇشىنىلا ئاڭلىدى، بۇ ئاۋاز كاتەنىڭ يۇرىگىنى جىغىلدىتىپ كوڭلىنى قاتتىق غەمگە سالدى...

ۋادىم پېتروۋىچ يېكاتېرىنوسلاۋ ۋوگزالىدىن توپ-توغرا قەن-گېزەك دۇكىنىغا بېرىپ، كاتەنى سوراشتۇردى. ئۇ دەرىزىلىرى پاسكىنا، شىرنىلىكلەرنىڭ ئۇستىنى چىۋىن قاپلىۋالغان دىمىق قەهۋە-خانىلارغا كىرىپ چىقاتتى، "ۋېرسال"، "ئېلدورادو"، "راهەت ماكانى" دىگەن ۋىۋىسكىلارنى ئوقۇپ يۇردى، بۇ بۇزۇق قەهۋە-خانىلارنىڭ ئىشىكلىرىدىن خالىغان نەرسىڭىزدىن كاۋاپ پىشۇرۇپ بېرىشكە تەييار، كوزلىرى چەكچىيىپ چىققان، بۇرۇتى خەنجەردەك شەخسلەر مارىشىپ تۇراتتى. روششىن بۇ يەرلەرگىمۇ كىرىپ سوراپ كوردى. كېيىن هەممە ماگىزىنلارغا كىرىپ چىقتى.

قۇياشنىڭ تەپتى ناهايىتى كۇچلۇك ئىدى. يېكاتېرىنا كوچىسىنىڭ ئىككى قاتار دەرەخلىك يولىدىكى قويۇق دەرەخلەرنىڭ كولەڭگىلىرىدە رەڭمۇ-رەڭ كىيىنگەن كىشىلەر تاماشا قىلىپ يۇرەتتى.

سر-بويياقلىرى ئوچۇپ كەتكەن تراموۋايلار جىرىڭلايتتى. ئۇرۇشتىن ئىلگىرى بۇ يەر جەنۇبىي ئۇكرائىنىنىڭ پايتەختى بولماقچى ئىدى. ئۇرۇش بۇ شەھەرنىڭ تەرەققى قىلىشىنى توختىتىپ قويغان ئىدى. ھازىر كازاك باشلىق ھاكىمىيتى ئاستىدا ۋە نېمىسلارنىڭ ھىمايىسىدە شەھەرگە يەنە جان كىرىشكە باشلىغان ئىدى، ئەمما ئۇنىڭ جانلىنىشى پۈتۈنلەي باشقىچە يولدىن باراتتى: ھەر خىل ئىدارىلەر، بانكىلار ۋە سودا ئامبارلىرىنىڭ ئورنىغا قىمارخانىلار، دەللالىلىق دۇكانلىرى، كاۋاپخانىلار، لىموناد خانىلار ئېچىلىشقا باشلىغان ئىدى؛ ئىش ھەققىدىكى پاراڭلارنى ۋە سودا-سېتىق ئورنىنى ھەر خىل قەھۋەخانىلاردا ۋە توت كوچىلاردا تەرلەپ-پىشىپ باشقا مەملىكەت پۇلىنى سېتىپ يۈرىدىغانلارنىڭ ۋاقىراشلىرى، ھىساپسىز نۇرغۇن ئوتۇك مايلايدىغانلارنىڭ جاقىراشلىرى، ئەنە شۇ زامان سانائىتىنىڭ نەمۇنىسى بولغان ئوتۇك مېيىنى ساتىدىغانلارنىڭ دەھشەتلىك قىچقىرىشلىرى ۋە لۇكچەكلەرنىڭ ئادەملەرگە تېگىپ ئوتۇشلىرى، "راھەت ماكانى" دىكى سازەندىلەرنىڭ مۇڭلۇق سازلىرى، يالغان ئاقچا ساتىدىغان ۋە ئالدىغان، يوق ماللارنى ئالدىغان ۋە ساتىدىغان ئادەملەرنىڭ ۋاراڭ-چۇرۇڭى بىپسىپ كەتكەن ئىدى.

ئىزدەۋېرىپ سەۋرى-تاقىتى قالمىغان، مادارى كەتكەن ۋە قۇلىغى پاك بولۇۋاتقان ۋادىم پېتروۋىچ ئاخىرى ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ تېگىدىكى بىر ئۆزۈن ئورۇندۇقتا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ يېنىدىن ھەرقاندىق ئادەملەر: تور پەردىدىن تىكىلگەن كىيىم كىيگەن، ئوكرائىنچە مىللى كىيىم كىيگەن، ئىسسىقتىن يۈزلىرى تەرلەپ كەتكەن، كىرپىكلىرىنى بويىغان ئاجايىپ خوتۇنلار؛ خوتۇنلارنىڭ ئوتتۇرىسىنى بۇزۇپ، قوللىرىنى سوزۇپ كېلىۋاتقان ھودۇقما ئېلىپساتارلار؛

شەپكىلىرىگە ئۇچ قىرلىق پالتا بەلگىسىنى قادىغان ۋە ئاقچا تېپىش، دولەتنىڭ غەزنىسىگە قول سېلىش غېمىدە يۈرگەن كازاك ئەمەلدارلىرى؛ بويۇنلىرى ئوكۇزنىڭ بوينىغا ئوخشىغان ئىگىز بويلۇق، مۇرىسى كەڭ كازاك ئەسكەرلەر، باشلىرىغا ئۇستى توق قىزىل قالپاق، ئۇچىسىغا ھاۋارەڭ كوك چاپان كىيگەن ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى ۋە گالىتسىيە رومانتىكلىرى ئىككى يۈز يىلدىن بېرى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن ئۇزۇن شىم كىيگەن، بۇرۇتى خەنجەردەك خىل ئۆكرائىنا ئاتلىق ئەسكەرلىرى ئوتوپ كېتىۋاتاتتى. ئادەمىلەرنىڭ ئارىسىدىن ھەممىگە يىرگىنىپ قارايدىغان، گىدەيگەن نېمىس ئەپتەسەرلىرىمۇ ئوتوپ كېتىۋاتاتتى...

روشىن ئۇلارغا قاراپ ئولتۇرغاندا، ئۇنىڭ كوڭلىنى قاتتىق غەزەپ پارە-پارە قىلىۋەتكەن ئىدى. "قېنى ئەمدى، بۇلارنىڭ ئۇستىدىن كرىسىن قۇيساڭ، ئوت قويۇۋەتسەڭ، بۇ ئەبلەخلەرنى..." ئۇ بىر دۆكانغا بېرىپ بىر ئىستاكان مورس ئىچتى-دە، يەنە ئىشكىمۇ-ئىشىك يۈردى. ئۇ بۇ ئىزدەش ۋە يۈرۈشلەرنىڭ بىكارلىغىنى ئەمدى بىلدى. يېنىدا بىر تىيىن پۇلىمۇ يوق، بولۇمسز، تارتىنچاق، غەم-قايغۇ ئاستىدا قالغان كاتە (موسكۋادا ئۇنىڭ قولىدا زەھەر سېلىنغان بوتۇلكا كوتىرىپ يۈرگىنى يادىغا چۈشۈپ كېتىپ، يۈرىگى جىغ قىلىپ كەتتى) يالغۇز بىر ئوزى شۇ سودىگەرلەرنىڭ ئارىسىدا يۈرگەنىدۇ... باشقا مەملىكەت پۇلچىلىرى، پاھىشىخانا خوجايىنلىرى ۋە قەھۋەخانا خوجايىنلىرىنىڭ ھارام قوللىرى ئۇنىڭغا يېپىشقانىدۇ، ئىپلاس كوزلەر ئۇنىڭ بەدىنىدىن ئۇزۇلمەي قارىغاندۇ...

ئۇنىڭ نەپىسى بوغۇلۇپ كەتكەن ئىدى... ئۇ ئادەملەرنىڭ

ۋاقىرىشىغا، تىللاشلىرىغا قۇلاق سالماي، ئىككى جەينىگىنى چىقىرىپ، خالايىقنىڭ ئوتتۇرىسىنى يېرىپ كېتىپ باراتتى. كەچقۇرۇن ناھايىتى نۇرغۇن ئاقچا تولەپ مېھمانخانىدىن بىر ئوي ئالدى، ئويدە بىر تومۇر كارۋات تۇراتتى؛ ئوتۇگىنى يەشتى-دە، قېتىپ كەتكەن چۈشەككە يېتىپ، ئاپپاق چاچلىق بېشىنى ياستۇقىقا قويۇپ، ئۇزاق يىغلىدى...

ئۇيان ئىلگىچ تېلېگىن دوننىڭ چېگرىسىدىن پىيادە مېڭىپ ئوتۇپ جۇڭشياۋلىق پاگونىنى خالتىغا يوشۇرۇپ قويدى؛ پويىزغا چۈشۈپ سارىتسىنغا يېتىۋالدى، ئۇ يەردە چوڭ بىر كېمىگە چۈشتى، كېمىنىڭ ئەڭ توپىسىدىن باشلاپ مال ئىسكىلاتىغىچە دېخانلار، ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرى، قاچقۇن ئەسكەرلەر ۋە سەرسانلار بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ساراتوۋدا ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا ئوزىنىڭ ھوججەتلىرىنى كورسەتتى-دە، ئۇلانما پاراخوتقا چۈشۈپ، چېخوسلوۋاكلار ئالدىنقى سېپى باشلانغان سىزىقنىغا كەتتى.

ۋولگا، چىگگىزخانىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى سۇغارغىلى مەشھۇر را دەريياسىغا كەلگەن ئېپسانىلىق زامانلاردىكىدەك، ھازىرمۇ چول ئىدى. يۇزى ئەينەكىتەك دەريا ئىككى قۇملۇق قىرغاقىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن، تېرەكلەر ئوسۇپ كەتكەن ئوت-چوپلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئاستا ئېقىپ كېتىۋاتاتتى. ئاندا-ساندا كورۇنۇپ قالىدىغان يېزىلار خۇددى ئىگىسىزدەك تۇراتتى، ئىسسىق جەزىرىمە، مىراژلىق (تۇمانلىق) سازلىق شەرق تەرەپكە قاراپ سوزۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. ئاسماندىكى بۇلۇتلارنىڭ ئەكسى سۇنىڭ يۈزىدە ئاستا-ئاستا ئۆزۈپ كېتىپ باراتتى. كوپ-كوك سۇنى شاپىلدىتىپ كېتىۋاتقان

پاراخوتنىڭ چاقى جىمجىتلىقنى بۇزاتتى.

ئىۋان ئىلئىچ پاراخوت كوۋرۇگىنىڭ تېگىدە، ئاپىتاپتا قىزىرىپ كەتكەن پالۇبىدا ياتاتتى. ئۇ يالاڭاياق بولۇپ، چىت كوينىگى باغلانمىغان ئىدى؛ ئىككى چېكىسىدە قاتتىق ساقال ئوسۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇ خۇددى ئاپتاپ سۇنغىلى چىققان مۇشۇكتەك، جىملىقتىن، چوپلۇكتىن كەلگەن گۇللەرنىڭ خۇش پۇراقلىرىدىن، پەس قىزغاقتىن كېلىۋاتقان قۇرۇق كوكات ئوتلارنىڭ پۇرىغىدىن، يامغۇردەك يېغىۋاتقان قۇياش نۇرلىرىدىن راھەت قىلىپ ياتاتتى. بۇ راھەتلەرنىڭ راھىتى ئىدى.

پاراخوت سازلىق رايوندىكى پارتىزانلار ئۇچۇن قورال-ياراق ۋە ئوق-دورا ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. يۇكنى ئېلىپ كېتىۋاتقان قىزىل ئەسكەرلەرنى ھاۋا ئېرىتىۋەتكەن ئىدى، — بەزىلىرى يېتىپ ئۇخلايتتى، بەزىلىرى ئۇخلاپ بولۇپ، جىم ئېقىۋاتقان سۇغا قاراپ ناخشا ئېيتىشاتتى. ئەترەتنىڭ كوماندىرى، يولداش خۋېدىن (ئوزى قارا دېڭىزلىق ماتروس ئىدى) جەڭچىلەرنى ھەر كۇنى بىرنەچچە قېتىم ئاڭسىزلىقتا ئۇيالدۇرۇشقا باشلايتتى، — جەڭچىلەرمۇ ئۇنىڭ يېنىغا يىغىلىپ ئولتۇرۇشاتتى، بەزىلىرى ئىڭەكلىرىنى قولى بىلەن تىرەپ ياتاتتى.

— بۇرادەرلەر، شۇنى بىلىۋېلىشىڭلار كېرەك، — دەيتتى ئۇ سەل بوغۇلغان بىر ئاۋاز بىلەن، — بىز دېنىكىن بىلەن ئەمەس، ئاتامان كراسنوۋ بىلەن ئەمەس، چېخوسلوۋاكلار بىلەنمۇ ئەمەس، بەلكى پۇتۇن يەر يۇزىدىكى قان ئىچكۇچ دۇنيا بۇرژۇئازىيىسى بىلەن ئۇرۇشۇۋاتىمىز...دۇنيا بۇرژۇئازىيىسى پۇتۇن كۇچىنى يىغىۋېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنى ئۇرۇپ ئولتۇرۇشىمىز كېرەك ئىدى... بىز رۇسلارغا

(بۇ سوزنى ئېيتقاندا ئاغزىنى تولدۇرۇپ، پەخرلىنىپ ئېيتاتتى) بارلىق قېرىنداشلار، يەنى پۈتۈن دۇنيا پۇرولېتارلىرى ھەمداشلىق قىلىدۇ. ئۇلار پەقەت بىر نەرسىنى، يەنى بىز ئۇز مەملىكىتىمىز-دىكى تەييارتاپلارنى يوق قىلىپ، ئۇلارغا سىنىپىي كۈرەشتە ياردەم بېرىشكە يېتىپ بېرىشىمىزنى كۈتۈپ تۇرۇشۇپتۇ... بۇ نەرسە ئۇز ئۇزىدىن مەلۇم، بۇرادەرلەر. رۇس ئەسكىرىدىن كۆچلۈك ئادەم يوق دۇنيادا (پەقەت قىزىل ئارمىيە فلوتىنىك ماتروسلىرى ئۇنىڭدىن كۆچلۈك كېلىدۇ)، شۇنىڭ ئۈچۈن غەلىبە بىز تەرەپتە. چۈشەندىڭلارمۇ، شۇڭقارلار؟ مېنىڭ ھازىر ئېيتقانلىرىم ناھايىتى ئاددى مەسىلە. جەڭلەر بۇگۈن ساماراغا يېقىندا بولسا، يەنە بىرئازدىن كېيىن ھەممە قىتئەلەردە باشلىنىپ كېتىدۇ...

يىگىتلەر ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلىپ، قۇلاق سېلىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلاردىن بىر كىشى مۇنداق دېدى:

ــ شۇنداق...ئېشنى باشلاپ قويدۇق...پۈتۈن ئالەمگە يېتىدۇ!

سول تەرەپتىن خۇالىنسكى تاغلىرى كورۇندى. يولداش خۇبدىن دۇربۇن بىلەن قاراشقا باشلىدى. قويۇق دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدىن ئۇگدەپ ياتقان خۇالىنسكى شەھىرى كورۇندى. بۇ يەردە پاراخوت ماي قاچىلىشى كېرەك ئىدى.

چاچلىرى ئاقارغان پاراخوت باشلىغى رولچىنىڭ يېنىدا تۇراتتى. دەريا شۇ يەرگە كەلگەندە ئۇچكە بولۇنەتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن پاراخوت-نىڭ يۇرۇشى ئېغىر ئىدى. خۇبدىن پاراخوت باشلىغىنىڭ يېنىغا كەلدى.

ــ شەھەردە ھېچ ئادەمزات كورۇنمەيدۇ، بۇ قانداق بولدى ئەمدى؟

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تۈر بىكىنى
ئۇيغۇرچە كىتابلىرىڭ يېڭى ئىدىسى

ــ ماي قاچىلىماستىن ھىچ ئىلاجىمىز يوق، ــ دىدى پاراخوت باشلىغى.

ــ ئۇنداق بولسا پاراخوتنى قىرغاققا ئېلىپ بارغىن.

دەل ئارالنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتىۋاتقان پاراخوت گۇدۇك چېلىپ، بۇرۇلۇشقا باشلىدى. شۇ چاغدا ئارالدىن، قويۇق تېرەكلىكنىڭ ئارىسىدىن قانداقتۇر ئادەملەر ۋاقىراشقا باشلىدى:

ــ توختا! توختا! قاياققا؟

خۋېدىن دەرھال يېنىدىن تاپانچىسىنى چىقاردى. پاراخوت خىزمەتچىلىرى ئوزىنى دالدا جايغا ئالدى. پاراخوت چاقلىرىنىڭ تېگىدە سۇ كوپۇكلىنىپ كەتتى.

ــ توختاڭلار دەيمەن، توختاڭلار! ــ دەپ ۋاقىرىشاتتى ئارالدىكىلەر. تىرەك شاخلىرى مىدىرلىدى، ئاللىقانداق كىشىلەر قىرغاققا ئومىلەپ كېلىشكە باشلىدى، ئاخىرى قىرغاققا يۇزلىرى قىپ-قىزىرىپ كەتكەن، ھودۇققان كىشىلەر كەلدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قولى بىلەن شەھەرنى كورسىتىشەتتى. ۋاراڭ-چۇرۇڭدا ھىچ نەرسىنى چۇشىنىپ بولمايتتى. خۋېدىننىڭ سەۋرى-تاقىتى تۇگەپ، ھەممىنى ماتروسچە تىللىماقچى بولۇپ تۇراتتى، ئەمما ئۇنىڭسىزمۇ ۋەزىيەت مەلۇم بولۇپ قالغان ئىدى... شەھەرگە تۇتىشىدىغان پرىستاندا قويۇق ئىسلار پەيدا بولدى، دەريانىڭ ئۇستىدىن ئوقلار ئۇچۇپ ئوتۇشكە باشلىدى. خۋالىنسكى ئاق گۇۋاردىيىچىلەرنىڭ قولىدا ئىدى. ئارالدىكى كىشىلەرنىڭ ھەننىۋاسى قېچىپ كەتكەن گارنىزۇننىڭ قالدۇقلىرى ۋە يەرلىك پارتىزانلار ئىكەن. ئۇلارنىڭ بەزىلىرىدە قورال بولسىمۇ، ئەمما ئوقى يوق ئىكەن.

قىزىل ئەسكەرلەر پاراخوتنىڭ ئايرىم ھوجرىلىرىغا كىرىپ، مىلـ

تەقلىرىنى ئېلىپ چىقىشتى. خۇبدىن پاراخوت باشلىغىنىڭ ئورنىغا تۇردى، ئۇ ئاۋازىنى شۇ دەرىجىدە ئوچۇق قىلىپ تىلىايتقىكى، ئالدىكىلەرنىڭ روھلىرى كوتىرىلىپ، يۈزلىرىگە كۈلكە يۈگۈردى. خۇبدىن پاراخوتتىن شەھەرگە بىۋاستە ھۇجۇم قىلىپ، قورۇقلۇقتا ئەسكەر چىقىرىپ، ئاق گۋۋاردىيىچىلەرنى تارمار قىلىۋەتمەكچى بولغان ئىدى، ئىۋان ئىلىئىچ ئۇنى توختاتتى. ئاز ۋاقىت داۋام قىلغان بەس-مۇنازىرىدە تېلېگىن تەييارلىقسىز ھۇجۇمغا ئوتۇشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىگىنى، ھەممە تەرەپتىن ئەسكەر ئەۋەتىپ، ئارقا تەرەپتىن باستۇرۇپ كېلىش ئۇسۇلى بىلەن ھۇجۇم قىلىش كېرەكلىگىنى، دۇشمەننىڭ قانچە كۆچى بارلىغىنى خۇبدىننىڭ بىلمەيدىغانلىغىنى، بەلكى ئۇلارنىڭ توپ-زەمبىرەكلىرى بار بولۇشى ئېھتىماللىغىنى سوزلەپ، خۇبدىننى ئىشەندۈردى.

خۇبدىننىڭ چىشلىرى غۇچۇرلاپ كەتتى، ئەمما ماقۇل بولدى. قىرغاقتىن ئوق يېغىپ تۇرغاندا، پاراخوت كەينىگە داجمىشقا باشلىدى-دە، ئارالنىڭ غەربىي تەرىپىگە ئوتتى. بۇ تەرەپتىن شەھەرنى ئورىمانلىق قاپلىۋالغان ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن شەھەر كورۇنمەيتتى. شۇ يەرگە كېلىپ توختاشتى. ئالدىكى كىشىلەرمۇ قۇملۇقتا چىقىشتى، ئۇلار كېيىملىرى جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن ئەللىكچە كىشى ئىدى.

—سوزىمىزگە ياخشىراق قۇلاق سالساڭلارچۇ، شەيتانىنىڭ بالىلىرى، —دەپ ۋاقىرىشاتتى ئۇلار.

—زاخارىكىن بىزگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن پۈگاچېۋلىق پارتىزانلارنى باشلاپ كېلىۋاتىدۇ.

—بىز ئوتكەن كۈنى ئۇنىڭ ئالدىغا خەۋەرچى ئەۋەتكەن ئىدۇق. ئۇلارنىڭ سوزىدىن مەلۇم بولۇشچە، ئوتكەن كۈنى شەھەرنىڭ

بايلىرى قوللىرىغا قورال ئېلىپ، بىردىنلا شەھەر سوۋېتىنى، تېلېگىراف ۋە پوچتىنى بېسىۋېلىشىپتۇ. ئەپىتسەرلەر مۇرىلىرىگە پاگون تاقاپ، ھەربى قورال-ياراق ئىسكىلاتىنى بېسىشىپتۇ، پىلىموتلارنى تارتىۋېلىشىپتۇ. ئوقۇغۇچىلار، سودىگەرلەر ۋە ئەمەلدارلارمۇ قورالىلىنىپتۇ، ھەتتا چېركاۋنىڭ سوپىسىمۇ قولىغا ئوۋ مىلتىغىنى ئېلىپ، كوچىلاردا يۇگۇرۇپ يۇرگەنمىش. سىياسى ئوزگىرىش بولۇشىنى ھىچكىم ئويلاپ باقمىغان ئىكەن، قىزىل ئارمىيە ئەسكەرلىرى ھەتتا قوللىرىغا مىلتىق ئېلىشقىمۇ ئۇلگۇرۇشەلمەپتۇ.

ــ كوماندىرلىرىمىز قېچىپ كەتتى. كوماندىرلىرىمىز بىزنى ساتتى!...

ــ بىز خۇددى قوي پادىسىدەك ئارا يولدا قالدۇق.

ــ ئېخ سەنلەرنى قارا، ــ دىدى خۋېدىن. ــ ھەممىڭ قۇرۇق پاقا سەنلەردە...

قىرغاقتا ھەممىسى بىرلىشىپ ھەربى كېڭەش ئوتكۇزدى. تېلېگىن مەجلىسكە كاتىپ بولۇپ سايلاندى. خۋالىنسكىنى بۇرژۇئازلارنىڭ قولىدىن تارتىۋالىمىزمۇ ياكى ئالمايمىزمۇ دىگەن مەسىلە ئوتتۇرىغا قويۇلدى. نەتىجىدە تارتىۋېلىش قارار قىلىندى. ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئىككىنچى مەسىلە پۇگاچېۋ پارتىزانلىرىنىڭ كېلىشىنى كۇتۇپ تۇرىمىزمۇ ياكى شەھەرنى ئوزىمىز ئالىمىزمۇ؟ دىگەن مەسىلە بولدى. بۇ مەسىلە ئۇستىدە قىزغىن مۇھاكىمىلەر بولدى. بەزىلەر كۇتۇش كېرەك، چۇنكى پۇگاچېۋلىقلارنىڭ زەمبىرىگى بار دەپ ۋاقىراشتى، بەزىلەر كۇتمەسلىك كېرەك، چۇنكى ھەرقاچان ساماردىن ئاقلارنىڭ پاراخوتلىرى كېلىپ قېلىشى مۇمكىن دەپ ۋاقىرىشاتتى. بۇ تالىشىشلار خۋېدىننىڭ جېنىغا تەگدى ئەتىمالىم، قولىنى سىلكىپ تۇرۇپ

مۇنداق دىدى:

ــ بولدى، بەس، يولداشلار. بىر ئېغىزدىن قارار قىلىندى: كەچكىچە خۇالىنسكى ئېلىنسۇن. قارارغا يازغىن، يولداش تېلېگىن.

شۇ ۋاقىتتا سول قىرغاقتا ئاۋال ئىككى ئاتلىق، كېيىن توت ئاتلىق ئادەم پەيدا بولدى. ئۇلار پاراخوتنى كورۇپ، ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ كېتىشتى. بىرئازدىن كېيىن پۈتۈن قىرغاقنى ئاتلىقلار بېسىپ كەتتى، چاڭغىدىن قىلىنغان نەيزىلىرى ئاپتاپتا پارقىرايتتى. خۇالىنسكىلىقلار ۋاقىراشقا باشلىدى.

ــ ھا ــ ا ــ اي، سىلەر كىم بولىسىلە ــ ە ــ ر؟

قىرغاق تەرەپتىن جاۋاپ كەلدى:

ــ پۇگاچېۋ دىخانلار ئارمىيىسىنىڭ زاخارىكىن ئەترىدى بولىمىز.....

خۇبدىن قولىغا كاناي ئالدى ــ دە، بوينىنى كوپتۇرۇپ ۋاقىرىدى:

ــ بۇرادەرلەر، ھەممىگىلار ئارالغا كېلىڭلار... خۇالىنسكىنى بىرلىشىپ ئالىمىز.

ئۇلار قىرغاقتا تۇرۇپ جاۋاپ بېرىشتى:

ــ بوپتۇ ــ ۇ ــ ۇ... بىزدە زەمبىرەك بار... پاراخوتنى بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىڭلار...

قىرغاقتا پەيدا بولغان ئاتلىقلار سامارا ۋاقىتلىق ھوكۇمىتىگە بوي سۇنغان يېزا ــ قىشلاقلارغا قارشى سامارا دالىلىرىدا كۆرەش قىلغان دىخان پارتىزانلار ئارمىيىسىنىڭ ئەترەتلىرىدىن بىرى ئىدى.

بۇ ئارمىيە سامارنى چېخوسلوۋاكلار ئىگەللىۋېلىشى بىلەنلا ئۇز ئۇزىدىن پەيدا بولۇشقا باشلىدى. پۇگاچېۋسكى شەھىرى، ــ ئىلگىرى

نىكولايېۋسكى دەپ ئاتىلاتتى، ـــ ئارمىيىنى تۇزۇشتە مەركەز بولۇپ قالغان ئىدى. ئات ئىشقىۋازلىرى، يەر ئېلىپ ساتىدىغان مەشھۇر شېخوبالوۋ تەرىپىدىن ئەڭ يامان يەرلەرگە ھەيدەپ چىقىرىلغان دىخانلار، ئۇرالنىڭ ئەڭ باي مۇلۇك ئىگىلىرى بىلەن يەر تالىشىپ يۇرگەن كەمبەغەللەر، پايانسىز چول ـ سازلىقتا دۇنياغا كەلگەن، ساپان قوشۇلغان ئوكۇزلەرنى "ھوش!" دەپ ھەيدەيدىغان دىخانلار ـ نىڭ ئارىسىدا دۇنياغا كەلگەن، سەۋر كاسىسى تولۇپ تاشقانلار شۇ يەرگە يىغىلىشاتتى.

دۇشمەن خۇددى سەھرادا پەيدا بولىدىغان سەراپدەك، كۇتۇلمىگەن يەردە پەيدا بولۇپ قالاتتى. يېزىدا مەجلىس چاقىرىلاتتى، دولەتمەن دىخانلار، پادىشا ئارمىيىسىنىڭ توۋەن دەرىجىلىك ئەپتىسەرلىرى، ساماردىن كەلگەن ۋە كىيىمىنى ئوزگەرتىۋالغان تەرغىباتچىلار يەرسىز ـ مۇلۇكسىز ياللانما دىخان ۋە سەرگەردانلارنىڭ يېزا ـ قىشلاقنى باشقۇرۇشىغا، بېلى قۇۋۋەتلىك دىخاننىڭ يېرى ۋە ئاشلىغىنى تارتىۋېلىشىغا يول قويىدىغان قانۇن يوق دەپ ۋاقىرىشاتتى. شۇنىڭدىن كېيىن مەجلىس ئەتراپتىكى يېزىلارغا خەۋەرچى ئەۋەتىپ، ئاكوپ كولاشقا باشلاڭلار دەيتتى. بىردىنلا پۇتۇن يېزا باش كوتىرەتتى، يوشۇرۇپ قويغان قورال ـ جابدۇقلىرىنى يەنە قولىغا ئالاتتى، يەرلەرگە ساپان سېلىپ، يەنە دائىرە بولۇشكە كىرىشەتتى، ئون چاقىرىملاپ ئارىلىقتا ئاكوپلار كولىشاتتى.

بەزى جايلاردا جۇمھۇرىيەت قۇرۇلغانلىغى ئېلان قىلىنىپ، سامارانىڭ مەركەز ئىكەنلىگى جاكالىناتتى. مەملىكەتنى قوغداش ئاتلىق ئەسكەرلەرگە تاپشۇرۇلاتتى، پىيادە ئەسكەرلەر پەقەت قىزىل ئارمىيە ھۇجۇم قىلىپ قالغاندىلا سەپەرۋەر قىلىناتتى. ئاتلىق ئەسـ

كەرلەر چالغىلار بىلەن قوراللىنىشاتتى: چالغىنى ئۇزۇن تاياقىقا باغلۇۋېلىشاتتى. بۇ خىلدىكى باي دىخان ئارمىيىلىرى ناھايىتى دەھشەتلىك بولاتتى. ئۇلار بىردىن سازلىقنىڭ ئۇزاق يېرىدىن باستۇرۇپ كېلىشەتتى ـ دە، توپا ـ چاڭ توزۇتۇپ، قىزىل ئارمىيىنىڭ ئەسكەر ۋە پىلىموتلىرىغا ھۇجۇم قىلىشپ قالاتتى. بۇنىڭغا ئوخشاش جەڭلەردە ئاكا بىلەن ئۇكا، ئاتا بىلەن ئوغۇل، قۇدا بىلەن قۇدا بىر بىرلىرىگە قارشى ئۇرۇشاتتى، ــ شۇ سەۋەبتىن ئۇلار بىر بىرلىرىنى ئايىماستىن، رەھىمسىز يوسۇندا ئۇرۇشاتتى. ئاتلىقلار قىزىللارنى تارمار قىلىپ قالسا، پىلىموت ۋە ملىتقلار بىلەن قوراللىنىشاتتى، ئەمما چالغىلىرىنى تاشلاشمايتتى.

سامارىنىڭ سازلىقلىرىدا بولغان بۇ بۈيۈك دىخانلار ئۇرۇشى توغرىسىدا (بۇ يەرلەردە تېخىچىلا يېمىلىيان پۇگاچېۋنىڭ جەڭلىرى ئادەملەرنىڭ يادىدا بار ئىدى) ھېچقانداق ئەسەر، يىلناملار يېزىپ قالدۇرۇلغان ئەمەس. پەقەت بىرەر چوڭ ھېيت كۈنلىرىدە ئاتا بىلەن بالا بىر چىلەك مەي ئىچىپ ئولتۇرۇشقاندا، ئوتكەن جەڭلەرنى يادىغا كەلتۈرۈپ، بىر بىرلىرىنى تىلاپ، ئىستراتېگىيە خاتالقىلىرىنى تەھلىل قىلىشپ قالاتتى.

يادىڭدىمۇ، ياشكا، ــ دەيدۇ ئاتىسى، ــ كولىدىبان يېنىدا بىزگە زەمبىرەكتىن ئوق ئېتىشقا باشلىغانلىرىڭ؟ ئوزەمۇ، مېنىڭ بالام ياشكىدۇر، دەپ ئويلىدىم... ياشلىغىڭدا قولىغىڭنى ئۇزۇپ تاشلىمىغىنىمغا پۇشايمان قىلىدىم ... ئەنە شۇ ۋاقىتتا سىلەرنى راسا قورقتىۋەتتۇق ـ تە... ھىلىمۇ ياخشى ئەنە شۇ ۋاقىتتا قولۇمغا چۈشمىدىڭ...

ــ تولا ماختىنىۋەرمىگىن! بەربىر بىز سىلەرنى يەڭدۇققۇ...

www.uyghurkitap.com

ـــ مەيلى، ۋاقتى كەلسە، يەنە ئاجرىلىشپ كېتەرمىز.

ـــ ئاجرىلىشساق، ئاجرىلىشۇبرىمىز... باي دىخان ئىدىك، قان ئىچكۈچ باي دىخانلىغىچە قالغانسەن.

ـــ قېنى، ئىچەيلى، ئوغلۇم!

ـــ ئىچەيلى، ئاتا!

پاراخوت سول قىرغاقتا يېتىپ كەلدى. قىرغاقتا تاختاي كوۋرۈك قويۇلدى، پۇگاچىۋچىلار ئەترىدىنىك كوماندىرى زاخاركىن پاراخوتقا چىقتى. بۇرنى بۇركۈتنىك تۇمشۇغىغا ئوخشىغان بۇ ئادەم شۇنداق كۆچلۈك ۋە قۇۋۇەتلىك ئىدىكى، تېگىدىكى كوۋرۈك غىچىرلاپ كەتتى. ئۇنىك رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن ھەربى چاپىنىنىك قولتۇغى سوكۇلۇپ كەتكەن ئىدى، بېلىدىكى ئەگرى قىلىچى ئوتۇكلىرىنىك قونچىغا تاراقلاپ تېگىپ تۇراتتى. ئۇنىك ئاكىلىرى ئۇتىۋسكايا رايونىدىكى دىخانلاردىن بولۇپ، ھەرقايسىسى بىردىن شىغا قوماندانلىق قىلاتتى.

ئۇنىك كەينىدىن ئالتە پارتىزان چىقتى، ئۇلار كوماندىرلار ئىدى؛ ئۇلارنىك ھەممىسى ئادەتتىن تاشقىرى رەڭمۇ-رەڭ قىلىپ كىيىنگەن ئىدى، رەڭگى ئوڭىگەن كوينەكلىرى ھارۋىنىك يېغىغا مىلىنىپ، ئۇستىگە چاڭ قونغان، ياقىلىرى ئوچۇق ئىدى، بەزىلىرى ئاياقلىرىغا دىئونتكۇچ قادالغان پىيما، بەزىلىرى چىپتا باشماق كىيگەن ئىدى؛ مۇرىلىرىگە پىلىموت ئوقدانلىرى، بەلىلىرىگە گىراناتلارنى ئاسقان ئىدى، كارابىن مىلتىغى ۋە نېمىس نەيزىلىرى بار ئىدى.

زاخاركىن بىلەن خۇبدىن كېيىن باشلىغىنىك كوۋرۈگدە كورۈشتى؛ بىر بىرلىرىنىك قوللىرىنى قاتتىق سقىشتى. بىر بىرلىرىگە تاماكا تۇتۇشتى. خۇبدىن ھەربى ۋەزىيەتنى قىسقا قىلىپ سوزلەپ بەردى.

زاخارکن مۇنداق دىدى:

ــ خۇالىنسكدا سۇنى كىمنىڭ لېيتىۋاتقىنىنى بىلمەن ــ يەرلىك ئاپتونومىيە ئىدارىسىنىڭ رەئىسى كۆكۇشكىن، لەنتى... ئەنە شۇ ئەبلەخنى تىرىك قولغا چۈشۈرسەم ئىدىم...

ــ زەمبىرەكلەر قانداق، ــ دىدى خۇبىدىن، ــ ئىشلىتىشكە يارامدۇ؟

ــ توغرىغا قارىتىپ ئاتساڭ ئاتقۇبىرىدۇ، ئەمما مولچەرگە ئالالىمايدۇ، ئوقنى ئاغزىدىن سېلىپ ئاتىمىز. بىر گۇلدۇرلەيدىغان بولسا جامخانىسى بارمۇ، سۇ مۇنارىسى بارمۇ، ئۇچۇرۇۋېتىدۇ، لەنتى.

ــ ناھايىتى ئوبدان. ئەسكەر چۈشۈرۈش ۋە شەھەرنى ئايلىنىپ ئوتۇش مەسلىسىگە قانداق قارايسىز، يولداش زاخارکن؟

ــ ئاتلىقلارنى نېرىقى قىرغاقتا تاشلايمىز. پاراخوتىڭىز يۈزچە جەڭچىنى ئېلىپ ئوتەلەمدۇ؟

ــ ئىككى قېتىم قاتنىسا، بىمالال ئېلىپ ئوتۇشى مۇمكىن.

ــ ئەمىسە بوپتۇ. گۇگۇم چۈشۈشى بىلەنلا ئاتلىقلارنى شەھەرنىڭ نېرىقى تەرىپىگە ماڭدۇرىمىز. زەمبىرەكنى پاراخوتقا ئورنىتىمىز. تاڭ ئېتىشى بىلەن ھۇجۇمنى باشلايمىز.

پرىستانلارغا ئوتتۇرىدىن ھۇجۇم قىلىشقا كېرەك بولغان پىيادە ئەسكەرلەرگە كومانىدىرلىق قىلىشنى خۇبىدىن ئىلئىچكە تاپشۇردى. قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەن پاراخوت چىراقلىرىنى ياقماستىن ژولگىنىڭ ئوڭ تەرەپتىكى تارمىغىدىن ئارالنى بويلاپ كەتتى. جەمەلىقىنى پەقەت دەريانىڭ چوڭقۇرلۇغىنى ئولچەيدىغان ماتروسنىڭ ئاۋازى بۇزاتتى.

پاراخوتنىڭ كەينىدىن پۈگاچېۋچىلارمۇ قىرغاق بويلاپ كېتىشتى.

www.uyghurkitap.com

خۇالىنسكىلىقلارغا ملتىق تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن ئىدى، ئۇلار قۇمغا يېتىشۇالدى. تېلېگىن ھېچكىمگە تاماكا چەكتۇرمەي، ھېچكىمنى سوز قىلدۇرماي، سۈنى ياقىلاپ يۇرەتتى. دەريانىڭ سۈيى قۇمغا كېلىپ ئۇرۇلاتتى، ئاستا-ئاستا شاقىراپ تۇراتتى. سازلىق گۇللىرىنىڭ پۇرىغى كېلىپ تۇراتتى. چۈنلار ژىگىلدايتتى. قۇمدا ياتقان ئادەملەر جىم بولۇشۇپ قالدى.

كېچە بارغانسېرى قاراڭغۇلىشاتتى، ئاسماندا يۇلتۇزلار چاراقلايتتى. دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىدىن، چول تەرەپتىن ئوتلارنىڭ پۇرىغى، بودۇنلەرنىڭ "ژىتۇلداق"لىرى كېلىپ تۇراتتى...ئۇيان ئىلئىچ ئۈيقۇسىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن، سۈنىڭ بويىدا مېڭىپ تۇراتتى.

سەھەر ۋاقتى بولغاندا ئاسمانىنىڭ قاپ-قارا دۇخاۋا رەڭگى ئوزگىرىپ، دەريانىڭ نېرىقى يېقىدىن، قەيەردىندۇ خورازنىڭ قىچقىرىشى ئاڭلاندى؛ سەل-پەل ھورلىنىشقا باشلىغان سۇ ئۈستىدىن پاراخوتنىڭ چاقى ئايلىنىشقا باشلىدى. پاراخوت يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان ئىدى. ئۇيان ئىلئىچ تاپانچىسىنىڭ نورىنى تەكشۈرۈپ چىقتى، شىمىنىڭ كەمىرىنى تارتىپ باغلىدى، قۇمدا ئۇخلاپ ياتقانلارنىڭ ئاياقلىرىدىن نوقۇپ ئويغىتىشقا باشلىدى.

ـــ يولداشلار، تۇرۇڭلار.

يەردە ياتقانلار ھودۇقۇپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشاتتى، نىمە ۋەقە بولدىكىن دەپ ھەيران بولۇشاتتى، كېيىن كېرىلىشەتتى. تولىسى باشلىرىنى سۇغا ئېگىپ سۇ ئىچىشتى. تېلېگىن ئاۋازىنى ئاستا چىقىرىپ كوماندا بېرەتتى. دالدا بولىدىغان جايىنى بېكىتىش كېرەك ئىدى، جەڭچىلەر كوينەكلىرىنى يېشىپ، ئىچىگە قۇم تولدۇرۇپ، بىر قاتار قىلىپ تەخلەشكە باشلاشتى. جەڭچىلەر ئۇنچىقماستىن ئىشلىشەتـ

تى، ــ ئويۇنىنڭ ۋاقتى ئەمەس ئىدى.

تاڭ ئېتىشقا باشلىدى. تەييارلىق كورۇلۇپ بولدى. ھەممە يېرىنى دات بېسىپ كەتكەن كىچىككىنە زەمبىرەك پاراخوتىنىڭ باش تەرىپىگە ئورنىتىلدى. ئەللىك جەڭچى پاراخوتقا چىقىپ، قۇم سېلىنغان خالتىلارنىڭ ئارقىسىغا يېتىشۋالدى.

ــ ئالغا قاراپ ناھايىتى چاپسان ھەيدىگىن!

پاراخوت پەررەكلىرىنىڭ تېگىدىن سۇ قايناپ چىقىشقا باشلىدى. پاراخوت ئارالنى ئايلىنىپ ئوتتى ــ دە، دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈۋېلىپ شەھەر تەرەپكە قاراپ ئىلدام ئۆزۈپ كەتتى. شەھەرنىڭ ئۇ يەر، بۇ يېرىدە پىلىلداپ چىراق كورۇنەتتى. شەھەرنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن كەينىدىن كېچىنىڭ قاراڭغۇسى قاپلىغان تاغلار غىل ــ پال بولۇپ كورۇنەتتى. خورازلارنىڭ قىچقىرىشى ئەمدى خېلى يېقىن ۋە ئېنىق ئاڭلىناتتى.

ئۇزان ئىلئىچ زەمبىرەكنىڭ يېنىدا تۇراتتى. ئالدىدىكى جىملىققا، تېچلىققا قاراپ ئوت ئېچىش كېرەكلىگىنى ئۈ ھېچ تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى. زەمبىرەكتە قارىغا ئېلىشنى ئوزلۇكسىدىن ئۆستىگە ئالغان خۇاننسكىلىق بىر كىشى (ئۇ مومن ــ قاۋۇلغىنا ئىدى، بىلىق تۇتۇشنى ياخشى كورىدىغان سوپىغا ئوخشايتتى) مۇلايىم ئاۋاز بىلەن سوزلىدى:

ــ قەدىرلىك كوماندىر يولداش، ــ توپ ــ توغرا پوچتا ئىدارىسىگە قاراپ ئوق ئاتساق قانداق بولار؟ دەل ئوزىگە بېرىپ تېگەتتى ــ دە،... ھۇ ئەنە، كوردىڭىزمۇ، ئىككى چىراق پىلىلداپ تۇرۇپتۇ...

ــ توپ ــ توغرا پوچتا ئىدارىسىگە ئېتىلسۇن! ــ ددى ئاغزىغا كانايىنى تۇتۇپ خۇبدىن. ــ تەييار بول! زەمبىرەك! توپ ــ توغرا قارىغا ئېلىپ ئات!

زەمبرەكچى زوڭزىيپ زەمبرەكنىڭ ئىچىگە قارىدى، كېيىن زەمبرەكنىڭ ئاغزىنى پىللداپ تۇرغان ئىككى چىراقنا توغرىلىدى. زەمبرەكنىڭ ئىچىگە ئوق سالدى. ئاندىن كېيىن تېلېگىنگە قارىدى.

ــ ئەزىز يولداش، نېمىراق بېرىپ تۇرۇڭ، زەمبرەك پارتلاپ كېتىشى مۇمكىن...

ــ ئات! ــ دەپ ۋاقىرىدى خۇبدىن.

زەمبرەك كەينىگە بىر قايتىتى ــ دە، گۇلدۇرلەپ ئېتىلدى. سۇ ئۇستىدىن ئۇچۇپ ئوتۇپ كەتكەن تاۋۇش تاغلارغىچە بېرىپ قايتتى. ئىككى چىراق پىللداپ تۇرغان جايغا يېقىن يەردە پارتلاش بولدى، كەينىدىن تاغلاردىن ئەكس سادا ئاڭلاندى.

ــ ئات، ئات! ــ دەپ ۋاقىرايتتى خۇبدىن رولنى بۇراپ، ــ سول تەرەپتىن توختاۋسىز ئېتىلسۇن! ئوقلارنى ئەبلەخلەرنىڭ ئۇستىگە ياغدۇر!

ئۇ يەرنى تېپەتتى، ئوزىنى ھەر ياققا تاشلاپ، ئۇياتلىق سوزلەر بىلەن تىللايتتى. زەمبرەك كەينى ــ كەينىدىن ئوق ئېتىۋەردى. پاراخوت شەھەرگە ئىلدام يېقىنلىشىپ باراتتى. زەمبرەكچى يەنە زەمبرەكنى ياخشىلاپ ئوقلىدى ــ دە، يەنە ئاتتى، ــ ئالىلقانداق ئىمارەتنىڭ ئۇچۇپ كەتكىنى كورۇنۇپ تۇراتتى. ياغاچ ئويلەر، باغلار ۋە قوغۇراقخانىلار ئەمدى خېلى ئېنىق ۋە روشەن كورۇنەتتى.

پەستە پرىستاندىن مىلتىق ئېتىلىشقا باشلىدى. شۇ چاغدا پىلىموتنىڭ تاتاتلىشى ئاڭلىنىپ قالدى. تېلېگىن مانا شۇنىڭدىن قورققان ئىدى. ئۇ خۇددى پۇتۇن تېنى جىمىرلىشىپ كەتكەندەك، ئايىغىنىڭ بارماقلىرىنى قىسىپ تۇردى. تېلېگىن زەمبرەكنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى ــ دە، زەمبرەكچىگە توپىلكتىكى بىر ئىمارەتنى كورسەتتى.

ـــ ئاۋۇ دەرەخلىقنىڭ يېنىدىكى بۇرجەكـنى قارىغا ئال...
ـــ ۋاي ئىستەي، ـــ دىدى زەمبىرەكچى، ـــ ياخشىغىنا ئوي ئىكەن، هە، مەيلى.

زەمبىرەك ئۇچىنچى قېتىم ئوق ئاتتى. پىلىموت بىر مىنۇتچە جىم بولۇپ قالدى ـ دە، باشقا جايدىن، يۇقۇرىراقتىن ئېتىشقا باشلىدى. پاراخوت پرىستانىنىڭ يېنىغا كېلىپ قالغان ئىدى. پاراخوتنىڭ مورىلىرىغا، مومىلىرىغا ئوق كېلىپ تېگىشكە باشلىدى.

ـــ پاراخوتنىڭ قىرغاقتا يېتىپ بېرىشىنى كۈتمەستىن سەكرەپ چۈشۈۋېرىڭلار! ـــ دەپ ۋاقىرايتتى خۇيدىن. ـــ ئۇررا، يىگىتلەر!

پاراخوتنىڭ چېتى قىسىرلاپ كەتتى. ئەڭ ئاۋال تېلېگىن سەكرىدى، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىدى ـ دە، پاراخوتتىن ئومىلەپ چۈشۈۋاتقان خۇالىنسكىلىقلارغا قاراپ ۋاقىرىدى:

ـــ مېنىڭ كەينىمدىن يۈرۈڭلار! ئۇررا!

ئۇ تاختايدىن يۈگۈرۈپ شەھەرگە قاراپ چېپىپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن جەڭچىلەر ۋاقىرىشىپ ئەگەشتى. ھەممە ملىتىق ئاتاتتى، يۈگۈرەيتتى، پۈتلىشىپ يىقىلاتتى. قىرغاقتا ھېچكىم يوق ئىكەن. باغلاردىكى دەرەخلەرنىڭ ئارىسىغا بىرنەچچە كىشى كىرىپ يوشۇرۇنـ ماندەك بولدى. بەزى ئوگزىلەردىن ملىتىق ئېتىلىپ تۇراتتى. ئۇزاقـ تىكى توپىلىكلەردىن پىلىموت ئېتىلىپ تۇردى ـ دە، توختىدى، يەنە بىر قېتىم ئېتىلىپ، كېيىن توختىدى، دۇشمەن قاچقان ئىدى.

تېلېگىن ئاللىقانداق ئويمان ـ چوڭقۇر مەيدانـدىن چىقىپ قالغان ئىدى. ئۇ نەپىسىنى ئېلىپ، ئەتراپقا قاراپ، ئادەملىرىنى يىغىشقا باشلىدى. تاپانلىرى كۆيۈشۈپ كەتكەن ئىدى، ـــ تاشقا ئۇرۇۋالغان بولسا كېرەك. بۇرۇنغا چاڭ پۇرىغى كېلىپ ئۇراتتى. ياغاچ ئويلەرنىڭ

دەرىزلىرى قاتتىق بېكىتىلگەن ئىدى. ھەتتا سېرىنگۇل ۋە ئاكاتىسى يىلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىمۇ مىدىر قىلمايتتى. بۇرجەكتىكى توت قەۋەتلىك ئوينىڭ ئايۇسىنغا توت ئىشتان پىيىپ قويۇلغان ئىدى، تېلېگىن: "ئەلۋەتتە بۇنى ئوغرىلاپ كېتىشىدۇ" دەپ ئويلىدى، شەھەر قاتتىق ئۇيقۇدا، بۇ جەڭلەر، يۇگە-يۇگە، قىچقىرىقلار خۇددى چۈشكە كىرىپ چىققاندەك ئىدى.

تېلېگىن پوچتا ئىدارىسى، تېلېگرافى ئىدارىسى ۋە سۇ مۇنارلىرىنىڭ نەدىلىگىنى سوراپ بىلدى-دە، ھەر بىرىگە ئوندىن ئادەم ئەۋەتتى. جەڭچىلەر تىرىق قىلسا مىلتىقلىرىنى كوتىرىپ، سەكرەپ-سەكرەپ كېتىشتى. ھېچ قەيەردە دۈشمەن يوق ئىدى. باغلاردا قارغۇچىلار سايراشقا باشلىدى. ئوگزىلەردىن كەپتەرلەر ئۇچۇشقا باشلىدى.

تېلېگىن ئوز ئەتىرىدى بىلەن بازار سوۋېتىنى ئىگەللىدى، بازار سوۋېتى تۈزۈكلىرىنىڭ بويىقلىرى سويۇلۇپ كەتكەن ئىمارەتكە ئورناشقان ئىدى. بىنانىڭ ئىشكىلىرى ئۇلۇغ ئوچۇق ئىدى، دالاندا قورال-جابدۇقلار چېچىلىپ ياتاتتى. تېلېگىن ئايۇانغا چىقتى، ئۇنىڭ كوزى ئالدىدا يېشىللىققا چومگەن باغلار، ئۇزاق زامانلاردىن بېرى سىرلانمىغان قاڭالتىر ئوگزىلەر، چاڭ باسقان ئادەمسىز كوچىلار يېيىلىپ ياتاتتى. جىمجىتلىق، بۇنداق جىملىق پەقەت كىچىككىنە شەھەرلەردىلا بولىدۇ. بىردىن ئۇزاقتىن سىگنال ئاۋازى ئاڭلاندى: شەھەر ئۇستىدە قوڭغۇراقنىڭ كىشىنى خاۋاتىرغا سالىدىغان سادالىسى ئۇزۇشكە باشلىدى. قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى كېلىۋاتقان تەرەپتىن ملتىقۇازلىق، قول گىرانالتىرىنىڭ پارتلىشى، قىچقىرىقلار، ئاتلارنىڭ دۇكۇر-دۇكۇرى، ۋاي-داتلار ئاڭلاندى. زاخاركىنىڭ ئەتىرىدى

تاققا چېكىنىپ كېتىۋاتقان دۇشمەننىڭ يولىنى كېسىپ قويغان ئىدى. كېيىن كوچىدىن يەنە ئاتلىقلار ئات چاپتۇرۇپ ئوتۇپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن يەنە جىملىق باشلاندى.

ئىۋان ئىلئىچ ئالدىرىماستىن پەسكە چۈشتى، شەھەرنى قولغا ئالغانلىغىنى ئېيتىش ئۈچۈن پاراخوتقا باردى. ئۇنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ بولۇپ خۋېدىن مۇنداق دىدى:

ــ سوۋېت ھاكىمىيتى ئورنىتىلدى. ئەمدى بۇ يەردە قىلىدىغان ئىشىمىز يوق. قېنى بولمىسا، يولغا چۈشتۇق. ــ قورققىنىدىن يۇرىگى قېپىدىن چىقىپ كېتەي دەپ قالغان پاراخوت باشلىغىنىڭ مۇرىسىدىن ئۇرۇپ دىدى ئۇ، ــ مانا، مىلتىق دورىسىنىمۇ پۇرىدىڭ، بۇرادەر، ئىشلار شۇنداق...قوماندانلىقنى ئوزەڭگە بەردىم، ئەمدى ئىشنى ئوزەڭ جوندىگىن!

سۇنىڭ شىرىلدىغان، ماشىنىنىڭ گۇرۇلدىگەن ئاۋازى ئاستىدا تېلېگىن كەچكىچە يېتىپ ئۇخلىدى. دەريانىڭ ئۇستىگە پېتىۋاتقان قۇياشنىڭ قىپ-قىزىل نۇرلىرى يېيىلغان. پاراخوتنىڭ ئارقىسىدا ئاستا-ئاستا ناخشا ئېيتىپ ئولتۇرغان جەڭچىلەرنىڭ ئاۋازلىرى پايانسىز دالىغا ئۇچۇپ كېتەتتى. قۇياشنىڭ ئاخشامدىكى نۇرلىرى قىرغاقلارغا، دەريانىڭ يۇزىگە تارقىلاتتى، كوڭۇلگە، يۇرەككە باستۇرۇپ كىرەتتى.

ــ ھاي، بۇرادەرلەر، نىمىشقا روھىڭلار بۇنچە چۈشكەن؟ ناخشا ئېيتىدىغان بولساڭلار ياخشىراغىدىن ئېيتىڭلار-دە! ــ دەپ ۋاقىرىدى خۋېدىن. ئۇمۇ قانغىچە ئۇخلىۋالغان، بىر ئىستاكان ھاراقنى ئىچىۋېلىپ، ئەمدى يۇقۇرى سەينادا ئىشتىنىنى كوتىرىپ يۇرگەن ئىدى. ــ

سىزرانىنى بىر ئالساق ئىدۇق! بۇنىڭغا نىمە دەيسەن، يولداش تېلېگىن؟ قاتۇرۇۋېتەتتۇق ـ تە...

ئۇ چىشىنىڭ ئېقىنى كورىستىپ قاقاقلاپ كۈلەتتى. ئۇ ھېچقانداق خەۋپ ـ خەتەرلەردىن قورقمايتتى، ۋولگىنىڭ بويلىرىدىكى قۇياشنىڭ كەچلىك شەپىغىنى، جەڭ مەيدانىدىمۇ ياكى بىر بۇرجەكتىمۇ كۆتۈپ تۇرغان ئەجەل ئوقىنى كوزىگە ئىلمەيتتى...ھايات تەشنالىغى، ئۇتتەك قىزغىن كۆچ يۈرىگىدە قايناپ تاشاتتى. ماڭغىنىدا پاراخوتنىڭ ئۇستى قىسرلايتتى:

ــ ئالدىرىمای تۇرغىن، ۋاقتى كەلسۇن، سىزراننىمۇ، ساماردىنمۇ ئالمىز، پۈتۈن ۋولگا بىزنىڭكى بولىدۇ...

كۈن پېتىپ، قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى. پاراخوت چىراقلىرىنى ياقماستىن كېتىۋاتماقتا. دەريانىڭ قىرغاقلىرىغىمۇ كەچ كىرىپ، قىرغاقلار ئېرىپ كەتكەندەك بولدى. خۇددى يالقۇنلىنىپ تۇرغان كۆچىنى نىمە قىلىشىنى بىلمەستىن، ئۇۋان ئىلئىچكە قارتا ئويناي-مىزمۇ دىدى:

ــ كەل، پۇلغا ئوينىمايمەن دىسەڭ، بۇرۇنغا ئۇرۇشقا ئوينايمىز... ئەمما ئۇرغاندا ئايىماستىن ئۇرۇشقا ئوينايمىز.

ئۇلار پاراخوت باشلىغىنىڭ بولمىسىگە كىرىپ بۇرۇنغا ئۇرۇشقا كېلىشىپ قارتا ئويناشقا باشلاشتى. خۇددى پەقەت قىزىرىپ كېتەتتى، ھودۇقاتتى، ئۇچ يۈز بۇرۇن ئۇتقۇزدى، قىزىشىپ كەتكىنىدىن غىراملىقمۇ قىلىپ كورگەن ئىدى، بولمىدى، ئۇۋان ئىلئىچ ھوشيار بولۇپ قاراپ تۇراتتى: "ئۇنداق ئەمەس، بۇرادەر، مېنى ئالدىيال-مايسەن". ئۇۋان ئىلئىچ ئۇتتى. ئۇ ئورۇندۇقتا ياخشىلاپ ئولتۇرۇ-ۋالدى ـ دە، ياغلىشىپ كەتكەن بىر باغلام قارتا بىلەن خۇددىنىڭ

بۇرنىغا ئۇرۇشقا باشلىدى، ئۇنىڭ بۇرنى بىر پەستە قىپ-قىزىل بولۇپ كەتتى.

— بۇنى قەيەردە ئۇگەنگەنسەن؟

— نېمىسلارنىڭ قولىدا ئەسىر بولۇپ ياتقىنىمدا ئۇگەنگەنمەن، — دىدى تېلېگىن. — يۇزۇڭنى ئايلاندۇرما. ئىككى يۇز توقسان يەتتە.

— ئۇنداق سوزۇپ ئۇرمىغىنىدە...ئۇنداق بولسا مەنمۇ...

— يالغان ئېيتمىسەن، كېيىنكى ئۇچ قېتىمى سوزۇپ ئۇرۇلدۇ.

— ھە ئۇرغىن، ئۇرىدىغان بولساڭ، ئۇششۇق.

بىراق تېلېگىن ئۇرۇشقا ئۇلگۈرەلمىدى. بولۇمگە پاراخوت باشلىغى كىرىپ قالدى. ئۇنىڭ ئىككى ياڭىغى دىر-دىر تىترەيتتى. شەپكىسى قولىدا ئىدى. ئۇنىڭ تاقىر بېشىدىن تەر ئاقاتتى.

— نېمە قىلساڭلار قىلىڭلار، جانابى يولداشلار، — دىدى پاراخوت باشلىغى جىلە بولۇپ، — نېمە قىل دېسەڭلار قىلۇبېرىمەن...ئەمما پاراخوتنى ئالدىغا قاراپ يۈرگۈزمەيمەن...يەنە بىرئاز ماڭساق، ھەممىمىز ھالاك بولىمىز...

خۇبدىن بىلەن تېلېگىن قارتىنى تاشلاپ پاراخوت ئۇستىگە چىقىشتى. سول تەرەپتە سىزراننىڭ ئېلېكتىر چىراقلىرى يۇلتۇزدەك چاراقلاپ كورۇنەتتى: ھەممە چىراقلىرى يېقىلغان يوغان پاراخوت قىرغاقنى بويلاپ ئاستا يۇرۇپ كەلمەكتە، پاراخوتنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئاندرى بايرىغىنى، زەمبىرەكلەرنىڭ ۋەھىمىلىك تۇرۇشلىرىنى، پاراخوت ئۇستىدە تاماشا قىلىپ يۈرگەن ئەپتىسەرلەرنى ئوچۇق كورۇپ بولاتتى...

— ئارقىغا قايتىساق بولمايدۇ، يولداشلار. نېمە بولسا بولسۇن، بىر ئىلاجىنى قىلىپ ئوتۇپ كېتەيلى، — دىدى خۇبدىن پىچىرلاپ. —

باتراکسغچه ئوتۇۋالساق بولدى، ئۇ يەرگە بېرىپ يۇكنى چۈشۈرەتتۇق...

ئۇ پۇتۇن كومانداغا جەڭگە تەييارلىنىپ تۇرۇشنى بۇيرۇپ، ھەممىنى پاراخوتنىڭ بولمىلىرىگە چۈشۈرۈۋەتتى. مومدا ئۇچ رەڭلىك بايراق كوتىرىلدى. نېرىدىكى چوڭ پاراخوتتىكى رەڭلىك تونۇشى ئۇچۇن چىراقلار يېقىلدى. چوڭ پاراخوتتىكى ئاخىرى يۈك پاراخودىنى كورۇشتى. قىسقا-قىسقا گۈدۈك چېلىپ، ئاستا يۇرۇشكە بۇيرۇشتى. چوڭ پاراخوتتىن بىر كىشى ئاغزىغا كاناي قويۇپ سورىدى:

ــ كىمنىڭ كېمىسى؟ قەيەرگە كېتىۋاتىسلەر؟

ــ "كالاشنىكوۋ" دېگەن يۈك كېمىسى. سامارىغا كېتىۋاتىمىز، ــ دەپ جاۋاپ بەردى خۇبدىن.

ــ نىمىشقا چىراقنى كەچ ياقتىڭلار؟

ــ بولشېۋىكلاردىن قورقىمىز. ــ خۇبدىن كانىيىنى ئاغزىدىن ئالدى-دە، تېلېگىنگە پىچىرلىدى: ــ قېنى ئەمدى، بىر تال مىنا بولسا ياخشى بولاتتى!... ئاستراخانغا مىنا ئەۋەتىڭلار دەپ مېڭە مەرتىۋە خەت يازدىما... ھەي، ئېرەڭسىز سوۋېت خىزمەتچىلىرى...

بىرئاز جىملىقتىن كېيىن چوڭ پاراخوتتىن مۇنداق جاۋاپ كەلدى:

ــ باردىغان جايىڭلارغا بارىۋېرىڭلار!

پاراخوت باشلىغى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن شەپكىسىنى كىيدى. خۇبدىن كۇلۇمسىرەپ چوڭ پاراخوتقا قاراپ تۇراتتى. كېيىن بىر تۇكۇرۇپ، بولمىگە كىرىپ كەتتى. تاماكا چېكىش ئۈچۈن سەرەڭگە ياققاندا، سەرەڭگىنىڭ ياغىچى سۇنۇپ كەتتى.

ــ كەل ئەمدى، قالغىنىنمۇ ئۇرغىن، ئۇششۇق، ــ دېدى تېلېگىنگە. بىر سائەتتىن كېيىن سىزران خېلى ئارقىدا قالدى. باتراكىغا

يېقىن قالغاندا تېلېگىننى قېيىققا سېلىپ چۇشۇرۇشتى. ئۇ باتراكى ئىستانسىسىدا سائەت ئون ئىككىدە ماڭىدىغان پويىزغا چۇشتى-دە، سائەت بەشتە سامارىغا يېتىۋالدى، ۋوگزالدىن توپ-توغرا دوختۇر بۇلاۋىنىنىڭ ئويىگە باردى. ئۇ ئۇستىگە يەنە ئاشۇ پۇرلاشقان ۋە يىرتىلىپ كەتكەن كالتا كەمزۇلىنى كىيىۋالغان، مۇرىسىگە يەنە جۇڭشياۋ پاگوننى قادىۋالغان ئىدى. خۋالىنسكى يېنىدا پارتىزانلارنى نوقۇپ تۇرغۇزغان تايىغى بىلەن ئوتۇك قونچىنى ئۇرۇپ كوچىدىكى تىياتىر ئېلانلىرىنى، چاقىرىقنامىلەرنى، ئۇقتۇرۇشلارنى ئوقۇپ كېتىۋاتاتتى. — ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىككى تىلدا: رۇس ۋە چېخ تىللىرىدا يېزىلغان ئىدى...

دمىترى ستېپانوۋىچ بۇلاۋىن لىمون سۇيى قۇيۇلغان ئىستاكاننى قولىغا ئالدى-دە، ئورنىدىن تۇردى، جىلىتكىسىنىڭ ياقىسىغا قىستۇرۇلغان ئاق ياغلىغىنى ئالدى. مۇئاۋىن مىنىستىر بولغاندىن كېيىن ئادەتلەنگەن ھەيۋەتلىك ئاۋازى بىلەن سوز باشلىدى:

— جاناپلار، ماڭىمۇ رۇخسەت قىلىڭلار...

زىياپەت ئاساسىي قانۇن چىقىرىش يىغىنى ئارمىيىسىنىڭ شىمالغا قاراپ غەلىبە بىلەن سىلجىپ بېرىشىغا ئاتاپ ۋەكىللەر تەرىپىدىن ئوتكۇزۇلگەن ئىدى. بۇ ئارمىيە سىمبىرسكى بىلەن قازاننى قولغا كىرگۇزگەن ئىدى، بولشېۋىكلار ۋولگىنىڭ ئوتتۇرا بويىنى قولدىن بېرىپ قويغاندەك ئىدى. قىزىللارنىڭ ئاتلىق ئارمىيە قالدۇقلىرىدىن ئۇچ يېرىم مىڭچە كىشى مېلېكېس يېنىدا قورشاۋ ئىچىدىن قۇتۇلۇپ چىقىش ئۇچۇن جان تىكىپ كۇرەش قىلىۋاتقان ئىدى. چېخلار بىردىنلا بېسىۋالغان قازاندا ئالتە يۇز مىليون سومغا باراۋەر كېلىدىغان

يىگىرمە توت مىڭ پۇت ئالتۇننى قولغا چۈشۈرگەن ئىدى (بۇ ئالتۇن دولەت ئالتۇن زاپاسىنىڭ يېرىمىدىن كوپ قىسمى ئىدى). بۇ ھال شۇ دەرىجىدە ھاڭ-تاڭ قالارلىق ئىدىكى، ئۇنىڭ كېلىدىغان تاقۇسى تىنىڭ قانداق بولۇشىنى كوپ ئادەملەر تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى.

ئالتۇن سامارىغا ئەۋەتىلگەن، ئەمما تېخى يېتىپ بارمىغان ئىدى. ئۇ ئالتۇنغا تېخى ھېچكىم چاڭگىلىنى سالغىنى يوق ئىدى، ئەمما چېخلار ئۇنى ئاساسىي قانۇن چىقىرىش يىغىنىنىڭ سامارا كومىتېتىنىڭ ئەزالىرىنىڭ ئىختىيارىغا بېرىشكە قارار قىلىشقان دېيىشەتتى. سامارا سودىگەرلىرى بۇ ئالتۇنلارنىڭ تەقدىرى توغرىسىدا ئۇزلىرىچە ئايرىم چوت سوقۇپ يۈرەتتى، ئەمما ھازىرچە بۇ پىكىرلىرىنى ئېيتماي تۇرۇشاتتى. غەلبە قىلغان چېخلارغا نىسبەتەن بولغان ھېسسىياتلار بولسا ئارتىپ كەتكەن ئىدى.

زىيالىيەتكە نۇرغۇن ئادەم چاقىرىلغان، شۇنىڭ ئۈچۈن زىيالىيەت خېلى قىزغان ئىدى. سامارىنىڭ ئەڭ كوزگە كورۈنگەن خېنىملىرى،—ئۇلار-نىڭ ئارىسىدا ئارژانوۋا، كۇرلىنا ۋە شېخوبالوۋا دېگەن بەش قەۋەتلىك تۆگمەن ۋە ئاشلىق ئىسكىلاتىنىڭ ئىگىلىرى، پاراخوت شىركەتلىرىنىڭ ئايال خوجايىنلىرى، رايون-رايونلاپ مۇنبەت يەرگە ئىگە پومىشىك خوتۇنلار بار ئىدى. بويۇنلىرىغا ھەر بىرى ياڭاقتەك كېلىدىغان گوھەر تاقاقان، بەكلا يېڭى مودا بولمىسمۇ، ھەر ھالدا ئۇز ۋاقتىدا پارىژ ۋە ۋېنادىن ئالدۇرۇپ كەلگەن كىيىم كىيگەن خېنىملار ھازىرقى كۇنىنىڭ قەھرىمانى، چېخلار ئارمىيىسىنىڭ قوماندانى چېچېك شاكۇبېنى ئوتتۇرىغا ئېلىشۋالغان ئىدى. ھەممە قەھرىمانلاردەك، چېچېكمۇ چەكسىز دەرىجىدە ساددا ۋە ئىلتىپاتلىق ئىدى. توغرا، ئۇنىڭ تولۇق كەلگەن گەۋدىسى ئىسسىقتىن تەرلەپ پىشپ كەتكەن،

ناھايىتى يارىشىلىق قىلىپ تىكىلىگەن كالىتا كەمزۇلىنىڭ ياقىسى قىپ-قىزىل بويىنىنى خېلى قىسىپ قويغان ئىدى، ئەمما ئۇنىڭ ئالمىدەك يۈزى، كالىتا قىلىپ قىرقىلغان سېرىق بۇرۇتى، پاقىرىغان كوز-لىرىنى خېنىملارنىڭ سۆيۈۋالغۇسى كېلەتتى. ئۇنىڭ يۈزىدىن نازۇك تەبەسسۇم كەتمەيتتى، ئۇ خۇددى ھەممە شان-شەرەپتىن ۋازكەچ-كەندەك، غەلىبىلەر شۇھرىتى، قولغا كىرگۈزگەن ئولىكە شەھەرلىرى ۋە ۋاگون-ۋاگون ئالتۇنلاردىن كورە خېنىملارنىڭ ئۇلپەتچىلىگىنى ئەۋزەل كورگەندەك ئىدى.

ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا سېمىز كەلگەن، ئوتتۇرا ياشلاردا بولغان، چاپان-نىڭ مۇرىسىگە ئاق بەلىگە تاقىغان بىر ھەربى كىشى ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ تۆخۇمدەك كاللىسى چاچسىز ۋە خۇددى ھاكسىيەت نېكىزدەك يوغان ۋە مۇستەھكەمدەك كورۇنەتتى. تازا قىلىپ قىرىلغان سېمىز يۈزىدە خۇسۇسەن ئۇنىڭ لەۋلىرى ئاجرىلىپ تۇراتتى: ئۇ قوشۇملىرىنى تۇرۇپ، تىنماي بىرنىمىنى چاينىاپ، داستىخاندىن كوزىنى ئالماي قاراپ ئولتۇراتتى. رۇمكىنى قولىغا ئالغاندا رۇمكا كورۇنمەي كېتەتتى، ــ ئۇ يوغانراق قاچىدا ئېچىشكە ئادەتلەنگەن بولسا كېرەك. ئۇ بېشىنى كەينىگە ئېگىپ بىر يۇتۇپ ئىچىۋېتەتتى. ئۇنىڭ ئېيىقىنىڭكىدەك ئوتكۇر كوزلىرى خۇددى بىرسىدىن گۇمان قىلغاندەك، ھەچكىمگە توختىلىپ قارىمايتتى. ئەتراپىنا ئولتۇرغان ھەربىلەر ئۇنىڭغا ئىززەت ۋە ھورمەت بىلەن ئېگىلىپ مۇراجىەت قىلىشاتتى. ئۇ بۇ يەرگە يېقىندا كەلگەن مېھمان بولۇپ، ئۇرال كازاكلىرىنىڭ قەھرىمانى، ئورىنبۇرگ ئاتامانى دۇتوۋ① ئىدى.

---

① ئالېكسساندر ئىلىئىچ دۇتوۋ (1864 ــ 1921) ئورىنبۇرگ كازاك ئاق

ئۇنىڭدىن سەل نېرىدا، بىرى ئاق، ئىككىنچىسى سېرىق چاچلىق ئىككى چىرايلىق خوتۇننىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قۇر ئاچ كۆرەڭ مېھمانلىق كېيىم، پاختىدەك ئاپپاق كوينەك كىيگەن فرانسىيىنىڭ تەلچىسى ژانو ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايلىق بۇرۇتى، ئىششىق بۇرۇنلۇق يۈزى خېلى سىلىقلىشىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ تۇرۇپ سېرىق چاچلىق جۇۋانىنىڭ ئازراق ئۇچۇق مۇرە ۋە قوللىرىغا ئىڭىشەتتى (جۇۋان ئۇنىڭ بۇ قىلغان ئىشى ئۈچۈن قولىدىكى گۈلى بىلەن ئۇنىڭ قولىغا ئۇرۇپ قويياتتى)، تۇرۇپ خۇددى فرانسۇز غىدىغلاۋاتقاندەك قاتتىق كۈلۈۋاتقان ئاق چاچلىق بىر جۇۋاننىڭ مەرۋايىتتەك مۇرىسىگە يېقىن ئېگىلىپ، بىرنېمىلەرنى دەيتتى. گەپنى سوزۇپ سوزلىگەندە فرانسۇز تىلىنى بۇ ئىككى جۇۋانمۇ چۈشىنەتتى. جۇۋانلارنىڭ نازۇك بەدەنلىرى بىچارە ژانونىڭ يۇرىگىگە ئوت ياققانلىغى كورۇنۇپ تۇراتتى. شۇنداق بولۇشىغا قارىماستىن، قىستا پائۇزىلار ئارىسىدا بىرىكىن دىگەن سولەتلىك تۇگمەنچىگە بىر-ئىككى ئېغىز سوز ئېيتىشقا (بىرىكىن يېقىندىلا ئومىسك شەھىرىدىن كەلگەن ئىدى) ياكى ئاتامان دۇتوۇنىڭ قەھرىمانلارچە ھەركەتلىرىنىڭ شەرىپىگە قەدەھ كوتىرىشكە ئۇلگۈرەتتى. موسيو ژانونىڭ سىبىر ئاشلىغىغا ۋە ئورىنبۇرگىنىڭ گوشى بىلەن يېغىغا قىزىقىشى ئاقلارنىڭ ھەركىتىگە سادىق ئىكەنلىگىنى كورسىتەتتى: ئۇزۇق-تۇلۇك قىس بولۇپ قالغان تەقدىردە فرانسىيىنىڭ ئەلچىسى ھوكۇمەتكە ئەللىك ژاگون ئولچىمىدە ئۇن ۋە

گۇۋارديىسىنىڭ باشلىغى، 1917 — 1920-يىللاردا ئورىنبۇرگ ۋە ئۇرالسك تەرەپلەردە غالجىرلىق بىلەن ئەكسىلىنقىلاۋىي ھەركەتلەرنى ئېلىپ بارغان. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

باشقا نەرسىلەرنى بېرىشكە كۆچى يېتەتتى... بەزىبىر گۈمانلىق قارايدىغان كىشىلەر بىزنىڭ ھوكۇمىتىمىزمۇ باشقا ياخشى ھوكۇمەتلەرگە ئوخشاش، موسيو ژانوغا ئىشەنچ يارلىقىلىرىنى ھوكۇمەتكە تاپشۇرۇشنى تەكلىپ قىلسا بولاتتى دېيىشەتتى. ئەمما ھوكۇمەت ئۇنىڭ بۇ ئىشنى قىلىشقا ھېچقانداق سەۋەب يوقلۇقىنى ئېيتىپ رەت قىلدى. ئۇ ئۆزىنى ئىتالىيان مىللىتى، ئىتالىيان خەلقىنىڭ ۋەكىلىمەن دەيتتى. ئۇستىدىكى كالتا ۋە ھاۋارەڭ فورمىلىق كىيىمىگە كۆمۈش رەڭ جىيەك تىكىلگەن، ئىككى مۇرىسىدە جيائجۇن پاگونلىرى پىرىلدايتتى. ئۇ ساماردا مەخسۇس ئىتالىيان يىگى تۈزۈۋاتقان ئىدى. ھوكۇمەت: "بۇ يەردە ئىتالىيانلارنى قەيەردىن تاپار-ھە؟" دەپ ھەيران بولاتتى، ئەمما پۈلنى ئايماي بېرەتتى: ھەر ھالدا ئىتتىپاقداشلارغۇ. بۈرژۇئا دائىرىلىرىدە ئۇنىڭغا كوپ ئەھمىيەت بېرىشمەيتتى.

زىياپەتتە پارتىيىسىز دوختۇر بۇلاۋىن ۋە جاسۇس باشلىغىنىڭ ئورۇنباسارى سېمىيون سېمىيونوۋىچ گوۋەدىنىدىن باشقا ھوكۇمەت ئەزالىرىدىن ھېچكىم يوق ئىدى (سېمىيون سېمىيونوۋىچ گوۋەدىن مەنسەپ شوتىسىنىڭ باسقۇچىدىن ئىگىزگە كوتىرىلىپ كەتكەن ئىدى). بولشېۋىكلارنى ئاغدۇرۇش ۋاقتىدا بىر بىرلىرىدىن مىنىتەدار بولۇش دەۋرى ئوتۇپ كەتكەن ئىدى. ئاساسىي قانۇن چىقىرىش يىغىنى ھەيئىتىنىڭ ۋەكىللىرى، ــ ھەممىسى جاھىل سوتسىيال ئىنقىلابچىلار ــ ئۆزلىرىنى ئاللىقاچان ئۇلۇغ ئادەم دەپ ھېسابلايتتى. ئۇلار ئۆزلىرىنى ئۇلۇغ ئادەم دەپ ھېسابلاپ، ئۆزلىرىنى ئۇلۇغ ئادەم دەپ ھېس قىلى

لاپچىلار ئىدى، ــ ئىنقىلاپنىڭ ئۇتۇقلىرى توغرىسىدا، شۇنىڭغا ئوخشاش مەنسىز سوزلەرنى ئېيتىشاتقىنىدى، ئۇلارغا پەقەت رۇسلارنىڭ ھىنج نەرسىسىگە چۈشەنمىگەن چېخلارلا ئىشىنەتتى. ئەلۋەتتە ئاۋالقى پەسىلدە، يەنى ئۇر-يېقىت ۋاقتىدا، ئىشچىلار ۋە دىخانلارنىڭ كۆڭلىنى تېچلاندۇرۇش كېرەك بولغان ۋاقىتتا سوتسىيال ئىنقىلاپچىلار ھوكۇمىتى ياخشى ئىدى. ئۇ ۋاقىتلاردا سامارا سودىگەرلىرىنىڭ ئوزلىرى سوتسىيال ئىنقىلاپچىلارنىڭ شوئارلىرىنى ۋاقىراپ توۋلىشاتتى. ئەمما ئەمدىلىكتە خۇالىنسكىدىن باشلاپ قازانغىچە بولغان ۋولگا بويلىرى تازىلاندى، دېنىكىن پۈتۈن شىمالىي كاپكازنى دىگۈدەك ئىشغال قىلدى، كراسنوۋمۇ سارىتسىنغا يېقىنلىشىپ كېلىپ قالدى، بۇ ياقتا دۇتوۋ ئۇرالنى تازىلاپ بولدى، سىبىردىمۇ ھەر كۈنى دىگۈدەك ئاق ئاتامانلار كوتىرىلىپ كېلىۋاتقان بولسا، سامارالىق ئاقسوڭەك مارشالىنىڭ ھەشەمەتلىك سارىيىدا مەجلىسۋازلىق قىلىپ ئولتۇرغان ئىشتىنى يىرتىق ۋولسكى، بروشۇئېت، كلىمۇشكىن ۋە ئۇلارنىڭ شىرىكىلىرى ھىلىمۇ تىنچلىنالمىسا-ھە! ئۇلار قانداق قىلىپ بولسىمۇ ئاساسىي قانۇن چىقىرىش يىغىنىغا ئۈمىت باغلىشىدۇ... تۇڤىي! شۇنىڭدىن كېيىن چوڭ-چوڭ سودىگەرلەر باشقىچە شوئارلارغا، ئادىدىراق، كۆچلۈكرەك ۋە چۈشىنىشلىكرەك شوئارلارغا ئوتۇشكە باشلىدى...

دمىترى ستېپانوۋىچ ئاساسەن چەتئەللىكلەرگە مۇراجىئەت قىلىپ سوزلەيتتى:

ــ يىلاننىڭ زەھىرى چىقىرىۋېتىلدى. مىلىسز بولغان ۋە بۇرۇلۇش بەلگىسى بولغان بۇ پاكىت شۇ كەمگىچە يېتەرلىك دەرىجىدە ھىساپقا ئېلىنمىغان... مەن، ئوز قولىمىزدا تۇرغان ئالتە يۈز مىليون سوملۇق ئالتۇنىنى ئېيتىمەن... (موسيو ژانونىڭ بۇرۇتى تىك بولۇپ

كەتتى. "قالتسقۇ!" دەپ ۋاقىرىدى ئۇ قولىدىكى قەدەھنى كۆتە-رىپ؛ پىككولومنىك كوزلىرى ئوتتەك يېنىپ كەتتى.) بولشېۋىكلار-نىڭ ئالتۇن زەرىنى تارتىۋالدۇق جاناپلار... ئۇلار يەنە تېخى بىزنى چىشلەپ، چېقىۋېلىشلىرى مۇمكىن، ئەمما ئۇ چېقىشلار خەۋپلىك ئەمەس ئەمدى. ئۇلار يەنە پوپۇزا قىلىشلىرى مۇمكىن، ئەمما ئۇلاردىن ھېچكىم قورقمايدۇ... ئۇلاردا باشقا ئالتۇن يوق، ئۇلار-نىڭ باسما ماشىنىسىدىن باشقا ھېچ نەرسىسى يوق...

ئومىكلىق سودىگەر بىركىن ھاڭقىيىپ قالدى، كېيىن بىردىن قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى-دە، ياغلىق بىلەن بوينىنى ئېرىتىپ، "توۋا، توۋا، پەرۋەردىگار" دېدى پىچىرلاپ.

—جانابى چەتئەل ۋەكىللىرى، —دەپ سوزىنى داۋام قىلدى دوختۇر بۇلاۋىن؛ ئۇنىڭ ئاۋازىدا ئىلگىرى سېزىلمىگەن قەتئىلىك سېزىلىپ تۇراتتى. —جانابى ئىنتىپاقداشلار... دوستلۇق بىر گەپ، پۇل بولسا باشقا بىر گەپ. تۇنۇگۈنكىچە بىز سىزلەر ئۈچۈن قوچاق تەشكىلاتتەك، ۋاقىتلىق بىر تەشكىلات، مەسلەن، ئالايلى، مۇشت يىگەندە پىشانىگە چىقىدىغان ئىششىقتەك بىر نەرسە ئىدۇق... (چېچەكنىڭ قاپىغى سېلىنىدى، موسيو ژانو ۋە پىكىكولومنىلارنىڭ يۈزىگە غەزەپ يۈگۈرگەندەك بولدى... دىمترى ستېپانوۋىچ بۇلاۋىن مۇغەمبەرلىك بىلەن ھېجىيىپ قويدى.) ئەمما بىزنىڭ ئەمدى مۇس-تەھكەم ھوكۇمەت ئىكەنلىگىمىز، دولەتنىڭ ئالتۇن فوندىغا ئىگە ئىكەنلىگىمىز پۈتۈن دۇنياغا مەلۇم بولۇپ قالدى... ئەمدى بىز سىلەر بىلەن كېلىشەلەيمىز، چەتئەل ۋەكىللىرى جاناپلار... (دىمترى ستېپانوۋىچ زەردە بىلەن قولىنى ئۇستەلگە ئۇردى.) مەن ھازىر تار دائىرىدىكى ئۇلپەتلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولىدىغان سوھبەت تەرد-

قىسىدە سوزلىمەكتىمەن. ئەمما، مەن ئېيتقان پىكىرلەرنىڭ قانچىلىك جىددى ئاقىۋەتلەرنى كەلتۇرۇپ چىقىشى ماڭا تولۇق چۈشىنىشلىك... قورال-جابدۇق، گەزلىمە يۇكلەنگەن پاراخوتلارنىڭ رۇس غارغالىتىلىرىغا ئۇزۇپ كېلىشىنى ئالدىن كورۇپ تۇرۇپتىمەن. قۇدرەتلىك ئاق ئارمىيە تەشكىل قىلىنغۇسى... رەھىمسىز قىساس خەنجىرىنىڭ روسىيىگە ئىگىدارلىق قىلىپ تۇرغان قاراقچىلارنىڭ بېشىغا كېلىپ چۈشۈشىنى ئالدىن كورۇپ تۇرۇپتىمەن... بۇ ئىشقا ئالتە يۈز مىليونىمىز يېتىپ ئاشىدۇ... چەتئەل ۋەكىللىرى جاناپلار! ياردەم قىلىڭلار، رۇس خەلقىنىڭ چىن ۋەكىللىرىگە ياردەم قىلىڭلار، ھىمىتىڭلارنى ئايىماڭلار!

دمىترى ستېپانوۋىچ قەدەھتىن بىر سۈمەردى-دە، قاپىغىنى سېلىپ، ئېغىر تىنىپ ئولتۇردى... ئۈستەلنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرغانلار قاتتىق چاۋاك چېلىشتى. سودىگەر بىرىكىن ۋاقىرىدى:

—رەھمەت، بۇرادەر!... مانا بۇ سوزۇڭ بىزگە ياقىدۇ، بىزگە ياقىدۇ، بىزگە سوتسىيالىزىم كېرەك ئەمەس!...

چېچېك ئورنىدىن تۇرۇپ بېلىدىكى كەمىرىنى ئىتتىك توغرىلاپ قويدى-دە، مۇنداق دىدى:

—مەن كوپ سوزلىمەيمەن.... بىز قوۋم-قېرىنداشلىرىمىز بولغان رۇسلار ئۇچۇن جېنىمىزنى پىدا قىلىپ كەلدۇق ۋە پىدا قىلىمىز... ياشىسۇن ئۇلۇغ ۋە قۇدرەتلىك روسىيە، ئۇررا!

شۇ سوزلەردىن كېيىن پۇتۇن ئوينى گۇلدۇرلىگەن چاۋاكلار بېسىپ كەتتى، خوتۇنلارنىڭ نازۇك قوللىرى ئۈستەل ئۈستىدىكى گۈللەرنىڭ ئارىسىدا چاۋاك چېلىشقا باشلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن موسيو ژانو تۇردى. بېشىنى ئالىجاناپلارچە ئارقىسىغا تاشلاپ تۇرۇپ

(چىرايلىق بۇرۇتى ئۇنىڭ يۈزىگە قەھرىمانلىق بېغىشلايتتى) مۇنداق دېدى:

— "Mesdames et Messieurs!"① ئوز ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ شان-شوھرەتلىرىگە ھەۋەس قىلىپ كەلگەن ئالىجاناب رۇس ئارمىيىسىنىڭ بولشېۋىكلار گۇرۇھى تەرىپىدىن ئالدىنىپ كەتكەنلىگىنى ھەممىمىز بىلىمىز. بولشېۋىكلار رۇس ئارمىيىسىگە غەيرى تەبىي ئىدىيىلەرنى، ۋەھشىلىك، رەھىمسىزلىكلەرنى سىڭدۈرۈپ كېلىشتى، نەتىجىدە ئارمىيە ئارمىيىگە ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالدى. Mesdames et Messieurs، مەن يوشۇرمايمەن، بىر ۋاقىتلاردا، فرانسىيە رۇس خەلقىنىڭ سەمىمىلىگىگە بولغان ئىشەنچىدىن تەۋرەنگەن ئىدى.... بۇ دەھشەتلىك ھالەت ھازىر يوق بولدى... بۈگۈن بىز كورۇپ تۇرۇپتىمىزكى، رۇس خەلقى يەنە بىز بىلەن... ئارمىيە ئوز خاتالىقلىرىنى بويىنغا ئالماقتا ۋە تۆزەتمەكتە... رۇس باتۇرلىرى يەنە ئوز كوكرەكلىرىنى ئومۇمى دۈشمەنىنىڭ ئوقىغا تۇتۇپ بېرىشكە تەييار بولۇپ تۇرىدۇ... مەن يېڭى ئىشەنچ ھاسىل قىلغانلىقىمغا خوشالمەن...

چاۋاكلار توختىغاندىن كېيىن پىككولومنى پاگونلىرىنى سىلكىتىپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى. ئەمما زىيادە تەكە داخىل بولغانلارنىڭ ھېچقايسىسى ئىتالىيان تىلىنى بىلمەيدىغان بولغانلىقتىن، ئۇنىڭ ياخشى نىيىتىگە ئىشەنمىدى، سودىگەر بىرىكىن پىككولومنىنىڭ قاپ-قارا كېچىك يۈزىگە سويۇشكە باشلىدى. كېيىن كاپىتال ئىگىلىرىنىڭ

---

① فرانسۇز تىلى بولۇپ، ھورمەتلىك خانىملار ۋە ئەپەندىلەر دېگەن مەنىدە. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

نۇتۇقلىرى ئاڭلاندى. سودىگەرلەر سوزلىرىنى تۇمانلىق قىلىپ سوزلەيتتى، تولاراق سىبىرىيە تەرەپتىن نىجاتلىق كېلىشىنى تەكىتلەشەتتى...ئەڭ ئاخىرىدا ئاتامان دۇتوۋنى ئىككى ئېغىز سوزلەشكە مەجبۇر قىلىشتى. ئۇ ئاۋال: "ياقەي، مەن ئەسكەرمەن، سوز قىلىشنى بىلمەيمەن..." دەپ تۇرۇۋالدى.

ئەمما ئۇ ئاخىر ئورنىدىن تۇردى-دە، بىردىن پەيدا بولغان جىملىق ئىچىدە بىر ئۇھ تارتتى:

ــ نەمىنمۇ ئېيتاي، جاناپلار! ئىتتىپاقداشلار يارەم بەرسە ياخشى، يارەم بېرىشمىسمۇ مەيلى، بولشېۋىكلارنى ئوز كۆچىمىز بىلەن يوق قىلىمىز...ئاقچا بولسا بولدى...ئەمما ئاقچا مەسلىسىدە قانتىمىزنى قىرقماڭلار، جاناپلار...

ــ ئال، ئاتامان، پۇتۇن بار-يوقىمىزنى ئال، ھېچ نەرسىمىزنى ئايمايمىز، ــ دەپ ۋاقىراشقا باشلىدى بىرىكىن ھەددىدىن تاشقىرى خوشاللىنىپ.

زىياپەت ياخشى ئوتتى. سوزلەشلەردىن كېيىن، قارا قەھۋە بىلەن بىللە چەتئەلدىن ئالدۇرۇلغان كانياك ۋە لېكيور كەلتۇرۇلدى. ۋاقىت خېلى كەچ بولۇپ قالغان ئىدى. دىمترى ستېپانوۋىچ ئىنگلىزچە رەسىم بىلەن، يەنى ھېچكىم بىلەن خوشلاشماستىن كەتتى.

دىمترى ستېپانوۋىچ ماشىنىدا ئوز ئويىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئالدى ئىشىكىنى ئېچىۋاتقان چاغدا ئۇنىڭ يېنىغا ئالدىراپ بىر ئەپسەر كەلدى:

ــ كەچۇرىسىز، دوختۇر بۇلاۋىن سىز بولامسىز؟

دىمترى ستېپانوۋىچ بۇ ناتونۇش كىشىگە قارىدى. كوچا خېلى قاراڭغۇ ئىدى، جۇڭشياۋ پاگونىدىن باشقا نەرسىنى كورەلمىدى.

دوختۇر لېۋىنى بىرئاز يالاپ تۇردى-دە، جاۋاپ بەردى:

ــ ھە، مەن بولىمەن.

ــ مەن سىزنىڭ ئالدىڭىزغا ناھايىتى مۇھىم ئىش بىلەن كەلدىم... بىلىمەن، ھازىر قوبۇل قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس...ئەمما مەن يېڭىلا كېلىپ كېتىۋېدىم، ئۇچ قېتىم كەلدىم.

ــ ئەتە سائەن ئون بىردىن كېيىن مىنىستىرلىككە كېلىڭ.

ــ سىزدىن ئوتىنىمەن، بۇگۇن قوبۇل قىلىڭ. مەن كېچىدىكى پاراخوتتا مېڭىپ كېتىشىم كېرەك.

دمىترى ستېپانوۋىچ يەنە جىم بولۇپ قالدى. ناتونۇش كىشىنىڭ ھەركەتلىرىدە ئاللىقانداق خاۋاتىرلىق ۋە كەسكىنلىك سېزىلەتتى. دوختۇر مۇرىسىنى قىسىپ دىدى:

ــ ئاگاھلاندۇرۇپ قوياي: ئەگەر ياردەم سوراپ كەلگەن بولسىڭىز بىكارغا كېپسىز، مېنىڭ ئىشىم ئەمەس.

ــ ياق، ياق، ماڭا ياردەم كېرەك ئەمەس.

ــ ھىم...كىرىڭ.

دالاندىن دمىترى ستېپانوۋىچ بولمىسىگە ئاۋال ئوزى كىردى، ئىچكىركى ئويلەرگە كىرىدىغان ئىشىكلەرنى قۇلۇپلىدى. ئىچكىركى بولمە يورۇق ئىدى ــ ئۇ يەردە ئائىلە ئەزالىرى تېخى ئۇخلاشقا ياتمىغان بولسا كېرەك. كېيىن دوختۇر يېزىق ئۇستىلىنىڭ يېنىغا ئولتۇردى-دە، كەلگەن كىشىگە ئۇدۇلىدىن جاي كورسەتتى، قول قويۇش كېرەك بولغان قەغەزلەرگە كوڭۇلسىز ھالدا قاراپ چىقتى، كېيىن ئىككى قولىنى گىرەلەشتۇرۇپ:

ــ خوش، نىمە ئىش؟ ــ دەپ سورىدى.

ئەپىتسەر شەپكىسىنى مەيدىسىگە باستى-دە، ئاللىقانداق مۇلايىم

ئاۋاز بىلەن:

ــ داشا قېنى؟ــ دېدى.

شۇ چاغدىلا دوختۇرنىڭ مۇرىسى ئورۇندۇقنىڭ يولەنچۇگىگە تاق قىلىپ تەگدى. دوختۇر بۇ ئادەمنىڭ يۈزىگە ئەمدى سىنچىلاپ قارىدى. بۇنىڭدىن ئىككى يىلچە ئىلگىرى داشا ئوزىنىڭ ئېرى بىلەن بىللە چۈشكەن رەسمىنى ئەۋەتكەن ئىدى. بۇ كىشى دەل ئەنە شۇ كىشى ئىدى. بىردىن دوختۇرنىڭ رەڭگى تاتىرىپ كەتتى، كوزلىرىنىڭ تېگىدىكى ئېسىلىپ چۈشكەن گوشنى تىترەك تۇتتى، بوغۇلغان ئاۋاز بىلەن سورىدى:

ــ داشامۇ؟

ــ ھە، داشا، مەن تېلېگىن بولسەمەن.

دوختۇرنىڭ كوزىگە تىكىلىپ قاراۋېتىپ، تېلېگىنمۇ تاتىرىپ كەتتى. دمترى ستېپانوۋىچ ئوزىگە كەلدى ۋە ئومىردە بىرىنچى مەرتىۋە كورۇپ ئولتۇرغان كۆيوغلىنى تەبرىكلەشنىڭ ئورنىغا (بۇ تەبىي بولاتتى) ئىككى قولىنى سلكىدى ـ دە، ئاۋازىنى ئاللىقانداق بىر خىل چىقىرىپ، دېدى:

ــ ھە، ھە... تېلېگىنمىسز؟... خوش قانداقسز؟

ئۇ ئالدىراپ قالغىنىدىن بولسا كېرەك، ھەتتا ئۇڭان ئىلگىچنىڭ قولىنى سقىپمۇ كورۈشمىدى. قاڭشىرىغا قىسقۇچلۇق كوزەينەكنى قىستۇردى ـ دە، (چەمبىرىگى ئاق سمدىن بولغان كونا، دەز كەتكەن كوزەينەكنىڭ ئورنىغا ئالتۇن گەردىشلىك كوزەينەك ياستۇلغان ئىدى) بىردىن ھودۇقۇپ قالدى، نىمشقىدۇر ئۇستەلنىڭ سىرتىملىرىنى تارتىپ، يەنە ئىتتىرىپ قويۇشقا باشلىدى.

ھېچ نەرسىنى چۈشىنەلمەي قالغان تېلېگىن ئۇنىڭ ھەركەتلىرىنى

كۆزىتىپ تۇلتۇراتتى. بۇنىڭدىن بىر مىنۇتلا ئاۋال تېلېگىن يۇرىگىدىكى ھەممە سوزلىرىنى ئۇنىڭغا خۇددى ئوزىنىڭ ئاتىسىغا ئېيتقاندەك قىلىپ ئېيتىپ بېرىشى مۇمكىن ئىدى...ئەمدى ئۇ: "كىم بىلىدۇ، بەلكى پەملەپ قالغاندۇر...ئۇنى يەنە ئېغىر ئەھۋالغا سېلىپ قويماي، ھەر ھالدا مىنىستىرغۇ..." دەپ ئويلىدى. بېشىنى پەسكە سالدى- دە، ناھايىتى ئاستا ئاۋاز بىلەن دېدى:

ــ دىمترى ستېپانوۋىچ، داشانى كورىگىنىمگە يېرىم ئايدىن ئاشتى. خەتلەر تەگمەيدۇ...نېمە بولدى، ئۇ ھازىر نەدە ــ ھېچ خەۋىرىم يوق.

ــ تىرىك، تىرىك، ئامان-ئېسەن يۇرۇپتۇ! ــ دەپ دوختۇر ئۇستەلنىڭ تېگىگىچە ئىگىشتى-دە، پەستكى سىرتىمنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى.

ــ مەن پىدائىلار ئارمىيىسىدىمەن...مارت ئېيىدىن بېرى بولشېۋىكلارغا قارشى كۆرەش قىلىپ كېلىۋاتىمەن...ھازىر سلىگىبۇ- نىڭ مەخپى تاپشۇرۇغى بىلەن شىمالغا كېتىۋاتىمەن.

دىمترى ستېپانوۋىچ ئۇنىڭ سوزلىرىنى ناھايىتى ئەجەپلىنىپ تىڭشايتتى، "مەخپى تاپشۇرۇق" سوزىنى ئاڭلىشى بىلەن بىردىن مىيغىدا كۆلۈپ، دېدى:

ــ ھە، ھە، شۇنداقمۇ؟ قايسى تۇغدە خىزمەت قىلىسىز؟

ــ ئەسكەرلەر تۇغدىسىدە. ــ تېلېگىن يۇزىگە قان كىرىپ، قېپ- قىزىرىپ كەتكىنىنى سەزدى.

ــ ھە، ھە...دىمەك، پىدائىلار ئارمىيىسىدە شۇنداق تۇغن بار ئىكەن-دە، بۇ يەرگە ئۇزاق تۇرىدىغان بولۇپ كەلدىڭىزمۇ؟

ــ بۇگۈن كېچە مېڭىپ كەتمەكچىمەن.

www.tughurkitap.com
تۇرۇر كتاب تۈرىيكىنى
ئۇيغۇرچە كىتابلاىنىڭ يېڭى ئادرىسى

ـــ تولىمۇ ئوبدان، نەگە كەتمەكچىسىز؟ كەچۈرىسىز، بۇ ئەلۋەتتە ھەربى سىر بولسا كېرەك، قىستىمايمەن...باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، جاسۇسلۇق ئىشلىرى بىلەندۇر!

دمىترى ستېپانوۋىچنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك غەلىتە بولۇپ كەتتىكى، تېلېگىن ھەتتا ھاياجان ئىچىدە ئولتۇرغان بولسىمۇ بىر چوچۇپ كەتتى، ئېھتىياتلاندى. ئەمما شۇ چاغدا دوختۇر ئىزدىگەن نەرسىسىنى تاپقان ئىدى.

ـــ رەپىقىڭىز ئامان ـ ئېسەن...مانا، ئوقۇپ چىقىڭ، ئوتكەن ھەپتىدە كەلگەن ئىدى...سىزنىڭ توغرىڭىزدىمۇ يازغان. (دوختۇر تېلېگىننىڭ ئالدىغا داشانىڭ قولى بىلەن يېزىلغان بىرنەچچە ۋاراق خەتنى قويدى. قىيسىق يېزىلغان قىممەتلىك خەتنى كورۇپ، ئىۋان ئىلئىچنىڭ كوزلىرى تىنىپ كەتتى.) ئەيىپكە بۇيرۇمايسىز، مەن سىرتقا چىقىپ كېلىمەن، بىمالال ئولتۇرۇۋېرىڭ.

دوختۇر ئويدىن ئىلدام چىقىپ، ئىشىكنى قۇلۇپلىدى. ئىۋان ئىلئىچنىڭ ئەڭ كېيىنكى ئاڭلىغان نەرسىسى دوختۇرنىڭ ئويىدىكىلەرنىڭ بىرىنىڭ سوئالىغا:

ـــ...بىر كىشى ئىش بىلەن كېپتۇ...، ـــ دەپ بەرگەن جاۋاۋى بولدى.

دوختۇر ئاشخانىدىن قاراڭغۇ دالانغا ئوتتى، ئۇ يەردە قەدىمقى زاماندىن قالغان تېلېفون بار ئىدى. دوختۇر يۇزىنى تام تەرەپكە قىلىپ، تېلېفوننىڭ تۇتقۇچىنى بۇرىدى، پىچىرلىغان ئاۋاز بىلەن پايلاقچىنى چاقىردى، ئاپاراتقا سېمىيون سېمىيونوۋىچ گوۋەدىنىنى چاقىرتقۇزدى.

داشانىڭ خېتى سېرىق قېرىنداش بىلەن يېزىلىغان ئىدى، ھەرپلەرنىڭ بارغانسېرى بىرىكىشىپ، قۇرلار بارغانسېرى بەسكە قىيسىيىپ كەتكەن ئىدى:

"دادا، ماڭا نىمە بولارىكىن بىلمىدىم...ھېچ نەرسە مەلۇم ئەمەس، بېشىم قېتىپ قالدى...مېنىڭ خېتىمنى ئوقۇيدىغان كىشىم بىرلا سەن ئوزەڭسەن...مەن قازاندىمەن... ئوگۇنلۇكە مېڭىپ كەتسەم كېرەك، ئەمما سېنىڭ ئالدىڭغا بارالارمەنمكىن؟ مەن سېنى ئەلۋەتتە كورمەكچىمەن. سەن ھەممە سوزلىرىمگە چۈشىنىسەن. قانداق مەسلىھەت بەرسەڭ، شۇنى قىلىمەن... مېنىڭ تىرىك قېلىشىم بىر موجىزە بولىدى... بېشىمدىن شۇ ئىشلار ئوتكەندىن كېيىن بەلكى ياشىشىم كېرەك ئەمەستۇر، بىلمىدىم. ماڭا ئېيتقان سوزلەر، ماڭا چۈشەندۈرگەن ھەممە نەرسىلەر ــ يالغان، يىرگىنچلىك، پەسلىك... ھەتتا نىكانور يۇرىيېۋىچ كۇلىچيوكمۇ شۇنداق...مەن ئۇنىڭغا ئىشەنگەن ئىدىم، ئۇنىڭ سوزىگە كىرىپ موسكۋاغىمۇ كەلدىم. (كورۇشكىنىمزدە ھەمىسىنى تەرتىۋى بىلەن تەپسىلى ئېيتىپ بېرىمەن). ھەتتا ئۇمۇ ماڭا تۇنۇگۈن دەل مۇنۇ سوزلەرنى ئېيتتى: "ئادەملەر قىرىلىپ كېتىۋاتىدۇ، نۇرغۇن ئادەملەر ئولۇپ ياتىدۇ، بىر ئادەمنىڭ قىممىتى بىر تال ئوق بولۇپ قالدى، پۈتۈن ئالەم قانغا مىلىنىپ ياتىدۇ، شۇنداق بىر ھالەتتە يەنە سىز بىلەن قائىدىگە مۇۋاپىق باردى-كەلدى قىلىپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. باشقىلار بۇنىمۇ ئېيتىشمايدۇ، توغرىدىن-توغرىلا ئورۇنغا ياتقۇزۇشۇۋېرىدۇ". مەن بوش كەلمەي تۇرۇپتىمەن، دادا، ماڭا ئىشەنگىن... مەن بىراۋلارغا بىر ئىستاكان ھاراقتىن كېيىن تېپتىپ كورۇلىدىغان شىرىنلىك بولۇشنى خالىمايمەن. ماڭا ئوز ئىختىيارىمدا قالغان ئاخىرقى نەرسەمنىمۇ بىراۋلارغا بېرىۋېتىشتىن بوينۇمغا سىرتماق سالغىنىم ياخشىراق. مەن پايدىلىق ئىش قىلىشقا تىرىشتىم. ياروسلاۋلدا مولدۇردەك ئوق يېغىپ تۇرغان چاغلاردا ئۇچ كۇنگىچە تىببىي سانىتاركا بولۇپ ئىشلىدىم...كېچىسى قوللىرىم

قان، كوينىگىم قان پىتى كارۋاتقا يېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن... بىر چاغدا بىرسى ئىتىگىمنى كوتىرىۋاتىدۇ. ئورنۇمدىن تۇرۇپ ۋاقىرىدىم. بىر ئەپىتسەر بالا، ئۇنىڭ تۇرقى ھىچ يادىمدىن چىقمايدۇ! قۇتىرىغىنىچە مېنى كارۋاتقا ياتقۇزماقچى بولدى، قوللىرىمنى قايرىشقا باشلىدى...ئەبلەخ! دادا، مەن ئۇنى تاپانچا بىلەن ئېتىپ تاشلىدىم، — قانداق بولغىنىنى ئوزەممۇ بىلمەيمەن...ئۇ يىقىلدى ئەتىمالىم، بىلمەيمەن، يادىمدا يوق...يۇگۇرۇپ كوچىغا چىقسام — پۇتۇن شەھەر يالقۇن ئىچىدە، زەمبىرەك ئوقلىرى پارتلىماقتا...ئەنە شۇ كۇنى ئەقلىمدىن ئازماي قالغىنىمغا ئوزەممۇ ھەيرانمەن...قېچىش، قېچىپ كېتىش پىكرى ئەنە شۇ ۋاقىتتا كاللامغا كەلدى...سەن ئەھۋالىمنى چۈشەنگىن، ياردەم قىلغىن... مەن روسىيىدىن قاچماقچىمەن!... مېنىڭ قېچىش ئىمكانىيەتلىرىم بار... ئەمما سەن مېنىڭ كۇلىچيوكتىن قۇتۇلۇشۇمغا ياردەم قىل. ئۇ ھەمىشەم مېنىڭ كەينىمدىن يۇرىدۇ، ياق، ئۇ مېنى دائىم ئوزىنىڭ كەينىدىن ئەگەشتۇرۇپ يۇرىدۇ، ھەر كۇنى كېچىسى ئەنە شۇنداق سوزلەر. ئولتۇرسە ئولتۇرسۇن، ئەمما مەن ئۇنىڭ ئېيتقىنىنى قىلمايمەن..."

ئىۋان ئىلئىچ توختاپ نەپەس ئالدى-دە، ۋاراقنىڭ ئىككىنچى بېتىنى ئوقۇشقا باشلىدى:

"تۇيۇقسىزدىن قولۇمغا قىممەت باھالىق نەرسىلەر چۈشۈپ قالدى... نىكىتا دەرۋازىسىدا مېنىڭ كوزۇمنىڭ ئالدىدا بىر كىشىنى تىرامۋاي بېسىپ كەتتى. ئۇ مېنىڭ توغرامدىن ئولدى، مەن بىلىمەن...ھۇشۇمغا كەلسەم، قولۇمدا كروكودىل تېرىسىدىن قىلىنغان كىچىككىنە چامادان: مېنى يەردىن كوتىرىپ تۇرغۇزۇشقاندا قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويۇشقان بولسا كېرەك...پەقەت ئەتىسى ئېچىپ قارىدىم: ئىچىدىن قىممەتلىك گوھەر ۋە مەرۋايىتلار چىقتى. بۇ نەرسىلەرنى ئەنە شۇ كىشى بىر يەردىن ئوغرىلىۋالغان...ئۇ تىرامۋايدا مېنىڭ بىلەن كورۇشكىلى كېتىۋاتقان ئىدى...بۇ نەرسىلەرنى مېنىڭ ئۇچۇن ئوغرىلىغان بولسا كېرەك...

دادا، مەن ھىچقانداق ھوقۇق-پوقۇقلار بىلەن ھىساپلىشىشنى خالىمايمەن، بۇ نەرسىلەرنى ئېلىپ قالدىم...مەن ھازىر شۇلارغا بىردىن-بىر قۇتۇلدۇرىدىغان نەرسەم دەپ كوز تىكىمەن. ئەگەردە سەن مېنى ئوغرى دىمەكچى بولساڭمۇ، بەرىبىر نەرسىلەرنى ئېلىپ قالىمەن...ھىساپسىز كوپ كورگەن ئولۇملەردىن كېيىن مەن ياشاشنى خالايمەن...مەن ئىنسانىنىڭ ئوبرازىغا ئەمدى ئىشەنمەيمەن...ۋەتەننى ئازات قىلىش كېرەك دەپ يۇرگەن ئالىجاناپ ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئەبلەخلەر، ۋەھشى ھايۋانلاردۇر... ئوھ-ھو، مېنىڭ كورگەنلىرىمنى كورسەڭ ئىدىڭ... لەنەت، لەنەت ئۇلارغا! ۋەقە مۇنداق بولدى: بىر كۇنى كېچىسى يېرىم تۇندە مېنىڭكىگە نىكانور يۇرىيېۋىچ كېلىپ قالدى، توپ-توغرا پېتروگراتتىن كەلگەن بولسا كېرەك...ئۇ ماڭا: "مېنىڭ بىلەن بىللە موسكۋادىن كېتىشىڭىز كېرەك" دەپ قالدى. ئەسلىدە ئۇلارنىڭ تەشكىلاتى، يەنى "ۋەتەن ۋە ئەركىنلىكنى قوغداش ئىتتىپاقى"نى ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنى تازىلاش كومىتېتى پاش قىلىپتۇ، موسكۋادا نۇرغۇن كىشىلەرنى قاماققا ئاپتۇ. ساۋىنكوۋ پۇتۇن ئىشتاپتىكىلەر بىلەن ۋولگىغا قېچىپ كېتىپتۇ. ئەنە شۇ تەرەپلەردە، يەنى رىبىنسكىدا، مۇرومدا، ياروسلاۋل تەرەپلەردە ئۇلار قوزغىلاڭ كوتىرىشى كېرەك ئىكەن. ئۇلار قوزغىلاڭ كوتىرىشكە ناھايىتى ئالدىرىشاتتى: فرانسىيىنىڭ ئەلچىسى باشقا ئاقچا بەرمەي قويۇپتۇ ۋە تەشكىلاتنىڭ كۇچلۇك ئىنكەنلىگىنى ئەملىي ئىشتا كورسىتىڭلار دەپ تەلەپ قىلىپتۇ. ئۇلار ھەممە دىخانلار ئومۇمى يوسۇندا بىز تەرەپكە ئوتىدۇ دەپ ئويلاشقان ئىدى. نىكانور يۇرىيېۋىچنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، بولشېۋىكلارنىڭ كۇنى تۇگىگەن ئىمىش، قوزغىلاڭ پۇتۇن شىمالنى، شىمالىي ۋولگىنى ئوز قايىنىمىغا ئېلىپ، چېخوسلوۋاكلار بىلەن قوشۇلۇشى كېرەك ئىمىش. كۇلىچيوك مېنى: "تەشكىلاتنىڭ تىزىملىرى ئىچىدىن سىزنىڭ نامىڭىزمۇ چىقىپ قالدى، موسكۋادا قېلىش خەۋپلىك" دەپ ئىشەندۇردى، شۇنىڭدىن كېيىن بىز ئىككىمىز

ياروسلاۋلغا كەتتۇق.

ئۇ يەردە ھەممە نەرسە تەييار ئىكەن: ئەسكىرىي قىسىملار، ساقچىلار، ھەربى قورال زاۋۇدى ۋە باشقا ھەممە جايلاردا ئۇلارنىڭ تەشكىلاتىدىكى ئادەملەر باشلىق ئىكەن... بىز ياروسلاۋلغا كەچقۇرۇن يېتىپ باردۇق، سەھەردە بولسا ئوق ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتىم... يۇگۇرۇپ دەرىزىنىڭ يېنىغا باردىم... دەرىزە ھويلىغا قارىغان ئىدى، ئۇدۇلىدا ماشىنا بېكىتىنىڭ تېمى، بىر دوۋە ئەخلەت بار ئىدى... بىرنەچچە ئىت دەرۋازىغا قاراپ ھاۋشۇپ تۇراتتى... ئېتىشما بېسىلدى، ھەممە تەرەپ جىمجىت، يىراقتىن پالاق-پۇلۇقلار ۋە موتسىكىلىتلارنىڭ گۇدۇكلىرى ئاڭلاندى... كېيىن پۇتۇن شەھەردە چېركاۋلار قوڭغۇراق چېلىشقا باشلىدى. ھويلىمىزنىڭ دەرۋازىسى ئېچىلىپ، ھويلىغا مۇرىلىرىگە پاگون قادىۋېلىشقان بىر توپ ئەپىتسەر كىردى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قىزىشقان بولۇپ، قوللىرىدىكى قوراللىرىنى سىلكىتىشەتتى. ئۇلار چاچ-ساقىلى قىرىلغان، سېمىز، ئۇستىگە كۇلرەڭ پىنجەك كىيگەن بىر كىشىنى ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ كېلىشتى. ئۇ كىشىنىڭ نە شەپكىسى، نە ياقىسى يوق ئىدى، جىلىتكىسىنىڭ تۇگمىسى ئېتىلمىگەن ئىدى. قىپ-قىزىل يۇزى غەزەپ بىلەن تولغان ئىدى. ئۇلار ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇرۇشاتتى، كاللىسى لىڭشىپ-لىڭشىپ كېتەتتى، ئاچچىغى كېلەتتى. ئىككى كىشى ئۇنى ماشىنا سېخىنىڭ يېنىدا ئېلىپ تۇرۇشتى، قالغانلىرى نېرىراققا بېرىپ مەسلىھەتلىشىشكە باشلىدى. شۇ چاغدا بىز تۇرغان ئوينىڭ قارا ئىشىگىدىن پېرخۇروۋ شاڭشياۋ چىقتى، — مېنىڭ ئۇنى بىرىنچى قېتىم كورۇشۇم ئىدى، — ئۇ قوزغىلاڭغا قاتنىشىدىغان پۇتۇن قوراللىق كۇچلەرنىڭ باشلىغى ئىدى.... ھەممىسى ئۇنىڭغا ھەربىچە سالام بېرىشتى. ئۇ كىشى ناھايىتى مۇستەھكەم ئىرادىلىك كىشى؛ قاپ-قارا كوزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن، يۇزى ئورۇق، قامىتى تېتىك، پەلەي كىيگەن، قولىدا كىچىك تايىغى بار ئىدى. پىنجەك كىيگەن كىشىنىڭ ئومرى پۇتكەنلىگىنى دەرھال بايقىدىم. پېرخۇروۋ ئۇنىڭ يۇزىگە كوز تېگىدىن قاراشقا باشلىدى، چىشلىرىنىڭ ئاقىرىپ كورۇنگىنىنى

كورۇپ تۇراتتىم. پىنجەك كىيگەن كىشى بولسا ھامان ئاچچىقلىناتتى ۋە پوپوزا قىلاتتى. شۇنىڭدىن كېيىن پېرخۇروۋ بېشىنى كوتىرىپ بىر سىلكىدى-دە، كوماندا بېرىپ، ئۇزى كەتتى... سېمىز كىشىنىڭ يېنىدا تۇرغان ئىككى كىشى دەرھال چەتكە چىقتى... سېمىز كىشى ئۇستىدىكى پىنجىگىنى جان ئاچچىغى بىلەن بېسىپ مىجىقلىدى-دە، ئالدىدا تۇرغان ئەپىتسەرلەردىن بىرىنىڭ يۇزىگە ئاتتى، — ئۇلارنى تىللايتتى ۋە يۇزى قىپ-قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. يوغان گەۋدىسى بىلەن دىۋەيلىگەن ھالدا مۇشتۇمىنى كوتىرىپ ۋاقىرايتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ئۇنىڭغا قاراپ ئوق ئېتىشتى. ئۇ بىردىنلا تىترەپ كەتتى، ئىككى قولىنى ئالدىغا قاراپ سوزدى-دە يىقىلدى. ئۇ يەرگە يىقىلغاندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە ئوق ئېتىپ تۇرۇشتى. ئۇ بولشېۋېك — سىياسى كومىسار ناخىمسون ئىكەن... دادا، مەن ئۇز كوزۇم بىلەن ئادەم ئولتۇرگەننى كوردۇم! ئۇنىڭ جان تالىشىپ ھاۋانى چاڭگاللىغىنىنى ئومۇرۋايەت ئۇنتۇمايمەن... نىكانور يۇرىيېۋىچ، بۇ ياخشى بولدى، ئەگەر ئۇنى ئېتىپ تاشلىمىغاندا، ئۇ بىزنى ئېتىپ تاشلايتتى دەپ، مېنى ئىشەندۇردى...

كېيىنكى ئىشلار ئېسىمدە ئېنىق يوق؛ شۇنىڭدىن كېيىنكى ھەممە ھادىسىلەر ئەنە شۇ ئولتۇرۇشنىڭ داۋامى ئىدى، ئولۇشنى خالىمىغان گەۋدىلىك كىشىنىڭ ئولۇم تېچسىزلىغى بىلەن باغلىق ئىدى... ماڭا ئالىلىقانداق كوپ تۇۋرۇكلۇك ۋە ئۇزۇن بىر بىناغا كىرىشنى بۇيرۇشتى. مەن ئۇ يەردە ماشىنكىدا بۇيرۇق ۋە چاقىرىقلار بېسىپ يۇردۇم. موتسىكىلىتلار كېلىپ-كېتىپ تۇراتتى؛ چاڭ-توپا... ئاللىقانداق ئادەملەر ھودۇقۇپ كىرەتتى، زەردە قىلاتتى، بىرنىمىلەر دەپ بۇيرۇقلارنى بېرەتتى؛ كىچىككىنە ئىشلاردىنمۇ جاڭجال چىقىپ كېتەتتى، ھەممە بېشىنى تۇتۇشاتتى. ئۇلارنى بىر دەم ۋەھىمە باساتتى، بىر دەم ھەددىدىن تاشقىرى ئۇمىتلەر قاپلايتتى. ئەمما كوزلىرىدىن سوغاق نۇر توكۇلۇپ تۇرىدىغان پېرخۇروۋ كېلىپ، ئىككى ئېغىز سوز قىلىشى بىلەن ھەممە جىم بولۇپ قالاتتى. ئەتىسى شەھەرنىڭ تاشقىرىسىدىن زەمبىرەكلەرنىڭ گۇلدۇرلىگەن ئاۋاز-

لىرى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. بولشېۋىكلار كېلىپ قالغان ئىدى. بىزنىڭ ئىدارىدىن ئەتىدىن ـ كەچكىچە ھەر خىل ئادەملەر ئۇزۇلمەيتتى، ئەمدى بولسا بىردىن بوشاپ قالدى. شەھەرگە خۇددى قىرغىن كەلگەندەك ئىدى. پەقەت پېرخۇروۋنىڭ ئاپتوموبىلى شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا پىقىراپ يۇرەتتى، قوراللىق ئەترەتلەر ئوتۇپ تۇراتتى... ھەممەيلەن ئايرۇپىلانلاردا فرانسۇزلارنىڭ كېلىشىنى، شىمال تەرەپتىن ئاللىقانداق قوشۇنلارنىڭ، رىبىنسكىتىن ئوق ـ دورا باسقان پاراخوتلارنىڭ كېلىشىنى كۇتۇشەتتى... ئەمما بۇ ئۇمىتلەر قۇرۇققا چىقتى. پۇتۇن شەھەرنىڭ ئەتراپىنى جەڭ ھالقىسى ئورىۋالدى. كوچىلاردا زەمبىرەكنىڭ ئوقلىرى پارتلاشقا باشلىدى... قەدىمقى زامانلاردىن قالغان چېركاۋلار، يوغان ـ يوغان بىنالار ئورۇلۇپ چۇشۇشكە باشلىدى، ھەممە يەرنى ئوت ئېلىپ كەتتى، ئوت ئوچۇرىدىغان ھىچكىم يوق، قۇياشنىڭ نۇرىنى قاپ ـ قارا ئىس قاپلىۋالدى. كوچىلاردا ياتقان ئولۇكلەرنىمۇ ھىچكىم يىغىشتۇرۇۋالمايتتى. مەلۇم بولۇشىغا قارىغاندا، ساۋىنكوۋ رىبىنسكىتىمۇ خۇددى شۇنداق قوزغىلاڭ كوتەرگەن ئىكەن، ئۇ يەردە توپچى قىسىملارنىڭ ئامبارلىرى جايلاشقان ئىكەن، ئەمما قوزغىلاڭنى ئەسكەرلەر باستۇرۇپتۇ، ياروسلاۋلنىڭ ئەتراپىدىكى يېزىلار قوزغىلاڭچىلارغا ياردەم بېرىشنى پۇتۇنلەي خالىمايدىكەن، ياروسلاۋل ئىشچىلىرى بولشېۋىكلارغا قارشى كۇرەش قىلىش ئۇچۇن ئاكوپلارغا چۇشۇشنى خالىمايدىكەن.... ئەڭ دەھشەتلىگى پېرخۇروۋنىڭ چىرايى ئىدى: ئەنە شۇ كۇنلىرى مەن ئۇنى دائىم ئۇچرىتاتتىم. شەھەرنىڭ خارابىلىرى ئارىسىدا ماشىنىغا چۇشۇپ يۇرگەن پېرخۇروۋ ئەمەس، بەلكى ئەجەلنىڭ ئوزى ئىدى، بولۇۋاتقان پۇتۇن ھادىسىلەر گويا ئۇنىڭ ئىرادىسى بىلەن بولۇۋاتقاندەك ئىدى. كۇلىچىوك مېنى بىرنەچچە كۇنگىچە يەر ئاستى ئويىدە تۇرغۇزدى. دادا، مەنمۇ ئوزەمنى مەلۇم دەرىجىدە ئەيىپلىك دەپ بىلدىم... يەر ئاستى ئويىدە يەنە قالسام، ساراڭ بولۇپ كېتەتتىم. بېشىمغا كىرىست سېلىنغان ئاق ياغلىقنى چىگدىم ـ دە، بىر ئەپىتسەر مېنى زورلىماقچى بولغان كېچىگىچە ئىشلىدىم...

ياروسلاۋل قولدىن كېتىشتىن بىر كۇن ئاۋال نىكانور يۇرىيېۋىچ ئىك-
كىمىز قېيىققا چۇشۇپ ۋولگىنىڭ نېرىقى تەرىپىگە قېچىپ كەتتۇق... بىر
ھەپتىگىچە ئادەملەردىن يوشۇرۇنۇپ، موكۇنۇپ يۇردۇق، كېچىلىرى
پاخال دوۋىلىرىنىڭ تېگىگە كىرىپ ياتتۇق، — ھىلىمۇ ياخشى، كېچىسى
ھاۋا سوغاق ئەمەس ئىدى. توفلىلىرىم يىرتىلىپ كەتتى، پۇتلىرىم ئىششىپ
كەتتى، يېرىلىپ قانىدى. نىكانور يۇرىيېۋىچ ماڭا ئاللىقەيەردىن پىيما
تېپىپ بەردى. — بىراۋنىڭ قاشا تېمىدا ئېسىقلىق تۇرغان بولسا، ئېلىپ
كېلىۋەرگەن بولسا كېرەك. قانچە كۇن يول يۇرگىنىمىز يادىمدا يوق، بىر
كۇنى تەسلىكتە ئۇستى جۇل - جۇل بولۇپ كەتكەن، ئايىغىغا چىپتا باشماق،
بېشىغا پاخماق قالپاق كىيگەن بىر كىشىنى ئۇچراتتۇق. ئۇ قولىدىكى
تاياققا تايىنىپ، قەددىنى كوتىرىپ كېتىپ باراتتى. ئۇ كىشى پېرخۇروۋ
ئىدى، ئۇمۇ ياروسلاۋلدىن قاچقان ئىكەن. مەن قورقۇپ كەتكىنىمدىن
ئوتنىڭ ئۇستىگە دۇم يىقىلىپ چۇشۇپتىمەن... كېيىن كوسترومىغا يېتىپ
كەلدۇق، كۇلىچيوكنىڭ بىر ئاغىنىسىنىڭكىگە چۇشتۇق، ئۇ بىر ئەمەلدار
بولۇپ، قىشلاقتا تۇرىدىكەن. چېخلار قازاننى ئالغىچە شۇ يەردە تۇر-
دۇق.... نىكانور يۇرىيېۋىچ ھەمىشە ماڭا غەمخورلۇق قىلىپ تۇردى، —
مەن ئۇنىڭدىن مىننەتدارمەن.... شۇ كۇنلەردە، كوسترومىدا تۇرغىنىمىزدا
نىكانور يۇرىيېۋىچ مېنىڭ قىممەت باھالىق تاشلىرىمنى كورۇپ قالدى، — مەن
ئۇ تاشلارنى قولياغلىغىمغا تۇگۇپ قاپچۇغۇمغا سېلىپ قويغان ئىدىم، ئۇ قاپ-
چۇقنى پىنجىگىنىڭ يانچۇغىغا سېلىپ ئېلىپ يۇرەتتى. ئۇ تاشلارنى ئوزەممۇ
كوسترومىدا يادىمغا كەلتۇردۇم. پۇتۇن ھەقىقەتنى ئېيتىپ بېرىشكە توغرا
كەلدى، — ۋىجدان بىلەن قارىغاندا، مەنمۇ جىنايەتچىمەن دىدىم. بۇ
توغرىدا ئۇ پۇتۇن بىر پەلسەپىۋى نەزىرىيە تۇزۇپ چىقتى: ئۇنىڭ پىك-
رىچە، مەن جىنايەتچى ئەمەس ئىكەنمەن، تۇرمۇشۇمنىڭ تەقدىرى قولۇمغا
تەلەي سىناش بېلىتىنى تۇتقۇزغان ئىمىش. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ
ماڭا بولغان مۇناسىۋىتى ئوزگىرىپ، ناھايىتى مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.
خىلۋەت بىر جايدا، كىچىك بىر ئويدە تازا ۋە تىنچ تۇرغىنىمىز، سۇت

ئىچىپ، قارىقات ۋە مالىنا يەپ يۇرگەنلىرىمىزمۇ مۇناسىۋىتىمىزگە تەسىر قىلغان بولسا كېرەك. مەن خېلى تۇزىلىپ سەمرەپ قالدىم، بىر كۈنى ئاخشىمى، كۆن ئولتۇرغاندىن كېيىن باغدا ئولتۇرغان ئىدۇق، ئۇ ئەمۇر مەن مۇھەببەتتىن سوز باشلىدى، مېنىڭ مۇھەببەت ئۇچۇن يارتىلغىنىنى ئېيتىپ، قولۇمنى سويۇشكە باشلىدى. بىر مىنۇتتىن كېيىن ئاكاتسىيىنىڭ تۇۋىدىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا مېنىڭ ئۇنىڭغا بېرىلىشىمگە ئۇنىڭ شۇبھە قىلمىغىنىنى سەزدىم. شۇنچە ۋەقە ۋە مۇشەققەتلەردىن كېيىن... مەن ئار-تۇقچە سوزلەپ ئولتۇرماسلىق ئۈچۇن، ئىككىمزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقاندا-داق مۇناسىۋەت بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، مەن ئۇنىڭ ئىلتىجىنى ياخشى كورىمەن دەپ قويدۇم، مەن يالغان ئېيتمىغان ئىدىم، دادا..."

ئۇنىڭ ئىلتىجا يانچۇغىدىن قولياغلىغىنى ئېلىپ، يۇزىنى ئېرتتى، كېيىن كوزلىرىنى ئېرتتى-دە، خەتنى كورۇشنى داۋام قىلدى:

"مەن يالغان ئېيتمىدىم... مەن ئۇنىڭ ئىلتىجىنى ئۇنتۇمغانىمەن. مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ھېساپ-كىتاۋىم تېخى پۈتمىگەن... بىزنىڭ مارتتا ئاجرىلىشىپ كەتكەنلىگىمىزنى بىلىسەن، ئۇ كاپكازغا، قىزىل ئارمىيىگە كەتكەن ئىدى... ئۇنىڭ ئابرويى جايىدا، ئۇ پارتىيىگە كىرمىگەن بول-سىمۇ، ھەقىقى بولشېۋىك ئۇ... ئىككىمزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقە ئۇزۇل-گەن بولسىمۇ، بىزنىڭ ئوتمۇشىمىز بىر بىرىمىزنى قاتتىق باغلاپ قويغان... ئوتمۇشتىن كەچمەيمەن... كۆلىچوك بولسا ئىشنى ناھايىتى سەل چاغ-لىدى ـ يات دىيىشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ ئۇ... ئېخ، دادا، بىزنىڭ بىر ۋاقىتلاردا مۇھەببەت دەپ ئاتاپ يۇرگىنىمىز ئۇزىمىزنى ئۇزىمىز ھىمايە قىلىشىمىز ئىكەن... بىز ئۇنتۇلغاقلىقتىن، يوق بولۇپ كېتىشتىن بەك قورقىمىز... شۇنىڭ ئۈچۇنمۇ قاراڭغۇ كېچىدە پاھىشىنىڭ كوزلىرىگە كوزۇڭ چۇشۇپ قالسا، قورقۇپ كېتىسەن... ئۇلار ئايال ئەمەس، پەقەت ئايالالارنىڭ كولەڭگىسى... ئەمما مەن تىرىكمەن، جېنىم بار، مېنى خەۋ-پىڭ ياخشى كورۇشلىرىنى، ئەسلەشلىرىنى خالايمەن، ئۇزەمنى ئاشقىم-

نىڭ كوز ئالدىدا كورگۇم كېلىدۇ... مەن ھاياتنى ياخشى كورىمەن... بىر پەسكە ئوزەمنى بېرىش تىلىگى تۇغۇلۇپ قالسا، ئۇنىڭدا باشقا مەسىلە... ئەمما ھازىر مېنىڭ يۇرىگىم نەپرەت، يىرگىنىش ۋە دەھشەت بىلەن تولغان... كېيىنكى ۋاقىتلاردا يۇزۇمگە، قەددى-قامىتىمگە ھوسۇن قوشۇلغان ئوخشايدۇ، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ قاپتىمەن... مەن ھازىر ئوزەمنى خۇددى يالىڭاچ يۇرگەندەك، ھەممە ماڭا ئاچكوزلۇك بىلەن تەلمۇ-رۇپ قاراۋاتقاندەك سېزىمەن... يەر يۇتۇپ كەتسۇن گۇزەللىكنى!... دادا، خەتكە بۇ ئەھۋاللارنى يېزىپ ساڭا ئەۋەتىشتىن مەقسىدىم — سېنىڭ بىلەن ئۇچراشقىنىمدا بۇ توغرىدا باشقا گەپ قىلماسلىق... مەن تېخى سۇنغىنىم يوق، ئېگىلگىنىم يوق، بىلگىن ئاخىر...“

ئۇۋان ئىلئىچ بېشىنى كوتەردى. دالاندىن بىرقانچە كىشىنىڭ ئاستا-ئاستا چامدىغان قەدەم تاۋۇشلىرى، پىچىرلاشلىرى ئاڭلاندى. ئالدىنقى ئوي ئىشىگىنىڭ تۇتقۇچى ئاستا تولغاندى. ئۇۋان ئىلئىچ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى ۋە دەرىزىلەرگە كوز سالدى.

دوختۇرنىڭ ئويىنىڭ دەرىزىلىرى يەردىن ئۇنچىلا ئىگىز ئەمەس ئىدى. ئوتتۇرىدىكى دەرىزە ئوچۇق ئىدى. تېلېگىن يۇگۇرۇپ شۇ دەرىزىنىڭ يېنىغا بېرىپ تۇردى. كوچىنىڭ ئاسفالىت يولىدا بىر كىشىنىڭ ئۇزۇن كولەڭگىسى، ئۇنىڭ يېنىدا مىلتىقىنىڭ ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇنراق كولەڭگىسى تۇراتتى.

بۇنىڭ ھەممىسى بىر سېكۇنتىنىڭ ئىچىدە بولۇپ ئوتتى: بولمە ئىشىگىنىڭ تۇتقۇچى بۇرالدى، بولمىگە بىردىنلا تەلەتى مىشچانغا ئوخشاش، ئۇستىگە كەشتىلىك كوينەك، باشلىرىغا شەپكە كىيگەن ئىككى يىگىت يانمۇ-يان كىرىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ كەينىدىن گوۋە-دىننىڭ سېرىق ساقاللىق، ئۇزۇنچاق جۇدەڭ يۇزى كورۇندى. ئىشىك ئېچىلىشى بىلەن تېلېگىننىڭ كورگەن نەرسىسى ئۇنىڭغا قارىتىلغان

ئۇچ تاپانچىنىڭ ئاغزى بولدى.

بۇ ھال شۇ سېكۇنتنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا بولۇپ ئۇتتى. تېلېگىن تەجرىبىلىك ھەربى كىشى بولغانلىقى ئۈچۈن، كەينىدە كۆچلۈك دۈشمەن تۇرغانلىقىنى چېكىنىش ناتوغرا ئىكەنلىگىنى بايقىدى. ئۇ تاپانچىسىنى سول قولىغا يوتكەپ، ھەربىچە كالىتا كەمزۈلىنىڭ تېگىدىكى تاسما پوتىسىدىن كىچىك قول بومبىسىنى چىقىرىۋالدى، گىمنازىنىڭ خېتى شۇ گىرانىتقا باغلاپ قويۇلغان ئىدى. كېيىن، پۇتۇن يۇزىگە قان تارقالغان ھالدا، كۆچمىنىڭ بېرىچە ۋاقىرىدى:

ـــ قورالىڭنى تاشلا!

ناھايىتى ئېنىق قىلىپ ئېيتىلغان بۇ سوز شۇ دەرىجىدە چۈشىنىشلىك ۋە ئۇۋان ئىلىنچىنىڭ پۇتۇن قەھرى-غەزىۋى شۇ دەرىجىدە دەھشەتلىك ئىدىكى، يىگىتلەر ۋەھىمىگە چۈشۈپ قالدى ھەم ئارقىغا داجىدى. گوۋەدىن ئۇزىنىڭ ئۆزۈنچاق يۇزىنى چەتكە ئالدى. يەنە بىر سېكۇنت ۋاقىت ئۆتۈلدى... تېلېگىن گىرانىت تۇتقان قولىنى ئۇلارنىڭ ئۇستىگە ئېگىز كوتىرىپ:

ـــ تاشلا!... ـــ دەپ تەكرارلىدى.

شۇ چاغدا بىر ھادىسە كېلىپ چىقتىكى، بۇ نەرسىنى باستۇرۇپ كىرگەنلەرمۇ، تېلېگىننىڭ ئۇزىمۇ كۆتمىگەن ئىدى... تېلېگىن ئىككىنچى قېتىم ۋاقىرىغاندىن كېيىن، بولمىدىن ئىچكىركى ئويگە كىرىدىغان بىر قاناتلىق ئىشىكنىڭ ئارقىسىدىن بىر ئىيالنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇ ئەندىشىلىك بىلەن قاتتىق ۋاقىرىغان ئىيال ئاۋازى ئىدى. بىر قاناتلىق ئىشىك ئېچىلدى ۋە تېلېگىن داشانىڭ يوغان ئېچىلغان كوزلىرىنى، ئىشكنىڭ كېشىگىنى تۇتقان بارماقلىرىنى، ھاياجانلانغانلىغىدىن تىترەپ تۇرغان ئورۇققىنا چىرايىنى كورۈپ

قالدی.

ــ ئۇان!.....

دوختۇر دەرھال داشانىڭ يېنىغا يۇگۈرۈپ باردى، ئۇنىڭ ئىككى قولتۇغىدىن تۇتتى ـ دە، ئىچكىرىگە سورەپ ئېلىپ كىرىپ كەتتى ۋە ئىشىك يېپىلدى... بۇ ۋەقە ئۇئان ئىلئىچنىڭ ھۇجۇم ـ مۇداپىە پىلانىنى بىردىن ئۆزگەرتىۋەتتى... ئۇ يۇگۈرۈپ بىر قاناتلىق ئىشكىنىڭ ئالدىغا باردى، مۇرىسى بىلەن بىر ئىتتىرگەن ئىدى، ئىچىدە بىرنىمە قىسىرلاپ ئېچىلىپ كەتتى، ئۇ ئاشخانىغا كىردى... ئادەم ئولتۇرگۈچى قورالى تېخىچلا قولىدا ئىدى... داشا ئۇستەلنىڭ يېنىدا يول ـ يول خالاتنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ تۇراتتى، ئۇنىڭ تامغى خۇددى بىر نەرسە يۇتۇپ تۇرغاندەك مىدىر ـ مىدىر قىلاتتى. (ئۇئان ئىلئىچ بۇنى كورۇپ ناھايىتى رەھىمى كېلىپ كەتتى.) رەڭگى ئاپپاق تاتىرىپ، چاچ ـ ساقاللىرى تىك بولۇپ كەتكەن دوختۇر ئارقىسىغا داجىدى.

ــ ياردەم قىلىڭلار! گوۋەدىن! ــ دەپ ۋاقىرىدى دوختۇر تىترىگەن ئاۋاز بىلەن. داشا يۇگۈرۈپ ئىشكىنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە، ئاچقۇچنى بۇراپ قويدى:

ــ ئاھ، خۇدايىم، بۇ قانداق دەھشەت!

ئەمما ئۇنىڭ بۇ سوزلىرىنى ئۇئان ئىلئىچ باشقىچە چۈشەنگەن ئىدى: داشانىڭ ئالدىغا بۇ نەرسىلەر بىلەن باستۇرۇپ كىرىش ھەقىقەتەن مۇ دەھشەتلىك ئىدى. ئۇ ئالدىرىغىنچە تاپانچا ۋە بومبىسىنى يانچۇغىغا سالدى. شۇنىڭدىن كېيىن داشا ئۇنىڭ قولىدىن تۇتتى. "يۇر" دىدى ـ دە، قاراڭغۇ دالاندىن ئېلىپ ئوتۇپ، تارغىنا بىر بولمىگە باشلاپ كىردى، بۇ يەردە ئۇستەلنىڭ ئۇستىدە بىر تال شام

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

يېنىپ تۇراتتى. ئوينىڭ ئىچى قۇپ-قۇرۇق ئىدى، پەقەت تامدىكى مىختا داشانىڭ يۇپكىسى ئېسىقلىق تۇراتتى، تام تۇۋىدە بىر تومۇر كارۋات بولۇپ، ئۇنىڭدا پۇرلىشىپ كەتكەن ئەدىياللار سېلىقلىق تۇراتتى.

—سەن بۇ يەردە ئوزەڭ يالغۇزمىسەن؟—دەپ پىچىرلاپ سورىدى تېلېگىن.—مەن سېنىڭ خېتىڭنى ئوقۇدۇم.

ئۇ ئەتراپقا كوز تاشلىدى، كۇلكە بىلەن ئېچىلغان لەۋلىرى تىترەپ تۇراتتى. داشا جاۋاپ بەرمەستىن ئۇنى ئوچۇق دەرىزىنىڭ يېنىغا تارتتى:

—قاچ، چاپسانراق قاچساڭچۇ، ئەقلىڭدىن ئادىشىپ قالدىڭمۇ نىمە!...

دەرىزىدىن ھويلا، كولەڭگىلەر، پەسكە، دەريانىڭ بويىغا قاراپ چۇشۇپ كەتكەن بىنالارنىڭ ئوگزىلىرى، ئۇنىڭدىن پەسرەكتە پرىستاننىڭ چىراقلىرى كورۇنۇپ تۇراتتى، ۋولگىدىن نەم شامال ئۇرۇپ، ئۇنىڭدىن يامغۇرنىڭ پۇرىغى كېلەتتى... داشا قورقۇنچ باسقان يۇزىنى كوتىرىپ، پۇتۇن گەۋدىسى بىلەن ئىۋان ئىلئىچكە ياندىشىپ تۇراتتى ۋە ئۇنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ قالغان ئىدى...

—مېنى كەچۇرگىن، كەچۇرگىن، ئىلدام بول، ئىۋان،—دەيتتى ئۇ پىچىرلاپ ۋە ئىۋان ئىلئىچنىڭ كوز قارچۇقلىرىغا تىكىلىپ.

ئىۋان ئىلئىچ ئەمدى ئۇنىڭدىن قانداق قىلىپ ئاجرالسۇن؟ ئۇزاق ئاجرىلىشنىڭ دائىرىسى تېخى ئەمدى قوشۇلدىغۇ. كۇرمىڭ ئولۇمدىن ئامان قېلىپ، ئەمدى مانا، دۇنيادا بىردىن-بىر چىرايدىن كوزىنى ئۇزەلمەي قاراپ تۇرىدۇ. ئۇ ئىڭىشتى-دە، داشانىڭ لېۋىگە سويدى.

داشانىڭ مۇزدەك لەۋلىرى جاۋاپ قايتۇرمىدى، بەقەت تىترىدى:

ــ مەن ساڭا ۋاپاسىزلىق قىلمىدىم... سوزۇمگە ئىشەنگىن... باشقا ۋاقىتتا، ياخشى ۋاقىت كەلگەندە كورۇشىمىز... ئەمما ھازىر قاچ، سېنىڭدىن ئوتۇنۇپ سورايمەن، قاچ...

ئۇزان ئىلگىچ داشانى ھېچقاچان، ھەتتا قىرىمدىكى ۋاقىتلىرىمۇ بۇنىڭ چىلىك بەك ياخشى كورمىگەن ئىدى. داشانىڭ چىرايىغا قاراپ تۇرغاندا، كوز ياشلىرىنى ئاران توتۇپ تۇراتتى:

ــ داشا، مېنىڭ بىلەن ماڭ...ئۇزەڭ چۇشىنىسەنغۇ. مەن سېنى ئەتە كەچتە دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىدە كۇتۇپ تۇرىمەن...

داشا بېشىنى چايقىدى ۋە يىغلامسىرىغاندەك بولۇپ سوزلىدى:

ــ ياق... ياق!

ــ ياق؟

ــ كېتەلمەيمەن.

ــ ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ــ دىدى ئۇزان ئىلگىچ، ــ ئۇنداق بولسا مەنمۇ قالىمەن. ــ ئۇ تامىنىڭ يېنىغا بېرىپ تۇردى...داشا ئاھ دېگەنچە بىقىلداپ يىغلىۋەتتى... بىردىن يەنە ئاچچىغىدا ئۇنىڭغا ئوزىنى تاشلىدى ــ دە، قولىدىن تۇتۇپ دەرىزىنىڭ يېنىغا سورەشكە باشلىدى. قورانىڭ ئىشىگى غىچ قىلىپ ئېچىلدى، بىراۋنىڭ ئاياق تېگىدە قۇم شىلدىرلىدى. داشا ئۇمتىسزلەنگەن ھالدا يۇزىنى ئۇزان ئىلگىچنىڭ قولىغا قويدى...

ــ مەن سېنىڭ خېتىڭنى ئوقۇدۇم، ــ دىدى يەنە ئۇزان ئىلگىچ. ــ مەن ھەممە مەسلىنى چۇشەندىم.

شۇنىڭدىن كېيىن داشا ئۇنى بىر يەرگە تارتماي قويدى ــ دە، ئۇنىڭ بويىندىن قاتتىق قۇچاقلاپ، يۇزىنى يۇزىگە ياقتى:

ـــ ئۇلار هويلىغا كىرىشتى... ئۇلار سېنى ئولتۇرۇشدۇ، ئولتۇرۇشدۇ...

شامنىڭ شولىسىدا داشانىڭ پاخپىيپ كەتكەن چاچلىرى ئالتۇندەك تاۋلىناتتى. ئۇ ئۇيان ئىلئىچكە خۇددى ياش قىز بالىدەك، بۇغداي-لىقتا ياردار بولۇپ، قولىدا بىر ئوچۇم تۇپراق تۆتۈپ ياتقانىدا تەسەۋۋۇر قىلغان قىزدەك كورۇنەتتى.

ـــ نىمىشقا مېنىڭ بىلەن كېتىشنى خالىمايسەن، داشا؟ ئۇلار سېنى بۇ يەردە قىينىشىدۇ. بۇ ئادەملەرنىڭ قانداقلىغىنى ئوزەڭ كورۇپ تۇرۇپسەنغۇ... بېشىمىزغا قانچە ئېغىرچىلىقلار چۈشسە چۈشسۇنكى، ئەمما مەن سېنىڭ بىلەن بىللە بولاي دەيمەن... قوزام، ئاپىغىم... بەرىبىر، ئۇ دۇنيادىمۇ، بۇ دۇنيادىمۇ سەن مېنىڭ بىلەن بىللىسەن، يۇرىگىمدەك مېنىڭدىن ئايرىلىپ كېتەلمەيسەن.

ئۇيان ئىلئىچ بۇ سوزلەرنى ئوزى تۇرغان قاراڭغۇ بۇرجەكتە ئىلدام-ئىلدام پىچىرلاپ سوزلىدى. داشا ئۇنىڭ قولىنى تۆتۈپ تۇرغان هالدا بېشىنى ساڭگىلاتتى، كوزلىرىدىن تارام-تارام ياش چىقىپ كەتتى...

ـــ ئولگۈچە ساڭا ۋاپادارمەن... كەتكىن... سەن چۈشەنگىن، مەن هازىر سەن ياخشى كورگەن داشا ئەمەسمەن...ئەمما مەن كېيىن ئەلۋەتتە شۇنىڭغا مۇناسىپ بولىمەن.

ئۇيان ئىلئىچ ئۇنىڭ باشقا سوزىنى تىڭشىمايتتى، داشانىڭ كوز ياشلىرى، سوزلىرى، هاياجانلىق ئاۋازى ئۇنى مەس قىلغان ئىدى. ئۇ داشانى شۇنداق قاتتىق قىستىكى، سوڭەكلىرى قىسرلاپ كەتتى.

ـــ ياخشى، مەن هەممە مەسلىنى چۈشەندىم، خوش!ـــ دىدى پىچىرلاپ ئۇيان ئىلئىچ. ئۇ كوكرىگى بىلەن دەرىزىنىڭ تەكچىسىگە

ئېتىلدى-دە، يەنە بىر سېكۇنتتىن كېيىن، خوددى كولەڭگىدەك پەسكە قاراپ سەكرەپ چۈشتى، پەقەت ئوتۇگىنىڭ تاپانلىرى ئوتۇدىن خانىنىڭ تاختاي ئوگزىسىگە گۈپ قىلىپ چۈشكىنىلا ئاڭلاندى.

داشا بېشىنى دەرىزىدىن چىقىرىپ قارىدى: ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىدى، ھەممە تەرەپ قاپ-قاراڭغۇ كېچە، ئۇزاقتىن چىراقلار پىلىلداپ كۆرۈنەتتى. ئۇ ئىككى قولى بىلەن يۈرىگىنى باستى... ھويلا جىمجىت. بىرئازدىن كېيىن، كولەڭگىدە ئىككى كىشىنىڭ ھەركىتى كۆرۈندى. ئۇلار ئىگىشىپ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن يۇگۇرۇپ ئوتۇشتى. داشا شۇ دەرىجىدە قاتتىق، دەھشەتلىك چىقىراۋەتتىكى، يۇگۇرۇپ كېتىۋاتقانلار جايلىرىدا توختاپ، ئەتراپقا قاراشتى. داشا تۇرغان دەرىزىگىمۇ قاراشقان بولسا كېرەك. دەل شۇ چاغدا، داشا ھويلىنىڭ ئىچكىركى تەرىپىدىكى تاختا ئوگزە ئۈستىدىن چۈشۈۋاتقان تېلېگىننى كۆرۈپ قالدى.

داشا كارۋاتقا ئوزىنى تاشلاپ، دۇم بولۇپ مىدىر قىلماستىن ياتتى. كېيىن ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى-دە، توفلىينى تېپىپ پۇتىغا كىيدى ۋە ئاشخانىغا يۇگۇرۇپ چىقتى.

ئاشخانىدا كىچىك بىر ئاپپاق تاپانچا تۇتقان دوختۇر، يوغان ناگان تۇتقان گووەدىن جەڭگە تەييار بولۇپ تۇرۇشاتتى. ئىككىلىسى داشادىن: "ھە، نىمە بولدى؟..." دەپ سوراشتى. داشا مۇشتۇمىنى ئوگۈپ، گووەدىنىڭ ساپ-سېرىق كوزلىرىگە نەپرەت بىلەن قارىدى:

—بەتبەخ، —دىدى ئۇ گووەدىنىڭ ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن بۇرنىغا مۇشتۇمىنى تەڭلەپ. —سېنى بىر كۈنى ئېتىپ تاشلايدۇ، بەتبەخ!

گوۋەدىنىڭ سوزۇق يۇزى پۇرۇشتى، تېخمۇ تاتىرىپ كەتتى، ساقلى ساڭگىلاپ تېسىلىپ چۈشتى. دوختۇر ئۇنىڭغا قاراپ شەرەت قىلاتتى، ئەمما گوۋەدىنىڭ غەزىۋى كېلىپ، لاغىلداپ تىترەيتتى.

ــ مۇشتۇمىڭىزنى ماڭا تەڭلىمەڭ، داريە دىتىرىيېۋنا... مېنى توفلى بىلەن بىر ئۇرغۇنىڭىز تېخىچە يادىمدا، بۇنى بىلىپ قويۇڭ... مۇشتۇمىڭىزنى يىغىشتۇرۇپ قويۇڭ... ئومۇمەن مېنى مەنىستىمەسلىگەڭىزنى تاشلاشقا مەسلىھەت بېرىمەن.

ــ سېمىيون سېمىيونوۋىچ، ۋاقتىنى بىكارغا ئوتكۈزۈۋاتىسىز، ــ دەپ ئۇنىڭ سوزىنى بولدى دوختۇر ۋە داشادىن يوشۇرۇپ، گوۋەدىنىگە تېخىچىلا ئاللىقانداق شەرەتلەرنى قىلاتتى.

ــ خاتىرجەم بولۇڭ، دىترى ستېپانوۋىچ، تېلېگىن بىزدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ...

داشا ئالدىغا قاراپ دۇھەيلەپ ۋاقىرىدى:

ــ ئۇنىڭغا تېگىمەيسىز! (گوۋەدىن ئۇستەلنى ئوزىگە پانا قىلدى.)

ــ تېگىمىزمۇ، تەگمەيمىزمۇ، بۇنى ئوزىمىز بىلىمىز... داريە دىتىرىيېۋنا، مەن سىزنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويايكى، سىز بۇرۇنلا جامائەت خەۋپسىزلىگى مىنىستىرلىگىنىڭ دىققىتىنى تارتا قوزغىغان... بۇگۈنكى ۋەقەدىن كېيىن مەن سىزگە كېپىل بولالمايمەن. سىزنى بىر تەكشۈرۈپ كورۇش كېرەك.

ــ ھەددىڭىزدىن ناھايىتى تېشىپ كەتتىڭىز دەيمەن، سېمىيون سېمىيونوۋىچ، ــ دىدى دوختۇر ئاچچىقى كېلىپ. ــ بۇ سوزىڭىز ئارتۇقچە.

ــ ھەممە مەسىلە شەخسى مۇناسىۋەتكە باغلىنىق، دىترى ستېپا-

نوۋىچ... مېنىڭ سىزگە بولغان ھورمەتلىرىمنى، دارىيە دىستىرىيۇ-ناغا بولغان كونا ھىسلىرىمنى ئۇزىڭىز بىلىسىز...

داشانىڭ رەڭگى ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتتى. گوۋەدىن كۆلۈمسىرىگەن ئىدى، پۈتۈن تەنەتى خۇددى قېيىق ئەينەكتەك قارىغان ئادەمنىڭ تەنەتىدەك قىيسىق-قىيسىق بولۇپ كەتتى. ئۇ باش كېيمىنى ئالدى-دە، كەينىدىن داشا كورۇپ كۆلىمسۇن دەپ، بوينىنى قىسىپ چىقىپ كەتتى. دوختۇر ئۇستەلنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇۋۇ-تىپ، دېدى:

ــ گوۋەدىن ناھايىتى خەتەرلىك ئادەم.

داشا بارماقلىرىنى قىسرلىتىپ ئوينىڭ ئىچىدە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا ماڭدى، كېيىن ئاتىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ، دېدى:

ــ مېنىڭ خېتىم قېنى؟

كۆمۈش تاماكا قۇتىسىنى ئېچىشقا ئۇرۇنۇپ ئولتۇرغان دوختۇر چىشلىرىنى ئاچماستىن پىچىرلىدى، ئاخىرى بىر تال تاماكا ئالدى-دە، سېمىز ۋە تىترەپ تۇرغان بارماقلىرى بىلەن تاماكىنى يۇمشىتىپ تۇرۇپ دېدى:

ــ ئۇ ياقتا... كىم بىلىدۇ؟... بولمىدە، گىلەمدە بولسا كېرەك...

داشا چىقىپ كەتتى-دە، دەرھال خەتنى ئېلىپ قايتىپ كىردى، دىمترى ستېپانوۋىچنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. دىمترى ستېپا-نوۋىچ تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇشقا باشلىغان ئىدى، ــ قولىدىكى يېنىپ تۇرغان سەرەڭگە تاماكىسىنىڭ ئۇچىدا تىترەيتتى.

ــ مەن ئۆز بۇرچۇمنى ئادا قىلدىم، ــ دېدى ئۇ سەرەڭگە ياغچىنى يەرگە تاشلاپ. ــ (داشا ئۇنىڭچىقمايتتى.) ئاپپىغىم، ئۇ بولشۇۋىك-تە، ئۇنىڭ ئۇستىگە جاسۇس... ئىچكى ئۇرۇش چاخچاق ئەمەس،

كوپ نەرسىلەرنى قۇربان قىلىشقا توغرا كېلىدۇ... ھاكىمىيەتنى قولىمىزغا بىكارغا بېرىپ قويغىنى يوق، ئاجىزلىقنى خەلق ھېچقاچان داق كەچۈرمەيدۇ. (داشا خىيالغا پاتقان ئادەمدەك، ئالدىرىماستىن خەتنى ئۇشتاق قىلىپ يىرتىشقا باشلىدى.) كوپ-كۆندۈزدىلا مېنىڭ ئالدىمغا مەخپى سوزلەرنى بىلۈپلىش ئۈچۈن كېلەرمىش-تە، مەزگىلى كەلسە، شۇ يەرنىڭ ئوزىدە ئېتىپمۇ تاشلارمىش... يېنىدىكى قوراللىرىنى كوردۇڭمۇ. بومبىسى بار-ھە! 1906-يىلى، موسكا-تېلىنايا كوچىسىنىڭ بۇرجىگىدە ئوزەمنىڭ ئالدىدا ئولىكە باشلىغى بلوك بومبا تاشلاپ ئولتۇرۇلگەن... ئۇنىڭ نېمىسى قالغانلىغىنى كورسەڭ ئىدىڭ... تېنىدىن بىر بولىگى، بىر تۇتام ساقاللا قالغان.—دوختۇرنىڭ قولى يەنە تىترىدى، تۇتاشمىغان تاماكىسىنى ئېتىۋېتىپ، يېڭىسىنى ئالدى.—مەن سېنىڭ تېلېگىنىڭنى ھەمىشە ياقتۇرمايتتىم، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتنى ئۇزۇپ ياخشى ئىش قىلىپسەن... (داشا بۇنىڭغىمۇ جاۋاپ بەرمىدى.) سوز باشلىشىنى ئېيتمامسەن، مېنى تېخى ئەخمەق دەپ ئويلىسا كېرەك، سېنىڭدىن سوز ئېچىپ، نەدە ئىكەنلىگىڭنى سورىغان بولىدۇ-ھە.

—ئەگەر ئۇنى گوۋەدىن تۇتۇۋالسا...

—شەك-شۈبھىسز تۇتۇۋالىدۇ، گوۋەدىنىڭ ئايغاقچىسى ياخشى ئىشلەيدۇ...مەن ساڭا ئېيتسام، سەن گوۋەدىنگە ناھايىتى قاتتىق سوز قىلمۇەتتىڭ... گوۋەدىن چوڭ ئادەم...ئۇنى چېخلارمۇ ھورمەت قىلىشىدۇ، سلىڭبۇدىمۇ ئابرويى چوڭ...زامانىنىڭ ئوزى شۇنداق، مەملىكەتنىڭ يولىدا شەخسى مەنپەئەتلەردىنمۇ كېچىشمىز كېرەك بولىدۇ... كىلاسسىك مىساللارنى يادىڭغا كەلتۈر... سەن ھامان مېنىڭ قىزىمسەنغۇ. مېڭەڭ خىياللار بىلەن تولغان بولسىمۇ،—دىدى

دوختۇر كۇلۇپ ۋە يوتىلىپ، ــ ئەمما ئەسلىك ـ ھۇشلۇقسەن...

ــ ئەگەر گوۋەدىن ئىۋان ئىلئىچنى تۇتۇۋالسا، ــ دىدى داشا ئاۋازى خىرىلداپ، ــ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن قولۇڭدىن كەلگەن ھەممە نەرسىنى قىلىسەن.

دوختۇر يالت قىلىپ قىزىغا قارىدى، بۇرنىنى تارتىشقا باشلىدى. داشا كىچىككىنە قولىدا خەت پارچىلىرىنى سىقىپ تۇراتتى.

ــ دادا، سەن بۇنى ئەلۋەتتە قىلىسەن ـ ھە!

ــ ياق! ــ دەپ ۋاقىرىدى دوختۇر ئالقىنى بىلەن ئۇستەلنى بىر ئۇرۇپ. ــ ياق! بۇ نادانلىق بولىدۇ! ساڭا ياخشى بولسۇن دەيمەنغۇ... ياق، بۇنداق قىلمايمەن!

ــ ساڭا ئېغىر بولىدۇ ئەلۋەتتە، ئەمما شۇنداق قىلىسەن، دادا.

ــ سەن، قىز، ئەخمەق ئىكەنسەن! ــ دەپ ۋاقىرىدى دوختۇر. ــ تېلېگىن پەس ئادەم، جىنايەتچى، ئۇنى ھەربى سوت ئېتىپ تاشلايدۇ.

داشا بېشىنى يۇقۇرى كوتەردى. ئۇنىڭ كۇلرەڭ كوزلىرى شۇنداق چاقناپ كەتتىكى، دوختۇر بۇنىڭغا چىدالماي، يەرگە قارىدى. داشا خەت پارچىلىرىنى قاتتىق سىقىپ تۇرغان مۇشتۇمىنى كوتىرىپ، دىدى:

ــ ئەگەر ھەممە بولشېۋىكلار تېلېگىنگە ئوخشىغان بولسا، دىمەك بولشېۋىكلار ھەقلىق ئىكەن.

ــ ھەي ئەخمەق!... ھەي ئەخمەق!... ــ دوختۇر ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، يەرنى تەپتى، يۇزلىرى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى، ھەممە تېنى لاغىلداپ تىترەيتتى. ــ ھەممە بولشېۋىكلارنى، سېنىڭ تېلېگىنىڭنىمۇ قوشۇپ، ئېسىش كېرەك! تېلېگىراف ياغاچلىرىغا ئېسىش كېرەك... تىرىك تۇرغۇزۇپ تېرىسىنى شۇلۇش كېرەك!

ئەمما داشانىڭ خاراكتىرى دەمترى ستېپانوۋىچنىڭكىدىن ئوتكۇر-رەك ئىدى. ئۇنىڭ يۈزى ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتتى، ئۇ چاراق-لاپ يانغان كوزلىرىنى ئاتىسىدىن ئالماستىن، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى.

ــ بەتبەخ ئادەم ئىكەنسەن، ــ دەپ ۋاقىرىدى داشا، ــ نېمىشقا بۇنچە قۇترايسەن؟ سەن مېنىڭ ئاتام ئەمەسسەن، ئېسىنى يوقاتقان، چىرىپ-سېسىپ كەتكەن ئەخلاقسز ئادەمسەن!

شۇنىڭ بىلەن ئۇ قولىدىكى خەت پارچىلىرىنى دادىسىنىڭ يۈزىگە قارىتىپ ئاتتى...

شۇ كېچىسى، تاڭ ئاتاي دېگەندە دوختۇر تېلېفونغا چاقىرتىلدى. قوپالراق، ئەمما خاتىرجەم بىر ئاۋاز تېلېفون تۇرۇبكىسىدىن ئۇنىڭغا:

ــ سىزگە مۇنۇ ئىشنى مەلۇم قىلىمەن. سامولىكايا پرىستانىغا يېقىن بىر جايدا، ئۇن ئامبىرنىڭ كەينىدىن ھازىر ئىككى ئولۇك تېپىلدى، بىرى پايلاقچىلار بولۇمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىغى گوۋەدىنىنىڭ ئولۇگى، ئىككىنچىسى ئۇنىڭغا قاراشلىق پايلاقچىلاردىن بىرىنىڭ ئولۇگى... ــ دەپ خەۋەر قىلدى.

تۇرۇبكا ئىلىپ قويۇلدى. دەمترى ستېپانوۋىچنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، دېمى بوغۇلدى. شۇ يەرنىڭ ئۆزىدە، تېلېفونىنىڭ يېنىدا ئۇنىڭ يۈرەك كېسىلى قوزغىلىپ، يېقىلدى.

11

سوروكىننىڭ ئارمىيىسى "پىدائىلار ئارمىيىسى"نىڭ ئەڭ ياخشى

قوشۇنلىرى بولغان دروزدوۋسكى ۋە كازانوۋېنىك قوشۇنلىرىنى تارمار قىلىپ، ئاۋالقى پىلانىدىن يەنى كۇبانىنىڭ نېرىقى تەرىپىگە كېتىش پىلانىدىن قايتتى ۋە بۇنىڭ ئۈرنىغا كورنېۋسكايغا يېقىن جايدا شمالىغا بۇرۇلدى-دە، دېنىكىننىڭ سىلىكىبۇسى جايلاشقان تىخورېتسكايا ئىستانسىسىغا ھۇجۇم باشلىدى.

رەھىمسىز قانلىق جەڭلەر ئون كۈندىن بېرى داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان ئىدى. دەسلەپكى ئۈتۈقلاردىن روھلىرى كوتىرىلىپ كەتكەن سوروكىنچىلار تىخورېتسكايانىڭ يولىدىكى ھەممە توسالغۇ ئەتىرەتلەرنى يېڭىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ دادىللىق بىلەن ئالغا سىلجىپ مېڭىشلىرىنى ھېچكىم توختىتالمايتتى. دېنىكىن پۈتۈن كۈچىنى تارقىلىپ ياتقان كۆچلىرىنى ئالدىراشلىق بىلەن بىر جايغا توپلاشقا باشلىغان ئىدى. غەزەپ ۋە نەپرەت شۇ دەرىجىدە كۈچلۈك ئىدىكى، ھەر بىر ئۇچرىشىش نەيزىۋازلىقىغا ئايلىنىپ كېتەتتى.

ئەمما سوروكىننىڭ ئارمىيىسىمۇ شۇنداق چاپسانلىق بىلەن بولۇ-نۇپ باراتتى. كۈبان تۆھندۈيلىرى بىلەن ئۈكرائىن تۆھندۈيلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ئاداۋەت بارغانسېرى كۈچىيىۋاتاتتى. ئۈكرائىنلار ۋە كونا ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرى ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتقان يوللىرىدا كۈبانىنىڭ يېزىلىرىنى، ئۇلارنىڭ ئاقلار تەرەپتە ياكى قىزىللار تەرەپتە ئىكەنلىگىنى سۈرۈشتۈرمەستىن، قۇپ-قۇرۇق قىلىپ تالاپ كېتىشۋېرەتتى.

ئىدىيۋى ھالەت ئىنتايىن قالايمقان ئىدى. سوروكىن قوشۇنىنىڭ سازلىقىنىڭ بىر چېتىدىن چاڭ-توپا كوتىرىپ سىلجىپ كېلىۋاتقانلىغىنى كورگەن يېزىلىقلارنى دەھشەت باساتتى. دېنىكىنغۇ ئوت-چوپ ئالسا ھەققىنى تولەپ ئالاتتى، ئەمما سوروكىنچىلار

بولسا هچ نەرسنى سۇرۇشتۇرمەيتتى، كوزىگە كورۇنگەن نەرسنى تالاپ كېتىشۇبرەتتى. مانا شۇلارنى كورگەن ياش كازاكلار ئاتلىرىغا منىپ دېنىكىنلىك ئارمىيىسگە ئوتۇپ كېتەتتى، قېرىلار بولسا بالا-چاقىلىرىنى ۋە مال-ۋارانلىرىنى ئېلىپ يارلىقىغا ببرىپ يوشۇرۇنۇۋېلىشاتتى.

ھەممە يېزىلار سوروكىن ئارمىيىسگە قارشى كوتىرىلىپ چىقاتتى. كۆپان تۆەندۇيلىرى: "بىزلەرنى ئولۇمگە ئەۋەتىشدۇ، باشقا يۇرت-لۇقلار بولسا يېزا-قىشلاقلىرىمىزنى بۇلاڭ-تالاڭ قىلماقتا!" دەپ ۋاقىرىشاتتى. سەئمۇجاڭ بېلەكوۋ بۇ ھادىسىلەرنىڭ قاينىمىدا پىر ئايلىناتتى، ئۇ، يەلكەمدىكى بېشىم تېخى پۈتۈنمۇ دەپ، بېشىنى تۇتاتتى. پۈتۈن بولمامدىغان! ئىستراتېگىيە دىگەن نەرسىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان ئىدى. ھەممە تاكتىكا مىلىتق نەيزىسى بىلەن ئىنقلاپ غەزىۋىدە ئىدى. ئىنتىزامنىڭ ئورنىنى ھەممە قوشۇنلارنىڭ توختىتىپ بولمايدىغان ھەركىتى ئالغان ئىدى. باش قوماندان سوروكىنغا قارىغان كىشىنىڭ قورقۇنۇسى كېلەتتى: بۇ كۆنلەردە ئۇ ھاراق ئىچەتتى، كوكائىن چېكەتتى، كوزلىرى قىزىرىپ، يۈزى قارىيىپ كەتكەن ئىدى، ئاۋازى بوغۇلۇپ خىرىلداپ قالغان ئىدى، خۇددى ئەقلىدىن ئازغان بىر كىشىدەك، ئارمىينى ئالغا بېسىشقا ئۇندەيتتى.

ئاخىر بولىدىغنى بولدى. تومۇر ئىنتىزامنىڭ ئاستىدا چىنقتان، مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ، چېكىنىپ كېتىۋاتقان، ئەمما بىر قوماندانلىنىڭ ئىرادىسگە بوي سۇنغان "پىدائىلار ئارمىيىسى" قايتا-قايتا قارشى ئاتاكىغا ئوتەتتى، يەرنىڭ ھەر بىر قولايلىق ئويمان-دوڭگە يېپىشاتتى، ئالدىرىماستىن ۋە ئۇستىلىق بىلەن دۇشمەننىڭ بوش ۋە ئاجىز جايلىرىنى تېپىپ ئۇرۇش قىلاتتى. ئاخىرى، يىگىرمە بەشىنچى

ئىيۇلدا ۋىسىلكا دىگەن جايدا تىخورىتسكايادىن ئەللىك چاقىرىم بېرىدە جەڭنىڭ ئۇنىنچى ۋە ئاخىرقى كۇنى باشلاندى.

دروزدوۋسكى بىلەن كازانوۋىچ قوشۇنلىرىنىڭ شارائىتى ئۇنىڭدىن ئاۋالقى كۇنلەردىكىدىنمۇ يامانراق ئىدى. قىزىل ئارمىيە ئۇلارنىڭ ئارقا تەرەپلىرىگە ئوتۇۋېلىشقا مۇۋەپپەق بولۇشتى. نەتىجىدە، بېلاياگلىنانىڭ يېنىدا بولشېۋىكلار قانداق قورشاۋغا چۇشۇپ قالغان بولسا، ئۇلارمۇ ئەمدى خۇددى شۇنداق ئەھۋالغا چۇشۇپ قالغان ئىدى. ئەمما سوروكىننىڭ ئارمىيىسى ئەمدى توققۇز كۇندىن ئاۋالقى ئارمىيە ئەمەس ئىدى. غەزەپلىك غەيرەت پەسەيگەن ئىدى، دۇشمەننىڭ كورسىتىۋاتقان قاتتىق قارشىلىغى ئۇمىتسىزلىك، ئىشەنچسىزلىك تۇغدۇراتتى ــ قاچان ئۇرۇش تۇگەيدۇ، قاچان غەلىبە قىلىمىز، قاچان دەم ئالىمىز، راھەت كورىمىز؟ ــ دەيتتى سوروكىننىڭ ئارمىيىسى.

كۇندۇز سائەت ئۇچتىن ئوتكەندە سوروكىنچىلار ھەممە ئالدىنقى سەپ بويىچە ھۇجۇم باشلاشتى. زەربە قاخشاتقۇچ زەربە ئىدى. ھەممە سەپنى زەمبىرەك ئاۋازلىرى بېسىپ كەتتى. ئەسكەرلەر يەرگە ياتماستىن ئورە يۇرۇپ باراتتى. غەيرەت، سەۋرىسىزلىك، غەزەپ ئاخىرىغا يەتكەن ئىدى...

سوروكىن ئارمىيىسىنىڭ ھالاكىتى شۇنىڭدىن باشلاندى. ھۇجۇم قىلغۇچىلارنىڭ ئالدىنقى دولقۇنى نەيزىۋازلىق جېڭىدە قىرىلىپ كەتتى. كېيىنكى دولقۇنلار ئوق ئاستىدا قېلىپ، يەردە ياتقان ئولۇكلەر، يارىدارلار بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى. دەل مانا شۇ چاغدا ھىچبىر ئالدىن بىلىپ بولمايدىغان، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان، توختىتىپ بولمايدىغان بىر ھال ۋۇجۇتقا كەلدى: پۇتۇن غەيرەت،

باتۇرلۇق سۆنـدى، توختـدى. سوروكـنـچـلارنىڭ ئەمدى كۆچـى قالـمدى، غەيرىتى يوقالدى.

دۇشمەننىڭ سالقىن ئىرادىسى كەينى-كەينىدىن زەربە بېرەتـتى ۋە سوروكـنـچـلارنى ۋەھـمـگە سالاتـتى. ماركوۋچـلار ۋە يەنە ئاتلىق تۈمەن شىمالدىن، ئىردىبلىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى جەنۇپـتىن باستۇرۇپ كىرىپ، ئارىلىشىپ كەتكەن تۈمەنلەرنى قىسىشقا باشلىدى. ئاقلارنىڭ پولات قاپلىق ماشىنىلىرى ئوق ياغـدۇرۇۋاتـتى، پـولات قاپلىق پويىزلىرىمۇ ھەركەتكە كەلدى. شۇنىڭدىن كېيىن چېكىنىش، قېچىش، قىرغىن باشلاندى. سائەت توت بولغاندا سازلىقنىڭ پۈتۈن جەنۇپ ۋە غەرپ تەرەپلىرىنى چېكىنۋاتقان، قىرىلـىپ كېتىۋاتـقان ئارمىيە بېسىپ كەتتى، سوروكىنىڭ ئارمىيىسى ئەمدى تېرى-پېرەڭ بولۇپ كەتكەن ئىدى.

سەئمۇجاڭ بېـلەكـوۋ باش قومانـدانـنى كۈچ بىلەن ئاپـتوموبىلغا باستى. سوروكـنـنىڭ قانـغا تولۇپ كەتـكەن كوزلـرى چاينغـدىن چىقىپ، ئاغزى كوپۈكلىنىپ كەتكەن ئىدى، بىر تالمۇ ئوقى قالمغان تاپانچىسىنى ھامان قاپ-قارا قولىدا سىقىپ تۇراتـتى. ئوق تېـگىپ ئوتمە-توشۇك بولۇپ كەتكەن ئاپتوموبىل يەردە ياتقان ئولۇكـلەرنى ئارىلاپ ئوتۇپ، توپىلىكلەرنىڭ ئارقىسىدا كوزدىن غايىپ بولـدى.

تارمار قىلىنغان سوروكىن ئارمىيىسىنىڭ ئاساسىي قىسمى يېكاتە-رىنوودار تەرەپكە قاراپ كەتتى. قىزىل ئارمىيىنىڭ غـەربىي گۇرۇپ-پىسى—كوزۈخ قومانـدانلىـغى ئاستىدىـكى تامان ئارمىيـسـى دەپ ئاتالغان ئارمىيىمۇ تامان يېرىم ئارىلىدىن شۇ تەرەپكە چېكىنۋاتـقان ئىدى. ئۇنىڭ چېكىنۋاتقان يولـدىـكى ھەمـمە يېزىـلار قوزغـلاڭ كوتەرگەن ئىدى. كازاكلارنىڭ ئوچ ئېلىشـىدىن ئەندىـشە قىلـغان

مىڭلىغان "چەت يۇرتلۇقلار" قارامال ۋە ئەسكى-توسكىلىرى بىلەن تاماڭلىقلارنىڭ ھەمايىسى ئاستىغا قېچىپ كېلىشەتتى. ئاقلارنىڭ جياڭجۇنى پوكروۋسكىنىڭ ئاتلىق ئارمىيىسى يولنى كېسىپ قويىدى. قەھرى غەزەپكە تولغان تاماڭلىقلار ئۇنى تارمار قىلىشتى، ھەر ياقتا تارقىتىۋەتتى. ئەمما بەربىر، يېكاتېرىنودار تەرەپكە سىلجىپ بېرىشى مۇمكىن بولماي قالغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن كوۋروخ پۈتۈن ئارمىيىسىنى، سەرگەردانلارنىڭ كاروۋانلىرى بىلەن بىللە جەنۇپ تەرەپكە، چول ۋە مېڭىپ بولمايدىغان تاغلىق تەرەپكە بۇرىۋەتتى، ئۇنىڭ مەقسىدى نوۋوروسسىيسكىدە توپلىغان قىزىل ئارمىيىنىڭ قارا دېڭىز فلوتىغا يېتىۋېلىش ئىدى.

دېنىكىننىڭ ئەمدى ھېچبىر نەرسە توختىتالمايتتى. ئۇ يولدىكى ھەممە قارشىلىقلارنى يوق قىلىپ، جىمىكى كۈچى بىلەن يېكاتېرىنو-دارغا كەلدى؛ يېكاتېرىنودارنى شىمالىي كاپكاز ئارمىيىسىنىڭ قالغان-قاتقان قىسىملىرى ئىگىللەپ تۇراتتى. قاتتىق ھۇجۇمدىن كېيىن دېنىكىن شەھەرنى ئالدى. بۇنىڭدىن ئالتە ئاي ئاۋال كورنى-لوۋ بىر توپ ئەپتسەرلەر بىلەن قوزغىغان "مۇز جېڭى" شۇنىڭ بىلەن تامام بولدى.

يېكاتېرىنودار ئاقلارنىڭ پايتەختى بولۇپ قالدى. قارا دېڭىز بويلىرىدىكى باي رايونلار توپىلاڭلاردىن چاپسانلىق بىلەن تازىلى-نىشقا باشلىدى. يېقىندىلا كوينەكلىردىن پىت ئىزدەپ يۈرگەن جياڭجۇنىلەردە ئالىجاناپلىق، سولەتمەنلىك خۇلقلىرى يەنە پەيدا بولدى، ئۇلار ئىمپېرىيە ئەنئەنىلىرىنى تىكلەشكە باشلاشتى.

جەڭدە بولشېۋىكلارنىڭ ئۈستىگە ھۇجۇم قىلىش يولى بىلەن

قورال-جابدۇق ۋە ئوق-دورا تېپىۋېلىش ياكى بولشېۋىكلارنىڭ ئامبارلىرىنى قولغا چۈشۈرۈش يولى بىلەن جابدۇقلىنىش ئۈسۈلى يېڭى ۋە كەڭ دائىرىلىك پىلانلارنى ئورۇنلاشقا يارىمايدۇ. ئەمدى ئاقچا، كوپ مىقداردا قورال-جابدۇق، ئوق-دورا، ھەر تۈرلۈك نەرسە-كېرەكلەر، چوڭ جەڭلەرنى ئېلىپ بېرىشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان ھەربى لاۋازىمەتلىكلەر بولۇمى، روسىيىنىڭ ئىچكى تەرىپىگە باستۇرۇپ كىرىش ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان قۇدرەتلىك بازلار كېرەك ئىدى.

ئىچكى جەبھە-نىزالار زامانى ئوتۇپ، ئەمدى ئويۇنغا تاشقىرىدىن يېڭى قۇدرەتلىك كۈچلەر كېلىپ قوشۇلۇشقا باشلىغان ئىدى.

دېنىكىننىڭ ئىيۇن ئېيىدىكى دەسلەپكى غەلىبىلىرىدىن كېيىن گېرمانىيىنىڭ سلىكبۈسى ئالدىدا پەۋقۇلئاددە ۋە كۈتۈلمىگەن خەۋپ تۇغۇلۇپ قالدى. بولشېۋىكلار دۈشمەن ئىدى، ئەما ئۇلارنىڭ پۈت-قوللىرىنى بېرېست-لىتوۋسك شەرتنامىسى قاتتىق باغلاپ قويغان ئىدى. دېنىكىن بولسا تېخى تونۇش ئەمەس، كۈچ-قۇۋۋىتى قانچىلىگى مەلۇم بولمىغان دۈشمەن ئىدى. سوروكىننىڭ ئارمىيىسىنى تارمار قىلىپ بولغان دېنىكىن ئازووۋ دېڭىزىنىڭ بويىغا ۋە نوۋوروسسىيسكىسى شەھىرىگە يېقىنلاپ قالغان ئىدى، نوۋوروسسىيسكىدە بەشىنچى ئاينىڭ باشلىرىدىن بېرى روسىيىنىڭ پۈتۈن دېڭىز ئارمىيىسى تۇراتتى.

نېمىسلارنىڭ قارا دېڭىز تەرىپى ئوچۇق ئىدى. دېڭىز ئارمىيىسى بولشېۋىكلارنىڭ قولىدا بولسىمۇ، نېمىسلار خاتىرجەم ئىدى. چۈنكى دېڭىزدىن كېلىدىغان دۈشمەنلىك ھەرىكەتلىرىگە نېمىسلار دەرھال ئۈكرائىنى چېگرىسىنى بېسىپ ئوتۇش بىلەن جاۋاپ بېرىشەتتى.

ئەمما ئون بەش قوغلىغۇچى كېمە ۋە ئىككى ئەڭ چوڭ ئۇرۇش كېمىسى دېنىكىننىڭ قولىغا ئوتۇپ قالىدىغان بولسا، قارا دېڭىزنىڭ دۇنيا ئۇرۇشى ئالدىنقى سېپىگە ئايلىنىپ كېتىش خەۋپى تۇغۇلاتتى.

گېرمانىيە ئونىنچى ئىيۇندا سوۋېت هوكۇمىتىگە ئۇلتىماتۇم تاپشۇردى، بۇ ئۇلتىماتۇمدا پۇتۇن قارا دېڭىز فلوتىنى توققۇز كۇننىڭ ئىچىدە نوۋوروسسىيسكىدىن سېۋاستوپولغا كوچۇرۇش تەلەپ قىلىنغان ئىدى، سېۋاستوپولدا نېمىسلارنىڭ كۇچلۇك گارنىزونى جايلاشقان ئىدى. نېمىسلار: بۇ تەلەپنى ئورۇنلاشتىن باش تارتساڭلار، موسكۋاغا هۇجۇم قىلىمىز، دەپ تەهدىت سالغان ئىدى.

دەل شۇ چاغدا ئاۋسترىيە ئىشغالىيەتچى قوشۇنلىرىنىڭ سەنمۇ-جاڭى ئودېسسىدىن ۋىناغا، تاشقى ئىشلار مىنىستىرىگە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى:

"گېرمانىيە ئۇكرائىندا مەلۇم بىر سىياسى-ئىقتىسادىي مەقسەتنى كوزدە تۇتماقتا. گېرمانىيە باكۇ ۋە ئىران ئارقىلىق مېسسوپوتامىيە ۋە ئەرەبىستانغا خەۋپسىز يول ئاچماقچى بولۇۋاتىدۇ.

شەرققە بارىدىغان بۇ يول كىيېۋ، يېكاتېرىنوسلاۋ ۋە سېۋاستوپول ئارقىلىق ئوتىدۇ، سېۋاستوپولدىن بولسا باتۇم ۋە تراپېزۇندگە دېڭىز يولى باشلىنىدۇ.

شۇ مەقسەت بىلەن گېرمانىيە قىرىمنى ئوزىگە مۇستەملىكە قىلىپمۇ ياكى باشقا بىرەر يول بىلەنمۇ، ئوزىنىڭ قىلىۋالماقچى بولۇۋاتىدۇ. نېمىسلار چوڭ ئەهمىيەتكە ئىگە بولغان قىرىم يېرىم ئارىلىنى هىچقاچان قولىدىن بەرمەيدۇ. ئۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇ يولدىن تولۇق پايدىلىنىش ئۇچۇن ئاساسىي تومۇريولنى پۇتۇنلەي ئىگەللىۋېلىش كېرەك بولىدۇ، بۇ تومۇريولنى ۋە قارا دېڭىزنى گېرمانىيىدىن كەلتۇرۇلىدىغان كومۇر

بىلەن تەمىنلەش ئېغىر بولغانلىقىدىن، ئۇلار دۇنياسىنىڭ چوڭ كومۇر كانلىرىنى قولغا كىرگۈزۈشى كېرەك بولىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى گېرمانىيە بارلىق ۋاستىلەر بىلەن قىلىدۇ، قىلماي قويمايدۇ... "

موسكۋادا ئۇنىنچى ئىيۇندا گېرمانىيىنىڭ ئۆلتىماتۇمى ئېلىنىشى بىلەنلا لېنىن، ــ ھەر ۋاقىتتىكىدەك ھېچبىر ئىككىلىنىپ ئولتۇرماستىن، ــ بۇ ئېغىر ۋە كوپچىلىك "ھەل قىلىپ بولمايدىغان" مەسىلە دەپ قارىغان مەسىلىنى ھەل قىلدى. شۇنداق قارار قىلىندى: ھازىر نېمىسلار بىلەن ئۇرۇشۇش ۋاقتى ئەمەس، شۇنداقلا فلوتنى ئۇلارغا بېرىشمۇ مۇمكىن ئەمەس.

موسكۋادىن نوۋوروسسىيسكىگە سوۋېت ھوكۇمىتىنىڭ ۋەكىلى يولداش ۋاخرامېيېۋ كەلدى. قارا دېڭىز فلوتىنىڭ ۋەكىللىرى ۋە بارلىق كوماندىرلارنىڭ ئالدىدا، ئۇ گېرمان ئۆلتىماتۇمىغا بولشېۋىكلارنىڭ بېرىدىغان بىردىن ــ بىر جاۋابىنى ئوتتۇرىغا قويدى: خەلق كومىتېتى قارا دېڭىز فلوتىنىڭ سېۋاستوپولغا كېتىشى ۋە نېمىسلارغا تەسلىم بولۇشى توغرىسىدا رادىيو ئارقىلىق ئوچۇق بۇيرۇق بېرىدۇ، ئەمما قارا دېڭىز فلوتى بۇ بۇيرۇقنى ئورۇنلاشتىن باش تارتىپ، نوۋوروسسىيسكى كېمە تۇرۇش جايىدا پۇتۇن كېمىلەرنى چوكتۇرۇۋېتىدۇ.

بىرىست ــ لىتوۋسك شەرتنامىسىگە ئاساسەن ھەركەتسىزلەندۇرۇلگەن سوۋېت فلوتى ــ ئىككى ئەڭ چوڭ ئۇرۇش كېمىسى، ئون بەش قوغلىغۇچى كېمە، سۇ ئاستى كېمىلىرى ۋە يارەمچى كېمىلەر نوۋوروسسىيسكى كېمە تۇرۇش جايىدا تۇراتتى.

فلوتنىڭ ۋەكىللىرى قىرغاقتا چۈشۈپ، ۋاخرامېيېۋنىڭ سوزلىرىنى قاپاقلىرى سېلىنغان ھالدا تىڭشاشتى، ــ ۋاخرامېيېۋنىڭ

تەكلىۋى ئوز ئوزىنى ئولتۇرۇش بىلەن باراۋەر ئىدى. ئەمما نەگە قارىماي قۇتۇلۇش يوق، نەگە قېچىپ قۇتۇلسەن؟ فلوتنىڭ نە كومۇرى، نە نېفتى يوق ئىدى. موسكۋانىڭ يولىنى نېمىلار كېسىپ قويغان ئىدى، شەرق تەرەپتىن دېنىكىن باستۇرۇپ كېلىۋاتاتتى، كېمە توختايدىغان جايىنىڭ سۇلىرىنى گېرمان سۇ ئاستى كېمىلىرىنىڭ سۇ ئاستى دۇربۇنلىرى كوپۈكلەندۈرۈپ يۈرۈشكە باشلىغان ئىدى، كوپ-كوك ئاسماندا گېرمان بومبا ردىمانچى ئايرۇپلانلىرى كورۇنۈشكە باشلىغان ئىدى. ۋەكىللەر ئۇزاق ۋە قىزغىن مۇھاكىمە قىلىشتى... ئەمما قۇتۇلۇشنىڭ بىرلا يولى بار ئىدى، ئۇ بولسمۇ كېمىلەرنى چوكتۇرۇش ئىدى... شۇنداق بولسمۇ، ۋەكىللەر بۇ دەھشەتلىك ئىشنى ئورۇنلاشتىن ئاۋال، فلوتنىڭ تەقدىرىنى بارلىق فلوت خادىملىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاۋازغا قويۇشنى قارار قىلىشتى.

نوۋوروسسىيسكى پورتىدا نەچچە مىڭلاپ كىشىلەر قاتناشقان يىغىنلار باشلىنىپ كەتتى. پولات رەئىلىك ھەيۋەتلىك كېمىلەرگە — "ئەرك" ۋە "ئازات روسىيە" دىگەن ئەڭ چوڭ ئۇرۇش كېمىلىرىگە، شان-شەرەپلەر بىلەن ئورالغان ۋە ئىلدام يۈرىدىغان قوغلىغۇچى كېمىلەرگە، پورت ئۇستىدە ھوكۇمرانلىق قىلىپ تۇرغان مۇنار ۋە مومىلارغا قاراپ تۇرغان ماتروسلار ئىنقىلاپنىڭ مانا شۇ سەل قارىغۇسىز مۇلكىنىڭ، دېڭىزچىلارنىڭ سۇ ئۇستىدىكى يۇرت-ماكانىنىڭ بىر تالمۇ ئوق ئاتماستىن، تېرىقچە قارشىلىق كورسەتمەستىن دېڭىزغا چوكتۇرۇلۇشىنى ھېچبىر كوز ئالدىلىرىغا كەلتۈرۈشەلمەيتتى.

قارا دېڭىز ماتروسلىرى ئوزلىرىنى بىكاردىن-بىكارغا ئولتۇرۇۋېتىلىدىغان ماتروسلاردىن ئەمەس ئىدى. ئۇلار ناھايىتى كوپ قاتتىق

سوزلەرنى قىلدى، مەيدىلىرىگە ئۇرۇشتى، كوينەكلىرىنى يىرتىشتى، لېنتىلىق شەپكىلىرىنى يەرگە ئېتىپ دەسسەشتى...

تاڭ سەھەردىن باشلاپ قاش قارايغىچە، ئەمدى ھەممىگە يات بولۇپ قالغان لەنتى دېگىز ئۇپغىنى پېتىۋاتقان قۇياش نۇرلىرى قىزارتقان ۋاقتىقچە دېگىزچىلار، ئالدىنقى سەپ ئەسكەرلىرى ۋە دېگىز بويىدا ياشايدىغان ھەر خىل ئادەملەر پۈتۈن قىرغاق بويىچە ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىشىپ يۈرەتتى.

كىمە كوماندىرلىرى ۋە ئەپتىسەرلەر بۇ مەسىلىگە ھەر تۈرلۈك قارىشاتتى: ئۇلارنىڭ كوپچىلىك قىسمى كۆڭۈللىرىدە سېۋاستوپولغا بېرىپ نېمىسلارغا تەسلىم بولۇش تەرەپدارى ئىدى؛ "كېرىچ" نامىلىق قوغلىغۇچى كېمىسىنىڭ كوماندىرى كۆكېل داۋېي باشچىلىغىدىكى ئاز سانلىق كىشىلەر بولسا، ھالاكەتتىن قۇتۇلۇشنىڭ ئىلاجى يوقلۇغى ۋە بۇنىڭ كېلىچەك ئۇچۇن ناھايىتى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىگىنى چۈشىنەتتى. ئۇلار مۇنداق دېيىشەتتى:

—بىز فلوتنى ئۆز قولىمىز بىلەن يوق قىلىشىمىز، قارا دېگىز فلوتىنىڭ تارىخ كىتاۋىغا داغ چۈشۈرمەستىن، ئۇنى ۋاقىتنىچە يېپىپ قويۇشىمىز كېرەك..."

خۇددى كۆچلۈك بوراندىنمۇ قىزغىن ۋە ھەيۋەتلىك يىغىنلاردا ئەتىگەنلىگى بىر قارار ماقۇللانسا، كەچقۇرۇن پۈتۈنلەي باشقا بىر قارار ماقۇللىناتتى. ھەممىدىنمۇ شەپكىلىرىنى يەرگە تاشلاپ:

—...يولداشلار، موسكۇالىقلار بىلەن بىزنىڭ ئىشىمىز يوق. چوكتۇرگۇسى كەلسە، ئۇزلىرى چوكتۇرسۇن! بىز ئۆز فلوتىمىزنى ھىچكىمگە بەرمەيمىز. بىر تال زەمبىرەك ئوقى قالغىچە نېمىسلار بىلەن ئۇرۇشىمىز...—دەپ ۋاقىرىغۇچىلار كوپرەك ئۈستۈن كېلەتتى.

شۇنداق سوزلەردىن كېيىن، پۈتۈن قولتۇقنى "تۇرز ا ا" ئاۋازلىرى بېسىپ كېتەتتى.

ئۇلتىماتۇمنىڭ مۇددىتىگە تولا قالغاندا يېڭا ھېرىنوۋا ئەدىن قارا دېڭىز جۇمھۇرىيىتى مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى رۇبىن بىلەن ئارمىيىنىڭ ۋەكىلى پېرېبىينوس كەلگەندىن كېيىن خۇسۇسەن ھودۇقۇشلار كۈچەيىپ كەتتى. پېرېبىينوس ناھايىتى ئىگىز بويلۇق، كورۇنۈشى ناھايىتى دەھشەتلىك بولۇپ، يېنىغا تولا تاپانچا ئېسىۋالغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىككىسىلا — رۇبىن ئۇزاق سوزلەر بىلەن، پېرېبىينوس قوراللىرىنى شاراقلاتىپ تۇرۇپ — فىلوتىنى نېمىسىلارغا بېرىشىمۇ، چوكتۇرۇشمۇ كېرەك ئەمەس، موسكۋادىكىلەر نېمە دېگەنلىرىنى ئۇنۇتىرىمۇ بىلىشمەيدۇ، قارا دېڭىز جۇمھۇرىيىتى فىلوتىقا كېرەك بولغان ھەممە نەرسىنى: نېفىتىنمۇ، زەمبىرەك ئوقىنىمۇ، ئوزۇق-تولۇكىنمۇ تېپىپ بېرىدۇ، دەپ ئېيتىشاتتى.

— ھازىر بىزنىڭ ئالدىنقى سەپتىكى ئىشلىرىمىز شۇنداق جانلىنىپ كەتتىكى،... — دەپ ۋاقىرايتتى پېرېبىينوس، — كېلەر ھەپتىدە قانجىق دېنىكىننى ھەممە كۇرسانتلىرى بىلەن كۇبانغا چوكۇرۇپ تاشلايمىز... بۇرادەرلەر، كېمە-پاراخوتلارنى چوكتۇرمەكچى بولىدىغان بولساق، بىزگە مانا شۇ كېرەك... بىز ئالدىنقى سەپتە يۇرگىنىمىزدە ئارقىمىزدا قۇدرەتلىك فىلوتىمىز بارلىغىنى بىلەيلى... ئەگەر كېمە-پارا-خوتلارنى چوكتۇرۇۋەتسەكلار، بۇرادەرلەر، كۇبان-قارا دېڭىز ئىنقىلاۋىي ئارمىيىسى نامىدىن قەتئىي قىلىپ ئېيتىمەنكى، بۇنداق خائىنلىققا بىز چىداپ تۇرالمايمىز، قىرىق مىڭ كىشىلىك ئارمىيەمىزنىڭ ئالدىنقى سەپىنى نوۋوروسسىيسكىگە بۇرىۋېتىمىز-دە، بىرىڭ-

نىمۇ قالدۇرماستىن نەيزىگە سانچىپ قويىمىز...

شۇ يىغىندىن كېيىن ھەممە تارقىلىپ كەتتى، باشلار ئايلاندى. كوماندىرلار كېمىلەرنى تاشلاپ، بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە قاراپ قېچىپ كېتىشكە باشلىدى. خالايىق ئارىسىدا بارغانسېرى ھىچكىم تونۇمايدىغان گۇمانلىق ئادەملەر كوپىيىپ باراتتى: كۇندۇز كۇنلىرى ئۇلار: "بىر تال زەمبىرەك ئوقى قالغىچە نېمىسلار بىلەن ئۇرۇشىمىز" دەپ ئاۋازلىرىنىڭ بېرىچە ۋاقىرىشاتتى، كېچىلىرى بولسا بوشاپ قالغان قوغلىغۇچى كېمىلەرگە يىغىلىپ، پۇتۇن كېمە خادىملىرىنى سۇغا تاشلاشقا، بۇلاپ-تالاشقا تەييار ئىدى.

شۇ كۇنلەردە "كېرچ" ناملىق قوغلىغۇچى كېمىگە سېمىيون كراسىلنىكوۋ قايتىپ كەلدى.

پۇتۇن كېمە خادىملىرى قىرغاقىقا يېقىن تۇرغان قوغلىغۇچى كېمىنىڭ ھەممە يېرىنى ئەتىگەندىن بېرى يۇيۇپ تازىلاشقا باشلىغان ئىدى. قىرغاق بويىدىكى قاغجىراپ كەتكەن توپىلىكلەرنىڭ ئارقىسىدىن قۇياش كوتىرىلىپ كېلىۋاتقان ئىدى... شامالسىز تىنچ ھاۋادا بايراقلار لەپىلدىمەيتتى. سېمىيون ھە دەپ مىسنى سۇرتۇپ قولتۇق تەرەپكە قارىماسلىققا تىرىشاتتى. كېمە خادىملىرى ۋەيران بولۇش ئالدىدا تۇرغان قوغلىغۇچى كېمىنى يۇيۇپ تازىلاۋاتقان ئىدى.

قولتۇقتا تۇرغان ھەيۋەتلىك چوڭ ئۇرۇش كېمىسى "ئەرك"نىڭ تۇرۇبىلىرىدىن پۇرقۇپ ئىس چىقاتتى. ئۇستىدىن جىلىتلىرى ئېلىنغان زەمبىرەكلەر قۇياشتا پارقىراپ تۇراتتى. قاپ-قارا ئىس ئاسمانغا كوتىرىلىپ باراتتى. كېمە، قاپ-قارا ئىس، قاغجىراپ كەتكەن توپىلىكلەر، ئۇلارنىڭ پەس تەرىپىدىكى سېمونت زاۋۇتلىرى دېڭىز

قولتۇغىدىكى ئەينەكتەك سۇدا ئەكسلىنەتتى.

سېمىيون زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، ھامان مىسنى سۇرتمەكتە ئىدى. شۇ كېچىسى ئۇ تۇنەپ چىققان ئىدى، ئۇزاق خىيال سۇردى، مۇلا ھىزە قىلدى، بىكارغا كەلگەن ئىكەنـمەن دەپ پۇشايمان قىلدى. بىكارلا ئۇكامنىڭ ھەم ماتريونانىڭ سوزىگە كىرمىگەن ئىكەنـمەن... ئەمدى ئۇلار زاڭلىق قىلىپ كۇلۇشىدۇ: "ھىم، نېمىسلار بىلەن ئاشۇنداق ئۇرۇشۇپتىكەنسىلەر-دە!" "فلوتنىمۇ سېتىپسىلەر، بۇرادەرلەر!..." دەيدۇ، ئەلۋەتتە. بۇنىڭغا نىمە دەپ جاۋاپ بېرىسەن؟ "كېرچ"نى ئوز قولۇم بىلەن يۇدۇم، تازىلىدىم، ئوز قولۇم بىلەن چوكتۇرۇۋەتتىم دەيمەنما؟

"ئەرك" ناملىق چوڭ ئۇرۇش كېمىسىدىن ھەممە كېمىلەرنىڭ يېنىغا موتورلۇق كىچىك كېمە قاتناپ، بايراق بىلەن بۇيرۇق بېرىشكە باشلىدى. قوغلىغۇچى كېمە "دېرزكى" قىرغاق بويىدىن قوزغالدى-دە، "بېسپوكوينى"نى قوشۇپ ئاستا كېمە توختايدىغان جايغا سورەپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن دېڭىز قولتۇغىدىكى ئەينەكتەك سۇدىن "پوسپېشنى"، "ژىۋوي"، "ژاركى"، "گرومكى" دىگەن قوغلىغۇچى كېمىلەر ئاستا-ئاستا ئۇزۇپ كەتتى.

كېيىن ھەركەت توختىغاندەك بولدى. قولتۇقتا سەككىز قوغلىغۇچى كېمە قالدى. ئۇلاردا ھىچقانداق ھەركەت سېزىلمەيتتى. ھەممىنىڭ دىققىتى ئەمدى ئاچ كۇلرەڭ، ئىككى چېتىنى دات باسقان، ھەيۋەتلىك پولات "ئەرك" تەرەپتە ئىدى. دېڭىزچىلار قوللىرىدىكى سۇپۇرگىلىرىنى، لاتىلىرىنى، سۇ سېپىدىغان ئەسۋاپلىرىنى تاشلاپ، "ئەرك"تىن كوزلىرىنى ئالماي قاراپ تۇرۇشاتتى. "ئەرك" ناملىق چوڭ ئۇرۇش كېمىسىنىڭ توپىسىدە فلوتنىڭ قوماندانى، بىرىنچى

دەرىجىلىك كېمە باشلىغى تىخمېنېۋنىڭ بايرىغى ئاستا-ئاستا لەپىلـ
دەپ تۇراتتى.

"كېرچ" ناملىق قوغلىغۇچى كېمىدىكى دېڭىزچىلار خاۋاتىرلىنىپ ئوزئارا سوزلىشىپ تۇرۇشاتتى:

ــ قاراپ تۇر... "ئەرك" سېۋاستوپولغا كېتىدۇ...

ــ بۇرادەرلەر، ئۇلارنى شۇنچىلىك ئەخمەق دەپ ئويلامسىلەر! ئۇلارنىڭ ئىنقىلاۋىي ۋىجدانى يوق دەپ ئويلامسىلەر!...

ــ ئەگەر "ئەرك" كېتىپ قالسا، ئۇ چاغدا كىمگىمۇ ئىشىنىش مۇمكىن، بۇرادەرلەر؟...

ــ تىخمېنېۋنىڭ قانداق ئادەملىگىنى بىلمەيتتىڭمۇ؟ ئەڭ ئەشەددى دۇشمەن، ھەييار تۇلكىنىڭ ئوزىغۇ!

ــ كېتىپ بارىدۇ! ھۇ خائىنلار!

"ئەرك"تىن كېيىن ئۇنىڭ ئۇكىسى ــ "ئازات روسىيە" ناملىق ئەڭ چوڭ ئۇرۇش كېمىسى لەڭگەر تاشلاپ تۇراتتى. ئەمما ئۇ جىمـ غىنا ئۇگدەپ تۇرغاندەك ئىدى: ھەممە يېقىغا بىرزىنت يېپىلغان، كېمە ئۇستىدە ھىچ نەرسە كورۇنمەيتتى. دېڭىز بويىدا ئۇنىڭ تەرىـ پىگە قانداقتۇر قېيىقلار ئۇزۇپ كېتىۋاتاتتى. ئاخىرى، شامالسىز قولتۇقتا كېمىنىڭ كىچىك كوماندىرىنىڭ ھۇشتىگى ئاڭلاندى، "ئەرك" نىڭ چىغىرلىرى غىچىرلاشقا باشلىدى، لەڭگەرلىرىگە لاي چاپلاشقان زەنجىرلەر يۇقۇرىغا كوتىرىلىشكە باشلىدى. كېمىنىڭ تۇمشۇغى ئايلىـ نىپ، موما، تۇرۇبىلار، مۇنارلار باشقا تەرەپكە قاراپ بۇرۇلۇشقا باشلىدى.

ــ كەتتى... نېمىسلارغا تەسلىم بولغىلى كەتتى... ھەي، بۇرا- دەرلەر... تەسلىم بولغىلى-ھە!... نىمە قىلغانلىرى بۇ؟...

"كېرچ" ناملىق قوغلىغۇچى كېمىنىڭ تۇمشۇغىدىكى مەيدانىغا ئاپىتاپتا قارايغان يۇزىدىكى بۇرنى سويۇلۇپ كەتكەن كوماندىر چىقتى. ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن كوزلىرى "ئەرك"تىن ئۇزۇل مەيتتى. ئۇ مەيداندىن پەسكە ئىڭىشىپ بۇيرۇدى:

ــ سىگنال بايرىغى كوتىرىلسۇن...

ــ خوپ، سىگنال بايرىغى كوتىرىلسۇن! ــ دېڭىزچىلار بىردىن جانلىنىپ، سىگنال بايراقلىرى ياتقان يەششىككە قاراپ يۇگۇرۇشتى. "كېرچ"نىڭ مومىسىغا رەڭمۇ ـ رەڭ كىچىك بايراقلار چىقتى، زەڭگەر ئاسماندا لەپىلدەشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ مەنىسى مۇنداق ئىدى:

"سېۋاستوپولغا كېتىدىغان كېمىلەرگە ــ روسىيە خائىنلىرىغا لەنەت بولسۇن!..."

"ئەرك" كېمىسىدىكىلەر خۇددى سىگنال بايرىغىنى كورمىگەندەك، جاۋاپ بېرىشمىدى... "ئەرك" سادىق بولۇپ قالغان ھەربى كېمىلەر-نىڭ يېنىدىن شەرمەندىلەرچە سازايى بولۇپ ئوتۇپ كېتىۋاتاتتى. "كوردى، كوردى!" دىيىشتى دېڭىزچىلار بىردىن. "ئەرك"نىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئىككى ھەيۋەتلىك زەمبىرەكنىڭ ئاغزى يۇقۇرىغا كوتىرىلدى، ئۇنىڭ مۇنارىسى قوغلىغۇچى كېمە تەرەپكە بۇرالدى... "كېرچ"نىڭ كوماندىرى تومۇر پەنجىرىنى قاتتىق تۇتقىنىچە، سويۇل-غان يوغان بۇرنىنى ئەجەل تەرىپىگە تۇتۇپ تۇراتتى. ئەمما زەمبىـ-رەكلەر بىر قېتىم مىدىرلىغىنىچە توختاپ قالدى.

"ئەرك" بارغانسېرى ئىلدامراق ئۇزۇپ، دېڭىزغا سوزۇلۇپ كىر-گەن قىرغاقنى ئايلىنىپ ئوتتى ـ دە، يەنە بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇنىڭ مەغرۇر گەۋدىسى ئۇپۇقتا كوزدىن غايىپ بولدى، كوپ يىللار-دىن بۇيان قورالسىزلانغان ھالدا دات بېسىپ ياتقان ۋە ھەممە

لەنەت ئوقۇغان بۇ كېمە ئۇزاقتىكى بىزېرتا قولتۇغىغا كېلىپ توختاش ئۇچۇن كەتتى.

فلوت قومانـدانى تىخمېنېۋ خەلق كومىتېتىنىڭ رەسمى بۇيرۇغىنى قـەتـئى ئـىجرا قـىلىش پىكرىـدە چىڭ تۇردى، "ئەرك" نامـلىق چوڭ ئۇرۇش كېمىسى ۋە ئالتە قوغلىغۇچى كېمە سېۋاستوپولغا بېرىپ نېمىسلارغا تەسلىم بولدى. ماتروس ۋە ئەپىتسەرلەر بوشىتىۋېتىلدى.

دېڭىزچىـلار ھەر تەرەپكە تارقىلىپ كېتىشتى ــ بەزىلىرى ئويلىـرىگە، يۇرتلىرىغا قايتىپ كەتتى. ئادەملەر سورىغانـدا، "كېمىـلەرنى ئوز قولىمىز بىلەن چوكتۇرۇشـكە كوزىـمىز قىيمىـدى" دىيىشەتـتى، ئەسلىدە بولسا پۇتۇن نوۋوروسسىيسكىنى نەيزىگە ئىلىمىز دەپ دوق قىلغان قىرىق مىڭ قارا دېڭىز قىزىل ئەسـكەرلىرىـدىن قورقۇشـقان ئىدى.

"ئازات روسىيە" ناملىق چوڭ ئۇرۇش كېمىسى ۋە سەككىز قوغلىـغۇچى كېمە نوۋوروسسىيسكى پورتىدا قالدى. ئۇلتىماتۇمنىڭ مۇددىتى ئەتە توشاتتى. شەھەرنىڭ ئۇستىدە گېرمان ئايرۇپىلانـلىرى ئۇچۇپ يۇرەتتى. كېمە توختايدىغان جايدا، قۇيرۇقلىرىنى ئوينىتىپ يۇرگەن دېلفىنلەر ئارىسىدىن گېرمان سۇ ئاستى كېمىلىرىنىڭ سۇ ئاستى دۇر-بۇنلىرى كورۇنەتتى. نوۋوروسسىيسكىدىن سەل نېرىراقتىـكى تېمر-يۇكقا نېمىسلار ئەسكەر چۇشۇرۇۋاتىدۇ دىگەن گەپلەر تارقالدى. نوۋو-روسسىيسكىنىڭ دېڭىز بويىدىكى كوچىلىرىدا كېچە ـ كۇنـدۇز تىنماي مەجلىسلەر داۋام قىلىپ تۇراتتى، ئاللىقانداق پۇقراچە كىيىم كىيگەن گۇمانلىق ئادەملەر تېخىمۇ ۋاقىراپ سوزلىشەتتى:

ــ بۇرادەرلەر، ئوزەڭـلارنى ئوزەڭـلار ھـالاك قـىلماڭـلار، فلوتنى ئەسلا چوكتۇرمەڭلار...

www.uyghurkitap.com

ـــ فلوتنى چوكتۇرۇشنى ئەپتىسەرلەرلا خالايدۇ، ھەممە ئەپتىسەرلەر كېلىشىم تۇزۇشكەن دولەتلەرگە سېتىلغان.

ـــ سېۋاستوپولدا دېكابىردا ئەپتىسەرلەرنى دېگىزغا ئېتىپ تاشلىغان ئىدىگلارغۇ، ئەمدى قورقۇپ قالدىگلارمۇ؟ بارلىغىنى قىرىپ تاشلاش كېرەك...

ۋاقىرىغاقنىڭ ئورنىغا تەرغىباتچى چىقاتتى ـ دە، كويىنگىنىڭ ئالدىنى يىرتىپ، يوغان ئاۋاز بىلەن سوزلەيتتى:

ـــ يولداشلار، ئىشپيونلارنىڭ سوزىگە قۇلاق سالماڭلار! فلوتنى نېمىسلارغا ئېلىپ كەتسەڭلار، ئوزەڭلارنىڭ زەمبىرىگى بىلەن ئوزەڭلارنى قىرىپ تاشلايدۇ... قورالسىزلارنى جاھانگىرلارغا بەرمەڭلار... دۇنيا ئىنقىلاۋىنى قۇتقۇلدۇرۇپ قېلىڭلار!...

ئادەملەر كىمنىڭ سوزىنى تىڭشاشنى بىلمەي قالدى. كېيىن تەرغىباتچىنىڭ ئورنىغا يېكاتېرىنودارىدىن كەلگەن، ھەممە يېرىگە قورال ـ جابدۇق ئېسىلغان ئالدىنقى سەپ ئەسكىرى چىقاتتى. ئۇ يەنە قىرىق مىڭ نەيزىنى پەش قىلاتتى... ئون سەككىزىنچى ئىيۇلغا ئوتتۇرغان كېچىسى كېمە خادىملىرىنىڭ تولىسى كېمىلىرىگە قايتىپ بارمىدى ـــ كوپلىرى قېچىپ كەتتى، يوشۇرۇندى، تاغلارغا چىقىپ كەتتى...

"كېرچ" ناملىق قوغلىغۇچى كېمە كېچىچە چىراق سىگناللار بىلەن سوزلىشىپ چىقتى. "ئازات روسىيە" چوكۇشكە تەييارمەن، ئەمما ئىككى مىڭ كىشىدىن يۇزدىن ئارتۇق كىشىلا قالدى، ھەتتا ھورنى كوپەيتىپ قىرغاق بويىدىن نېرى سىلجىمىنىمۇ ئىلاجى يوق دەپ جاۋاپ بەردى.

"خاژى ـ بەي" ناملىق قوغلىغۇچى كېمە تېخىچىلا كېمىدە مەجلىس

داۋام قىلىۋاتقانلىغىنى، شەھەردىن ئاللىقانداق قىزلارنىڭ ھاراق ئېلىپ كەلگەنلىگىنى (قىزلار ئەتەيلەپ ئەۋەتىلگەن بولسا كېرەك)، كېمىنىڭ بۇلاپ-تالىنىش ئېھتىمالى بارلىغىنى بىلدۇردى. "كالىئا-كىرىيە" ناملىق قوغلىغۇچى كېمىدە كوماندىر بىلەن كېمىنىڭ مېخانىگىلا قاپتۇ. "فىدونىسى"دا ئالتە كىشى قاپتۇ. "كېمە باشلىغى بارانوۋ"، "سمېتلىۋى"، "ستېرېمىتېلنى"، "پرونزىتېلنى" ناملىق قوغلىغۇچى كېمىلەرمۇ خۇددى شۇنداق خەۋەرنى ئەۋەتىشتى. پەقەت "كېرچ" ۋە "شاڭۋېي شېستاكوۋ" دىگەن كېمىلەردىلا كېمە خادىملىرى تولۇق ئىدى.

يېرىم كېچىدە "كېرچ"نىڭ يېنىغا بىر قېيىق ئۇزۇپ كەلدى-دە، ئۇنىڭدىن قاتتىق ئاۋاز بىلەن بىر كىشى ۋاقىرىدى:

—ماتروس يولداشلار... سىلەرگە مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ «خەۋەرلەر» گېزىتىنىڭ مۇخبىرى سوزلەۋاتىدۇ... ھىلى موسكۋادىن، شاڭجياڭ سابلىندىن تېلېگىراما كەلدى: فلوتنى چوكتۇرۇشكە ھەرگىز بولمايدىكەن، سېۋاستوپولغا بېرىشقىمۇ بولمايدىكەن، يېڭى بۇيرۇق كېلىشىنى كۇتۇش كېرەك ئىكەن...

ماتروسلار كېمىنىڭ چېتىدىن پەسكە ئىڭىشىپ، قېيىق چايقىلىپ تۇرغان قاراڭغۇلۇققا ئۇنچىقماي قارىشاتتى. قېيىقتا ئولتۇرغان كىشى ھامان ئوز سوزىنى ئىسپات قىلاتتى، ماتروسلارنى كوندۇرۇشكە تىرىشاتتى...

كۇكېل داۋېي مەيدانغا چىقتى-دە، ئۇنىڭ سوزىنى بولدى:

—قېنى، بىزگە سابلىن شاڭجياڭنىڭ تېلېگىراممىسىنى كورسىتىڭا.

—بەختكە قارشى ئويدە قاپتۇ، يولداش، ھازىر بېرىپ ئېلىپ كېلىشىم مۇمكىن...

شۇنىڭدىن كېيىن كۇكېل ھەممەيلەن ئاڭلىسۇن ئۇچۇن ئاۋازىنى قاتتىق چىقىرىپ، ھەر بىر سوزىنى سوزۇپ مۇنداق دېدى:

ــ ئوڭ تەرەپتە تۇرغان قېيىق ئاتمىش مېتىر نېرىغا بارسۇن. ئۇنىڭدىن بېرى كەلمىسۇن...

ــ يولداش كەچۇرىسىز، ــ دەپ ئەيمەنمەستىن ۋاقىرىدى قېيىقتا ئولتۇرغان كىشى، ــ سىز مەركەزدىن كەلگەن بۇيرۇقنى تىڭشاشنى خالىمايۋاتىسىز، مەن موسكۋاغا تېلېگىراممىا بېرىمەن...

ــ...قارشىلىق قىلسىڭىز قېيىغىڭىزنى چوكتۇرۇۋېتىمەن. ئوزىڭىزنى كېمىگە چىقىرىۋالىمەن. كېمىچىلەر سىزنى نىمە قىلسا قىلىدۇ، بۇنىڭ ئۇچۇن مەن جاۋاپكار ئەمەس.

قېيىقتا ئولتۇرغانلار جاۋاپ بەرمىدى. كېيىن پالاقنىڭ ئاستا ـ ئاستا سۇغا تەككىنى ئاڭلاندى. قېيىق قاراڭغۇدا كوزدىن غايىپ بولدى. ماتروسلار كۇلۇشتى. ئورۇققىنا، مۇكچەيگەن كوماندىر ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ، خۇددى قەپەزگە چۇشۇپ قالغاندەك، مەيداننىڭ ئۇ بېشىدىن ـ بۇ بېشىغا يۇرۇپ تۇراتتى.

بۇ كېچە نۇرغۇن ئادەم ئۇخلىماستىن كېمە ئۇستىدە يېتىپ چىقىشتى. بىر دەم ـ بىر دەم بىرەر كىشى بېشىنى كوتىرىپ بىرەر ئېغىز گەپ قىلىپ قوياتتى، شۇنىڭ بىلەن ھەممىنىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ، ئاستا گەپ قىلىشىپ ياتاتتى. يۇلتۇزلارمۇ ئوچۇشكە باشلىدى. توپىلىكلەرنىڭ كەينىدىن تاڭ ئېتىشقا باشلىدى. "شاڭۋېي شېستاكوۋ" ناملىق كېمىنىڭ كوماندىرى، دېڭىز ئارمىيە شاۋۋېيىسى ئاننېنسكى قىرغاقتىن كەلدى، ئۇنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، پەقەت قوغلىغۇچى كېمىلەر، پورتتىكى چاتما كېمىلەر ۋە موتورلۇق كېمىلەرنىڭ كوماندىرىلا ئەمەس، بەلكى سودا كېمىلىرىنىڭ كوماندىرلىرىمۇ قېچىپ

كېتىپتۇ، ئۇلاردىمۇ بىر كىشى قالماپتۇ ـ كېمىلەرنى كېمە توختايدىغان ئورۇنغا ئېلىپ چىقىشنىڭمۇ ئىلاجى يوق ئىمىش.

"كېرچ"نىڭ باشلىغى مۇنداق دىدى:

ـ ئاننېنسكى شاۋۋېي، پۇتۇن جاۋاپكارلىق بىزنىڭ بوينىمىزدا، قانداق قىلىپ بولمىسۇن، كېمىلەرنى چوكتۇرۇۋېتىشىمىز كېرەك.

دېڭىز ئارمىيە شاۋۋېيسى ئاننېنسكى بېشىنى چايقىدى. بىر ھازاغىچە جىم تۇردى. ئۇ كېيىن قىرغاققا كەتتى. دېڭىز قولتۇغىنىڭ ئۇستى يورۇشقاندا، "شاڭۋېي شېستاكوۋ" ناملىق كېمە تۇرغان جايىدىن قوزغالدى ـ دە، "كېمە باشلىغى بارانوۋ" ناملىق كېمىنى سورەپ، تاشقىرى كېمە توختايدىغان جايغا، كېمىلەر چوكتۇرۇلىدىغان يەرگە كەتتى. قوغلىغۇچى كېمىلەرنىڭ مومىلىرىدىكى كىچىك بايراقلار: "ھالاك بولۇپ كېتىۋاتىمەنۇ، تەسلىم بولمايمەن" دىگەن مەنىنى بىلدۇرەتتى.

بىرئازدىن كېيىن ئۇلار تاڭنىڭ تۇمانى ئىچىدە غايىپ بولدى. ھەممە كېمىلەر ئەمدى چول قالغاندەك كورۇنەتتى. ھەيۋەتلىك پولات "ئازات روسىيە"نىڭ توپىسىدە چايكىلار ئۇچۇپ يۇرەتتى. "كېرچ"نىڭ تۇرخۇنىدىن پۇرقۇپ ئىس چىقاتتى. ۋاقىت تېخى خېلى ئەتىگەن بولسىمۇ، دېڭىز بويىغا نۇرغۇن ئادەم توپلانغان، دېڭىزغا سوزۇلۇپ كىرگەن بىر بولەك قۇرۇقلۇق خۇددى چىۋىن قونغاندەك قاپ ـ قارا بولۇپ كەتكەن ئىدى. كېمىلەرنىڭ يېنىدا ئۇرۇش ـ تالاش باشلاندى، ھەممە بىر بىرلىرىنىڭ ئۇستىگە چىقاتتى، سۇغا ئاغدۇرۇلۇپ چۇشەتتى.

سېمىيون كراسىلنىكوۋ پاراخوتنىڭ پەلەمپىيىدە قاراۋۇللۇقتا تۇراتتى. ئەتىگەنلىگى سائەت بەشلەردىن ئوتكەندە خالايىقنىڭ

ئوتتۇرىسىدىن پاكار بويىلۇق، هودۇقىقىنىدىن يۇزلىرى قىزىرىپ كەتكەن، مۇرىسىدە پاگونى يوق، ئۇستىگە دېڭىزچىلار كىيىدىغان قارا خۇرۇم تۆجۈركا كىيگەن بىر كىشى سۇرۇلۇپ چىقىپ، پەلەمپەيدىن كوتىرىلىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ قىپ-قىزىل يۈزىدىن ئېقىۋاتقان تەر پۇرۇشكەن كېچىككىنە ئاغزىنىڭ يېنىدىن تاماتتى.

ــ كۆكبل داۋېي مۇشۇ يەردىمۇ؟ــ دەپ ۋاقىرىدى ئۇ دۇپ-دۇگىلەك ۋە كوپ-كوك، شوخ كوزلىرى بىلەن سېمىيونىغا قاراپ. سېمىيون ملتقىنىڭ نەيزىسى بىلەن ئۇنىڭ يولىنى توستى. ئۇ كشى يانلىرىنى سلاپ كوردى-دە، يانچۇغىدىن مەركىزىي سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ ۋەكىلى يولداش شاخوۋ دەپ يېزىلغان گۇۋاناممنى چىقىرىپ كورسەتتى. ماتروس قاپىغىنى سېلىپ، نەيزىسىنى چەتكە ئالدى:

ــ ئوتۇڭ يولداش شاخوۋ!

كۆكبل ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ كۆتۈۋالدى-دە، ئەھۋالنىڭ ئېغىر-لىغىنى سوزلەشكە باشلىدى. ئۇ ئالدىرىماستىن سالماقلىق بىلەن سوزلەيتتى. شاخوۋنىڭ كوزلىرى پارقىراپ تۇراتتى:

ــ بولمىغان گەپ، بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر ئەھۋاللارنى كورگەنمىز! مەن دېڭىزچىلار بىلەن سوزلىشىپ كوردۇم، ئۇلارنىڭ روھلىرى كوتىرەڭگۇ... ھازىر سىزگە چاتما كېمىنمۇ، باشقا كېرەكلىك نەرسىلەرنىمۇ تېپىپ بېرىمەن... يېغىن ئوتكۈزىمىز... ھەممە ئىش كوڭۈلدىكىدەك بولىدۇ. ...

ئۇ ئوزىگە موتورلۇق كېمە ئالدۇردى-دە، "ئازات روسىيە"گە كەتتى. ئۇ يەردىن چىقىپ، كېمىدىن-كېمىگە ئوتتى. ئۇنىڭ پاكار گەۋدىسىنىڭ سودا كېمىلىرىنىڭ ئاغامچا پەلەمپەيلىرىدىن چىقىپ،

چۇشۇپ يۇرگىنىنى، كېمىدىن قىرغاققا چىقىپ، ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا يوق بولۇپ كەتكىنىنى سېمىيون كورۇپ تۇراتتى. ئۇ يەردىن ۋاقىرىغان ئاۋازلار كېلەتتى، قوللار يۇقۇرىغا كوتىرىلەتتى. بىر جايدا توپلىنىپ تۇرغان مىڭچە كىشى "ئۇررا!" دەپمۇ ۋاقىرىدى.

ماتروسلار چۇشكەن بىرنەچچە قېيىق قىرغاقنىڭ بويىدىن قوزغىلىپ، قولتۇقنىڭ ئىچكىرىكى تەرىپىدە دات بېسىپ تۇرغان كىچىككىنە پاراخوتنىڭ يېنىغا كەتتى. كوپ ئوتمەستىن پاراخوتنىڭ تۇرخۇنىدىن قويۇق ئىس چىقىپ، لەڭگىرىنى تارتىۋالدى، كېيىن "ئازات روسىيە"نىڭ يېنىغا كەلدى. يەنە بىر كىچىك يەلكەنلىك كېمىنىڭ يەلكەنلىرى لەپىلدەشكە باشلىدى. "شاڭۇيې شېستاكوۋ" ناملىق پاراخوتىمۇ قايتىپ كەلدى ـ دە، ئىككىنچى قوغلىغۇچى كېمىنى چېتىۋالدى.

سائەت ئونغا يېقىن قالغاندا ئادەملەر توپى "كېرچ"نىڭ پەلەمپىيىگە يوپۇرۇلۇشقا باشلىدى. كەيپىيات يەنە ياماناشقاندەك كورۇنەتتى. كېمىنىڭ يېنىغا ئاللىقاندىق بولمىغۇرلار تىقىلىپ كېلىشەتتى، ھەر بىرىنىڭ قولىدا كولباسا، بولكا، ياغ بار ئىدى. ئۇلار چىشلىرىنىڭ ئېقىنى كورسىتىپ، دېڭىزچىلارغا قوللىرىدىكى ھاراقلىرىنى كورسىتىپ شەرەت قىلىشاتتى. شۇنىڭدىن كېيىن كۆكېل پاراخوتنىڭ پەلەمپىيىنى يىغىشتۇرۇۋېلىش ۋە كېمىنى يېشىۋېتىشنى بۇيرۇدى. "كېرچ" ئادەمنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرىدىغان بۇ نەرسىلەردىن ئۇزاقلىشىپ، قولتۇقنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىپ تۇردى ـ دە، شۇ يەردە تۇرۇپ قوغلىغۇچى كېمىلەرنىڭ چېتىلىشىنى كۇزىتىپ تۇردى.

خۇددى تۇخۇم شاكىلىغا ئوخشىغان، دات باسقان پاراخوت پۇشۇلداپ ـ پۇشۇلداپ، ئىسلىرىنى پۇرقۇتۇپ ئاخىرى "ئازات روسىيە"نى جايىدىن قوزغاتتى. "ئازات روسىيە"مۇ مىڭ ـ مىڭلىغان

خالايىقنىڭ يېنىدىن ھەيۋەت بىلەن ئوتۇپ كەتتى. ھەممە ماتەم تۇتقاندەك، بېشىدىن شەپكىلىرىنى ئېلىپ تۇراتتى. "ئازات روسىيە" تۇمشۇقىتىن، دېڭىز دەرۋازىسىدىن، قولتۇقىتىن ئوتتى-دە، كىمە توختايدىغان جايىنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتتى. ئادەملەر يەنە نېمىسلارنىڭ ئايروپىلانلىرى كېلىدۇ دەپ ئويلىغان ئىدى، ئەمما ئاسمان ۋە دېڭىز تىنچ ئىدى، قولتۇقتا يالغۇز "فىدونسى" دىگەن قوغلىغۇچى كېمە قالدى.

خالايىق ئارىسىدا يەنە ئوپۇر-توپۇر باشلاندى، خالايىق ئەمدى "فىدونسى" تۇرغان جايغا كېلىپ توپلانغان ئىدى. ئۇنى چېتىپ ئېلىش ئۈچۈن يەلكەن، قوش مومىلىق موتورلۇق كېمە كېلىۋاتاتتى. خالايىق موتورلۇق كېمىگە تاشلارنى ئېتىشقا باشلىدى، بىرنەچچە مەرتىۋە تاپانچىمۇ ئېتىلدى. ئاپپاق چاچلىق بىر كىشى، يول چىرىغىنىڭ تۈۋرۈگىگە چىقىپ ۋاقىرايتتى.

ـــ قانخورلار! روسىيىنى سېتىۋەتتىڭلارغۇ!.. ئارمىيىنى سېتىۋەتتىڭلارغۇ!... بۇرادەرلەر!... نىمشقا قاراپ تۇرىسىلەر!... ئۇلار ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىمزىنمۇ سېتىۋاتماقتا.

خالايىق تاشلارنى ئاغدۇرۇپ، ۋاقىرىشاتتى. بىرنەچچە كىشى "فىدونسى"غا چىقىۋالدى. شۇنىڭدىن كېيىن "كېرچ" چاپسانلىق بىلەن قىرغاقنىڭ بويىغا يېتىپ كەلدى-دە، ئۇنىڭ قوڭغۇرىغى جەڭگىۋار سىگنال بەردى، زەمبىرەكلەرنىڭ ئاغزى خالايىققا قارىتىلدى، كوماندىر ئاۋاز كۈچەيتكۈچ كانايىنى ئاغزىغا قويۇپ:

ـــ قايتىڭلار! بولمىسا ئاتىمەن!ـــ دەپ ۋاقىردى.

خالايىق ئارقىغا داجىدى، قېچىشقا باشلىدى، ئاياق ئاستى بولغانلارنىڭ ۋاي-داتلىرى ئاڭلاندى. چاڭ-توپا كوتىرىلدى، قىر-

غاق بوشاپ قالدی. قوش مومىلىق كېمە "فىدونىسى"نى ئوزىگە چېتىۋالدى-دە، ئېلىپ كەتتى.

"كېرچ" ھەممە كېمىلەر بوش دولقۇن يۇزىدە ئاستا چايقىلىپ تۇرغان جايغا ئاستا-ئاستا ئۇزۇپ كەتتى. سېمىيون پاراخوتلارنىڭ ئارقا تەرىپىدە ئىگىز ئۇچۇپ يۇرگەن چايكىلارغا قارىدى، كېيىن ئىككى قولى بىلەن مەيداننىڭ رىشاتكىسىنى قاتتىق تۇتۇپ تۇرغان پاراخوت باشلىغىغا قارىدى.

سائەت توت بولغان ئىدى. "كېرچ" "فىدونىسى"نىڭ ئوڭ تەرىپىدىن ئايلىنىپ ئوتتى، پاراخوت باشلىغى پەقەت بىرلا سوزنى ئېيتتى—شۇ زاماتتىلا ئاپاراتتىن قاپ-قارا مىنا ئېتىلىپ چىقىپ، سۇنى كوپۇكلەندۇرۇپ، توپ-توغرا "فىدونىسى"نىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا بېرىپ تەگدى، "فىدونىسى" كوتىرىلىپ ئىككىگە بولۇندى، تاغدەك سۇ دولقۇنى ئاسمانغا كوتىرىلدى، پارتلاشنىڭ تاۋۇشى دېڭىزدىن ئۇزاققا گۇلدۇرلەپ كەتتى. سۇ دولقۇنى پەسەيگەندىن كېيىن "فىدونىسى" كورۇنمىدى، كوپۇكتىن باشقا ھىچنىمە كورۇنمەيتتى. فلوتنى چوكتۇرۇش ئەنە شۇنداق باشلاندى.

پارتلىتىدىغان ئەترەتلەر قوغلىغۇچى كېمىلەرنىڭ كىنگستونلىرىنى ۋە كلىنكېتلىرىنى①، سۇغا پېتىپ تۇرغان تەرەپلىرىدىكى دەرىزىلىرىنى ئېچىپ تاشلايتتى ۋە چوكۇپ كېتىۋاتقان كېمىدىن قېيىققا چۇشۇشتىن ئاۋال كېمىنىڭ تۇربىنا ۋە سېلىندىرلىرىنى پارتلىتىۋېتىش ئۇچۇن ئوت ئالغۇچ يىپقا ئوت يېقىشاتتى. قوغلىغۇچى كېمىلەر بىر پەستە سۇ تېگىگە چوكۇپ يوق بولۇپ كېتىشەتتى. يىگىرمە بەش

---

① كىنگستون ۋە كلىنكېت—پاراخوتنىڭ سۇ تېگىدىكى شۇمەكلىرى.

www.qurkitap.com

مىنۇتتىن كېيىن پۈتۈن كېمە توختايدىغان جاي بوشاپ قالدى.

"كېرچ"، "ئازات روسىيە"نىڭ ئالدىغا ئىلدام ئۇزۇپ كەلدى-ده، مىنا تاشلىدى. ماتروسلار باشلىرىدىن شەپكىلىرىنى ئاستا ئالدى-بىرىنچى مىنا كېمىنىڭ ئارقا تەرىپىگە بېرىپ تەگدى، چوڭ ئۇرۇش كېمىسى تىترەپ كەتتى. ئىككىنچى مىنا كېمىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا بېرىپ تەگدى. كوپۈكلەرنىڭ ۋە ئىسلارنىڭ ئارىسىدىن مومىلىرىنىڭ ئىغاڭلىغىنى كورۇنۇپ تۇراتتى. چوڭ ئۇرۇش كېمىسى خۇددى جانلىق تەنەدەك ئولۇم بىلەن كۈرىشەتتى، گۈكرەگەن دېڭىز ۋە گۈلدۇرلىگەن پارتلاش ئاۋازىدا تېخىمۇ ھەيۋەت كورۈنەتتى. ماتروسلارنىڭ كوزلىرىدىن تارام-تارام بولۇپ ياش ئاققاتتى. سېمىيون قوللىرى بىلەن كوزىنى يېپىۋالدى...

پاراخوت باشلىغى كۆكىل شۇ كۈنلەردە ناھايىتى ئورۇقلاپ كەتتى—ھالاك بولۇپ كېتىۋاتقان كېمىگە قارىتىلغان بۇرنىلا كورۇنۇپ قالغان ئىدى. ئاخىرقى مىنا ئېتىلدى، "ئازات روسىيە"نىڭ تۇمشۇغى ئاسمانغا كوتىرىلىشكە باشلىدى... كېمە خۇددى سۇدىن ئۇزىنىڭ قەددىنى كوتىرىشكە ئۇرۇنغاندەك يەنە بىر مەرتىۋە كۆچەندى-دە، سۇنى كوپۈكلەندۇرۇپ، دېڭىزنىڭ تېگىگە چوكۈپ كەتتى....

ھالاكەت جايىدىن "كېرچ" ناھايىتى ئىلدام ئۇزۇپ توپ-توغرا تۇتاپسىگە قاراپ كەتتى. سەھەر چېغىدا كېمىنىڭ خادىملىرى قېيىقلارغا چۈشۈرۈلدى. شۇنىڭدىن كېيىن "كېرچ" رادىيو-تېلېگرافى ئارقىلىق شۇ نەرسىنى بىلدۈردى:

"ھەممىڭلار ئامانلاڭلار... قارا دېڭىز فلوتىنىڭ گېرمانىيىگە شەرمەندىلەرچە تەسلىم بولۇشتىن كورە ھالاك بولۇشىنى ئەۋزەل كورگەن بىر

قسم كېملىرىنى چوكتۇرۇپ ئۇزەمۇ ھالاك بولدۇم. قوغلىغۇچى كېمە "كېرچ".

قوغلىغۇچى كېمە كىنگستونلىرىنى ئېچىۋەتتى، ماشىنىلىرىنى پارتلىتىپ، ئون بەش ساڭبن چوڭقۇرلۇققا چوكۇپ كەتتى.

سېمېون كراسلنكوۋ قىرغاقتا يولداشلىرى بىلەن ئەمدى قايتقا بارمىز دەپ مەسلىھەت قىلىشتى. ھەرقانداق نەرسىنى ئويلاپ كورۇشتى، ئاخىرى ئاستراخانغا، ۋولگىغا كېتىشنى قارار قىلىشتى. ئۇ يەردە شاخوۋ ئاق گۇۋاردىيىچىلەرگە قارشى كۇرەش قىلىش مەقسىدىدە دەريا ھەربى فلوتىنى تۇزۇۋاتقان ئىمىش.

كوزۇخ قوماندانلىغىدىكى تامان ئارمىيىسى تەقسىم قىلىنغىنى ھالدا، قوزغىلاڭ كوتەرگەن يېزىلارنىڭ ئارىسىدىن تاغلارنى ھالقىپ ئوتۇپ، كۇبان دەرياسىنىڭ يۇقۇرقى ئېقىمى تەرەپكە ئايلانما يوللار بىلەن كېتىۋاتقان ئىدى.

ئارمىيىنىڭ يولى نوۋوروسسىيسكىدىن ئوتەتتى، فلوت چوكتۇرۇلگەندىن كېيىن شەھەرنى نېمىسلار ئىگەللىۋالغان ئىدى. تاماملىقلارنىڭ كالوننىلىرى تۇيۇقسىزدىن كېلىپ قالدى ــ ئەسكەرلەر ناخشا ئېيتىپ شەھەرنىڭ كوچىلىرىدىن ئوتۇۋەردى. ئۇلارنىڭ مەقسەتلىرىدىن خەۋەرسىز بولغان نېمىس گارنىزونى كېمىلەرگە چىقىۋالدى ــ دە، زەمبىرەكلەردىن كالوننىنىڭ ئارقا قىسمىغا ۋە ئۇنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان مەس ۋە ئەسەبىلەشكەن كازاك ئەسكەرلەرگە ئوق ئاتتى.

نېمىسلار ئېھتىيات قىلىپ شەھەرنى تاشلاپ چىقىپ كېتىشتى. كوزۇخنىڭ ئارمىيىسى زەربىنى قايتۇرۇپ شەھەردىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنى كازاكلار ئىگەللىدى. ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئاقلارنىڭ مۇنتىزىم قوشۇنلىرى ئىگەللىدى. شەھەر بۇلاڭ ــ تالاڭ

ئىچىدە قالدى.

ئاقلار ماتروسلارنى، قىزىل ئارمىيە ئەسكەرلىرىنى ئۆز ئاغالىسىنىڭ ئەسكىرىگە كېينىگەنلىرىنى سوت قىلماستىن توغرىدىن-توغرا سىناق ناپ ياغاچلىرىغا ئاساتتى. ئەنە شۇ كۆنىلىرى ھارۋىكەشلەر ئۇچ مىڭچە ئولۇكنى دېڭىزغا ئېلىپ بېرىپ تاشلاشتى. نوۋوروسسىيسكى ئاقلارنىڭ پورتىغا ئايلانىدى.

ئون بەش مىڭ سەرگەردان كارۋىنىنى ئەگەشتۈرۈپ كېلىۋاتقان تامان ئارمىيىسى ئاچارچىلىق ئاستىدىكى دېڭىز قىرغىغىنى بويلاپ تۇئاپسېگە يېتىپ كەلدى-دە، ئۇ يەردىن شەرق تەرەپكە قاراپ بۇرۇلدى. دېنىكىنچىلار ئۇنىڭ كەينىدىن تىنماي قوغلاپ كېتىپ باراتتى، ئالدىنقى تەرەپتە بولغان ھەممە سايلىقلار ۋە چوقىلارنى قوزغىلاڭچىلار ئىگەللىشۋالغان ئىدى. ھەر كۈنى قانىلىق جەڭلەر بولاتتى. قانغا مىلەنگەن، ئاچلىقتىن دەرمانسىزلانغان ئارمىيە سايلارغا چۈشەتتى-دە، يەنە توپلىكلەرگە يامىشىپ چىقاتتى، ئادەمنىڭ كۆزىدىن-كۆنگە ئازىيىپ بېرىشىغا قارىماي، ئارمىيە تىرىشىپ-تىرمىشىپ ئالغا كېتىپ باراتتى.

كۆنلەرنىڭ بىرىدە پوكروۋسكى جياڭجۈن قويۇۋەتكەن بىر ئەسىر قىزىل ئەسكەرنى كوزۇخنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرىشتى، قىزىل ئەسكەر جياڭجۈنىنىڭ ھەربىلەرچە ئادىدى تىل بىلەن يازغان خېتىنى ئېلىپ كەلگەن ئىدى:

"سەن، ئەبلەخ، بولشېۋىكلارنىڭ، يەنى ئوغرى ۋە لۇكچەكلەرنىڭ قاتارىغا ئوتۇش بىلەن، رۇس ئارمىيىسى ئەپتسەرلىرىگە ۋە فىلوتىغا نومۇس كەلتۈردۈڭ؛ بىلىپ قويغىنكى، سېنىڭ ۋە ساڭا قاراشلىق لۇكچەكلەرنىڭ كۆنى تۈگەپ قالدى. بىز سەن ئەبلەخنى چاڭگىلىمىزدا قاتتىق

تۆتۈپ تۇرۇپتىمىز ۋە ئەمدى ھېچ قېچىپ قۇتۇلالمايسەن. ئەگەر رەھىم قىل دىسەڭ، يەنى ئوز قىلمىشىڭ ئۈچۈن تۈتقۇنلار ئەترىتىگە كىرىشنى خالساڭ، ئۇ ۋاقىتتا مەن ساڭا بۇيرۇيمەن: بۇگۈندىن باشلاپ قورالنى تاشلايسەن، قورالسزلاندۇرۇلغان باندىتلىرىڭنى بىلورىچىنسكايا ئىستانسسىدىن توت-بەش چاقىرىم غەرپ تەرەپكە ئايرىپ قويىسەن. بۇنى ئورۇنلاپ بولغىنىڭدىن كېيىن دەرھال ماڭا خەۋىرىنى بېرىسەن، مەن تومۇرىولنىڭ توتىنچى بۇدكىسىدا بولىمەن..."

كوزۈخ خەتنى كونسىرۋا قاچىسىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ئوقۇدى. ئۇ خەتنى ئوقۇپ بولدى-دە، يالڭىاياق، بەلۇاغسز، بېشىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغان قىزىل ئەسكەرگە قارىدى.

—ئېيلاس ئىكەنسەن، ئۇكا، —دىدى ئۇنىڭغا كوزۈخ، —بۇنداق خەتنى ماڭا ئېيتماپلا بېرىشكە قانداق پېتىنىڭ؟ ئوزەڭنىڭ قىسمىڭغا كەت...

شۇ كېچىنىڭ ئوزىدە كوزۈخ پوكروۋسكى جياڭجۇنگە شۇنداق قاخشاتقۇچ زەربە بەردىكى، ئۇنىڭ قىسملىرىنى تېرى-پېرەڭ قىلىۋەتتى، ئاتلىق ئەسكەرلىرى بىلەن ئالدىغا سېلىپ قوغلىدى. بىلورېچىنسكايا چىقىپ، قورشاۋنى بۇزۇپ ئوتۇپ كەتتى. سىنىتەبرنىڭ ئاخىرىدا تامان ئارمىيىسى دېنىكىنچىلار ئىگەللەپ تۇرغان ئارماۋىرنىڭ يېنىغا كەلدى-دە، ھۇجۇم بىلەن ئۇنى بېسىۋالدى، كېيىن نېۋىننومىسسكايا يېزىسىدا سوروكىن ئارمىيىسىنىڭ قالدۇقلىرى بىلەن قوشۇلدى.

ۋىسىلكى بىلەن يېكاتېرىنودارنىڭ يېنىدا تارمار قىلىنغاندىن كېيىن ئارمىيىدە تەسىرىنى يوقاتقان، ئۇرۇش شان-شەرەپلىرىدىن مەس بولغان ۋە مۇۋەپپەقىيەتسىزلىكلەردىن غەزىۋى كېلىپ يۇرگەن

سوروكىن يېقىندىلا شى، لۇي، تۆمەن دەپ ئاتالغان، ھازىرقى ۋاقىتتا بولسا بۇزۇلۇپ، ئارىلاش بولۇپ كەتكەن دولقۇندا خۇددى قايىنامغا چۈشكەن ياغاچتەك ئېقىپ، ھامان شەرق تەرەپكە قاراپ كېتىپ باراتتى. ئۇلار ئەمدى دۇشمەننىڭ بىرەر ئوقنىڭ تاۋۇشىنى ئاڭلسا، كەينىگە قارىماي قاچىدىغان بىر توپ كىشىلەردىن ئىدى. ئۇلار چېكىنگەن ۋاقىتلىردا، يولدىكى بار نەرسىنى تاپ-تازا قىلىشىپ كېتىپ باراتتى. ئۇلار بىر نەرسىگە ئىنتىلەتتى، ئۇ بولسا ئارقىدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان ئەجەللىدىن چاپسانراق قۇتۇلۇش، توغرا كەلگەن تەرەپكە قاراپ كېتىش ئىدى. سان-ساناقسىز قاچقۇنلار تېرىك ساز-لىقلىرىدىن، ئوت بېسىپ كەتكەن، گورىستانلىق كونا يوللىرىدىن كېتىشىپ باراتتى.

يېكاتېرىنودارنىڭ يېنىدىكى جەڭدىن ئىككى يۈز مىڭچە ئەسكەر ۋە سەرگەردان قۇتۇلۇپ قاچتى. جەڭ مەيدانىدا قالغانلارنىڭ ھەممىسى كازاك ئەسكەرلىرى قىلىچ بىلەن چاپقان، دارغا ئاسقان ياكى قىيناپ ئولتۇرگەن ئىدى. ھەر بىر يېزىدىكى دەرەخلەرگە ئادەم ئېسىلغان بولاتتى. قىزىللار ئەمدى قايتىپ كەلمەيدۇ دەپ، ئۇلارىدىن رەھىمسىز يوسۇندا، ۋەھشىلەرچە ئوچ ئالاتتى. پۈتۈن ئولكىدە بولشېۋىك دېگەن سوزنى يوق قىلىپ تاشلاشقا تىرىشاتتى.

سوروكىننى ئىنقلاپ ياراتقان ئىدى. ئۇ ئىنقلاپنىڭ كوتىرىلىشىنى ۋە پەسەيشىنى ئالدىن سېزەتتى. ئۇ ئارمىيىنىڭ چېكىنىشىگە باشچىلىق قىلمايتتى، ئۇنىڭغا باشچىلىق قىلىشنىڭ پايدىسىزلىغىنى بىلەتتى. ئەسەبىلىك ھامان شەرقە قاراپ ئېقىپ، ئىنتىلىپ كېتىپ باراتتى، ئاقلارنىڭ تەقىب قىلىش كۈچى بوشاشقاندا ئەسەبىلىك ئۈزدىن-ئۈزى توختايدۇ.

ئۇنىڭغا قاغجىراپ كەتكەن چول-سازلىقلاردىن، قەدىمقى زامان-لاردا ئوتكەن پىلازگلار، كېلتلەر، تياۋدۇنلار، سلاۋيان ۋە خازارلار-دىن قالغان گورستانلاردىن سوزۇلۇپ كېتىۋاتقان ۋاگوننىڭ دەرد-زىسىدىن قاراپ بېرىشتىن باشقا ئىش قالمىغان ئىدى... پويىزنى ئۇنىڭ شەخسى قاراۋۇللىرى قوغداپ كېتىپ باراتتى. چۈنكى ئوتكەن-كەچكەن ئادەملەر:

—بۇرادەرلەر، كومانىدىرلار ھەممىمىزنى سېتىۋەتتى، بىزنى ئىچىملىككە سېتىۋەتتى، كومانىدىرلارنى ئولتۇرۇڭلار، بىز ئۇزىمىزنىڭ كومانىدىرىنى ئولتۇرۇۋەتتۇق، —دەپ ۋاقىرىشاتتى.

سەنمۇجاڭ بېلەۋوڭ ۋاگونغا كىرىپ، ئېغىر ئۇھ تارتىپ، كۇرەشنى داۋام قىلدۇرۇشنىڭ ئىلاجى يوقلۇغىدىن ناھە قىلىپ سوز باشلايتتى. "ئىنقىلابنىڭ ئۇزىگە يارىشا دەۋرى بولىدۇ، —دەيتتى ئۇ ھەر قېتىم ئالقىنى بىلەن پىشانىسىنى سىلاپ. —ئىنقىلاپ دولقۇنىنىڭ ئورلەش باسقۇچى ئوتۇپ كەتتى. بىزگە قارشى ئەمدى ئىستىخىيە كۆچلىرى قوزغالدى. بىز پەقەت ئەپىتسەرلەرگىلا قارشى ئەمەس، بەلكى پۈتۈن خەلققە قارشى كۇرىشىۋاتىمىز. ئىنقىلابنىڭ مۇئىلىرىنى ۋاقىتنى ئوتكۈزمەستىن قولدا ساقلاپ قېلىش كېرەك... ناھايىتى ئېغىر كەلسە مۇرەسسە-سۇلھ يولى بىلەن بولسىمۇ ساقلاپ قېلىش ھەركىتىنى قىلىش كېرەك..." ئاندىن ئۇ تارىختا بولۇپ ئوتكەن ۋەقەلەردىن مىساللارنى كەلتۈرەتتى.

—مېنى قانچە سومغا سېتىۋالماقچىسەن، ئەبلەخ؟—دەپلا قويايتتى سوروكىن بۇنىڭغا. ئەگەر شۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ قولىغا دېنىكىن چۈشۈپ قالغۇدەك بولسا، يەتتە پارچە قىلىپ تاشلايتتى. ئەمما يېكا-تېرىنودارىدىن پەتىگورسكىگە قېچىپ كەتكەن قارا دېڭىز مەركىزىي

ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئەزالىرىغا ھەممىدىن كۆپرەك ئاچچىقى كېلىپ، غەزىۋى قاينايتتى. ئۇلار "سوروكىنىڭ دىكتاتورلۇق نىيىتىگە زەربە بېرىش چارىلىرىنى تېپىش" كويىدىلا ئىدى. ئۇلار جىددى بۇيرۇقلارنى ئىجرا قىلىشمايتتى، ھەر بىر ئىشقا ئارىلىشاتتى، يەنە كېلىپ ماركس ئۇنداق، ماركس بۇنداق دەپ يۇرۇپ باش قوماندانلىقنى جېنىغا تېگىشەتتى.

سوروكىنىڭ ياتاقلىق ۋاگونىدا يەنە سېرىق چاچلىق زىنكا پەيدا بولۇپ قالغان ئىدى — بۇ يەنە ئاشۇ بېلەكۆۋنىڭ غەمخورلۇغى بولسا كېرەك. زىنكا تېخىچىلا قىزىل گۈلدەك ۋە جىلۋىلىك ئىدى، ئەمما ئاۋازى بىرئاز خىرىلداپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ بارلىق ئېپەك كوپتىلىرىنى ۋە گىتارىنى كارۋاندىكىلەر ئوغرىلاپ كېتىشكەن ئىدى. زىنكىنىڭ باش قوماندانغا بولغان مۇناسىۋىتى خېلى مۇستەقىللىشىپ قالغان ئىدى.

كەچ كىرىپ، ياتاقلىق ۋاگونىنىڭ پەردىلىرى چۈشۈرۈلگەندىن كېيىن، سوروكىن ئىچىپ راسا مەس بولغان چاغدا، زىنكا بالالايكىنى تىرىكلىتىپ ئولتۇرۇپ، خۇددى بېلەكۆۋ ئېيتقاندەك سوزلەرنى ئېيتاتتى، يەنى ئىنقىلابنىڭ كۆنى پۈتكەنلىگى، ياكوبىنىلەر تېرورى بىلەن ئىمپېرىيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كۆرۈك سېلىشنى بىلگەن ناپولېونىڭ تارىخىي تەقدىرىدىن سوزلەشكە باشلايتتى... شۇ ۋاقىتلاردا سوروكىنىڭ كوزلىرى چاراقلاپ ياناتتى، يۈرىگى گۈپۈلدەپ ئۇراتتى، كاللىسىنى ھاراق ئايلاندۇرۇۋېتەتتى... ئۇ دەرىزىنىڭ پەردىسىنى ئۇزۇپ تاشلايتتى — دە، قىزغىن خىيالى پارقىراپ كورۇنگەندەك بولغان قاراڭغۇلۇقتىن كوزىنى ئالماي قارايتتى...

ئاقلارنىڭ ھۇجۇمى خېلى بوشاشقان ئىدى. قىزىل ئارمىيە ئاخىر

يۇقۇرقى كۇبانىنىڭ سول قىرغىغىدىن بىر تايانچ پونكىت تېپىپ، ئاكوپلارنى كولاپ يېتىۋالدى. شۇ چاغدا "تومۇر شى"نىڭ شىجاڭى دمىترى شېلېست سارىتسىندىن قىرغىز يايلاقلىرى ئارقىلىق نۇرغۇن يۇك ماشىنىلىرىنى ئېلىپ كېلىپ قالدى. ئۇ ئوزى بىلەن ئىككى يۇز مىڭ پاي ئوق ئېلىپ كەلدى ۋە كاپكاز قوشۇنلىرىنىڭ شىمال تەرەپكە سىلجىشى، ئاتامان كراسنوۋنىڭ ئاق كازاكلار ئارمىيىسى قورشۇالـ غان سارىتسىنغا ياردەمگە بېرىشى توغرىسىدىكى بۇيرۇقنى يەتكۇزدى.

سوروكىن بۇ بۇيرۇقنى ئىجرا قىلىشتىن قەتئى باش تارتتى. ئوزگىلەرنىڭ يېرىدە جەڭ قىلىش جانلىرىغا تەككەن ئۇكرائىن تۇەندۇيلىرى ئىچىدە غەزەپ ئوتى يالقۇنجاشقا باشلىدى ۋە ئۇلار ئالدىنقى سەپنى تاشلاپ كېتىشكە باشلىدى. ئۇلار سوروكىننىڭ نەسىھەت ۋە پوپۇزا قىلىشلىرىنى نەزىرىگە ئالمايتتى. پەقەت ئەسلى پولتاۋىلىق بولغان شېلېست قوشۇننىڭ بىر قىسمىنى توختىتىپ قالالىدى؛ شېلېست ئۇلار بىلەن ئالدىرىماستىن، دىخانچىسىغا سوزلەشتى، ئۇلارنىمۇ ماختىدى، ئوزىنىمۇ ماختىدى. ئۇكرائىنلىقلار شېلېستنىڭ ئوز ئادىمى، ئوزلىرىنىڭ ھەقىقى ئاقساقىلى ئىكەنلىگىنى كوردى، ئۇنىڭ سوزىگە ئۇناشتى. دمىترى شېلېست ئۇلارنى ئىشقا سالدى ۋە نېۋىننومىسسكايانىڭ يېنىدىكى جەڭدە ئاق ئەپىتسەرلەرنىڭ كۇچـ لۇك قوشۇنىنى تارمار قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن سوروكىن ئۇنى ناھايىتى يامان كورۇپ قالدى.

سوروكىن شېلېستنى غەلىبە بىلەن تەبرىكلىدى ـ دە، ئالدىنقى سەپ قىسىملىرىنىڭ بىرىگە قوماندان قىلىپ تەيىنلىدى، شۇ كۇنىلا ئۇنىڭ قىسىملىرىنى قورالسىزلاندۇرۇپ، شېلېستنىڭ ئوزىنى ۋە پۇتۇن قول ئاستىدىكى ئەمەلدارلىرىنى ئېتىپ تاشلاش توغرىسىدا

يوشۇرۇن بۇيرۇق بەردى. شېلىست بۇ مەخپى بۇيرۇقنى بىلىپ قېلىپ، ئۇكرائىنلار بىلەن تولدۇرۇلغان "تومۇر شىسى" بىلەن ئالدىنقى سەپنى تاشلىدى-دە، شورلۇق چولىلەردىن ئوتوپ، قوم سەھرالارنى كېزىپ، سارىتسىنغا قاراپ كەتتى، ئۇ ئونىنچى ئارمىيە ئىنقلاۋىي ھەربى كومىتېتىنىڭ بۇيرۇغىنى ئورۇنلاشقا چىن كۆڭۈلدىن كىرىشتى. شۇنىڭدىن كېيىن سوروكىن ئۇنى قانۇنىنىڭ ھىمايىسىدىن تاشقىرى دەپ ئېلان قىلدى، ئۇنى ئېتىپ تاشلاشنى ھەر بىر قىزىل ئەسكەرنىڭ بويىنىغا يۈكلىدى ۋە "تومۇر شى"نى ئوت-چوپ، يەم-خەشەك بىلەن تەمىنلەشنى مەنئى قىلدى. ئەمما شېلىست ئامان-ئېسەن كېتىپ قالغان ئىدى، ئۇنى ئېتىپ تاشلاشقا ھېچكىمنىڭ قولى بارمىدى. يولدا ئاتلارغا ئوت-چوپ، يەم-خەشەك كېرەك بولۇپ قالسا، ئوزى يېزىغا كىرىپ باراتتى-دە، بېشىدىن شەپكىسىنى ئېلىپ، كوز ياشلىرىنى ئاققۇزۇپ، يېزا ئىجرائىيە كومىتېتىدىن ئوت، سۇلۇ ۋە بولكا سوراپ ئالاتتى ھەم مەن خائىن ئەمەس، بەلكى ئاق باندىت باش قوماندان سوروكىن خائىن دەپ چۈشەندۈرەتتى.

كوپ ئوتەمستىن سوروكىنىڭ مەنمەنلىگى يەنە بىر سىناقتا دۇچ-كېلىپ قالدى: ھالاك بولۇپ كەتتى دەپ ھىسابلانغان كوزۇخ تۈيۇق-سىزدىن تاغلاردىن ئوتوپ كېلىپ قالدى-دە، بىر زەربە بىلەن ئارماۋىرنى قولغا كىرگۈزۈپ، ئاقلارنى كۇبانىنىڭ نېرىقى تەرىپىگە سۈرۈپ تاشلىدى. تامانلىقلار سوروكىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى خالار-خالىماستىن ئىجرا قىلىشاتتى، خۇشلىرى كەلمىسە پۈتۈنلەي ئىجرا قىلمايتتى. ئېغىر-مۇشكۈل سەپەرلەردە چىنىقىقان تامان ئارمىيىسى ئەبجىغى چېقىپ كەتكەن سوروكىن ئارمىيىسىگە ئاساسىي كۈچ بولۇپ كىردى ۋە ئەمدى ئارماۋىر-نېۋىننومىسسكايا-ستاۋروپول لىنىيىسىدە

قاتتىق جايلىشۇالغان ئىدى.

كۆز يەسلى، ناھايىتى باي بولغان ستاۋروپول شەھىرىنى قولغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن قانلىق جەڭلەر داۋام قىلىپ تۇراتتى. قەيەردە بولمىسۇن، ھەممە يەردە تامانلىقلار ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇپ جەڭ قىلىشاتتى.

دېنىكىنچىلارمۇ يېڭى كۈچ بىلەن تولۇقلانغان ئىدى ــ ئۇلارغا ئاق پارتىزان شكۇرونىڭ قوشۇنى كېلىپ قوشۇلدى؛ شكۇرو ناھايىتى مۇتەھەم ۋە ئۇرۇشقاق ئادەم بولۇپ، ئۇزىگە ئوخشىغان ھەر خىل مۇتەھەم ــ ئۇشۇقلارنى توپلىۋالغان ئىدى.

سوروكىننىڭ سىلىكىۋىسى پەتىگورسكىگە كوچتى. سوروكىن ئەمدى ئالدىنقى سەپتە كورۇنمەيتتى. يېڭى تۈزۈملەر يولغا قويۇلغان ئىدى، كاپكازدىمۇ موسكۋا ھاكىمىيتى يىلتىز تارتىشقا باشلىغان، كۈندىن ــ كۈنگە مۇستەھكەملىنىپ كېتىۋاتقان ئىدى. دەسلەپتە پارتىيىنىڭ يەر ــ لىك كومىتېتى ئىنقىلابىي ھەربىي كومىتېت تۈزۈش توغرىسىدا قارار چىقاردى. موسكۋاغا قارشى چىقىشقا پېتىنالمىغان سوروكىن بوي سۇنۇشقا مەجبۇر بولدى. ئىنقىلابىي ھەربىي كومىتېتقا تەيىنلەنگەن كىشىلەرنىڭ ھەممىسى يېڭى كىشىلەر ئىدى. باش قوماندانلىنىڭ ھوقۇقى دائىمى كومىتېتقا ئوتتى. سوروكىن پۈتۈن مەسىلە ئۈزىنىڭ جېنى ئۈستىدە كېتىۋاتقانلىغىنى پەملەپ، قولىدىن كەلگىنىچە كۈرەشىش قارارىغا كەلدى.

ئىنقىلابىي ھەربىي كومىتېتنىڭ يىغىنلىرىدا ئۇ قاپىغىنى سېلىپ، جىم ئولتۇراتتى؛ سوز ئېلىپ سوزلىگەندە ھەر بىر سوزىنى ئويلاپ قىلاتتى، ھەر بىر سوزىدە چىڭ تۇراتتى. ئۇ ئۈزىنىڭ گېپىنى ئوتكۈزەلەيتتى، چۈنكى ئۇنىڭغا سادىق قىسىملار پەتىگورسكىگە توپلان ــ

غان ئىدى. ئۇنىڭدىن ھەممە قورقاتتى، قورقۇنچىمۇ ئاز-تولا ئاساسى بار ئىدى. ئۇ ئوزىنىڭ گېپىي ئوتىدىغان ھوقۇقىلۇق ئادەم ئىكەنلىگىنى كورسىتىدىغان پۇرسەت ئىزدەپ يۇرەتتى، كوپ ئوتمەي بۇنداق پۇرسەتنى تاپتى. ئىككىنچى تامان كالوننىستىڭ كوماندىرى مارتىنوۋ ئارماۋىردا بولۇپ ئوتكەن ھەربى يىغىندا باش قوماندانلىق بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلاشتىن باش تارتىدىغانلىغىنى ئېيتقان. شۇنىڭ دىن كېيىن سوروكىن ئىنقىلاۋىي ھەربى كومىتېتىنى مارتىنوۋنىڭ بېشىنى ئېلىشنى تەلەپ قىلغان. ئۇ ئارمىيىدە ھوكۇمەتسىزلىك يامراپ كېتىدۇ دەپ پوپوزا قىلغان. مارتىنوۋنى قوتۇلدۇرۇپ قېلىش-نىڭ ئىلاجى بولمىغان. ئۇنى پەتىگورسكىغە چاقىرتىپ قاماپ قويۇش-قان، كېيىن مەيداندا قاتار بولۇپ تۇرغان قوشۇننىڭ ئالدىدا ئېتىپ تاشلاشقان. تاماناقلارنىڭ تۆھىندۈيلىرىدە تەۋرىنىش بولغان، ئۇلار مارتىنوۋ ئۇچۇن ئوچ ئېلىشماقچى بولغان.

باش قوماندان ئۇچۇن يېڭى سەنەمۇبۇ تۇزۇلدى. بېلەكوۋ ۋەزىر-پىسىدىن ئېلىپ تاشلاندى، سوروكىن ئۇنى ئېلىپ قېلىشقا ھەركەتمۇ قىلمىدى. ئىشتىن بوشىتىلغان سەنەمۇجاڭ ھوججەت ۋە ئاقچىلارنى تاپشۇردى-دە، ئىلگىرىكى دوستىنىڭ ئويىغە چۇشەندۇرۇش ئالغىلى كەلدى. سوروكىن ئىككى قولىنى كەينىگە قىلىپ ئويىنىڭ ئىچىدە مېڭىپ يۇرەتتى. ئۇستەلدە مىس لامپا پىلىلداپ يېنىپ تۇراتتى، قول تەككۈزۈلمىگەن تاماق، ئازراغى ئىچىلگەن بىر بوتۇلكا ھاراق تۇراتتى. تاشقىرىدا، ئولتۇرۇۋاتقان قۇياش شەپىغىدە ئورمانلىق ماشۇق تېغى قارىيىپ كورۇنەتتى...

سوروكىن كىرىپ كەلگەن بېلەكوۋقا كوزىنىڭ قىرىنى سالدى-دە، توختىماستىن مېڭىۋەردى. بېلەكوۋ ئۇستەلنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ،

بېشىنى توۋەن سالدى. سوروكىن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى ۋە يەلكىسىنى قېقىپ:

ــ ھاراق ئىچەمسەن؟ كەل، ئاخىرقى مەرتىۋە. ــ دېدى ۋە خىرىلداغان ئاۋاز بىلەن كۆلدى، ئىككى رۇمكىنى تولدۇرۇپ ھاراق قۇيدى، ئەمما ئىچمىدى، يەنە مېڭىپ يۇرۇشكە باشلىدى. ــ ئەمدى سېنىڭ كۆنۈڭ تۆگىدى، بۇرادەر... مېنىڭ مەسلىھەتىم ــ بېشىڭنىڭ ئامانلىغىدا بىر ياقتا قاراپ قاچ... مەن سېنى قوغدىيالمايمەن... ئەتە ھەيئەت تەپىلەيمەن، سېنىڭ ھوجەتلىرىڭنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ، چۈشەندىڭمۇ؟ سېنى ئېتىپ تاشلىسا كېرەك...

بېلەكۈۋ ئۇنىڭغا ئوزۇنىڭ ئورۇقلاپ ۋە ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن يۈزىنى كوتىرىپ قارىدى، ئالقىنى بىلەن پىشانىسىنى سىلىغان ئىدى، قولى جانسىز ھالدا چۈشۈپ كەتتى.

ــ تېگى پەس... ھىچنىمىگە ئەرزىمەيدىغان ئادەم ئىكەنسەن، ــ دېدى بېلەكۈۋ. ــ مەن پۈتۈن جېنىمنى ساڭا بېكارغا بېرىپ يۈرگەن ئىكەنمەن... ئەبلەخ ئىكەنسەن... مەن تېخى سېنى ئىككىنچى ناپولېون دەپ ھىساپلاپ يۈرۈپتىمەن... ھۇ، پىت!...

سوروكىن رۇمكىنى ئاغزىغا ئېلىپ كەلدى، چىشلىرى رۇمكىغا تېگىپ غۇچۇرلايتتى، ئۇ ئىچتى. ئىككى قولىنى چېركاسسىنىڭ يانچۇغىغا سېلىپ، يەنە يۇرۇشكە باشلىدى. كېيىن بىردىنلا توختىدى:

ــ تەكشۈرۈش بولمايدۇ. كوزۇمدىن يوقال. ھازىرنىڭ ئوزىدە ئېتىپ تاشلىمىغىنىمنى ئۇنتۇما، كونا خىزمەتلىرىڭنى دەپ ئاتمىدىم... قەدىمگە يەتكىن، چۈشەندىڭمۇ؟

ئۇنىڭ بۇرنى پۇشۇلداپ، لەۋلىرى كوپ ــ كوك بولۇپ كوكۇرۇپ كەتتى، پۈتۈن تېنى تىترەپ، ئوزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى.

سوروكىنىڭ مجەز-خۇلقىنى بىلەكوۋ ناھايىتى ياخشى بىلەتتى: ئۇنىڭدىن كوزىنى ئالماي، ئىشك تەرەپكە قاراپ داجىپ بارىدى-دە، لىپ قىلىپ چقىپ ئىشكىنى كەينىدىن ياپتى.... ئارقا تەرەپتىكى ئىشكتىن چقىپ كەتتى-دە، شۇ كۈنى كېچىسى پەتىگورسكىدىن قاچتى.

سوروكىن تىنماي هاراق ئىچىپ ئولتۇرۇپ، كېچىچە ئويلىنىپ چقتى. ئىلگىرىكى دوستى ئۇزىنىڭ بىر تامچا نەپرىتى بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى زەھەرلەپ كەتتى. ئەمما زەھەر ناھايىتى ئوتكۇر ۋە دەھشەتلىك ئىدى، ئۇنىڭ ئاغرىغىغا چىداپ بولمايتتى...

ئۇ يۇزىنى ئىككى قولى بىلەن ياپتى: بىلەكوۋ توغرا ئېيتتى، توغرا... ئىيۇن ئېيىدا هەققەتەنمۇ ناپولېونچە دائىرىنى ئىگەللىگەن، مانا ئەمدى ئىنقىلاۋىي هەربى كومىتېتنىڭ مەجلىسلىرىدە، موسكۋادىن كەلگەن پارتىيە ئەزالىرىنىڭ كوزىگە قاراشلار بىلەن تۇقىدى... بىلەكوۋنىڭ سوزلىرى يالغۇز ئۇزىنىڭلا سوزلىرى ئەمەس... ئارمىيىدە، پارتىيىدە هەممە شۇنداق گەپ قىلىشىدۇ. دېنىكىنچۇ، ئاھ دېنىكىن! ئۇ ئاقلارنىڭ يېكاتېرىنودارىدا چقىدىغان گېزىتىدە بېسىلغان دېنىكىننىڭ كىچىك ماقالىسىنى يادىغا ئالدى: "مەن ئالدىمدا شىر تۇرىدۇ دەپ ئويلىغان ئىدىم، ئەمما ئۇ شىر ئەمەس، بەلكى شىر تېرىسىگە ئورالغان قورقۇنچاق ئىت ئىكەن... ئەمما بۇنىسى مېنى ئەجەپلەندۇرمەيدۇ. سوروكىن ئەسلىدىمۇ نادان كازاك ئىدى، هازىرمۇ شۇنداق." ئاھ، دېنىكىن! ئالدىرىماي تۇرغىن... ۋاقتى كېلىپ قالار... بۇ سوزلىرىڭگە پۇشايمان قىلارسەن.

سوروكىن قوللىرىنى قىساتتى، چىشلىرىنى غىچىرلىستاتتى. "قېنى ئەمدى ئالدىنقى سەپكە بارسام، پۈتۈن ئارمىيىنى كەينىمدىن

ئەگەشتۇرۇپ، ئاقىلارنىڭ ئەپتىسەرلىرىنى قوغلىسام، يىقتىسام، ئاتلارغا چەيلەتسەم، يېزىلارنىڭ توت تەرىپىدىن ئوت قويۇۋەتسەم. يېكاتېرىنودارغا باستۇرۇپ كىرسەم... دېنىكىننى ئالدىمغا كەلتۇۋ-رۇشكە بۇيرۇسام ــ ياتقان جايىدىن كالتا ئىشتانچاق ئېلىپ كېلىنسە... 'ئاددى، نادان كازاك' دەپ گېزىتىكە ماقالا يېزىپ يۇرگەن سىز ئەمەسمىدىڭىز، ئانتون ئىۋانوۋىچ؟ مانا مەن ئالدىڭىزدا تۇرۇپتىمەن... ئەمدى قانداق قىلىمىز، مۇرىڭىزنىڭ تېرىسىدىن تاسما تىلىۋالمىزمۇ ياكى سىزنى بىر يېرىم مىڭ قېتىم ساۋساق يېتەمدۇ؟ دېسەم..."

سوروكىن بۇ شىرىن خىيالىارنى ئۆزىدىن يوق قىلىش ئۈچۈن توۋلايتى... رىيالىلىق بولسا قاراڭغۇ، نائېنىق، ئەندىشىلىك، ھاقارەتلىك ئىدى... بىرەر قارارغا كېلىش كېرەك ئىدى. قەدىناس ئاغىنىسى، سەنئەۋجاڭنى بۇگۈن ئەڭ ئاخىرقى مەرتىۋە ياردەم قىلدى... سوروكىن دەرىزىنىڭ يېنىغا كەلدى، تاشقىرىدىن مەيىن شامال سازلىق گىيالىرىنىڭ پۇرىقىنى ئۇچۇرۇپ كېلەتتى. تاڭنىڭ يورۇغى ئاسمانىنىڭ بىر چېتىنى ئاقارتىشقا باشلىدى. يەنە كوپ-كوك ماشۇقىنىڭ تېغى كورۇنۈشكە باشلىدى... سوروكىن كۆلۈمسىرىدى: رەھىمەت ساڭا، بېلەكوۋ... بولدى، يوقالسۇن ئىكىكىلىنىش، قارارسىزلىق... شۇ كېچىسى سوروكىن "ئاخىرقى قېتىم دوغا چىقىش" قارارىغا كەلدى.

كاپكاز ئارمىيىسىنىڭ ئىنقىلاۋىي ھەربى كومىتېتى ئۇزاق ۋاقىت ئىككىلىنىپ يۇرگەندىن كېيىن، ئاخىر يېقىن كۇنىلەردە ھۇجۇم باشلاش توغرىسىدا قارار ماقۇللىدى. ئارمىيىنىڭ بارلىق تەمىنات بازىلىرى سېۋەتچوي كرىستقا كوچۇرۇلدى، ئارمىيىنىڭ ئوزى نېۋىنە-نومىسسكايا غا توپلاندى، ئۇ يەردىن چېقىپ سارىتسىنىڭ ئەترapىدا

جەڭ قىلىپ تۇرغان ئوننىنچى ئارمىيە بىلەن قوشۇلۇش ئۇچۇن، ستاۋروپول ۋە ئاستراخانغا قاراپ كېتىش مولچەر قىلىناتتى. بۇ دىسترى شىلىستنىڭ سارىتسىندىن ئېلىپ كەلگەن پىلانىنىڭ دەل ئوزى ئىدى.

ستاۋروپولنى ئېلىش تامانلىقلارغا تاپشۇرۇلدى. ھەممە نەرسە بىردىن ھەركەتكە كەلدى ــ ئارمىيىنىڭ تەمىنات بازىلىرى شەرقىي شىمال تەرەپكە كوچۇشكە باشلىدى. ھەربى پويىزلار غەربىي شىمالغا قاراپ كەتتى. سىياسى رەھبەرلەر ۋە تەرغىباتچىلار ئەسكىرىي قىسىملارنىڭ روھىنى كوتىرىش ئۈچۈن، تىنماي سوزلەپ تۇراتتى، يالقۇنلۇق شوئارلارنى توۋلايتتى. كالوننا كوماندىرلىرى ئالدىنقى سەپكە كېتىشتى. پەتىگورسكى بوشاپ قالدى. شەھەردە پەقەت قارا دېڭىز جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتى ۋە سوروكىن ئوز سەنىمۇبۇسى ۋە شەخسى ساقچىلىرى بىلەن قالدى. ھوكۇمەتنىڭ باش قوماندانلىقنىڭ قولىغا چۇشۇپ قالغىنىنى قالايمىقان چىلىقتا ھېچكىم بىلمەيدى قاپتۇ.

كەچقۇرۇن سوروكىن ئوزىنىڭ بۇيرۇق يەتكۈزگۈچى ئەسكىرى بىلەن ئويىگە ئېتىنى قاتىرىپ كېتىۋېتىپ شەھەر باغچىسىنىڭ يېنىدىن توپىلىككە بۇرۇلغان چاغدا، ئات ئۇچىسىغا كالتا خۇرۇم كەمزۇل كىيگەن، مۇرىسى كەڭ، مۇكچەيگەن بىر كىشىگە تېگىپ كەتتى. ئۇ كىشى سەنتۇرۇلۇپ كەتتى ــ دە، بېقىنىنى تۇتتى، بېقىندا تاپانچا ساڭگىلاپ تۇراتتى. سوروكىننىڭ غەزىۋى كېلىپ قاشلىرىنى ھىمىردى، ئۇ كىشى گىمزا ئىدى. گىمزا ئالدىنقى سەپتە بولسا كېرەك... گىمزا قولىنى تاپانچىسىدىن ئالدى. ئۇنىڭ قويۇق قاشلىرىنىڭ تېگىدىكى كوزلىرى غەلىتىرەك قارىغاندەك بولدى... بىلەكوۋمۇ ئاخىرقى قېتىم سوزلەشكەن چاغدا خۇددى شۇنداق غەلىتە قاراپ

قويغان ئىدى... گىمنازىنىڭ قاپ-قارا ۋە پاكىز چۈشۈرۈلگەن يۈزىدە بىردىن چىشلىرى ئاقىرىپ كورۈندى. سوروكىنىڭ يۈرىگى جىغغىدە قىلىپ كەتتى—"بۇمۇ كۆلىدىغۇ!" دىدى ئىچىدە...

سوروكىن ئاتنىڭ بېقىنىغا شۇنداق قاتتىق تەپتىكى، ئات پۇرقۇپ، باش قوماندانىنى ئېلىپ توپىلىككە، ئوتلاقتىن قايتقان قويلار مەيدىسىپ كېلىۋاتقان تەرەپكە قاراپ چېپىپ كەتتى. بۇ ئون ئۇچىنچى ئوكتەبىرگە ئوتىدىغان كېچە ئىدى. سوروكىن مۇھاپىزەت باشلىغىنى ئوز ئالدىغا چاقىرتىپ كەلدى، ئۇ مۇھاپىزەت باشلىغى دەرىزە تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ، گىمنازىنىڭ ھەقىقەتەن بۇگۈن كەلگىنىنى ۋە مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىغا شەھەرنى ساقلاش ئۈچۈن ئالدىنقى سەپتىن ئىككىلىمەن ئەسكەر چاقىرتىۋېلىشنى تەكلىپ قىلغىنىنى پىچىرلاپ ئېيتىپ بەردى...

—بۇ چارىلەرنىڭ كىمگە قارشى ئوتتۇرىغا قويۇلغىنىنى ئەڭ ساراڭ ئادەممۇ بىلىدۇ، يولداش سوروكىن...، —دىدى ئۇ.

ئۇيقۇغا پاتقان ۋە قاراڭغۇ پەتىگورسكىنىڭ ئاسمىنىغا، ماشۇق تېغىنىڭ توپىسىگە كۆزىنىڭ يۇلتۇزلىرى چاراقلاپ تارقالغاندا، سوروكىننىڭ مۇھاپىزەتچىلىرى مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى رۇبىن، ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى ۋلاسوۋ ۋە دۇنايېۋسكى، ئىنقىلابچى ھەربىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى كراينى ۋە ئەكسىلىنقىلابچىلارنى تازىلاش كومىتېتىنىڭ رەئىسى روزانسكىلارنىڭ ئويلىرىگە ئاستا باستۇرۇپ كىرىشتى-دە، ئۇلارنى ياتقان جايلىرىدىن تۇرغۇزۇپ، ئارقىلىرىغا ملتىقنى تىرەپ، شەھەردىن تاشقىرىغا ئېلىپ چىقىشتى، تومۇرىيولىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئېلىپ بېرىپ، ھېچقانداق ئاساسسىز ۋە سەۋەپسىزلا ھەممىسىنى ئېتىپ تاشلاشتى.

شۇ مەزگىلدە سوروكىن لېرمونتوۋ پويىز ئىستانسىسىدا تۇرغان ئوز ۋاگونىنىڭ ئىشىگىدىن قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قولىدىغا تۇن قاراڭغۇسىدا بەش مىلتىق ئاۋازى ئېنىق ئاڭلاندى. كېيىن بىراۋنىڭ ھاسىرىغىنى ئاڭلاندى ــ مۇھاپىزەت باشلىغى لەۋلىرىنى يالاپ، ۋاگوننىڭ يېنىغا كەلگەن ئىدى. "ھە؟" دەپ سورىدى سوروكىن. "يوق قىلىندى" دەپ جاۋاپ بەردى مۇھاپىزەت باشلىغى ۋە ئېتىپ ئولتۇرۇلگەن بەش كىشىنىڭ نامىنى ئېيتىپ چىقتى.

پويىز مېڭىپ كەتتى. باش قوماندان ئەمدى ئالدىنقى سەپكە قاناتلىرىنى كەڭ يېيىپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ ھېچ چىداپ بولمايدىغان جىنايىتى توغرىسىدىكى خەۋەر ئۇنىڭدىنمۇ چاپسان ئۇچۇپ باراتتى. ئولكە كومىتېتىنىڭ بىرنەچچە ئەزاسى (ئۇلارنى گىمزا بىر كۈن ئاۋۇل ئاگاھلاندۇرۇپ قويغان ئىدى) ئاپتوموبىلغا چۈشۈپ سوروكىندىن ئاۋال پەتىگورسكىدىن چىقىپ كەتكەن ئىدى. ئۇلار ئون ئۇچىنچى ئوكتەبىر كۈنى نېۋىننومىسسكايادا ھەربىي يىغىن چاقىرىشتى. خۇددى شەرق خاقانلىرىدەك، يۈزچە مۇھاپىزەتچىنىڭ ھىمايىسىدە ئات ئوينىتىپ كەلگەن سوروكىن ئوز ئارمىيىسىنىڭ ئەسكەرلىرى ئالدىدا پەيدا بولغان چاغدا (سۈنايىچىلار سىگنال چالاتتى، بىر ئاتلىق ئادەم باش قوماندانىنىڭ شەخسى بايرىغىنى لەپىلدەتتىپ كېتىپ باراتتى)، نېۋىننومىسسكايادا بولۇۋاتقان ھەربىي يىغىن سوروكىننى بىر ئېغىزدىن قانۇنىنىڭ ھىمايىسىدىن تاشقىرى دەپ ئېلان قىلدى، ئۇنى دەرھال قامالغا ئېلىش، نېۋىننومىسسكايا ئەۋەتىش ۋە سوتقا بېرىش توغرىسىدا قارار چىقاردى.

باش قوماندان ئاتقا مىنىپ ئوتوپ كېتىۋاتقاندا تامانلىق قىزىل ئەسكەرلەر ۋاگونلارنىڭ ئىشىكلىرىنى يوغان ئېچىۋېتىپ، ئۇنىڭغا بۇ

خەۋەرنى ۋاقىراپ ئېيتىشتى. سوروكىن ئىستانسىغا قايتىپ كەلدى-دە، كالوننا كوماندىرلىرىنى چاقىرتتى. ئەمما ھېچكىم كەلمىدى. ئۇ قارا ئاغۇ چوشكىچە ۋوگزالدا ئولتۇردى. كېيىن ئاتنى كەلتۈرۈشكە بۇيرۇدى-دە، مۇھاپىزەت باشلىغى بىلەن ئىككىسى سازلىقتا قاراپ ئات چاپتۇرۇپ كەتتى.

ئەمدى پەقەت ئۈچ ئەزاسلا قالغان ئىنقىلاۋىي ھەربىي كومىتېتنى ۋەھىمە باستى: باش قوماندان سازلىقتا ئات چاپتۇرۇپ كەتكەن بويىچە دەرەكسىز يوقالغان، ئارمىيە بولسا ھۇجۇمنى باشلاشنىڭ ئوڑىغا سوروكىنىڭ سوت قىلىنىشىنى ۋە ئېتىلىشىنى تەلەپ قىلاتتى... ئەمما يۈز ئەللىك مىڭ كىشىدىن تەركىپ تاپقان قوشۇندىن ئىبارەت قۇۋۋەتلىك ماشىنا ھەرىكەتكە كەلگەن بولۇپ، توختىتىش تەس ئىدى... يىگىرمە ئۈچىنچى ئوكتەبىر كۈنى تامان ئارمىيىسى ستاۋروپولغا ھۇجۇم باشلىدى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاقلارمۇ قارشى ھۇجۇم باشلىۋەتتى. يىگىرمە سەككىزىنچى ئوكتەبىردە ھەممە كالوننىلارنىڭ كوماندىرلىرى زەمبىرەك ئوقى ۋە ملتىق ئوقلىرىنىڭ تۈگەپ قالغانلىغى، ئەگەر ئەتىگىچە ئېلىپ كېلىنمىسە غەلىبىدىن ھېچقانداق ئۈمىتىنىڭ يوقلۇغى توغرىسىدا خەۋەر بېرىشتى. ئىنقىلاۋىي ھەربىي كومىتېت: "زەمبىرەك ئوقى ۋە ملتىق ئوقى يوق، ستاۋروپولنى پەقەت ملتىقنىڭ نەيزىسى بىلەن ئېلىڭلار..." دەپ جاۋاپ بەردى. يىگىرمە توققۇزىنچى چىسلا كېچىدە ئىككى زەربىدار كالوننا تۈزۈلدى. ئەڭ ئاخىرقى زەمبىرەك ئوقلىرىنى ئېتىشقا باشلىغان توپ-زەمبىرەكلەرنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا ھىلىقى زەربىدار كالوننىدىكىلەر ستاۋروپولدىن ئون بەش چاقىرىمچە بېرىدە بولغان تاتار يېزىسىغا يېقىن باردى، ئاقلارنىڭ ئالدىنقى سەپى شۇ يەرگە جايلاشقان ئىدى. سازلىق ئاسمىنىغا ئاپپاق ئاي

چىقتى ــ بۇ ھۇجۇمغا ئوتۇشنىڭ بەلگىسى ئىدى، چۈنكى ئارمىيىدە بىر تالمۇ راكېتا يوق ئىدى... زەمبىرەكلەرنىڭ ئاۋازى توختىدى... تامانلىقلار بىر تالمۇ ئوق ئاتماستىن دۈشمەنلەرنىڭ ئالدىنقى ئاكوپلىرىغا باستۇرۇپ كىردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئورىكىستىرنىڭ كاناي ــ سۇنايلىرى، بارابانلىرى ياڭراپ كەتتى، پەقەت تامانلىقلاردىن تۇزۇلگەن ئىككى كالوننىنىڭ دولقۇنى ئوق ۋە گىرانات ئورنىنى باسقان مۇزىكىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، پىلىموت ئوقى ئاستىدا يۇزلەپ جەڭچىلەرنى قۇربان قىلىپ، ئاساسىي ئىستېھكاملارغا باستۇرۇپ كىرىشتى. ئاقلار توپىلىكلەرنىڭ ئۈستىگە قاراپ چېكىنىشتى، ئەمما بۇ توپىلىكلەرنىمۇ تامانلىقلار بېسىۋالدى. دۈشمەن شەھەر تەرەپكە قاراپ قاچتى. ئۇلارنىڭ كەينىدىن قىزىل كازاكلار ئات چاپتۇرۇپ قوغلاپ كەتتى. ئۇتتۇزىنچى ئوكتەبىر كۈنى ئەتىگەنلىكى تامان ئارمىيىسى ستاۋروپولغا كىردى.

ئەتىسىگە ئۇلار باش قوماندان سوروكىنىنى شەھەرنىڭ ئەڭ مەركىزىي كوچىسىدا كورۇپ قېلىشتى ــ ئۇ مۇھاپىزەت باشلىغى بىلەن ئاتلىق خاتىرجەم كېتىۋاتقان ئىدى، ئۇنىڭ رەڭگى ئاپپاق تاتىرىپ كەتكەن، كوزلىرى يەرگە تىكىلگەن ئىدى. قىزىل ئارمىيە جەڭچىلىرى ئۇنى كورۇپ ئېغىزلىرىنى ئاچقىنىچە ئوزلىرىنى چەتكە ئالاتتى ۋە: "ئوھو، بۇ ئەبىلەخ ئۇ دۇنيادىن قايتىپ كەلدىمۇ نېمە؟..." دەپ ھەيران بولۇشاتتى.

سوروكىن شەھەرلىك سوۋېت جايلاشقان بىنانىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى. ئىشىكتە "شكۇرو جياڭجۇننىڭ سلىكبۇسى" دېگەن خەت يېزىلغان، يېرىمى يىرتىلغان قەغەز چاپلاقلىق تۇرغان ئىدى؛ تىرىك قالغان ۋەكىللەر ۋە ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى

شۇ يەرگە توپلىنىشۋاتقان ئىدى. سوروكىن پەلەمپەيدىن دادىل كىرىپ باردى ـ دە، ئۇزىنى چەتكە ئالغان بىر ھەربىدىن: "ئومۇمى يىغىن قەيەردە بولۇۋاتىدۇ؟" دەپ سورىدى، كېيىن زالغا كىرىپ، ھەيئەت رىياسەت ئولتۇرغان ئۇستەلنىڭ يېنىغا كەلدى، تەكەببۇرلۇق بىلەن بېشىنى كوتەردى ۋە ھەيران بولۇپ، ۋەھىمىگە چۇشۇپ قالغان مەجلىس ئەھلىگە قاراپ، مۇنداق دىدى:

ـ مەن باش قوماندانمەن. مېنىڭ قوشۇنلىرىم دېنىكىن باندىتلىرىنى تارمار قىلدى، شەھەردە ۋە ئوبلاستتا سوۋېت ھاكىمىيىتىنى ئورناتتى. نېۋىننومىسسكايادا ئۇزبېشىمچىلىق بىلەن چاقىرىلغان ھەربى يىغىن قاراپ تۇرۇپ مېنى قانۇننىڭ ھىمايىسىدىن تاشقىرى دەپ ئېلان قىپتۇ. بۇ ھوقۇقنى يىغىنغا كىم بەرگەن؟ مەن جىنايەت قىلغان بولسام، جىنايەتلىرىمنى تەكشۇرۇش ئۇچۇن ھەيئەت تەشكىل قىلىنىشىنى تەلەپ قىلىمەن. ھەيئەت بىر نەتىجىگە كەلگىچە باش قوماندانلىق ۋەزىپەمنى ھەرگىز تاپشۇرۇپ بەرمەيمەن...

كېيىن ئۇ تاشقىرىغا چىقىپ ئېتىغا مىنمەكچى بولدى. ئەمما ئۇ پەلەمپەيگە چىقىشى بىلەن ئۇچىنچى تامان تۇەنىگە قاراشلىق ئالتە قىزىل ئەسكەر ئۇنىڭغا تاشلىنىپ، قوللىرىنى باغلىدى.

سوروكىن ئۇنچىقماستىن جان ئاچچىغىدا ئۇلار بىلەن ئېلىشىشقا باشلىدى؛ تۇەنجاڭ ۋىسلېنكو:

ـ بۇ ساڭا مارتىنوۋنى ئېتىپ ئولتۇرگىنىڭ ئۇچۇن، ئەبلەخ... دەپ، قامچا بىلەن بېشىغا بىرنى ئۇردى.

سوروكىننى تۇرمىگە قاماشتى. تامانلىقلار ئۇنى تۇرمىدىن قېچىپ كېتەمدىكىن، بىر ئامال قىلىپ سوتتىن قۇتۇلۇپ كېتەمدىكىن دەپ قورقۇشاتتى. ئەتىسى، سوروكىننى سوراققا ئېلىپ كېلىشكەندە، ئۇ

رەئسلىك قىلغۇچى گىمزىنى كورۇپ قالدى ۋە ئەمدى ھالاك بولغانـ لىغىنى بىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا پەقەت ھاياتنىڭ تىلىگى، ياشاش تىلىگى قايناپ، ئۇستەلگە بىر مۇشت ئۇردى-دە، ھاقارەت قىلىپ ۋاقىرىدى:

ــ سىلەرنى مەن سوت قىلىمەن، باندىتلار! ئىنتىزامنى بۇزۇش، ھوكۇمەتسىزلىك، ئەكسىلئىنقىلاۋىي يوشۇرۇن ھەركەت بۇ!... ئەبلەخ مارتىنوۋنى قانداق ئېتىپ تاشلىغان بولسام، سىلەرنىمۇ شۇنداق ئېتىپ تاشلايمەن...

گىمزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان سوتچى ۋىسلىنكونىڭ يۈزى ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتتى، بىر قولىنى ئارقىسىغا سوزدى-دە، يوغان ئاپتوماتنىك تاپانچىسىنى ئېلىپ، ئىچىدىكى ھەممە ئوقنى سوروكىنغا قارىتىپ ئاتتى.

ستاۋروپولدىن ۋولگا تەرەپكە قاراپ سىلجىشنىڭ ئىلاجى بولمىدى. شكۇرونىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى خۇددى بورىلەردەك ئارقا تەرەپتىن باستۇرۇپ كەلدى-دە، تامان ئارمىيىسىنىڭ ئۇنىڭ بازىسى بولغان نېۋىننومىسكايا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈپ قويدى. دېنىكىن بارلىق كۈچىنى توپلاپ، ستاۋروپولنى قورشۇۋېلىشقا باشلىغان ئىدى. كۇبانىدىن كازانوۋىچ، دروزدوۋسكى، پوكروۋسكىلەرنىڭ كالونىـ لىرى، ئۇلاگايىنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى، كۇبانلىقلارنىڭ يېڭى ئاتلىق شىسى يېتىپ كەلگەن ئىدى؛ بۇ شىغا ئىلگىرىكى كانچى ئىنژېنىر، دۇنيا ئۇرۇشى باشلانغاندا كىچىك ئەپتسەر مەنسۇدە بولغان، ھازىر بولسا جياڭجۇنلۇك دەرىجىسىگە يەتكەن ۋرانگېل قوماندانلىق قىلاتتى.

تامان ئارمىيىسى يېگىرمە سەككىز كۈن جەڭ قىلدى. قورال-

جابدۇقلارغا باي بولغان دۇشمەنلىك تومۇر ھالقىسى ئىچىدە قالغان پۈتۈن-پۈتۈن تۆەن ئەسكەرلىرى بىرلىك كەينىدىن بىرى ھالاك بولۇپ كېتىۋاتاتتى. يامغۇر پەسلى باشلاندى، ھەربى پەلتو، ئوتۇك ۋە ئوق يوق ئىدى. باشقا يەردىن ياردەم كېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى — كاپكاز ئارمىيىسىنىڭ ستاۋروپول بىلەن ئالاقىسى ئۈزۈلۈپ قالغان باشقا قىسمى شەرق تەرەپكە قاراپ چېكىنىۋاتاتتى.

تامانلىقلار قورشاۋ ئىچىدە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا يۈگۈرۈشەتتى، ئۇلارنىڭ زەربىلىرى ناھايىتى دەھشەتلىك ۋە قانلىق بولاتتى. قوماندان كوڑۇخ تىز كېسىلى بىلەن ئاغرىپ ئولۇپ كەتكەن ئىدى. ئەڭ ياخشى كوماندىرلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئولگەن ۋە ياردار بولغان ئىدى. نويابىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا تامانلىقلار ئاخىر ئالدىنقى سەپنى بۇزۇپ چىقىپ كېتىشكە مۇۋەپپەق بولدى. قەھرىمان تامان ئارمىيىسىدىن كىيىملىرى جۇل-جۇل، يالاڭغاچ بىر قىسىم ئەسكەرلەرلا ئامان قالدى. ئۇلار ستاۋروپولنى تاشلاپ شەرقىي شىمال تەرەپكە، بلاگوداتنويېگە قاراپ كېتىشتى. ئۇلارنى قوغلاشمىدى، كۈز يامغۇرى باشلىنىپ، ئاقلارنىڭ ھۇجۇمى توختاپ قالغان ئىدى.

12

بۇنىڭدىن بىر يىل ئىلگىرى، ئوكتەبىردە، روسىيىدە ياشىغۇچى خەلقلەر ئۈرۈشنىڭ تۈگىتىلىشىنى تەلەپ قىلىشقا باشلىدى. مىليون-مىليون كىشىلەرنىڭ: يوقالسۇن ئۈرۈش! يوقالسۇن ئۈرۈشنى سۆزۈ-

ۋاتقان بۇرژۇئازىيە، يوقالسۇن ئۇرۇش قوزغىغۇچى مىللىتارىستلار، يوقالسۇن ئۇرۇشنى تەمىنلىگۈچى پومىششكلار! دىگەن ئاھ-ۋاھلىرى، سۆرەن-چۇقانلىرى "ئاۋرورا" نامىلق ئوكيان چارلاش پاراخوتىنىڭ قىشلىق سارايغا قارىتىپ ئاتقان ھەيۋەتلىك زەمبىرەك ئوقىنىڭ سادا سىغا قوشۇلدى.

بۇ ئوق قوغۇشۇندىن قىلىنغان ھەيكەللەر ۋە قارا ۋازىلار بىلەن بىزنىتلگەن ئوگزىنى تېشىپ ئوتوپ، كېرىنسكى ئۈيقۇسىزلىقتىن ئەسەبىلىشىپ يۇرگەن پادىشا ياتاقخانىسىغا چۇشۇپ پارتلاپ يېرىلغان چاغدا، سارايلارغا قارشى ئۇرۇش، كۇلىسلەرگە تېچىلىق بېغىشلىغان بۇ ئىنقىلاپ ئاۋازىنىڭ مەملىكەتنىڭ پايانسىز باغرىنى بويلاپ ئاكىلەنىشىنى ۋە خۇددى سادانىڭ ئەكسىدەك قايتىپ، كۇچەيىپ، زورىيىپ، بورانغا ئايلىنىپ كېتىشىنى كىم بىلسۇن؟

ھازىرلا قورالىنى تاشلىغان مەملىكەتنىڭ يەنە قولىغا قورال ئېلىشنى، سىنىپنىڭ سىنىپقا قارشى—نامراتلارنىڭ بايلارغا قارشى كوتىرىلىشىنى كىم كۇتكەن ئىدى... كورنىلوۋنىڭ بىر توپ ئەپتەسەرلىرىنىڭ دېنىكىننىڭ قول ئاستىدا چوڭ ئارمىيىگە ئايلىنىشىنى، چېخوسلوۋاك ھەربىي پويىزىدىكىلەرنىڭ قوزغىلىڭىنىڭ مىك چاقىرىملاپ پۈتۈن ۋولگا ئەتراپلىرىنى ئۇرۇش قاينىمىغا سېلىشىنى ۋە سىبىرىيىگە تۇتىشىپ، كولچاكنىڭ مۇستەبىتلىك ھوكۇمرانلىغىغا ئايلىنىشىنى كىممۇ ئويلىغان؟ سوۋېتلەر مەملىكىتىنى قانالنىڭ قاتتىق قورشۇلىشى ۋە پۈتۈن دۇنيادا يېڭىدىن نەشر قىلىنۇاتقان ھەممە جۇغراپىيە خەرىتىلىرىدە ۋە گۇلۇبۇسلاردا ئالەمنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنىڭ بوش جايدەك، بويالماستىن، نامسز قالدۇرۇلۇپ، قارا سىزىقلار سىزىلىشى كىمنىڭ خىيالىغا كەلگەن؟...

دېڭىزلاردىن ۋە ئاشلىق رايونلىرىدىن ئالاقىسى ئۈزۈپ قويۇلغان، كومۇر ۋە نېفتسىز قالغان، ئاچ-يالىڭاچ قالغان، تىنى كېسىلىگە دۇچار بولغان روسىيىنىڭ تىز چوكىمەسلىگىنى، قاتتىق غەيرەت قىلىپ، ئوز پەرزەنتلىرىنى قايتا-قايتا دەھشەتلىك جەڭلەرگە ئەۋەتىپ بېرىشىنى كىم ئويلىغان ئىدى؟... بۇنىڭدىن بىر يىل ئىلگىرى كىشىلەر ئالدىنقى سەپنى تاشلاپ قاچقان ئىدى، مەملىكەت گويا ئىگىسىز، باشسىز هوكۇمەتسىزلىك سازلىغىغا ئايلانغاندەك ئىدى، ئەمما بۇ بىر خىل كورۇنۇشلا ئىدى: ئەمىلىيەتتە، مەملىكەتتە قۇدرەتلىك ئىتتىپاقلىق كۈچى ۋۇجۇتقا كېلىشكە باشلىغان ئىدى، شەخسى مەنپەئەتلەر بىر ياقتا قېلىپ، ئادالەت توغرىسىدا ئۇمىتلەر ۋۇجۇتقا كېلىشكە باشلىغان ئىدى. ئىلگىرى هېچبىر ئۇچرىمىغان ئالىلىقانداق ئاجايىپ ئادەملەر پەيدا بولۇشقا باشلىغان ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىشلىرى كىشىلەردە هەيرانلىق ۋە سويۇنۇش هېسىنى تۇغدۇراتتى.

سوۋېت دولىتىنى ئېچىكى توپىلاڭلار لەرزىگە سالاتتى. يارۇسلاۋلدا قوزغىلاڭ كوتىرىلدى (ئۇ قوزغىلاڭ مۇروم، ئارزاماس، روستوۋ، ۋېلىكى ۋە رىبىنسكىكىمۇ تارقالدى)، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا موسكۋادا "سول سوتسىيال ئىنقىلاپچىلار پارتىيىسى" ئاساسلىق ھەركەتلىرىنى باشلاشتى. ئۇلارنىڭ ئىككى كىشىسى ئالتىنچى ئىيۇلدا، هوججەتلىرىگە دزېرژىنسكىنىڭ① ئىمزاسىنى ئوزلىرى قويۇپ، گېر-

① دزېرژىنسكى (1877 — 1926) سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسى ۋە سوۋېت دولىتىنىڭ مەشھۇر ئەربابى، پۈتۈن روسىيە ئەكسىلىنقىلاپچىلارنى تازىلاش كومىتېتىنىڭ رەئىسى بولغان. — خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىدىن.

مانیه ئەلچىسى گىراف مىرباخنىڭ ئالدىغا كېلىشتى. ۋە سوھبەت ۋاقتىدا ئۇنىڭغا ئوق ئېتىپ، بومبا تاشلاشتى. ئەلچى ئويدىن قېچىپ كېتىۋاتقان چاغدا گەدىنگە ئوق تېگىپ ئولدى. شۇ كۈنى كەچقۇرۇن چىستىيە پىرۇدى رايوندا ۋە يائۇزا دەرەخلىك كوچىدا قورالسىز ماتروس ۋە قىزىل ئارمىيە ئەسكەرلىرى پەيدا بولدى. ئۇلار ئايتوموبىللارنى ۋە يولۇچىلارنى توختىتىپ، يانلىرىنى ئاختۇراتتى ۋە قورال، پۇللارنى تارتىۋېلىپ، تىرىوخشۇەتتېل كوچىسىدىكى موروزوۋنىڭ ئويىمگە، قوزغىلاڭ قوماندانلىق ئىشتاۋى جايلاشقان جايغا ئېلىپ كېلىشەتتى، فېلىكس دزېرژىنسكىمۇ شۇ يەردە قامالقا ئولتۇراتتى، ئۇ مىرباخنى ئولتۇرگەن كىشىنى ئىزدەپ، شۇ يەرگە كەلگەن ئىدى. كەچقۇرۇن ۋە كېچىسى قامالقا سولاشلار داۋام قىلدى. تېلېگىراف قولغا چۈشۈرۈلگەن ئىدى. ئەمما كرېملگە قارشى كەسكىن ھەرىكەت باشلاشقا ھېچكىم پېتىنالمايتتى. قوزغىلاڭچىلار ئىككى مىڭ كىشىگە يېقىن ئىدى، ئۇلار يائۇزىدىن تارتىپ چىستىيە پرودىغچە ئۇرۇش سېپى قۇرۇۋالغان ئىدى.

بۇ كۈنى كېچىسى كرېملنى پەقەت تېلېفون ۋە ئۇنىڭ قەدىمقى تاملىرىلا قوغداپ تۇردى. قوشۇنلار خودىنكا مەيدانىدىكى لاگېردا ئىدى، ئەسكەرلەرنىڭ بىر قىسمى ئۇۋان گۈپالا ھېيىتى مۇناسىۋىتى بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتكەن ئىدى. كرېملنىڭ كەيپىياتى بارغانسېرى ئەسەبىلىشىپ كېتىۋاتاتتى. شۇنداق بولسىمۇ، تاڭ سەھەرگە يېقىن سەككىز يۇزچە جەڭچى ۋە ئۇچ توپچى قىسىم ھەمدە پولات قاپلىق ماشىنىلارنى ئېلىپ كېلىشكە بولاتتى؛ ئەتىگەنلىگى سائەت يەتتىدە ئەسكەرلەر ھۇجۇم باشلاپ، تىرىوخشۇەتتېل كوچىسىدىكى موروزوۋنىڭ ئويىنى توپقا تۇتۇپ ۋەيران قىلىشتى. ۋاراڭ-چۇرۇڭ

قاتتىق بولسمۇ، قۇربان بولغانلار كوپ بولمىدى ــ "سول سوتسيال ئىنقىلاپچىلار پارتىيەسىنىڭ ئارمىيىسى" كىچىك كوچىلاردىن، ئارقا هويلىلاردىن قېچىپ، ئاللىقاياقلارغا كېتىشكەن ئىدى. توپىلاڭچىلار قوماندانى، لەۋلىرى قېلىن، كوزلىرى دەهشەت بىلەن يېنىپ تۇرىدىغان پويوۋ دېگەن يىگىت موسكۋادىن قېچىپ كەتتى. بىر يىلدىن كېيىن ئۇ ماخنونىڭ ئارمىيىسىدە جاسۇسلۇق بولۇمىنىڭ باشلىغى سۈپىتىدە پەيدا بولۇپ، ئۇزىنىڭ ئۇچىغا چىققان رەهمسىزلىگى ۋە زالىملىغى بىلەن نام چىقاردى.

موسكۋا بىلەن ۋولگىدىكى توپىلاڭلار باستۇرۇلدى. ئەمما توپىلاڭ هەممە يەردە بولۇپ تۇراتتى: بولشېۋىكلارغا قارشى، نېمىسلارغا قارشى، ئاقلارغا قارشى كوتىرىلىشلەر بولۇپ تۇراتتى. يېزىدىكىلەر شەهەرلەرنى بۇلاپ ــ تالاپ كېتىشەتتى. شەهەرلەردە سوۋېت هاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاش ئىشلىرى بولۇپ تۇراتتى. مۇستەقىل جۇمهۇرىيەتلەر دەۋرى باشلانغان ئىدى، ئۇلار خۇددى يامغۇر ۋاقتىدا چىقىدىغان گۈمبىلەردەك پەيدا بولاتتى ۋە پاققىدا يېرىلىپ يوق بولاتتى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى ئەتىگەندىن ــ كەچكىچە ئاتىلىق يۇرۇپ ئۇ باشتىن ــ بۇ باشقىچە ئايلىنىپ چىقىش مۇمكىن ئىدى.

بۇنداق هوكۇمەتسىزلىكنى توگىتىش ئۈچۈن سوۋېت هوكۇمىتى پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى. دەل شۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭغا دەهشەتلىك زەربە كەلدى: ئوتتۇزىنچى ئاۋغۇستتا، مخېلىسۇن زاۋۇدىدا بولۇپ ئوتكەن يىغىندىن كېيىن، "ئوك سوتسيال ئىنقىلاپچىلار پارتىيىسى"دىن (ئادەمنىڭ بېشىغا ئوخشاش بۇلاپكا قادىغان كىشىنىڭ تەشكىلاتىدىن) كاپلان دېگەن ئايال لېنىنغا ئوق ئېتىپ، لېنىننى ئېغىر يارىدار قىلدى.

ئوتتۇز بىرىنچى چىسلا كۈنى موسكۋانىڭ كوچىلىرىدا باشلىرى دىن تا ئاياقلىرىغىچە قارا خۇرۇم كىيگەن بىر توب ئادەملەر پەيدا بولدى، ئۇلار پەقەت: "تېرور" دېگەن بىر سوز يېزىلىپ ئېسىلغان تاياقنى تارتىلغان بايراقنى كوتىرىپ كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن كېتىپ باراتتى. موسكۋا بىلەن پېتروگراد زاۋۇتلىرىدا كېچە-كۈندۈز تىنماي مەجلىسلەر داۋام قىلاتتى. ئىشچىلار ئەڭ كەسكىن چارىلەر كورۇلۇشىنى تەلەپ قىلىشاتتى.

بەشىنچى سېنتەبىردە موسكۋا بىلەن پېتروگراد گېزىتلىرى «قىزىل تېرور» دېگەن دەھشەتلىك سەرلەۋھە ئاستىدا چىقتى.

".....پۇتۇن سوۋېتلەرگە ئوڭ سوتسيال ئىنقىلابچىلار، چوڭ بۇرژۇئازىيە ۋەكىللىرىنى ھەم ئەپتسەرلەر دائىرىسىدىن بولغانلارنى دەرھال قاماققا ئېلىش ۋە ئۇلارنى گورو سۈپىتىدە تۇتۇش بۇيرۇلىدۇ... قېچىش ۋە يوشۇرۇنۇشقا ياكى توپىلاڭ كوتىرىشكە ئۇرۇنغانلارنىڭ ھەممىسى سوزسىز ئېتىپ تاشلانسۇن... بىز ئوزىمىزنىڭ ئارقا تەرىپىمىزنى ئاق گۋۋاردىيىچى ئەبلەخلەردىن دەرھال ۋە پۈتۈنلەي تازىلىۋېلىشىمىز كېرەك... ئاممۇي تېرور ۋاستىلىرىنى قوللىنىشتا بىر مىنۇتمۇ كېچىكىپ قېلىشقا بولمايدۇ...

مانا شۇ چاغلاردا شەھەرلەردە ئېلىكتىر قۇۋۋىتى ئاز ئىدى، بەزىدە پۈتۈن مەھەللىلەر قاپ-قاراڭغۇ ئىدى. ئىسسل ئويلەردە تۇرغۇچىلار ئېلىكتىر لامپۇچكىلىرىنىڭ بىردىن يېنىشقا باشلىغانلىغىنى كورگەندە سارايسىمگە چۈشەتتى، چۈنكى قوراللىق ئىشچىلار ئەترەتلىرى ئولۇم ئالدىدا يورۇتۇلغان شۇ ئويلەرگە كىرىشلىرى مۇمكىن ئىدى...

روسىيەنىڭ ئۇستىدىن ئوتكەن بوران-چاپقۇن ئىچىدە 1918-يىل ئوتۇپ كېتىۋاتاتتى. كۆز ئاسمىنىدىكى بۇلۇتلارنىڭ يامغۇر بولۇپ ياقىقان سۈلىرى قاپ-قارا ئىدى. ھەممە يەردە ئالدىنقى سەپ

بار ئىدى ــ ئۇزاق شىمالدىمۇ، ۋولگىدا، قازاننىڭ يېنىدىمۇ، توۋەنكى ۋولگىدا، سارىتسىندىمۇ شىمالىي كاپكازدىمۇ، بىمسلار ئىگەللىۋالغان يەرلەرنىڭ چېگرىلىرىدىمۇ ئالدىنقى سەپ بار ئىدى. ئاكوپىلار مىڭ چاقىرىملاپ يىراقلارغا سوزۇلۇپ كەتكەن ئىدى. يېقىنلىشىپ قالغان كۈز جەڭچىلەرنى خوشال قىلمايتتى، ئۇلارنىڭ تولىسى شىمال تەرەپتىن ئۈزۈپ كېلىۋاتقان بۇلۇتلارغا قاراپ، ئوگزىلىرىدىكى پاخالنى شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەن، قورالىرىنى سېسىق ئوت بېسىپ كەتكەن، كوكـ تاتلىقتا ياڭيۇلىرى چىرىپ ياتقان يېزىلىرىنى ئويلايتتى. ئۇرۇشنىڭ ئاخىرى ھامان كورۇنمەيتتى. ئالدىدا ــ قاپ ـ قاراڭغۇ كېچىلەر، تۆغۇلۇپ ئوسكەن ئويلەردىكى ئاتا ـ بوۋىلاردىن قالغان قارا چىراقلار، ئاتلىرىنى ۋە پەرزەنتلىرىنى كۆتۈۋېرىپ تاقەتسىزلىرى قالمىغان، دەھشەتلىك تارىخلارنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان ئاتىلار ۋە ئوغۇللار، كاڭ ئۇستىدە يىغلاپ ياتقان بالىلار تۇراتتى.

كۈزدىكى بۇنداق روھىي چۈشكۈنلۈككە جاۋابەن، جۇمھۇرىيەت ھەممە توپىلاڭلارنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى موسكۋا، پېتروگراد ۋە ئىۋانوۋو ـ ۋوزنېسېنسكىتا ئەڭ مۇستەھكەم كوممۇنىستلارنى سەپەرۋەر قىلىپ، ئارمىيىگە ئەۋەتتى. بۇ كوممۇنىستلار پويىزغا چۈشۈپ ئالدىنقى سەپكە كېتىۋېتىپ، تومۇرىيول ئىشچىلىرىنىڭ ئىختىيارى ۋە غەيرى ئىختىيارى يوسۇندىكى ئىش ئاغدىتىشلىرىنى سۇندۇرۇپ ماڭدى. قاتتىق تېرور تۈزۈمى ئارمىيىدىمۇ ئورنىتىلدى. چېچىلىپ كەتكەن قىسىملار ئىنقىلاۋىي ھەربىي كومىتېتنىڭ بىرلىككە كەلگەن ئىرادىسىگە بوي سۇندىغان تۆھندۇيىلەر قىلىپ تۈزۈلەتتى. باتۇرلۇق ۋە قەھرىمانلىق ھەر بىر جەڭچىنىڭ ۋەزىپىسى بولۇپ قالدى. قورقۇنچاقلىق ۋەتەنگە ئاسىـ

لىق قىلىش بىلەن باراۋەر بولۇپ قالىدى. ئاخىرى قىزىل ئارمىيە ئۇرۇش سەپى ھۆجۇمغا ئوتتى. بىر ئۇرۇشتا قازان ئېلىندى، ئۇنىڭ دىن كېيىن سامارا ئېلىندى. ئاق گۇۋاردىيىچىلەرنىڭ ئەترىتلىرى قىزىل تېرور دىسە ھودۇقۇپ ھەر تەرەپكە قېچىشتى. ئوتتۇرا ئارمىيە ئىنقىلاۋىي ھەربىي كومىتېتى ئەزاسى ستالىن تۇرغان سارىتسىنىڭ يېنىدا گېرمانىيە باش سىلىڭبۇسى تەرىپىدىن تەمىنلەنگەن ۋە بۇ سىلىڭبۇ ھەـھەگە سالغان ئاتامان كراسنوۋنىڭ ئاق كازاكلار ئارمىيىسى بىلەن چوڭ كولەملىك قانلىق جەڭلەر بولدى...

ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسى بۇيۇك كۆرەشنىڭ باشلىنىشى، يەنى كۆچلەرنىڭ 1919 ـ يىلدىكى ئاساسىي ۋەقەدىن ئىلگىرى كۆرەكتىن ئوتۇشى ئىدى.

ئۇزان ئىلىچ تېلېگىن گىمزا تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئورۇنلىدى. قازاننىڭ يېنىدا بولغان جەڭلەردە ئۇنىڭغا تۇنجاڭلىق ۋەزىپىسى بېرىلدى، سامارغا بىرىنچى تۇركۈمدىكىلەردىن بىرى بولۇپ كىردى. كۆزنىڭ ئىسسىق كۆنلىرىنىڭ بىرىدە، ئۇ ئوزىنىڭ پاخپاق ئېتىنى منىپ، ئوز تۇەندۇيىنىڭ ئالدىدا دۇورەن كوچىسىدا كېتىپ باراتتى. ئالېكساندر IIنىڭ ھەيكىلى ئورنىتىلغان مەيداندىن ئوتۇشتى (ھەيكەل يەنە تاختاي بىلەن بېكىتىلگەن ئىدى). ئەنە، بۇرجەكتىكى ئىككىنچى ئوي... ئۇزان ئىلىچ بېشىنى توۋەنگە ئەگىدى، ـ ئۇ نىمىلەرنى كورۇشىنى بىلەتتى، شۇنداق بولسىمۇ يۇرىگى سقىلىدى، ئېچىندى. دوختۇر بۇلاۋىن تۇرغان ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئويلەرنىڭ دەرىزىلىرىنىڭ ئەينەكلىرى قويماي چېقىۋېتىلگەن ئىدى، ـ ئۇ ئاتىنىڭ ئۇستىدە ھەممە نەرسىنى ياخشى كورەلەيتتى: ئەنە، بىر ۋاقىتلاردا خۇددى چۇشىدە كورگەندەك داشا كېلىپ كىرگەن بىر قاناتلىق

ئىشك، ئەنە دوختۇرنىڭ كىتابخانىسى، ئەنە يېقىلىپ ياتقان كىتاپ ئىشكاۋى، راسكىسىنىڭ ئەينىكى سۇنۇپ كەتكەن مېندىلىبېۋنىڭ رەسمى تامدا قىيسىيپ ئېسىلىق تۇرىدۇ... قېنى داشا؟ ئۇ ھازىر قەيەردە؟ ئۇنىڭغا نېمە بولدىكىن؟ بۇ سوئالغا ھېچكىم جاۋاپ بېرەلمەيتتى، ئەلۋەتتە.

本书根据苏联塔什干“东方真理”出版社1954年维吾尔文版排印。这次出版时，根据人民文学出版社1957年北京第1版，1979年重庆第四次印刷版本对译文作了部分校订。

بۇ كىتاپ سوۋېت ئىتتىپاقى تاشكەنت "شەرق ھەقىقىتى" نەشرىياتى تەرىپىدىن 1954-يىلى نەشر قىلىنغان ئۇيغۇرچە نۇسخىسى بويىچە تىزىلدى. بۇ قېتىم نەشر قىلىش ۋاقتىدا خەلق ئەدەبىيات نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان بېيجىڭ 1957-يىل 1-نەشرى، 1979-يىل چۈچىڭ 4-باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمىسىگە قىسمەن تۈزىتىش كىرگۈزۈلدى.

ئا. تولستوي
سەرسانلىق-سەرگەردانلىقتا (2)
مەسئۇل مۇھەررىر: ئابدۇللا ئابلىز
مەسئۇل كوررېكتور: رىشت ۋاھىدى
مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
1983-يىل 6-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1983-يىل 6-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 1.00 يۈەن

А.Н.ТОЛСТОЙ

ХОЖДЕНИЕ ПО МУКАМ

阿·托尔斯泰著

苦难的历程（2）

（维吾尔文）

责任编辑：阿不都拉

责任校对：热西提瓦依提

民族出版社出版 新华书店发行

民族印刷厂印刷

开本：850×1168毫米1/32　印张：19 1/8

1983年6月第1版

1983年6月北京第1次印刷

印数：0001—11,000册　定价：1.00元

书号：M10049(4)148

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى
www.uyghurkitap.com

书号 M10049 (4) 148
定价 1.00 元